ΠΟΙΗΣΗ

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟ ΤΡΙΠΤΥΧΟ

Α΄ ΤΟΜΗ

Ξοδεμένο κορμὶ γύρε πλάϊ μου
ἀκούμπησε στὸ μέτωπό μου
τὰ μαργαριτάρια ποὺ ποιούσανε
στὰ στήθεια σου
τὶς ὧρες
τὶς μέρες
τοὺς μῆνες ποὺ πέρασαν
ἅπλωσε τὰ μαλλιά σου
ποὺ ἀποστράγγισαν σὰν φύκια τῆς θάλασσας
τὴν ἁλμύρα, τὸν πόνο τοῦ ἱδρῶτα
τοῦ κάματου
ποὺ χτυπιέται μέσ' τ' ἄπειρο
«τρακόσιες τόσες μέρες»,
γαληνεμένο κορμὶ
ποὺ ἄδειασες
ἀπὸ τὴν πίκρα
ἀπὸ τὰ κόκκαλα τῆς ἀντίστασης
ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν αἱμάτων
ποὺ βαφουνε τὸν ἄνθρωπο
ὁλόχρονα σὲ τόσα μέτωπα
χωρὶς νὰ τὸν ἀποκτηνώνουν
χωρὶς νὰ τὸν ἐξαγνίζουν
χωρὶς νὰ τὸν μεταμορφώνουν,
ἔλα κορμὶ τῆς μνήμης
καὶ τῆς προσμονῆς
ἔλα κορμὶ ποὺ ζωντανεύης
ποὺ τεθαίνης
ποὺ ζῆς σὲ κάθε κύτταρο
σὲ κάθε πόρο κι' ἄνοιγμα ζωῆς
σὲ κάθε κύκλο ἥμερο
σὲ κάθε κρίση ἀπελπισίας
σὲ κάθε κατῶφλι
σὲ κάθε ἀστέρι,
ἔλα νὰ κρυφανοίξουμε
τὴν πόρτα τοῦ ὀνείρου
καὶ τοῦ στοχασμοῦ
ἔλα νὰ δοῦμε πίσω ἀπ' τὸ παράθυρο
τὸ πρῶτο ἀστέρι τῆς αὐγῆς
νὰ σκίζει τοὺς θόλους
καὶ ν' ἀπαλύνη τὴν καρδιά μας
μ' ἕνα παραμύθι παληὸ
γιὰ ἕνα καινούργιο χρόνο.

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Ἕνα λυχνάρι ἀκούμπησε τὴ φλόγα του
κάτω ἀπ' τὴν ἀμασκάλη σου
κι' ἦταν ἡ ὥρα τρυφερὴ
κι' ἦταν παρθένα ἡ ὥρα,
κι' ἦταν τὰ σήμαντρα τοῦ ἑσπερινοῦ
δυὸ τριαντάφυλλα
δυὸ βιολέττες
ἀνθισμένες στὰ χείλη σου,
Ἄνθρωπε,
κι' ἦταν τὰ μάτια ἀξόδευτα,
κι' ἦταν καθάρια ἡ χούφτα
χαλαρή, χωμένη μέσ' τὸ στάρι,
χωμένη μέσ' τὸ σύγνεφο
χαμένη μέσα στὴ βροχὴ
λυωμένη μέσ' τὸ γέλοιο τοῦ ἥλιου
κι' ἦταν οἱ χούφτες ἀνοιχτὲς
κι' ὁ ἀγέρας δὲν τὶς πάγωνε
τ' ἀγιάζι δὲν τὶς πίκραινε,
τὸ χιόνι δὲν τὶς σκέπαζε
καὶ τὰ λιόνταρια γλείφαν τὴν παλάμη
μέσ' ἀπ' τὶς γραμμὲς τῆς ζωῆς
τῆς τύχης, τῆς καλῆς σοδειᾶς.
Ἤτανε πέρυσι ἕνα καιρὸ
σὰ σήμερα, σὰν κ' κάθε χρόνο,
μιὰ μέρα σὰν κι' αὐτὴ
ὁ ἄνθρωπος μιὰ ἀνθρακιά,
ζεστή, φιλόξενη
καὶ γύρω της μελισσολόϊ
οἱ εὐχὲς γιὰ τὴν εἰρήνη, τὴ χαρὰ
ὁ ἄνθρωπος μιὰ ἀνθρακιὰ
ποὺ μέσα του λαμπάδιαζαν,
κορμιὰ ξοδεμένα
κορμιὰ γαληνεμένα
τὰ πάθος, κι' ἡ κακία, τὸ μῖσος
κι' ἡ ἐνοχή, τὸ προϊστορικὸ
φλέγμα τῆς ὕλης.
Κι' ἦτανε πέρυσι ἕνα καιρὸ σὰ σήμερα
μιὰ γερασμένη πόρνη ἡ ὥρα
παϊκρυβε κάτω ἀπὸ τὰ στήθεια της
μαστοὺς γαλακτερούς
τσαμπιὰ χυμοὺς
σιτάλευρο καὶ μέλι
κι' ὅσο τὴν κυνηγούσαμε
κι' ὅσο τὴν ἐπατούσαμε
κι' ὅσο τὴν διώχναμε,
τὴ φτύναμε, τὴν ἀτιμαζαμε,
πότε στὸ Βιετνὰμ μὲ τὴ ζωὴ
ποὺ σπάζαμε στὰ χέρια μας
σὰν πρόστυχο χαρταετό,
πότε στὴ Μπιάφρα
ποὺ ἀσελγούσαμε στὴ δημιουργία
μὲ τὰ παιδιὰ ποὺ σκοτώναμε, μὲ πεῖνα
καὶ μ' ἀρρώστεια,
πότε στὰ μέτωπα τοῦ χρυσαφιοῦ,
στὰ μέτωπα τῆς σάρκας, τοῦ σιδήρου,
κι' ὅσο τὴν προσπερνούσαμε ἀψήφιστα
τόσο ποὺ ἔσταζε καρπὸ
καὶ τὸν πολλαπλασιάζαμε
τὸν ἀφανίζαμε, τὸν διώχναμε
δραματικοὶ κι' ἀξιολύπητοι μέσα στὴν ἀπληστία,
μέσα στὴν πεῖνα, μέσα στὸν ἄνομο
πλοῦτο μας.
Μιὰ γερασμένη πόρνη ἡ ὥρα
πέρυσι πάλι τὴν Πρωτοχρονιὰ
κι' ἐμεῖς βρέφη κι' ἀνδρείκελα
μέσα στὶς κατουρημένες ποδιές της
μέσα στὰ παρθενικά της μάτια,
μέσα στ' ἀστείρευτα χάδια της,
ὥρα ἀνθρωπομάνα.

Γ΄ ΑΝΑΔΙΠΛΩΣΗ

Τὸν χρόνο ποὺ μᾶς πέρασε
ὅσες πληγὲς δεχτήκαμε
κι' ὅσες ἀνοίξαμε
ἔλα νὰ τὶς περάσουμε
χάντρες γαλαζόπετρες
στὸ λαιμὸ τῆς ὥρας,
τ' ἄλογο τῆς μοίρας
στὸ μέτωπο τοῦ ἀρχέτυπου
μέσα μας.
Γιὰ νὰ μὴ ματιάζουμε
τὰ πρωϊνά μας βλέφαρα
τὰ μπολιασμένα μ' ἕνα κλάσμα καθάριο
τοῦ ἀπείρου γιὰ νὰ μὴ ματιάζουμε
τὸ παραμύθι τοῦ μεσημεριοῦ
γύρω ἀπὸ ἕνα ἀχνιστὸ ψωμὶ
κι' ἕνα σταμνὶ ἀγάπης
γιὰ νὰ μὴ λερώνουμε
τὸ χαμογέλιο τοῦ βρέφους
τὸ δάκρυ τῆς μάνας
γιὰ νὰ μὴ μολύνουμε
τὸ φιλί
γιὰ νὰ μὴ σκοτώσουμε
στὴν κουπαστὴ
τὸν κρυφὸ συνταξιδιώτη,
τὴν ἐλπίδα μας,
γιὰ νὰ μὴν ἀντρειέψουμε
τὸν θάνατο
γιὰ νὰ γλυκάνουμε τὴ ζωὴ
μὲ λιγώτερο δάκρυ
λιγώτερο αἷμα
λιγώτερη πίκρα
ἀδερφέ μου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Νίκης Λαδάκη - Φιλίππου
«ΟΜΟΛΟΓΙΑ»

Α. Περνάρη
«ΠΕΡΙΣΤΕΛΛΟΜΕΝΕΣ ΩΡΕΣ»

Μ. Χ. Τροκούδη
«ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΙ ΔΡΟΜΟΙ ΣΤΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ»

Χρύσανθου Στ. Κυπριανοῦ
«ΑΓΩΓΗ»
«ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ»

ΟΜΟΛΟΓΙΑ: «Πίστευες ποτὲ / πὼς ἐγὼ θὰ σοῦβινα / τίποτε καλύτερο / ἀπὸ τὸ φῶς / τίποτε πιὸ καινούργιο / ἀπὸ τὸν πόνο / τίποτε δικό σου;» Στιγμὲς ἀλήθειας, εἰλικρίνειας, στιγμὲς ἀποκάλυψης τῆς σκληρῆς πραγματικότητας ποὺ λέγεται ἀνθρώπινη μοναξιά, ποὺ λέγεται ἀνθρώπινη αὐτοδυναμία, ὅσο κι' ἂν ἁπλώνουμε ἀπελπισμένες, «ὁμολογημένα» τριγύρω μας παρακλητικοὺς ἱστοὺς ἀγάπης, ἱστοὺς ἐπαφῆς κι' ἐπικοινωνίας, ἱστοὺς συνδιαλλαγῆς, τέτοιες στιγμὲς αὐτοανακάλυψης καὶ ἀλληλοαποκάλυψης σὰν αὐτὲς ποὺ κλείνουν οἱ πιὸ πάνω στίχοι, εἶναι διάσπαρτες στὴ νέα ποιητικὴ συλλογὴ τῆς κας Φιλίππου. Καὶ γιὰ τὶς τέτοιες μόνο στιγμὲς εἶναι καλόδεχτη αὐτὴ ἡ νέα προσφορά. Ξυπνᾶ μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ μονολόγου, τὸ ρῖγος τῆς ἀναζήτησης, τὸ ρῖγος τῆς μυστικῆς ὁδύνης ποὺ μαχαιρώνει τὴν ὕπαρξη στὸ παρασκήνιο τῆς ἐσωτερικῆς τραγικῆς σύγκρουσης. Τῆς ὁδύνης γιὰ τὸ κυνηγητὸ τῆς χίμαιρας, τῆς ὁδύνης γιὰ τὸ χαμένο ἰδανικό, τῆς ὁδύνης γιὰ τὴν ἀνεκπλήρωτη ἀγάπη, τῆς ὁδύνης γιὰ τὸν λαβωμένο, ἀπολοκλήρωτο ἔρωτα. Ἡ ἐξωτερικὴ συλλαβική, ἠχητικὴ μουσικότητα εἶναι πλεονέχτημα: «Αἷμα πολὺ στὸ βάθος σου / ὅσο ὁ βυθός». Ἡ λυρικὴ ζεστασιὰ καλόδεχτη: «Ἔτσι σπασμένα τὰ φτερὰ / ἔτσι γυμνὰ τὰ φιλιὰ / δὲν ἔχουν / ὥρα κι' ἀγκαλιά».

Ἡ ἐμπρεσιονιστικὴ δομὴ κι' ἡ ἀσαφὴς ρέουσα σύνθεση, μπορεῖ στὸ χῶρο τῆς ἀντικειμενικῆς θεώρησης νὰ μὴν ἀντέχει σὲ πολλὴ κριτική. Ὅμως τὰ στοιχεῖα ποὺ βαραίνουν κι' ἀνεβάζουν, καὶ θ' ἀνεβάσουν πιστεύουμε σὲ πιὸ στέρεα σκαλοπάτια τὴν ποιήτρια, εἶναι, τὸ ξαναλέμε, τοῦτα: Οἱ καρποὶ τῆς περισυλλογῆς ἔχουν μαζέψει χυμοὺς ἀπὸ τὸ βαθύτερα ἀνθοώπινο δέντρο, γι' αὐτὸ κι' ἡ γλῶσσα συγκινεῖ, συνεπαίρνει, μέσα στὸ παθιάρικο γυναίκειο ψιθύρισμά της.

«Κι' ὅλο γεννιέται
κι' ὅλο πεθαίνει
τὸ δικό σου πρόσωπο
κι' ὅλο ξαναγεννιέται
μέσα στὸ δέρμα μου
μέσα στὸ αἷμα μου
μέσα μου».

ΠΕΡΙΣΤΕΛΛΟΜΕΝΑΙΣ ΩΡΕΣ: Παλὸ κρασὶ σὲ νέα ἀσκιά, θὰ λέγαμε πὼς μᾶς φέρνει στὸ φῶς ἡ νέα ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ γνωστοῦ Κύπριου λογοτέχνη κ. Ἄντη Περνάρη. Ἡ γνώση τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἡ ὥριμη ποιητικὴ ἐμπειρία, ἡ σίγουρη εἰκόνα ἠχοῦν κάτως παρόξενα μέσα στὸν ἐλεύθερο στίχο τῶν «περιστελλομένων ὡρῶν». Δὲν μιλοῦμε γιὰ τὴν χρονολογικὴ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων. Δὲν ἔχει ἄλλωστε σημασία ἀπὸ πότε ντύνει τὴν ἔμπνευσή του ὁ κ. Περνάρης μέσα τὸν ἐλεύθερο στίχο. Σημασία ἔχει ὅτι σ' αὐτὴν εἰδικὰ τὴ συλλογή, νοιώθουμε τὴν συγκοπὴ (στοιχεῖο καθαρὸ τῆς ἐλεύθερης στιχουργικῆς) νὰ τεμαχίζει, νὰ ἐπεμβαίνη ἄδικα στὴν ποιητικὴ ροὴ, στὴν θέρμη τῆς πρωταρχικῆς σύλληψης. Ἴσως συντείνουν κάπως οἱ «φιλοξενούμενες» λέξεις — δὲν φαίνονται συγχωνευμένες, καὶ νοιώθει κανεὶς τὴν στεναχώρια της — ἡ «ἀδελτερία», ἡ «μεγαλοπλάστρα», ἡ «ὀσμιδρωσιά», οἱ «στρόφιγγες», ἢ οἱ ἄκρα δημοτικιστικὲς : «βουρλίζει», «στραφταλιάζει», οἱ «γηλιαχτίδες». Πιὸ πολὺ ὅμως πιστεύουμε ὅτι τὸ αἴσθημα τῆς «πτώσης» δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἀκατάλληλη ἐκφραστικὴ μορφὴ — τὸν ἐλεύθερο στίχο, σὲ τούτη τὴν εἰδικὴ ποιητικὴ ἐργασία — κυριολεκτοῦμε — ποὺ διάλεξε ὁ ποιητὴς γιὰ περίβλημα τῶν ἐσωτερικῶν κραδασμῶν του.

Ἡ ὁρμὴ δυνατὴ πιστεύουμε πὼς δὲν βρῆκε τὴν σωστὴ μορφοποίηση, καὶ πὼς μπλέχτηκε μέσα στὶς περικοκλάδες ἑνὸς δυντοῦ, συναρπαστικώτερου «ἐλλογισμοῦ». Παραθέτουμε τὸ «Κενοί»:

«Ὁ νυχτερινὸς ἄνεμος θρηνεῖ πά-
(νω ἀπ' τὶς
στέγες μας τὶς εὐκαιρίες ποὺ
(χάσηκαν,
τὴ νιότη ποὺ δὲ βρῆκε κατεξί-
(ωση,
τὰ ὀνείρατα ποὔμειναν πεθυμιές.
Κι' ὅταν κουραστῆ ἀπ' τὸ κλά-
(ημα καὶ κοπάση,
θαρρῶ ἡ ὁμίχλη νὰ σταλάξη ἀπ'
(τὶς θηλὲς της τὴ δρόσο
ἀπάνω στὴ χλόη ποὺ ὑπόφερε ὁ-
(λονυχτὶς
ἀπ' τοὺς κοπετοὺς τοῦ ἀνέμου.
Ἐμεῖς κάτω ἀπ' τὶς στέγες, θὰ
(δημιουργοῦμε διαρκῶς
(σταυρούς,
θὰ τοὺς φορτωνόμαστε καὶ θὰ
(τοὺς φορτώνουμε στοὺς
(ἄλλους,
χωρὶς νὰ λογαριάζουμε πῶς γι'
(αὐτοὺς θρηνοῦσε ὁ ἄνεμος
(πάνω ἀπ' τὰ κεφάλι-
(μας.
Κενοί, ματαιόδοξοι θ' ἀπομένου-
(με στὶς ἀναζητήσεις μας,
στοὺς θανάτους ποὺ μᾶς κυκλώ-
(νουν,
στοὺς τάφους ποὺ χαίνουν γιὰ νὰ
(κλείσουν ὀνείρατα καὶ πε-
(θυμιές,
μακριὰ κι' ἀπ' τὸ ἄνεμο, κι' ἀπ'
(τὴν ὁμίχλη, κι' ἀπ' τὴ
(δρόσο».

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΙ ΔΡΟΜΟΙ: Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως κ. Τροκούδη, ἀπευθύνεται στοὺς μαθητὲς τῆς ἕκτης τάξης τοῦ Δημοτικοῦ. Σὲ σχετικὸ πρόλογό του, στὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται στὰ παιδιά, ὁ συγγραφέας ἐκθέτει τὸ περιεχόμενο καὶ τοὺς στόχους τῆς ἐκδοσης. Τὸ βιβλίο «περιλαμβάνει ὁρισμένα θέματα - κεφάλαια, ποὺ μποροῦν νὰ μελετηθοῦν μὲ τὴ σειρὰ ποὺ παρουσιάζονται στὸ βιβλίο ἢ καὶ μὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη σειρά. Τὸ κάθε κεφάλαιο ἀσχολεῖται μὲ ἕνα θέμα, ποὺ θεωρεῖται ἀναγκαῖο γιὰ ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ μάθουν τὴν τέχνη τῆς γραπτῆς ἔκφρασης». Καὶ ἀκολούθως ὁ συγγραφέας ἐκθέτει τὰ πέντε συστατικὰ τῶν διαφόρων κεφαλαίων: Εἰκόνα, κείμενο, ἀνάλυση κειμένου, ἄσκηση — κυρίως ἔκθεση καὶ ἀνακεφαλαίωση. Τὰ διάφορα κεφάλαια συνοδεύονται ἀπὸ ἀσκήσεις, καὶ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς ἔκδοσης παραθέτει ποιήματα μὲ τὴν σχετική, ἁπλὴ — προσιτὴ στὴν ἡλικία γιὰ τὴν ὁποία προορίζεται — τεχνική τους ἀνάλυση. Πρόκειται γιὰ μιὰ πρωτότυπη καὶ πολύτιμη προσφορὰ στὸν ἐκπαιδευτικὸ τομέα, ποὺ πιστεύουμε πολλὰ ἔχει νὰ προσφέρη στὸν μαθητὴ ποὺ φιλοδοξεῖ νὰ κατακτήσει τὴν τέχνη τῆς συγκροτημένης προσωπικῆς γραπτῆς ἔκφρασης.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ: Ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ κ. Κυπριανοῦ — ἡ πρώτη τοῦ καινούργιου χρόνου ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη μὲ πέντε κεφάλαια στὰ ὁποῖα ὁ δόκιμος Κύπριος μελετητὴς τῆς λαογραφίας μας καταπιάνεται μὲ πολυεδρικὴ προσέγγιση, μὲ τὴν Κυπριακὴ λαογραφία. Ὁ τόμος ποὺ εἶναι ἀφιερωμένος στὸν Δρα Κύπρο Χρυσάνθη, περιέχει ἐπιστολές, μελέτες - βιβλιογραφήσεις, σημειώματα, κριτικὲς βιβλίων καὶ συλλογὴν λαογραφικοῦ ὑλικοῦ. Ἀναφερόμαστε σὲ μερικὰ ἐκ τῶν περιεχομένων: «Γεώργιος Α. Μέγας» (Μιὰ μορφὴ τοῦ Κυπρολογικοῦ Συνεδρίου) - σημείωμα. Νεάρχου Κληρίδη: «Κυπριακὰ Δημοτικὰ τραγούδια» - κριτικὴ βιβλίου. «Ὁ κόσμος τοῦ λαοῦ» στὸ «Λυρικὸ λόγο» τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη» - μελέτη.

ΑΓΩΓΗ: Πρόκειται γιὰ τὸ 19ον τεῦχος (1968-69) τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ὀργάνου τοῦ Α' Γυμνασίου Ἀρρένων Ἀμμοχώστου. Ἡ ἔκδοση, ποὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὸν ἀφυπηρετοῦντα Γυμνασιάρχην Δρα Κυριάκον Χ'' Ἰωάννου, χωρίζεται εἰς δύο μέρη: Τὸ πρῶτο περιλαμβάνει ὁμιλίες καὶ χαιρετισμοὺς κατὰ τὰς τελετὰς πρὸς τιμὴν τοῦ κ. Χ'' Ἰωάννου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κύπρου Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, τοῦ Πρέσβεως τῆς Ἑλλάδος κ. Μενελάου Ἀλεξανδράκη, τοῦ κ. Ρένου Σολομίδη, Μιχαὴλ Μαραθεύτη κ.ἄ.

Στὸ δεύτερο μέρος παρατίθενται ὁμιλία τοῦ κ. Χ'' Ἰωάννου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1968-69 καὶ ποιήματα, διηγήματα καὶ μελέτες ὑπὸ τῶν μαθητῶν.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Χρ. Παπαχρυσοστόμου :
«ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ: ΑΙΑΣ»

Νάσου Φλόγα :
«ΚΑΛΠΑΣΜΟΙ ΤΩΝ ΥΦΑΛΩΝ»

Θωμᾶ Συμεοῦ :
«ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΥ»
«ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΑΙΑΣ: Ἡ μετάφραση αὐτὴ τῆς τραγωδίας τοῦ Σοφοκλέους διδάχτηκε καὶ ἀνεβάστηκε για πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸ Παγκύπριο Γυμνασιο τὸν Μάϊο τοῦ 1943, ὅταν ἑγιορτάζονταν τὰ πενηνταχρονα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Σχολείου. Ὁ κ. Παπαχρυσοστομου παραδέτει, σὲ εἰσαγωγικὰ σχόλια, σὲ ἀδρὲς γραμμὲς πρῶτα, τον μῦθο, και ἐν συνεχείᾳ, ἀναλυτικώτερα τὴν δραματικὴ πλοκὴ τοῦ ἔργου, μὲ γενικὰ προσωπικὰ του σχόλια: «Σὰ γενικὸ δίδαγμα, μπορεῖ νὰ δγῆ ὁ ρόλος τῆς Θεϊκῆς θέλησης στὴ διαμόρφωση τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ τὸ εὐμετάδλητο τῆς ἀνθρώπινης εὐτυχίας». Ἁπλή, διαυγὴς γλῶσσα, καθαρὴ δημοτική, μουσικὸς στίχος καὶ πιστότητα στὶς λογοτεχνικὲς πτυχὲς καὶ στὴν δραματικὴ ἔκφραση τοῦ ἔργου χαρακτηρίζουν τὴν μετάφραση αὐτὴ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο τῆς ὁποίας καὶ σημειώνουμε, αὐτὴ εἶναι ἡ δεύτερη ἔκδοση.

ΚΑΛΠΑΣΜΟΙ ΤΩΝ ΥΦΑΛΩΝ: Λειτουργώντας πιστὰ στὸ ναὸ τῆς μούσας, ὁ κ. Φλόγας ἐξέδωσε τὴν νέα του ποιητικὴ συλλογὴ «Καλπασμοὶ τῶν Ὑφάλων». Ἕνα πολυγραφημένο ἀλλὰ καθ' δλα εὐπαρουσίαστο τόμο κάπου ἑξῆντα σελίδων. Ἡ πιὸ ἀξιοπρόσεχτη ἴσως δελτίωση στὴν ποίηση τοῦ κ. Φλόγα, τοῦ ὁποίου τὴν προσφορὰ παρακολουθοῦμε ἀπὸ τὸ 1967 εἶναι στὸν τομέα τοῦ ἐλεύθερου στίχου. Τόσον ἡ τεχνικὴ ὅσο καὶ ἡ αἰσθητικὴ πληρότητα παρατηροῦνται πιὰ σὰν φυσικὴ συνέπεια τῆς ἐσωτερικῆς μουσικότητας, ἡ ὁποία τόσο ἀνεμπόδιστα καὶ φυσικὰ λυτρώνεται μέσα στὴ ρίμα:

«Ματώσανε τὰ γιασεμιὰ
στὴν πλησμονὴ τοῦ πόνου.
Ποῦ 'ν' τὰ χαρμόσυνα πουλιὰ
ν' ἀλλάξουν τὸν καιρό;
Ἔτσι θὰ παιδευόμαστε
μὲς στὰ δεσμὰ τοῦ χρόνου,
χωρὶς ἕν' ἄστρο νὰ διαβεῖ
τὴ μνήμη δροσερό;
... Σ' ἕνα περγιάλι ἀπόμερο,
δὲ θὰ ξαναφυτρώσει,
μιὰ παπαρούνα καὶ γιὰ μᾶς,
κοχύλι ἕνα τερπνό;
Δὲ θὰ γυρίσει τ' ἀργυρὸ
πρωῒ νὰ μᾶς λυτρώσει:
Ὡς πότε θὰ γευόμαστε
τ' ὀνείρου τὸν καπνό;
(«Ὡς πότε;»)

Ἀπὸ δὲ τὴν τελειωνόμενη ἐλεύθερη φόρμα μεταφέρουμε ἀπὸ τὴν «Ἀνοχὴ τοῦ χρόνου»:

«Ὁ χρόνος
καὶ τραχὺς
κι' ἀτίθασσος,
ἀνεπανάληπτος διαβαίνει,
χλευάζοντας
τοὺς δεῖχτες τῶν ὡρῶν,
τοὺς δροθέτες τῶν στιγμῶν
τὲς αὐσηρὲς μορφὲς τῶν ἀριθμῶν,
δεσπότης πάντα
τῆς φθορᾶς,
δεσμῶτες σέρνοντας ἐμᾶς.
Χωρὶς εἰδή,
χωρὶς αἰδώ,
ἑφτὰ φορὲς μᾶς προδοδᾶ,
ἑφτὰ φορὲς
μᾶς γδύνει
ἑφτὰ πουκάμισα φωτὸς
μᾶς ἀφαιρεῖ».

Ἡ πίκρα ὅμως — πίκρα δημιουργίας ἢ πίκρα ἀλύτρωτης προσωπικῆς ἀναζήτησης, ἢ κρυφὸ τραῦμα - μαχαίρωμα στὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ — δὲν ξέρουμε — διαφαίνεται παντοῦ σ' ὅλους σχεδὸν τοὺς στίχους του:

ΣΥΧΝΑ

«Συχνά,
προφτάνει με ὁ λυγμὸς
τῆς διψασμένης θάλασσας
κι' ἔχω
τὰ πέτρινα πουλιὰ
παρηγοριά μου».

ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΟΥ: Ἀπὸ τὴν πρώτη αὐτὴ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Θωμᾶ Συμεοῦ, ξεχωρίζουμε, ὅπως καὶ ὁ προλογιστὴς τῶν ποιημάτων, κ. Μολέσκης, «Τὸ τραγούδι τοῦ Γρηγόρη Αὐξεντίου» καὶ τὸ «Ἡ Ἑλλάδα μου». Γιατὶ καὶ στὰ δυὸ αὐτὰ ποιήματα ὁ καλλιτέχνης προεχτείνει τὴν ἔμπνευσή του σὲ μεγαλύτερα πλαίσια, τόσο σὲ ἔχταση ὅσο καὶ σὲ πνοή. Κυλοῦν οἱ στίχοι, πότε μὲ τὴν ὑπόμνηση τῆς ὁμοιοκαταληξίας, πότε μὲ τὴν ἐλεύθερη σύνθεση, πάντα ὅμως μὲ μιὰ πληρότητα συναρπαστικὴ ὑποβλητική:

«Νῦν,
δὲν ἔχει θέση ἡ γῆ
ποῦ νὰ φωνάξω;
Νῦν, νῦν
μοῦ κλείσανε τὸν οὐρανὸ
ποῦ νὰ σταθῶ νὰ κλάψω;
Νῦν
μᾶς φυτεύουν ἀδελφὲ
σὰν τὰ λουλούδια μὲς τὴ γῆ
σὰν τὰ κυκλάμινα
στοὺς βράχους τῶν νησιῶν μας.
Καὶ αἰέν, αἰὲν ἀδελφὲ
ἂς δείχνει τούτη ἡ ὥρα
πῶς ξεγεννιέται ἡ λευτεριὰ
βρεγμένη ἀπὸ τὴ μπόρα.

Ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Αὐξεντίου παραθέτουμε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς πιὸ «ἀνθρώπινους», τοὺς πιὸ «φορτωμένους» στίχους:

«Γιὰ νὰ γλυκάνει
τὸ ψωμὶ
πὰ στὸ τραπέζι.
Γιὰ νὰ γλυκάνει
τὸ φιλὶ
στῶν κοριτσιῶν τὰ χείλη».

Κι' ἀπὸ τοὺς πιὸ «ἀντρίκιους» γυμνοὺς στίχους:

«Καὶ πιὸ ὕστερα, Γρηγόρη,
πάλι ἡ δική σου ἡ στιγμή.
Χορεύοντας καρσιλαμὰ
μὲ ἥλιο ἀποβροχάρη
κι' ἀνάμεσα τους τίποτα
μονάχα ἡ λευτεριὰ
κι' ἀνάμεσα τους τίποτα
μονάχα τ' ὄνειρο, οἱ δυὸ
κι' ἡ λευτεριὰ χορεύοντας
τὸ Πάσχα
στὸν κάμπο τοῦ αἰώνιου».

ΕΠΕΤΗΡΙΣ: Ἡ ἔκδοση αὐτὴ τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου καλύπτει τὴν δεκαετία τῆς ζωῆς τοῦ Ἱδρύματος αὐτοῦ, μὲ τὴν τωρινήν του μορφήν, ὅπως ἐσχηματίσθη μὲ τὸ τέλος τῆς Ἀγγλικῆς ἀποικιοκρατίας, στὴν ὁποία ἐλειτουργοῦσε τὸ Διδασκαλικὸν Κολλέγιον. Ὁ τόμος περιλαμβάνει χαιρετισμοὺς ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον, τὸν Ὑπουργὸ Παιδείας Δρα Κ. Σπυριδάκι, τὸν Πρέσβυ τῆς Ἑλλάδος κ. Μενέλαον Ἀλεξανδράκη καὶ τὸν Τμηματάρχη Ἀνωτέρας καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κ. Φρῖξον Π. Βράχα.

Ἡ ἔκδοση περιλαμβάνει φωτογραφίες δραστηριοτήτων τῆς Π. Ἀκαδημίας καὶ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτο μέρος περιλαμβάνει ὁμιλίες, ἔκθεσιν πεπραγμένων, κατάλογον ἀποφοίτων κ.ἄ. Τὸ δεύτερο καὶ τρίτο μέρος σταχυολογοῦν ὁμιλίες καὶ πάλιν πάνω σὲ διάφορα θέματα, ποικίλου περιεχομένου: Α. Χρυσοχοῦ: «Ἀναζήτηση τῆς πραγματικότητος στὴν Τέχνη». Χρ. Χ. Τομασίδη: «Ψυχολογία τοῦ ὀνείρου». Γ. Μηνᾶ: «Πῶς οἱ Ἕλληνες τοῦ 21 κέρδισαν τὴ λευτεριά τους», κ.ἄ.

Σ η μ. : Ἐκ παραδρομῆς εἰς τὴν προηγούμενην μας στήλην περὶ ἐκδόσεων δὲν ἀναφέραμε ἔτεον (ἐκ δύο) βιβλίων τοῦ κ. Τροκούδη μὲ τίτλο «Καινούργιοι δρόμοι στὶς ἐκθέσεις». Ὁ τόμος αὐτὸς εἶναι γραμμένος μὲ τὴν ἴδια προοπτικὴ καὶ τοὺς ἴδιους στόχους τοῦ ἄλλου τόμου (γιὰ τὴν Στ' τάξη), μόνο ποὺ ἀκολουθεῖ ἁπλούστερη μορφὴ παράθεσης κι' ἀνάπτυξης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΥΠΝΟΣ, ΟΝΕΙΡΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ

Ἡ «Ὑπνοθεραπεία» ἐπιβάλλεται στὸ σημερινὸ ἄτομο.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Θέματα δημοφιλῆ κι' ἀγαπητά, ὁ ὕπνος καὶ τὰ ὄνειρα φιγουράρουν συχνὰ - πυκνὰ στὰ περιοδικά, στὶς ἐφημερίδες καὶ ἀποτελοῦν θέμα ἐνδιαφέρουσας συζήτησης μεταξὺ τῶν ἀργόσχολων νοικοκυρῶν (κι' ὁ ὀνειροκρίτης ἐν δράσει), τῶν μορφωμένων ἀστῶν — θὰ τὰ ποῦνε ἕνα χαράκι ὅταν βροῦν εὐκαιρία στὸ διαλειμματάκι τοῦ γραφείου — ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν πιὸ «διανοουμένων» — ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πιστεύουμε ὅτι εἶναι «διανοούμενοι» λίγο - πολύ. Καὶ οἱ θεωρίες κι' οἱ διατυπώσεις κι' οἱ ἀπόψεις ποὺ ἐκφράζονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀποτελοῦν προσάναμμα στὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀνέκαθεν, ἀλλὰ τώρα τελευταῖα ἀκόμα πιὸ ἔντονα δείχνει γιὰ τὰ ὄνειρα καὶ γιὰ τὸν ὕπνο. Μιὰ ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἀπόψεις ποὺ ἐκφράζονται πλατειὰ γιὰ τὸ θέμα εἶναι κι' ἡ ἀκόλουθη: Τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα δὲν ὀνειρεύονται ὑπόκεινται εἰς νευρικὴν κατάρρευσιν. Ἐνῶ ἀντίθετα, τὰ ἄτομα τῶν ὁποίων ὁ ὕπνος συνοδεύεται ἀπὸ ὄνειρα ἔχουν ἐξασφαλισμένη περισσότερην ἰσορροπίαν δσον ἀφορὰ τὸ νευροψυχικόν τους σύστημα. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ θεωρία τοῦ Φρόϋντ ὅτι τὰ ὄνειρα ἀποτελοῦν ἕνα μηχανισμὸ ὁ ὁποῖος μᾶς ἀπαλλάττει ἀπὸ τὶς ἀγωνίες καὶ τὰ ὑποσυνείδητα προβλήματα τῆς ἡμέρας, καὶ ἀποσυμφορεῖ κατὰ κάποιο τρόπο τὴν ψυχοδιανοητική μας κατάσταση, ἔρχεται σήμερα στὸ προσκήνιο καὶ ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τοὺς ψυχολόγους τῆς ἐποχῆς.

Ἴσως ὅμως ἄλλωστε νὰ μὴ μποροῦσε νὰ γίνῃ κι' ἀλλοιώτικα. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ σημερινὸ ἄτομο ζῆ τόσο ἔντονα στὴ ξύπνια ζωὴ του σπαταλᾶ τόσο ἄφθονα καὶ σὲ τόσες κατευθύνσεις τὴν ἐνεργητικότητά του, καὶ ἀπασχολεῖ τὸ ἐνσυνείδητό του μὲ τόσα πολλά, ὁ ὕπνος καὶ τὰ ὄνειρα ἐπιβάλλονται σὰν θεραπευτικὰ μέτρα τῶν τραυμάτων τῆς ἡμέρας καὶ σὰν μέτρα γιὰ τὴν ἀνανέωση τῶν δυνάμεων του, φυσικῶν καὶ νευρο-ψυχικῶν.

Ἂν ὅμως κρίνουμε ἀπὸ τὰ δεδομένα ποὺ μᾶς περιβάλλουν στὸ καθημερινό μας πλαίσιο, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ ὅσα ἀναφέρονται σὰν στοιχεῖα καὶ πληροφορίες γιὰ τὸ παγκόσμιο ἄτομο, θὰ διαπιστώσουμε ἴσως ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιβάλλεται σὰν ἐπιθυμητό, δὲν εἶναι καὶ πάντοτε ἐφαρμοζόμενο. Γιατὶ δυστυχῶς πολλὲς εἶναι οἱ περιπτώσεις τῆς ἀϋπνίας, τοῦ κακοῦ ὕπνου καὶ ὅλων τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν καταστάσεων αὐτῶν ποὺ φτάνουν καθημερινὰ στ' αὐτιὰ καὶ στὴν προσοχή μας. Στὸ ἐξωτερικὸ φυσικὰ οἱ καταστάσεις αὐτὲς εἶναι πολὺ πιὸ διαδεδομένες ἀπὸ τὴν Κύπρο. Ὅμως καὶ ἐδῶ ὁ ἀντίκτυπος μᾶς ἔφτασε. Ἄλλοι καταφεύγουν στὰ χάπια τοῦ ὕπνου. Ἄλλοι ἀποφεύγουν νὰ κοιμηθοῦν νωρὶς μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ καθυστέρηση θὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ κοιμηθοῦν καλύτερα. Ἄλλοι ὁμολογοῦν μιὰ χρόνια ἀνεπάρκεια στὸν τομέα τοῦ ὕπνου, παθητικά, χωρὶς νὰ καταβάλλουν προσπάθειες πιὰ γιὰ τὴν ἐπίλυση τοῦ προβλήματος. Σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις ἐκεῖνο ποὺ προκύπτει σὰν λυπηρὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐπίδραση τῆς ἀπουσίας τοῦ ὕπνου πάνω στὸ νευρικὸ σύστημα τοῦ ἀτόμου. Εἶναι ἄσχετος ἄραγε αὐτὸς ὁ παράγων τοῦ κακοῦ ἢ τοῦ λειψοῦ ὕπνου μὲ τὰ εὐερέθιστα, νευρικὰ ἄτομα τῆς ἐποχῆς μας, τοῦ περιβάλλοντός μας; Ἄλλωστε ἡ νευρικότητα, ἡ διασύνη, ἡ ἔνταση ἐνεργοῦν σὰν ἀμφίστομες καταστάσεις. Ἀπὸ τὴ μιὰ μπορεῖ νὰ προκαλοῦν τὸν μὴ ἱκανοποιητικὸ ὕπνο, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη εἶναι καὶ τὸ φυσικὸ ἀποτέλεσμα του. Ὅσο γιὰ τὰ ὄνειρα εἶναι προφανὲς ὅτι στὸ ἄτομο ποὺ τὰ ὄνειρα πρέπει νὰ ἀποτελοῦν καὶ τὴν ἀπαραίτητη συναδεία τῆς κατάστασης τῆς ὑπνώσεως, μιὰ καὶ τὸ νευρικὸ σύστημα προφανῶς εὑρίσκεται ὑπὸ ἔλεγχον καὶ κατευνασμόν.

Ἀλλὰ τί ἀκριβῶς πρέπει νὰ συμβαίνει μὲ τὸ ἄτομο τὸ σημερινό, ποὺ ἐνῶ σπαταλεῖ τόση δύναμη καὶ τόση ἐνεργητικότητα ἀπὸ τὴ μιά, ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν ἐπωφελεῖται τῆς εὐκαιρίας τοῦ ὕπνου γιὰ νὰ ἀνανεωθεῖ; Ἡ διάσταση, τὸ κενὸ ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν φυσικο - συναισθηματικὸ καὶ στὸν διανοητικό του κόσμο, ἴσως νὰ ἀποτελεῖ τὴν ρίζα τοῦ κακοῦ. Ἂν δηλαδὴ τὸ ἄτομο μάθαινε νὰ κυβερνᾶ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς λογικῆς ὅλη τὴν ὑπόλοιπη προσωπικότητά του, τότε οἱ συναισθηματικὲς καὶ συγκινησιακὲς ἐνοχλήσεις τῆς ἐνσυνειδήτης ἡμέρας, θἄπρεπε νὰ ἀπωθοῦνται, νὰ ἐξοστρακίζονται μὲ τὸ ἀκούμπημα τοῦ κεφαλιοῦ στὸ μαξιλάρι, ἀπὸ τὸ ἀνώτερο λογικὸ πλάσμα μέσα μας. Καὶ ἐφ' ὅσον αὐτὸ δὲ γίνεται, ἡ διάσπαση μεταφέρεται ἀπ' τὴ μέρα στὴ νύχτα, καὶ τἀνάπαλιν, μὲ τὸ κάπως φαυλο - κυκλικὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἄτομο ποὺ μαστίζεται ἀπὸ τὴν σύγχρονη ἀρρώστεια τῆς ἀϋπνίας νὰ ζημιώνεται εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματική του συγκρότηση. Γιατὶ πιστεύουμε καὶ στὴν ποιητικὴ μεταφορὰ τοῦ στίχου τοῦ μεγάλου Νεοέλληνα: «Ὁ ὕπνος, ποὖναι τῆς ψυχῆς κρυφὸ περιβολάκι...». Μὰ πιστεύουμε ἐπίσης ὅτι ὁ ὕπνος εἶναι πραγματικὰ μιὰ κατάσταση ψυχικῆς ἐπανασύνδεσης, μιὰ ἕνωση μὲ τὰ στρώματα ἐκεῖνα τοῦ εἶναι μας ποὺ ὑπαγορεύουν τὴν πιὸ σωστή, τὴν πιὸ ὑγιῆ κι' ἐπικοδομητικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς. Καὶ τὰ ὄνειρα ὅσο κι' ἂν κατατάσσονται ἀπὸ τοὺς μαΐτρ τῆς ψυχολογίας σὲ ἐμπειρικά, τηλεπαθικὰ καὶ προφητικά, εἶναι στὴν γενικότητά τους ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους θεσμοὺς τοῦ ἐσωτερικοῦ μας κόσμου ὄχι μόνο γιὰ ἀποσυμφόρηση, ἀλλὰ καὶ γιὰ καθοδήγηση καὶ γιὰ ἐνδυνάμωση στὸ δρόμο τῆς αὐτοεξέλιξης τῆς αὐτογνωσίας, καὶ στὴ ρύθμιση τῶν σχέσεων μας μὲ τὸ ἐξωτερικὸ περιβάλλον.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΣΤΗ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κάθε χρόνο γιορτάζουμε γιὰ μιὰ ὁλοκληρη βοομαδα τὴν παρουσια αναμεσα στον ανθρώπινον κοσμο τοῦ χρησιμου, καλλωπιστικοῦ φιλου - οεντρου. Κι' οἱ τόσες ἀρετὲς κι' ἡ βαθειὰ ζωτική του προσφορά, δεν πηγε χωρις ανταποκριση στὴν πιο ευαισθητη, την πιο υποκειμενικη μορφὴ τῆς λογοτεχνιας, οτην ποιηση. Γιοτε σὰν παρομοιωση καὶ συμβολισμος, ποτε σὰν πηγὴ χαρας καὶ ζωτικότητας, το δέντρο αποτελεῖ συχνὴ συναντησὴ μέσα σὲ στίχους γνωστους καὶ πολυδιαβασμένους, καὶ σ' ἄλλους λιγώτερο διασεδομενους. Καὶ πότε νεκρό, πότε ζωντανο, πότε θεοματο καὶ ποτε μικρὸ καὶ τρυφερὸ κι' ἀδύνατο, τὸ δέντρο ὑγαίνει πάντα ἀληθινὸ καὶ ὄμορφο μέσα ἀπὸ τὴν μουσικὴ τοῦ λόγου:

«Δέντρο πῶς κεῖτεσαι νεκρὸ
στὸν ἄμμο τοῦ γιαλοῦ μου»..
(«Τὸ ξεριζωμένο δέντρο»
τοῦ Βαλαωρίτη).

Ἂν ὅμως, καὶ νεκρὸ ἀκόμη, τὸ δέντρο διατηρεῖ μιὰ ζεστασιὰ ἀνθρώπινη, σὲ ἄλλες του μορφὲς. Εἶναι ὁλοζώντανο, μορφὴ ποὺ συνοδεύει τὴν ἀνθρώπινη μνήμη παντοῦ, γιὰ χρόνια:

«Ο ΠΕΥΚΟΣ»

Θυμᾶμαι, ὁ γεροπεῦκος μας τρα-
(γουδιστάδες εἶχε
τὸ καλοκαίρι ἀσώπαστους κι' ὁ-
(λημερὶς ἐπάνω
στὸ λιόπυρο του ἁλάλιαζαν τὸ
(φλοῦδι τὰ τζιτζίκια.
Ζεστὲς οἱ στάλες μύριζαν τῆς
(ξέχειλης ρετσίνας.
Ἡ κουνια πηγαινοέρχουνταν ἀ-
(νάμεσα στὶς κλάρες
μ' ἕνα ρυθμὸ πετούμενο. Κι' ἀπ'
(τὴν κορφὴ τοῦ δέντρου
κάποιος κρυμμένος ἔριχνε βροχὴ
(τὰ κουκουνάρια.
Στὸ μάγγανο ἄλλοι μας μαζὶ
(γυρίζαμε ζεμένοι
καὶ τὰ σιλλιὰ ἀνεσύραμε νὰ
(πιοῦμε πηγαδίσιο
δροσιστικὸ νερό. Ἀνθή, γιατὶ
(μέσα στὸ γιαλὸ
τοῦ πηγαδιοῦ τ' ὁλόφωτο κοι-
(τάζεις πρόσωπό σου;
Καὶ τρέχα! Δες, πέρα ἔπεσε
(μέσ' τὶς μυρτιὲς τὸ τόπι.
Τρέχα μὴ σὲ προφτάσουνε! Τρέ-
(χα γιὰ νὰ θαμάσω
τοῦ ἀμολυτοῦ σου τοῦ κορμιοῦ
(τὴν ἀγορίσια χάρη.

(Π. Βλαστοῦ)

Ἀλλοῦ ὅμως τὸ λεπτοκαμωμένο κορμὶ τῆς νέας θυμίζει στὸν ἐρωτευμένο δροσερὸ μικρὸ κυπαρισσάκι:

«ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΑΚΙ»

Κορίτσι τρυφερὸ καὶ ζηλεμένο,
ὁπόχεις τόσον κόσμο τρελαμένο,
μοιάζει μὲ θαλερὸ κυπαρισσάκι
τὸ λυγερό σου τὸ κορμάκι.

(Μ. Ἀλθιχου)

Κι' ἡ λυρική, ἐρωτικὴ σχεδὸν διάθεση δὲν λείπει ὅμως ~~ἀπ' τὴν ποίηση~~ τοῦ δέντρου ποὺ καὶ πάλιν παραβάλλεται μὲ τὸ τρυφερὸ ἀντικείμενο τοῦ ἔρωτα:

«ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ»

Ροδακινιά, μὲ τὴ στολὴ τὴν τρι-
(ανταφυλλιά σου
ὁ Ἀπρίλης τώρα λαχταρεῖ νὰ
(πάρει τὰ φιλιά σου'
κι' ἐγὼ ποὺ σκύφτω καὶ περνῶ
(τὸ μάκρεμα τοῦ δρόμου,
σοῦ λέω τὸ καλοσόρισμα δειλὰ
(τὸ ταπεινό μου,
γιατὶ ἔσμιξα τὸν ἴσκιο σου καὶ
(γύρισα καὶ σ' εἶδα
ἀπὸ τὸν τοῖχο τὸν κρυφό, σὰν
(κάποια κορασίδα,
νὰ κάνεις τάχα διάνεμα κρυφὸ
(κ' ἐρωτεμένο
σ' ἐμένα ποὺ στὰ πόδια σου
(προσκυνητὴς προσμένω.

(Ι. Βλαχογιάννη)

Ποιὸς ὅμως δὲν ξέρει τοὺς ἀγέραστους στίχους τοῦ Δροσίνη ποὺ τραγουδοῦνται τώρα ἐδῶ καὶ δυὸ - τρεῖς γενεές:

«Ἐτίναξε τὴν ἀνθισμένη μυ-
(γδαλιά
μὲ τὰ χεράκια της
κι' ἐγέμισ' ἀπὸ ἀνθη ἡ πλάτη,
(ἡ ἀγκαλιὰ
καὶ τα μαλλάκια της...»

Τὰ δέντρα ὅμως δὲν ἔχουν μόνο τὶς φωτεινές, λαμπρὲς στιγμές τους, τὴν ανοιξη, τὴν ἀγάπη, τὸ κολοκαῖρι τους, ἐχουνε καὶ τὸ χειμώνα, ἔχουν καὶ τὸ φθινόπωρό τους:

«ΟΙ ΛΕΥΚΕΣ»

Σταλάζει πένθιμο τὸ φῶς κι' ἡ
(μερα κλαιει καὶ κλαιει
μέσ' του χλωμοῦ χινοπωρου τὴν
(κρύ' ἀνατριχιλα.
Ποιά θλίψη δέρνει τὸ βοριὰ κι'
(ὅλο θρηνάει καὶ λέει
καὶ λέει ὅλο νεκρώσιμα μέσ' τὰ
(ξερὰ τὰ φύλλα;
"Οχι! εἶναι οἱ λεῦκες οἱ χλωμές,
(εἶναι οἱ παιδοῦλες λεῦκες,
βαρώνισσες βεργόλιγνες μέσ' σ'
(ἀργυρὲς γιρλάντες!
Καὶ πίσω λὲς ξεπροβοδᾶν οἱ
(μαυροφόρες πεῦκες,
σὰ δοῦλες μαρμαρόγνωμες, νο-
(σταλγικὲς ἐνφάντες...

(Ο. Μπεκὲ)

Γιὰ τὸν ποιητή, τὸν εὐαίσθητο κοινωνὸ τοῦ περιβάλλοντος του, ἔμψυχου κι' ἄψυχου, ὁ πεῦκος, ὁ γέρο - πεῦκος δὲν εἶναι δέντρο. κούτσουρο, εἶναι μιὰ ψυχὴ ζωντανή, πλούσια, ἀνθρώπινη:

«Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ»

Χτὲς βράδυ τὰ μεσάνυχτα, σὰν
(πάψαν οἱ βοριάδες
κι' ἔπεσε γύρω σκοτεινιὰ καὶ
(σωπασιὰ θανάτου
πυκνὸ τὸ χιόνι ἁπλώθηκε στὴ
(στράτα μας, στὴ στέγη·
κι' ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ
(τὸ κεφάλι ὁλάσπρο
βαργειόγειρε καὶ ξαφνικὰ φρι-
(χτὰ τριζοβολώντας
σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ
(τοῦ 'φυγε ἡ ψυχή του.

(Ρ. Γκόλφη)

Ὅσο γιὰ τὴν ἐλπιά, μὲ τὴν εὐλογημένη προσφορά της, πολλοὶ εἶν' οἱ στίχοι ποὺ γραφτῆκαν:

«Η ΕΛΠΑ»

Εἶμαι τοῦ ἥλιου ἡ θυγατέρα,
ἡ πιὸ ἀπ' ὅλες χαϊδευτή,
χρόνια ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα
σ' αὐτὸν τὸν κόσμο μὲ κρατεῖ.
Ὅσο νὰ γείρω νεκρωμένη
αὐτὸν τὸ μάτι μου ζητεῖ.
Εἶμαι ἡ ἐλπιὰ ἡ τιμημένη.
Καὶ φῶς πραότατο χαρίζω
ἐγὼ στὴν ἄγρια νυχτιὰ
τὸν πλοῦτο πιὰ δὲν τὸ φωτίζω,
σὺ μ' εὐλογεῖς φτωχολογιά.
Κι' ἂν ἀπ' τὸν ἄνθρωπο διωγ-
(μένη,
μὰ φέγγω ἔμπρὸς στὴν Παναγιά.
Εἶμαι ἡ ἐλπιὰ ἡ τιμημένη».

(Κ. Παλαμᾶ)

Κι' ἄλλος ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους νεοέλληνες τὴν ξαναγραγούδησε:

«Η ΕΛΠΙΑ»

Ἐσὺ εἶσαι πάντα ταπεινή, πάν-
(τα δουλεύτρα σκύβεις
μ' ὅλα τὰ πλούτη ποὺ κρατεῖς,
(μ' ὅλο τὸ βιὸς ποὺ κρύβεις,
γι' αὐτὸ ἀπ' τὰ πρῶτα νιάτα
(σου, ποὺ τὰ φιλοῦν οἱ
(ἀνέμοι
ὡς τὰ βαθειὰ γεράματα ποὺ τὸ
(κορμί σου τρέμει
καὶ γέρνει κάθε σου κλαδὶ καὶ
(κάθε παρακλάδι,
μέσα στὸν κούφιο σου κορμὸ δὲν
(σοῦλειψε τὸ λάδι.

(Ι. Πολέμη)

Τὸ δέντρο συχνὰ ἔρχεται ἐπωδὸς τῶν αἰσθημάτων μας, σὲ πολλὲς καιμπὲς τῆς ζωῆς μας:

«ΟΙ ΠΑΣΧΑΛΙΕΣ»

Οἱ πασχαλιὲς ἀνθίσανε
στὸ δρόμο ποὺ τοῦ λείπεις,
καὶ στόλισα μὲ τ' ἄνθια τους
τ' ἀνθοδοχεῖα τῆς λύπης.

(Φ. Ἀγγουλὲ)

Κι' ἡ ἀμυγδαλιά, φορτωμένη φῶς καὶ μουσικὴ τραγουδιέται ξανὰ καὶ ξανά:

«ΑΜΥΓΔΑΛΙΕΣ»

Ἀμυγδαλιές, ἀμυγδαλιές.
λουλούδια, φοῦχτες, ἀγκαλιές!
Μοσκομυρίζουν οἱ στερνὲς
κι' ἀσπρίζουν οἱ κατηφοριές.
Κι' ὅλο περνάνε, ὅλο πηγαίνουν
μὲς στὶς χαρὲς τῆς ἀνηλιᾶς,
κι' ἀπ' τὰ παράθυρα διαβαίνουν
οἱ λιτανεῖες τῆς μυγδαλιᾶς.

(Τ. Ἄγρας)

«ΜΙΑ ΜΥΓΔΑΛΙΑ ΚΑΙ ΔΙΠΛΑ ΤΗΣ»

Μιὰ μυγδαλιὰ καὶ δίπλα της,
ἐσύ. Μὰ πότε ἀνθίσατε;
Στέκομαι στὸ παράθυρο
καὶ σᾶς κοιτῶ καὶ κλαίω.
Τόση χαρὰ δὲν τὴν μποροῦν
τὰ μάτια.
Δός μου Θεέ μου
ὅλες τὶς στέρνες τ' οὐρανοῦ
νὰ στὶς γιομίσω.

(Ν. Βρεττάκου)

Ὅμως καὶ τὰ δέντρα τοῦ βουνοῦ ἔχουν τὴ δική τους θέση στὸν στίχο μας. πλάϊ στὰ γνώριμα τοῦ κάμπου, τὰ διπλανοῦ δάσους, τῆς αὐλῆς:

«ΑΚΟΜΑ ΣΕΙΕΤΕ Η ΛΙΓΑΡΙΑ»

Ἀκόμα σειέται ἡ λιγαριὰ καὶ
(πάντα ἡ δαφνούλα
ἡ βλάστα ἡ ἀντρονύφακα, τοῦ
(λόγγου ἡ πελεκήτρα,
καὶ οἱ λεῦκες εἶναι ὁλόγυρες
(καὶ ὁλόχρυσα τὰ κίτρα
καὶ μὲ τὴ σμαλτομάγουλη τῆς
("Αμπλιανῆς παιδοῦλα
φεύγοντας πρὸς τὰ κρύα νερά,
(πρὸς τὰ ψηλὰ Βελούχια
ξαφνίζουνε τραχύλαλες τοῦ ἀντί-
(λαλου τ' αὐτιά,
καὶ σκούζει σὰ νὰ δέρνεται μὲ
(τὰ σκληρὰ τσαρούχια,
λευκόπετρη στὸ διάβα τους ἡ
(ξεροποταμιά.

(Κ. Παλαμᾶ)

Ἀλλὰ καὶ στὴν ὁμαδική τους μορφή, τὰ δέντρα, στὴν μορφὴ τοῦ δάσους. Ὑμνηθήκανε πάλιν καὶ πάντα σὰν κάτι ἔμψυχο, δισυπόστατο, σὰν κάτι μὲ δυὸ μοῖρες καὶ δυὸ πεπρωμένα, τὸ ἕνα τῆς ζωῆς, τὸ ἄλλο τοῦ θανάτου τὸ ἕνα τῆς σοδειᾶς, τὸ ἄλλο τοῦ αἵματου:

«ΤΟ ΔΑΣΟΣ»

Τὸ δάσος ποὺ λαχτάριζες
ὡς ποῦ νὰν τὸ περάσεις,
τώρα νὰν τὸ ξεχάσεις
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αὐγινὴ τὸ κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
κι' ἐκεῖ εἶναι τώρα δρόμοι
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
ποὺ σ' [illegible] Λιγάτη,
σὲ μαγικὸ παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς.

τὸ πήσανε — γιὰ κύτταξε
στερνὴν ἀνατινίλα
τὰ πεθαμμένα φύλλα,
ποὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Τὸ δάσος ποὺ λαντάριζες
ὡς ποῦ νὰ τὸ περάσεις
γιὰ πάντα θὰ ξεχάσεις,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τἀνηρια δεντρά του τώρα
καὶ θὰ τὰ βρεῖς στὴ χώρα
διαβάτη ἀποσπερνέ.

(Μ. Μαλακάση)

Ἴσως ὅμως, ὅσα ρομαντικά, κι' ὅσα ἀληθινὰ κι' ἂν γράφονται κι' ἂν λέγονται γιὰ τὸ δέντρο, τὸ πιὸ ἀληθινό, τὸ πιὸ σωστὸ εἶναι ἡ ἰδέα τῆς μοναξιᾶς, τῆς μιᾶς ρίζας, τῆς ἔρημης ἀπομονωμένης δύναμης ποὺ μοιράζεται τὸ δέντρο κι' ὁ ἄνθρωπος, ὅσο κι' ἂν δίνουν, ὅσο κι' ἂν ἀγαποῦν, ὅσο κι' ἂν δέχονται, ὅσο ψηλὰ κι' ἂν φτάνουν. Γι' αὐτὸ ἴσως κι' οἱ δεσμοὶ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ δέντρο εἶναι τόσο βαθειοί, τόσο ἄρρηκτοι:

«ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ»

(Γ. Ρίτσου)

Τὸ δέντρο αὐτὸ εἶχε φυτρώσει
(μόνο του στὸ πάνω μέρος
(τοῦ κήπου
ψηλό, μοναχικό, εὐθυτενὲς — ἴ-
(σως τὸ ὕψος του
νὰ πρόδινε μιὰ μυστικὴν ἰδέα
(παρείσακτου. Ποτὲ δὲν ἐ-
(δωσε
λουλούδια καὶ καρπούς. μόνο
(μιὰ σκιὰ μακριὰ ποὺ χώ-
(ριζε στὰ [illegible] τὴν κῆπ-
κι' ἔ[illegible]
(
Κάθε [illegible] ἔβαφε τὸ ἔ-
(δαφος ἀλλάζοντας,
ἕνα παράξενο, πορτοκαλὶ σουρ-
(κούφι ἴσκιο στὸ
(χῶμα τοῦ
σὰν τὸ ἴσκιο τὸ κεφάλι του —
(μιὰ μικρὴ, κομψὴ κεφαλὴ
σ' ἕνα πράσινο, ὁλόισιο κορμὶ
(γυαλὶ. Ὅταν κέφια τὸ
(ἔβαφε,
ἐκεῖνο τὸ πρωΐ, γύριζε μὲ μι-
(κρὰ ἀγγεῖα κασσιτέρινα ἐ-
(πάνω του
γράφοντας κύκλους στὸν ἀέρα,
(γράφοντας σὰ λιόνερα
τὸ σχῆμα τοῦ δέντρου ἀνεβάν-
(τοντο, κι' αὐτὴ ἡ μικρὴ
(κατιφένα
σήμαινε φόρτωμα πιὸ ψηλὰ ἀπ'
(τὸ ὕψος του.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΑ

Ἔρωτας ἢ συνοικέσιο;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στὴ Δανία ὑπάρχουν περιπτώσεις ὁμαδικῆς διαβίωσης ἀντρογύνων, διαβάζουμε, μὰ τὰ πάντα κοινά, καὶ μὲ ἀπόλυτην ἁρμονία εἰς ὅτι ἀφορᾶ τὶς συζυγικὲς καὶ κοινόβιες σχέσεις. Ἄλλοι βέβαια ξενίζονται στὴν διαπίστωση. Ἄλλοι ἀπωθοῦνται. Ἄλλοι γαργαλιοῦνται, ἄλλοι προβληματίζονται. Κι' οἱ τελευταῖοι ἴσως νἄναι κι' οἱ πιὸ ἀληθινοί. Γιατὶ ἕνα τέτοιο βῆμα στὸν ὀρθόδοξο θεσμὸ τοῦ γάμου σύμφωνα μὲ τὸν σύγχρονο πολιτισμό μας δὲν πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται ἴσως παρὰ σὰν ἕνα πείραμα τολμηρό, ἕνα πείραμα ποὺ παίρνει τὸν ἄνθρωπο ἀρκετὲς δεκαετίες μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἐποχή του. Ἕνα πείραμα στὸ ὁποῖο ζωτικὰ ἐρωτήματα ὅπως εἶναι ἡ ἀνάγκη συνεχίσεως τοῦ γάμου σὰν κοινωνικοῦ θεσμοῦ, καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν στὰ πλαίσια τοῦ στενοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος, ἢ κατὰ μελλοντικὴν προέκταση, στὰ πλαίσια κρατικῆς φροντίδας, βρίσκουν βάσανον, καὶ δίνουν ἀφορμὴ γιὰ περαιτέρω στοχασμόν.

Ἄλλωστε, ἐκτὸς πειραμάτων, ἡ μεγάλη κρίση ποὺ περνᾶ ὁ γάμος στὸ παγκόσμιο, ὅπου τὰ διαζύγια μαστίζουν κυριολεκτικὰ τὶς κοινωνίες, εἶναι περαιτέρω ἀπόδειξη ὅτι ὁ γάμος σὰν θεσμὸς βρίσκεται μπροστὰ σὲ ἀλλαγὲς ποὺ ἐξυπακούονται ἀπὸ τὶς διαφοροποιήσεις τῆς ἀνθρώπινης μονάδας καὶ τοῦ ἀνθρώπινου περιβάλλοντος.

Τὰ πλήγματα ὅμως ποὺ δέχεται ἡ συζυγικὴ ἁρμονία μὲ τόσους τρόπους, τὴ διπλὴ ζωή, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν συζυγικὴ ἀποξένωση, δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀπόδειξη γιὰ τὴν μεγάλη συναισθηματικὴ κρίση ποὺ περνᾶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ διαστήματος, τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀδερφοσύνης, τοῦ πλεονασμοῦ καὶ τῆς λιμοκτονίας, ὁ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ περνᾶ τόσες συγκρούσεις γύρω ἀπὸ τὶς καθιερωμένες ἀξίες, ἀξίες ποὺ διέπουν τὴ συμπεριφορά του καὶ τὶς σχέσεις του μὲ τὸ σύνολο, τὶς καλλιτεχνικές, τὶς κοσμογονικές, τὶς θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις του. Οἱ κρίσεις αὐτές, ἀφοῦ διασποῦν τὸν ἐσωτερικὸ ἁρμονικὸ ἄνθρωπο, δὲν εἶναι εἶναι παρὰ λογικὸ νὰ ἔχουν τὴν σχετική τους ἀνταγάκλαση καὶ στὶς συζυγικὲς σχέσεις, καὶ στὸν θεσμὸ τοῦ γάμου. Καὶ στὴν ὄξυνση αὐτῶν τῶν κρίσεων ὅπως ἀνταγακλοῦν στὸν γάμο, μεγάλο ἴσως ρόλο παίζει κι' ἡ ἐλευθερία τῶν σεξουαλικῶν σχέσεων ποὺ ἐπρόκυψε μὲ τὴν χειραφέτηση τῆς γυναίκας. Γιατὶ καὶ στὴν σύναψη τοῦ γάμου — στὶς πιὸ «ἐκμοντερνισμένες» χῶρες κυρίως — κάποτε παρασύρει σὲ διαστικὸ ἢ ἀταίριαστο γάμο, ἡ γενετήσια ἔλξη καὶ ὁ σεξουαλικὸς δεσμός, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ γάμου οἱ ἐλευθερίες ποὺ μπορεῖ νὰ ἀπολαμβάνει τὸ ἀντρόγυνο εἰς ἐξωγαμιαῖες σχέσεις, ἀποτελοῦν θανάσιμα πλήγματα γιὰ τὴν καθαρότητα καὶ τῶν κινήτρων πρὸς γάμον, καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸν γαμήλιον δεσμό.

Ἡ σύγχιση μὲ ἄλλα λόγια μεταξὺ τοῦ ἔρωτα καὶ τοῦ σὲξ ἀποτελεῖ μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς ἀπειλὲς κατὰ τοῦ γάμου. Ἄλλωστε ἡ μεγάλη ἀπειλὴ κατὰ τοῦ ἔρωτα στὴν ἐποχή μας ἐπισημαίνεται ἔντονα ἀπὸ τοὺς κοινωνιολόγους. Καὶ πολὺ δικαιολογημένα. Γιατί, ποὺ πόσον συχνὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ Ἰσχυριστεῖ ὅτι βρίσκει στὴν καθημερινὴ ζωὴ αἰχμές, ἢ ὑπομνήσεις, ἔστω τῆς Πλατωνικῆς περιγραφῆς τοῦ ἔρωτα; Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν προσώπων πρὸς τὰ ὁποῖα ὠθεῖ ἡ γενικὰ ἡ γενετήσιος ὁρμὴ θὰ κάμη ἐπιλογὴν τοῦ ἑνός.

Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ γνησίου ἔρωτος, ἀντικρύζει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐκλογὴν αὐτὴν ὡς κάτι μοιραῖον, ποὺ τὸν ὁδηγεῖ, χωρὶς νὰ γνωρίζει τὴν αἰτίαν, πρὸς ἕνα συγκεκριμένον πρόσωπον, μοναδικὸν καὶ ἀναντικατάστατον, τὸ οἰκεῖον. Εἶναι τόσον ἀκαταμάχητος ἡ δύναμις αὐτή, ὥστε αἰσθάνεται πῶς εὑρίσκεται ταυτοχρόνως μέσα του καὶ ἔξω ἀπ' αὐτόν, καὶ μόνον δι' ἕνα πρᾶγμα ἀπορεῖ, ἐφ' ὅσον πράγματι κατορθώνει νὰ εὕρη τὸ συμπλήρωμα του: πῶς ἡμποροῦσεν ὡς τώρα νὰ ζήση χωρὶς αὐτό. Διότι εἰς τὸ βάθος τῆς μυθικῆς συλλήψεως ὑπόκειται ἡ παρατήρησις ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὡς ἄτομον δὲν εἶναι αὐτάρκης· χρειάζεται τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἄλλου φύλου, ἡ ὁποία θὰ τὸν κάμη ὄχι μόνον βιώσιμον, ἀλλὰ καὶ εὐδαίμονα, ἀφοῦ ἀληθινὴ εὐδαιμονία δὲν ἠμπορεῖ νὰ νοεῖται παρὰ εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς φύσεώς του, τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς, πέραν ἀπὸ τὸ ἀτομικόν του ἐγὼ καὶ ὅμως ἐντὸς τῶν ὁρίων ἑνὸς ἐγὼ πλατύτερου — αὐτοῦ ποὺ μᾶς παρουσιάζει ὁ ποιητὴς μυθικὸς μὲ τὸν διπλοῦν ἄνθρωπον, σύμβολον πλέον τοῦ εἴδους εἰς τὴν ἀρτιότητα τῆς ὑπάρξεώς του.

Μορφὲς τέτοιου «ἔρωτος» ὑπῆρξαν μυθολογικά, λογοτεχνικὰ - ἱστορικὰ πρότυπα — «Ὀρφέας - Εὐρυδίκη», «Ρωμαῖος - Ἰουλιέττα», «Ἀμλέτος - Ὀφηλία». Σύμβολα δηλαδὴ τῆς ἀναζήτησης ἀκριβῶς, τῆς ὁλοκλήρωσης μέσα σὲ πρόσωπο τοῦ ἀντιθέτου φύλου. Ἀναζήτησης, ἡ ὁποία ὅταν ἔχει τὴν ἔνταση, τὸ πάθος τῶν περιπτώσεων ποὺ ἡ ἀνθρωπότητα κατεχώρησε πιὰ στὰ ἀρχέτυπά της, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὁδηγήση — ἔστω καὶ μετὰ ἀπὸ παροδικὴν «εὐδαιμονίαν» — εἰς τὸν χαλασμόν. Εἰς τὴν τεράστια σύγκρουση ἀνάμεσα στὴν πραγματικότητα καὶ εἰς τὴν βαθύτατην λειτουργία τῆς ψυχῆς, ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀντιμετωπίσει τὸν περιορισμό, τὴν μικρότητα, τὴν εὐτέλεια τὴν — κυρίως — παροδικότητα τῆς ὕλης. Γι' αὐτὸ καὶ πραγματοποιεῖ τὴν ὑπέρτατη ψυχικὴν ὁλοκλήρωσιν μὲ τὸν ἐξωτερικὸν πόλον, μόνο μέσα στὴν μετουσίωση τῆς μεταφυσικῆς, μόνο μέσα στὴν διάδοση ἀπὸ τὶς ὑλικὲς μορφὲς στὶς ἄϋλες, ρευστὲς ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸ θάνατο — ἀλήθεια καθαρὰ ὑπερβατική.

Σήμερα ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾶ τὴ ζωή, λατρεύει τὴν ὕλη, μειδιᾶ στὸ ἄκουσμα τῶν ἰδανικῶν. Γι' αὐτὸ καὶ κλείνεται ὁλοένα περισσότερο στὸν ἑαυτό του, γι' αὐτὸ καὶ ἔχει καταντήσει καθημερινὸ μοτίβο του ἡ μοναξιά, γι' αὐτὸ καὶ παλεύει ἀπελπισμένο, τραγικά, ἀδάσταγα νὰ βρεῖ τὴν αὐτάρκεια, χτυπώντας ὁλοένα πάνω στὰ πέτρινα τοιχώματα τῆς ἀναχωρητικῆς φυλακῆς του. Γι' αὐτὸ κι' ὁ ἔρωτας πέθανε, καὶ τὸ φτωχὸ ὑποκατάστατό του, τὸ σὲξ, θριαμβεύει.

Ὅμως ὁ ἔρωτας — ἡ ἔλλειψή του μᾶλλον — ἀπὸ τοὺς κυριώτερους καταβαραθρωτῆρες τοῦ ἁρμονικοῦ γάμου, δὲν παρατηρεῖται μόνο στὶς πιὸ μοντέρνες κοινωνίες. Ὁ μοντερνισμὸς ἔχει εἰσχωρήσει καὶ στὴν δική μας κοινωνία. Γι' αὐτὸ κι' ἡ κρίση στὸ γάμο παρατηρεῖται καὶ κοντά μας, ὅπως παρατηρεῖται κι' ἀλλοῦ. Κι' ἐφ' ὅσον κοντά μας ἐπικρατεῖ ἀκόμη ἕνας ἄλλος θεσμὸς γιὰ τὴν σύναψη τοῦ γάμου, ὁ θεσμὸς τοῦ συνοικεσίου, στὸν ὁποῖο κριτήρια εἶναι περισσότερο ἡ λογικὴ καὶ λιγότερο ἡ ἔλξη — στοιχεῖο ἀσταθὲς καὶ προσωρινὸ ὅπως εἴδαμε πιὸ πάνω — ἴσως καὶ νἄχει περισσότερες προοπτικὲς ἐπιτυχίας, ἁρμονίας. Ἡ τουλάχιστον ἡ σύναψη ἑνὸς γάμου μὲ βάση ἕνα συγκερασμὸ ἔλξης καὶ λογικῆς, ἴσως ν' ἀποτελεῖ προσφορώτερον ἔδαφος γιὰ εὐτυχέστερη συμβίωση. Ἀπόδειξη γι' αὐτὸ εἶναι ἴσως κι' οἱ γάμοι οἱ ὁποῖοι προδιαγράφονται μὲ βάση τὴν γνωμοδότηση τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ἐγκεφάλου, γάμοι τοῦ μέλλοντος ἴσως. Γιατὶ ἐφ' ὅσον τὸ συναίσθημα στὴν ἐποχή μας εἴτε στὴν πιὸ χαμηλὴ του μορφή, ὅταν κραδαίνει τὸ διάφραγμα, εἴτε ἀκόμα πιὸ βιολογικά, τὴν γενετήσια λειτουργία, εἴτε στὴν πιὸ ἐκλεπτυσμένη μετουσιωμένη του μορφή, ὅταν κραδαίνει τὴν καρδιὰ μὲ τὴν ἀγάπη τὴ δυνατή, ἀγάπη ποὺ συγκεντρώνεται μὲ πάθος μοναδικὰ σ' ἕνα πρόσωπο, ἢ ἁπλώνεται σὰν εὐλογία τριγύρω στοὺς συνανθρώπους, ἐφ' ὅσον λοιπὸν τὸ συναίσθημα «κρίνεται» μαζὶ μὲ τόσες ἄλλες ἀνθρώπινες πτυχές, ἡ λογικὴ ἴσως νἄνα ἡ πιὸ ὑγιὴς ἀπάντηση καὶ στὸ ὀξὺ, γιὰ τώρα τουλάχιστον πρόβλημα τοῦ γάμου. Γιὰ τώρα ποὺ ἀκόμα τὰ πειράματα τῆς Δανίας δὲν ἔχουν διαδοθεῖ, δὲν ἔχουν ἐπιβληθεῖ κι' ἡ μονογαμία ἀκόμα ἐπιμένει.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἀντρέα Χριστοφίδη — Πάνου Ἰωαννίδη:
ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΔΙΗΓΗΜΑΤΟΣ

Τάκη Εὐδόκα:
ΝΕΥΡΩΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ

Παναγιώτη Χρ. Καραπάνου:
ΥΠΑΡΧΕΙ ΘΕΟΣ

Ἀνδρέου Νεάρχου Παπαβασιλείου:
ΠΕΡΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Δημήτρη Μακρῆ:
ΦΤΕΡΟΥΓΙΣΜΑΤΑ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ: Σὲ σχετικὸ εἰσαγωγικό του σημείωμα στὴν «Ἀνθολογία Κυπριακοῦ Διηγήματος» ὁ κ. Χριστοφίδης γράφει τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ Ἀνθολογία Κυπριακοῦ Διηγήματος σκοπὸ ἔχει νὰ δώση μιὰ ἀντιπροσωπευτικὴ εἰκόνα τῶν ἐπιτευγμάτων ἐκείνων τῶν ἐργατῶν τοῦ λόγου ποὺ δούλεψαν — ἔξω κανονικὰ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ κύριο ρεῦμα — μὲ ἀγάπη στὴ μορφὴ τοῦ διηγήματος. Δύσκολο, παρὰ τὰ φαινόμενα, εἶδος τὸ διήγημα ἀπαιτεῖ ἀκρίβεια, συμπύκνωση, παρατηρητικότητα, ἐπίγνωση τῶν δεδομένων ὁρίων, ἀπόλυτη κυριαρχία πάνω στὰ ἐκφραστικὰ μέσα. Στὴν Κύπρο δὲν ὑπάρχει μακρὰ παράδοση στὸν τομέα τοῦ διηγήματος — ἐλλείπει ὁ μεγάλος εὐρωπαϊκὸς 19ος αἰῶνας ποὺ θεμελίωσε τὸ εἶδος κι' ἔδωσε τὰ κορυφαῖα συγχρόνως δείγματά του. Στὶς τελευταῖες δεκαετίες τοποθετεῖται ἡ κύρια περίοδος μαθητείας στὸ εἶδος μὲ ἰδιαίτερη ἀνάπτυξη στὰ ἐντελῶς πρόσφατα χρόνια».

Ἡ ἔκδοση ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 257 σελίδες συμπεριλαμβάνει τὰ κυριώτερα ὀνόματα τοῦ Κυπριακοῦ διηγήματος ποὺ ὑπηρέτησαν στὸν πολύτιμο αὐτὸ τομέα τοῦ Κυπριακοῦ λόγου τὶς τελευταῖες δεκαετίες. Ὀνόματα ὅπως τοῦ Νίκου Νικολαΐδη, τοῦ Κώστα Μόντη, τῆς Ἤβης Μελεάγρου, τοῦ Πάνου Ἰωαννίδη, τοῦ Κυπρολέοντα - Γεωργιάδη, τῆς Εἰρένας Ἀδαμίδου - Ἰωαννίδου. Πιστεύουμε πὼς κι' αὐτή, ὅπως κι' ἡ προηγουμένη ἀνθολογία Κυπριακοῦ ποιήματος, στὴν ὁποία ὁ κ. Χριστοφίδης τουλάχιστον συνείργησε καὶ πάλιν, εἶναι μιὰ πολύτιμη προσφορὰ συμπυκνωμένης πνευματικῆς μαρτυρίας τῶν λειτουργῶν τοῦ λόγου ποὺ στὸν τόπο μας δουλεύουν χωρὶς ἐπισφράγιση καὶ δικαίωση πολλὲς φορές, ἔτσι ποὺ ἡ δημιουργία τους ἀντὶ φτερὰ νὰ τοὺς προσφέρει ἀγωνία, μάχη καὶ σύγκρουση μὲ τὸ ἴδιο τὸ περιβάλλον κάποτε στὸ ὁποῖο ζητοῦν νὰ δώσουν.

* * *

ΝΕΥΡΩΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ: Ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ κ. Εὐδόκα στὸν τομέα τῆς ἐκλαϊκευμένης ψυχιατρικῆς ἀποτελεῖ ἕνα καλόδεχτο φῶς στὴν πολύπλοκη γνώση ποὺ χρειάζεται κανεὶς σήμερα προκειμένου νὰ πλησιάση τὸ βασανισμένο ψυχολογικὰ ἄτομο τῆς ἐποχῆς μας. Γιατὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἀγνοήσουμε τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ στὴν Κύπρο, ὅπως καὶ στὶς ἄλλες χῶρες οἱ ψυχολογικὲς ἀνωμαλίες ἔχουν πάρει ἀρκετὰ ἀνησυχητικὲς διαστάσεις. Ἄλλωστε ἀπὸ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς μας, ὁ συγγραφέας ἀναφέρει τὴν ἀνία, τὸ ἄγχος καὶ τὴν ἀποξένωση. Κεφάλαια δὲ ὅπως τὴν «ἐξίδανίκευση τοῦ ἑαυτοῦ», τὴν «σύγχρονο ψυχοθεραπεία», τὶς «ψυχικὲς ἀναστολές», καθὼς καὶ ἡ ὅλη ἀναδρομὴ τοῦ βιβλίου στὴν μυστικὴ λειτουργία τοῦ ὑποσυνείδητου, τοῦ μυστικοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀτόμου, ἀποτελοῦν ἕνα φῶς ἐνημέρωσης καὶ καθοδήγησης στὴν ψυχικὴ πορεία τοῦ ἀτόμου.

* * *

ΥΠΑΡΧΕΙ ΘΕΟΣ; Ἐπιστεγάζοντας τὴ μελέτη του γιὰ τὴν ὕπαρξη ἢ μὴ τοῦ Θεοῦ, γράφει ὁ κ. Καραπάνος: «Δὲν λύσαμε βέβαια τὸ πρόβλημα τῆς ὕπαρξης τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἀναφέραμε σκέψεις μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσουμε τὸν καθένα νὰ γνωρίσῃ πιὸ γρήγορα τὸ Θεό, νὰ ἐνισχύσουμε ἐκείνους ποὺ ἀμφιβάλλουν καὶ νὰ στηρίξουμε ἐκείνους ποὺ πιστεύουν».

Στὴν μελέτη του αὐτὴ ὁ κ. Καραπάνος, σὰν θεολόγος χρησιμοποιεῖ πολλὰ στηρίγματα δογματικὰ ἀπὸ τὴν Διαθήκη καὶ πολλὰ ἄλλα βασιζόμενος στὴν μυστικιστικὴ του ἐνόραση, στοιχεῖα φυσικὰ ἀπόλυτα ἐναρμονισμένα μὲ τὴν ἰδιότητά του. Ἁπλὴ ἡ γλῶσσα καὶ προσιτὴ στοὺς πολλοὺς ποὺ δὲν πείθονται μὲ κοσμολογικὰ ἐπιχειρήματα καὶ ἐπίσημες διατριβές, μὲ εἰκόνες καὶ πάλιν ἐλκυστικὲς κι' ἀνεπιτήδευτες. Διερωτώμαστε ἐν τούτοις ἂν ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ βιβλίου θὰ μποροῦσε ν' ἀντέξῃ σὲ πιὸ ἐντρυφὴ διείσδηση, μὲ ὀρθολογιστικὸ πρῖσμα σὲ μιὰ ἀντίθετη τοποθέτηση ἀπὸ αὐτὴ τοῦ συγγραφέα; Ἢ ἂν δὲ θἄπρεπε ὁ συγγραφέας σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ἐρώτημα «Ὑπάρχει Θεός;», νὰ ἐπεκταθῇ — ἔστω καὶ κάπως «ἀνορθόδοξα» — πάνω στὴν φύση, τὴν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ; Τὸ ἀνθρώπινο μυαλὸ ρωτᾶ ὁλοένα καὶ περισσότερα πράγματα σήμερα. Δὲν μποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε τὴν πρόκλησή του.

* * *

ΠΕΡΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ κ. Ἀνδρέου Παπαβασιλείου ἀποτελεῖται ἀπὸ σχετικὴν ὁμιλία τὴν ὁποία ἐπραγματοποίησε στὴν φετεινὴ συγκέντρωση τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς γιορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Παπαβασιλείου εἰσαγάγεται ἀπὸ τὸν κ. Μαραθεύτην καὶ προλογίζεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος διαιρεῖ τὴν μελέτη του σὲ δυὸ κύρια κεφάλαια, μὲ τοὺς ἀκόλουθους τίτλους: «Αἱ παλαιοδιαθηκικαί, προχριστιανικαὶ καὶ πρωτοχριστιανικαὶ ἀντιλήψεις καὶ ἡ τῆς Καινῆς Διαθήκης διδασκαλία περὶ ἐργασίας», καὶ «Ἡ περὶ ἐργασίας διδασκαλία τῶν Τριῶν Μεγάλων Πατέρων καὶ Διδασκάλων». Παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἐπίλογο τοῦ συγγραφέα:

«...Ἐν τέλει σημειοῦμεν ὅτι ἐκτὸς τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἀναγκαιοτάτη, ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ ἄλλοι παράγοντες, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ἀπαραίτητοι, προκειμένου ὁ ἐργαζόμενος ἄνθρωπος φέρῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον του καὶ σταδιοδρομήσῃ ἐπαγγελματικῶς. Οἱ βασικώτεροι καὶ οὐσιωδέστεροι τούτων εἶναι, κατὰ τοὺς Τρεῖς Μεγάλους Πατέρας καὶ διδασκάλους, ἡ προετοιμασία διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς καταλλήλου ἐργασίας - ἐπαγγέλματος, ἡ ἄλλως πως καλουμένη ἐπαγγελματικὴ ἐνημέρωσις, ἡ εὐσυνείδητος ἄσκησις τῆς ἐργασίας, ἡ καλὴ μεταχείρισις τῶν ἐργαζομένων ὑπὸ τῶν ἐργοδοτῶν».

* * *

ΦΤΕΡΟΥΓΙΣΜΑΤΑ: Χριστιανὸς ποιητὴς ὁ κ. Δημήτρης Μακρῆς (ἐξ Ἑλλάδος), διαποτίζει τὴν ποίησή του μὲ πίστη στὸ Θεό, στὴ ζωή, στὸν ἄνθρωπο. Σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ ποιήματά του ὑπάρχει μιὰ μουσικότητα, ποὺ ἐπεξεργαζόμενη ἀπὸ στιχουργικῆς πλευρᾶς, ἀσφαλῶς θ' ἀπέδιδε πολλά.

«Ὦ παιδικά μου ὄνειρα (γλυκά,
πόθοι τρανοί, κρυφοί, μαρ- (γαριτάρια
καὶ νοσταλγίες μου ξανθο- (μαλλοῦσες
ἐλπίδες μου γυρίστε μιὰ φο- (ρά,
ἀνθίστε σὰ λουλούδια, σὰ (χορτάρια,
ἐλᾶτε νὰ χορέψουμε, ὦ Μοῦ- (σες».

Ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ συνεπὴς ἔνταξη τοῦ ποιητῆ, ἐν πάσει περιπτώσει, ἀντισταθμίζουν πολλὲς ἀπὸ τὶς ἐλλείψεις του ὅσον ἀφορᾶ τὴν τεχνική.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΕΞΕΛΙΞΗ

Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἄμεση, πραγματικὴ ἐμπειρία;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὁ αἰῶνας μας, περισσότερο ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο, μαρτυρεῖ μιὰ τεραστια στροφὴ τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο. Ἴσως ἡ δήλωση νὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ ἄλλους σαρωτική, ἀπὸ ἄλλους ἀνεδαφική, κι' ἀπὸ ἄλλους ἐντελῶς ἀσυμβίβαστη μὲ τὰ ἐξωτερικὰ δεδομένα τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Γιατὶ μιὰ κοινωνία μὲ τοὺς τεραστίους μηχανιστικοὺς πλοκάμους, μὲ τὶς ἀδηφάγες ἠλεκτρονικες δαγκάνες ποὺ ἰσοπεδώνουν, ποὺ πλακώνουν τὸ ἄτομο τῶν μοντέρνων πολιτισμῶν, ἴσως δὲν εἶναι τὸ ἰδανικώτερο κλίμα γιὰ μιὰ τέτοια πραγματικότητα, καὶ συμπερασματικά, γιὰ μιὰ τέτοια διάγνωση. Γιὰ τὸν παρατηρητὴ ὅμως ποὺ δὲν ἐννοεῖ νὰ σταματήσει μπρὸς στὴ μηχανοποιημένη ψυχρὴ μορφὴ τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ διαστημανθρώπου Ἄρμστρονγκ ποὺ δὲν ἐννοεῖ νὰ παρακολουθεῖ ἀπὸ τὴ μερίδα ἐκείνη τῆς νεολαίας δὲν νοιάζεται γιὰ τίποτ' ἄλλο παρὰ γιὰ τὸ πῶς θ' ἀπολαύσει καλύτερα τὴ ζωὴ καὶ τὶς εὔκολες ἀπολαύσεις της, καταρρίπτοντας κάθε ταμπού, κάθε νόμο, κάθε συμβατικότητα, γιὰ τὸν στοχαστὴ λέμε ποὺ δὲν ἐννοεῖ νὰ τὰ βάλη κάτω μπρὸς στὸ βιομηχανοποιημένο ἀστὸ τῆς μηχανιστικῆς κοινωνίας τῆς τηλεόρασης, τοῦ I.X., τοῦ ποδοσφαίρου καὶ τῆς «ντισκοτέκ», τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὅπως φαντάζουν στὴν πρόσοψη.

Τὸ ἀνικανοποίητο στὸ σημερινὸ ἄτομο σπρώχνει, φωνάζει, προεχτείνεται σὲ ἀπείρες πτυχὲς τῆς ζωῆς. Καὶ ἡ πιὸ σαφὴς κι' ἀδιαμφησβήτητη ἀπόδειξη γιὰ τὸ «ἀνικανοποίητο» τοῦ σημερινοῦ ἀτόμου, εἶναι οἱ ἀλλεπάλληλες κρίσεις ποὺ περνᾶ στοὺς διάφορους χώρους τῆς ἐκδήλωσής του. Στὴν τέχνη, στὸ γάμο, στὶς σχέσεις του μὲ τὸν συνάνθρωπο, στὴ θρησκεία, στὴν πολιτική, στὴν διαχείρηση τοῦ οἰκονομικοῦ πλούτου τοῦ κόσμου. Κεφάλαια μεγάλα, τὶς λεπτομέρειες, τὴν ἀντανάκλαση τῶν ὁποίων ζῆ ὁ πολίτης τοῦ κόσμου, ὅπου κι' ἂν βρίσκεται, πότε σὲ μικρό, πότε σὲ μεγάλο βαθμὸ κι' ἔνταση, ἀνάλογα μὲ τὸ πλαίσιο καὶ τὴν εὐαισθησία του.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν τὸ ἄτομο ποὺ ζητᾶ νὰ ἐκφραστεῖ, νὰ προσαρμοσθεῖ, νὰ ἐπιβιώσει καὶ νὰ προσφέρει, βλέπει ὅτι τὰ μέτρα ποὺ τοῦ θέτει τὸ ἐξωτερικὸ περιβάλλον του δὲν συναντοῦνται μὲ τὶς ἐσωτερικές του ἐπιταγὲς ἢ παρορμήσεις, συγκρούεται κατ' ἀνάγκην μὲ αὐτὸ τὸ περιβάλλον, ἢ συγκρούεται μὲ τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ ἑαυτοῦ του ποὺ τείνει στὴν ὑποταγή, τὴν προσαρμογή. Κι' ἔτσι προκύπτουν οἱ πολυπληθεῖς ψυχολογικὲς ἀνωμαλίες ποὺ παρατηροῦνται στὴν ἐποχή μας. Γιατὶ ποτέ, ἐπανισχυριζόμαστε ἡ στροφὴ πρὸς τὴν ψυχὴ — πρὸς τὴν ἀθώρητη πλευρά, τὸ ὑποσυνείδητο καὶ τὸ ἀσυνείδητο θἄλεγαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ὑλιστικῆς διαλεχτικῆς — δὲν ἐσημείωσε τόση κορυφωματικὴ ἄνοδο ὅσο στὴν ἐποχή μας.

Ὅταν τὸ ἄτομο ἀναμασᾶ τὶς λέξεις μοναξιά, καὶ ἄγχος, καὶ σύγκρουση καὶ ἀγωνία σὰν καθημερινὸ μάθημα, ὅταν καταφεύγει ὁλοένα καὶ συχνώτερα σὲ εἰδικὴ ψυχιατρικὴ καὶ ψυχολογικὴ παρακολούθηση — καὶ στὴν Κύπρο ἀκόμη τελευταία — ὅταν ἀποξενώνεται ὁλοένα καὶ ὁριστικώτερα ἀπὸ τοὺς τύπους τῆς θρησκείας, μὴ ἱκανοποιούμενο πιὰ μὲ γράμματα κενά, κι' ἀναζητεῖ ἕνα νέο κώδικα ἠθικῆς συμπεριφορᾶς καὶ μυστικὴς ἐπαφῆς μὲ τὸν κόσμο του, μὲ τὸν συνάνθρωπο καὶ μὲ τὶς δυνάμεις ποὺ διέπουν τὴ ζωή του. Ὅταν διαρκῶς κι' ὁλοένα πιὸ ἐπισταμένα ἀναζητεῖ νὰ βρεῖ ἕνα νέο εἰρμὸ στὰ πράγματα ποὺ τὸν περιβάλλουν μὲ νέες βαθειὲς τομὲς στὴν τέχνη (ἔστω καὶ πειραματικὲς) στὴν ψυχοτροπία τοῦ ἀτόμου, στὴν ἐπιστήμη (παραψυχολογία), στὴν ἀπόκτηση τῆς ἐμπειρίας.

Γιατὶ μιὰ ἀπὸ τὶς κεφαλαιοδέστερες ἀναζητήσεις τοῦ ἀνθρώπου σήμερα, εἶναι καὶ ἡ ἀναζήτηση τῆς ἐμπειρίας. Δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν θεωρητικὴ γνώση, μὲ τὶς κληροδοτημένες παραστάσεις, μὲ τὶς τελματισμένες καταστάσεις. Ἐπιθυμεῖ διαρκῶς νὰ βάλει νέα ὁροθεσία ποὺ νὰ μετροῦν τὴ γνώση του, τὴν ἀντίληψή του, τὴν εὐαισθησία του. Καὶ στὴν προσπάθειά του νὰ ἱκανοποιήσει αὐτή του τὴν ἐπιθυμία, στὴν προσπάθειά του νὰ διευρύνει τὸν κύκλο τῆς ἐμπειρίας του, φτάνει κάποτε στὴν ὑπερβολή. Καὶ ἀντικρύζουμε ἔτσι τὴν ἐξαλλοσυνη στὰ νειάτα τὸν συνεχῆ πειραματισμὸ στὸν διαρκως ἀναδιπλωνόμενο ἄνθρωπο, τὴν διαρκῆ ἀναζήτηση νέων αἰσθητηριακῶν μνημείων στὴ ξύπνια συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ σημερινὸ ἄτομο, ὀχι δὲν ζεῖ πιά, δὲν ἱκανοποιεῖται πιὰ μὲ παραμύθια. Δὲν μπορεῖ νὰ ζεῖ ἀπὸ δεύτερο χέρι. Φορᾶ τὸ σκάφανδρο τοῦ δύτη καὶ κατεβαίνει στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας, γιὰ νὰ δεῖ, γιὰ νὰ διαγνώσει, γιὰ νὰ μάθει ἀπὸ πρῶτο χέρι. Ἐγκαταλείπεται στὸν κίνδυνο ἑνὸς διαστημοπλοίου, γιὰ νὰ ταξιδέψει μέσ' ἀπὸ τ' ἀστέρια. Δὲν ὑποχωρεῖ μπρὸς στὴν ἀπειλὴ ποὺ ἐπισείουν πάνω στὸ μυαλό του τὰ ναρκωτικά. Θέλει νὰ νοιώσει, νὰ καταλάβει ἄμεσα ὅτι τὸν περιστοιχίζει, ὅτι τοῦ προσφέρεται. Γιατὶ ἔτσι μόνο πιστεύει (ὑποσυνείδητα, φυσικά, στὶς περισσότερες περιπτώσεις) ὅτι θὰ μπορέσει νὰ φτάσει σὲ ψηλότερο βαθμὸ αὐτογνωσίας, νὰ ὁλοκληρώσει τὰ κριτήρια του, νὰ ὡριμάσει σὰν μονάδα ἀνθρώπινη μέσα στὸ πλαίσιο ποὺ λειτουργεῖ.

Κι' αὐτὴ ἡ διαπίστωση μᾶς φέρνει στὸ μυαλὸ ἀμέσως τὴν παράλληλη περίπτωση τοῦ ἀναπτυσσόμενου παιδιοῦ. Τὸ παιδί, πρὶν φτάσει στὰ τέσσερα - πέντε χρόνια του, ὁπόταν καὶ διαχωρίζει τὴν προσωπικότητά του ἀπὸ τὸ περιβάλλον του, καὶ «σχηματίζεται», ὅπως πιστεύει ἡ ψυχολογία, πρέπει νὰ δοκιμάσει, πρέπει νὰ πειραματισθεῖ, γιὰ νὰ διαλέξει καὶ νὰ ἀπορρίψει. Θὰ καεῖ, γιὰ νὰ καταλάβει τὴ σημασία τῆς φωτιᾶς, θὰ ἀναγουλλιασθεῖ γιὰ νὰ μάθει πὼς δὲν πρέπει νὰ τρώει τὸ χῶμα, θὰ χτυπήσει γιὰ νὰ καταλάβει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀνεβοκατεβαίνει ἀκόμη τὶς σκάλες. Καὶ μόνον ἀφοῦ περάσει ἐνσυνείδητα ὅλες αὐτὲς τὶς ἐμπειρίες — καὶ τὶς καλὲς φυσικὰ — θὰ μπορέσει νὰ σχηματίσει, νὰ ἀποκαταστήσει μᾶλλον ἐπαφὴ μὲ τὸ «ἐγώ» του.

Κάτι ἀνάλογο, λοιπόν, γίνεται καὶ μὲ τὸ ξυπνημένο ἄτομο τῆς ἐποχῆς μας. Στρέφεται πρὸς τὰ ἔσω. Κι' ἡ στροφὴ αὐτή, ἴσως ἐπειδή, σὰν τὸ παιδί, ἀκόμη βρίσκεται στὰ πρῶτα, νηπιακὰ στάδια τῆς ψυχικῆς συνειδητότητας, τὸ ὠθεῖ πρὸς μίαν ἐξόρμηση γιὰ τὴν ἀπόκτηση ἐμπειρίας, τὸν σπρώχνει σ' ἕνα ἐμπειρικὸ μεθύσι, γιὰ νὰ ἀκονίσει καὶ μυαλό, καὶ αἰσθήσεις, καὶ ψυχή.

Οἱ «ἀρχέτυποι» τοῦ Τζούνγκ κοιμοῦνται μέσα του. Δὲν μπορεῖ μὲ τὸ πρῶτο δικό του ξύπνημα νὰ φτάσει τ' ἀπολιθώματα τῆς οἰκουμενικῆς πανανθρώπινης ἐμπειρίας, νὰ τὰ γευστεῖ, νὰ τὰ ἀναπλάσει στὸ μέτρο τῆς ψυχο-διανόησης του, καὶ νὰ τὰ συνειδητοποιήσει, χωρὶς νὰ περάσει ἐνσυνείδητα καὶ κυριολεχτικὰ τὶς σχετικὲς ἐμπειρίες μέσα στὶς συνθήκες τῆς μοίρας του.

Ἴσως βέβαια δὲν πρέπει νὰ γενικεύουμε. Ἴσως νὰ ὑπάρχουν ἄτομα ποὺ μποροῦν νὰ ξεπεράσουν, ποὺ ἔχουν ἤδη ξεπεράσει τὴν ἀνάγκη τῆς ἐμπειρικῆς αὐτογνωσίας. Ἴσως καὶ νάναι καὶ περισσότερα ἀπ' ὅτι ὑποθέτουμε. Ἴσως γι' αὐτὰ τὰ ἄτομα ἡ ἐμπειρία νὰ μὴ περιορίζεται σ' ὅτι ἀναφέρονται οἱ πέντε αἰσθήσεις, ἀλλὰ καὶ σὲ μαθήματα ποὺ παραχωρεῖ ἡ μυστικὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπινου λόγου ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀφή, τὴν φυσικὴ ἀκοή, τὴν συνειδητὴ ἐγρήγορση. Γι' αὐτὰ τὰ ἄτομα μπαρεῖ οἱ ἐμπειρικοὶ κύκλοι νὰ εἶναι πολὺ πιὸ πλατειοὶ ἀπ' ὅτι εἶναι γιὰ τὸν μέσον ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς μας. Γι' αὐτὰ τὰ ἄτομα, σὲ διάφορες κλίμακες, ἡ αἰσθητηριακὴ ἐμπειρία μπορεῖ καὶ νὰ ἀντισταθμίζεται, ἢ καὶ νὰ συμπληρώνεται ἀπὸ τὴν ἐνόραση, τὴν διαίσθηση, ἢ ἀπὸ ἐμπειρικὲς παραστάσεις ποὺ φτάνουν ἀπὸ τὸ ὑποσυνείδητο στὸ συνειδητὸ μὲ τρόπους ποὺ δὲ μποροῦμε μὲ τὴν παροῦσα ἴσως γλῶσσα νὰ παραθέσουμε.

Ἀλλὰ γιὰ τὸ μέσο ἄτομο τῆς ἐποχῆς, ποὺ εἴτε τὸ πιστεύουμε, εἴτε τὸ πιστεύει εἴτε ὄχι, ἡ στροφὴ πρὸς τὸν κρυφὸ ἑαυτό, ἡ στροφὴ πρὸς μίαν ἀληθινώτερη κατάσταση πραγμάτων ἤδη εἶναι ὑπὸ ἐκδήλωσιν, ἡ ἄμεση ἐμπειρία ἴσως, πρὸς τὸ παρὸν νὰ εἶναι ἡ ὀδυνηρὴ μέν, ἀλλὰ ἀπαραίτητη ἀφετηρία στὴν αὐτογνωσία καὶ στὴν αὐτοεξέλιξη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Καλλιτέχνες ποὺ φεύγουν

ΑΝΤΡΕΑΣ ΖΕΜΠΥΛΑΣ

Εὐαισθησία, προσαρμοστικότητα καὶ περιβάλλον

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δὲν θὰ γράψουμε γλαφυροὺς ἐπικηδείους. Ὁ θανατος ἐξ ἄλλου δὲ μας ξενίζει, δὲ μᾶς ἀπωθεῖ. Γι' αὐτοὺς ποὺ γνωρίζουν, γι' αὐτοὺς ποὺ ζήσανε γιὰ λίγο μαζί του, εἴτε ἡθελημένα εἴτε οχι, εἴτε ἔμμεσα εἴτε ἄμεσα — σὰν γεύση, σὰν ἀπόπειρα ἀνολοκλήρωτη — κι' εἶναι πολλὲς οἱ τέτοιες μαρτυρίες — ὁ θάνατος δὲν εἶναι παρὰ ἕνα πέρασμα. "Ενα πέρασμα στὴν εἴσοδο τοῦ ὁποίου σπαρταρᾶ ἡ ψυχὴ σὰν χρυσαλλίδα, μέχρι ν' ἀποβάλη, μέχρι ν' ἀποσπασθῆ, κι' ὕστερα πιά... Ἐπώδυνος ὁ θάνατος εἶναι πιὸ πολύ, φυσικά, γι' αὐτοὺς ποὺ συνδέονται καὶ ποὺ μένουν πίσω, ποὺ ἀκόμη βλέπουν τὰ πράγματα μὲ τὰ σάρκινα μάτια τους. Κι' ἀκόμα τὰ κριτήρια τους εἶναι τῆς γῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων της. Ὁ πόνος ὅμως μαλακώνει μὲ τὸν χρόνο — ὅσο κι' ἂν τρυπᾶ τὰ μάτια, ὅσο κι' ἂν φαρμακώνει τὸ στόμα, ὅσο κι' ἂν ἐκμηδενίζει κι' ἂν συντρίβει. "Ετσι κι' ὁ θάνατος κι' ὁ πόνος — ποὺναι χίλιες φορὲς πιὸ δυνατός του — παίρνουνε πάντα τὴν ἄφεσή τους ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν κουρελοῦ, τὴν ἀρχόντισσα, τὴν ἀσυμβίβαστη, τὴν τραγελαφικὴ ζωή.

"Οχι δὲ μᾶς ξενίζει ὁ θάνατος, καθ' αὐτό, ἀλλὰ ἡ πρόωρη ἐπέμβαση του στὸν ἐπίγειο κύκλο μιᾶς ἀνθρώπινης ὕπαρξης. "Ενας ἄνθρωπος στὴν ἀκμὴ τῆς δύναμης καὶ τῆς δημιουργίας του, ἔφυγε ἀπότομα, δραματικά, μακρυὰ ἀπὸ τοὺς δικούς του, μακρυὰ ἀπὸ τὸ περιβάλλον του.

"Ενας καλλιτέχνης, Σ' ἕνα κόσμο κυνισμοῦ, ὠμότητας, συμφέροντος, ἐγωϊσμοῦ, κολακείας, ὑποκρισίας, σ' ἕνα κόσμο φτηνῶν καὶ πρόστυχων κριτηρίων, σ' ἕνα κόσμο δίχως ἀξίες, ἀρχές, ἰδανικά, ἠθικὴ δόνηση, σ' ἕνα κόσμο μὲ πλατειοὺς κι' ἀνεδαφικοὺς ρητορισμούς καὶ μὲ λίγη, πολὺ λίγη ἀνθρωπιά, ὅπως κατάντησε νὰ εἶναι μιὰ μεγάλη μερίδα τῆς κοινωνίας μας, τί ἀκριβῶς σημαίνει «ἕνας καλλιτέχνης;» Δὲ μιλοῦμε γι' αὐτοὺς ποὺ ἐκπορνεύουν τὸ χρίσμα. Δὲ μιλοῦμε γι' αὐτοὺς ποὺ ἐκφυλίζουν τὴν ἀποστολή τους, δὲ μιλοῦμε γι' αὐτοὺς ποὺ ἀρέσκονται σ' ἕνα ρόλο ἢ σ' ἕνα τίτλο, χωρὶς ἔρεισμα, χωρὶς ἐσωτερικὴ ἀπόδειξη. Μιλοῦμε γιὰ τοὺς καλλιτέχνες ποὺ κοινωνοῦν ἀπὸ τὸ μυστήριο τῆς ἀναμετάδοσης, μιλοῦμε γιὰ τοὺς πομποὺς ποὺ τανύζουν τὸ πνευματικό τους ἀνάστημα ὡς ἐκεῖ ποὺ τοὺς παίρνει ἡ δύναμη τους, ὡς ἐκεῖ ποὺ μποροῦν ν' ἀκουμπήσουν τὸ κοντάρι τοῦ Διγενικοῦ προορισμοῦ τους. Ναί, μιλοῦμε γιὰ τοὺς Ἀκρίτες ποὺ ἔχουν καθῆκον νὰ φυλᾶνε τὰ σύνορα τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸν δόλο τῆς ὕλης. Μιλοῦμε γιὰ τοὺς ἀγνούς. Αὐτοὶ λοιπόν, ὁποια κι' ἂν εἶναι ἡ ἐποχή τους, ὁποιο τὸ ἀνάστημα κι' ὁποια ἡ προσφορά τους, περνοῦν πάντα ἀπὸ μιὰ κάμινο, ἕνα πυρωμένο ἡφαίστειο ποὺ οἱ πολλοὶ — ἀκόμα κι' ἂν λέγονται «πνευματικοὶ» — δὲν καταλαβαίνουν.

Τὸ ἐξωτερικό, τὸ φυσικὸ περιβάλλον εἶναι μιὰ πραγματικότητα. Μὲ τὴν ἀσκήμια, μὲ τὴ λιγοστὴ ὁμορφιά του, μὲ τὴν πρόκληση του, μὲ τὴν ἀποδοχὴ καὶ μὲ τὴν ἄρνησή του. Ὁ καλλιτέχνης εἶναι ἕνας μοιρασμένος ἄρχοντας. Τὸ περιβάλλον ἐπιτάσσει, φωνασκεῖ, ἀπαιτεῖ, περιμένει. Ὁ ἐσωτερικός του κόσμος λειτουργεῖ καὶ — αὐτὸ εἶναι ποὺ ἔχει κολοσσιαία σημασία — σὰν καλλιτέχνης ποὺ εἶναι, γνωρίζει, παρακολουθεῖ, συμμετέχει σ' αὐτὴ τὴν λειτουργία.

Δὲ θὰ μποροῦσε κιόλας νὰ μὴ συμμετέχη, γιατὶ δὲ θὰ μποροῦσε νὰ δώση τότε, νὰ μορφοποιήση, εἴτε τὸ «μέσον» του λένεται ποίηση, εἴτε μουσική, εἴτε θέατρο. Ὁ καλλιτέχνης λοιπόν, αὐτὴ ἡ ἰδιαίτερη, τοποθετεῖται ἀναμεσα σ' αὐτοὺς τους δυὸ κόσμους καὶ τοῦ ἐπιβάλλεται νὰ τους φιλιώσει, νὰ τοὺς συμβιβάση. Τόσο ἀνώδυνα, ποὺ νὰ μπορεῖ, στὸ μέτρο τοῦ λογικοῦ, νὰ συμβαδίζει καὶ μὲ τὸν ἐξωτερικὸ περίγυρο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ μὴ χάνει τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸν «ἔσω» ἄνθρωπο. Νὰ μπορεῖ νὰ ἐπικοινωνεῖ ἐλεύθερα μὲ τὸν κόσμο τῶν δικῶν του ἀρχῶν, τῶν δικῶν του κατευθύνσεων, τῶν «πιστεύω» του, τῶν ὁραματισμῶν του. Κι' ἡ πάλη κυμαίνεται. Ἀνάλογα μὲ τὴν εὐαισθησία καὶ τὴν ἠθικὴ δύναμη τοῦ ἀτόμου, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔνταση τῶν ἐσωτερικῶν του παρορμήσεων, ἀνάλογα μὲ τὴν φαυλότητα ἢ τὴν ἀγαθότητα τοῦ περιβάλλοντος, ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος τῆς προσαρμοστικότητας τοῦ ἰδιου πάντα τοῦ καλλιτέχνη.

Ἀπὸ τὰ γρανάτζια αὐτῆς τῆς σύγκρουσης δὲν ξεφεύγει κανένας «ἀληθινὸς» πνευματικὸς ἄνθρωπος. Τὸ μέγεθος ὅμως κι' ἡ ἔνταση αὐτῆς τῆς σύγκρουσης σὲ ὁρισμένες περιπτώσεις, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Ζεμπύλα, ἡ φθορὰ ποὺ πραγματοποιεῖται ἀποβαίνει μοιραία. Ποιὸς μπορεῖ νὰ καθορίσει ποῦ σταματᾶ ἡ ἀφόρητη ἐξωτερικότητα, καὶ ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀβάσταχτη ἐσωτερικὴ ὑπερευαισθησία, ἡ ἀβάσταχτη ὑπὲρ - πίστη στὸν ἑαυτό; Ποιὸς μπορεῖ νὰ γνωματεύσει ποῦ ἐπιβάλλεται ἡ προσαρμοστικότητα καὶ ποῦ ἡ «ἀγνότητα» μέχρις ἐσχάτων; Ποιὸς μπορεῖ νὰ σύρει τὴν γραμμὴ τοῦ διαχωρισμοῦ ἀνάμεσα στὸ φιδόσπαρτο τεῖχος τῆς Ἀνάγκης, καὶ ἀνάμεσα στὴν λεπτεπίλεπτη, τὴν ἀπρόσιτη κάποτε ψυχοσύνθεση τοῦ καλλιτέχνη ποὺ πασκίζει γι' ἀναγνώριση, γιὰ σεβασμὸ καὶ δικαίωση;

"Ενα πάθος ἡ τέχνη. "Ενα ἰσόβιο ἐρωτικὸ παραλήρημα. "Ενα πάθος ποὺ ἐξαγνίζει, ποὺ καίει, ποὺ ρημάζει τὸν γνήσιο φορέα της. Πέστε μου. Χωράει ὁ ἔρωτας μέσ' στὴν ἀσκήμια, μέσα στοὺς συμβιβασμούς, μέσα στὰ ψέμματα;

Μονάχα ἐκείνη ἡ μορφὴ του ποὺ ἐκφυλίζεται σὲ στοργή, σὲ νοικοκυρεμένη ἀφοσίωση, σὲ συντροφικὴ φιλιωσύνη. Καὶ τότε πιὰ παύει νὰ εἶναι ἔρωτας, παύει νὰ εἶναι πάθος. Παύει νὰ εἶναι φλόγα ἱερὴ τοῦ Παρνασσοῦ. Πολλοὶ βέβαια εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ στὴν ἐποχή μας τὰ βολεύουν. Καὶ κρατοῦν τὴν φλόγα προσεχτικὰ τοποθετημένη μέσα σὲ πολυτελεῖς ἀμφορεῖς καὶ κινοῦνται μὲ βῆμα ἐλαφρὺ καὶ εὐπροσάρμοστο σ' ὅλες τὶς κακοτοπιὲς τῆς δύσκολης ἐποχής μας. "Ισως νὰ μὴ εἶναι τόσο καθάρια ἡ ψυχή τους. "Ισως ἀντίθετα, ἡ δύναμη τῆς λογικῆς τους — τὸ ὅραμα τῆς πίστης τους στὸν "Ανθρωπο, παρὰ τὶς μικρότητες του — νὰ εἶναι τόσο δυνατὸ ποὺ νὰ τοὺς χαρίζει τὴν ζηλευτὴ ἰσορροπία ἀνάμεσα στὴν εὐαισθησία καὶ στὴν ἀνάγκη γιὰ προσαρμογή. Ὑπάρχουν ὅμως κι' οἱ ἄλλοι ποὺ καταστρέφονται ἀπὸ τὴν φλόγα. Συνεπαίρνονται ἀπὸ τὸ δραμα. Ἐκμηδενίζονται.

Πόσα μαθήματα λοιπὸν πρέπει νὰ πάρουνε οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ μάθουν πιὰ νὰ ξεχωρίζουν τοὺς ὑπηρέτες τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης καὶ νὰ τοὺς δείχνουν ὅτι τους ξεχωρίζουν; Πότε θὰ μάθουμε πιὰ νὰ ὑπολογίζουμε τὸν καλλιτέχνη ὄχι μόνο σὰν «ἄνθρωπο» —ἀμετάκλητη, γενικὴ ἐπιταγὴ — ἀλλὰ καὶ σὰν μιὰ ἰδιαίτερη, ἀκριβῆ παρουσία ἀνάμεσά μας, ποὺ ἐμᾶς ἐξυπηρετεῖ, καὶ σ' ἐμᾶς προσφέρει, εἴτε δέκτες του εἴμαστε εἴτε ἀμιλλόμενοι του;

Πόσος ἀκόμη θάνατος, πόσα δάκρυα, πόση πίκρα, πόση ἀσκήμια;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΟΙ «ΝΤΙΣΚΟΤΕΚ»

Ἡ συσκευασμένη ψυχαγωγία κι' ὁ στεγανὸς ψυχικός μας κόσμος.

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πρὶν 50—60 χρόνια, ἂν ὄχι καὶ πιὸ πρόσφατα ἀκόμη, τὸ ἄτομο προσέγγιζε τὴν ψυχαγώγηση του με τροπο δημιουργικό, ἀνθρώπινο. Στὸν τομέα τῆς ἰδιαίτερης διασκέδασης του στὸ σπιτι τραγουδοῦσε η ἔπαιζε κάποιο ὄργανο. Στὸν τομέα τῆς δημόσιας ψυχαγωγίας του, ἡ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ζωντανοὺς ἑρμηνευτὲς τῆς μουσικῆς ἦταν ἀπαραίτητη κι' ἡ μόνη ἴσως προϋπόθεση. Καὶ δὲν πᾶνε πολλὰ χρόνια ποὺ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο τουλάχιστον, ἡ ψυχαγωγία εἶχε (καὶ ἔχει ἀκόμη σὲ πολλὲς περιπτώσεις) τὸν χαρακτῆρα τῆς ὁμαδικῆς, τῆς τελετουργικῆς συμμετοχῆς σ' ἕνα ζωντανὸ γλέντι, ὅπως συμβαίνει στὶς μεγάλες γιορτὲς τῆς παράδοσης μας. Καὶ τώρα, ἀκόμη, ἡ ὁμαδική, ἐνεργὸς συνεισφορὰ στὴν ψυχαγωγία, ἀποτελεῖ συχνὸ φαινόμενο στὸν τόπο μας. Παράλληλα ὅμως μ' αὐτὸ τὸ ἀπομεινάρι ἴσως μιᾶς ἰδιαίτερης ἐθνικῆς ψυχοσύνθεσης κι' ἑνὸς ἰδιαίτερου ἠθολογικοῦ κλίματος, ἔχουν εἰσβάλει στὸν τόπο μας καὶ ἐπὶ κλίμακος μάλιστα, καὶ τὰ προϊόντα τοῦ ξένου μηχανιστικοῦ πολιτισμοῦ.

Ὑπ' ἀριθμὸν ἕνα φυσικά, στὸν τομέα αὐτὸ εἶναι χωρὶς ἄλλο ἡ ἐκτόπιση τοῦ ζωντανοῦ θεάματος — τὸ θέατρο ἄλλοτε ἐπεῖχε πρωτεύουσα θέση στὴν ὁμαδικὴ ψυχαγώγηση — ἀπὸ τὴν Τηλεόραση. Ἡ πρώτη μορφὴ δηλαδὴ συσκευασμένης «ἰδιαίτερης» ψυχαγωγίας ποὺ εἰσήχθη στὸν τόπο μας ὄχι μόνο πέτυχε, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν πιὸ ἐπιβλητικὸ τρόπο.

Κι' ὁ ἄνθρωπος τοῦ τόπου μας πολιτογραφήθηκε στὴν παγκόσμια πολιτεία τῆς ἀπομονωμένης ἀπόλαυσης, ποὺ ἀπονωθρεύει — στὴν συστηματικὴν χρῆσιν της — τὸ μυαλὸ καὶ μαλθακώνει τὸ συναίσθημα.

Τώρα μιὰ δεύτερη μορφὴ συσκευασμένης ψυχαγώγησης μᾶς φτάνει ὁλοταχῶς. Οἱ «ντισκοτέκ». Ἡ μισοσκότεινη ἀτμόσφαιρα κι' ὁ ζοφερὸς διάκοσμος μὲ τὰ ἀπαράδεκτα καθίσματα δὲν εἶναι εὑρήματα τωρινὰ φυσικά. Χαρακτηρίζουν τὸ «μοντέρνο» βραδυνὸ κέντρο ἐδῶ καὶ χρόνια. Ἡ μόνη μεγάλη καὶ βασικώτερη διαφορὰ βρίσκεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ψυχαγωγοῦνται οἱ θαμῶνες. Ἡ ὀρχήστρα, ὁ ἀνθρώπινος παράγων, ἐλλείπει. Οἱ μουσικοὶ ἦχοι τοὺς ὁποίους ἀπολαμβάνουν εἴτε καθήμενοι, εἴτε... ξεβιδωνόμενοι οἱ θαμῶνες προέρχονται ἀπὸ δίσκους ποὺ ἔχουν γίνει τὰ σουξὲ τῆς ἐποχῆς. Ἦταν φυσικό, λοιπόν, αὐτὸ νὰ γίνη καὶ θἄπρεπε νὰ ἀναμένεται πρὸ πολλοῦ.

Κι' ὅταν ἀκόμη οἱ τακτικοὶ θαμῶνες τῆς βραδυνῆς κοσμικῆς ψυαγωγίας ἐπισκεπτόντουσαν τὰ κέντρα στὴ μορφὴ ποὺ εἶχαν (καὶ πολλὰ ἀκόμη ἔχουν) δὲν νοιαζόντουσαν ἀπὸ ποῦ προέρχονταν οἱ ρυθμικοί, ἔξαλλοι θόρυβοι ποὺ τοὺς βοηθοῦσαν νὰ ξεχαστοῦν στὴν πίστα καὶ νὰ βγάλουν τὴν ἀξόδευτη ἐνέργειά τους μέσα στοὺς φρενιτιώδεις χοροὺς τοῦ ἐνστίκτου. Ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐνδιέφερε ἦταν ὁ ἦχος. Μιὰ κι' αὐτὸς ἦταν ἀρκετὰ δυνατὸς καὶ ἀρκετὰ ὑποβλητικός, ἡ πηγή του ἦταν δευτερευούσης σημασίας. Γιατὶ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ποὺ φεύγει ἀπὸ τὸ ἄγχος καὶ τὸν σπαραγμὸ τῆς καθημερινότητας δὲν πολυσκοτίζεται γιὰ «ἐπικοινωνία» ὅταν τέρπεται. Ἄλλωστε δὲν σκοτίζεται πιὰ γιὰ ἐπικοινωνία γιὰ

Τὸ διήγημα

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΕΝΟΣ ΠΑΘΟΥΣ

Λυρικὴ τομὴ σ' ἕνα ἐλεύθερο ἄνθρωπο.

Τῆς Καῆς ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Α'

Ἡ πρώτη πόμπα ποὖσκασε στὸ πλακόστρωτο, ἔξω ἀπ' τὴν αὐλή του, βρῆκε τὰ μάτια του ὁλάνοιχτα νὰ σημαδεύουν σ' ἕνα ὅραμα μέσα του, δικό του. Δὲν θρυμματίσε μέσα του καμμιὰ χορδή. Ἀγαποῦσε τὰ ἡλιοβασιλέματα. Τὰ κυπαρίσσια. Τοὺς χωματόδρομους. Μὰ καὶ τὴ φωτιὰ καὶ τὸν ἴλιγγο. Καὶ γεφύρωνε τὰ κενὰ μὲ τὸν καθημερινὸ ἀπολογισμὸ μιᾶς ἐνοχῆς ποὺ δὲν ἦταν δική του, κι' ὅμως τὸν σπάραζε. Μιᾶς ἐνοχῆς ποὺ τοῦ πριονίζε τὰ στέρνα· γιὰ τὰ δεμένα χέρια, γιὰ τὰ βουλιαγμένα καράβια, γιὰ τοὺς πυροβολημένους χαρταετούς.

Γι' αὐτὸ κι' ἡ ἔκρηξη τῆς πρώτης πόμπας δὲν ξύπνησε κανένα μνημεῖο στὰ χέρια του. Οἱ πῦργοι ποὺ κοιμόντουσαν στὴ συνείδησή του ἀσπρίζαν ἤρεμα στὴν καθημερινὴ ζωή, χωρὶς κραδασμοὺς ἀπὸ τὴν δίαιτα ἠχὼ τῆς πολιτείας. Βοΰιζε ἡ πολιτεία. Μπῆγαν μαχαίρια στὸ κορμί της οἱ ἄνθρωποι. Τὴν λεηλατοῦσαν ἀσταμάτητα. Ἀπὸ τὸ γέλιο τοῦ παιδιοῦ, ἀπὸ τὸ φιλὶ τῶν ἐρωτευμένων, ἀπὸ τὸ νανούρισμα τῆς μάνας, ἀπὸ τὸ ὄργωμα τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ἄρμεγμα τῆς στάνης, Πονοῦσε ἡ πολιτεία. Ἅπλωνε τοὺς δρόμους της ἔρημους, γεμάτους ἀρβύλες, κοπελλούδια ἀμούστακα μὲ τὴ φωτιὰ στὰ χέρια, πίσω ἀπὸ τὰ πληγωμένα παραθύρια. Κι' οἱ τοῖχοι κι' οἱ δρόμοι γεμίζουν φιγοῦρες. Φιγοῦρες ποὺ ἀνταριάζαν μπροστὰ στὴ βία, μ' ἄλλη βία. Φιγοῦρες ποὺ θέλανε νὰ ξεσκλαβώσουν τοὺς σπόρους τῆς γῆς, χωρὶς ζευγολάτες, χωρὶς βροχή, χωρὶς τὸ γύρισμα τῶν ἐποχῶν.

Κι' ἄκουγε τὶς πόμπες, ἄκουγε τὸ σίδερο, ἄκουγε τὴ σάρκα καὶ τὸ δάκρυ καὶ τὴν κατάρα, καὶ τὴ φωτιὰ ποὺ σκάγαν στὸ κατώφλι του καὶ δὲν γύμνωνε τὰ μάτια του. Περπατοῦσε σκυφτὸς μὲ τὰ μάτια του. Περπατοῦσε σκυφτὸς μὲ τὰ μάτια στραμμένα σὲ μιὰ πέτρινη βρύση. Γεμάτη περιστέρια. Γεμάτη ὑφάντρες τοῦ χρόνου, τοῦ πόνου, τῆς προσμονῆς. Γεμάτη φλέβες ποὺ κρατοῦσαν τὸ αἷμα σὰν αὐλάκι τῆς ζωῆς, ὄχι τοῦ ὀλέθρου.

Β'

Κι' ἦρθαν οἱ ἐρυθρόδερμοι. Καὶ ζώσαν τὰ τείχη τῆς Πολιτείας κι' οὐρλιάσαν καὶ ρίξαν τὰ βέλη τους ἀπὸ παντοῦ. Καὶ μολοῦναν τὴ θάλασσα καὶ ξαναμολοῦναν τοὺς δρόμους καὶ ἀτιμάσαν τὸν κάμπο. Καὶ τοῦπεσε τόνα μάτι στὴ χούφτα. Κι' οὐρλιαξε. Καὶ τὸ κλείδωσε μέσα του γιὰ τὴν πρώτη χρεία. Καὶ τὸν ἐνοχλοῦσε στὰ ὄνειρά του ἀσταμάτητα. Μιὰ νύχτα τοὔδειξε τὴν πολιτεία ποὺ ἐκοιμόταν. Κι' ἄξαφνα μέσα στὴν πλατεία μὲ τὰ μνήματα, μὲ τὶς φιγοῦρες καὶ μὲ τὸ μισοφαγωμένο νέο σπόρο τῆς γῆς ἐπλάκωσε ἕνα σύννεφο γεράκια. Κι' ἔκανε νὰ τὰ διώξη μὲ τὸ σιτάρι. Τοὺς ἔρριχνε, τοὺς ἔριχνε. Μὰ τὰ κοράκια δὲν ζοῦν μὲ τὸ σιτάρι. Ἔπεφτε στὴ γῆ καὶ τὸ πατοῦσαν κι' οὐρλιάζανε, καὶ πυκνώνανε, κι' ἡ κοιμισμένη πολιτεία πάγωνε στὸν ὕπνο της. Καὶ τὸ σιτάρι ἐσώνετο καὶ τὰ κοράκια πύκνωναν. Ζητοῦσαν αἷμα.

Ὅμως τὸ ἄλλο μάτι ποὺ ἀκόμα ἐνίβετο στὴ βρύση μὲ τὰ περιστέρια τοῦ θύμιζε τοὺς ἐρυθρόδερμους χωρὶς ἀξίνες, ἀκόντια, χωρὶς μαχαίρια. Τοῦ θύμιζε κάτι ἐρυθρόδερμους ποὺ σκΰβαν τὸ κεφάλι λίγο βουλόπρεπα, λίγο θαυμαστά, λίγο περίεργα. Πάντα μὲ σεβασμό, πάντα μὲ ὑποχωριτηκότητα, πάντα εἰρηνικά. Κάτι Ἐρυθρόδερμους ποὺ ἐθαμπώνονταν ἀπὸ τὶς χρωματιστὲς χάντρες ποὺ τοὺς ἐπρόσφερναν οἱ κάτοικοι τῆς πλιτείας, καὶ γεμάτοι εὐλάβεια, σὰν ἔμπαινες στὶς περιτοιχισμένες φωλιές τους σὲ φιλεῦσαν ἄφτονα, φορτικὰ ἀπ' τὰ ζαχαρωτὰ κι' ἀπ' τὰ παράξενα φαγιά τους ποὺ δὲν ξεχνοῦσαν ποτές.

Κι' ἔλεγε. Παιδιὰ εἶναι καὶ θὰ μεγαλώσουν. Βαρέθηκαν τὰ τείχη καὶ ζητοῦν ἁπλωσιά. Ζήλεψαν τὴν δική μας. Ἴσως κι' ἡ παρότρυνση ἀπ' τοὺς κακοὺς συμβούλους. Ἴσως νὰ ξεπεράσουνε τὴν ἐφηβεία χωρὶς ἄλλη μεγάλη ζημιά. Κι' εἶπε μ' ἕνα ἀσταμάτητο κλάμα κι' ἕνα ἀσταμάτητο ἐφιάλτη τὴν Πολιτεία νὰ φρουρεῖται ἀδιάκοπα, νύχτα μέρα ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ τειχους, ἀπὸ τὸν ὕπουλο θάνατο, ἀπὸ τὴν ὀχιὰ ποὺ παραζέστανε στὴν ἀγκαλιά της καὶ τώρα θέριεψε ὅλη φαρμάκι. Ἀλλ' ἀκόμη τὸ ἕνα του μάτι ἐτηροῦσε τὸ τρεχούμενο νερὸ καὶ τὰ πουλιὰ τῆς εἰρήνης.

Γ'

Κι' ἦρθαν στερνὰ τ' ἀδέρφια του. Κι' ἔγινε σύναξη μεγάλη. Κι' εἶπαν: Ὁ σπόρος ποὺ ξεθάψαμε πρὶν σεργιανίσουνε στὰ τείχη οἱ ἐρυθρόδερμοι πάει νὰ πεθάνη. Πάει νὰ γίνη σκουληκιασμένο ἀγριοβότανο. Πάει νὰ χαθεῖ μέσα στὰ μονοπάτια τῆς Πολιτείας, μέσα στοὺς κυκλῶνες τοῦ καιροῦ. Πρέπει νὰ γκρεμίσουμε τοὺς ὑδατοφράκτες, ν' ἀφήσουμε ἐλεύθερα τὰ νερὰ κι' ὅταν ξεπλύνουμε τὴ σῆψι, τότες μοιράζουμε ξανὰ τὴ γῆ. Κι' ἡ Πολιτεία κι' οἱ ἐρυθρόδερμοι ξανακοιμοῦνται εὐτυχισμένοι πίσω ἀπὸ τὰ σύνορα τους. Στέλνουμε προσκλητήριο σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Πολιτείας. Κι' ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς δὲν ὑπακούσουν, κι' ὅσοι λιποψυχήσουν, κι' ὅσοι στασιάσουν, κι' ὅσοι τολμήσουν νὰ ὑψώσουν φωνὴ ἄλλη ἀπὸ τὴ φωνή μας, θέλησε ἄλλη ἀπ' τὴ δική μας, θὰ γίνουν ἕνα μὲ τοὺς σπόρους τῆς γῆς.

Κι' ἐρήμωσε ἡ Πολιτεία ξανά. Κι' οἱ καρδιὲς ξανάδεσαν κόμπο. Κι' ἡ ἠχὼ ἀπ' τὶς ἀρβύλες ξανάφτασε μακρυνή, μέσα στὸν ἐφιάλτη. Κι' ὁ ἐφιάλτης χλώμιανε, ξέφτιζε κάτω ἀπο τὸν οὐρανὸ τοῦ μισους τῆς ὑποψίας, τοῦ φόβου τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ, ποὺ ὅλο ζωντάνευαν μορφὲς δυνατές, φρικιαστικές. Κι' οἱ ἐρυθρόδερμοι κάγχαζαν ἀξιολύπητοι, πιὸ μικροί, πιὸ ἀνίδεοι, πιὸ ἀδελυροὶ μέσα στὴ τσίκνα, τὴν ἄγνοια, τὴν ξυπνημένη βουλιμία τους, παρὰ ποτέ. Κι' ὁ ἐφιάλτης ὁλοένα ἐζωντάνευε κι' ἡ Πολιτεία γέμιζε κοράκια χορτασμένα καὶ πτώματα. Καὶ τὰ σεντόνια γίνονταν ἐπίδεσμοί κι' ἡ φωτιὰ κι' ὁ Ἀρχάγγελος δὲν καρτεροῦσαν πιὰ τὴν Ἀποκάλυψη. Καὶ τὰ κοράκια εἶχαν μορφὲς ποὺ σμίγανε, ξεχώριζαν, μπερδεύανε. Πότε τ' ἀδέρφια καὶ πότε οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ.

Κι' ὁ σπόρος καρτεροῦσε βαθειὰ χωμένος μέσ' τὶς αὐλακιές, κι' ἡ γῆ λαβωμένη δὲν εἶχε ἄλλο αἷμα νὰ τὸν θρέψη, παρὰ τὸ μόνο τὸ στερνὸ τὸ αἷμα τῆς προδοσίας.

Κι' ἔφτυσε στὴ φωτιά, ἔκοψε τὰ κυπαρίσσια, βγῆκε ἀπ' τοὺς χωματόδρομους, κι' ἔμπηξε σουβλὶ πυρούμενο κι' ἔβγαλε καὶ τ' ἄλλο του τὸ μάτι. Κι' ὥρμησε μὲ μιὰ κραυγὴ καὶ μιὰ ρομφαία στὴ βρύση καὶ στὰ περιστέρια κι' ἐστάθηκε τυφλὸς σκλάβος τῶν Καιρῶν καὶ τῆς Ἀνάγκης κι' εἶπε: Τούτη ἡ βρύση τοῦ νεροῦ καὶ τῆς εἰρήνης δὲν προστατεύεται πιὰ μὲ τὴν ἀγάπη. Χτυπᾶτε κάτοικοι τῆς πολιτείας, ὅλοι ἕνα, γιὰ τὰ παιδιὰ καὶ γιὰ τ' ἀγκόνια σας καὶ γιὰ τὴ γῆ σας καὶ γιὰ τὴν καταβολὴ τοῦ Ἀνθρώπου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

οὐσιωδέστερα πνευματικὰ θέματα, ὄχι γιὰ ζητήματα ἀπολαυσης. Πῶς λοιπὸν νὰ ἐνδιαφερθεῖ γιὰ τὸ «πῶς» τοῦ παρέχεται τὸ μουσικὸ φόντο ποὺ θὰ τὸν βοηθήσει νὰ ξεχάσει τὶς σκοτοὺρες τῆς μέρας μέσα στὴ ζάλη τοῦ κουνήματος; Αὐτὸ ἐξυπακούει ἀκόμα μιὰ συναισθηματικὴ λειτουργία ἀπὸ μέρους του. Ἐξυπακούει φυγὴ ἀπὸ τὸν ἀποκλειστικὸ ἑαυτό του καὶ ταυτιση, συμμερισμό, παρακολούθηση μιᾶς ὁμάδας ἀνθρώπων, πολλῶν ἢ λίγων ποὺ ἑρμηνεύουν σὲ διάφορα ὄργανα, ἐκείνη τὴ μουσικὴ ποὺ θὰ τὸν ψυχαγωγήσει καλύτερα.

Ἀλλὰ ὅπως ὁ θεατὴς τῆς μικρῆς ὀθόνης δὲν εἶναι διατεθειμένος νὰ ὑποβληθεῖ εἰς τὸν κόπο τῆς μετακίνησης γιὰ ν' ἀπολαύση τὸ ζωντανὸ θέατρο, εἴτε γιατὶ τὸν συγκινεῖ ὅπως προσφέρεται στὴν τρέχουσα θεατρικὴ κίνηση, εἴτε γιατὶ παρορμεῖται ἀπὸ τὸν ψυχικὸ - συναισθηματικό του κόσμο στὴν ἀναζήτηση τῆς «μέθεξης», μὲ τοὺς ἑρμηνευτὲς τῆς τέχνης, ἔτσι κι' ὁ φίλος τῆς μοντέρνας μουσικῆς ἔχει κάνει τὴν πρώτη ἐμφανῆ του συνθηκολόγηση: Ἱκανοποιεῖται μ' ἐκείνην τὴν μουσικὴ ποὺ εἶναι τοῦ γούστου του ἔστω καὶ συσκευασμένη, χωρὶς νὰ τοῦ εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ζωντανὴ παρουσία τοῦ ἑρμηνευτῆ - καλλιτέχνη.

Στὴν Ἑλλάδα οἱ «ντισκοτὲκ» ἤδη ἀρχίσανε τὸν τελευταῖο καιρὸ νὰ ἐκτοπίζουνε τὶς «μπουάτ». Δοθήκανε διάφοροι λόγοι ἀπὸ τοὺς ἐξεταστὲς τοῦ φαινομένου κι' ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὅτι οἱ τραγουδιστὲς τῶν «μπουάτ», εἶχαν γίνει «βεντέττοι» καὶ ἀπαιτούσανε μεγάλη ἀμοιβή, κι' ὅτι αὐτὸ ἀνάγκαζε τοὺς διευθυντὲς τῶν «μπουάτ» νὰ ὑψώνουν τὶς τιμές, ἔτσι ποὺ οἱ πελάτες ἀρχίσανε σιγὰ - σιγὰ ν' ἀπωθοῦνται καὶ νὰ ἐλαττώνονται. Γι' αὐτὸ κι' ὁ ζωντανὸς καλλιτέχνης ποὺ δημιουργοῦσε τὴν ἀτμόσφαιρα ἐκείνη τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸ κοινό, ἀτμόσφαιρα στὴν ὁποία «ἐλειτουργοῦσε» ὁ συναισθηματικὸς κόσμος τοῦ ἀκροατῆ, σὲ συντονισμό, σὲ συνεύρεση μὲ ἐκεῖνον τοῦ καλλιτέχνη, ἐκτοπίσθηκε ἀπὸ τὸν δίσκο, τὴν πλαστικὴ ὕλη ποὺ φέρει ἀπρόσωπα τὸ τραγούδι καὶ τὴν ψυχαγωγία στὸν ἐπισκέπτη τῆς «ντισκοτέκ». Κι' ἴσως - ἴσως τὸ ἑπόμενο βῆμα νὰ ἀποκοινωνικοποιήσει τὸν ἄνθρωπο ἀκόμη περισσότερο· ἀφοῦ ἡ μουσική μας προέρχεται ἀπὸ δίσκους, γιατὶ νὰ ὑποβαλλόμαστε στὸν κόπο τῆς μετακίνησης; Ἔτσι κι' ἀλλοιῶς ἡ συντοφιά μας πάλι περιορισμένη εἶναι. Μποροῦμε νὰ χορέψουμε καὶ νὰ ψυχαγωγηθοῦμε καὶ στὸ σπίτι. Αὐτὸ γίνεται ἤδη καὶ πάλιν σὲ μεγάλη κλίμακα. Ἀλλὰ οἱ ἐπισκέπτες τῶν «ντισκοτέκ», ἴσως νὰ ἐξωθοῦνται πρὸς αὐτὰ τὰ κέντρα ψυχαγωγίας καὶ γιὰ ἄλλον ἕνα λόγο: τῆς ἐπίδειξης καὶ τῆς κοσμικῆς ἐνημερότητα — πράγματα ποὺ ἀκόμα ἐνθαρρύνονται στὴν ἐποχή μας. Ἄλλωστε εἶναι καὶ τὰ πιὸ ἐπιδερμικὰ στοιχεῖα συν - κοινωνίας τῶν ψυχαγωγουμένων. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ ψυχικὸς ἢ καλύτερα ὁ συναισθηματικός τους κόσμος λειτουργεῖ μὲ πλήρως ἀνεξάρτητο, στεγανὸ σύστημα, στὸ ὁποῖο ὁ διπλανός, καὶ πρὸ πάντων ἐκεῖνος ποὺ τοὺς προσφέρει τὴν τέχνη γιὰ τέρψη — καλὴν ἢ κακή. δὲν ἐξετάζουμε τώρα ποιότητα — δὲν ἐνδιαφέρει καὶ δὲν πρωταγωνιστεῖ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Α'

— ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΥΓΓΡΑΦΗΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΔΙΑ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΝ. (Πρόγραμμα καὶ περίληψις διαλέξεως).
— ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΝ ΔΙΑ ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟΝ. (Κείμενα καὶ Σημειώσεις διὰ τὸν Ἐκπαιδευτικὸν — Ἀσκήσεις μετασχόντων τοῦ Σεμιναρίου).
— ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΓΩΝΟΣ. (Χρ. Παπαχρυσοστόμου).
— «Ο ΔΡΟΜΟΣ», Ποιήματα. (Γιώργου Μολέσκη).
— «ΜΕΤΑΒΟΛΙΣΜΟΙ», Ποιήματα. (Στέφανου Ζ. Ζυμπουλάκη).
— «Ο ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ» (Ἐκφραστικὸν ὄργανον τῶν σπουδαστῶν τῆς Π.Α.Κ.).

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ: Τόσον ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Τηλεόρασις, ὅσο καὶ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Ραδιόφωνο εἶναι νεο-ἱδρυθέντες θεσμοὶ στὴν Κύπρο. Ἡ μὲν πρώτη ἄρχισε τὶς πειραματικὲς ἐκπομπές της τὸ 1966 καὶ τὶς τακτικὲς στὴ διάρκεια τοῦ σχολικοῦ χρόνου 1966—67. Τὸ Ραδιόφωνο καθιέρωσε τὶς ἐκπαιδευτικές του ἐκπομπὲς τὸ 1969. Ἂν ὅμως κρίνουμε ἀπὸ τὴν ἐργασία ποὺ γίνεται καὶ στοὺς δυὸ τομεῖς ἡ καινοτομία αὐτὴ στὴν ζωὴ τῆς Κυπριακῆς ἐκπαίδευσης, ἀποτελεῖ μιὰ γόνιμη προσφορὰ ποὺ σύντομα πρέπει νὰχει θετικὰ ἀποτελέσματα καὶ ποὺ θὰ πρέπει ὁπωσδήποτε ν' ἀκολουθήσῃ μιὰν ἀνιοῦσαν ἐξελικτικὴν πορείαν.

Τὰ δυὸ Σεμινάρια στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται οἱ δυὸ ἐκδόσεις ποὺ παρουσιάζουμε σήμερα, ἐπισφραγίζουν τὶς προοπτικὲς τῶν θεσμῶν αὐτῶν. Ἡ πρώτη ἔκδοση περιλαμβάνει τὸ πρόγραμμα καὶ τὶς περιλήψεις τῶν διαλέξεων ποὺ δόθηκαν στὸ Σεμινάριο ποὺ κράτησε ἀπὸ τὶς 9—21 τοῦ φετεινοῦ Φεβρουαρίου. Τὸ πρόγραμμα περιλάμβανε εἰσηγήσεις τοῦ κ. Τζὼν Κέρρυ πάνω στὰ ἀκόλουθα θέματα: «Τί δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ραδιόφωνον» καὶ «Γράφοντας διὰ τὸ ραδιόφωνον». «Ἀκρόασιν δοκιμαστικῶν ἠχογραφήσεων καὶ συζήτησιν», «Ἄσκησιν εἰς τὴν χρῆσιν διαφόρων ὀργάνων ἠχογραφήσεως», «Παραγωγὴ προγραμμάτων», «Ἡ διδασκαλία τῆς Φυσικῆς καὶ Ἐπιστήμης ἀπὸ ραδιοφώνου».

Τὰ κείμενα τὰ ὁποῖα παρατίθενται τόσον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλικήν, δίνουν μιὰ συνοπτικὴ εἰκόνα τῶν στόχων καὶ τῶν μεθόδων τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ραδιοφώνου.

Ἡ δευτέρα ἔκδοση ἀναφέρεται στὸ ἴδιο σεμινάριο (ποὺ ἐγένετο μὲ τὴ συνεργασία τῆς Κυπριακῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Συμβουλίου Εὐρώπης) καὶ παραθέτει τὶς ἀσκήσεις τῶν μετασχόντων τοῦ Σεμιναρίου. Ἀναφέρουμε μερικὲς ἀπὸ αὐτές: «Ὁ δοσκὸς ὁ ψεύτης» Εἰρήνης Τσουλλῆ, «Ἑρμῆς καὶ ξυλοκόπος» Εὐτυχίας Βότση, «Τὸ δεύτερο ταξίδι τοῦ Κούκ» Θεοκλῆ Κουγιάλη, «Ὁ ὄμηρος» Θεοδόση Νικολάου καὶ «Θεόφιλος» Κυριάκου Χαραλαμπίδη.

* * *

ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΓΩΝΟΣ: Τὸ ἐγχειρίδιον αὐτὸ τοῦ κ. Χρ. Παπαχρυσοστόμου, διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου Ἀγῶνος, ἀναφέρεται μὲ τρόπο ἐμπεριστατωμένο καὶ ἄρτιο στὶς συλλογὲς τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου Ἀγῶνος, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐθνική του σημασία. Οἱ συλλογές του περιλαμβάνουν ἐπιστολές, ὅπλα καὶ πυρομαχικά, ἔγγραφα, φωτογραφίες, ὅλα τεκμήρια τοῦ ἀγῶνος τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ ἐνάντια στὴν ἀποικιοκρατία. Παραθέτουμε εἰσαγωγικὸ ἀπόσπασμα τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴν ἵδρυση καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ 'Ιδρύματος:

«Τὸ Μουσεῖον Ἀγῶνος εἶναι διὰ τὴν Κύπρον ἵδρυμα ἐθνικῆς τῆς ἐνδοξοτέρας ἱστορικῆς περιόδου τῆς Νήσου, περιπλέον δέ, ἀποδεικνύει μὲ κειμήλια καὶ ἀποδείξεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπιδέχονται διάψευσιν, τὸ δίκαιον τῶν ἐθνικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ. Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἀρετάς του εἶναι ἡ οὐδετερότης. Δὲν διδάσκει οὔτε προπαγανδίζει. Παρέχει ἁπλῶς εἰς τὸν ἐπισκέπτην στοιχεῖα, διὰ νὰ κρίνῃ καὶ νὰ βγάλῃ ὁ ἴδιος τὰ συμπεράσματά του. Ἐὰν τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι κάποτε ἔντονα, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ καταστάσεις καὶ αἱ ἱστορικαὶ στιγμαὶ τὰς ὁποίας **ἐμφανίζουν, εἶναι ἀσυνήθιστα ἔντονες.**

* * *

ΠΟΙΗΜΑΤΑ. «Ο ΔΡΟΜΟΣ»: 'Η ἔκδοση αὐτὴ ποὺ θεωρεῖται κι' ἡ πιὸ ἀντιπροσωπευτικὴ τοῦ ποιητῆ Γιώργου Μολέσκη, γιατὶ περιλαμβάνει καὶ ποιήματα τοῦ καλλιτέχνη ἀπὸ τὶς προηγούμενες τρεῖς ἐκδόσεις του, ποὺ ἐξεδόθησαν σὲ μικρὸ ἀριθμὸ ἀντιτύπων, μᾶς γνωρίζει μὲ μιὰ ποίηση ἁπλῆ, ἀληθινή, ἀνθρώπινη. **Θέματα τοῦ ποιητῆ εἶναι οἱ διεθνεῖς ἡγετικὲς φυσιογνωμίες (ἀδικοχαμένες) ὅπως ὁ Μάρτιν Λοῦθερ Κίνγκ ('Ο μαῦρος ποταμός), ὁ Ρόμπερτ Κέννεντυ (Πάνω στὸν τάφο τοῦ Ρόμπερτ Κέννεντυ), ἀλλὰ καὶ ἡ ἁπλὴ καθημερινὴ ζωὴ μὲ τὰ δικά της ἀγωνιώδη προβλήματα, προστάγματα, μὲ τὶς δικές της συγκρούσεις, εἴτε αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ τῆς φύσης μὲ τὸν λυρισμὸ τῆς ὁμορφιᾶς της, εἴτε εἶναι ἡ πλούσια ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὰ ἀθώρητα, ὅμως ὁλοζώντανα κονταροκτυπήματα του. Κι' ὁ φυσικὸς πόλεμος δὲ μένει ποτέ ἔξω ἀπ' ὅλα αὐτά.**

«'Εκεῖ
ποὺ ἡ γῆς πρασινίζει
στὰ πρωτοβρόχια
κι' ἀνθίζει τὴν 'Ανοιξη
κάτω σὲ μιὰ ἐλιὰ
θάψανε δυὸ ἀνθρώπους.
Μὰ τώρα
τίποτα δὲ μαρτυρᾶ πὼς
ἦταν δυὸ ἄνθρωποι
ποὺ ὁ ἕνας σκότωσε
τὸν ἄλλο.

Τώρα κεῖτονται
ἔξω ἀπ' τὴ ζωὴ
ποὺ δὲν κατάλαβαν
μέσα ἀπ' τὸ ἴδιο βιβλίο.
Δυὸ ἐρωτευμένοι
φιλιοῦνται πάνω στὴ χλόη
τοῦ τάφου
κι' ἐκεῖ στὴν πέτρα
ποὺ θάφτηκε στὸ αἷμα
ἕνας ποιητὴς
γράφει:
Γιὰ τὴν Εἰρήνη;».

Μερικὲς δὲ στιγμὲς τοῦ ποιητῆ καταξιώνουν μιὰ βαθειά, ἀκλόνητη πίστη ἐκείνων ποὺ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν Τέχνη καὶ τὸ Πνεῦμα: τὴν συνειδητοποίηση τῆς ἀνθρώπινης ἐξέλιξης μέσα ἀπὸ τὸν πόνο, μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθητικὲς ἀξίες, μέσα ἀπὸ τὸν ἔρωτα (τὸν ἰδανικό, φυσικά, ποὺ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο ζῆ ἀνεξάρτητα καὶ ἐμπνέει τὸν ἐρωτευμένο, τὸν καθηδηγεῖ καὶ τὸν ἀνυψώνει). Συνειδητοποίηση ποὺ καταπολεμεῖται ἀμετάθετα ἀπὸ τὴν ὀντολογικὴ πραγματολογία:

«Κι' ὅλα νὰ μᾶς τὰ πάρετε
κι' ἂν μᾶς ἀφήσετε γυμνοὺς
θὰ μᾶς ἀνήκουν πάντα
οἱ στιγμὲς τοῦ ἔρωτα
ὁ χρόνος τῆς δημιουργίας
κι' ἡ αἰωνιότη τῆς ποίησης».

* * *

ΠΟΙΗΜΑΤΑ (ΜΕΤΑΒΟΛΙΣΜΟΙ): 'Αγαπᾶ τὸν λόγο ὁ Στέφανος Ζυμπουλάκης. Δὲν θυσιάζει στὸ βωμό του τὸ νόημα. 'Αλλὰ μεθᾶ στὸ πλημμύρισμα τοῦ ἤχου ποὺ συνθέτει τὶς λέξεις. Συνδιαλλάττεται ἐρωτικὰ μὲ τὸν ἦχο. 'Ελκύεται, θυσιάζει, μετουσιώνεται. Γι' αὐτὸ κι' ὁ στίχος του πολλὲς φορὲς σὲ γεμίζει ἀπὸ τὴν πλήρωση τοῦ ἤχου:

«Εἶναι ὡραῖο νὰ σκέφτεσαι
ἐρωτικὲς ἀπαντοχὲς
Δαιδαλικὰ φιλιὰ τ' ἀπόβραδα
κι' αὐτὸ γυναῖκα τοῦ Βορρᾶ, τὸ
(φῶς
καὶ τὴν ἀνάληψη.
Κι' ἂν ἔφυγε ἀπόψε
ποὺ ἡ στερνή μου μοῖρα μὲ πα-
(ράτησε
στὴν πάτρια μνημονική μου γῆ,
ἕνα κοράλι Σαπφικὸ
πανάρχαιο στολίδι μέσ' τὴν
(σάρκα,
θὰ ξεστρατίση πάλι μιὰν αὐγὴ
στὴν Καλλιδονική μου ἐρημω-
(σύνη».

'Η σπονδὴ βέβαια δὲν προσφέρεται πάντα στὴν ὑποκειμενικὴ ἔξαρση ποὺ ξεχειλίζει μέσα σὲ ὡραιόπαθες ποιητικὲς μνῆμες. 'Υπάρχει κι' ἡ θεώρηση τῶν ἔξω-κειμένων:

«'Οταν ὁ ἄνεμος μυρίζει θύελλα
κι' ἡ θάλασσα τ' ἀπόβραδο ἁλ-
(μύρα,
στεριὰ μὲ καϋμούς, ψάρια ἀνή-
(λιαγα
κοχύλι ἀνοιγμένο ἡ ζωὴ
γιὰ ἔρωτα θαλασσινὸ γλυκομι-
(λοῦνε.
Γιὰ ὑγρὰ φιλιά,
τοὺς κουρσεμένους βράχους τῶν
(γοργόνων
ποὺ ὁρίζονται ἀπ' τὴν γνώση
(τῆς ζωῆς.
Μικρὴ ψυχὴ
μιὰ παρουσία ποὺ ὁ Θεὸς προ-
(στάζει.
Εἶσαι σὺ πηγή· γυναῖκα τῶν
(δακρύων
ποὺ ὁ θάνατος, στὴ γέννα τοῦ
(Γρηγόρη
νὰ πάρη τὴν ψυχή σου δὲν
(μπορεῖ;
(«Γυναῖκα τῆς Κύπρου»).

'Η αἴσθηση ὅμως ποὺ ἀναβρύζει ἀπὸ τὴν ποίηση αὐτὴ εἶναι ἡ ἔκφραση, τὸ ζευγολάτωμα τοῦ ἤχου. **Σὰ νὰ δίνει ὁ ποιητὴς μουσικὲς ὀπτασίες ποὺ περνοῦν μέσα του συνθέσεις ἠχητικές, ἀπὸ ἐπιταγή, ἀκόμα θυσιάζοντας κι' ἄλλα ἴσως στοιχεῖα τῆς ποίησης γιὰ χάρη τοῦ μελίρροου ἤχου.**

Πρωτότυπη κι' εὔστοχη — συχνὰ ἐμπνευσμένη καὶ διαυγὴς — εἶναι ἡ μετάφραση στὰ 'Αγγλικά, ὁρισμένων ποιημάτων ἀπὸ τὸν κ. Λ. Κ. Μαρουλλέτη:

ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΑΓΑΠΗ
Εἶναι τῆς μάνας ἡ ἀγάπη σὰν (τὸ σίδερο
καὶ τῆς γυναίκας γαλανὴ μα-
(γεία.

TWO PARALLEL LOVES
Oh Mother
your love is heavy and
(burning iron hot.
But a woman's love
is Heaven
seen through a sorceress' eyes.

* * *

«Ο ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ» ποὺ ἔχουμε στὰ χέρια εἶναι τὸ πρῶτο τεῦχος (Φεβρουαρίου) **τοῦ περιοδικοῦ τῶν σπουδαστῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου.** Τὸ περιοδικὸ ἐκδίδεται ἀπὸ ἐπιτροπὴ σπουδαστῶν καὶ περιλαμβάνει φροντισμένη ἐργασία ἐπὶ διαφόρων θεμάτων: «Ὁ πόλεμος καὶ ὁ Μυριβήλης» Μαρίας Βασιλείου, «Ὁ Ξενόπουλος σὰν παιδαγωγός» Ἀνδρούλας Ἀναστασίου, «Προβλήματα σεξουαλικῆς διαφώτισης τῶν παιδιῶν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των» Κώστα Πατάτα, κ.ἄ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

— ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΛΑΠΗΘΟΥ (Ἐξαμηνιαία Περιοδικὴ ἔκδοσις τῆς κοινότητος Λαπήθου, Κύπρου, τόμ. Τ).

— ΕΚΑΤΟΝ ΕΡΩΤΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ (Νίκου Παναγιώτου).
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΜΕΝΑ ΒΕΛΗ (Παύλου Μεράνου).

— ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ (Ἀντρέα Ἀντρέου).

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΛΑΠΗΘΟΥ: Ἱστορικὸ λαογραφικὸ καὶ γενικώτερο πνευματικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ὁ πρῶτος τόμος τῆς ἑξάμηνης αὐτῆς ἐκδόσης. Τὸ περιοδικὸν ἐκδίδεται ὑπὸ Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς ἡ ὁποία συμπεριλαμβάνει τοὺς Κώσταν Π. Κύρρη, (Πρόεδρον), τὸν Ἰωάννη Ἀθανασόπουλον, τὸν Σόλωνα Παπαδόπουλον καὶ τὸν Δημοσθένη Π. Κύρρη. Εἰς σχετικὸν εἰσαγωγικὸ σημείωμα του γιὰ τὴν ἔκδοση καί, γενικώτερα γιὰ τὴν δραστηριοποίηση τοῦ πνευματικοῦ δυναμικοῦ τῆς Λαπήθου, ὁ κ. Κ. Π. Κύρρης γράφει τὰ ἀκόλουθα:

«Κατὰ **τὴν σύσκεψιν** (τοπικῶν παραγόντων τῆς Λαπήθου) ἐμελετήθησαν τρόποι πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῆς Λαπήθου. Προετάθη ὑπὸ τοῦ γράφοντος καὶ ἐγένετο δεκτὸν μετὰ τροποποιήσεων ἓν συντονισμένον, πολύπλευρον πρόγραμμα, περιλαμβάνον ποικίλας διαλέξεις, ἐκθέσεις, συγκέντρωσιν ποικίλου ὑλικοῦ ἀπὸ τὸν Ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν θησαυρὸν τῆς περιοχῆς καὶ ἰδίως ἀξιοποίησίν του εἰς περιοδικὴν ἔκδοσιν, ἥτις εἶναι τὸ ἀνὰ χεῖρας σύγγραμμα. Σκοπός του εἶναι ἡ δημοσίευσις παντοειδοῦς ὑλικοῦ ἱστορικο - λαογραφικοῦ καὶ ἄλλου, ὅσον δύνατον νὰ συγκεντρωθῇ ἐν Λαπήθῳ».

Τὸ τεῦχος περιλαμβάνει χαιρετισμὸ τοῦ Δημάρχου Λαπήθου κ. Παναγιώτου Γιαγκοπούλου, εἰσαγωγὴν τῆς Ἑλένης Κ. Παπαδημητρίου στὴν ξυλογλυπτικὴ - ξυλουργικὴ τῆς περιοχῆς Λαπήθου καὶ «Ἀνέκδοτα ἔγγραφα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Δήμου Λαπήθου, ὡς συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν Κώστα Π. Κύρρη καὶ Φρίξου Δ. Καϊμακάμη.

ΕΚΑΤΟΝ ΕΡΩΤΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ: Ἡ μετάφραση αὐτὴ τοῦ κ. Νίκου Παναγιώτου ἑκατὸν ἐρωτικῶν ἐπιγραμμάτων ἀπὸ τὴν Παλατινὴ ἀνθολογία, σταχυολογεῖ, ἀνάμεσα σ' ἄλλους καὶ τοὺς ἀκόλουθους ποιητές: Φιλόδημος (ἀπὸ τὰ Γάδαρα), Λουκίλλιος (Ρώμη), Μελέαγρος (Γάδαρα), Ἀντίπατρος (Θεσσαλονίκη), Ἀγαθίας (Μύρινα, Αἰολίας) καὶ Ἀλκαῖος (Μεσσήνη). Δὲν γνωρίζουμε τὸ πρωτότυπο, κρίνοντας ὅμως ἀπὸ τὴ διαύγεια, τὴν κομψότητα καὶ τὴν πειστικότητα τῆς ἔκφρασης, πιστεύουμε ὅτι ἔχει πραγματοποιηθεῖ μία πραγματικὰ πρωτότυπη ἐργασία. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ κ. Παναγιώτου ποικίλη, καλύπτει πολλὲς πλευρὲς τοῦ ἔρωτα ποὺ εἶναι ἴσως ἀπὸ τὶς λίγες ἀνθρώπινες ἐκδηλώσεις ποὺ ἀλλοιώνεται, πολὺ - πολὺ λίγο μέσα στὸν χρόνο καὶ τὶς συνθῆκες. Ἡ ἔνταση τῆς ἐρωτικῆς ὑπέρτασης κι' ἡ ἐπίδραση τοῦ τυραννίσματος τῶν αἰσθήσεων πάνω στὸν ἄνθρωπο τραγουδιέται ἐπιγραμματικὰ καὶ δραματικὰ ἀπὸ τὸν Μελέαγρο. Κι' αὐτὸ μᾶς θυμίζει τὴ σύγχρονη βιολογικὴ ἄποψη ὅτι ὁ ἔρωτας εἶναι ἀρρώστεια:

«Τὴν ἄμοιρη ψυχὴ συχνὰ σὰν
(καψαλίζεις, πόθε,
θὰ φύγῃ, ἀφοῦ κι' αὐτὴ μὴν τὸ
(ξεχνᾶς, φτεροῦγες ἔχει».

Οἱ ψεύτικες (παρωδίες) τοῦ ἔρωτα, ποὺ πότε μπορεῖ νὰναι μονόπλευρος, καὶ πότε σακατεμένος κι' ἀνολοκλήρωτος χωρὶς τὸ ἔρεισμα τῆς συνεύρεσης μέσα στὸ ἄγχος καὶ τὴν ἀγωνία τῆς ἐρωτικῆς ἀναζήτησης, ἡ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ μέσον τελειοποίησης τοῦ ἀτόμου, (ἕνας θεός), δίνεται παραστατικὰ σὲ δυὸ μόνο γραμμὲς ἀπὸ τὸν Ρουφίνο:

«Ἂν, ἔρωτα, ἀμερόληπτα στοὺς
(δυὸ τὰ βέλη ρίχνῃς,
εἶσαι θεός· μ' ἂν φείδεσαι τοῦ
(ἑνός, θεὸς δὲ μοιάζεις».

Ἡ ρωμαντικὴ προσέγγιση στὸν ἔρωτα δὲ λείπει ἀπὸ τὴ συλλογή:

«Ὦ πότε πιὰ τὸ βλέμμα φλο-
(γερὸ
θὰ ρίχνουμε κλεφτὰ ὁ ἕνας τ'
(ἀλλουνοῦ;
Νὰ ποῦμε πρέπει φανερὰ τί
(νοιώθουμε!
Κι' ἂν κανένας τὰ μεθυστικά
(μας ζευγαρώματα μποδίσῃ,
λυσίπονο καὶ γιὰ τοὺς δυὸ τὸ
(ξίφος θἄναι.
Γλυκύτερο γιὰ μᾶς ἀντάμα,
(φῶς μου,
ζωὴν ἢ θάνατο αἰώνια νὰ δια-
(βοῦμε».
(Παύλου Σιλεγκαρίου).

Οὔτε ὅμως καὶ τὸ εὔθυμο ἐρωτικὸ πείραγμα:

«Σὰν ἤσουν ἄγουρη, μ' ἀρνή-
(θηκες, μὰ κι' ὥριμη.
Ἐλπίζω νὰ κοντέψῃς μου κἂν
(ἀσταφιδιασμένη».
(Ἀδέσποτον).

Καὶ τὸ μεθύσι τῶν αἰσθήσεων εἶναι κι' αὐτὸ ἀπαραίτητο:

«Μ' ἐφίλησε ἀποβραδὶς μὲ νο-
(τισμένα χείλη.
Νέκταρ ἦταν τὸ φίλημα καὶ
(θεϊκὸ τὸ στόμα'
μεθῶ, γιατὶ μὲ πότισε πόθο μὲ
(τὸ φιλί της».

★

ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΜΕΝΑ ΒΕΛΗ: Μιὰ βαθειά, ἐσωτερικὴ παρόρμηση, ἕνας συνταρακτικὸς μυστικὸς λυγμὸς βγαίνει ἀπ' τὸ εἶναι τοῦ ποιητῆ Παύλου Μεράνου. Ἕνας λυγμὸς ποὺ γίνεται τραγούδι. Ποὺ μεταπλάθεται σὲ ποίησι ποὺ κυλᾶ αὐθόρμητα, φυσικὰ κι' ἀβίαστα μέσα ἀπὸ τὴν δουλεμένη ἔμπνευση τοῦ ποιητῆ. Πολλὴ ἁπλότητα, πολλὴ εἰλικρίνεια, ἕνας στίχος ποὺ κλιμακώνεται, ποὺ ἀνεβαίνει μὲ τὴν παλίρροια τοῦ συναισθήματος εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς δημιουργίας τοῦ ποιητῆ:

«Κι' ἐκεῖν' ἡ ἐφτάχρωμη φωνὴ
(μ' ὅλες τὶς νότες
καὶ τὶς μουσικὲς τῶν τραγου-
(διῶν ἠγέτιδα,
καὶ ἀνθρώπων καὶ πουλιῶν
καὶ φύλλων καὶ κυμμάτων,
καὶ ἀνέμων καὶ νερῶν — πρόσ-
(κληση κι' ἐπίκληση
στὸ γιορταστικὸ χορὸ της πλά-
(σης.
Σήμερα ἡ μάγισσα τὰ πότισε
(ὅλα
μὲ τὸ ἀψύ, τὸ δυνατὸ κρασί της,
καὶ μᾶς συνεπῆρε ὁ μουσικὸς
(συναγερμός».
(«Ἡ φωνὴ τῆς κόρης»).

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιπτώσεις, ὅπου ἕνας καὶ μόνο στίχος κλείνει μέσα του ὅλη τὴ δύναμη, ὅλο τὸ βάρος, ὅλη τὴν ἀληθινότητα τοῦ λειτουργοῦ τῆς ποίησης:

«Σὰ τὰ μάτια της ἕνας θεὸς ἐτάυ-
(ρωνει τὰ σπαθιά του».
(«Κραυγή»).

Παρὰ δέ τὴν οὐσιαστικὴ ἀγάπη καὶ τὴν πίστη του στὸν Ἄνθρωπο, ὁ Μεράνος ξεχειλίζει ποῦ καὶ ποῦ μὲ πικρία γιὰ τὰ τραύματα ποὺ δέχονται οἱ ταπεινοί, οἱ κυνηγημένοι ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀγγελικὸ θηρίο:

«Ἕνα πουλὶ στὴν καταιγίδα
τὰ συντριμμένα μου φτερὰ
πόσες φορὲς δὲν τὰ πλατάγισε
γιὰ νὰ μὲ πάρουνε ψηλά;
μὰ ὁ κεραυνὸς μὲ τὴ χτυπιά
(του
μὲ ξανασώριαζε πιὸ κάτου.
Πῆρα τὸ δρόμο ποὺ μοῦ χά-
(ραξεν
ἡ στρίγγλα μου, ἡ κακούργα ἡ
(μάνα,
— ἡ ἀνθρώπινη πολιτισμένη φύ-
(τρα...
γιὰ νὰ γενεῖ τὸ θέλημά της·
καὶ δέχτηκα γι' αὐτὸ τὸ πρό-
(σωπο
τὸ λαβωμένο ἀπ' τὴ γροθιά της,
ἀντὶς τὰ δάκρυα τῆς συγγνώμης,
ποὺ θ' ἀλαφρώναν τὴν πληγή
(μου,
τὰ φάσκελα καὶ τὰ φτυσίματά
(της...».
(«Ἡ ἁμαρτωλή»).

★

ΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ: Μιὰ πληθωρικὴ εὐαισθησία χαρακτηρίζει τὴν πρώτη αὐτὴ ποιητικὴ προσφορὰ τοῦ Ἀντρέα Ἀντρέου. Μιὰ ἐξομολογητικὴ διάθεση τῶν ὅσων κοινωνεῖ ἡ ποίηση ἀπ' τὴν καρδιὰ κι' ἀπὸ τὸν στοχασμὸ ποὺ βρίσκονται στὸ μεθύσι τοῦ νεανικοῦ συναγερμοῦ, γεμίζει τὶς σελίδες τῆς συλλογῆς. Ἐπανειλημμένα συναντοῦμε τὰ ὑπόγεια ρεύματα τῆς ψυχῆς, ξεχειλισμένα μὲ πίκρα:

«Κι' ὅταν φτάσῃς θ' ἀντιληφθῇς
πῶς δὲν ὑπάρχει στὴ θάλασσα
θέση γιὰ σένα».
(«Προσάραξη»).

ἢ ἀκόμα πιὸ ἔντονα στὸ ἀπελπισμένο ἐρώτημα: «Τί νὰ καρτεροῦμε;»:

«...Τί νὰ περιμένουμε, Κύριε
καθισμένοι ἀπέναντι στὴν φω-
(τεινὴ πρόσοψη
τῆς νύχτας, μ' ἕνα μαραμένο
(τραγούδι
ξεχασμένο στὰ πρόθυρα τῆς ἀ-
(πελπισιᾶς;
Πολὺ ἐλπίσαμε, Κύριε,
πολὺ πονέσαμε, καιρὸς νὰ πά-
(ψῃ τὸ θέατρο
καὶ νὰ πέσῃ πιὰ ἡ αὐλαία».

Γλάϊ ὅμως στὴν ἀόριστη ποιητικὴ πραγμάτωση, τοῦ ὑποκειμενισμοῦ, τῆς ἐσωτερικῆς φωτιᾶς, συναντοῦμε καὶ κάποια στιγμὴ ποὺ ἐξωθωρεῖ ὁ ποιητής, κι' ἀνακαλύπτουμε μὲ τρυφερὴ ἔκπληξη τὸ πλούσιο ἀπόθεμα τῆς ἀγάπης ποὺ ἔχει γιὰ τὸν ζωντανό, τὸν κολασμένο, τὸν ἄ-**τρωτο ἄνθρωπο, ἕνα ἀπόθεμα** ποὺ δὲν ἐξαντλεῖται ἀπὸ τὸν δικό του λυγμό, ἀπὸ τὸν προσωπικό του πόλεμο:

«Γιεταλοῦδες τοῦ πληρωμένου ἔ-
(ρωτα
τί νὰ καρτεράτε ἀπὸ μᾶς,
τοὺς πολὺ μοναχούς, τοὺς πολὺ
(γυμνούς,
τοὺς πολὺ ἀπόκληρους τῆς ἀ-
(γάπης;
...Πεταλοῦδες τοῦ ἥλιου καὶ
(τῆς νύκτας
ξεχαστήκαμε γιὰ λίγο στὴν ἀγ-
(καλιά σας,
χαθήκαμε στὰ καιόμενα χέρια
(σας.
μπλεχτήκαμε σ' ἀδέξια χέρια
(μας.
Σφίξαμε τὰ χέρια ὅσο ποὺ
(φτάνει ὁ πόνος
συνθλίψαμε τὸν πόνο μέσ' στὶς
(πεισιμιξιές
τοῦ φτηνοῦ κοασιοῦ τῆς ὑπό-
(γειας ταβέρνας
ἐπιχωσιατίσαμε τὴν πίκρα μας.
(Γελάσαμε».
(«Τῆς Ἄννας»).

Ἀπὸ τὴν «Διαλογὴ τοῦ φω-ό-», ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὥστια ποιήματα τοῦ συνθέτη, παραθέτουμε:

«Δὲν μπορεῖς ν' ἀντικρύσῃς
τὸν Ἥλιο. Ἀνοίγεις
τὶς παλάμες καὶ ξεπετάγεται
ἕνας Ἥλιος. Κλείεις
τὰ μάτια καὶ πιὸ μέσα
ἀπ' τὸ σκοτάδι
ὑπάρχει τὸ φῶς».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπικαιρότητες

ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΑ

Τὰ ἄνθη στὴ νεοελληνικὴ ποίηση

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Α΄

Ἡ γιορτὴ τῶν λουλουδιῶν ποὺ τηρεῖται σὲ πλεῖστες χῶρες τοῦ κόσμου κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς ἄνοιξης ἔχει τὶς ρίζες τῆς ἱστορίας της βαθειὰ μέσα στὸ φυσικὸ ἀνθρώπινο ξέσπασμα τῆς χαρᾶς γιὰ τὸ τέλος τῆς ἱστορίας της βαθειὰ μέσα προέχταση, στὴν συνείδηση τοῦ πανανθρώπινου συμβολισμοῦ. Τὴν ἀπαρχὴ ὅμως τῶν τελετῶν ποὺ ἀποκαλοῦμε σήμερα «Ἀνθεστήρια», τὴν συναντοῦμε εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς ἄλλας Ἰωνικὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐτελεῖτο δὲ ἡ ἑορτὴ μέσα στὰ πλαίσια τῶν ἑορτασμῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Διόνυσου τοῦ θεοῦ τῶν ἀμπέλων, καὶ τοῦ προστάτου τῶν θεάτρων σ' ὁλόκληρη τὴν χώρα. Στὸ ἡμερολόγιο τῶν ἀρχαίων Χίων, Δηλίων, Σμυρναίων, Παρίων καὶ ἄλλων Ἰώνων, ὅπως καὶ στὸ Ἀττικὸ ἡμερολόγιο, Ἀνθεστηρίων ὠνομαζόταν ὁ μήνας ὁ καλύπτων τὸ δεύτερον δεκαπενθήμερο τοῦ Φεβρουαρίου καὶ τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Μαρτίου.

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἑορτασμοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπίσης συνδεδεμένοι μὲ τὴν παράδοσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Περσεφόνη ἡρπάγη ἀπὸ τὸν Πλούτωνα, τὸν σκοτεινὸ θεὸ τοῦ Ἅδη, ἐνῶ ἔκοβε ἄνθη, ὠνομασθήκανε «Ἀνθεστήρια». Παραπλήσιοι δὲ ἑορτασμοὶ κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκτελοῦνται χοροὶ καὶ ἐπιδεικνύεται ἡ ἱκανότης εἰς τὴν διακοσμητικὴν χρῆσιν τῶν λουλουδιῶν, τελοῦνται σὲ πάμπολλα μέρη τοῦ κόσμου. Ἴσως δὲ ἡ σύζευξη τῶν δύο ἰδιοτήτων στὴ μορφὴ τοῦ Διόνυσου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐτελοῦνταν οἱ πανηγυρισμοί, νὰ μὴν ἦταν ἐντελῶς συμπτωματική. Ἡ δὲ ἀνάδυση του τὴν Ἄνοιξη μέσα ἀπὸ τὴν κρύα γῆ τοῦ χειμῶνα, ἴσως καὶ νὰ συμβολίζη τὴν παράλληλη πνευματικὴ ἄνθηση ποὺ καλλιεργεῖ στοὺς πιστούς της ἡ μοῦσα τῆς Τέχνης. Γι' αὐτὸν ἄλλωστε τὸ λόγο, τὸ ξανανοιωμα αὐτῆς της φύσης, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτελμάτωση τῆς χειμερινῆς περιόδου, στάθηκε ἀστείρευτη πηγὴ ἐμπνευσης γιὰ τὸν καλλιτέχνη. Ἰδιαίτερη ὅμως χρήση τῆς Ἄνοιξης καὶ τῆς εὐλογίας τῶν λουλουδιῶν της ἔκαναν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ κάνουν οἱ λογοτέχνες σ' ὅλο τὸν κόσμο, καί φυσικὰ πιὸ ἰδιαίτερα οἱ ποιητές, μιὰ καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὴν ἐαρινὴ φύση προσφέρονται ἀφειδέστατα γιὰ ἀνεξάντλητους ποιητικοὺς συνδυασμούς. Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ποίηση, ἡ ὁποία ἀνθίζει μέσα στὸν ὑποβλητικὸ κι' ἀνθοφώτιστο Ἀττικὸ ὁρίζοντα μᾶς προσφέρει ἀμέτρητους θησαυροὺς ἀπὸ τὴν μελωδία τῆς μοσχομύριστης Ἄνοιξης.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅπου τραγουδοῦσε τοὺς συνειδητοποιημένους πόθους του γιὰ μιὰ νέα ζωὴ ὕστερα ἀπὸ μακραίωνη ἐθνικὴ σκλαβιά, συναντοῦμε τὰ σύμβολα τῆς Ἄνοιξης.

«Τώρα εἶναι Μάης κι' ἄνοιξη
τώρα εἶναι καλοκαίρι
τώρα φουντώνουν τὰ κλαδιὰ
κι' ἀνθίζουν τὰ λουλούδια».

Ἔτσι ἀρχίζει τὸ τραγούδι τοῦ ξενητεμένου ποὺ κινᾶ νὰ γυρίση στὴν πατρίδα καὶ στὸ πατρικό του, σὰν πρωτοδεῖ καὶ πρωτονοιώσει τὸ ξύπνημα τῆς γῆς».

Τὴν παντοδυναμία αὐτὴ τῆς ἄνοιξης, προσωποποιημένη στὸ ὡραιότερο ἄνθος της — τὸ ρόδο — τὴν τραγουδᾶ ἄλλο ἕνα δημοτικὸ - γνωμικὸ τραγούδι:

καὶ τ' ἀσπρο κορυφύλλι!
αὐτὰ τὰ τρία μαλώσανε
τὸ ποιὸ μυρίζει κάλλιο.
Πετιέται τὸ τριαντάφυλλο, τὸ
(μοσκομυρωδάτο:
—Σωπᾶτε βρωμολούλουδα
κι' ἐσεῖς βρωμοβοτάνια
κι' ἐγὼ εἶμαι τὸ τριαντάφυλλο,
τῆς ἄνοιξης στολίδι,
ποὺ τὸ χειμῶνα κρύβομαι
στῆς ἀγκαθιᾶς τὴ ρίζα,
τὸ Μάη τὸ μῆνα φαίνομαι
σὲ νιοῦ γαμπροῦ κεφάλι,
σὲ παντρεμένης γόνατα,
στοῦ κριτσιοῦ τὸν κόρφο,
στῆς νύφας τὸ προσκέφαλο
βραδιάζω, ξημερώνω».

Ἐπανειλημμένα στὴ δημοτικὴ ποίηση ἐμφανίζονται τὰ δυὸ μυρωδάτα φυτὰ ποὺ καταγόμενα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ βρῆκαν φιλοξενία στὰ Ἑλληνικὰ ἐδάφη ὅπου τὰ κουβάλησαν οἱ Τοῦρκοι δυνάσται:

«Βασιλικὸς μυρίζ' ἐδῶ, ἡ ἀγά-
(πη μου διαβαίνει,
ἀφῆστε με νὰ τὴν ἰδῶ, γιατ' ἡ
(ψυχή μου βγαίνει».

«Βραγιὲς - βραγιὲς βασιλικὸ
σοῦ τρώω νὰ κοιμᾶσαι,
νὰ κόβης νὰ μυρίζεσαι
κι' ἐμένα νὰ θυμᾶσαι».

Καὶ πιὸ κάτω:

«Ὁ δυόσμος κι' ὁ βασιλικὸς
καὶ τὸ μακεδονίσι
πάν' τὰ ματάκια μου βρύση.
Αὐτά, κοῦκλα μ' αὐτά,
αὐτὰ μ' ἀποκοιμήσανε
καὶ μοῦφυγε ἡ ἀγάπη
κοντοῦλα καὶ γεμάτη».

Ἔτσι στὰ πρῶτα της βειλὰ βήματα ἡ Ἑλληνικὴ λογοτεχνία, τὰ ἄνθη σχεδὸν πάντα τὰ συνδέει μὲ τὸν ἔρωτα:

«Ὁ ἔρωτας μὲ κάλεσε νὰ πάγω

(στὸν ὀντά σου,
μὲ ρόδα, μὲ τριαντάφυλλα νὰ
(κοιμηθῶ κοντά σου».

Τὴν ἴδια ἐξ ἄλλου αὐτὴ τάση — πολὺ φυσικὴ ἐν μέρει — θὰ τὴν συναντήσουμε πιὸ μετουσιωμένη καὶ στὰ μεταγενέστερα στάδια τῆς σύνθεσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου. Ἔτσι ὅταν πιὰ οἱ Ἑλληνικὲς πνευματικὲς δυνάμεις, μέσα ἀπὸ τὸ δράμα τοῦ ἐθνικοῦ ξεσηκώματος ἐσυγκρότησαν μιὰ ὑπολογίσιμη καὶ σφιχτοδεμένη λογοτεχνικὴ παράδοση, τὰ συμβολα τῆς φυσικῆς ἀνάστασης, πλέκονται σὲ στιγμὲς ἐξαιρετικῆς λεπτότητας καὶ λυρισμοῦ. Κι' ὁ ποιητὴς τῆς «Λύρας», σμίγει τὴ φωνή του στοὺς ἀμέτρητους ὕμνους γιὰ τὸ φῶς καὶ τὸ μῦρο:

«Τὸ ποτὸν καθαρὸν
θεραπεύει τὰ φύλλα,
κι' ὅπου ἄφησε τὸ χόρτοι
εὑρίσκει ρόδα ὁ ἥλιος
καὶ μυρωδίαν».

Ὁ κύκλος στὴν ἀναζωογόνηση καὶ τὴν ἀνασυγκρότηση τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου εἶχε φτάσει σ' ἕνα ἀξιομνημόνευτο κορύφωμα μὲ τὴν ἐπιβλητικὴ φωνὴ τοῦ Σολωμοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ ἔργο τοῦ ἐθνικοῦ μας βάρδου συναντοῦμε τὴν πιὸ ἐκλεπτυσμένη καὶ τὴν πιὸ ὑποβλητικὴ σύλληψη τῆς ἁρμονικῆς διασταύρωσης ἀνάμεσα στὴ φύση καὶ στὸν ἔρωτα, ἀνάμεσα στὴν παραπλανητικὴ ὑπόσχεση τῆς γήϊνης ὁμορφιᾶς, τὸ πιὸ πολύτιμο, τὸ πνευματικώτερο:

«Ἔστησ' ὁ ἔρωτας χορὸ μὲ τὸν
(ξανθὸ Ἀπρίλη,
κι' ἡ φύσις ηὗρεν τὴν καλὴν καὶ
(τὴν γλυκειά της ὥρα.
Καὶ μέσ' τὴ σκιά, ποὺ φούν-
(τωσε
καὶ κλεῖ δροσιὲς καὶ μόσχους
ἀνάκουστος κελαϊδισμὸς καὶ
(λιποθυμισμένος.
Νερὰ καθάρια καὶ γλυκά, νερὰ
(χαριτωμένα
χύνονται μέσ' τὴν ἄβυσσον τὴν
(μοσχοβολημένη
καὶ πέρνουνε τὸ μόσχο της,
κι' ἀφίνουν τὴ δροσιά τους.
Κι' οὖλα στὸν ἥλιο δείχνοντας
τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους,
τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἐκεῖ, καὶ
(κάνουν σὰν ἀηδόνια
ἔτσι ἀναβρύζει κι' ἡ ζωή, σὲ
(γῆ σ' οὐρανό, σὲ κῦμα,
ἀλλὰ στῆς λίμνης τὸ νερὸ
τὸ ἀκίνητο ὅπου κι' ἂν δῆς
καὶ κάτασπρο ὡς τὸν πάτον
μὲ μικρὸν ἴσκιο ἄγνωρο
ἔπαιζ' ἡ πεταλούδα
ποὺ εὐώδιασε στοὺς ὕπνους
(της,
μέσα στὸν ἅγριο κρῖνο».

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ δικοῦ μας αἰῶνα βρῆκε τὴν Εὐρώπη ὁλάκαιρη ἕτοιμη ν' ἀποσπασθῆ καὶ νὰ ξεπεράση τοὺς περιοριστικοὺς δεσμοὺς τῆς γλυκειᾶς ἐποχῆς τοῦ Ρωμαντισμοῦ ποὺπρεπε νὰ κάνη τόπο πιὰ στὸν καινούργιο μηχανοκίνητο πολιτισμό. Ἡ Ἑλλάδα ὅμως, ἀσθμαίνουσα ἀκόμη ἀπὸ τὴ σκληρὴ μάχη γιὰ τὴν στερέωση τῆς ἐθνικῆς της ὀντότητας, παρέτεινε πιὸ πολὺ ἀπὸ ἄλλες χῶρες τὴν καλλιτεχνική της δημιουργία πάνω στὶς γραμμὲς τῆς Ρωμαντικῆς ἰδεοαντίληψης. Ἔτσι στὴν λογοτεχνία τῆς γενηᾶς τοῦ '900, ἐπικρατοῦσαν οἱ γλωσσικὲς ὑπερβολές, ἡ ἔμμονη χρῆση τῆς καθαρεύουσας, καὶ τὰ ρηχὰ κι' ἐπίπλαστα λογοσχήματα.

Γι' αὐτὸ καὶ τώρα, πιὸ πολὺ παρὰ ποτέ, τὰ λουλούδια κι' ἡ ἄνοιξη ἐξακολουθοῦν νὰ δηλώνουν παρουσία, πάντα μέσα στὰ πλαίσια τῆς τρέχουσας ποιητικῆς τεχνοτροπίας, καὶ τῆς ἰδιαίτερης προσέγγισης τοῦ κάθε δημιουργοῦ. Φυσικὸ λοιπὸν τὰ λουλούδια ἀπὸ τὶς γλάστρες, κι' ἀπὸ τὴν ἅπλα τῆς γῆς ν' ἀρχίσουν νὰ μεταφέρωνται στὸ τεχνητὸ περιβάλλον τοῦ ἀνθοδοχείου:

«Λιγοψυχοῦν τὰ ρόδα στ' ἀν-
(θογυάλι
μὲ μάτια ὀνειροπλάνευτα θαμπὰ
στὸ πλάγι ἡ κόρη, τὸ χλωμὸ
(κεφάλι
στὸ χλωμότερο χέρι τ' ἀκου-
(μπᾶ.
Τί συλλογιέται; δίχως νὰ θωρῆ
κυτάζει πρὸς τ' ἀφλοίσβοντο ἀ-
(κρογιάλι
καὶ μέσ' τὴ σιγαλιὰ τὴ θλιβερὴ
λιγοψυχοῦν τὰ ρόδα στ' ἀνθο-
(γιάλι».

Στὶς καλύτερες ὅμως στιγμὲς τῆς ρωμαντικῆς ποίησης, βλέπει τὸ φῶς τῆς δημιουργίας ἕνας ὕμνος στὰ λούλουδα, ποὺ συγκινεῖ μὲ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ θαυμασμοῦ ποὺ τρέφει ὁ ποιητὴς γιὰ τὰ λεπτοκαμωμένα αὐτὰ πλάσματα τῆς φύσης ποὺ τόσες γλῶσσες κατέχουνε καὶ τόσες ὁμορφιὲς σκορποῦνε:

«Ἄνθη τὸ φῶς σᾶς λαντα-
κι' ἡ νύχτα σᾶς ζηλεύει
κι' ἡ μαγεμένη ἀνατολὴ
τὰ χρώματά σας κλέβει
κι' ὁ ἥλιος βασιλεύοντας, ἀργὰ
κατὰ τὴν δύσιν
ὁρέγεται στὸν θρόνο του
τριγύρω νὰ μαστήση
χίλιων εἰδῶν ἀνθάφυλλα
ποὺ φαίνονται σὰν νέφη...»
Ἄνθη μὲ σᾶς γλυκομιλεῖ
μὲ σᾶς ἡ ἀγάπη γνέφει
καὶ τόσο ξεκουράζεται
τοῦ ἀνθρώπου ὁ νοῦς κοντά σας
καὶ τόσο ἀγάλλεται ἡ ψυχὴ
στὰ μύρια χρώματά σας
ποὺ θλιβερὴ κι' ἀνέλπιστη
στὸν κόσμο ἐδῶ κάτω
προσμένει ἕνα παράδεισο
ὅλο ἀπὸ σᾶς γεμάτο».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

(Στὸ προσεχὲς τὸ τέλος).

Δευτέρα, 20 Ἀπριλίου 1970

Ἐπικαιρότητες

ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΑ

Τὰ ἄνθη στὴ νεοελληνικὴ ποίηση

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

(Β΄ τελευταῖο)

Στὴν κάθε μιὰ κρίσιμη κι' ἱστορικὴ καμπὴ κάθε λαοῦ, ὁρισμένες μορφὲς διαλεχτές, ἀκούσια ἐπωμίζονται τὸ βαρὺ ἔργο τοῦ διαμορφωτῆ, τοῦ οἰκοδόμου, ποὺ πρέπει ν' ἀναστήσει καινούργιους θόλους μέσα ἀπὸ τοὺς μισόγκρεμους ναοὺς τοῦ παρελθόντος. Στὰ πεπρωμένα τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου, τέτοιος στάθηκε ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς. Ὅταν πῆρε στὰ χέρια πρὸς τὰ τέλη τοῦ προηγούμενου αἰῶνα, τὸ καλαμάρι, γιὰ νὰ ἁγιάσει ὅσα πιότερα μποροῦσε μὲ τὸ ρυθμὸ τῆς μούσας, ἡ ἑλλαδικὴ κοινωνία ἐσυγκλονιζόταν ἀπὸ τὶς ἀλλαγὲς ποὺ διαμορφώνανε τὸ νέο σχῆμα της. Ὁ ρωμαντισμός, ἔχοντας πιὰ ξοδέψει τὸν οἶστρο τῆς κατάκτησης του, ἔδινε τοὺς τελευταίους λιγόψυχους ἀγῶνες του ἐνάντια στὴν ἐπιστήμη, ποὺ διεμόρφωνε πιὰ μιὰ γενιὰ μὲ γνώσεις πιὸ πλούσιες καὶ μὲ κοινωνικὲς ἀντιλήψεις, δυναμικές, ἐπαναστατικές. Σ' αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνες, ἐξ ἄλλου, θὰ συμμετάσχει καὶ θὰ ἐμπλακεῖ ὁλόψυχα κι' ἰσόβια ὁ δημιουργὸς - καλλιτέχνης Παλαμᾶς. Καὶ θὰ παραδώσει στὴν ἀνθρωπότητα ἔργα ποὺ ἐπιβάλλονται μὲ τὴν μεγαλόπνοη ὑψιπέτεια τους καὶ ποὺ ἐμπνέουν μὲ τὸ φιλοσοφικό τους μεθύσι· ἀλλὰ θὰ δώσει κι' ἄλλα ἔργα γεμάτα ἁπλότητα καὶ λυρισμὸ κι' ὁμορφιὰ ποὺ ξεπηδᾶ ὁλόϊσια ἀπ' τοὺς παλμοὺς τῆς συναισθηματικῆς συγκίνησης κι' εἶναι μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὴν σύγκρουση καὶ τὴν ὀδύνη.

Σ' αὐτὰ τὰ ἔργα ἡ παρουσία τῶν λουλουδιῶν πυκνή, σχεδὸν ἀδιάκοπη ἔχει τὴ θέση της παντοῦ σ' ὅλες τὶς τρυφερὲς κι' ὅλες τὶς λυπημένες ὧρες τοῦ ποιητῆ. Ἔτσι ὅταν γράφει μὲ ὀδύνη ψυχῆς τοὺς στίχους τοῦ «Τάφου» γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ ἀγαπημένου παιδιοῦ του, τ' ἄνθη γιομίζουνε τοὺς στίχους του πλούσια κι' εὐωδιαστὰ νεκρολούλουδα, ποὺ συνοδεύουνε στὸ στερνὸ κρεβάτι της, ἀγαπημένη μορφή:

«Φέρτε τὶς μοσκόβολες
καὶ πλουμισμένες βιόλες!
στρῶστε τὰ μεθυστικὰ
λευκόχρυσα ζαμπάκια
βάλτε δακρυοστάλαχτα
τὰ θλιβερὰ ζουμπούλια·
κι' ὕστερα ὦ ἀμύριστες
κι' ἀρχοντικὲς καὶ ξένες,
μεγαλόπρεπες ἐσεῖς
καμέλιες παγωμένες,
ἀπ' τὰ χέρια σὰ βαλτὲς
τοῦ ἴδιου τοῦ θανάτου,
κορφοστεφανώστε τη
τὴ μυστικὴ ὁμορφιά του!»

Σ' ἄλλες στιγμές, πιὸ κλασσικῆς διάθεσης, ὁ ποιητὴς συνδέει τ' ἄνθη μὲ τὴν ἀγάπη:

«Θὰ λυώσ' ἡ ἄγοιξη τὰ χιόνια,
θὰ φέρη ἄνθη κι' εὐωδιές,
'στὰ σπίτια μας τὰ χελιδόνια
καὶ τὴν ἀγάπη 'στὶς καρδιές».

Κι' ἀλλοῦ ἀκόμα τὰ συνδέει μὲ τὴν ἴδια τὴν προσωπική του ἀγάπη:

«Νάμουν τ' ἀγιόκλημα ποὺ ἀπ'
(τὴν αὐλή σου
ψηλὰ στὸν τοῖχο σου σκαλώνει,
(ἀνθεῖ,
τὰ λουλουδάκια μου τὰ μυρω-
(μένα
ν' ἀνακατώνουνται, νὰ γίνουντ'
(ἕνα,
νὰ κουβεντιάζουνε ἀδελφικὰ
μὲ τὰ μαλλάκια σου τὰ κα-
(στανά!».

Κι' ὅσο κι' ἂν ὁ ποιητὴς στὶς πιὸ δυνατές, τὶς πιὸ ἀξιόλογες στιγμὲς τῆς δημιουργίας του ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὰ ἄνθη κάθε δύναμη ψυχικῆς λύτρωσης — «τὰ δυνατά σου χέρια ὑπάρχουν ἄλλες ὧρες ποὺ λουλούδια δὲν κρατᾶν» — μιὰ εὐωδιὰ τῆς ἄνοιξης λυτρώνει κι' ἀνασταίνει τὴν ψυχή του, ὕστερα ἀπ' τὴ βαρειά, χειμωνιάτικη παγωνιά:

«Ἐφέτος ἄγρια μ' ἔβειρε ἡ
(βαρυχειμωνιὰ
ποὺ μ' ἔκοψε χωρὶς φωτιὰ καὶ
(μ' νῦρε χωρὶς νειάτα,
κι' ὥρα τὴν ὥρα πρόσμενα νὰ
(σωρειαστῶ βαρειὰ
στὴ χιονισμένη στράτα.
Μὰ χτὲς καθὼς μὲ θάρρεψε τὸ
(γέλιο τοῦ Μαρτιοῦ
καὶ τραβηξα νὰ ξαναβρῶ τ' ἀρ-
(χαῖα τὰ μονοπάτια
στὸ πρῶτο μοσχοβόλημα ἑνὸς
(ρόδου μακρυνοῦ
μοῦ δάκρυσαν τὰ μάτια».

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Παλαμᾶ μέχρι τὰ χρόνια μας μιὰ ὁλάκαιρη γενιὰ ποίησης μετέφερε τὴ σύγκρουση ἀπὸ τὸ πνευματικὸ καὶ ἰδεολογικὸ πεδίο, σὲ πεδία πολέμων αἱματηρῶν καὶ τραγικῶν. Φυσικὸ λοιπὸν μὲ τὴν καινούργια ἀνασύνθεση τῶν πραγμάτων τὴν τελευταία πενηνταετία, ἡ ποίηση στὴν Ἑλλάδα πῆρε καινούργιους δρόμους γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ἐναρμονισθεῖ μὲ τὸν καινούργιο κύκλο τῆς Δυτικῆς λογοτεχνικῆς ἀνάπλασης. Καὶ ἡ ἀναζήτηση γιὰ τὸ καινούργιο καὶ ἡ συνειδειτοποίηση τῆς παοακμῆς μιᾶς παληᾶς ἐποχῆς, καὶ τῆς ἀπαρχῆς μιᾶς καινούργιας, ἐμπνέεται πάλι ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν λουλουδιῶν, ποὺ κοντὰ στὰ τόσα τους χαρίσματα ἔχουν καὶ τὸ ἀτύχημα τῆς προσωρινότητας, τῆς ἐφημερότητας:

«Τὰ βραδυνὰ τριαντάφυλλα
μ' ἔχουν γιομίσει θλίψη,
καθὼς ἀπόψε σκόπισαν
τὸ δειλινὸ ἄρωμά τους
σὰ νὰ μηνοῦσαν μακουνά,
δὲν ξέρω ποιοὺς θανάτους
καὶ νὰ πονοῦσαν ἤσυχα
γιὰ κάτι ποὺ θὰ λείψει...»

Ὅσο ὅμως κι' ἂν ὁ ποιητὴς - στοχαστὴς πικραίνεται μπροστὰ στὴν ἔλευση τῶν καινούργιων πραγμάτων, ἡ κατάλυση τῶν παλαιῶν ἀξιῶν δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ προχωρήσει μιὰ καὶ μπῆκε στὴν τροχιὰ τοῦ καινούργιου κύκλου. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ χάλασμα θὰ ξεπροβάλουν γιὰ μιὰ ἀκόμα φορά, ὅπως πάντα, οἱ ἀδρὲς μορφὲς ποὺ θὰ διασκελίσουν τὰ γκρεμίσματα γιὰ νὰ ὀρθώσουν μὲ τὸ βάρος τῆς προσφορᾶς τους, τὸ καινούργιο οἰκοδόμημα. Ἡ ποίηση, ὅπως ὅλη ἡ Τέχνη στὴν ἐποχή μας ἀποζητᾶ νὰ σπάσει τὰ ἐξωτερικὰ περιοριστικὰ φράγματα καὶ νὰ μετουσιώσει τὴν καλλιτεχνικὴ ἔμπνευση σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν βαθύτερη οὐσία τῶν πραγμάτων. Οἱ τάσεις αὐτὲς ὡσανε μορφὴ σὲ καινούργιες σχολὲς καὶ νέες τεχνοτροπίες τὸν ὑπερρεαλισμό, τὴν ἀφαίρεση. Ὅσο ὅμως κι' ἂν ἄλλαξε ἡ ἀξιοποίηση τῆς ἔμπνευσης, μερικὲς ἀπὸ τὶς πηγὲς της παραμένουν πάντα πρόσφορες, ἀστείρευτες. Καὶ τὰ λουλούδια πάλιν διανθίζουνε ὁλάκαιρη τὴ σύγχρονη Νεοελληνικὴ ποιητικὴ δημιουργία.

Πότε στὸ στίχο τὸ μοντέρνο, τὸν ἀφηρημένο, πότε στὸν πιὸ ἁπλό, τὸν πιὸ κατανοητὸ τὸ ἄνθος προβάλλει πάντα τὴν λεπτὴ παρουσία του σὰν ἰσόβιος ἀκατανίκητος κατακτητὴς τοῦ χλωμοῦ ποιητῆ ποὺ «στὰ λυρικά του δάχτυλα μὲ χάρη ἀβρὴ μαλάσσει, μενεξέδες ἀττικοὺς ποὺ ἡ ἐσπέρα ξεφυλλᾶ».

Καὶ στὸ φούσκωμα τῆς ἄνοιξης, ἡ ἀναπολικὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ τὸν παίρνει πίσω στὴν μοσκομύριστη ἀνοιχτόκαρδη πατρική του αὐλή:

«Θὰ ἀνθῆσαν στὴν αὐλή μας τὰ
(γεράνια,
θὰ λάμπουν γῆς καὶ θάλασσα
(καὶ οὐράνια
καὶ μ' ἀνασκουμπωμένη τὴν
(ποδιὰ
ἡ Μαριὼ θὰ ποτίζει τὰ λου-
(λούδια
κι' ὅσα πουλιὰ κι' ἂν παίζουν
(στὰ κλαδιὰ
θὰ τ' ἀπερνάει στὰ γέλια, στὰ
(τραγούδια».

κι' ἀλλοῦ πάλι ὁ ἀντίλαλος τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ:

«Μάνα μου, κόψε ἀπ' τὸ περι-
(βόλι ἄνθους
καὶ στὸ γράμμα σου βάλε λίγο
(δυόσμο
μὲ τὴ γλυκειὰ εὐωδιὰ νὰ θυ-
(μηθῶ
τὸν τόπο μας, μαζὶ κι' ὅλο τὸν
(κόσμο».

Κι' αὐτὲς ἀκόμα οἱ μυθικὲς δυσάρεστες ἰδιότητες τῶν λουλουδιῶν δὲν μένουν ἀναξιοποίητες ἀπὸ τὸν ποιητή, σὰν θέλει νὰ καυτηριάσει τὴν ἐγωπαθικὴ αὐταρέσκεια:

«Νάρκισσοι, μέσ' στοῦ νοῦ μας
(τὸ λαμπρὸ
κρύσταλλο ἡ ὁμορφιά μας φέγ-
(γει μόνη
ὦ νὰ μὴ βρεῖ τὸν ἄνθρωπο γυα-
(πρὸ
ποὺ ὁ θαυμασμός του νὰ τὴν
(ἀσημώνει».

Κι' ὁ Ἐλύτης μ' ἕνα κλίμα τόσο διαφορετικὸ ἀπ' ἐκεῖνο τοῦ Ρίτσου, πάλι θὰ χρησιμοποιήσει τὸν μυθικὸ αὐτὸ συμβολισμὸ τῶν λουλουδιῶν γιὰ νὰ γράψη τὰ πεζοτράγουδά του «Ἡ συναυλία τῶν Γυακίνθων».

Ἡ φθορὰ κι' ἡ ματαιότητα τῆς γένεσης, καὶ τῆς πραγματοποίησης τῆς πεθυμιᾶς, κι' αὐτῆς ἀκόμα τῆς πεθυμιᾶς γιὰ τὴ ζωὴ ποὺ ὅμως κάποτε φαντάζει στὰ ἐπίγεια μάτια μας σὰν τὸ μοναδικὸ ἀξιόλογο ἐλατήριο γιὰ ὕπαρξη — οἱ βασικὲς αὐτὲς ἰδιοσυστασίες τοῦ ὑάκινθου διαστέλλονται σ' ὁλόκληρη τὴ σύνθεση!

«Ὅταν ἀστράφτεις στὸν ἥλιο
ποὺ γλιστράει ἐπάνω σου
σταγόνες κι' ἀθάνατους γυα-
κίνθους καὶ σιωπές, ἐγὼ σὲ
κράζω μόνη πραγματικότητα».
Κι' ὅμως: «Τίποτε δὲν ἔμαθες
ἀπ' αὐτὸ ποὺ γεννήθηκαν κι'
ἀπ' αὐτὰ ποὺ πεθάνανε κάτω
ἀπ' τοὺς πόθους».

Σ' ἕνα ἀγνὸ ἐκπρόσωπο τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, τὸν Ἐμπειρίκο, τ' ἄνθη δὲν χρησιμοποιοῦνται κάποτε παρὰ σὰν τίτλος ποιήματος γιὰ νὰ προβάλουν ἁπλῶς τὴν ἰδέα τοῦ βαθύτερους λόγου, ποὺ ἡ παρουσία τους — σὰν τὰ πιὸ εὐαίσθητα πλάσματα ποὺ φυτρώνουν ἀπ' το χῶμα — θέλει νὰ ὑποβάλει. Ἔτσι, στὰ «Τριανταφυλλα στὸ παράθυρο», ὁ ποιητὴς λέει:

«Σκοπὸς τῆς ζωῆς μας εἶναι
ἡ ἀτελεύτητη μᾶζα μας.
Σκοπὸς τῆς ζωῆς μας
εἶναι τὸ σεσημασμένο
δέρας τῆς ὑπάρξεώς μας».

Τέλος, ἕνας ἀκόμα σύγχρονος μεγάλος ἀνυψώνει τὰ λουλούδια πάνω ἀπ' ὅλες τὶς συγκινητικὲς κυριολεξίες, τοὺς πιὸ βαθειοὺς συμβολισμούς, καὶ τὰ ταυτίζει μὲ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ λέει στὴ «Στέρνα» ὁ Σεφέρης:

«...δάκρυα γυρεύει ἡ δίψα τῆς
(ἀγάπης
τὰ τριαντάφυλλα σκύβουν — ἡ
(ψυχή μας —
στὰ φύλλα ἀκούγεται ὁ παλμὸς
(τῆς πλάσης
τ' ἀπόβραδο σημώνει σὰ δια-
(βάτης
κι' ὕστερα ἡ νύχτα, κι' ὕστερα
(τὸ μνῆμα».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ

"Εχει ὁ καλλιτέχνης περισσότερο δικαίωμα σὲ μιὰ ἀμοραλιστικὴ ζωή;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«...Διότι καὶ τῶν καλλιτεχνῶν εἰς τὴν Ἀρχαιότητα τὸ ἔργον ἦτο ὄχι ἁπλῆ αἰσθητικὴ τέρψις, ἀλλὰ θρησκευτικὴ ἀποκάλυψις, ἠθικὴ διαπαιδαγώγησις τοῦ λαοῦ. Καὶ οἱ ποιηταὶ ἦσαν ὄχι συνθέται ὡραίων μύθων καὶ ὡραίων στίχων, ἀλλὰ διδάσκαλοι τοῦ ἔθνους, δημιουργοὶ τοῦ ἰδεατοῦ κόσμου, ποὺ θὰ ρυθμίζει τὴν ζωὴν τῶν συγχρόνων των. Τὸ ἔργον τῶν ἑπομένων εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ ἔργον τῶν μεγάλων νομοθετῶν, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν Ἀρχαιότητα τουλάχιστον, ἦσαν παιδαγωγοὶ κυρίως, ἦσαν ὅτι ὁ Πλάτων, ὅτι εἷς τὸ βάθος κάθε φιλόσοφος Ἕλλην, ἐζήτησεν **εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν νὰ εἶναι».**

Αὐτὰ εἶναι λίγα ἀπὸ τὰ σχόλια γιὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ καλλιτέχνη, ὅπως παρατίθενται εἰς τὸ «Συμπόσιον» τοῦ Πλάτωνος (σελ. 216, μετάφρ. Ι. Συκουτρῆ). Φυσικὰ τὸ ἐρώτημά μας καυτὸ καὶ ἀνεξάντλητο στὰ παρόντα πλαίσια, δὲν ἀναφέρεται στὸ ἔργο, καθ' αὐτὸ τοῦ καλλιτέχνη, ἀλλὰ στὴν ἴδια τὴ ζωή του, στὶς πράξεις καὶ στὴν συμπεριφορά του μέσα στὸ πλαίσιο καὶ στὶς δεδομένες συνθῆκες, ὅπου δημιουργεῖ κι' ἐκδηλώνεται. Εἶναι ὅμως ἄραγε ἡ ἀποστολὴ τοῦ καλλιτέχνη, ἄσχετη πρὸς τὴν ἰδιοσυστασία του, πρὸς τὴν ὅλην διαγωγή του, καὶ πρὸς τὶς ἐφαρμοζόμενες ἀρχὲς κι' ἀντιλήψεις του; Βασικὸ κριτήριο πρὸς διαμόρφωση τῆς ἀπάντησης εἶναι φυσικὰ τὸ ἐρώτημα: Ποιό εἶναι τὸ «ἀληθινὸ» αἰσθητικὸ δόγμα τῆς τέχνης; Ἡ Πλατωνικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν προφητικὴ οἰκοδομὴ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἢ τὸ δόγμα τῆς «Τέχνης γιὰ τὴν τέχνη» (l' art pour l' art); Εἶναι τὰ λόγια τοῦ ποιητῆ, ὅπως λέει ὁ Ἔμερσον "...the affirming, prophesying, spermatic words of man-makin poets'; Ἢ μήπως ὁ ποιητὴς κι' ὁ καλλιτέχνης δὲν διαμορφώνει, ἀλλὰ ἁπλῶς ἀπεικονίζει, δὲν πλάθει συνειδήσεις καὶ ψυχές, ἀλλὰ καθοδηγεῖται ἀλόγιστα ἀπὸ τὴν Μοῦσα, ἀπὸ τὴν ἀθῴρητη ναϊάδα ἡ ὁποία καλπάζουσα τὸν παίρνει πότε στὰ ὕψη, πότε στὰ βάθη γιὰ νὰ τὸν κάνει ἕνα δοῦλο φορέα της, ἕνα ὄργανο της ποὺ ἐκφράζει τὰ θελήματά της, στὸν καλλιτεχνικὸ στίβο, ἐνῶ στὸν τομέα τῆς προσωπικῆς ἀγωνῆς, παραμένει μιὰ ἀτίθασση, αὐτόνομη προσωπικότητα;

Τὸ θέμα πλατύ, **τὸ ἐρώτημα** πολυ-συζητημένο. Προσωπικὰ πιστεύουμε πῶς κανένας ἀληθινὸς καλλιτέχνης δὲν κάνει «τέχνη γιὰ τὴν τέχνη» ἀλλὰ καὶ καμμιὰ ἀ λ η θ ι ν ὴ μορφὴ τέχνης δὲν ἐντάσσεται (σὲ ἠθελημένη ἠθική, πολιτικὴ ἢ φιλοσοφικὴ σκοπιμότητα). Μὲ ἄλλα λόγια ἡ πηγὴ ἀπ' ὅπου ἀντλεῖται ἡ καλλιτεχνικὴ ἐνέργεια μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν δύναμη τῆς λογικῆς συνέπειας, γιὰ νὰ φωτίσει, νὰ οἰκοδομήσει, νὰ καλλιεργήσει ψυχὲς καὶ πνεύματα. Ἂν λοιπὸν ἡ σωστὴ τέχνη ὑπόκειται στὴν ἀνώτερη πνευματικὴ παρακολούθηση τοῦ καλλιτέχνη, ἔχει θέση στὴ ζωή του ἡ ἀνηθικότητα; Δικαιοῦται νὰ παραβαίνει τὶς ἠθικὲς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων της;

Γράφει ὁ Ζολά: «Τὸ κοινὸ δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβη ὅτι στὴν Τέχνη δὲν ὑπάρχει χῶρος γιὰ ἠθικὲς ἐπικρίσεις. Δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο οὔτε καλό, οὔτε κακό, ὑπάρξη ἁπλῶς ἡ ὕπαρξη καὶ ἡ δράση. "Οταν περιγράφουμε μιὰ πρᾶξη περιγράφουμε τὴ ζωή. "Οταν χρησιμοποιοῦμε λόγια δικά μας γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε ἐκεῖνη τὴν πρᾶξη, λόγια ὅπως τὴν «διαφθορὰ» κα ἰτὴν «αἰσχρότητα», τότε μπαίνουμε στὸ χῶρο τῆς ὑποκειμενικῆς προκατάληψης. Ἡ Τέχνη ὅπως καὶ ἡ Ζωή, εἶναι ἀμοραλιστική».

Ὁ Ζολὰ μιλᾶ μὲ τὰ αἰσθητήρια τοῦ «παντοτεινοῦ». Στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου, στὸν «φοβερὸ ἀνήφορο ἀπὸ τὸν πίθηκο στὸν ἄνθρωπο, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο στὸν Θεό», ὅπως λέει ὁ Καζαντζάκης, ὅλα ἔχουν τὴν θέση τους, «μιὰ θέση» ἐν πάσει περιπτώσει. Κλιμακώνεται ἡ ἀνθρώπινη ἀνέλιξη μέσα ἀπὸ στάδια καὶ φάσεις. Μέσα ὅμως στὰ πλαίσια τοῦ «προσωρινοῦ», ὅπου ἐπικρατοῦν καθορισμένες ἠθικὲς ἀρχὲς κι' ἀντιλήψεις γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου, ὁ «ἀμοραλισμὸς» στέκει; Καὶ εἰδικώτερα πρὸς τὸ θέμα μας ἡ ἀμοραλιστικὴ συμπεριφορὰ τοῦ «καλλιτέχνη», τυγχάνει πιὸ μεγάλης κατανόησης ἀκριβῶς γιατὶ εἶναι ἕνας διαλεχτὸς ἕνας προφήτης, ἕνας ξεχωριστὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους συνοδοιπόρους του; Θὰ πρέπει νὰ χάναμε τὴν αἴσθηση τῆς συσχέτισης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἂν τὸ πιστεύαμε. Δὲν εἶναι νησίδα ὁ ἄνθρωπος, εἶναι σύνολο. "Αν μέρος τοῦ συνόλου ἀκολουθεῖ ἕνα "pattern", ἕνα σύστημα διαβίωσης, μέσα στὸ ὁποῖο τὸ «Α» ἐπιτρέπεται, καὶ τὸ «Β» ὄχι, τὸ ἕνα εἶναι συνήθεια καὶ ἐθισμὸς καὶ τὸ ἄλλο ταμπού, ἡ κοινωνικὴ μηχανὴ λειτουργεῖ ὁμαλά, τότε μόνο ὅταν στὴν γενικὴ γραμμὴ γίνονται σεβαστοὶ οἱ κανόνες. "Οταν δὲν γίνονται σεβαστοὶ αὐτοὶ οἱ κανόνες (περὶ ἠθικῆς τώρα ὁ λόγος), τότε ἀρχίζει ἡ δολιοφθορά, ἡ διάλειψη, ὁ δρόμος ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἐξάρθρωση. "Οταν ὁ ἄνθρωπος ἐπαναστατεῖ στὶς ἠθικὲς ἀρχὲς τῆς ἐποχῆς του, ἐφαρμόζοντας ἄλλες προσωπικές του ἀντιλήψεις μπορεῖ νὰ στασιάζει ἐπαιρόμενος γιὰ τὴν τόλμη καὶ τὴν εἰλικρίνειά του. "Ομως κάνει κακὸ στὸ περιβάλλον του. Πρῶτα γιατὶ ἡ ἀναρχία εἶναι πάντα μιὰ πρᾶξη ποὺ ὁδηγεῖ ἄμεσα στὴν ὑπερβολή. Κι' ἐκεῖ ποὺ βλέπουμε τὸν ἀναρχικὸ νὰ προσπαθεῖ νὰ καταλύσει μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴ συμπεριφορά του τὴν κατεστημένη ἠθική, θὰ δοῦμε ὄχι ἁπλῶς τὴν προαγγελία μιᾶς νέας ἐποχῆς, ἀλλὰ τὴν δημιουργία μιᾶς ἠθικῆς «παροικίας», ἀποσπασμένης (φυσικὰ κάποτε, μεταφορικὰ πιὸ συχνὰ) ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ὁμάδα. Κι' ἀπόσπαση σημαίνει διαχωρισμός, διάσπαση, διαφορά, ἀνταγωνισμός. Κι' ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐξυγιὰ τὰ συμφέροντα, γιὰ τὶς πακούει ἀγῶνα γιὰ τὰ ἴδια, θέσεις, γιὰ τὶς ἐπάλξεις.

Κι' ἀπὸ τὴ μιὰ ἔχουμε τὴν μερίδα τῶν ἀνθρώπων ποὺ ζοῦν μὲ ὁρισμένους κανόνες «ἠθικῆς». Γιὰ τὸ γάμο, γιὰ τὶς σχέσεις τῶν φύλων, γιὰ τὸ ψέμα καὶ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὴν ἀκεραιότητα καὶ γιὰ τὸν καιροσκοπισμό.

Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἔχουμε τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴν «εὔκολη» ἠθική. Ποὺ δὲν σέβονται τὸν γάμο, ποὺ δὲν βάζουν φραγμοὺς στὶς σχέσεις τῶν φύλων. Ποὺ δὲ διστάζουν μπροστὰ στοὺς συμβιβασμοὺς γιὰ τὴν ἐπαγγελματική, γιὰ τὴν κοινωνικὴ προώθηση. Ποὺ καταργοῦν τὰ σύνορα ἀνάμεσα στὸ ἀληθινό καὶ στὸ φκειαχτό, ἀνάμεσα σ' αὐτὸ ποὺ ὑποβάλλει ἡ κονφορμιστικὴ διοθεωρία, καὶ σ' αὐτὸ ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἐσωτερικὴ ἁρμονία, ἡ βαθειὰ συνέπεια τοῦ πνευματικοῦ τους κόσμου, καὶ τῶν ἐξωτερικῶν τους ἐκδηλώσεων;

Ὁ ἀμοραλισμὸς στὴν ἐποχή μας δίνει καὶ παίρνει. Οἱ χίπυς, (πρωτύτερα, οἱ ὀργισμένοι, οἱ μπῆτνικς), ἀποτελοῦν φυσικὴ παροικία. Κι' οἱ ἀστοί, οἱ συνηθισμένοι πολίτες ποὺ κατακρατοῦν τὶς ἠθικὲς ἀρχὲς τοῦ περιβάλλοντος **μὲ τὴ μάσκα τῆς ὑποκρισίας καὶ τοῦ κονφορμισμοῦ στὸ χέρι** (ἐρωμένες, ἐραστὲς γιὰ τοὺς παντρεμένους, προγαμιαῖες σχέσεις γιὰ τοὺς ἐλεύθερους, ὁμοφυλοφυλία, Λεσβιασμός, ἐκτρώσεις, φιλενάδες τῆς γκαρσονιέρας καὶ τῆς εὔκολης προσφορᾶς, καιροσκοπισμός, συμφεροντολογία). Αὐτοὶ ἀποτελοῦν τὴν μεταφορικὴ (ἴσως τὴν πιὸ ὀδυνηρὴ κι' ἐπικίνδυνη παροικία). Ποὺ γεμίζει τὸ σύνολο μικρόβια καὶ ἀναθυμιάσεις ὄχι τῆς ὑγιοῦς ἀνταρσίας, ἀλλὰ τοῦ ἐγωπαθικοῦ ναρκισσισμοῦ.

Κι' οἱ καλλιτέχνες;

Ἐκτιμοῦμε περισσότερο τὸ ποιητικὸ καὶ φιλοσοφικὸ ἔργο τοῦ "Οσκαρ Οὐάϊλντ ἀπ' ὅτι ἐπικρίνουμε τὴν ὁμοφυλοφιλία του; Τὸ ἄγριο κυνήγι τῆς αἰσθησιακῆς ἀπόλαυσης, στὸν Βάγκνερ, μειώνει τὸ μεγάλο μουσικὸ οἰκοδόμημα ποὺ ἀφῆκε στὸν ἄνθρωπο — παρὰ τὶς αἰσθησιακὲς πτυχὲς ποὺ τὸ διακρίνουν; Τὸ παρόνομο ζευγάρωμα τοῦ Σιοπέν μὲ μιὰ γυναίκα ποὺ ἀπόσπασε ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴ ἑστία της ἀλλοιώνει καθόλου τὴ δύναμη, τὴν ποίηση καὶ τὸν λυρισμὸ τοῦ ἔργου του; Αὐτοὶ ὅμως, οἱ μεγάλοι, δώσανε στὴν ἀνθρωπότητα μνημεῖα τέχνης. Δώσανε μορφὲς καὶ μαρτυρίες πολιτισμοῦ. Κι' ὅσο κι' ἂν δίπλα τους ὑπάρχουν πύργοι ἠθικῆς, ποὺ δώσανε καλλιτεχνικὰ μηδέν. Μπορεῖ ὅπως ὁ Μπάχ. δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ κατανοοῦμε κάπως τὴν ἐξήγηση ὅτι κάποτε μπορεῖ οἱ καλλιτέχνες ν' ἀποτελοῦν διάμεσα ὄχι μόνο γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ἔκφραση, ἀλλὰ καὶ μιᾶς ἀόρατης παιγνιδιάρικης δύναμης ποὺ τοὺς ὠθεῖ στὸ δρόμο τοῦ ἀσυμβίβαστου, στὸ δρόμο τῆς ὑπερβολῆς, στὸν ὁποῖο δρόμο ἡ λογικὴ δὲν εἶναι πιὸ ἀδύνατη ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ λειτουργία.

"Ισως νὰ τὸ κατανοοῦμε, λέω αὐτὸ στοὺς μεγάλους δημιουργοὺς ὅταν ἔχουμε στὸ μυαλό μας τὴ μεγάλη μάχη τῆς γῆς, καὶ τῆς φωτιᾶς, τὴ μεγάλη ἀντίφαση. Τὸ μεγάλο σχίσμα στὸν ἄνθρωπο, τὶς δυὸ φωνὲς ποὺ περιγράφει ὁ Καζαντζάκης: Τὴ μιὰ τοῦ χτίστη, τοῦ ἀγγέλου: «Μὴ φοβᾶσαι, θὰ κάμω νόμους, θὰ βάλω τάξη, εἶμαι ὁ Θεός, ἔχε ἐμπιστοσύνη». Καὶ τὴν ἄλλη τὴ φωνὴ τῆς λάσπης: «Μὴν καυχιέσαι· θὰ ξεκάμω τοὺς νόμους σου, θὰ χαλάσω τὴν τάξη σου, θὰ σὲ ἀφανίσω· εἶμαι τὸ χάος». («Ἀναφορὰ στὸν Γκρέκο», σελ. 20).

Ἀλλὰ ὅταν γύρω μας χορεπηδοῦν σαλτιμπάγκοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνη καὶ μὲ μιὰ ἁπλῆ εὐκαιρειακὴ δράση στὸ ἐνεργητικό τους, ὅταν μᾶς περιβάλλουν πνευματικὲς ἀρκοῦδες ποὺ χορεύουν ἀλλόφρονα ἢ ὑποταγμένα καὶ γλυκά, στὰ τύμπανα τοῦ συμφέροντος καὶ τῆς εὔκολης δόξας. "Οταν ἡ τέχνη γίνεται ὄργανο τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσει τὶς χαμηλώτερες ροπὲς του, ἀντὶ νὰ τὸν κυριεύει, νὰ τὸν παθιάζει, νὰ τὸν ἐξαγνίζει. Κι' ὅταν ὅλοι αὐτοὶ οἱ «καλλιτέχνες», ἐπικαλοῦνται τὸ χρῖσμα τους (ποιός τοὺς τὸ δίνει, πόσο θὰ κρατήσει;) γιὰ νὰ ἀσεβήσουν στοὺς νόμους, γιὰ νὰ πατήσουν τὴν ἠθική, ἀπὸ μόδα, ἀπὸ μιμητισμό, ἀπὸ σνομπισμό, ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ συναρτήσουν τὸν καλλιτέχνη μὲ τὴν ἀνταρσία, ποὺ εἶναι καθαρὰ ἐσωτερικὴ ὑπόθεση, τότε σταματοῦμε. "Οχι γιὰ νὰ κρίνουμε, δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα. Ἀλλὰ γιὰ νὰ διερωτηθοῦμε, νὰ ζυγίζουμε, νὰ διακρίνουμε: τὸν πραγματικὸ λειτουργὸ τῆς τέχνης, ἀπὸ τὸν ψεύτικο, τὴν ἀληθινὴ τέχνη, ἀπὸ τὴν ψυχολογημένη εὐκαιρειακὴ προσφορά. Δὲ λέμε πῶς τὰ δίτσια (vices) κι' ἡ ἐλαστικὴ ἠθικὴ εἶναι μόνο γιὰ τοὺς «μεγάλους» — τὸ μέγεθος ἐξ ἄλλου εἶναι ὑπόθεση τοῦ χρόνου.

Ἀλλὰ ἔχουμε καθῆκον νὰ σταματήσουμε, νὰ ζυγίσουμε, νὰ προβληματιστοῦμε, κι' ὅπου σίγουρα, νὰ ἀποδοκιμάσουμε. Ὄχι γιὰ νὰ κηρύξουμε, ὄχι γιὰ νὰ ἠθικολογήσουμε. Μὰ γιὰ νὰ βοηθήσουμε νὰ κρατηθεῖ ἡ ἰσορροπία, ὄχι τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ (πράγματα σχετικὰ μέσα στὸν χρόνο), ἀλλὰ ἁπλούστερα: ἡ ἰσορροπία τῶν μέτρων, τῶν ἀξιῶν τῆς ἐποχῆς μας ἔστω. Γι' αὐτὴν εὐθυνόμαστε πιὸ ἄμεσα πιὸ συνταρακτικά.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Α'

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗ: «Το γνωμολογικό επιγραμματικό στοιχείο στον «Λυρικό Λόγο» του Κ. Χρυσάνθη.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΣΤ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ: «Διαλέξεις του Γυμνασίου Λαπήθου».

ΡΗΝΑΣ ΚΑΤΣΕΛΛΗ: «Ποιήματα».

Γ. Χ'' ΚΩΣΤΗ. 'Η έκδοση αυτή του κ. Χ'' Κωστή φανερώνει μιά όξεία διεισδυτικότητα καί μιά δύναμη παραλληλισμού τών νοημάτων καί τών πτυχών στήν ποίηση. Στήν προκειμένη δέ περίπτωση είναι φανερό πώς πραγματοποίησε έπισταμένη κι' αναλυτική μελέτη τού «Λυρικού Λόγου» τού κ. Χρυσάνθη που όπως είναι γνωστό πήρε τό Κρατικό Βραβείο γιά τήν ποίηση ('69).

Μιλώντας γιά τήν ποίηση τού Χρυσάνθη ό κ. Χ'' Κωστής λέει στά εισαγωγικά του καί τά άκόλουθα:

«'Ο συγκεντρωμένος λυρικός λόγος τού κ. Κ. Χρυσάνθη καί με τόν όγκο του καί με τήν πολυμορφία του συνθέτει άρίστη εικόνα της έμμετρης έκφρασης τού ποιητή καί της έπιτυχίες του σέ όλα τά είδη τού λυρισμού. Δείχνει άκόμα τή συνεχή καί άνήσυχη εξέλιξή του άπό τόν παραδοσιακό δρόμο καί τήν κλασσική φόρμα, μέσα άπό νέα ρεύματα καί άξίες, πρός τους νέους τρόπους καί τά είδη έκφράσεως καί στοχασμού. Βεβαιώνεται έτσι ή εξέχουσα θέση που ό ποιητής κατέχει στήν σύγχρονη Κυπριακή λογοτεχνία».

'Αναφορικά δέ με τό γνωμολογικό καί επιγραμματικό στοιχείο στόν Λυρικό Λόγο, ό κ. Χ'' Κωστής γράφει:

«...στήν παρακάτω παρουσίαση δέν περιλαμβάνονται όλα όσα στό «Λυρικό Λόγο» διαπνέονται άπό φιλοσοφική διάθεση καί στοχασμό καί που είναι πολύ περισσότερα, άλλά μόνο όσα είναι διατυπωμένα με τέτοιον τρόπο, ώστε νά μποροΰν νά σταθοΰν μόνα τους με τήν αυτάρκεια ρητού, παροιμίας ή γνωμικού».

'Η άναφορά καί ή συσχέτιση τού συγγραφέα άνάμεσα στόν τίχο καί στό φιλοσοφικό στοιχείο καλύπτει πολλούς τομείς, όπως είναι ό έρωτας, ή ζωή κι' ό θάνατος, οί άνθρώπινες άρετές.

«Πρίν άπ' όλα», λέγει ό συγγραφέας, «ζωή καί θάνατος είναι φιλιωμένα στήν άπλότητά τους, στόν πλήρη κύκλο που οί δυό τους διαγράφουν καί στήν «ίσόμοιρη», άπροσωπόληπτη έπιβολή τους στόν κόσμο τών θνητών». Καί παραθέτει:

«Πρῶτο ἀγαθὸ ἡ ζωὴ κι' ὁ θάνατος
κύκλος τελειωμένος δίχως νἄναι (κι' ἀγαθό».
(294)

'Από τά έπιγράμματα γιά τόν έρωτα, παραθέτει ό συγγραφέας:

«ὁ ἔρωτας καὶ πέτρες ζωντανεύει».

Καί άλλού:

«ὁ ἔρωτας πάντοτε δοξάζει τὴ ζωή».

«Διαπιστωτικός» ή «δεοντολογικός» ό λόγος, είς ότι άφορά τά νειάτα, άναφέρει:

«Τὴν ἀσχολία τῆς νιότης δὲ ρυθμίζει
ὁ κρότος χρυσαφιοῦ».

Καί γιά τόν πόλεμο, γιά τόν όποίο:

«μιὰ κραυγὴ διαμαρτυρίας ἀκούγεται, καὶ μαζὶ σκέψεις πικρὲς γιὰ τὰ τόσα κορμιὰ ποὺ ρίχνονται στὰ «σαγόνια» τοῦ θανάτου»:

«Δὲν ἔχει ὁ πόλεμος καλοὺς (καιρούς».

καί

«Ἔχει πολὺ αἷμα ἡ δάφνη στὸ (κεφάλι».

* * *

ΧΡ. ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ. «Διαλέξεις τοῦ Γυμν. Λαπήθου». 'Ο τρίτος τόμος της σειράς αύτών τών έκδόσεων, περιέχει όκτώ διαλέξεις σέ διάφορα θέματα. "Ολες άνεξαιρέτως έχουν δοθή στό Γυμνάσιο Λαπήθου άπό άρμόδια (στους τομείς τους) πρόσωπα, καί γι' αύτό έχουν πολλή βαρύτητα άλλά καί μεγάλο έπίσης ένδιαφέρον. Τεκμηριωμένη κι' άναλυτική ή διάλεξις τού κ. Κυπριανού γιά τόν «Οίδίποδα Τύραννο», άκρως έπίκαιρη κι' εύστοχη ή διάλεξη τού κ. Κοκκινίδη γιά τήν «Οίκογένεια, τήν κοινωνία καί τό παιδί». "Οχι λιγώτερο έμπεριστατωμένες καί βαρύνουσες είναι έξ άλλου καί οί ύπόλοιπες έπίσης διαλέξεις: Φρίξου Βράχα: «'Εκθεσις Κυπριακού έντύπου» καί «'Ο άνθρωπισμός τού Μακρυγιάννη κι' ή ούσία τού 'Ελληνισμού» καί Μαρίας Δ. Κύρρη: «'Αξιολόγησις της προσωπικότητος καί τού έργου τών Τριών 'Ιεραρχών».

* * *

Ρ. ΚΑΤΣΕΛΛΗ. «Κατά καιρούς όρισμένα θέματα καί καταστάσεις που μέ συγκίνησαν, μ' έκαναν νά νοιώσω ταυτόχρονα πώς δέν μποροΰσα νά τις έκφράσω σέ πεζό κείμενο. "Ετσι χωρίς νάχω φιλοδοξία νάμαι ποιήτρια τις έγραψα σέ στίχους. Μ' αύτόν τόν τρόπο σχηματίστηκε ή ίδιωτική ποιητική συλλογή μου (Ποιητικό ήμερολόγιο θά μποροΰσα νά τό πώ), «Ποιητικές δοκιμές στήν τραγικότητα της ζωής μου», που είναι ή ποιητική μου σοδιά άπό τό '59 ώς τό '69».

"Εχοντας ύπ' όψει τά λόγια αύτά της ποιήτριας, μπορεί έτσι κανένας νά σκύψη πάνω άπό τους στίχους της συλλογής αύτης όχι μέ διάθεση κριτικού, άλλά μέ πρόθεση γιά τήν κατανόηση ένός συναισθηματικού ξεχειλίσματος, ένός αύθόρμητου προβληματισμού που έκδηλώνεται χωρίς πολύ βασάνισμα αισθητικών ποιητικών μέτρων καί χωρίς τήν άνάγκη γιά έσωτερική ή έξωτερική ρυθμική ίσορρόπηση. 'Απλώς έκδηλώνεται ή ποιήτρια σέ κάποια μορφή λόγου, έκτός άπό τόν πεζό, σέ ύφος καί σέ σχήμα λόγου που της ύπαγορεύει ή διάθεσή της, ή ή στιγμιαία δόνησή της:

«Δὲ συζητῶ τὸ ἂν ὑπάρχη Θεός. Συζητῶ τὴν καθολικὴν ἀνάγκη τῆς ἀνθρωπότητας νὰ πιστεύη σὲ κάποιαν — ὁποιαδήποτε — (Θεότητα».

(«Στιγμὲς προβληματισμοῦ»)

Μερικοί άπό τους στοχασμούς της ποιήτριας, όταν τύχουν τού κατάλληλου ζευγαρώματος μέ τήν αίσθητική συγκίνηση, καταφέρνουν νά δώσουν τήν ποιητική πλήρωση πιό μεστή:

«Κι' εἶναι οἱ πρῶτες σου ἀγάπες
τρυφερὲς ποὺ σεριανοῦν
στὰ θυμητάρια τὴν ἀγνότητα
τῆς νιότης τῆς δικῆς σου.
Ὦ πόσο τὶς ζηλεύω,
πόσο τὶς ἀγαπῶ βαθειά.
Τὰ μαραμένα τους λουλούδια
τὰ ξεραμένα τους φύλλα
ἦταν ποὺδωσαν ζωὴ
στὸ τελικὸ λουλούδι
τῆς δικῆς μας ὥριμης ἀγάπης».
(«Οἱ προηγούμενοι ἔρωτες σου»).

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΚΥΠΡΙΑ ΚΙ' Ο ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΣ

Πῶς καὶ καλῶς τὸν ἀξιοποιεῖ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Βρισκόμαστε σέ κύκλο κάπως άγνωστο. 'Η οίκοεσποινα δέσποζε. Μιλοΰσε, συζητοΰσε. Συμμετείχε σ' όλα τά θέματα που φιγόνταν άπό τόν άντρικό κύκλο φυσικά. Πολιτική, τέχνη, άκόμα κι' αθλητισμό. Πλήρης ένημέρωση. Καί λεξιλόγιο ανετο, εμπλουτισμένο. Λεξιλόγιο, που φαινόταν καθαρά πώς δέν άπολιωθηκε καπου πίσω στά θρανία της Μέσης 'Εκπαίδευσης — αύτη ήταν ή τυπική της μορφωση. Παρακολουθοΰσα την άτμόσφαιρα μ' ένδιαφέρον. Οί άντρες την δεχτήκανε. "Οχι σάν άσυνήθιστο γυναικείο «τέρας», άλλά σάν ένα άνθρωπο κατατοπισμένο, σάν ένα άπ' αύτους μέ μιά μόνο διαφορά: ότι άκτινοβολοΰσε, πλάι μέ την ένημέρωσή της, κι' άπό μιά θηλυκότητα διόλου, μά διόλου παραμελημένη. Κι' ύστερα κάτι μ' ένόχλησε στήν άτμόσφαιρα. Καί πρόσεξα τις άλλες δυό - τρείς γυναίκες της συντροφιάς. 'Αδημονοΰσαν νά φύγουν, νά ξεσηκώσουν τους άντρες τους. Κατάλαβα τό λόγο της δυσφορίας. Μειονεξία. Κι' έδρασα. Σφυγμομέτρησα. Πειραματίσθηκα. Καί βρήκα. Θέματα κοινά: τά παιδιά, τό νοικοκυριό, τά κεντήματα. Κι' έπήλθε ή άνήσυχη γαλήνη. 'Απασχολήθηκαν πάντα, όμως, μέ τό μισό μάτι στήν άλλη, στήν άποστάτρια, που φαινόταν ν' άνήκει στό άλλο ήμισφαίριο καί που μάλιστα μιά καί πρόσεξε πώς οί προσκεκλημένες της είχαν ήδη κάποιο κοινό έδαφος συναντήσεως, παρέμεινε ήσυχη στις άπελευθερωμένες, έκσυγχρονισμένες έπάλξεις της.

Κι' όταν τέλειωσε ή βραδυά προβληματίστηκα. 'Ηταν όλες γυναίκες της μέσης τάξης. 'Αλλες εργαζόμενες, άλλες όχι. Καί οί μέν καί οί δέ όμως ήταν φανερό πώς τόν έλεύθερο χρόνο τους δέν τόν άφιέρωναν στήν έπιμόρφωση, στήν αύτοεξέλιξη, στήν ένημέρωσή τους, έστω. Καί τά άποτελέσματα σέ μιά δεδομένη εύκαιρία σύγκρισης μέ ένα άλλο σπανιώτερο ίσως γυναικείο τύπο της Κύπρου ήσαν λυπηρά. Καί Καί διερωτήθηκα. 'Η χειραφέτηση της Κυπρίας ώς που την έχει πάρει; Δέν παίρνουμε φυσικά τις ύπερβολές. Δέν παίρνουμε τις γυναίκες της έπαρχίας, στις όποίες «χειραφέτηση» μπορεί νά μή σημαίνει τίποτα περισσότερο άπό ένα φουστάνι πιό κοντό, μαλλιά τού κομμωτηρίου, μιά γνώμη στήν έκλογή τού συζύγου καί τό δικαίωμα πιό έλεύθερης φιλικής συναναστροφής. Οΰτε καί μπορώ νά πάρω τις άκρες περιπτώσεις τών γυναικών της πόλης που την χειραφέτηση την ταυτίζουν μέ την ήθική άποχαλίνωση, μέ την έλευθερία νά «κοιμοΰνται» μέ όποιον τους άρέση, ή μέ τόν εξεζητημένο σνομπισμό τού νά έκφράζονται (χυδαία) καί νά συμπεριφέρονται σάν άντρες.

Παίρνω την μέση Κυπρία της πόλης, έργαζόμενη καί μή. Καί διαπιστώνω άπό ένα μεγάλο μέρος τού κύκλου μέ τόν όποίο έρχομαι σέ μακρυνώτερη ή στενώτερη έπαφή:

'Η Κυπρία γυναίκα δέν έχει μάθη νά άξιοποιεί σωστά τόν έλεύθερο χρόνο της. 'Ασφαλώς ό ρυθμός της ζωής μας — γι'

αὐτοὺς τουλάχιστον ποὺ δὲν τὸν δημιουργοῦν, ἀλλὰ ἁπλῶς παρασύρονται ἀπὸ αὐτόν — δὲν εἶναι ὁ φρενιτιώδης ἐκεῖνος καπασμὸς τῶν μεγάλων μηχανοκρατουμένων πολιτισμῶν. Γι' αὐτὸ κι' ὁ ἐλεύθερος χρόνος μας εἶναι περισσότερος, καὶ πιὸ ἰδιαίτερα φυσικὰ στὸ γυναικεῖο φύλο. Κι' αὐτὸ τὸ «πιὸ ἰδιαίτερα» ἴσως νὰ λέει πολλά. Γιατὶ ἐνῶ οἱ γυναῖκες τοῦ ἐξωτερικοῦ σήμερα ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ πολλαπλὲς ἰδιότητές του — μητέρες, σύζυγοι, νοικοκυρές, σταδιοδρομοῦσες — τὶς κουράζει ἀπείρως περισσότερο μὲ εὐθῦνες ἀπὸ τὸν ἄντρα — στὴν Κύπρο ἐν τούτοις ὁ ἄντρας εἶναι ἐκεῖνος που γεμίζει τις ελεύθερες ωρες του μὲ ἐνοιαφέροντα καὶ ἀσχολίες. Ἡ γυναικα πάει στὰ τσαγια, κανει κοινωνικες συγκεντρωσεις, παιζει χαρτιά, ραβει, κεντᾶ. Κι' ετσι το μυαλό της, σιγὰ - σιγὰ ἀποτελματώνεται. Στὶς μὲν συγκεντρώσεις τὶς πιὸ πολλες φορες ὅλο κι' ὅλο που ἀκουεις ειναι λίγο κοσμικό, ἢ καὶ φτηνο, πολὺ φτηνο κουτσομπολιό, ἢ στὶς πιὸ ἀγαθες περιπτωσεις ψιλη κουβέντα γιὰ το καθαρισμα τῶν σπιτιων καὶ γιὰ τὰ προβλήματα τῶν παιδιῶν. Καὶ στὶς ἄλλες περιπτώσεις τοῦ ἐλεύθερου χρόνου ποὺ ἀξιοποιεῖται κατ' ἰδίαν μὲ τὴν πλήρη καθήλωση τῶν χεριῶν στὸ κέντημα ἢ στὸ ράψιμο, καθήλωση πολύωρη ποὺ δὲν ἔχει τὸ σύντομο ελαφρυντικὸ τῆς «ξεκούρασης» ποὺ προφασίζονται πολλὲς συχνὰ καὶ ποὺ μπορεῖ λίγο - πολὺ νὰ εὐσταθῆ, ἡ φθορὰ στὸ ἐγκεφαλικὸ - πνευματικὸ σύστημα τῆς γυναίκας ἀποβαίνει μοιραία καὶ ἀνεπανόρθωτη. Ἡ ἱκανοποίηση τὴν ὁποία νοιώθει μὲ τὸ καταπραϋντικὸ σύστημα τῆς χειροτεχνικῆς δουλειάς, νωθρεύει τὸ δυναμικό της, χαλαρώνει τὴ δύναμη τῆς σκέψης της, μειώνει τὴν ἔφεση καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της γι' αὐτὰ ποὺ γίνονται γύρω της, τὴν στρέφει σ' ἕνα δικό της κόσμο ποὺ μπορεῖ νὰναι πλούσιος συναισθηματικά, ἀλλὰ ἀνήκει ἡ στροφὴ σὲ περασμένους αἰῶνες, κι' ὄχι στὸν δικό μας αἰῶνα τῆς γνώσης, τῆς ἀκόρεστης δίψας κι' ἀνάγκης γιὰ μάθηση καὶ περαιτέρω ταύτιση μὲ τὰ ἅλματα τῆς σύγχρονης προόδου σ' ὅλους τοὺς τομεὶς τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Ἂν δὲ ὁ ἄνθρωπος, γυναίκα ἢ ἄντρας ποὺ νοιώθει ἀκριβῶς τὴν τεράστια ὥθηση στὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς μας καὶ τὴν κολοσσιαία προσπάθεια ποὺ πρέπει νὰ καταβάλη γιὰ νὰ ἐκσυγχρονίζεται πάλιν, ἐν τούτοις νοιώθει νὰ μένει πίσω, τότε περιττεύει ἴσως καὶ νὰ σχολιάσουμε τὴ γυναίκα — σημερινό μας θέμα, κι' ὄχι γιατὶ οἱ ἄντρες παραμένουν ἀσύγκριτοι — που ὄχι μόνο δὲν θορυβεῖται ἀπὸ τὸν ρυθμὸ τῆς παγκόσμιας ἐξέλιξης, ἀλλὰ καὶ ζεῖ μέσα σ' ἕνα δικό της μικρούτσικο κόσμο μὲ ὡραῖα σχήματα, ὡραῖα χρώματα, μὲ ἐντυπωσιακὰ δημιουργήματα ποὺ μπορεῖ νὰ ὁμορφαίνουν τὸ σπίτι τόσο, ὅσο ὁτιδήποτε ἄλλο παρόμοιο, παρμένο ἀπὸ τὴν ἀγορά. Μὲ τὴ μόνη διαφορὰ ὅτι γιὰ τὸ πρῶτο θὰ λέει περήφανα πῶς τὄφτειαξε ἡ ἴδια. Παρὰ ταῦτα σχολιάζουμε. Κι' ἡ ἀφορμὴ μᾶς δίνεται ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ ἴδιο γυναικεῖο φύλο. Τὸ μέρος του ἐκεῖνο ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι ὑπάρχει ἕνας πιὸ θετικὸς τρόπος ἀξιοποίησης τοῦ ἐλεύθερου χρόνου. Ἕνας τρόπος ποὺ βελτιώνει, ἐπαυξάνει, ὀξύνει τὴν προσωπικότητα μὲ μιὰ καινούργια διάσταση: Τὴ διάσταση τῆς γυναικείας παρουσίας ὄχι σὰν διακοσμητικὸ στοιχεῖο σ' ἕνα κόσμο ποὺ ἀνήκει στοὺς ἄντρες — στὴν Ἀμερικὴ ἤδη εἶναι τὸ ἀντίθετο — ἀλλὰ σὰν μιὰ ἴση, προκλητικὰ ἴση παρουσία, ἴση σὲ ἐσωτερικὸ ἀνάστημα, κι' ὄχι ἴση στὸ κάπνισμα (δὲν τὸ μεμφόμαστε καθ' αὐτὸ ὅταν δὲν γίνεται ἀπὸ συνομπισμὸ) ἢ στὴ χυδαιότητα τῆς ἔκφρασης, ἢ στὸ σὲξ. Κι' αὐτὸς ὁ τρόπος εἶναι εὔκολο νὰ ἀνευρεθεῖ. Ἡ ἐφημερίδα, τὸ περιοδικό, τὸ βιβλίο, ἀκόμη καὶ τὰ νυχτερινὰ μαθήματα (γλώσσας, ἢ ἄλλης ἐξειδίκευσης) εἶναι τόσο προσιτὰ στὴν Κύπρο, ὅσο καὶ ἀλλοῦ, στὸ ἐξωτερικό. Καιρὸς καὶ γιὰ τὴν Κυπρία. Γιὰ νὰ μὴ μειονεκτεῖ μπροστὰ στὶς πιὸ ἐνημερωμένες, στὶς πιὸ ἐκσυγχρονισμένες ὁλοκληρωμένες καὶ ἔτσι ἐξελισσόμενες ὁμόφυλές της.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Α. Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ ΚΥΠΡΟΛΕΟΝΤΑ: «Ἀναστάσιμο μήνυμα»
ΚΩΣΤΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ: «Μυθιστορήματα» καὶ «Ποιήματα»
ΚΩΣΤΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ: «Φωτόνια»
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΑΝΤΩΝΙΟΥ: «Ὁ ἐκκλησιασμὸς καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος»
«ΠΥΡΣΟΣ»: Μηνιαία Περιοδικὴ Ἔκδοσις Πνευματικῆς Μαρτυρίας»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

* * *

ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΟ ΜΗΝΥΜΑ: Οἱ νουβέλλες καὶ τὰ διηγήματα τῆς παρούσης ἐκδόσεως τοῦ κ. Κυπρολέοντα εἶναι τοποθετημένα, ἀπὸ πλευρᾶς χρονικῆς — ὅπως προδίδει κι' ὁ τίτλος ἐξ ἄλλου τῆς ἔκδοσης — σὲ πλαίσιο γορτάσιμο. Γιατὶ στὰ τέτοια πλαίσια τόσο ἡ ἀνθρώπινη ἀρετή, ὅσο καὶ ἡ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες ἀποτελοῦν πάντα ἕνα ἔντονο σημάδι τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας καὶ τῆς συνδιαλλαγῆς της μὲ τὸ χρόνο καὶ τὸ χῶρο. Κι' ὁ συγγραφέας παρακολουθεῖ καὶ ἀνατέμνει τὸν ἄνθρωπο στὶς ἐκδηλώσεις του, ὄχι ἁπλῶς τὶς μικρές, τὶς καθημερινές, ἀλλὰ καὶ τὶς μεγάλες, τὶς χρονιάρες. Τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες ποὺ ὁλόκληρος ὁ συναισθηματικὸς κόσμος τοῦ ἀτόμου σημαίνει συναγερμὸ καὶ ἁπλώνει τὶς πτυχές του βαθειὰ μέσα στὶς ἐπετείους, μέσα στὰ ὁρόσημα καὶ στὴ σημασία τους. Λαογραφικὴ ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ δημιουργεῖ ὁ συγγραφέας εἰς τὸν τομέα τοῦ ἐξωτερικοῦ πλαισιώματος, στὸν τομέα τῆς ἐξωτερικῆς λεπτομέρειας, δὲν ὑστερεῖ σὲ βάθος καὶ σὲ ἐσωτερικότητα, παρ' ὅλ' αὐτά. Γιατὶ ἡ ψυχογράφηση τῶν χαρακτήρων ἀκολουθεῖ τὴ γνήσια τομὴ ἑνὸς γνώστη στὴν παράξενη, πλούσια ἀνθρώπινη ψυχοσύνθεση. Κι' αὐτὴ ἡ τομὴ πάντα βγάζει τὸν «ἄνθρωπο» ἀπροπρόσωπο. Εἴτε πρόκειται νὰ μαχαιρώση ὡς τὸ θάνατο τὸν συνάνθρωπό του (Ἀναστάσιμο μήνυμα), εἴτε πρόκειται ἁπλῶς νὰ σώση μέσα του, τὴν δωδεκάτην, τὴν ἐλπίδα, τὴν πίστη καὶ τὴν εὐψυχία (Καὶ τοῦ χρόνου στὸ σπίτι σου), ὁ ἥρωας κι' ἡ ἡρωΐδα τοῦ κ. Γεωργιάδη, πάντα ἀποδεικνύουν ὅτι ἔχουν ἕνα καλύτερο, ἕνα ἀνώτερο ἐαυτὸ ποὺ δρᾶ καὶ τοὺς ἀποτρέπει ἀπὸ τὸ στερνὸ κατρακύλισμα, ἀπὸ τὴν ὕστατη ἀπελπισία.

* * *

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΑ: Ὀγκώδης ὁ τόμος ποὺ παρουσιάζουμε σήμερα, περιέχει συγκεντρωμένη τὴν ἐργασία τοῦ πολυγράφου κι' ἀκούραστου λογοτέχνη Κώστα Σωκράτους (Λεύκιου Κρίνα). Ὁ τόμος περιλαμβάνει τὰ μυθιστορήματα, «Σάρκα, αἷμα, πηλός», «Ἀφορισμένος» καὶ «Ἀνταρτοπόλεμος».

Πληθωρικὸς κι' ἀληθινὸς ὁ συγγραφέας γράφει μὲ λεπτομέρεια τὰ βιώματα, τὶς ἐσωτερικὲς καὶ πιὸ πολὺ ἴσως τὶς ἐξωτερικὲς περιπέτειες τῶν ἡρώων του, κι' ἀναδιπλώνει τὴν ἱστορία του μέσα ἀπὸ τὴν πλοκὴ τῶν ἔργων του, τὴ φτειαγμένη μὲ ἀρκετὴ στερεότητα, ἀρκετὴ λιτότητα, ἀλλ' ἴσως ὄχι καὶ ἀρκετὴν καθολικότητα γιὰ τὸν διάλογο μὲ τὸ χρόνο. Σὰν μαρτυρίες μιᾶς ἐποχῆς ἱστορικῆς, σὰν μνημεῖο στὴ φάση, στὴν καμπὴ ἑνὸς λαοῦ.

Τὰ ἔργα τοῦ κ. Σωκράτους ἀδιαμφισβήτητα ἀποτελοῦν μιὰ πολύτιμη καὶ καλόδεχτη ὑποθήκη. Μὲ τὴ ζέση ὅμως καὶ μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν τέχνη ποὺ διακρίνουν τὸν συγγραφέα, πιστεύουμε ὅτι στὸ μέλλον ἡ ἱστορικὴ μαρτυρία θὰ μεταβληθῆ σὲ ἀνθρώπινη, πανανθρώπινη, ἀπότιση φόρου ἀνθρώπινη, ἀπότιση φόρου πλὼς «ἄνθρωπος», πέρα ἀπὸ ἱστορικοὺς περαστικοὺς κλυδωνισμούς. Ἀσφαλῶς κάθε ἔργο τέχνης «τοποθετεῖται», ἱστορικὰ καὶ χρονικά. Τὸ ἔργο ὅμως πρέπει νὰ χρησιμοποιεῖ ἁπλῶς τὴν ἐποχή, κι' ὄχι νὰ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ αὐτήν.

Ἡ ἴδια εἰλικρίνεια κι' ὁ ἴδιος πλούσιος συναισθηματικὸς κόσμος δίνουν τὸ παρόν τους καὶ στὶς ποιητικὲς συλλογὲς τῆς ἔκδοσης: «Ἀντάρτικη φλόγα» καὶ «Σκοπισμένα γιασεμιὰ» καθὼς ἐπίσης κι' ἡ πιὸ πρόσφατη ποιητικὴ ποσοφορὰ τοῦ κ. Σωκράτους «Τὰ φωτόνια», ποὺ κυκλοφοροῦν καὶ σὲ ξεχωριστο τομο.

Σ' αὐτὴ τὴν τελευταία συλλογή, ὁ κ. Σωκρατους παρουσιάζει τὰ ἴδια περίπου θετικὰ κι' ἀρνητικὰ σημεια, ὁπως σὲ προηγούμενη του ποιητικὴ ἐργασία: Ἡ αἴσθηση του ρυσμοῦ εἶναι φανερὸ ὅτι κατανικεῖ τὴν παράλληλη τάση γιὰ ἐλεύθερη ἔκφραση παρὰ τὸ γεγονὸς ὁτι μιὰ κάποια ἔλλειψη τεχνικῆς στον λογο ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ ἐκεῖ ακόμη ὁπου πρυτανεύει ὁ ρυθμὸς (στοιχεῖο τοῦ ποιητῆ):

«Τὴν ὥρα τούτη μοναχὸς
βλέπω τὸ κῦμα ποὺ βογγᾶ καὶ
(σπάζει
κι' ἔρχεται κοντά μου ὁ ἀχὸς
(καὶ με σκεπάζει.

Ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ κ. Σωκράτους περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τους πλανῆτες, τὴν ὕλη, τὸ διάστημα, τοὺς κύκλους. Συχνὰ ὁ ποιητὴς ἐκφράζει ἀλήθειες πικρὲς γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ ἀπαραίτητες γιὰ ὅσους ἔχουν τὰ μάτια καὶ τὴν καρδιὰ τους ἀνοιχτά, γιὰ νὰ δεχτοῦν μηνύματα μέσα ἀπὸ τὸν στίχο, καὶ τὸν πιὸ ἐπεξεργασμένο, ἀλλὰ καὶ τὸν πιὸ αὐθόρμητο καὶ ἀνεληξιμον, παρὰ τὴν κάποια πεζολογία του:

«Μπήκανε στὸ κοσμικὸ χάος,
ἡ ἔλλειψη βαρύτητας
ἔβαλε στὴν ἴδια θέση
τὸ κεφάλι μὲ τὰ πόδια,
Σοσιαλισμὸς τοῦ διαστήματος
φώναξε ὁ Ρῶσσος.
Ἰμπεριαλισμὸς τοῦ χάους
φώναξεν ὁ Ἀμερικανος,
κι' ἀγκαλιάστηκαν
πάγω ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα.
ποὺ στέναζε
ἀπὸ τὰ αἵματα τῆς Μπιάφρα»
(Σοσιαλισμὸς τοῦ
διαστήματος).

* * *

Ὁ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΣ: Τὸ σύντομο αὐτὸ πολυγραφημένο δελτάριο τοῦ θεολόγου κ. Γεωργίου Α. Ἀντωνίου καταπιάνεται μὲ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκκλησιασμοῦ. Μὲ τρόπο τολμηρὸ καὶ μὲ ἐπιχειρήματα στιβαρὰ καὶ προσγειωμένα ὁ συγγραφέας ἐξετάζει τὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει ἡ ἐκκλησία μας σήμερα: Τὴν ἔλλειψη, τὴν ἀραιὰ προσέλευση τῶν πιστῶν εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Θεοῦ. Παραθέτει πρῶτα τὰ αἴτια καὶ τοὺς λόγους γιὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτή, ἐξετάζει ἂν εὐσταθοῦν, συνεχίζει μὲ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει σήμερα νὰ ἐκκλησιάζεται καὶ καταλήγει στὸν «Ἐπίλογό» του:

«Μ' ἄλλα λόγια, ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἀποκτᾶ συνείδησιν τῆς παρουσίας τῆς μυστηριακῆς χάριτος εἰς τὴν «καρδίαν» του, βλέπει τὴν λατρείαν τῆς Ἐκκλησίας ὡς αὐτό, ποὺ πράγματι εἶναι, ὡς τὴν Ἑορτὴν τῆς Συναντήσεως μὲ τὸν ζῶντα Θεό».

* * *

ΠΥΡΣΟΣ: Τὸ σύντομο αὐτὸ πολυγραφημένο καὶ πάλιν περιοδικὸ ὑποτιτλοφορεῖται «Μηνιαία Περιοδικὴ Ἔκδοσις Πνευματικῆς μαρτυρίας» καὶ ἀποτελεῖ ἔργον ἀγάπης καὶ βαθειᾶς εἰλικρίνειας καὶ πίστης στὸν ἄνθρωπο καὶ στὶς δυνατότητές του, μερικῶν μελῶν τοῦ Χριστιανικοῦ Κοινωνικοῦ Ὁμίλου Λάρνακος. Τὸ ὅλο πνεῦμα καὶ ἡ ὅλη προσέγγιση τοῦ περιοδικοῦ κινοῦνται μέσα στὰ πλαίσια τοῦ σύγχρονου., προβληματιζόμενου ἀνθρώπου, ποὺ ἔχει νὰ διαλέξει ἀνάμεσα στὴ Θρησκεία καὶ στὴν Ἐπιστήμη. Ἀνάμεσα στὸ δόγμα καὶ στὸν ὀρθολογισμό. Ἀνάμεσα στὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὸ μυστικιστικὸ κάλεσμα τοῦ Θεοῦ. Ἐνδιαφέρουσα πρωτότυπη ἐργασία στὸν τομέα τῆς Χριστιανικῆς σκέψης γιὰ τὴν ὁποία θέλουμε νὰ ἐλπίζουμε ὅτι θὰ δοῦμε πιὸ ἐπικοδομητικὴ κι' ἐκτεταμένη συνέχεια.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΜΑΧΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΣΚΕΨΗΣ

Ὕλη καὶ πνεῦμα: ἀπομυθοποίηση

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ ἐποχή μας εἶναι ἐποχή τῆς ὕλης. Δὲν χρειάζονται πολλές ἐξηγήσεις, οὔτε καὶ πολλὴ διατριβὴ πανω στὴ δήλωση γιὰ νὰ γίνη πειστική. Εἶναι ἡ διαπίστωση παντοῦ διάχυτη. Ἡ μηχανολογικὴ ἐπικράτεια ἁπλωνει τοὺς πλοκάμους σὲ ἔκταση τεράστια. ξεπερνᾶ τὰ σύνορα τῶν μεγάλων βιομηχανικῶν πολιτισμῶν καὶ φτάνει ὡς τὰ πιὸ ἥσυχα λιμάνια τῆς ἀνθρώπινης πολιτείας, ὡς τὶς ἀστικὲς μεγαλουπόλεις, ὡς τὰ πιὸ σιωπηλὰ κέντρα τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Καὶ ὅλα τὰ παρεπόμενα τῆς ἐπικράτειας αὐτῆς παρατηροῦνται σὲ μεγάλο ἢ μικρὸ βαθμὸ ἀνάλογα πάντα μὲ τὴν γεωγραφικὴ τοποθέτηση, μὲ τὴ ψυχοσύνθεση, μὲ τὴν ἐξέλιξη τῶν λαῶν. Ἔτσι αὐτὰ τὰ παραλειπόμενα τῆς ἀγάπης γιὰ τὶς ὑλικὲς ἀνέσεις, τῆς περιφρόνησης καὶ τῆς ἀδιαφορίας γιὰ τὰ πράγματα τοῦ πνεύματος, ἡ ἐπιτεινόμενη τάση γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ τὴν κατάσταση, ἔχουν φτάσει, καὶ τὰ βλέπουμε λίγο πολὺ καὶ στὴ δική μας καθημερινὴ ζωή. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἐνάντια στὴν μεγάλη αὐτὴ ἀλήθεια πὼς ἐνάντια στὴ μεγάλη αὐτὴ προώθηση τῶν ταγμάτων τῆς ὕλης, τὸ «πνεῦμα» ἀντιτάσσει τὶς δικές του δυνάμεις ὅσο πιὸ θαρραλέα καὶ σθεναρὰ μπορεῖ. Ἡ Τέχνη, ἡ Διανόηση, ἡ Ψυχολογικὴ Ἀντίσταση γενικὰ τοῦ Ἀνθρώπου στὴν πλήρη κατάκτηση τῆς Ὕλης σημαίνουν συναγερμό. Συναγερμὸ ὁ ὁποῖος προσπαθεῖ νὰ ἐξισορροπήσει τὶς δυνάμεις καὶ νὰ ἐπιβάλει κάποιο ἰσοζύγιο στὶς μεγάλες κοινωνικὲς ἀνακατατάξεις ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν τόσο μεταβατική, σὲ ὅλα, ἐποχή μας. Ἔτσι, μιὰ μάχη πραγματικὴ δίνεται στὸ πεδίο τῶν ἀνθρωπίνων ἐκδηλώσεων. Μιὰ μάχη στὴν ὁποία ξεχωρίζει μιὰ φάση ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα: ἡ φάση γιὰ τὴν διεκδίκηση, γιὰ τὴν κυριαρχία τῆς ἀνθρώπινης σκέψης. Ἀπὸ τὴν σκέψη φυσικὰ πηγάζουν οἱ μορφὲς τῆς ἐνέργειας. Καὶ ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ἐκδηλώσεις γεννοῦνται πρῶτα στὴν ἰδιαίτερη αὐτὴ μορφὴ τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου.

Γι' αὐτὸ κι' ὁ μεγάλος πόλεμος ποὺ διεξάγεται σήμερα γιὰ τὴν ἐπίδραση, γιὰ τὸν προσηλυτισμὸ αὐτῆς τῆς λειτουργίας. Ἡ μεγάλη ἐφεύρεση τῆς ἐποχῆς, τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας, προσφέρουν ἄνετη μέθοδο. Ἀπὸ τὸ πιὸ μικρό, ὡς τὸ πιὸ μεγάλο κοινωνικὸ σύνολο, οἱ ἄνθρωποι διαμορφώνουν τὰ γοῦστα καὶ τὶς προτιμήσεις τους, στὸ φαγητό τους, στὸ ντύσιμο, στὸν οἰκισμό τους, στὶς σεξουαλικὲς ἀκόμη προτιμήσεις τους, ἐπηρεασμένοι, λίγο ἢ πολὺ ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ προβάλλει ἡ διαφήμιση, ἀπὸ τὰ ὑποδείγματα ποὺ διαμορφώνει ἡ ὀργανωμένη μαζικὴ κατάστρωση τοῦ σχεδίου γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀνθρώπινης σκέψης. Φυσικὰ ἄνθρωποι καὶ πάλιν εἶναι οἱ ὀργανωτὲς τῆς ἐκστρατείας αὐτῆς γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς σκέψης. Μέλη τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ποὺ ἔξυπνα παρακολουθοῦν ὑπολογίζουν, σφυγμομετροῦν, ὑποβάλλουν: Οἱ ἄνθρωποι χρειάζονται φυγή. Τοὺς ὑποβάλλεται λοιπὸν ἡ αἴγλη, ἡ λάμψη ποὺ προσδίδει στὴν καθημερινότητα τὴν ἰδιαίτερη ἐκείνη ἀσυνήθιστη, ξεχωριστὴ γοητεία: Ἡ ἰδιαίτερη μάρκα τοῦ σιγαρέττου, τὸ ξεχωριστὸ ἀναψυκτικό, ὁ ἰδιαίτερος γυναικεῖος ἢ ἀντρικὸς τύπος ποὺ ξεκουράζει ἀπὸ τὴν μονοτονία τοῦ ὑπαρκτοῦ, τοῦ προσιτοῦ, στὴν καθημερινή, προσωπικὴ ζωή.

Διακοπές, ψυχαγωγία, μόρφωση, ἐπιμόρφωση, ὅλα ὑπαγορεύονται καὶ προγραμματίζονται ἀπὸ τὴ μεγάλη μάστιγα, τὸ μεγάλο ἀδηφάγο τέρας τῆς ἐποχῆς, τὴ διαφήμιση. Κι' ἡ διαφήμιση αὐτὴ ἐπεκτείνεται σ' ὅλους τοὺς τομεῖς. Καὶ στὸν πολιτικο - κοινωνικό. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι, εἴτε τὸ θέλουν εἴτε ὄχι ἐνταγμένοι στα μεγάλα στρατόπεδα. Κι' ὅταν ἀκόμη δὲν εἶναι ἀπόλυτοι, νομίζοντας ὅτι δὲν ἐντάσσονται, εἴτε στὴν Ἀνατολή, εἴτε στὴ Δύση, καὶ πάλιν ὑπακούουν σὲ ἄλλη ὑπαγόρευση ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὰ πεδία τῆς ὁμαδικῆς (κι' ἔτσι δυνατῆς) σκέψης - ἐπιθυμίας γιὰ «συνύπαρξη», γιὰ «συνεργασία», γιὰ «εἰρήνευση καὶ ἀνεχτικότητα», γιὰ «κατανόηση» καὶ «διάλογο».

Ἔτσι, ἀνάμεσα στὶς ἀπομυθοποιήσεις ποὺ πραγματοποιοῦνται στὸν αἰῶνα μας ἁλματωδῶς, συμπεριλαμβάνεται μιὰ διπλὴ ἀπομυθοποίηση: καὶ τῆς ὕλης, καὶ τοῦ πνεύματος ὅπως προβάλλεται ἀπὸ τὴν μάχη γιὰ τὴν «σκέψη». Ἡ, ἀκριβέστερα, ἐκεῖνο ποὺ γίνεται εἶναι τὸ γκρέμισμα ἀνάμεσα στὰ στεγανὰ τείχη ποὺ χωρίζανε, στὴν ἀντίληψη τοῦ ἀνθρώπου, στὸ παρελθόν, τὸ ὑλικό, ἀπὸ τὸ πνευματικό, τὸ συγκεκριμμένο ἀπὸ τὸ ἀθώρητο.

«Ἡ ὑπεργοητεία εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ψυχολογικὰ ὅπλα. Εἶναι μιὰ σύγχρονη μέθοδος ποὺ πλένει τὸν ἐγκέφαλο μὲ εἰδικὴ συσκευὴ ποὺ προκαλεῖ ἠλεκτρικοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ ἐπιτρέπει ἔτσι τὴν ὑποβολὴν ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων κατὰ βούληση».

Αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ σύγχρονα ψυχολογικὰ ὅπλα, ὅπως περιγράφεται σὲ πρόσφατο σχετικὸ ἄρθρο τοῦ «Ταχυδρόμου». Ἂν ὅμως σήμερα ἡ Ἐπιστήμη ἔχει καταφέρει νὰ συγκεκριμενοποιήσει τὴν ἕδρα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης καὶ νὰ τὴν ἐπηρεάζει μὲ ἠλεκτροσόκ, ὀπτικοὺς ἐρεθισμοὺς κι' ἐγκεφαλικὲς πλύσεις, διαμορφώνοντας ἔτσι τὴν ὅλη ψυχολογικὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου καὶ κλίνοντας τὶς προτιμήσεις του πότε ἐδῶ καὶ πότε ἀλλοῦ, δὲν εἶναι αὐτὸ προειδοποίηση γιὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ συμβῆ αὔριο; Ποῦ ξέρουμε πιὰ ποῦ πρόκειται νὰ σταματήσει ἡ κατάλυση τῶν φραγμάτων ἀνάμεσα στὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνθρώπινης ἐσωτερικῆς, μυστικῆς λειτουργίσ- καὶ τῆς ἐξωτερικῆς συμπεριφορᾶς;

Πρὶν χρόνια, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι πίστευαν στὴν ἐπίδραση τῶν οὐρανίων σωμάτων πάνω στὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ (ἀστρολογία). Κι' αὐτὸ ἐθεωρεῖτο ἕνας κλάδος τοῦ ἀποκρυφισμοῦ. Σὲ πρόσφατα χρόνια ἡ ἐπιστήμη διεκήρυξε τὴν ἴδια πίστη, ἀπομυθοποιημένα: Ἰταλοὶ ἐπιστήμονες διέγνωσαν πτῶσιν μορίων ἀπὸ ἀστρικὰ σώματα πάνω στὸν πλανήτη μας. Μορίων ποὺ ἐπηρεάζουν τὴν ψυχολογικὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου.

Ὅταν, μέχρι τώρα, ἡ σφαῖρα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης ἐθεωρεῖτο ἕνας κόσμος ποὺ λειτουργοῦσε σὲ πλήρη ἐξάρτηση μὲ τὸ σύνολο (μεταβίβαση τῆς σκέψης, τηλεπάθεια, κ.ο.κ.), δὲν ὑπῆρχαν συγκεκριμένα (γιὰ τοὺς μὴ μυημένους τουλάχιστον), στοιχεῖα γιὰ τὴν παρακολούθηση αὐτῆς τῆς λειτουργίας. Τώρα ἡ Ἐπιστήμη χαρτογραφεῖ τὴ λειτουργία τῆς σκέψης, τῶν ἐπιδράσεων ἐπάνω της, καθορίζει αὐτὲς τὶς ἐπιδράσεις, καὶ καθοδηγεῖ ἔτσι τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορά.

Ὁ ἐγκέφαλος κι' ἡ διανόηση, ἡ ψυχολογικὴ συμπεριφορὰ τοῦ ἀτόμου, δὲν ἀποτελοῦν πιὰ ἀπόκρυφα τμήματα τῆς ἀνθρώπινης βιο - ψυχικῆς. Ἐπεσημάνθη ὁ «τύπος τῶν ὕλων», γι' αὐτὸ ἴσως κι' ἡ μάχη γιὰ τὴ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ καὶ ν' ἀποβῆ πολὺ πιὸ ἔντονη κι' ἐπικίνδυνη στὸ ἄμεσο μέλλον. Γιατὶ θὰ ἐπικρέμεται στὰ κεφάλια τῆς ἀνθρωπότητας ὁ κίνδυνος τῆς δημιουργίας ἀνθρώπινων πιὰ ρομπὸτ ποὺ δὲν θὰ πολεμοῦν, δὲν θ' ἀντιστέκονται, δὲν θὰ ἐπαναστατοῦν. Ἁπλῶς θὰ ὑπακούουν. Πρᾶγμα ὁλέθριο γιὰ τὴν ἐξέλιξη τοῦ εἴδους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΑΣ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἶναι οἱ ἑβδομάδες ποὺ περνοῦμε ἡμέρες δραστήριες γιὰ τὰ Ὠδεῖα τῆς Κύπρου. Οἱ ἐξετάσεις δίνουν καὶ παίρνουν κι' οἱ ἐξεταστὲς καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ τὴν Κύπρο εἶναι πλήρως ἀπησχολημένοι στὴν κατάταξη καὶ στὴν διαβάθμιση τῶν μαθητῶν. Μιλώντας λοιπὸν μὲ ὁρισμένους ἀπὸ τοὺς ἁρμόδιους ἐξεταστὲς (τοὺς Ἑλλαδίτες κυρίως) κάναμε τὴν ἀκόλουθη διαπίστωση: Τόσο τὸ ποιοτικὸ ἐπίπεδο ὅσο καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν τῆς μουσικῆς ποὺ φοιτοῦν στὰ ὠδεῖα τῆς Κύπρου ἔχουν ἀνεβεῖ καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀνεβαίνουν σταθερὰ τὰ τελευταῖα λίγα χρόνια. Μὲ λίγα λόγια δηλαδὴ οἱ νέοι τοῦ τόπου δείχνουν καὶ ἐνδιαφέρον καὶ ἔφεση γιὰ τὴν μουσική. Κι' ὄχι μόνο οἱ νέοι καὶ τὰ παιδια, ἀλλὰ καὶ οἱ γονεῖς φυσικά, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ τὰ πρόσωπα ποὺ χρηματοδοτοῦν τὴ φοίτησή τους στὰ Ὠδεῖα.

Ὅσο δὲ ἀφορᾶ τὸ «εἶδος» τῆς μουσικῆς τὸ ὁποῖο σπουδάζουν τὰ ἐφηβικὰ νειάτα τοῦ τόπου στὶς μουσικές μας σχολές, εἶναι γνωστὸ ὅτι σὲ συντριπτικὴ πλειοψηφία ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μελέτη τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς — εἴτε πρόκειται γιὰ τὴν μάθηση ὀργάνου, εἴτε πρόκειται γιὰ τὴ μελέτη τῶν θεωρητικῶν τῆς μουσικῆς — ἱστορία, ἁρμονία, μορφολογία, κλπ., ὅλα κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῆς σοβαρᾶς κι' ὄχι τῆς ἐλαφρᾶς, «ψυχαγωγικῆς» μουσικῆς.

Ἡ ἔφεση λοιπόν, ἡ δίψα γιὰ τὴν ἀπασχόληση μὲ τὴν μουσική, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους τῆς πνευματικῆς μόρφωσης καὶ ἀγωγῆς τοῦ ἀτόμου ὑπάρχει. Ἔξω ὅμως ἀπὸ τὰ Ὠδεῖα, ὅπου τὰ Κυπριακὰ νειάτα δίνουν ἕνα διαρκῶς διογκούμενο καὶ ἀνερχόμενο παρὸν (ὁ «μιμητισμὸς» καὶ ἡ «μόδα», στὴν Ὠδειακὴ φοίτηση δὲν ἀποτελοῦν κατ' οὐσίαν ἐμπόδια γιὰ τὴν ἀφομοίωση τῆς εὐεργετικῆς ἐπίδρασης τῆς μουσικῆς), ἔξω λέμε ἀπὸ τὰ Ὠδεῖα τί γίνεται;

Στὰ σχολεῖα, στὸν δημόσιο βίο, στὶς προθέσεις καὶ στὶς πραγματοποιήσεις τοῦ Κράτους, σὰν ἁρμόδιου κι' ὑπεύθυνου σώματος καὶ γιὰ τὴν μόρφωση ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ψυχαγωγία τῶν πολιτῶν, ποιές οἱ κατευθύνσεις καὶ οἱ διαπιστώσεις;

Πέρσυ τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἵδρυμα Κύπρου διεξήγαγε μιὰ στατιστικὴ ἔρευνα μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν του. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκροατῶν γιὰ τὸ «Δεύτερο Πρόγραμμα», ἀπὸ τὸ ὁποῖο μεταδίδονται τὰ προγράμματα τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς, ἦτο τόσον ἀποκαρδιωτικός, ποὺ τὸ Ἵδρυμα ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρη τὰ προγράμματα αὐτὰ ἀπὸ τὶς πιὸ περίοπτες καὶ σημαντικὲς βραδυνὲς ὧρες στὶς πιὸ «δευτερεύουσες», ραδιοφωνικῶς, πρωϊνές.

Στὰ σχολεῖα μέσης ἐκπαίδευσης, τὸ μάθημα τῆς μουσικῆς σταματᾶ στὴν τρίτη τάξη. Κι' ἔτσι οἱ μαθητὲς οἱ ὁποῖοι θὰ πρέπη λόγῳ πιὰ χρονικῆς ἑτοιμότητος νὰ τροφοδοτοῦνται μὲ τὴν ἀσύγκριτη πνευματικὴ τροφὴ τῆς «καλῆς μουσικῆς», στεροῦνται τοῦ προνομίου αὐτοῦ, γιατὶ ἔτσι ὁρίζει τὸ ἐκπαιδευτικό μας σύστημα. Καὶ στὸν τομέα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς διάδοσης τῆς μουσικῆς ἀνάμεσα στὰ πλήθη, ἀνάμεσα στὸ μεγάλο, πλατύ κοινό, τί παρατηρεῖται; Ὅτι καὶ εἰς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ: Πλήρης, ἀνεξέλεγκτη ἐλευθερία. Οἱ δίσκοι μὲ τὰ κακόηχα κι' αἰσχρὰ παρασκευάσματα εἴτε ἀπὸ χώρες ξένες, εἴτε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα βρίσκουν ἐλεύθερη εἴσοδο. Καὶ σ' ὁποιο κέντρο κάτσεις ἀκοῦς γελοῖες, φτηνὲς μελωδιοῦλες, ποὺ ἀποστηθίζονται εὔκολα, καὶ στίχους ποὺ ἱκανοποιοῦν τὰ χαμηλὰ γοῦστα ἢ καλλιεργοῦν τὶς ἐνστικτώδεις τάσεις τοῦ ἀτόμου — θυμούμαστε τώρα τὴν περίπτωση φόνου στὴν Πάφο, ἐνῶ ὁ δράστης παρεδέχθη ὅτι εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τραγουδιοῦ «Δυὸ μεγάλα πορτοκάλια». Ὑπονο-

σύμενα, χυδαιότητες, σαχλότητες, καμμιὰ φορὰ καὶ πλήρεις ἀσυναρτησίες μᾶς κατακλύζουν μέσα ἀπὸ τὰ μοντέρνα τραγούδια τῆς δισκογραφικῆς παραγωγῆς καὶ περνοῦν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, ἀπὸ ὑποσυνείδητο ἀπὸ κοινωνικὸ στρῶμα σὲ ἄλλο κοινωνικὸ στρῶμα, ἀπὸ τάξη οἰκονομικὴ σὲ ἄλλη τάξη καί... Ἰσοπεδώνονται τὰ κριτήρια. Τὸ παιδὶ τῶν 13—14 χρόνων κάθεται στὴν τάξη κι' ἀκούει Μινουέτα ἢ καὶ Συμφωνίες καὶ ὄπερα καὶ συμφωνικὰ ποιήματα, καὶ βγαίνει ἀπὸ τὴν τάξη κι' ἀκούει ἀπὸ τὸ πρῶτο τζούκ-μπὸξ τὸν «Ἐπιπόλαιο» καὶ τὸ «Δελφινάκι» καὶ τὸ «Ψύλλοι στ' αὐτιά μου μπήκανε» καὶ τὸ «Ὁ Γιῶργος εἶναι πονηρὸς» καὶ «Τὸ περιβόλι τοῦ τρελλοῦ», καὶ τὶς φωνασκίες τῶν Μπῆτλς καὶ τοὺς ξελαρυγγισμοὺς τοῦ Τὸμ Τζόουνς, ποὺ μαχαιρώνει τὴ Δαλιδὰ ἀδίστακτα γιατὶ τὸν ἀπάτησε καὶ τὸ λέει τραγουδιστὰ μὲ τὴν πιὸ μελωδικὴ, παθητικὴ ἀνευθυνότητα καί... ποιόν ἀφήνει ὁ Χάρος;

Αὐτὰ λοιπὸν εἴπαμε πὼς γίνονται κι' ἀλλοῦ. Ὅμως ἀλλοῦ, παρὰ τὴν φθορὰ ποὺ ἀσκεῖ ἡ μουσικὴ αὐτὴ πάνω στὸν ψυχισμὸ τοῦ ἀτόμου, τὸ κράτος τουλάχιστον, ἢ τὰ ἁρμόδια σώματα κάνουν ὅτι μποροῦν καὶ κάνουν καὶ ἀρκετὰ ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι γίνεται στὸν δικό μας τόπο. (Ὑπάρχουν Κρατικὲς ὀρχήστρες, συγκροτοῦνται Φεστιβάλ, προκηρύττονται διαγωνισμοί, χρηματοδοτοῦνται καὶ χορηγοῦνται σωματεῖα καὶ προσπάθειες γιὰ τὴν διάδοση καὶ τὴν προώθηση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ τῶν λειτουργῶν της. Ἐδῶ τώρα μόλις (εὐχάριστο κι' αὐτό, ἐν πάσει περιπτώσει), ζητήθηκε ἡ γνώμη κι' ἡ συμβουλὴ τοῦ Κυπρίου συνθέτη καὶ Διευθυντοῦ τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Θεσσαλονίκης, κ. Σόλωνος Μιχαηλίδη, γιὰ τὴν δημιουργία Κρατικῆς Ὀρχήστρας. Καὶ μόλις ποὺ ὑπάρχουν σκέψεις γιὰ τὴν συγκρότηση Φεστιβάλ (τοῦ πρώτου στὸ εἶδος του), στὴν Κύπρο, τὸ 1971. Ὑπάρχουν φυσικὰ οἱ σκόρπιες προσπάθειες γιὰ τὴν παρουσίαση καὶ τὴν προώθηση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς, ἀπὸ μέρους καὶ τῶν Πρεσβειῶν καὶ τῶν ξένων Μορφωτικῶν Ὑπηρεσιῶν, καθὼς καὶ τῆς ἴδιας τῆς δικῆς μας Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας — μετάκληση ξένων ἐκτελεστῶν καθὼς καὶ «προστασία» ὁρισμένων συναυλιῶν καὶ καλλιτεχνῶν.

Αὐτὰ ὅμως παραμένουν ἀπομονωμένες προσπάθειες. Τὸ πολιτικὸ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ τόπος ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια δὲν μπορεῖ νὰ γίνεται «ἀποδιοπομπαῖος» γιὰ ὅλα τὰ κενὰ καὶ τ' ἁμαρτήματά μας ἐπ' ἄπειρο. Κάποτε πρέπει ν' ἀντιμετωπίσουμε τὶς εὐθύνες μας ἀπέναντι στὸ λαό, ἀπέναντι στὶς αὐριανὲς γενιές. Κι' ἡ μουσική, ὅπως κι' ἡ ὅλη καλλιτεχνική του διαπαιδαγώγηση εἶναι τροφή, εἶναι πρώτη ὕλη, τρομαχτικῆς σπουδαιότητας γιὰ τὴν διαμόρφωση τοῦ ψυχο-πνευματικοῦ του κόσμου.

Τὸ κράτος πρέπει, ὠφείλει, ἔχει καθῆκον, εἶναι πιὰ καιρός, ν' ἀντιμετωπίσει τὸ «μουσικὸ» πρόβλημα ποὺ ὑπάρχει στὸν τόπο:

—Νὰ λογοκρίνονται, τὸ ξαναπαμε, ὅπως γίνεται καὶ μὲ τὶς ταινίες, οἱ δίσκοι ποὺ εἰσάγονται τώρα ἀνεξέλεγκτα ἀπὸ τὶς ἑταιρεῖες.

—Νὰ αὐξηθοῦν οἱ ὧρες τῆς μουσικῆς στὰ σχολεῖα Μέσης Ἐκπαίδευσης καὶ νὰ ἐπεκταθοῦν στὶς μεγαλύτερες τάξεις.

—Νὰ ὀργανώνονται ἐτήσια Φεστιβὰλ Σοβαρᾶς μουσικῆς.

—Νὰ παραχωροῦνται ὑποτροφίες γιὰ τὴν σπουδὴ τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς.

—Νὰ συγκροτηθῆ τὸ συντομώτερον ἡ Κρατικὴ Ὀρχήστρα.

—Νὰ δοθῆ περισσότερη μέριμνα στὴν μετάδοση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο καὶ ἀπὸ τὴν Τηλεόραση — μὲ ζωντανὴ συμμετοχὴ τῶν σπουδαστῶν τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ τῶν ἄλλων μουσικῶν παραγόντων τοῦ τόπου.

—Νὰ γίνεται συστηματικὴ μετάκληση ἑρμηνευτῶν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό.

Γιὰ νὰ δημιουργήσουμε τὴν παράδοση ποὺ χρειάζεται ὁ τόπος.

Γιὰ νὰ προσανατολίσουμε τὸ κοινό μας, ἢ τουλάχιστο νὰ τοῦ προσφέρουμε, μὲ τὴν ἴδια αἴγλη καὶ τὸν ἴδιο δυναμισμό, τὸν ἀντίποδα τῆς ἐξαλλης ρυθμικῆς ὑστερίας ποὺ μᾶς κατακλύζει, κι' ἡ ἐκλογὴ πιὰ ἂς ἀνήκει στὸν καθένα.

Γιὰ νὰ φανοῦμε ἀντάξιοι τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ πρέπει νὰ ἔχουμε καὶ πρέπει νὰ συνεχίζουμε.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΚΙ' ΟΜΑΔΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

Πῶς προετοιμάζουν τὰ σχολεῖα;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἑκατοντάδες νέοι ἄνθρωποι ἑτοιμάζονται νὰ πάρουν τὴ θέση τους στὸ κοινωνικό μας σύνολο τὶς μέρες ποὺ ρχονται. Πέρασαν χρόνια στὸ θρανίο, φόρτωσαν τὸ μυαλό τους γνώση, ἀνοιγόκλεισαν δεκάδες βιβλία, ἀφομοίωσαν, προσπέρασαν, ἐσυμπυκνωσαν καὶ τώρα βρίσκονται ὁπλισμένοι, ἕτοιμοι γιὰ τὴν μεγάλη μάχη μὲ τὸ περιβάλλον τους, ἕτοιμοι γιὰ τὴν ἀναμέτρηση μὲ τοὺς γύρω τους. Κι' ἡ ἐπιτυχία, ἡ ἀποκατάσταση, ἡ κατάκτηση, εἶναι ὑπόθεση μὲ πολλὲς διαβαθμίσεις, πολλοὺς τόνους, πολλὰ σκαλοπάτια, πολλὲς καὶ ποικίλες προσεγγίσεις.

Μιὰ ὅμως ἀπὸ τὶς βασικὲς ἀγωνίες ποὺ διέρχεται σήμερα τὸ κοινωνικὸ ἄτομο εἶναι κι' οἱ σχέσεις του, ἡ ἐπικοινωνία του, ἡ πορεία του, ὅπως διαγράφεται μέσα ἀπὸ τὸ σύνολο ποὺ τὸ περιβάλλει. Ὁ ἐπιτεινόμενος ρυθμός, ἡ ἀλλοίωση τῶν ἀξιῶν, οἱ ἀναζητήσεις τοῦ ἀτόμου ἔξω ἀπὸ τὴν πεπατημένη, ἡ σύγκρουση μὲ τὴν συμβατικότητα, οἱ ζυμώσεις ποὺ ἁπλώνονται σὰν τεράστιο δίχτυ παντοῦ σ' ὅλους τοὺς πλοκάμους τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας, ἔχουν στριμώξει τὸ ἄτομο σὲ μιὰ τραγικὴ ἀπομόνωση ἀπὸ τὴν ὁποία πασκίζει νὰ βγῆ, πότε μὲ σχηματικὲς μεθόδους (σύλλογοι, ὀργανισμοί, «κοινὲς προσπάθειες», «κοινὰ ἐνδιαφέροντα») καὶ πότε μὲ πιὸ βαθειούς, πιὸ ἀτομικοὺς ἀναδασμοὺς τῆς κατερειπωνόμενης «ὁμαδικῆς συνείδησης». Ὁ ἀνταγωνισμός, ἐξ ἄλλου σὲ μιὰ κοινωνία ὅπου ἡ γνώση, ἡ κατάρτηση, ἡ ἱκανότητα, ὁλοένα αὐξάνεται, σπρώχνει τὸ ἄτομο ὁλοένα καὶ περισσότερο σὲ ἀτομικὲς ἐπάλξεις, ἀπομακρύνοντας το ταυτόχρονα ἀπὸ τὴν συλλογικὴ συναλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀλληλεγγύη, ποὺ καθιστᾶ τὸ περιβάλλον ὄχι ζούγκλα, ἀλλὰ στίβο τίμιου κι' ὀρθομέτωπου ἀγωνίσματος.

Ὁ αὐριανὸς ἀποφοίτος λοιπὸν τῶν δικῶν μας ἐκπαιδευτηρίων μὲ ποιὰν ἀγωγὴ προσέρχεται στὸ περιβάλλον αὐτό; Κατεβαίνει σὲ ζούγκλα ἢ σὲ ἀγωνιστικὸ στίβο; Ποιά προπαίδεια καὶ ποιὰ προεργασία ἐπιτελεῖται ἀπὸ τὶς σχολές μας;

Τὰ τελευταῖα χρόνια πολλὰ ἀκούμε γιὰ ὁμαδικὲς προσπάθειες στὰ σχολεῖα. «Κέντρα ἐνδιαφέροντος», γιὰ τὸ θέατρο γιὰ τὴν λογοτεχνία, γιὰ τὴν λαογραφία, ἀθλητικὲς ἐπιδείξεις, μουσικὲς καὶ θεατρικὲς ἐκδηλώσεις, εἶναι συχνὸ πιὰ φαινόμενο στὶς σχολὲς Μέσης Ἐκπαίδευσης. Καὶ κανεὶς φυσικά, δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήση τὴν ὑψηλοτάτην χρησιμότητα ὅλων αὐτῶν τῶν θεσμῶν. Χρησιμότητα γιὰ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ μαθητῆ, γιὰ τὴν διεύρυνση τοῦ ὁρίζοντα του, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς πρωτοβουλίας, τῆς αὐτοπεποίθησης, τῆς προσωπικότητός του. Ἀλλὰ ὅσο κι' ἂν καλλιεργεῖται ἐδῶ ἡ συνεργατικότητα τοῦ μαθητῆ, ὅσο κι' ἂν ἐνθαρρύνεται ἡ ὁμαδικὴ προσπάθεια κι' ὅσο κι' ἂν ἐνυπάρχει κάπως τὸ πνεῦμα τῆς ἁμίλλας στὶς τέτοιες ἐργασίες, δὲν βρίσκεται σὲ πρῶτο πλάνο κάτι πολὺ πιὸ ὀξύ, πολὺ πιὸ διαβρωτικὸ ἢ ἐπικοδομητικό, ἀνάλογα: τὸ στοιχεῖο τοῦ συναγωνισμοῦ ποὺ γιὰ τὶς συγκεκριμένες ὑλικὲς ἀμοιβές. τὴ βαθμολογία δηλαδή, κατευθύνει τὶς παρορμήσεις τοῦ μαθητῆ ὅσον ἀφορᾶ τὶς σχέσεις του μὲ τὸ περιβάλλον.

Σὲ ὡρισμένα ἐκπαιδευτήρια τοῦ ἐξωτερικοῦ (τῆς Ἀμερικῆς κυρίως ἀπ' ὅτι ξέρουμε), ἡ βαθμολογία ἔχει καταργηθεῖ. Ὁ μαθητὴς δὲν ἐνθαρρύνεται ἔτσι νὰ διαβάζει χάριν τοῦ βαθμοῦ καὶ μόνον, ἀλλὰ χάριν τῆς μόρφωσής του καὶ τῆς ἀπόκτησης τῆς γνώσης καὶ τῆς ἱκανότητος. Καὶ ἐν ἐπεκτάσει: Ψυχολογικὰ ὁ αὐριανος πολίτης δὲν θὰ πολεμᾶ μέσα σ' ἕνα κοινωνικὸ σύνολο, ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον γιὰ τὸ συγκεκριμένο τέρμα, τὸν διορισμο, τὴν προαγωγή, τὴν αὔξηση, τὴν οἰκονομικὴ ἄνοδο, τὴν κοινωνικὴ διάκριση, ἐπιζητώντας τὸ ὑψηλότερο καὶ ἀποτελεσματικώτερο ἀπὸ τὸν διπλανό του, μὲ τὸ ἐλατήριο τῆς συγκεκριμένης ὑπεροχῆς. Θὰ ἀγωνίζεται καὶ πάλιν γιὰ ὅλ' αὐτά, ἐκτιμώντας ὅμως, ζώντας, δίνοντας βαρύτητα στὸν ἴδιο τὸν ἀγῶνα, καὶ ὡριμάζοντας μέσα σ' αὐτὸ τὸν ἀγῶνα. Κι' ἀκόμα περισσότερο: Θὰ γνωρίζει καὶ θὰ τὸ δείχνει ἐμπράκτως (ὅσο τοῦ ἐπιτρέπει ἡ ψυχοσύνθεση κι' οἱ δυνατότητες του), ὅτι στὸν ἀγῶνα αὐτὸ ὑπάρχουν πολλὲς διαβαθμίσεις προσώπων καὶ καταστάσεων, κι' ὅλοι κι' ὅλα χωροῦν, κι' ὅλοι κι' ὅλα βρίσκουν τελικὰ τὸ δρόμο καὶ τὴν τοποθέτηση τους μέσα στὰ πλαίσια αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνος ποὺ λέγεται ζωή, κοινωνία, σταδιοδρομία.

Μποροῦμε ὅμως ἀραγε στὴν Κύπρο, νὰ εἰσαγάγουμε ἔτσι ὅλως ἀπότομα, τὴν παντελῆ κατάργηση τῆς βαθμολόγησης; Ὑπάρχει ἀρκετὴ ὡριμότητα, ἀρκετὴ γενικὴ καλλιέργεια, ἀρκετὴ ἑτοιμότητα ἀπὸ μέρους καὶ τῶν γονέων καὶ τῶν μαθητῶν νὰ δεχτοῦν αὐτὸ τὸν θεσμό; Θέμα γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς.

Ὅμως στὸ μεταξύ, δὲν θὰ μποροῦσε, δὲν θἄπρεπε ἴσως νὰ γίνη μιὰ σχετική, σταδιακὴ μετατόπιση; Νὰ μὴ δίνεται ἀπὸ μέρους τῶν σχολικῶν ἀρχῶν τόση βαρύτης στὸν βαθμό, νὰ μὴν δημιουργεῖται στὸν μαθητὴ ἡ ἐντύπωση ὅτι ἡ ὑψηλὴ βαθμολόγηση εἶναι τὸ τέρμα, ὁ στόχος, ποὺ θὰ τὸν διακρίνουν πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους συμμαθητές του. Νὰ μὴν δημιουργεῖται δηλαδὴ ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ γιὰ τὴν συγκεκριμένη, τὴν ὑλικὴ ἀμοιβή. Πρᾶγμα ποὺ στὶς αὐριανὲς κοινωνικὲς σχέσεις τοῦ μαθητῆ θὰ ἀνταγκλάσει ἴσως μὲ τὴν σκληρὴ ἀδυσώπητη, τὴν ἐγωϊστικὴ τάση γιὰ ἐπαθλα, γιὰ διάκριση, κι' ἔτσι θἄχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς «ὁμαδικῆς συνείδησης», καὶ τὴν καλλιέργεια τοῦ ἀτομικισμοῦ, κάποτε στὶς πιὸ ἄκρες κι' ὀδυνηρές του μορφές.

Ἂν δὲν μπορεῖ λοιπὸν τώρα, ἂν ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἀνθρώπινου ὑλικοῦ μας δὲν ἐπιτρέπει νὰ γίνη τώρα ἡ ἀπαλλοτρίωση τοῦ βαθμοῦ, σὰν κινήτρου ἀτομικιστικῆς, ἔπαρσης κι' ἐπίτευξης, τότε ἂς διαφοροποιηθεῖ ἡ προσέγγιση στὴν ἀξιολόγηση τοῦ μαθητῆ. Νὰ μὴ ζυγίζεται ἡ ἀξία του ἀπὸ τὰ 18 ἢ τὰ 16 ποὺ παίρνει στὸ σπίτι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὡριμότητα του σὰν ἀτόμου, ἀπὸ τὶς δυνατότητες του σὰν προσωπικότητας, ἀπὸ τὶς προοπτικές του σὰν μονάδες ὑπὸ οἰκοδόμησιν, σὰν ἀτόμου ποὺ πρέπει νὰ μορφώνεται, νὰ ἀγωνπνεῖ καὶ ἀναδιπλώνεται πάντα σὲ ἁρμονικὸ συσχετισμὸ καὶ σὲ ἀδιάκοπη προσφορὰ καὶ συναλλαγὴ μὲ τὸ περιβάλλον του. Κι' ὄχι σὰν ἕνα ὑπολογισμένο ρομπὸτ ποὺ μετρᾶ ἀνελέητα τὰ δέκατα καὶ τὶς μονάδες, γιὰ νὰ ξεπερνᾶ τὸν διπλανὸ πάντα, νὰ τὸν νικᾶ πάντα, νὰ τὸν καταβάλλει πάντα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 22 Ἰουνίου 1970

Ἐπικαιρότητες

ΤΑ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Μιὰ παράλειψη στὴν Κύπρο αἰσθητὴ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μετὰ ἀπὸ κάθε ξύπνημα ἀκολουθεῖ ὁ ἀπολογισμός. Μετὰ ἀπὸ κάθε περίοδο ἐργασίας ἀκολουθεῖ ἡ ἐκτίμηση τῆς συνολικῆς προσφορᾶς. Ἔτσι καὶ τὸ καλοκαίρι ἔρχεται ὕστερα ἀπ' τὴν ἀνάσταση τῆς ἀνοιξης φορτωμένο καρποὺς καὶ σοδειά. Τὴ σοδειὰ ἑνὸς ὁλάκαιρου χρόνου ποὺ προηγήθηκε γεμάτος μόχτο κι' ἐλπίδα. Κι' ὅσο πιὸ ἐντατικὴ εἶναι ἡ προσπάθεια τὶς ἐποχὲς τῆς ἐργασίας, τόσο πιὸ πλούσια εἶναι ἡ συγκομιδὴ τὴν ἐποχὴ τοῦ θερισμοῦ.

Στὶς πιὸ πολλὲς χῶρες τοῦ κόσμου τὸ πλάνο αὐτὸ τῆς συμπεριφορᾶς ἀκολουθεῖται ὄχι μόνο στὸ φυσικό, ἀλλὰ καὶ στὸ πνευματικὸ καὶ στὸ καλλιτεχνικὸ πεδίο. Ἔτσι τὰ ἀνοιξιάτικα ἔντυπα μᾶς φτάνουν στὴν Κύπρο γεμᾶτα ἀνακοινώσεις γιὰ τὰ διάφορα φεστιβὰλ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τοῦ χρόνου ποὺ ὅλος ὁ κόσμος διέρχεται μ' ἀνακούφιση καὶ ἀγαλλίαση τὴν μεθόριο τῆς ἀσφυκτικῆς σπιτικῆς κλεισούρας καὶ τῆς πνιγηρῆς ἀτμόσφαιρας τοῦ κοινωνικοῦ σαλονιοῦ καὶ τοῦ κοσμικοῦ κέντρου, καὶ παίρνει δρόμο, ὅσο τὸ πιὸ πολὺ τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ συνθῆκες γιὰ τὸ βουνό, καὶ γιὰ τὴ θάλασσα καὶ γιὰ ταξίδια μακρυνὰ σὲ ἄλλες ξένες χῶρες γίνεται, σὲ παγκόσμια κλίμακα μιὰ συνάθροιση δυνάμεων καλλιτεχνικῶν ποὺ ἐξυπηρετοῦν πολλοὺς καὶ διάφορους ἀξιόλογους σκοπούς. Καὶ πρῶτος βέβαια στὴν κλίμακα τῆς ζωτικῆς, τῆς ἐσωτερικῆς σημασίας εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ προσφορὰ ἡ ὁποία ἁπλώνει τὴν εὐεργετική της ἐπίδραση σὲ δυὸ κόσμους οἱ ὁποῖοι χρειάζονται συνεχῆ καὶ ἀδιάλειπτη ἐπαφὴ γιὰ νὰ διατηροῦν πάντα ἀνθηρὴ τὴν γονιμότητα τῆς ἀποστολῆς τους. Ἔτσι ὁ κόσμος τῶν λειτουργῶν τῆς Τέχνης προσφέρει γενναιόφρονα, καὶ μέσα σὲ πλαίσια εὐγενικῆς ἁμίλλας τοὺς καρποὺς τοῦ ὑψίστου λειτουργήματός του, στὸν κόσμο τοῦ πυκνοῦ ἐκκλησιάσματος μ' ὅλες τὶς ἀποχρώσεις καὶ ὅλες τὶς διαβαθμίσεις του, κι ἐπιτυγχάνεται μ' αὐτὸ τὸν τρόπο του ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ σύσφιγξη ἑνὸς δεσμοῦ ζωτικῆς καὶ ἀπαράβατης σημασίας γιὰ τὴν πορεία καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Καὶ στὰ πλαίσια καὶ σὰν ἀποτέλεσμα φυσικὸ τῆς ἐκπλήρωσης αὐτῆς τῆς προσέγγισης, πραγματοποιεῖται παράλληλα καὶ ἡ καλλιέργεια ἀγαθοτέρων σχέσεων καὶ πλατύτερης ἀνθρωπιᾶς καὶ κατανόησης ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους διαφόρων λαῶν κι' ἐθνικοτήτων οἱ ὁποῖοι παρευρίσκονται στὶς ἐκδηλώσεις αὐτές. Γίνονται μ' ἄλλα λόγια τὰ φεστιβὰλ αὐτὰ ἑστίες ἐποικοδομητικὲς ὅπου διαστέλλονται ρεύματα ἀγαθῆς καλοπροαίρετης καὶ ἐξευγενιστικῆς ἐπίδρασης. Παράλληλα ἐξ ἄλλου μὲ τὰ πνευματικὰ ὠφέλη, τὰ ὁποῖα εἶναι σὲ τελευταία ἀνάλυση πανανθρώπινης χρησιμότητας, τὰ οἰκονομικὰ κέρδη τὰ ὁποῖα ἀφήνει στὴν κάθε χώρα ἡ διοργάνωση τέτοιων καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων, ἀποτελοῦν ἕνα εἰσόδημα ἀξιόλογο.

Χρειάζεται νὰ ἀναφερθοῦμε σὲ δυὸ μόνο καλλιτεχνικοὺς τομεῖς ποὺ καλύπτονται ἀπὸ τὰ καλοκαιρινὰ φεστιβὰλ γιὰ νὰ ἐντιμήσουμε τὴν ἔκταση καὶ τὴν σοβαρότητα τῆς προσπάθειας αὐτῆς ἀνάμεσα στὶς χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Καὶ γιὰ ν' ἀρχίσουμε πρῶτα μὲ τὰ πιὸ γνωστὰ καὶ τὰ πιὸ δημοφιλῆ κινηματογραφικὰ φεστιβάλ. Κάθε καλοκαίρι κατακλύζουν τὶς θεματικὲς ἀχτὲς τῆς Μεσογείου ἄνθρωποι τοῦ κινηματογράφου κάθε λογῆς καὶ ποιότητας. Ὅσο παρδαλὸ ὅμως κι' ἂν εἶναι τὸ τσούρμο ποὺ κάνει τὴν κάθοδό του στὶς κοσμικὲς πλαζ τῶν Καννῶν, κι' ὅσο ἀμφίβολες καὶ ὕποπτες κι' ἂν εἶναι οἱ προθέσεις καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τῶν ἀκόμα πιὸ ὕποπτων καὶ ἀμφίβολων «καλλιτ χνῶν» ποὺ προσέρχονται σ' αὐτὸ τὸ πανηγῦρι, γεγονὸς ἀναμφισβήτητο εἶναι πὼς ἡ βράβευση ἑνὸς ἔργου στὸ Φεστιβὰλ Καννῶν, δικαιολογημένα ἢ μή, τοῦ ἀνοίγει τὸ δρόμο στὴν ἐπιτυχία — ἐμπορικὴ ἂν ὄχι καλλιτεχνικὴ— καὶ στὴν διεθνὴ δημοσιότητα. Τὸ ἴδιο πρᾶγμα συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἔργα ποὺ βραβεύονται καὶ στὰ ἄλλα ὅλα κινηματογραφικὰ φεστιβὰλ ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ πιὸ γνωστὰ εἶναι ἐκεῖνα τῶν Ἀνατολικῶν χωρῶν — Τσεχοσλοβακία καὶ Ρωσσία καὶ σὲ κάπως πιὸ περιορισμένη κλίμακα τὸ δικό μας φεστιβὰλ στὴ Θεσσαλονίκη.

Ὁ κινηματογράφος ὅμως εἶναι θέαμα μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Καὶ μάλιστα θέαμα ποὺ στηρίζεται πάνω σὲ καλλιτεχνικὲς ἀξίες, ὄχι ἐσμαφρόδιτες, ἀλλὰ σύνθετες τούλαχιστο. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ἴσως καὶ ἡ ἀξιολόγησή του μπορεῖ κάποτε νὰ παίρνει λανθασμένο δρόμο καὶ νὰ στηρίζεται πάνω σὲ κριτήρια κι' ἐλατήρια ποὺ νὰ μὴν εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἀπηλλαγμένα ἀπὸ νοθεῖς ἐπιδράσεις. Στὸν τομέα ὅμως τῆς μουσικῆς, ὅπου παρατηροῦνται ἐξ ἄλλου καὶ τὰ περισσότερα καλοκαιριάτικα φεστιβάλ, ἡ περίπτωση τῶν νόθων ἐπιδράσεων εἶναι κάτι τὸ σπάνιο, ἂν ὄχι τὸ ἀνύπαρκτο. Τὸ πολὺ - πολὺ νὰ παίζη, κάποιο ρόλο σχετικὸ ἡ προσωπικὴ εὔνοια στὴν ἀπονομὴ τῶν διαφόρων βραβείων ὅπου ὑπάρχουν. Κι' αὐτό, ὅταν πρόκειται γιὰ καλλιτέχνες στὰ πρῶτα στάδια τῆς καρριέρας τους, κανένα ἀποφασιστικὸ ρόλο δὲν παίζει στὴν κατοπινὴ του ἐξέλιξη ποὺ βασίζεται ἀποκλειστικὰ στὸ μέγεθος τῆς καλλιτεχνικῆς του ὑπόστασης.

Ἔτσι στὴν περίπτωση τῶν ἀθρόων μουσικῶν ἐκδηλώσεων τὸ καλοκαίρι, ἕνας καλλιτεχνικὸς συναγερμὸς ἐπικρατεῖ σ' ὁλάκερη τὴν εὐρώπη καὶ ἡ προσφορὰ τῆς καλλιτεχνικῆς συγκίνησης γίνεται ἄφθονη καὶ ὑψηλή: Στὴν Βιέννη, στὸ Ἐδιμβοῦργο, στὸ Μπέργκεν, στὸ Μόναχο, στὸ Σάλτζμπουργκ, θ' ἀνεβαστοῦν ὁπερατικὰ ἔργα τόσο διαφορετικῶν συνθετῶν ὅπως εἶναι ὁ Γκέρσγουϊν, ὁ Μότσαρτ, ὁ Μπρίττεν, ὁ Χάϋντν, ὁ Βάγκνερ, ὁ Γιάνασιεκ. Καὶ κοιτοῦμε αὐτὴ τὴν ἔξοχη ποικιλία καὶ σκεφτόμαστε μὲ δέος καὶ πίκρα τὶς ἐμπειρίες ποὺ ἐμεῖς στὸ μικρό μας νησὶ χάνουμε, ἀφοῦ ρηχοζοῦμε, σὲ μιὰν πνευματικὴ ξεραΐλα ποὺ διανθίζεται μονάχα ἀραιὰ καὶ ποὺ ἀπὸ κάποια μεμονωμένα καὶ λίγο ἀτροφικὰ καλλιτεχνικὰ γεγονότα.

Οἱ διάφορες σχολικὲς ἑορτὲς μὲ τὰ δράματα ποὺ ἀνεβάζονται μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς λήξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους, τὰ λιγοστὰ φεστιβὰλ χορωδιακῆς μουσικῆς, καθὼς καὶ οἱ ἐπισκέψεις ξένων συγκροτημάτων κι' ἑρμηνευτῶν (ποὺ ἄλλωστε πραγματοποιοῦνται καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τοῦ χρόνου), ἀποτελοῦν τὴ μόνη καλλιτεχνικὴ μας κίνηση σὲ μιὰ ἐποχὴ τοῦ χρόνου ποὺ σὲ ἄλλες χῶρες ἡ Τέχνη γνωρίζει ἀποθέωση. Ἴσως καὶ πάλι νὰ δικαιολογηθοῦμε μὲ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα. Ἡ δικαιολογία ὅμως αὐτὴ ἄρχισε πιὰ νὰ παλιώνει καὶ λίγο ἀκόμη θὰ γίνη ἁπλὴ πρόφαση, ὅπως τόσες ἄλλες ποὺ βρίσκουμε πρόχειρες ὅταν πρόκειται νὰ δικαιολογήσουμε τὴν ἀδράνεια καὶ τὴν νωθρότητα μας. Γιατὶ παρόμοιες πολιτικὲς συνθῆκες κρατοῦνε χρόνια σ' ἄλλες χῶρες κι' ἡ ἐπέμβαση τους στὴν ὁμαλὴ λειτουργία ὅλων τῶν θεσμῶν καὶ τῶν ἐκδηλώσεων ,πρέπει νὰ ἐξουδετερώνεται μὲ τὴν ἀξιοποίηση ὅλων τῶν δυνατῶν προϋποθέσεων καὶ ὅλων τῶν δυνατῶν μέσων. Καὶ οἱ δυὸ βασικὲς προϋποθέσεις στὴν περίπτωση τῆς χώρας μας, ὑπάρχουν καὶ ἐνθαρρύνουν: Οἱ πνευματικοὶ καὶ καλλιτεχνικοί μας παράγοντες πολὺ λίγο ἢ καὶ καθόλου δὲν ἐπηρεάστηκαν στὴν δράση τους ἀπὸ τὴν ὑφιστάμενην πολιτικὴν ἐκκρεμότητα, τὰ θέατρα λειτουργοῦν, βιβλία καὶ περιοδικὰ ἐκδίδονται, μουσικὲς ἐκδηλώσεις γίνονται — στὰ πλαίσια ποὺ ἀναφέραμε πιὸ πάνω.

Ὅσο δὲ γιὰ τὴν τουριστική μας κίνηση, ἁρμόδιοι παράγοντες διαβεβαιώνουν ὅτι καμμιὰ ὕφεση δὲν παρουσιάστηκε στὴν προσέλευση ἐπισκεπτῶν στὴν Κύπρο ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς Τουρκικῆς ἐπιδρομῆς. Γιατὶ λοιπὸν τὸ κράτος, μέσῳ τοῦ ἁρμοδίου σώματος νὰ μὴ δώσει τὴν ὥθηση ποὺ χρειάζεται γιὰ μιὰ συγκροτημένη καὶ ἄρτια συγκέντρωση κι' ἐκδήλωση τῶν καλλιτεχνικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Γιατὶ δὲν μποροῦμε νὰ θέσουμε σὲ κίνηση τὸ μηχανισμὸ γιὰ ἕνα τέτοιο παγκύπριο καλοκαιρινὸ φεστιβὰλ γιὰ τὸν ἐρχόμενο χρόνο; Ἀρχαίους χώρους μὲ ὑποβλητικὴ ἀτμόσφαιρα διαθέτουμε. Ἀπὸ ἱστορικὴ καὶ πολιτιστικὴ παράδοση δὲν ὑστεροῦμε. Οἱ φυσικές μας καλλονὲς ἑλκύουν χιλιάδες ξένων ἐπισκεπτῶν κάθε χρόνο.

Τέλος οἱ καλλιτεχνικές μας δυνάμεις δὲν εἶναι καὶ τόσο εὐκαταφρόνητες, ὅπως νομίζουμε. Χρειάζονται ὥθηση, ἀναγνώριση, ἀξιοποίηση. Καὶ ἂν στὶς δύσκολες αὐτὲς μέρες τῆς ἐθνικῆς μας κρίσης, διαθέτουμε χρόνο καὶ χρῆμα καὶ μέριμνα γιὰ τὴν ὀργάνωση διεθνῶν ἐμπορικῶν ἐκθέσεων, γιατὶ νὰ μὴ στρέψουμε ἰσοδύναμα τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν φροντίδα μας σ' ἕνα τομέα πνευματικώτερο, ἀλλ' ὄχι λιγώτερο συμφέρον; Μιὰ ἀρχὴ μόνο χρειάζεται. Μετὰ τὰ πράγματα θὰ πάρουν τὸν δρόμο τους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΑΝΑΝΕΩΣΗ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

«Φίλε κ. διευθυντά,

Διάβασα στὴν «Κύπρο» τῆς 8.10.70 τὸ ἄρθρο τῆς συνεργάτιδός σας κ. Νάγιας Ρούσου, σχετικὰ μὲ τὴν θέση τῆς μουσικῆς στὸν τόπο μας.

Οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ἡ ἀρθρογράφος σας εἰσηγεῖται τὴν κατάργηση τῆς «ψυχαγωγικῆς» μουσικῆς γιὰ νὰ πλέουμε ὅλοι στὰ πέλαγα τῆς εὐτυχίας τῆς «σοβαρᾶς» μουσικῆς.

Τὸ τί δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβη ἡ ἀρθρογράφος σας εἶναι ἡ συνύπαρξη τῶν δύο «εἰδῶν» μουσικῆς, ποὺ σὰν ἀποτέλεσμα θὰ εἶχε τὴν ἀντικειμενικὴ κρίση τοῦ προβλήματος ἐκ μέρους της.

Σὲ καμιὰ περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς μουσικῆς δὲν ἀφανίστηκε τὸ ἕνα εἶδος καὶ νὰ κυριαρχήση ἀπόλυτα τὸ ἄλλο. Καὶ τὰ δύο συνυπάρχουν καί, φυσιολογικά, ἀποτελεῖ ἀντίβαρο τὸ ἕνα γιὰ τὸ ἄλλο. Ἂν κάποτε ὑπερτερεῖ τὸ ἕνα εἰς βάρος τοῦ ἄλλου, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες, κοινωνικὲς καὶ ταξικὲς ἀνακατατάξεις, ἐπαναστάσεις, πολέμους, περιόδους εἰρήνης κλπ. Σὲ καμιὰ ὅμως περίπτωση ἐπαναλαμβάνω, δὲν ἀφανίστηκε τὸ ἕνα γιὰ νὰ ζήση τὸ ἄλλο, οὔτε ἀκόμα καὶ κατὰ τὴν μεγάλη ἄνθιση τῆς «σοβαρᾶς» μουσικῆς τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα. Καὶ τότε ὑπῆρχαν οἱ λαικοὶ τραγουδιστὲς καὶ οἱ λαϊκοὶ συνθέτες ποὺγραφαν τραγουδάκια γιὰ κάποιο «Δελφινάκι» — μάλλον «Πέστροφα» τοῦ λαϊκοῦ(;) συνθέτη Σοὺμπερτ — ἢ γιὰ κάποιο χαμένο ἔρωτα καί, γιατὶ νὰ μὴ τὸ ποῦμε; γιὰ νὰ ἀναπνεύσουν λιγάκι ἀπὸ τὸ βάρος τῆς καλουπιασμένης τότε «σοβαρᾶς» μουσικῆς.

Τὰ περὶ λογοκρισίας ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων δίσκων κλπ., δὲν ἀποτελοῦν σοβαρὲς εἰσηγήσεις. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ προβλήματα καὶ φαινόμενα καὶ τὴν κρίση ποὺ περνᾶ ἡ «σοβαρὰ» μουσικὴ σ' ὅλο τὸν κόσμο μὲ ἀποτέλεσμα τὴν «παράλληλη — σὰν ἀντιστάθμισμα — ἀνάπτυξη τῆς «ψυχαγωγικῆς».

Γνωρίζει ἡ κ. Ρούσου γιατὶ ἔκλεισε τὸ «OLD VICK» ἢ ἡ ὀρχήστρα «Χάλλε» ἢ γιατὶ ἔγινε τὸ μεγάλο «κρὰχ» τῆς Συμφωνικῆς τῆς Νέας Ὑόρκης ποὺ παρ' ὀλίγον νὰ στοίχιζε τὸ κλείσιμό της; Γιὰ νὰ τὴν κατατοπίσω θὰ ἀναφερθῶ στὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Σὲρ Τζὼν Μπαρμπιρόλλι, σὲ μιὰ τηλεοπτικὴ συνέντευξή του πέρυσι στὸ Λονδῖνο, λίγο πρὶν κλείση ἡ ὀρχήστρα «Χάλλε» καὶ ποὺ τὴν παρακολούθησα προσωπικά. Εἶπε λοιπὸν ὁ διάσημος μαέστρος ἀπαντώντας σὲ σχετικὴ ἐρώτηση: «Ναί, τὰ οἰκονομικὰ μας δὲν εἶναι καὶ τόσο καλά, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος ποὺ περνοῦμε τὴν κρίση. Ὁ λόγος εἶναι πὼς δὲν ὑπάρχει ἀ ν α ν έ ω σ η...».

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ 23.6.1970

ΠΡΩΤΙΣΤΩΣ Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ

(Πλουτή Λέρβα)

Νάτο λοιπὸν τὸ πρόβλημα κ. Ρούσου. Ἀ ν α ν έ ω σ η. Βέβαια τὰ ἀριστουργήματα τῶν μεγάλων Δασκάλων τῆς μουσικῆς δὲν πρόκειται νὰ νάσουν ἀπὸ τὴν ἀξία τους σὰν ἔργα. Χάνουν ὅμως πιστούς, γιὰ τὸν ἁπλούστατο λόγο ὅτι δὲν συμβαδίζουν μὲ τὴν ἐποχή μας. Ἐπαναλαμβάνω. Ἡ ἀξία τους εἶναι ἀναντίλεκτη ὅπως εἶναι καὶ τοῦ Παρθενώνα.

Σήμερα ὅμως δὲν χτίζουμε Παρθενῶνες οὔτε γράφουμε οὔτε θὰ ξαναγραφῆ ἡ 9η Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν. Αὐτὰ εἶναι κειμήλια ποὺ ἔμειναν γιὰ νὰ ὑπογραμμίζουν τὸ «ζενίθ» ἑνὸς πολιτισμοῦ ἢ μιᾶς ἐποχῆς.

Ἀντίθετα ὅμως τὸ ἐλαφρὸ τραγούδι, ποὺ πάντα ἀπεικονίζει καταστάσεις καὶ ἐκφράζει συναισθήματα καὶ ἀνησυχίες τῆς ἐποχῆς ποὺ γράφεται, ἀνανεώνεται συνέχεια καὶ βρίσκεται πάντα στὴν ἐπικαιρότητα γιατὶ ἐκφράζει καταστάσεις ποὺ ζοῦμε τ ὼ ρ α. Ἀπὸ τοὺς τροβαδούρους, τοὺς πρώτους λαϊκοὺς τραγουδιστές, ἀνανεούμενοι συνέχεια φτάνουμε στὴν ἐποχή μας. Τὴν ἐποχὴ τῶν διαστημικῶν ἄθλων τῶν «Σκαθαριῶν», τοῦ Τὸμ Τζόουνς καὶ τοῦ «Περιβολιοῦ τοῦ τρελλοῦ»!

Ποιά ὅμως ἡ ἀνανέωση τῆς «σοβαρᾶς» μουσικῆς; Σχεδὸν καμμία. Ὁ Σιέμπεργκ κάτι δοκίμασε νὰ κάμη μὲ τὸ δωδεκαφθογγικό του σύστημα. Οἱ μαθητὲς ὅμως καὶ οἱ ὀπαδοί του ἀπέτυχαν οἰκτρὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἢ τουλάχιστον νὰ τὸν μιμηθοῦν. Σήμερα ἔχουμε πειραματισμοὺς στὸν τομέα αὐτὸ ποὺ δὲν ξέρουμε ὅμως ποῦ θὰ καταλήξουν. Εἶναι ὅμως πειραματισμοί. Δὲν εἶναι ἀνανέωση.

Τὸ ζήτημα Συμφωνικῆς Ὀρχήστρας σ' ἕνα τόπο εἶναι στοιχεῖο πολιτισμοῦ καὶ πνευματικῆς ἀνόδου, ὅπως καὶ ἡ ὕπαρξη **«καναλιοῦ»** ἀπὸ **τὸ ραδιόφωνο** γιὰ τοὺς φίλους τῆς κλασσικῆς μουσικῆς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως γιὰ τὸν τόπο μας εἶναι προβλήματα ποὺ θὰ λυθοῦν — ἂν λυθοῦν — μὲ μακρόχρονα σχέδια, κόπους καὶ μόχθους γενεῶν γιὰ νὰ ὑπάρξη ἕνα κάποιο ἀποτέλεσμα. Δὲν λύονται μέσα σὲ μιὰ μέρα, οὔτε μὲ τὴν κατάργηση τῶν «ψυχαγωγικῶν» προγραμμάτων οὔτε ἀκόμα καὶ μὲ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην ὅλων τῶν λαϊκῶν συνθετῶν καὶ τραγουδιστῶν.

Ἀπ' ὅ,τι γνωρίζω τὸ ΡΙΚ μετέφερε τὸ κλασσικὸ πρόγραμμα πρωΐ ὥστερα ἀπὸ σφυγμομέτρηση τῆς κοινῆς γνώμης μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ ὑπάρχη μεγαλύτερο ποσοστὸ ἀκροατῶν. Τὸ τί πέτυχε δὲν γνωρίζω, οὔτε εἶμαι ὁ ἁρμόδιος νὰ εἰσηγηθῶ λύσεις. Τὸ πρόβλημα παραμένει καὶ μιὰ καὶ εἶναι πρόβλημα ποὺ βρίσκεται ὑπὸ ἐξέταση, εἰδικότερα τώρα μὲ τὴν ἐπίσημη κυβερνητικὴ δήλωση γιὰ δημιουργία συμφωνικῆς ὀρχήστρας, ἐμεῖς δὲν μποροῦμε ἀνεύθυνα νὰ λέμε ὅ,τι θέλουμε γιατὶ μάλλον ζημία προκαλοῦμε παρὰ καλό. Ἐκτὸς ἂν θυμηθοῦμε τὰ λόγια τοῦ Γιάννη Τσαρούχη, «Ἐδῶ παιδί μου ὅ,τι δηλώσεις πὼς εἶσαι, εἶσαι».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΣΩΝΗΣ»
Λευκωσία 25.6.70.

ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗΝ

«Ἀγαπητὴ Σύνταξη,

Μερικὲς σκέψεις ἂς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἐκφράσω πάνω στὸ θέμα τῆς μουσικῆς, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ τοῦ κ. Κοτσώνη πρὸς τὴν «Κύπρο».

Διερωτῶμαι ἂν ἐνγοῆ στὰ σοβαρὰ αὐτὰ ποὺ γράφει ὁ ἐπιστολογράφος σας. Μὰ τόσο πολὺ καμφθήκαμε ἐμεῖς ἐδῶ στὴν Κύπρο ἀπὸ τὸ βάρος τῆς «βαρειᾶς» μουσικῆς, τόσο πολὺ μπουχτήσαμε τὴν 9η τοῦ Μπετόβεν ὥστε νὰ ἀναζητοῦμε ἀπεγνωσμένα τὴν «ἀνανέωση»; Μὴ παίρνετε τοῖς μετρητοῖς τὸ τί εἶπε ὁ Σὲρ Τζὼν Μπαρμπιρόλλι. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε ὑπ' ὄψη του τὸ χάλι μας ἐδῶ στὴν Κύπρο. Ὅμως πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ πρόταση γιὰ ἀνανέωση ἴσως νὰ μὴ εἶναι καὶ τόσο ἀνεφάρμοστη γιὰ μᾶς τοὺς Κυπρίους. Τί θὰ λέγατε ἄν, ἐπὶ παραδείγματι ἀλλάζαμε τὸ φύλλο καὶ δίναμε μιὰ κάποια σημασία, ἀντὶ στὸ «Δελφινάκι» ποὺ λίγο διαφέρει ἀπὸ τὴν πρὸ εἰκοσαετίας «Ντερμπετέρισσα», στὴν «Ὠδὴ στὴ χαρὰ» δηλ. στὴν 9η τοῦ Μπετόβεν; Δὲν θᾶταν τοῦτο ὄνι ἁπλῶς μιὰ ἀνανέωσ μὰ μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ ἀπὸ τὴν συνεχὴ μονοτονία τῶν λαϊκῶν μας τραγουδιστῶν ποὺ αἰωνίως κτυποδέρνονται καὶ κλαῖν μὲ παθολογικὴ θέλεγε κανεὶς ἀπαισιοδοξία τὴ μοίρας τους;

Μπορεῖ, γιὰ τὸν ἔξω κόσμο ἡ κλασσικὴ μουσικὴ νὰ μὴ εἶναι παρὰ κειμήλιο, πρᾶγμα πολὺ ἀμφίβολο. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσουμε καὶ νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι ἐμεῖς ἐδῶ στὴν Κύπρο, σ' αὐτὸ εἰδικὰ τὸ κεφάλαιο κάνουμε μαῦρα μεσάνυκτα.

Βλέπετε ἐδῶ ἔγκειται ἡ μεγάλη διαφορά. Ἡ σοβαρὰ μουσικὴ ἔχει αὐτὸ τὸ μοναδικὸ ἐπίτευγμα καὶ πλεονέκτημα. Κατάφερε νὰ διασπάση τὰ σύνορα τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, τῆς γλώσσας καὶ τῆς κουλτούρας.

ΚΛΕΑΝΘΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ»
Λευκωσία.

Πάνω στὸ θέμα τῆς κλασσικῆς μουσικῆς, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ἀναφέρω καὶ τοῦτο. Ἡ κ. Νάγια Ρούσου εἶναι καλὸς γνώστης τῶν προβλημάτων τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν κλασσικὴ μουσική.

Μουσικὴ καταρτισμένη ἀπὸ καιρὸ δουλεύει στὴ δισκοθήκη τοῦ ΡΙΚ. Εἶναι ἐπίσης, ἀξιοπρόσεχτος ἀρθρογράφος, ποὺ ταχτικὰ γράφει σὲ ἑβδομαδιαία ἐφημερίδα κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Σύγχρονες Σκέψεις». Τελευταῖα ἔγραψε ἕνα ἀξιόλογο ἄρθρο γιὰ τὴ «θέση τῆς μουσικῆς στὸν τόπο μας». Παρ' ὅλο ποὺ δουλεύει στὸ ΡΙΚ δὲ δίστασε νὰ πεῖ τ' ἀκόλουθα, ἀντίθετα ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τῶν ὑπευθύνων: «...τὸ ἵδρυμα ἀποφάσισε νὰ μεταφέρει τὰ προγράμματα αὐτὰ (τῆς κλασσικῆς μουσικῆς) ἀπὸ τὰς πιὸ περίοπτες καὶ σημαντικὲς βραδυνὲς ὥρες στὶς πιὸ δευτερεύουσες ραδιοφωνικὲς πρωϊνὲς καὶ πιὸ κάτω, ἀνάμεσα σ' ἄλλα εἰσηγεῖται, ἡ κ. Ρούσου: «Νὰ δοθεῖ περισσότερη μέριμνα στὴ μετάδοση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο καὶ ἀπὸ τὴν Τηλεόραση — μὲ ζωντανὴ συμμετοχὴ τῶν σπουδαστῶν τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ τῶν ἄλλων μουσικῶν παραγόντων τοῦ τόπου».

**

Ἦταν, πραγματικά, εὐχάριστη ἡ σπουδὴ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντῆ τοῦ ΡΙΚ νὰ δώσει ἀπάντηση στὴν κ. Μαθηκολώνη, σχετικὰ μὲ τὶς θεατρικὲς προβολὲς τῆς Τηλεοράσεως. Ὅμως, διερωτᾶται κανείς, γιατὶ παρόμοια σπουδὴ νὰ μὴν ἔχει ἐπιδειχθεῖ γιὰ μιὰ ἀπάντηση τόσο πρὸς τὴν κ. Νάτια Ρούσου, ὅσο καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους ποὺ πρόβαλαν, ἐνωρίτερα, σημαντικώτερα ἐρωτήματα πρὸς τὴ Διεύθυνση τοῦ ΡΙΚ;

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΟΣ «ΠΡΩΤΙΣΤΩΣ Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ»

Ἀγαπητὴ Σύνταξις,

Παρακαλῶ ὅπως μοῦ παραχωρήσετε λίγον ἀπὸ τὸν πολύτιμο χῶρο τῆς ἐγκρίτου ἐφημερίδος σας διὰ τὰς ἀκολούθους παρατηρήσεις μου ὅσον ἀφορᾶ δημοσίευμα εἰς τὴν «Ἐλευθερίαν» τῆς 23ης τρέχ. τοῦ συνεργάτου σας κ. Πλουτῆ Σέρβα, μὲ τίτλον «Πρωτίστως ἡ Ποιότητα».

Μετ' ἐκπλήξεώς μου ἀνέγνωσα εἰς τὸ ὡς ἄνω δημοσίευμα ἀναφορὰν εἰς σημεῖα ἄρθρου μου δημοσιευθέντος εἰς τὴν «Κύπρον» τὴν Δευτέραν 8ην τρέχ., μὲ τίτλον: «Ἡ θέση τῆς Μουσικῆς στὸν τόπο μας». Ἐπειδὴ δὲ εἶναι προφανὲς ὅτι ὑπῆρξε παρερμηνεία τῶν γραφομένων μου, ἐπιθυμῶ νὰ διασαφηνίσω τὰ σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ὁ κ. Σέρβας.

1) Ὁ κ. Σέρβας, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς εἰς παράγραφον, εἰς τὴν ὁποίαν σχολιάζει ἀπόσπασμα τοῦ ὡς ἄνω ἄρθρου μου: «Παρ' ὅλο ποὺ δουλεύει στὸ ΡΙΚ (ἡ ὑποφαινομένη), δὲν δίστασε νὰ πῆ τ' ἀκόλουθα ἀντίθετα ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τῶν ὑπευθύνων: «... τὸ ἵδρυμα ἀποφάσισε νὰ μεταφέρει τὰ προγράμματα αὐτὰ τῆς κλασσικῆς μουσικῆς, ἀπὸ εἰς πιὸ περίοπτες καὶ σημαντικὲς βραδυνὲς ὥρες στὶς πιὸ δευτερεύουσες ραδιοφωνικὲς πρωϊνὲς καὶ πιὸ κάτω, ἀνάμεσα σ' ἄλλα εἰσηγεῖται, ἡ κ. Ρούσου: «Νὰ δοθεῖ περισσότερη μέριμνα στὴ μετάδοση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο καὶ ἀπὸ τὴν Τηλεόραση — μὲ ζωντανὴ συμμετοχὴ τῶν σπουδαστῶν τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ τῶν ἄλλων μουσικῶν παραγόντων τοῦ τόπου».

Ἡ παράγραφος ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεσπάσθη ἡ ὡς ἄνω πρότασις ἔχει ὡς ἀκολούθως: «Πέρυσι τὸ Ραδιοφωνικὸ Ἵδρυμα Κύπρου διεξήγαγε μιὰ στατιστικὴ ἔρευνα μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν του. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀκροατῶν γιὰ τὸ «Δεύτερο Πρόγραμμα», ἀπὸ τὸ ὁποῖο μεταδίδονται τὰ προγράμματα τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς ἦτο τόσο ἀποκαρδιωτικὸς ποὺ τὸ Ἵδρυμα ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρη τὰ προγράμματα αὐτὰ ἀπὸ τὶς πιὸ περίοπτες καὶ σημαντικὲς ὥραδυνὲς ὥρες στὶς πιὸ «δευτερεύουσες» ραδιοφωνικῶς πρωϊνὲς ὥρες».

Εἶναι σαφὲς ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς παραγράφου (ἀποκαρδιωτικὸς) ὅτι τὸ Ἵδρυμα ἐνοιωσε ἀναγκασμένο νὰ προβῆ εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐνέργειαν, λόγῳ ἐλλείψεως ἀνταποκρίσεως ἐκ μέρους τῶν ἀκροατῶν, οἱ ὁποῖοι σημειώνουμε, δυσβαρδίζουν κυριολεκτικὰ τὸ ΡΙΚ μὲ ἀλληλογραφίαν διὰ τὴν ἐλαφρὰν μουσικὴν — Ἑλληνικὴν καὶ ξένην.

Ὅσον ἀφορᾶ δὲ τὴν «ἀντίθεση» μεταξὺ τῶν δικῶν μου ἀπόψεων καὶ ἐκείνων τῶν ὑπευθύνων τοῦ ΡΙΚ, δὲν ἔχω ἀντιληφθῆ περὶ ποίων «ἀπόψεων» πρόκειται. Ἐὰν ὁ λόγος εἶναι περὶ τῆς ἐτησίας ἐκθέσεως τοῦ ΡΙΚ, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη τὴν 5ην Ἰουνίου, τὸ δικό μου ἄρθρο ἐγράφη καὶ ἐστάλη πρὸς δημοσίευσιν τὴν 4ην Ἰουνίου. Ὡς ἐκ τούτου καμμιὰν γνῶσιν τῶν ἀπόψεων τῶν ἁρμοδίων τοῦ ΡΙΚ ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Προγραμμάτων σοβαρᾶς μουσικῆς δὲν εἶχα, καὶ καμμίαν «ἀντίθετον» ἄποψιν δὲν ἐξέφρασα!

2) Ἡ εἰσήγησή μου τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει ὁ κ. Σέρβας «Νὰ δοθῆ περισσότερη μέριμνα στὴν μετάδοση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο καὶ ἀπὸ τὴν Τηλεόραση, μὲ ζωντανὴ συμμετοχὴ τῶν σπουδαστῶν τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καὶ τῶν ἄλλων μουσικῶν παραγόντων τοῦ τόπου», εἶναι μιὰ ἀπὸ πολλὲς εἰσηγήσεις τὶς ὁποῖες θέτω εἰς τὸ σχετικὸ δημοσιεύμά μου, καὶ οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ γίνουν συντονισμένα ἀπὸ πολλὲς κατευθύνσεις τῆς Κυπριακῆς Πολιτείας. Παρατηρήσεις τὶς ὁποῖες ἔκανα μὲ τὸ καλαπροαίρετο ἐλατήριο τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός μου γιὰ τὴν σοβαρὰ μουσικὴ καὶ γιὰ τὴν ἀνάγκη προωθήσεώς της, προκειμένου ν' ἀνεβῆ κι' ἡ πολιτιστική μας στάθμη.

3) Ἐρωτᾶ ὁ κ. Σέρβας: «Ὅμως διερωτᾶται κανεὶς γιατὶ παρόμοια σπουδὴ νὰ μὴν ἔχει ἐπιδειχθῆ γιὰ μιὰν ἀπάντηση, τόσο πρὸς τὴν κ. Νάγιαν Ρούσου, ὅσο καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους ποὺ πρόβαλαν ἐνωρίτερα, σημαντικώτερα ἐρωτήματα πρὸς τὴν διεύθυνση τοῦ Ρ.Ι.Κ.».

Ἐγώ, ὅμως, οὔτε ἐρωτήσεις ὑπέβαλα καὶ ἐπομένως οὔτε καὶ ἐπερίμενα ἀπαντήσεις! Πιστεύω ὅτι καθῆκον μας σὰν πνευματικῶν ἀνθρώπων εἶναι ἡ ἐπαγρύπνηση καὶ ἡ ἐποικοδομητική, ἀπροκατάληπτη παρατήρηση, ἡ ὁποία νὰ βοηθᾶ καὶ νὰ συμπαρίσταται στοὺς ἁρμοδίους καὶ ὑπεύθυνους λειτουργοὺς τῆς Πολιτείας. Οὔτε μποροῦμε νὰ ψέγουμε μόνο διὰ πράγματα, τὶς λιπομέρειες τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζουμε, ὑποτιμώντας ταὐτόχρονα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται. Καὶ ὑπὸ τῶν παρόντων ἁρμοδίων τοῦ ΡΙΚ πολλὰ ἔχουν ἐπιτευχθῆ εἰς τὸν Ραδιοφωνικό, Τηλεοπτικὸ καὶ γενικὰ τὸν πολιτιστικὸν τομέα. Ὑπενθυμίζουμε μόνο τὸ «Θέατρο ΡΙΚ», τὸ ὁποῖο ἐλειτούργησε τὴν περασμένη «σαιζόν».

Εὐχαριστῶν διὰ τὴν φιλοξενίαν,

Μετὰ τιμῆς,

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ,
Λευκωσία, 24.6.70.

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ
Τ.Κ. 1055
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Λευκωσία, 1η Ἰουλίου, 1970.

Καν Νάγια Ρούσου,
Ρ Ι Κ Λευκωσίαν

Ἀγαπητή κ. Ρούσου,

Λέν γνωρίζω ὕστερα ἀπό ποιανοῦ τήν πρωτοβουλία ἡ σύνταξη τῆς " Ἐλευθερίας " μέ παρεκάλεσε ν' ἀποσύρω τήν ἀπάντηση μου πάνω στίς παράδοξες γιά μένα παρατηρήσεις σας.

Διαβεβαιωθεῖτε ὅτι πρόθυμα δέχτηκα τήν παράκληση ἐφ' ὅσον αὐτό θά σᾶς ἐξυπηρετοῦσε.

Ὅμως, σκέφτηκα πῶς θᾶταν ἐποικοδομητικό ἄν σᾶς ἔστελνα τό ἐσώκλειστον ἀντίγραφο. Θέλω νά πιστεύω πώς διαβάζοντας το προσεχτικά θά βγάλετε ὠφέλιμα γιά σᾶς συμπεράσματα στήν ἀντίληψη προσώπων καί πραγμάτων.

Μέ ἐκτίμηση,

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

ΠΕΡΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

«Ἀναπτῆ «Κύπρος»,

Ἀνέγνωσα εἰς τό φύλλον σας τῆς 29.6.70 καί ὑπό τόν τίτλον «ἡ ἀνανέωση τό πρόβλημα τῆς μουσικῆς» μερικά ἐνδιαφέροντα πράγματα ἐπί τῶν ὁποίων θά ἤθελα νά ἀναφερθῶ ἐπ' ὀλίγον. Δέν θά ἀσχοληθῶ μέ ὅλον τό κείμενον διεξοδικά γιατί κάτι τέτοιο θά ἦτο λίαν ἐκτεταμένο, ἔτσι περιορίζομαι σέ μερικά σημεῖα τοῦ κειμένου.

Μεταξύ ἄλλων ἀναφέρεται ἐπί λέξει «καί τότε ὑπῆρχαν λαϊκοί συνθέτες πού ἔγραφαν τραγουδάκια γιά κάποιο «δελφινάκι» — ἤ ἄλλον «πέστροφα» τοῦ λαϊκοῦ (;) συνθέτη Σούμπεοτ — ἤ γιά κάποιο χαμένο ἔρωτα καί γιατί ὄχι μήν τό ποῦμε; γιά νά ἀναπνεύσουν λιγάκι ἀπό τό βάρος [illegible] καλουπιασμένης τότε «σοβαρᾶς μουσικῆς». Ἐπί τούτων ἤθελα νά παρατηρήσω τά ἑξῆς, γιά νά βάλωμε τα πράγματα στήν θέσι τους. Ἡ «πέστροφα» δέν εἶναι τραγουδάκι τοῦ Σουμπερτ ἀλλά... κουϊντέττο, ὁ δέ Σούμπερτ δέν ἦτο λαϊκος(;) συνθέτης ἀλλά μιά μεγαλοφυΐα τῆς μουσικῆς πού δυστυχῶς πρόωρα ἅρπαξεν ὁ θάνατος, ἀσφαλῶς δέ ἀσχολήθηκε καί μέ τό «κλασσικο τραγούδι» ὅπως ἀσχολήθηκε καί μέ τίς ἄλλες μορφές τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς (συμφωνία, κονσέρτο, σονάτα κλπ.) καί ὄχι «γιά νά ἀναπνεύσουν λιγάκι ἀπό τό βάρος τῆς καλουπιασμένης τότε σοβαρᾶς μουσικῆς...». Ἡ σοβαρά μουσική εἶναι ἴσως βάρος εἰς ὅσους δέν τήν κατανοοῦν, ὅπως ἐπί παραδείγματι βάρος εἶναι ἡ ἐκτέλεσις τῶν συζυγικῶν καθηκόντων ὑπό ψυχρᾶς συζύγου.

Ὅσον ἀφορᾶ τούς «Παρθενῶνας πού δέν χτίζονται σήμερα καί τήν 9η Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν πού δέν γράφουμε καί πού οὔτε θά ξαναγραφτῆ» καί πού χαρακτηρίζονται «κειμήλια τοῦ ζενίθ ἑνός πολιτισμοῦ» ἔχω νά παρατηρήσω τά ἑξῆς: Τά μεγάλα ἔργα, τά ἀριστουργήματα τῆς τέχνης, τῆς μουσικῆς, τῆς λογοτεχνίας κλπ. ἔγιναν ἀπό μεγαλοφυΐες. Οἱ μεγαλοφυΐες δέ αὐτῆς τῆς ὁλκῆς βάσει ποιάς λογικῆς ἀποκλείεται νά ξαναγεννηθοῦν;

Σάν τελικό συμπέρασμα τῆς δημοσιευθείσης ἐπιστολῆς, ἄν κατάλαβα καλά, κατηγορῆται ἡ σοβαρά μουσική σάν στάσιμη καί μνημεῖον πολιτισμοῦ — τίποτα δηλαδή τό ζωντανό — ἐνῶ ἀντιθέτως ἐξυμνεῖται τό ἐλαφρό τραγούδι καθώς καί οἱ ἄθλοι τῶν σκαθαριῶν. Ἄς πετάξουμε δηλαδή τόν Πλάτωνα. Εἶναι στάσιμος. Ἄς πετάξουμε τόν Σαίξπηρ πού δέν ἀνανεώθηκε, ἄς πετάξουμε καί τόν Ντοστογιέφσκυ καί ἄς ἀντλήσουμε παιδεία μόρφωση, πνευματική ἡδονή ἀπό τά «εἰκονογραφημένα κλασσικά» πού ἀκολουθοῦν τόν παλμό τῆς ἐποχῆς.

Φιλικά,
ΛΟΥΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
Ὁρμήδια, Λάρνακος.

ΓΙΑΤΙ Η ΕΚΠΛΗΞΗ ΤΗΣ Κ. ΝΑΓΙΑΣ ΡΟΥΣΟΥ ;

'Αγαπητή Διεύθυνσή,

Λυποῦμαι πολύ παρ' ὅλα δύήγησα τήν Κυρία Νάγια Ρούσου στή δύσκολη θέση ν'ἀπαντήση στό σχετικό μέ τό ΡΙΚ ἄρθρομου. " Πρωτίστως ἡ ποιότητα" 'Απ'ἀλλοῦ περιμέναμε καί περιμένουμε(οί ἀναγνῶστες μου κι ἐγώ) μιά ἀπάντηση σ'ὅλα τά ἐποικοδομητικά καί τά " ἀπροκατάληπτα" πού ἔχω παραθέσει (Κι ἄν στό ἄρθρο μου παρατηρήθηκε " προκατάληψη " θερμά παρακαλῶ νά ὑποδειχθοῦν ὅλα τά σημεῖα της).

Εἰλικρινά ἀδύνατῶ νά ἀντιληφθῶ ποιό εἶναι κεῖνο τό σημεῖο πού ἔχει προκαλέσει τήν ἔκπληξη τῆς κ. Ρούσου. 'Εκτός ἄν δυσάρεστην ἔκπληξη μπορεῖ νά προκαλεῖ ἡ ἔκφραση ἐπιμήσεως πρός τίς ἀπόψεις ἑνός ἀρθρογράφου, πού παρατέθηκαν γιά νά ἐνισχύσουν κοινές ἀπόψεις.

'Ο προσεχτικός ἀναγνώστης θά ἔχη ἀντιληφθῆ πώς ἡ κ. Ρούσου κι ἐγώ ἀπόλυτα συμφωνοῦμε στά δυό σημεῖα πού παράθεσα ἀπό τό ἄρθρο της. Πρῶτο ὅτι " τό "Ιδρυμα ἀπεφάσισε νά μεταφέρη τά προγράμματα τῆς κλασικῆς μουσικῆς ἀπό τίς πιό περίοπτες καί σημαντικές βραδυνές ὥρες στίς πιό "δευτερεύουσες" ραδιοφωνικῶς ὥρες. Καί δεύτερο:" Νά δοθῆ περισσότερη μέριμνα στή μετάδοση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καί ἀπό τό Ραδιόφωνο καί ἀπό τήν Τηλεόραση" Αὐτά τά δύο ἀκριβῶς σημεῖα, ἀντιγραμμένα κατά λέξιν ἀπό τό κείμενο τῆς κ. Ρούσου, βροντοφωνάζουν γιά τήν κοινή ἀντίθετη ἄποψη μας πρός τή γραμμή πού ἀκολουθοῦν οἱ 'Υπεύθυνοι τοῦ Ρ.Ι.Κ.

Τώρα, ἄν ἐγώ ἀπό τήν προνομιακή, τήν ἀνεξάρτητη θέση μου εἶχα τήν εὐχέρεια νά ἐπεκταθῶ σέ ἐπιχειρηματολόγια πάνω στά δυό σημεῖα, αὐτό μαλλον θἄπρεπε νά εὐχαριστήση τήν κ. Ρούσου, ἀντί νά τήν ἐκπλήξη.

Θέλω νά πιστέψω πώς ἄν ἡ κ. Ρούσου, ἀνεξάρτητα καί " ἀπροκατάληπτα " χρησιμοποιῶ τή δική της λεξη ξαναδιαβάσει τό ἄρθρο μου, τότε θά αἰσθανθῆ πραγματικήν εὐτυχία γιατί ἕνας ἄλλος, κι αὐτός ἀρθρογράφος, παρουσιάστηκε μ'ἔντονα σαφῆ ἐπιχειρήματα νά θεμελιώση κεῖνο πού ἡ ἴδια ἔχει διακηρύξει πολλάκις. Δηλαδή, " Περισσότερη μέριμνα νά δοθῆ στή μετάδοση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καί ἀπό τό Ραδιόφωνοκαί ἀπό τήν Τηλεόραση".

Λευκωσία, 1η 'Ιουλίου, 1970.

Φιλικά,

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

ΓΙΑΤΙ Η ΕΚΠΛΗΞΗ ΤΗΣ Κ. ΝΑΓΙΑΣ ΡΟΥΣΟΥ ;

'Αγαπητή Διεύθυνσις,

Λυποῦμαι πολύ παρ' ὅλα αὐτὰ ὁδήγησα τήν Κυρία Νάγια Ρούσου στή δύσκολη θέση ν'ἀπαντήσῃ στό σχετικό μέ τό ΡΙΚ ἄρθρομου. " Πρωτίστως ἡ ποιότητα" 'Απ'ἀλλοῦ περιμέναμε καί περιμένουμε(οἱ ἀναγνῶστες μου κι ἐγώ) μιά ἀπάντηση σ'ὅλα τά ἐποικοδομητικά καί τά " ἀπροκατάληπτα" πού ἔχω παραθέσει (Κι ἄν στό ἄρθρο μου παρατηρήθηκε " προκατάληψη " θερμά παρακαλῶ νά ὑποδειχθοῦν ὅλα τά σημεῖα της).

Εἰλικρινά ἀδυνατῶ νά ἀντιληφθῶ ποιό εἶναι κεῖνο τό σημεῖο πού ἔχει προκαλέσει τήν ἔκπληξη τῆς κ. Ρούσου. 'Εκτός ἄν δυσάρεστην ἔκπληξη μπορεῖ νά προκαλεῖ ἡ ἔκφραση ἐκτιμήσεως πρός τίς ἀπόψεις ἑνός ἀρθρογράφου, πού παρατέθηκαν γιά νά ἐνισχύσουν κοινές ἀπόψεις.

'Ο προσεχτικός ἀναγνώστης θά ἔχη ἀντιληφθῆ πώς ἡ κ. Ρούσου κι ἐγώ ἀπόλυτα συμφωνοῦμε στά δυό σημεῖα πού παράθεσα ἀπό τό ἄρθρο της. Πρῶτο ὅτι " τό 'Ιδρυμα ἀπεφάσισε νά μεταφέρῃ τά προγράμματα τῆς κλασικῆς μουσικῆς ἀπο τίς πιό περίοπτες καί σημαντικές βραδυνές ὧρες στίς πιό "δευτερεύουσες" ραδιοφωνικῶς ὧρες. Καί δεύτερο:" Νά δοθῆ περισσότερη μέριμνα στή μετάδοση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καί ἀπό τό Ραδιόφωνο καί ἀπό τήν Τηλεόραση". Αὐτά τά δύο ἀκριβῶς σημεῖα, ἀντιγραμμένα κατά λέξιν ἀπό τό κείμενο τῆς κ. Ρούσου, βροντοφωνάζουν γιά τήν κοινή ἀντίθετη ἄποψη μας πρός τή γραμμή πού ἀκολουθοῦν οἱ 'Υπεύθυνοι τοῦ Ρ.Ι.Κ.

Τώρα, ἄν ἐγώ ἀπό τήν προνομιακή, τήν ἀνεξάρτητη θέση μου εἶχα τήν εὐχέρεια νά ἐπεκταθῶ σέ ἐπιχειρηματολόγια πάνω στά δυό σημεῖα, αὐτό μαλλον θἄπρεπε νά εὐχαριστήσῃ τήν κ. Ρούσου, ἀντί νά τήν ἐκπλήξῃ.

Θέλω νά πιστέψω πώς ἄν ἡ κ. Ρούσου, ἀνεξάρτητα καί " ἀπροκατάληπτα " χρησιμοποιῶ τή δική της λέξη ξαναδιαβάσει τό ἄρθρο μου, τότε θά αἰσθανθῆ πραγματικήν εὐτυχία γιατί ἕνας ἄλλος, κι αὐτός ἀρθρογράφος, παρουσιάστηκε μ'ἔντονα σαφῆ ἐπιχειρήματα νά θεμελιώσῃ κεῖνο πού ἡ ἴδια ἔχει διακηρύξει πολλάκις Δηλαδή, " Περισσότερη μέριμνα νά δοθῆ στή μετάδοση τῆς σοβαρᾶς μουσικῆς καί ἀπό τό Ραδιόφωνοκαί ἀπό τήν Τηλεόραση".

Λευκωσία, 1η 'Ιουλίου, 1970.

Φιλικά,

ΠΛΟΥΤΗΣ ΣΕΡΒΑΣ

Σύγχρονες σκέψεις

Η ΦΙΛΟΔΟΞΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ

Ἐξωτερικὴ ἐπιτυχία ἢ ἐσωτερικὴ ἀναδίπλωση;

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δὲν θὰ πάρουμε τὸν ὅρο τῆς «φιλοξενίας» μὲ τὴν ἐτυμολογικὴ του ἔννοια, ἀλλὰ μὲ τὴν πλατύτερη ἔννοια τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐπιδίωξης γιὰ τὴ διάκριση καὶ τὴν ἄνοδο.

Ἀπὸ τὶς πιὸ σκληρὲς, τὶς πιὸ ἀπαιτητικὲς, ἡ ἐποχὴ μας σήμερα ἐπιβάλλει, μὲ τὸ ρυθμὸ της, μὲ τὰ ἐπιτεύγματα της, μὲ τὸν συναγωνισμό της, μιὰ πίστη στὸ ἄτομο ἡ ὁποία καὶ ἀνταγκλᾶ πάνω στὴν ὅλη ψυχοσύνθεση καὶ στὶς ὅλες ἐπιδιώξεις του.

Κι' ἐπειδὴ ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς ὁ αἰῶνας μας εἶναι πλούσιος, εἶναι ἕνας αἰῶνας τρομαχτικῶν ζυμώσεων καὶ ἀναδιπλώσεων, τὸ σημερινὸ ἄτομο δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ νοιώθει, σὲ κάθε του βῆμα αὐτὸ τὸν πλοῦτο νὰ τὸ πιέζει καὶ νὰ τὸ ἐπηρεάζει. Ὁ ὁρίζοντας λοιπὸν ποὺ ξανοίγεται μπροστὰ στὸν σημερινὸ ὥριμο πολίτη ποικίλλει σὲ πρόκληση. Στὸν οἰκονομικό, στὸν κοινωνικό, στὸν καλλιτεχνικὸ καὶ στὸν ἐπιστημονικό, ἀλλὰ καὶ στὸν ἐμπορικὸ καὶ τὸν κοινωνικὸ τομέα οἱ στόχοι, τὰ ἐπίπεδα, οἱ πραγματώσεις εἶναι ψηλά, προκλητικά. Καὶ τὸ ζωντανὸ ὑλικό, ὁ ἄνθρωπος ποὺ πρέπει, ποὺ καλεῖται νὰ δώσῃ τὸ παρόν του σ' αὐτοὺς τοὺς τομεῖς ὄχι μόνο πρέπει νὰ φροντίζει καὶ νὰ ἀνανεώνει διαρκῶς τὸν ἀπαιτούμενον ἐξοπλισμό του ἀλλὰ καὶ πρέπει νὰ κοιτάζῃ μὲ μάτι πάντα ἕτοιμο, μὲ πνεῦμα πάντα ἐν ἐγρηγόρσει, καὶ τὸ διπλανό του συναγωνιστή.

Τὰ ἐπίπεδα λοιπὸν ἀνεβαίνουν, τὰ πράγματα ἀναδιπλώνονται, κι' ὁ συναγωνισμὸς ἀνθίζει ὅσον οὐδέποτε στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις. Καὶ προσάναμμα στὸ μεγάλο αὐτὸ ἐλατήριο τῶν ἀνθρώπινων ἐνεργειῶν εἶναι ἡ «φιλοδοξία». Ἕνας δρόμος ἀγχώδης, ἀλματώδης ἐπιβάλλει στὸν ἄνθρωπο τὶς διαστάσεις του. Κι' ἀντιδρᾶ, ἀνταποκρίνεται, μὲ τὸ ἀδιάκοπο ἐσωτερικὸ σπρώξιμο, μὲ τὴν ἀσίγαστη ἐνταση ἡ ὁποία τὸν κατακτᾶ καὶ γίνεται ἕνα μὲ τὰ μόρια, μὲ τὰ κύτταρα τοῦ εἶναι του καὶ ποὺ σφραγίζει τὶς ἐπιδιώξεις του.

Σὰν πρῶτο συστατικὸ λοιπόν, σὰν κινητήρια δύναμη, τὸ κῦμα τῆς φιλοδοξίας ποὺ παρατηρεῖται σήμερα, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ βοηθᾶ τὸν ἄνθρωπο σ' ἕνα ἀνέβασμα. Τὸ ἐρώτημα ὅμως ποὺ τίθεται ὠμὸ κι' ἀπροκάλυπτο, εἶναι, σὲ ποιὸ ἀνέβασμα;

Ἡ μεγάλη λαμπερὴ ἐπιφάνεια τῆς ὕλης ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο κάλεσμα. Ὁ Ὠνάσης μικρὸς λένε, μάζευε τὰ ὑπολείμματα τῶν μολυβιῶν καὶ τὰ πουλοῦσε σὲ ὅσο μεγαλύτερη τιμὴ μποροῦσε δείχνοντας ἔτσι τὸ ἐπιχειρηματικό του δαιμόνιο ἀπὸ τὴν τρυφερή του ἡλικία. Κι' ἔγινε ὁ θρυλικός, πολυεκατομμυριοῦχος τῆς ἐποχῆς μας. Πρώτη μεγάλη προκληση, τὸ χρῆμα. Πρώτη μεγάλη σειρήνα ἡ οἰκονομικὴ ἀφθονία ἡ ὁποία χαρίζει στὸν ἄνθρωπο τὴν εὐχέρεια, τὴ δύναμη, τὴν ἀχτινοβολία τοῦ κύρους καὶ τῆς ἐξουσίας. Κι' ἡ πλειονότης ὅμως τῶν ἀνθρώπων, κι' ὅταν μορφώνονται κι' ὅταν μορφώνουν τὰ παιδιά τους, κι' ὅταν ἀγωνίζονται γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ ἐπιτυχία κι' ὅταν δίνουν παντοῦ τὴν σκληρὴ ἀπαιτητικὴ μάχη τοῦ συναγωνισμοῦ, ἀσφαλῶς ὁ πρῶτος στόχος τους, τὸ πρῶτο συγκεκριμένο πλάνο στὸ ὁποῖο τοποθετοῦν τὶς ὁλοκληρωνόμενες ἐπιδιώξεις τους, εἶναι τὸ ὑλικό. Θέλουνε καλύτερα σπίτια, μεγαλύτερα αὐτοκίνητα, ψηλότερες καὶ ὑπευθυνότερες ἐπαγγελματικὲς θέσεις, καλύτερες κοινωνικὲς σχέσεις. Αὐτὰ λίγο - πολὺ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ποὺ σφραγίζουν τὸ ἄτομο μὲ τὴν ἔννοια τῆς «ἐπιτυχίας». Κι' οἱ φιλοδοξίες ἔχουν ἐκπληρωθεῖ. Τὸ ἄτομο θεωρεῖται ὅτι ἐκπληρώνει τὸν ρόλο του.

Ἐσωτερικὰ ὅμως, τι γίνεται; Ἀκόμη καὶ σ' ἐκεῖνες τὶς περιπτώσεις τῆς ἐπαγγελματικῆς, ἂς ποῦμε, φιλοδοξίας, ὁπου τὸ ἀνέβασμα ἐξυπακούει τὴν ἀπόκτηση περισσοτέρων πνευματικῶν ἐφοδίων, πῶς ἀντιδρᾶ τὸ ἄτομο; Ἐξορμᾶ ἁπλῶς στὸν γνωσιολογικὸ τομέα, ἀποκτᾶ τὰ ἐφόδια ποὺ τοῦ χρειάζονται, φτάνει στὸ στόχο του καὶ ὁ ἐσωτερικὸς πνευματικὸς του κόσμος, παραμένει ἀναλλοίωτος, ἀνεπηρέαστος; Αὐτὸ εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ σπάνιο φαινόμενο. Μᾶς περιβάλλουν ἀπὸ παντοῦ τὰ παραδείγματα ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι «ἔφτασαν» ἐπαγγελματικά, ἢ ἄλλοι ποὺ βρίσκονται στὸ δρόμο πρὸς τὶς ὑψηλότερες κορυφὲς τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐπιτυχίας, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν τὸ ἀνάλογο πνευματικὸ ἔρεισμα. Χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ἴδια πνευματικὴ ἔκταση, τὸ ἴδιο πνευματικὸ ἀνάστημα ποὺ ἔχουν στὰ ἐπαγγελματικά.

Ἀγωνίζεται, λοιπόν, ὁ ἄνθρωπος νὰ φτάσει, νὰ δημιουργηθεῖ, νὰ ὁλοκληρώσει τὴν προσωπικότητά του σ' ἐκείνους τοὺς τομεῖς ποὺ βρίσκονται σὲ πρώτη προβολή, σὲ πρώτη ζήτηση, σὲ πρώτη δημοσιότητα, στοὺς τομεῖς ἐκείνους τῆς «βιτρίνας», ὅπου τὰ κριτήρια εἶναι συγκεκριμένα, θετικά, μετροῦνται μὲ τὶς «χιλιάδες», μὲ «ἱεραρχικὲς βαθμίδες», μὲ πολυκατοικίες, μὲ κοσμήματα, μὲ κοσμικὲς θεαματικὲς ἐπιτυχίες.

Καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἀφανὲς, τὸ βαθὺ ἐκεῖνο μέρος τοῦ ἀνθρώπου — ἡ «ἀθέατη πλευρὰ τῆς σελήνης». **τὸ κρυφὸ** ἐργαστήρι τῆς προσωπικότητας, ὅπου χαλκεύονται οἱ ἀξίες, ὅπου τὰ μέτρα τῆς σωστῆς ἀνθρώπινης σκέψης, παίρνουν σχῆμα κι' ἔκταση, ποιό μέρισμα ἔχει στὶς φιλοδοξίες τοῦ ἀτόμου; Πνίγεται μέσα στὴν δύνη τῶν ὑλικῶν φιλοδοξιῶν; Ὑπόκειται εἰς ἕνα συγκερασμό, μιὰ σχετικὴ συμφιλίωση ἢ, παρ' ἐλπίδα, κατέχει ἄραγε τὴν ἴδια θέση στὶς προσπάθειες καὶ στοὺς σκοποὺς τοῦ ἀτόμου;

Ἡ «φιλόδοξία», αὐτὸ τὸ δικέφαλο τέρας ποὺ σπρώχνει καὶ σπρώχνει τὸ σημερινὸ ἄτομο, τὸν ἀστό, τὸν καλλιτέχνη, τὸν βιομήχανο, ἀκόμη καὶ τὸν ἐπιστήμονα καὶ τὸν διανοούμενο πῶς μοιράζεται; Ποῦ στέκει ἀνάμεσα στὴν ἐπιδίωξή μας νὰ φτάσουμε ἢ νὰ ξεπεράσουμε τὰ ἐξωτερικὰ μέτρα κι' ἐπίπεδα, νὰ ἐπιβληθοῦμε καὶ νὰ διαπρέψουμε, κι' ἀνάμεσα στὴν πανάρχαια ἐσωτερικὴ ἐπιταγὴ νὰ ξεπεράσουμε ἀδυναμίες, νὰ γεμίσουμε κενά, νὰ μετατρέψουμε τὴ γνώση καὶ τὴν ὑλικὴ δύναμη σ' ἐσωτερικὸ μεγαλεῖο; Ἡ φιλοδοξία πῶς συνεργάζεται: στὸ νὰ μεταβάλλει διαρκῶς τὴ ζωή μας σὲ παζάρι, σὲ ζούγκλα σκληρῆς ἄμιλλας κι' ἐπίθεσης, ἢ σὲ μιὰ κοινωνία ἀπὸ μονάδες, ἀραιὲς ἔστω ποὺ διψοῦν γιὰ τὸ φῶς, ποὺ πεινοῦν γιὰ τὴ γνώση, γιὰ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὴν ἀναδίπλωση;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΡΧ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗ:
«ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΖΩΗ»

ΜΙΧΑΛΗ ΠΑΣΙΑΡΔΗ:
«Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ»

ΝΑΤΑΛΙΑΣ ΡΩΣΣΙΔΗ:
«ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΕΝΤΟΛΗ»

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΖΩΗ: «Αὐτὸ ποὺ λέμε ζωὴ εἶναι μιὰ σύνθεση, ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ πλῆθος λεπτομερειῶν, ἐπεισοδίων, γεγονότων, σκέψεων, ἐκδηλώσεων καὶ καταστάσεων. Ὅλ' αὐτὰ μεταξύ τους δὲ μοιάζουν. Στὴ ζωὴ δὲν παρουσιάζονται γεγονότα ὅμοια. Αὐτὰ ποὺ φαίνονται ὅμοια, εἶναι στὴν πραγματικότητα, παρόμοια.

...Τί κάνουμε σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο; Παρουσιάζουμε μερικὰ στιγμιότυπα ἢ καταστάσεις ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωή, ποὺ τὰ συνοδεύουμε μὲ μερικὲς σκέψεις, χωρὶς ἀπαιτήσεις πληρότητας. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξήγηση τῶν φαινομένων καὶ ἡ φιλοσοφικὴ τοποθέτηση τους μέσα στὸ σύνολο τῆς ζωῆς βρίσκεται ἔξω ἀπ' τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ τοῦ βιβλίου».

Τὰ πιὸ πάνω εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ σχόλια μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχ. Σαρηγιάννης, γνωστὸς γιὰ τὶς πολλὲς δραστηριότητες του στὴν Κοινότητα Παλλουριωτίσσης ὅπου ὑπηρετεῖ, προλογίζει τὴν ἔκδοσή του «Ματιὲς στὴ ζωή». Τὰ σημειώματα ποὺ ἀποτελοῦν τὸ βιβλίο καὶ ποὺ συγκεντρωθῆκαν ἀπὸ τὸν συγγραφέα στὴν παροῦσα ἔκδοση, εἶχαν ἐμφανισθεῖ προηγουμένως στὸ ἑβδομαδιαῖο Δελτίο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, «Ρήματα Ζωῆς». Ἀπὸ τὶς «ματιὲς» αὐτὲς «στὴ ζωή», ποὺ εἶναι ποικίλες καὶ καλύπτουν μιὰ μεγάλη κλίμακα ἐνδιαφερόντων γεγονότων καὶ τάσεων, ἀναφέρουμε τὶς ἀκόλουθες: «Ἀνεπανάληπτο γεγονὸς» (Ἡ συνάντηση, τὸ 1967, στὴν Κων)πολη, τοῦ Πάπα Παύλου, μὲ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη Ἀθηναγόρα). «Ταξίδια στὸ διάστημα» (Προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος ποὺ παραμένουν ἄλυτα, ἐνῶ ἑκατομμύρια ξοδεύονται στὰ διαστημικὰ ἐγχειρήματα). «Εἶναι ἐξαιρέσεις» (Οἱ «Μήδειες» σὲ ἀντιπαραθεση μὲ τὴν θυσιαζόμενη οἰκουμενικὴ μορφὴ τῆς «Μάνας»). «Ἄψυχη μηχανὴ» (Ὁ ἄνθρωπος, δὲν πρέπει νὰ βάζῃ σὲ κίνδυνο τὸ πολυτιμότερο ἀγαθὸ ποὺ τοῦ χάρισε ὁ Θεός, τὴ ζωή του, μὲ τὸ νὰ ξεχνᾶ ὅτι αὐτὸ ποὺ ὁδηγεῖ εἶναι ἄψυχη μηχανὴ» (τὸ αὐτοκίνητο).

* * *

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ: Τὰ ποιήματα ποὺ περιλαμβάνει ἡ νέα αὐτὴ ἔκδοση τοῦ Μιχάλη Πασιαρδῆ καλύπτουν τὴν δεκαετία 1959—69. Ἡ διαπίστωση ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴν συγκεντρωμένη αὐτὴ προσφορὰ εἶναι σαφὴς καὶ εὔγλωττη. Τὸ ὅραμα τοῦ ποιητῆ δὲν κινεῖται μέσα στὰ πλάνα τῶν μεγάλων, πολύπλοκων συλλήψεων καὶ συνθέσεων. Πηγάζει ἀπὸ τὶς πολλές, πυκνὲς στιγμὲς τῆς καθημερινῆς ἐμπειρίας, ἀπὸ τὰ βιώματα ποὺ γεμίζουν τὴν ψυχὴ τοῦ δημιουργοῦ εὐφορία καὶ προκαλοῦν τὸ ξεχείλισμα ἐκεῖνο τοῦ συναισθήματος ποὺ ὀνομάζουμε «ποίηση» (Wordsworth: "Poetry is emotion recollected in tranquillity"). Τὸ μέγεθος τῶν ποιημάτων, ἡ δομή τους, τὸ σχῆμα κι' ἡ μορφή, ὅλα δημιουργοῦν (μὲ πολὺ λίγες ἐξαιρέσεις) εὐαίσθητες, ζεστὲς ποιητικὲς μινιατοῦρες. Τὸ συναίσθημα ἐξ ἄλλου, σὰν καθ' αὐτὸ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπινου ἱεροῦ, ἀπασχολεῖ ἐμφανέστατα τὸν ποιητή, εἶναι παντοῦ διάχυτο στὴν ποιητική του:

«Τὰ μάτια σου — θάλασσα
φουρτουνιασμένη θάλασσα
ποὺ σὰν μοῦ ρίχνονται
πνίγουμαι.
Μέσα στὰ μάτια σου
ἀνθίζουν ὁλόχρωμα
ἀνοιξιάτικες μέρες».

(«Στίχοι»)

Πάλι ὅμως στὴν πλημμυρίδα τῆς τρυφερότητας γιὰ τ' ἀγαπημένα πρόσωπα, γιὰ τὶς ἀγαπημένες στιγμές, βρίσκουμε, ἁπλὴ καὶ πάλιν (ἡ ἡσυχία στὴν ἔνταση τῆς φωνῆς δὲν μειώνει τὴν ἔνταση τοῦ βάθους), μιὰ πικρότερη, δραματικώτερη, «Πληγή»:

«Πάν' ἀπὸ τὸ φλογερὸ ὄνειρο,
ποὺ τὸ τυφλὸ χέρι μιᾶς σύμ-
(πτωσης
στηλίτεψε πισώπλατα,
ἔγειρε κι' ἀποκοιμήθη
ἕνας ὕπνον ἀξημέωτο.
Μονάχα σ' τὸν ἤξερε
πόσο βαριὰ εἶναι ἡ πληγή.
Οἱ ἄλλοι βλέπανε ἀπ' ἔξω».

Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὑπάρχουν στιγμὲς ποὺ ἡ ἤρεμη ἁπλότητα τῆς διάθεσης καὶ τοῦ στίχου, παρασύρει τὸν ποιητὴ σ' ἕνα μουρμουρητὸ πεζολογίας:

«Αὔριο τὴν ἴδια ὥρα,
δυὸ πουλιὰ
καθισμένα στοὺς ὤμους σου
θὰ κελαϊδήσουν.
Δυὸ πουλιὰ
ποὺ τώρα πέταξαν
ἀπ' τὸ κενὸ τοῦ τραγουδιοῦ
(σου».
(«Δυὸ πουλιά»).

Εἶναι ὅμως ἡ ποίηση τοῦ Μιχάλη τόσο πλούσια σὲ ἄλλες «ἀνθρώπινες» στιγμές, σὲ στιγμὲς ποὺ νομίζεις πὼς λείψανε πιὰ ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς σημερινῆς μηχανοποιούμενης συγχισμένης ζωῆς, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται, (τί κατάντημα), νὰ τὴν «ἐξανθρωπίσει», ποὺ γεύεσαι τὸν λόγο μὲ βουλιμία, μὲ αἴσθηση πληρότητας:

«Κι' ἡ ἁμαρτία ποὺ φίλησες
(μιᾶς κορασιάς τὸ μάγουλο
νὰ σοῦ σταυρώνει τὴν καρδιὰ
«γιὰ πάντα».

'Απὸ τὶς πληρέστερες στιγμὲς τοῦ βιβλίου, τὸ πιὸ κάτω ἀπόσπασμα (πάντα ἡ πίκρα, πάντα ἡ ἐλπίδα, πάντα τὸ σμίξιμο μὲ τὴ φύση), εἶναι παρμένο ἀπὸ τὴ σύνθεση, «Τὴν ἄνοιξη θὰ μιλήσουμε πάλι»).

«Ἡ πρώτη σου ἄνοιξη ἀγροί
(κι' ἀγριολούλουδα
τ' ἀλέτρι τοῦ γέρου σου μπηγ-
(μένο στὸ χῶμα
τὸ χῶμα νὰ γέρνει
σὰν τραγούδι ποὺ γράφεται
μιὰ φλογέρα, μακρυά, νὰ λαλεῖ
(τὸ τραγούδι σου
κι' ὁ ἥλιος νὰ κάθεται σταυρο-
(πόδι ἀπάνω
νὰ χαϊδεύει τὰ γένια του.
Ἤσουν λαμπρὸ παλληκάρι ἦ-
(λιε - τρισήλιε μου
ἦλιε τῆς πρώτης μου ἄνοιξης
(ἤσουν γλυκὸς
σὰν 'Αθανάσιος Διάκος πρὶν
(ἀπ' τὴ μάχη
πάντα ἡ μάχη ξεσκίζει τὰ ροῦ-
(χα σου
κι' ἂν βγεῖς νικητὴς σὲ πλη-
(γώνει
κι' ἂν κλείσουν τὰ τραύματα
(μένουν τὰ χνάρια τους
ὅπως ἡ πέτρα τῆς Ρήγαινας
(βαθιὰ στ' ἀκρογιάλι
μένουν τὰ τραύματα μέσ' στὴν
(καρδιά σου».

* * *

ΕΝΔΕΚΑΤΗ ΕΝΤΟΛΗ: Στὸ σύντομο αὐτὸ θεατρικό της, ἡ κα Ρωσσίδη ἐπιχειρεῖ μιὰ τομὴ σὲ σύγχρονες σαθρὲς κοινωνικὲς καταστάσεις. Πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δηλώνει κι' ἡ ἴδια στὸν «Πρόλογό» της:

«Οἱ κοινωνικὲς ἀδικίες, οἱ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες κι' οἱ βιολογικὲς συγκυρίες μεταμόρφωσαν τὴν ΙΔΕΑ σ' ἐνστιχτο ἀφανισμοῦ ποὺ ἐνεργεῖ τυφλά. Ἔτσι ἀντὶ λύτρωση φέρνει θανάσιμη καταστροφή. Μέσα σ' αὐτὴ τὸ μὲν σῶμα ζῆ μὰ ἀφανίζεται τὸ πνεῦμα τῆς ἀτομικῆς ἀκεραιότητας». Ἡ πίκρα ἐξ ἄλλου αὐτὴ γιὰ τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες καὶ μὲ τὶς ἀνυγιεὶς καταστάσεις οἱ ὁποῖες ἐνθαρρύνουν τὴν ἐκδήλωσή τους, μὲ ὅλες τὶς καταστρεπτικές τους συνέπειες, εἶναι καὶ τὸ βασικὸ θέμα τοῦ ἔργου. Διακλαδίζεται δὲ αὐτὴ ἡ πίκρα παντοῦ, καὶ συνεφίζεται στὴν «Ἐνδεκάτη ἐντολή»:

«Μὴ φύγῃς ξένος ἀπὸ τὸν τόπο σου. Μὴ γυρίσῃς ξένος στὸν τόπο σου. Μὴ μείνῃς ξένος στὸν κόσμο». Οἱ προθέσεις τῆς συγγραφέως εἶναι ἐκεῖνες τοῦ ξεγυμνώματος, τοῦ προβληματισμοῦ. Μόνο ποὺ ὑπάρχει μιὰ κάποια ἀσάφεια στὴν ἀκολουθούμενη μέθοδο. 'Απὸ πλευρᾶς «θεατρικῆς» τὰ πρόσωπα δὲν «ἐξελίσσονται» μπροστὰ στὸν «θεατή». Στὴ μιὰ σκηνὴ βλέπουμε τοὺς νέους, τοὺς «ξένους» στὴν ἡσυχη βαλπωρὴ τοῦ ἀστικοῦ σπιτιοῦ της, καὶ στὴν ἑπόμενη σκηνή, εἶναι ἤδη παραστρατημένοι, εἶναι φαομακωμένοι, αὐτόχειρες τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ, εἶναι ἤδη «ξένοι». Τὴν διαδικασία τῆς μεταμόρφωσης δὲν τὴν ζοῦμε μαζί τους. Μᾶς τὴν ἀφηνοῦνται. Ὅσο πιὸ γλεφυρὰ βέβαια, ἀλλὰ ἀναδρομικά, μὲ ἀρκετὸ θερμπαλισμό, ἀρκετὸ μελοδραματισιιό, ἀρκετὴ μυθιστοριηματικὴ διάθεση. Τὰ θεατρικὰ εὑρήματα (ἡ Τρελλὴ) δὲν πείθουν κι' εἶναι, ἐπιπρόσθετα, μᾶλλον ξεπερασμένα. Γενικὰ δὲ πιστεύουμε ὅτι θὰταν καλύτερο ἂν τὰ μηνύματα τη- ἡ συγγραφεὺς τἄδινε μέσ' ἀπὸ ἕνα πρίζ. Ἡ δουλὴ κι' ἡ ἐπιβιωναία ποὺ νομίζεται ἴσως καὶ νὰ προσφέρεται καλύτερα γιὰ τοὺς στόχους της.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Β΄

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ» «Ο ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ» «Ο ΦΑΡΟΣ» «ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΦΛΟΓΑ»

Τῆς Καϊ ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΦΣΑ: Ἡ ἔκδοση καλύπτει τὸ τρέχον ἔτος, μὲ παράθεσι ὅλων τῶν δραστηριοτήτων τοῦ Συλλόγου. Ὅπως κάθε ἔκδοση (πάει πιὰ νὰ καθιερωθῇ σὰν παράδοση), ἔτσι καὶ ἡ παροῦσα περιέχει μιὰ ποικιλία ὕλης ποὺ καλύπτει πολλὲς πτυχὲς τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψης μας, σ' ἕνα τόμο κομψὸ κ' ἐπιμελημένο. Εἶναι φυσικὰ ἀδύνατο νὰ παραθέσουμε ὅλες τὶς διαλέξεις ποὺ δοθήκανε κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἔτους 1969, γι' αὐτὸ καὶ θὰ περιοριστοῦμε σὲ δείγματα μόνο, μὲ μιὰ ἀπορία: Δραστήριος ὅπως φαίνεται ὁ σύλλογος γιατί νὰ περιορίζεται εἰς διαλέξεις, σχεδὸν ἀποκλειστικά, καὶ νὰ μὴν καθιερώσῃ καὶ ἄλλα ζωντανώτερα ἴσως πνευματικὰ «διεγερτικὰ» ὅπως εἶναι οἱ συζητήσεις, ἢ οἱ συναλλαγὲς, ὑπὸ τύπον συνεδρίου μὲ ἄλλους παρόμοιους ὁμίλους στὴν Κύπρον; Διεγερτικὰ ποὺ χρειάζονται γιὰ τὸν νωθρὸ πνευματικό μας κόσμο ὁ ὁποῖος ἐπαναπαύεται μακαρίως στὶς ὑλικές του ἀνέσεις.

Μερικὰ στοιχεῖα γιὰ τὶς διαλέξεις, παραθέτουμε ἀπὸ τὴν λογοδοσία τοῦ Προέδρου τοῦ ΕΦΣΑ, Δρος Κυριάκου Χ΄΄ Ἰωάννου.

«Αἱ διαλέξεις καὶ ἐθνικαὶ ὁμιλίαι, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν πέρυσι, ἀριθμοῦνται εἰς δέκα ὀκτώ. Ἐγένοντο ὑπὸ τριῶν Ἄγγλων, ἑνὸς Ἀμερικανοῦ, δύο Ἑλλαδιτῶν καὶ δώδεκα Κυπρίων Ἑλλήνων ἐπὶ δέκα ὀκτὼ θεμάτων. Ἐκ τούτων τὸ ἓν ἦτο οἰκονομικὸν ἐκ τῆς συγχρόνου ἀμερικανικῆς πραγματικότητος, πέντε πολιτικά, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἐκ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ἓν ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς Κυπριακῆς ἱστορίας, ἓν ἐκ τῆς συγχρόνου Κυπριακῆς πραγματικότητος καὶ ἓν ἐκ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Τρία ἦσαν θρησκευτικά, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ἄλλο εἰς τὴν ἱστορίαν ἑνίων λέξεων τῶν εὐαγγελίων καὶ τὸ τρίτον εἰς ἅγιον τῆς Κυπριακῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Δύο ἄλλα ἦσαν θέματα Τέχνης, τὸ ἓν ἐκ τοῦ τομέως τοῦ θεάτρου καὶ τὸ ἄλλο ἐκ τῆς Κυπριακῆς Βυζαντινῆς Τέχνης. Ἓν ἄλλο ἦτο θέμα ἐξερευνήσεως τοῦ ἐξωγήϊνου χώρου καὶ ἓν ἄλλο λογοτεχνικόν, ἐκ τοῦ τομέως τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Δύο ἄλλα θέματα ἦσαν ἠθικοῦ περιεχομένου ἐκ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἓν θέμα οἰκιστικὸν ἐκ τῆς συγχρόνου Κυπριακῆς πραγματικότητος καὶ δύο θέματα ἐθνικοῦ περιεχομένου. Ἀναφέρουμε στοιχεῖα μερικῶν διαλέξεων: H. Mekenzie : Management education: "An imperative for a dynamic society". Κ. Πλουσῆ: «Ἡ ἔννοια τοῦ τραγικοῦ καὶ ἡ ἐποχή μας». Π. Σολομωνίδη: «Ἀπόλλων 11 - Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι εἰς τὴν Σελήνην». Κ. Χ΄΄ Ἰωάννου: «Ἡ διπλωματία κι' οἱ μηχανορραφίες στὶς αὐλὲς τῶν Φράγκων ρηγάδων τῆς Κύπρου».

* * *

Ο ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ τῶν σπουδαστῶν τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου, στὸ ὁποῖο καὶ διαφαίνεται πολλὴ ἔφεση, πολλὴ ἐπαγρύπνιση καὶ πολλὴ δουλειά, ὅλα στοιχεῖα ἀπαραίτητα γιὰ ἐκφραστικὰ ὄργανα πνευματικῶν ἐπάλξεων. Τὸ περιοδικὸ περιέχει ποιήματα καὶ μελετήματα κυρίως, ποὺ στρέφονται σὲ διάφορες πλευρὲς καὶ διάφορους κλάδους ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ πνεῦμα, τὴν τέχνη καὶ τὴν παιδεία. Ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα: «Σάμουελ Μπέκετ» (Μαρίας Κωνσταντίνου). «Διεθνὴς κατανόηση στὸ δημοτικὸ σχολεῖο» (Μιχαὴλ Ἀγιφτου). «Τὸ ραδιόφωνο καὶ ἡ ἱστορική του ἐξέλιξη» (Δέσποινας Μανοριώτου). «Ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ γλῶσσα» (Ἰωάννη Καρεκλᾶ). «Οἱ ἀτομικὲς διαφορὲς καὶ ἡ ἐξατομίκευση τῆς ἐργασίας στὸ δημοτικὸ σχολεῖο» (Σταύρου Σαββίδη).

Δημοσιεύουμε ἀπὸ τὰ ποιήματα, τὴ «Μάνα», τοῦ Νίκου Γ. Πεντάρα:

«Τὸ δειλινὸ
Ἡ θάλασσα
Κι' ὁ ἀναβρασμός της

«ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΦΛΟΓΑ»: Πρόκειται περὶ ἐτησίας ἐκδόσεως τοῦ Β΄ Γυμνασίου Ἀμμοχώστου. (Παρεμπιπτόντως ἡ αὐξανόμενη ἐκδοτικὴ δραστηριότητα τῶν σχολείων εἶναι σημάδι ὑγείας καὶ πνευματικῆς εὐρωστείας, πολὺ κολακευτικὸ γιὰ τὴν παιδεία μας. Τὸ περιοδικὸ περιέχει διάφορα σύντομα γραπτὰ Ἑλληνικὰ καὶ Ἀγγλικὰ ἢ Γαλλικά, σὲ τύπον ἐκθέσης, ὅπως εἶναι «Τὰ πρωτοβρόχια», «Οἱ ἀσχολίες μου τὶς ἐλεύθερες ὧρες μου», «Ἡ Τηλεόραση σὰν μέσο μόρφωσης καὶ ψυχαγωγίας», «A Picnic», «How a Poor Boy Became a Rich Man» κ.ἄ.

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ πλέον ἐκτεταμένη καὶ τεκμηριωμένη μελέτη (χρειάζονται περισσότερες γιὰ ν' ἀνεβῇ τὸ κῦρος τοῦ περιοδικοῦ) τοῦ Χριστάκη Χατζηλουκᾶ, «Παῦλος Λιασίδης».

Ἄλλα περιεχόμενα τοῦ τόμου, ἐκτὸς τῆς μαθητικῆς ἐργασίας, εἶναι ὁ «Λόγος τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Σπ. Σωτηροπούλου ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1968—69 καὶ «Τὰ αἴτια τῆς ἀποτυχίας τοῦ παιδιοῦ στὴν τάξη», τῆς καθηγητρίας κ. Δανάης Τσικκίνη.

'Απὸ τὴν «Ὠδὴ στὸν Γρηγόρη Αὐξεντίου», τοῦ Ἰωάννη Κυπρῆ, ποὺ προδιαγράφει ποιητικὸ «ταμπεραμέντο» καὶ ὑπόσχεται πολλὰ (σὲ στιγμὲς πραγματώνει), παραθέτουμε στροφές:

«Σκίρτησε τὸ πουκάμισο ὅ-
(ταν τ' ἀγέρι
στῆς λυγερῆς ἀγριελιᾶς τὰ
(κλώνια πάνω
κρυφὰ τοῦ σφύριξε στ' αὐτὶ
(πικρὸ μαντάτο
κι' ἀναστενάζει κρύβοντας ἐ-
(να του δάκρυ.
Ζεστὸ ἀγόρι τῆς φωτιᾶς, παι-
(δὶ τοῦ Ἥλιου
σὲ εἶδαν ἕνα δειλινὸ — στερ-
(νὴ φορά τους —
στὴν ὀμορφιὰ τοῦ Μαχαιρᾶ
(τὰ χαμομήλια
ποὺ πάλευες μὲ τὴ φωτιὰ
(καὶ σὲ θαυμάσαν».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κι' οἱ πολλὲς οἱ ἔγνοιες της,
Τὸ δειλινὸ
Τὰ δάκρυα
Κι' ἡ πίκρα τῶν φιλιῶν τους
Καὶ τὸ σκληρὸ τὸ χάδι τους.
Ἡ μάνα πάντα δίπλα μας
Μὲ τὰ γλυκὰ φιλιά της.
Τὸ πρωϊνὸ
Ἡ ἄνοιξη
Καὶ τὸ χαμόγελό της·
Καὶ τὰ πολλὰ τραγούδια της.
Τὸ πρωϊνὸ
Ἡ μουσικὴ
Κι' ἡ γλυκειὰ φωνή της
Καὶ τ' ἁπαλὸ τὸ χαδι της.
Ἡ μάνα πάντα δίπλα μας
Μὲ τὰ γλυκὰ φιλιά της.

* * *

«Ο ΦΑΡΟΣ» εἶναι ἡ μηνιαία ἐφημερίδα ποὺ ἐκδίδουν οἱ μαθητὲς κι' οἱ μαθήτριες τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου. Στὴν παροῦσα ἔκδοση, περιέχονται ἓξη ἐν ὅλῳ ἐφημερίδες, μὲ ποικίλη ὕλη. Σὰν σκοποὶ τῆς ἐφημερίδος τάσσονται οἱ ἀκόλουθοι, εἰς εἰσαγωγικὸ σημείωμα τῆς πρώτης ἔκδοσης, ὑπὸ τῆς Σωτηρίας Παπαδοπούλου, Προέδρου τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς:

«Παραλλήλως πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθητῶν, ἡ ἐφημερίδα θὰ ἐπιδιώκῃ τὴν καλλιέργειαν ἑλληνικῶν ἐθνικῶν συνειδήσεων καὶ τὴν προβολὴν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ κυριώτερος στόχος κάθε ἑλληνικοῦ σχολείου».

Ἡ ἐφημερίδα συντάσσεται ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ μαθητὲς καὶ μαθήτριες τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ σχολείου, ὑπὸ τὴν προσωπικὴν καθοδήγησιν τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Χρύσανθου Κυπριανοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ στοιχεῖο τῆς ἐνημέρωσης, οἱ ἐκδόσεις καταπιάνονται ἐπίσης μὲ λογοτεχνικὰ καὶ ἄλλα καλλιτεχνικὰ θέματα. Ἀναφέρουμε μερικὲς ἀπὸ τὶς δημοσιεύσεις: «Λόγος τοῦ Τμηματάρχου Ἀνωτέρας καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως κ. Φρίξου Π. Βράχα κατὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς πρώτης ἐκθέσεως Κυπριακοῦ ἐντύπου τοῦ Γυμν. Λαπήθου». «Βὰν Γκόγκ, ἡ ζωὴ ἑνὸς μεγάλου ζωγράφου», τῆς Εἰρήνης Κονομῆ. «Κατακόμβαι», τῆς Εὐαγγελίας Παντελῆ, κ.ἄ.

Σύγχρονες σκέψεις

ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ, ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Α΄

Ἀρνᾶ, πρὸς τὰ τέλη τοῦ Μάη, κιτρινίζουνε τ' ἄνθη ξηραίνουν τὰ φύλλα, παίρνει σάλτο ἡ σφαῖρα καὶ φτάνει ψηλά, κοντὰ στὸν καφτὸ ἥλιο τοῦ καλοκαιριοῦ. Κι' ἡ ἀνθρώπινη πολιτεία παίρνει μορφὴ ἀλλοιώτικη. Παιδεύει ὁ καύσωνας τὴν ἄσφαλτο, παιδεύει τ' ἀνθρώπινα κορμιά. Ζεστὴ ἡ ἀνασα τῆς γῆς, ζεστὸς ὁ ἵδρως ποὺ κυλᾶ ἀπὸ τὰ μέτωπα ποὺ συσπᾶ ἡ φροντίδα καὶ τὸ ἄγχος τῆς ἀνένδοτης, τῆς καθημερινῆς πάλης. Μιᾶς πάλης ποὺ ἀναστρέφει τοὺς πόλους της καὶ μεταῤῥέπει τὸν ἀγῶνα γιὰ ἀπόδοση σὲ ἀγῶνα γιὰ διατήρηση. Ἀτονεύει ἡ ὥθηση. ἀῤῥανεῖ ἡ φιλοδοξία καὶ μιὰ νάρκη αὐτοϊκανοποίησης ἁπλώνει τὸ πλανερὸ δίχτυ της πάνω σὲ πρόσωπα καὶ πράγματα. Μιὰ γλυκειὰ ἐρημιὰ ἀγκαλιάζει τὴν ἀνθρώπινη πολιτεία ποὺ μισοκοιμᾶται λαγγεμένη ἀπὸ τὴν τόσο κοντινή, πληθωρικὴ παρουσία τοῦ ἡλίου, τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς. Κι' ἀτενίζει ὁ ἄνθρωπος καταστάσεις καὶ ἰδέες πίσω ἀπὸ ἕνα διάφανο παραπέτασμα ποὺ κρατᾶ μακρυὰ τὶς ἐνοχλήσεις τῆς καθημερινότητας.

Τὴν καλοκαιριάτικη αὐτὴ μακαριότητα ἔρχονται κάθε χρόνο νὰ ἐντείνουν καὶ νὰ ἐνισχύσουν, οἱ καθιερωμένες πιὰ διακοπές.

Σὲ πολλὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἡ σημασία ποὺ δίνεται στὴν ἀνθρώπινη αὐτὴ ἀνάγκη γιὰ ξεκούραση καὶ ἀνανέωση, εἶναι ὄχι μόνο τεράστια, ἀλλὰ ἀποτελεῖ θέμα γιὰ πολύμηνη κι' ἐντατικὴ σκέψη καὶ προετοιμασία. Ἔτσι πολλοὶ ἄνθρωποι σὲ πολλὲς χῶρες τοῦ κόσμου, σχεδιάζουν, ὀνειρεύονται, ἀποταμιεύουν, ὅλα γιὰ τὶς μέρες ἢ τὶς ἑβδομάδες ἐκεῖνες ποὺ ἀποδεσμευμένοι ἀπὸ τὴν τακτικὴ τους ἀπασχόληση θ' ἀπομακρυνθοῦν ν' ἀπολαύσουν τ' ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, τὸ μέτρο τῶν δυνατοτήτων τους, ἥσυχοι, ἀπερίσπαστοι κι' ἀμέριμνοι.

Στὴν Κύπρο, ἡ καθιέρωση τῶν διακοπῶν σὰν ὅασης φυσικοῦ καὶ ψυχικοῦ ἀναβαπτίσματος, ὅσο πάει γίνεται πιὸ γενική, πιὸ ἀπαραίτητη. Ἴσως γιατὶ ὁ ρυθμὸς τοῦ μηχανοκίνητου πολιτισμοῦ ἔχει πιὰ εἰσχωρήσει τόσο βαθειὰ στὶς ἀνατολίτικες συνήθειές μας, ποὺ νὰ χρειαζόμαστε μιὰ ὁλοκληρωτικὴ ἐπισκευὴ κι' ἀναστήλωση κάθε χρόνο, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ συνεχίζουμε μὲ τὴν ἔνταση ποὺ πρέπει τὰ κοινωνικά, ἐπαγγελματικά, οἰκογενειακά μας λειτουργήματα. Καὶ σ' αὐτὸ τὸν τομέα, ἡ Κύπρος φάνηκε τυχερή. Ἡ φυσική της θέση, ἡ μορφολογία τοῦ ἐδάφους της, μὲ τὰ βουνὰ καὶ τοὺς κάμπους της, καὶ σὰν ἀποτέλεσμα, ἡ ποικιλία στὸ κλίμα της, προσφέρουνε μιὰ θαυμαστὴ ποικιλία, προκειμένου νὰ διαλέξῃς τὸ περιβάλλον τῶν θερινῶν σου διακοπῶν. Καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀρκετοὶ συνδυάζουν τὸ ταξίδι στὸ ἐξωτερικό, μὲ τὴν περίοδο τῶν διακοπῶν τους, πιστεύουμε ἐν τούτοις, ὅτι στοὺς περισσότερους Κυπρίους ἔχει γίνει συνείδηση ἡ ἀνάγκη γι' ἀξιοποίηση τῶν φυσικῶν θελγήτρων τοῦ τόπου, ὄχι ἀπὸ ἐθνικὸ καθῆκον, ἀλλὰ γιατὶ τὸ νησί μας μὲ τὶς καλλονές του, μπορεῖ. ὄχι μόνο νὰ ξεκουράσει τὸν καταπονημένο ἀθλητὴ τῆς δύσκολης σύγχρονης πολιτείας, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν μαγέψει, νὰ τὸν αἰχμαλωτίσει.

Τὸ Κυπριακὸ τοπεῖο, στὸν κόσμο καὶ στὸ ὕψωμα, στὸ βουνὸ καὶ στὴ θάλασσα, πολλοὺς ξένους παραθεριστὲς τράβηξε καὶ ἀκόμη τραβᾶ. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ μέρους γιὰ παραθερισμό, παραμένει πάντα ζήτημα προσωπικῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ προτιμήσεως. Ἡ ὠφελιμότητα καὶ ἡ ἀξία του ὅμως διαμφισβήτητα.

Ἀνηφορίζουμε τὶς πευκόφυτες πλαγιὲς τοῦ Τροόδους. Μόσχος τὰ σχοῖνα καὶ τ' ἀγριολούλουδα. Ἔχουμε ἀφήσει πίσω μας τὰ πρῶτα γνωστὰ θέρετρα τῆς περιφέρειας Κακοπετριά, Πλάτρες. Λουλούδια φράσκα, πυκνὰ στὶς αὐλές. Νερὰ κρύα, τρεχούμενα, στὶς αὐλακιὲς καὶ στὰ δάση. Καὶ πάνω ψηλὰ ἐπιβλητική, μεγαλόπρεπη, ἡ μορφὴ τοῦ Ὀλύμπου. Ἔτσι ὅπως ἁπλώνεται τὸ βλέμμα κι' ἀντικρύζει στὸ πιὸ ψηλὸ κομμάτι τῆς Κυπριακῆς γῆς, τὰ πρῶτα ἔντονα σημάδια τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐξάπλωσης ἀνοιγεῖ ὁ νοῦς. Ἀξιά, ἡ Βρεττανικὴ βάση. κυβέρνηση, μὲ τὸ πανίσχυρο ραντάρ νὰ σκοπεύγουρίζει ἀνυπόμονα, διειδυτικά, σ' ὅλες τὶς μεριὲς τοῦ ὁρίζοντα, γιὰ νὰ κορφολογήσῃ τὰ μυστικὰ τοῦ ἀέρα, τῆς γῆς καὶ τῆς θάλασσας. Ἀριστερά, ψηλή, χάνεται μέσ' τὰ σύννεφα ἡ ἀντένα τῆς Κυπριακῆς Τηλεόρασης. Παρὸν καὶ παρελθὸν ἀντιμέτωπα, ἀπομονωμένα, στὰ μετέωρα τῆς Κυπριακῆς πραγματικότητας. Ἁπλώνεται ὁ νοῦς τρανταγμένος κάτω στὸ βάθος. Δὲν ὑπάρχει διαχώριση. Τὸ ἄπειρο χωνεύει τὰ βάθη, κι' οὐρανὸς καὶ θάλασσα ἀπαλοσμίγουν σὲ μιὰ γαλάζια αἰωνιότητα. Ἀνάμεσά τους, ἀπτὴ πραγματικότητα, ἁπλώνεται πασίγνωστο τὸ συγκρότημα τῶν Κυπριακῶν ἐξοχικῶν κέντρων. Πρόδρομος, Πεδουλᾶς, Μουτουλλᾶς, Καλοπαναγιώτης, Κερασιὲς χρυσοκόκκινες, μηλιὲς ἀφράτες, καρπερές, νερὰ κελαριστά, γάργαρα, κέντρα ψυχαγωγίας, τουρισμός, δροσιά, ἀνάπαυλα. Οἱ δρόμοι ὁδηγοῦν ἀκόμη πιὸ ψηλά, ἀκόμη πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν τύρβη, ἀπὸ τὴ μικρή, ταλαίπωρη ἀνθρωπότητα.

Ψηλά, στὰ μοναστήρια, Τροοδίτισσα, Χρυσορογιάτισσα, Ἅγιος Νεόφυτος, Κύκκος. Καλόγεροι, ποὺ μαγεμένοι ἀπ' τὴν ὑπόσχεση τῆς ἁγιότητας, ἀφήκαν τὰ ἐγκόσμια καὶ πνίγουν τὴν πλήξη τους στὴν πολιτικὴ συζήτηση, καὶ στὶς ἀθῶες «παρτίδες» στὰ καφενεῖα ποὺ δροσίζουν τοὺς ἐπισκέπτες τῶν μονῶν. Δύσκολο πρᾶγμα ἡ ἁγιωσύνη. Τὸ διαβάζεις στὰ τυραννισμένα μάτια τους, καὶ συμπάσχεις μαζί τους.

Ὁ ἀέρας ἐδῶ πάνω εἶναι ἀνάλαφρος. Δὲν πιέζει τὰ μέλη σου. Τ' ἀφήνει ἐλεύθερα, ἐλαφρὰ νὰ κινηθοῦν μὲ περισσότερη ζωντάνεια, περισσότερη ἐλαστικότητα. Λὲς κι' ἕνα σμάρι ἀπὸ θεότητες πυκνὲς φτερουγίζουν γύρω σου καὶ πασκίζουν ν' ἀποδεσμεύσουν ὅσα πιὸ πολλὰ κι' ὅσα καλύτερα βιώματα σου μποροῦν. Πρᾶγμα ὁδυνηρό, ὅταν μέσα σου νοιώθεις τόσο πολὺ ἄνθρωπος καὶ τόσο λίγο θεός. Ἄνθρωπος ποὺ τὸν σκιάζει τ' ἀντίκρυσμα τοῦ ἀπόλυτου, ἐδῶ πάνω στὰ ὕψη, πέρα ἀπὸ τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό. Βασιλεύει μέσα σου γιὰ λίγο μιὰ μεγαλωσύνη. Κι' οἱ κραδασμοὶ ποὺ περιβάλλουν τὰ χνῶτα σου, λεπτοὶ κι' ἀνεπαίσθητοι, σ' ἀνεβάζουν ψηλότερα ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου. Νοιώθεις τὴν παραζάλη τῆς ἀνάτασης, καὶ ξαφνικὰ προσγειώνεσαι. Καὶ τὰ μέλη σου πάλιν σὲ ποννάνε, ἐξασθενημένα, καταπλακωμένα ἀπ' τὴν ἐσωτερικὴ πυκνότητα κι' ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ διαφάνεια. Γι' αὐτό, σκέφτεσαι, οἱ ἀσκητὲς προτιμοῦσαν τὸ βουνό. Ἀφόρητη, ὑπεράνθρωπη ἡ δοκιμασία. Νὰ ξεχνᾶς τὸν ἑαυτό σου, νὰ τὸν ξεπερνᾶς, κι' ἐξαγνισμένο νὰ τὸν ταυτίζεις μὲ τὴν θεία οὐσία ποὺ σὲ περιβάλλει τόσο πυκνή, τόσο ἔντονη, τόσο ζωντανὴ καὶ διεισδυτική. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ἡ φωνὴ τοῦ βουνοῦ, ὅταν σιγήσεις μέσα σου τὶς φωνὲς τοῦ κόσμου. Κι' ὁ ἦχος αὐτὸς τῆς κορυφῆς, ἄλλους τοὺς φτάνει ἀπόμακρος, ἀδύνατος, κάποιους, πολὺ λίγους, τοὺς καθηλώνει σὲ μιὰ τυραννικὴ δοκιμασία, καὶ τοὺς πολλοὺς τοὺς ἀφήνει ἀνέπαφους. Κι' οἱ μόνες φωνὲς ποὺ φτάνουνε στ' αὐτιά τους, τὰ ταλαιπωρημένα ἀπ' τὴ βουὴ τοῦ Κυπριακοῦ καλοκαιριοῦ, εἶναι ὁ καθάριος ἀντίλαλος τῆς ἐπιφάνειας, τῆς δροσιᾶς. τῆς πηγῆς. τῆς ἀνέμελης, προσαρμογῆς κι' ἀποδοχῆς ἑνὸς κόσμου γεμάτου χρώματα, μυρωδιὲς καὶ γεύσεις. ὅλο σαγήνη κι' ἀπόλαυση.

Ἔτσι μιλᾶ τὸ βουνό, τὸ καλοκαίρι, στὸν κουρασμένο ἐπισκέπτη του. Μὲ φωνὴ πότε πρόσχαρη. ἀνακουφιστική, καὶ πότε βασανιστική, τυραννιστική. Πάντα ὅμως προκλητικὴ καὶ ἰδιαίτερη, μέσα ἀπὸ τὶς καφτὲς μέρες τῆς καλοκαιριᾶς ποὺ τυραννᾶ τοὺς ἀνθρώπους.

(Στὸ ἑπόμενο τὸ τέλος)

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ, ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Β΄

Στὰ ὕψη ἀπομακρύνεται ὁ ἄνθρωπος γιὰ λίγο ἀπὸ τὴν μικροτητα. τὴν κακία, τὴν συμβατικὴ ὑποκρισία ποὺ τὸν πλακώνει ὁλόχρονα, ἰσόβιος βραχνᾶς. Ἀπομακρύνεται κι' ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, ποὺ τὸ ἐπίγειο χρέος του τὸν θέλει ἀναπόσπαστο τμῆμα τοῦ τόσο κακοῦ καὶ τόσο λίγο καλοῦ συνολικοῦ ἀθροίσματος τῶν πράξεών του.

Ὅμως ἡ αἰχμαλωσία, κάτω στὶς πεδιάδες τῆς βοερῆς πολιτείας, δὲν ἀποτινάζεται γιὰ πολύ. Κι' ὁ κάμπος τῆς καθημερινῆς σκληρῆς μάχης ἀνακαλεῖ ἀσταμάτητα κι' ἐπιτακτικὰ τοὺς καλοκαιριάτικους ἀποστάτες του. Καὶ σὰν ἀντιστάθμισμα γιὰ τὴν λειψὴ ἀλλὰ καθάρια θεότητα ποὺ ἀνακτήσανε πάνω στὰ ὕψη, ξεδιπλώνει μπροστὰ στὴ διψασμένη ψυχή τους τὴν ὑπόσχεση ἑνὸς ἄλλου στοιχείου: Φωνάζει ἡ θάλασσα, ὑγρή, πλατειά, μυστήρια.

Τὸ Κυπριακὸ ἀκρογιάλι, ἤμερο, δαντελλωτό, τουριστικὰ ἀξιοποιημένο ἢ φυσικὸ κι' ἀνεκμετάλλευτο, πάντα δροσερό, ἀνακουφιστικό, μαγεύει χιλιάδες κουρασμένους νησιῶτες ποὺ εἴτε ξοδεύουν ὅλες τὶς μέρες τῶν διακοπῶν τους παραδομένοι στὴν δροσιὰ τῶν γαλάζιων νερῶν του, εἴτε ἀπάζουν λίγες ὧρες ἀπ' τὸ μαγανοπήγαδο τῆς ρουτίνας γιὰ νὰ ξεπλύνουνε τὸν ἴδρω καὶ τὴν κούραση στὴν πλατειὰ ἀγκαλιὰ τῆς ὑγρῆς θεότητας. Μιᾶς θεότητας ὅμως τόσο διαφορετικῆς ἀπὸ τὴν ἐπιβλητικὴ διαφάνεια τῆς βουνίσιας ἀτμόσφαιρας. Παντοῦ σ' ὅλη τὴν ἄπλα τῆς παραθαλάσσιας κίνησης, βασιλεύει ἔντονο, ζωντανὸ κι' ἀναμφισβήτητο, τὸ στοιχεῖο τὸ ἀνθρώπινο. Στὰ πολυσύχναστα κοσμικὰ κέντρα μὲ τὴν πολύχρωμη παρδαλή τους ὄψη δὲν θὰ δρῆς τὶς ἀπομονωμένες μορφὲς τοῦ βουνοῦ. Ἐδῶ οἱ ἄνθρωποι φωνασκοῦν. θορυβοῦν, συμμετέχουν στὴν ἀνθρώπινη συντροφιά, ἀνήκουν στὸ κοπάδι καὶ τὸ παραδέχονται. τὸ μολογοῦν. Χωρὶς ντροπὴ καὶ χωρὶς τύψη. Ἡ πρωτόγονη ἀμοιβάδα ξυπνᾶ τὴ συνείδηση καὶ γιαίνη ξαναχώνεται στὰ πρωτα ἀρχαιά της σπάργανα. Κι' ἔτσι ὅπως βουλιάζει τὸ κορμί, μέσα στὴ ρευστὴ ἀπεραντοσύνη, νοιώθεις τὸν Πανάνθρωπο ν' ἀφυπνίζεται μέσα σου καὶ νὰ ὀρθώνεται δυνατὸς κι' ἀδάμαστος. Ὄχι γιατὶ παράτησε τὴν ἐπίπεδη, ὁμαλὴ διαβίωση, γιὰ νὰ μετρήσῃ τὶς σκαλοπάτια τῆς σφαίρας ποὺ τὸ ἀνεβάζουνε ὡς τὸ θρόνο τῆς θεότητας, ἀλλὰ γιατὶ καθηλωμένος ἀπὸ μιὰ προγενέτια ἴσως μοῖρα του, παλεύει νὰ μείνῃ στὴν ἐπιφάνεια ἐνῶ παντοῦ ὁλόγυρά του ξανοίγονται δυὸ χάσματα, ἄπειρα, ἀκατάκτητα. Ὁ οὐρανὸς ψηλὰ ἀδιάπτωτος, ἀπέραντος καὶ τελεσίδικος σὰν χέρι ἀνυμνωμοῦ, ποὺ ποθεῖς κι' ὀνειρεύεσαι, κι' ὅμως τὸ φοβᾶσαι. Καὶ στοὺς βυθούς, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γαλήνιας ἀποδοχῆς τοῦ ὁμοιόμορφου, τοῦ ἀνάλλαγου πελάγου, τὸ ἄπειρο τοῦ ἀνεξερεύνητου ἑαυτοῦ. Ὁ βυθὸς τῶν ἐνστίγκτων, βυσσοδομᾶ γεμᾶτος ἄγνωστα τέρατα καὶ πυκνὲς βλαστήσεις ἀνθρώπινων ἀτελειῶν. Μιὰ πολιτεία ὁλάκαιρη θαμμένη μέσα στοὺς βυθοὺς τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης.

Ἡ θάλασσα τοῦ ἀνεξερεύνητου. ποὺ καρτερᾶ τὸ καταδυτικὸ σκάφανδρο τοῦ ἐρευνητῆ, τοῦ δύτη, ποὺ θὰ κατακτήσει μέσα μας τὰ κρυμμένα μυστικὰ τῆς ὠκεάνειας φύσης μας καὶ τολμηρός, ἀποφασισμένος θὰ τὰ ἀνασύρῃ στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, γιὰ νὰ λάμψουν, εἴτε σὰν θησαυροὶ ἐπανακτημένοι ποὺ χάσαμε κάπου - κάπου στ' ἀνηφόρι τῆς γνώσης εἴτε σαν ἀπολιθωμένα σκέλεθρα ἀρχαίας ὀλέθριας πτώσης. Ὅμως ὁ οὐτις κρατᾶ στὰ χέρια του τὸ προσφορὰ τῆ ζωή του, γιὰ νὰ τῆ δώσῃ ἂν χρειαστῆ, στὴν βασίλισσα τῆς βαμμένης πραγματικότητας. Κι' οἱ ἀνύπρωτοι κολυμβητὲς σκέφτονται μόνο πὼς ν' ἀπολαύσουνε τώρα τὶς χαρὲς τῆς ἀμμουδιᾶς, τοῦ ἀφρισμένου γυαλοῦ καὶ τοῦ ἥλιου ποὺ κτυπᾶ ζεστός, κατακόρυφος, τὰ κορμιὰ καὶ τὰ βότσαλα. Γιὰ νὰ ζήσει ὁ ἄνθρωπος ἀπαιτεῖ ἀγέρα πολύ, πλούσιο, φορτωμένο μὲ συστατικὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ζωῆς. Γι' αὐτὸ κι'

οἱ ἀχτίνες τοῦ ἡλιοῦ διαπερᾶ-στικές, καφτερές, ἀφομοιώνον-ται μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα, καὶ τυ-λίγουν καφτές, διεισδυτικὲς τὴν ἀνθρώπινη σάρκα. Ἀλλοιώτι-κος λὲς ὁ ἥλιος τοῦ βουνοῦ, κι' ὁ ἥλιος τῆς θάλασσας. Ὅ-σο ἀνεβαίνεις, τόσο ἀραιώνει ὁ ἀέρας. Κι' ὅσο ἀλαφραίνει ἡ πίεση, τόσο ἀραιώνει μέσα σου ἡ φύση, καὶ τόσο πιὸ ξε-κάθαρη ἀναφαίνεται ἡ πνευματι-κότητα. Κι' ἔτσι πιὸ ἑτοιμος, πλησιάζεις θαρετὰ κι' ἄφοβα, τὸν πυρῆνα τῆς γαλαξιακῆς μας κοινότητας. Ἡ ἀτμόσφαι-ρα ἡ ἐξαραιωμένη καὶ τὸ ξα-λαφρωμένο σαρκίον, ἀφομοιώ-νονται καλύτερα, μὲ τὴ θερμὴ παρουσία. Παρουσία ποὺ στὰ ὄνειρα τῶν τολμηρῶν δραματι-στῶν κάποτε, σὰν θάμαστε ἐντελῶς ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὸν φόρτο τῆς ἐπίγειας περιο-δείας μας, θὰ μᾶς δεχτῆ σὰν κομμάτι ἀναπόσπαστο τῆς αὐ-τόνομης ἀπόλυτης οὐσίας της.

Ὅμως ἐδῶ, κοντὰ στὸ βυθὸ ἡ ὑπόστασή μας εἶναι ἀκόμα τόσο στερεά, τόσο συμπυκνω-μένη. Γι' αὐτό, παρ' ὅλο ποὺ ἐπιδιώκουμε, ἐπιζητοῦμε καὶ θέλουμε τόσο τὶς ζεστὲς λια-χτίδες, ὅμως τόσο μόνο μπο-ροῦμε νὰ τὶς δεχτοῦμε καὶ τό-σο λίγο μόνο ἀπ' αὐτὲς ν' ἀφομοιώσουμε. Δὲν εἶναι καμ-μιὰ ἀδικία στὸν καταμερισμὸ τῆς ἐνέργειας. Ὅση πιότερη χρειάζεσαι, τόσο πιότερη δε-χεσαι. Κι' ὅση πιότερη δέχε-σαι, τόσο τὴν ἀφομοιώνεις. Κι' ἔτσι, τὰ κορμιὰ ξεχασμέ-να σὲ μιὰν αὐτοσυνείδητη ἀ-φροντισιά, μαζεύουνε χρῶμα, δύναμη, ὑγεία. Μαζεύουν ἑτοι-μότητα γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν ξανὰ στὴν ἐπιστροφή τους τὰ προβλήματα, τὸν βραχνᾶ καὶ τὸ ἄγχος τῆς μηχανοκίνητης πολιτείας μας.

Κι' οἱ διακοπὲς περνοῦνε ἀγγὶ σιωπηλά, στὸ καρνὲ τῆς ἀνάμνησης. Μιᾶς ἀνάμνησης, ποὺ γιὰ λίγο πλουτίστηκε ἀ-πὸ τὰ βιώματα τῆς ἀλλαγῆς. Τῆς ἀνάπαυλας μακρυὰ ἀπ' τὴ γνωστή, τὴν τετριμμένη καθη-μερινότητα, κοντὰ στὰ στοι-χεῖα τῆς φύσης. Πάντα ὅμως κοντὰ καὶ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυ-τό μας, ποὺ ποτέ, πουθενά, δὲν ἀφήνουμε, εἴτε σὰν ὀδυνηρὴ πραγματικότητα, εἴτε σὰν αὐ-ριανὴ πραγμάτωση. Μόνο ποὺ οἱ διακοπές, πρέπει πάντα ν' ἀποφασίζουνε γιὰ τὴν ἀνάθεώ-ρηση καὶ τὴν ἀναδιάρθρωση τοῦ δυαδικοῦ σκέλους τῆς ὑπό-στασής μας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἐπικαιρότητες

ΟΙ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΟΙ ΘΟΡΥΒΟΙ

Τῆς Καν ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὁ θόρυβος λοιπόν, τὸ κα-λοκαίρι. Κι' ἀπὸ ποῦ θ' ἀρχί-σης καὶ ποῦ νὰ τελειώσης; Ἂν μένεις στὴν καρδιὰ τῆς πόλης, δὲ σ' ἀφήνουν νὰ ἡσυχάσης οὔ-τε πρωΐ, οὔτε μεσημέρι, οὔτε βράδυ, οἱ πλανόδιοι, ἡ τροχαία καὶ οἱ πάσης φύσεως θόρυβοι τῆς πολυάσχολης, μηχανοκίνη-της πολιτείας. Θέλεις νὰ ξυ-πνήσης ἀρχὰ τὸ πρωΐ; Ἀδύνα-τον. Διαφωνεῖ ριζικὰ τὸ γκα-ράζ λίγο πιὸ κάτω, ποὺ ἀνοί-γει ἀπ' τὰ χαράματα καὶ ποὺ ἀντὶ καλημέρα σκορπίζει στὶς γειτονειὲς τοὺς εὐγενικοὺς ἦ-χους τῶν πρώτων ὀξυγονοκολ-λήσεων. Κι' ἂν δὲν εἶναι αὐ-τὸς θάναι ἴσως ἡ πρώτη πρωϊ-νὴ κυκλοφορία, ὁ γαλατᾶς ποὺ σταματᾶ καὶ ἀνοιγοκλείνει καὶ βροντᾶ τὶς πόρτες γιὰ νὰ ἐ-ξυπηρετήση τὴν ἀξιότιμη πε-λατεία του. Τὰ πρῶτα κατα-στήματα ποὺ ἀνοίγουν τὶς σι-δερόπορτες τους μὲ ντόρο κι' ἐπιβλητικότητα, τὸ διπλανὸ διαμέρισμα, στὸ ὁποῖο οἱ ἔνοι-κοι ξυπνοῦν ἀπ' τὰ χαράματα καὶ ἐπιδίδονται σὲ ζωηρὲς «οἰ-κογενειακὲς» ἐκδηλώσεις.

Τὸ μεσημέρι θέλεις νὰ ξα-πλώσης γιὰ λίγο, νὰ ξεκουρα-στῆς, ν' ἀναλάβης γιὰ τὸν δεύ-τερο «γῦρο» τῆς μεγάλης κα-λοκαιριάτικης μέρας; Ἀδύνα-τον καὶ πάλιν. Λόγοι κι' αἰ-τίες προαναφερθεῖσαι.

Καὶ τὸ βράδυ, τσαλακωμέ-νος κι' ἀποστραγγισμένος ἀ-πὸ τὸν ἱδρῶτα καὶ τὴ σκόνη τοῦ θέρους, μήπως θέλεις νὰ ξαπλώσης λίγο πιὸ νωρὶς ἀπ' τὸ συνηθισμένο; Ἐκ τρίτου ἀ-δύνατον. Γιατὶ χρυσὸς βραδυ-νὸς θερινὸς κανόνας λέει ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν κοιμοῦνται πρὶν ἀπὸ τὶς ἕντεκα γιατὶ «εἶ-ναι καλοκαίρι» κι' εἶναι ζέστη. Γι' αὐτὸ κι' οἱ βεράντες μετα-τρέπονται σὲ οἰκογενειακὰ κέν-τρα, ὅπου δεσπόζει βαρειά, βαθειὰ κι' ἐπιβλητική, ἡ ἐνερ-γὸς παρουσία τῆς τηλεόρασης, ποὺ λειτουργεῖ στὴ διαπασῶν, μὲ ἤχους συνοδευτικούς, ἐπεν-δυτικούς, τὶς φωνές, τὶς συζη-τήσεις, τὰ σχόλια τῶν θαμώ-νων.

Ἀλλὰ κι' ἂν μένεις λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, μὴ νομίζεις ὅτι ἡ κατάσταση θὰ εἶναι κα-λύτερη. Τότε εἶναι ὁ σκύλος τοῦ γείτονα. Ἄγριος, ἐπιθετι-κός, κραυγαλέρς, φύλακας ἀ-κοίμητος, καμάρι τοῦ νοικοκύ-ρη. Τὸ μεσημέρι εἶναι τὰ παι-διὰ ποὺ δὲν ἔχουν ὕπνο καὶ μαζεύονται στὴ γειτονιὰ νὰ παίξουν. Καὶ μεταβάλλεται ἡ μεσημεριάτικη ἀνάπαυλα σου σὲ ἐφιάλτη ποδοσφαιρικῆς με-ταδόσεως.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὶς ὁμάδες, εἶναι καὶ τὰ μικροσκοπικά, ἀλλὰ δυναμικὰ ἄτομα: Τὸ παι-δὶ δὲν ἔχει ὕπνο. Γι' αὐτὸ βγαίνει ἔξω στὸν κῆπο κατα-μεσήμερα, καὶ στήνει μηχα-νουργεῖο. Καὶ χαλᾶ αὐτοκίνητα καὶ στήνει αὐτοκίνητα καὶ κτυπᾶ καὶ καρφώνει καὶ σοῦ δημιουργεῖ στὸν μισὸ ὕπνο σου, τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ἀνε-γείρεται οἰκοδομὴ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι σου.

Καὶ ἀποφασίζεις, τέλος πάντων, καλοκαίρι εἶναι, νὰ πάρης τὰ μάτια σου καὶ νὰ τραβήξης, κι' ὅπου σὲ βγάλει. Καὶ πᾶς στὴ θάλασσα. Καὶ βλέπεις κάπου κόσμο, καλὰ θάναι λές, καὶ κατεβαίνεις νὰ σμίξης μὲ τὴν ἀγέλη. Καὶ σὲ ξαναπιάνει βέβαια ἡ ἀπελπι-σία. Οἱ πιτσιρίκοι κλαψουρί-ζουν, οἱ μαμμάδες ὀρύονται: «Γιῶργο, μὴν μπῆς ἄλλο μέσα, θὰ κρυώσης». «Πετράκη, ἂν ξα-ναρίξης ἄμμο, θὰ φᾶς τῆς χρο-νιᾶς σου». Ἄσε ποὺ κάποτε τὴν ἄμμο, δὲν τὴ ρίχνουν οἱ Πετράκηδες, ἀλλὰ καὶ ὥριμες δεσποινίδες, σὲ ὥοιμους ἐκ-προσώπους τοῦ ἀντίθετου φύ-λου, ὅπως ἔγινε τὶς προάλλες μ' ἕνα μέλος τῆς Εἰρηνευτικῆ Δύναμης, καὶ δημιουργήθηκε ὁλόκληρο ἐπεισόδιο. Κι' ἀπὸ τὸ διπλανὸ μαγαζί, ὡρύεται τὸ ραδιόφωνο, μὲ τὰ λαϊκὰ καὶ τὰ ἐξάλλα καὶ σμίγει σὲ σοῦ-περ - στερεοφωνικοὺς ἤχους, μὲ τὰ τρανσίστορς, ποὺ σὲ περι-κυκλώνουν αὐθάδικα καὶ προ-κλητικά. Κι' ἂν ἀποφασίσης τε-λος πάντων νὰ πᾶς λίγο πάρα πέρα νὰ ἐαπλώσης, νὰ μαζέ-ψης λίγον ἥλιο, μὴ νομίσης πὼς τὴν γλύτωσες. Κάποια παρέα ἐνεργητικῶν, ἢ ἁπλῶς ἐπιδεικτικῶν νέων, θὰ ἁρπάξει μιὰ μπάλα καὶ θὰ τὴν κλωτσᾶ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς, μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι «κάνει σπόρ».

Στὸ βουνὸ τὰ πράγματα μπορεῖ νάναι κάπως καλύτερα. Ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶναι πολὺς κό-σμος, τὶς καθημερινὲς κυρίως, μπορεῖ νὰ ἡρεμήση καὶ λίγο τὸ μυαλό σου καὶ ν' ἀποσπασθῆς ἀπὸ τὴν δραματικὴ ἐποποιΐα τῆς καθημερινότητας. Ὅταν ὅ-μως συμβεῖ νάναι κόσμος πο-λὺς μαζεμένος τὰ Σαββατοκυ-ρίακα ἰδιαίτερα, τότε οὐαὶ καὶ ἀλλοίμονον στὶς λαγκαδιὲς καὶ στὶς χαράδρες καὶ στὶς βουνο-πλαγιές. Ὁ ψυχαγωγικὸς οἶ-στρος σὲ πλήρη ὀργασμό. Ἡ ἀνθρώπινη παρουσία ἁπλώνε-ται ἀκαταμάχητη, ἐπιδεικτική, φωναχτή.

Τὸ βουνὸ δὲν εἶναι γιὰ μᾶς μέρος ὅπου θὰ πᾶς γιὰ νὰ ξε-κουραστῆς. Νὰ ἡρεμήσης. Νὰ συνέλθης ἀπὸ τὴν τύρβη τῆς ρουτίνας καὶ τῆς πικρῆς, καθη-μερινῆς συγκρουσης. Δὲν εἶναι μέρος στὸ ὁποῖο θὰ σταματή-ση γιὰ λίγο τὸ μυαλὸ τὶς ἀνώ-φελες, ἐνοχλητικὲς σκέψεις καὶ θὰ δοθῆ στὴν ἀπόλαυση τῆς φυσικῆς ὁμορφιᾶς καὶ τῆς ἁρ-μονίας.

Εἶναι μᾶλλον μιὰ εὐκαιρία γιὰ ἱκανοποίηση τῶν πιὸ ἄμε-σων, τῶν πιὸ πρόδηλων ἀνθρώ-πινων ἀναγκῶν. Γλέντι, δια-σκέδαση, φαγοπότι, οἰνοποσία. Παρδαλὸς ὁ ἀνθρώπινος συρ-φετὸς ἀμολύεται στὰ δάση κι' ἀποδύεται σὲ ἀπεγνωσμένον ἀ-γῶνα νὰ ἱκανοποιήση τὶς ὀρέ-ξεις του μὲ ὅ,τι πιὸ διαλεχτὸ φαγώσιμο μπορεῖ νὰ ἑτοιμάση. Κι' αὐτὸ καθ' αὐτὸ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι κακό. Ἄλλωστε οἱ ἄνθρωποι διασκεδάζουν, τέρ-πονται μὲ διαφορετικοὺς τρό-πους. Ἀλλὰ πῶς γίνεται αὐτὴ ἡ ἱεροτελεστία τῆς ἀπόλαυ-σης; Εἰς βάρος καὶ πάλιν τῆς γενικῆς καθαριότητος καὶ τῆς ἡσυχίας τῶν ἄλλων. Τὰ ὑπο-λείμματα τῶν συμποσίων κο-σμοῦν ἀντιαισθητικὰ καὶ ἀνθυ-γιεινά, συνήθως καὶ τὶς ἀκτὲς καὶ τὰ ὄρη. Καὶ μόνο τελευ-ταῖα κάπως ἀρχίζουμε νὰ ἀν-τιλαμβανώμαστε ὅτι ὑπάρχει τρόπος νὰ ἀφήνουμε καθαρὸ τὸ μέρος ποὺ μᾶς φιλοξένησε, γιὰ νὰ τὸ βροῦν κι' οἱ ἄλλοι μετὰ ἀπὸ μᾶς καθαρό. Καὶ τὰ «συμ-πόσια» καὶ πάλιν διεξάγονται σὲ ἀτμόσφαιρα θορύβου καὶ ξε-λαρυγγίσματος. Ἐπαναλαμβά-νονται καὶ πάλιν δηλαδὴ οἱ σκηνὲς τῆς θάλασσας. Κι' ὅταν ψήνουμε τὴ σούγλα μας θεω-ροῦμε ἀπαραίτητο νὰ συναθεύ-ουμε τὴν καταβρόχθισή της, μὲ τραγούδια καὶ φωνές, ποὺ θυ-μίζουν κατάλοιπα διονυσια-κῶν ἑορτῶν. Κι' οἱ πλαγιὲς ἀντηχοῦν μὲ τραγούδια ἀπ' τὰ φορητὰ ραδιόφωνα καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγαλλιαζόμενους ἀνθρώ-πους. Κι' ἡ ἡσυχία τοῦ βουνοῦ πάει περίπατο. Κι' ἴσως ὅλοι μας, κι' ἐσὺ κι' ἐγὼ νὰ φταίμε γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς καλο-καιριάτικους θορύβους οἱ ὁ-ποῖοι, εἶναι κατ' οὐσίαν τὸ ἀ-ποτέλεσμα τῆς παραγνώρισης ἀπὸ μέρους τῶν ἀτόμων, ἑνὸς βασικοῦ κώδικα ποὺ πρέπει νὰ διέπη τὶς ἀνθρώπινες σχέ-σεις: Ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζει ἡ ἐλευθερία τῶν ἄλλων, ἡ δική μας τελειώνει.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

200 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση του

ΜΠΕΤΟΒΕΝ: Η ΕΞΙΔΑΝΙΚΕΥΣΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΥ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Λέει ὁ Σίνκλερ γιὰ τὸν Μπετόβεν: «Εἶναι ὁ ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀρχές, τὴν ἀρσενικὴ καὶ τὴν θηλυκή, αὐτὴν ποὺ ἀντιστέκεται, καὶ τὴν ἄλλη ποὺ προσεύχεται». Αὐτὰ εἶναι τὰ δυὸ θεμέλια σκέλη πάνω στὰ ὁποῖα εἶναι κτισμένο τὸ «σύμπαν» ἐκεῖνο — κατὰ τὸν Βάγκνερ — ποὺ λέγεται Μπετόβεν.

Ὁ Λουδοβίκος φὸν Μπετόβεν, γεννήθηκε στὴν Μπόν, τὸ 1770 καὶ πέθανε στὴ Βιέννη, τὸ 1827, στὰ 57 του χρόνια. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ γενεαλογικό του δέντρο δὲν ἔχει νὰ παραθέσει πλούσια καλλιτεχνικὴ φλέβα, ἐν τούτοις ὁ Μπετόβεν, ἀπὸ τὴν παιδική του ἡλικία ἔδειξε ὅτι ἦταν προορισμένος γιὰ τὶς πιὸ ψηλὲς κορφὲς τῆς Τέχνης καὶ τῆς Δοξας. Καὶ τὶς κορφες αὐτὲς τὶς ἐκατάκτησε ἀνεβαίνοντας τὸν πιο ἀνηφορικὸ γολγοθᾶ τοῦ ἀνθρώπινου γένους, τὸν γολγοθᾶ τῆς βαθμιαίας, ἐσωτερικῆς ἐξελιξης, μ' ὅλα τὰ κακοτόπια τῆς πίκρας, τῆς ὀδύνης, τῆς μοναξιᾶς, καὶ ὅλα τὰ λαμπρὰ ξέφωτα τῆς πιὸ δυναμικῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας καὶ τῆς πιὸ συνταρακτικῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ὁλοκλήρωσης. Σπάνιο πραγματικὰ εἶναι τὸ φαινόμενο τοῦ καλλιτέχνη ποὺ δὲν λιμνάζει μέσα στὸ καταφύγιο τῆς κατακτημένης κι' ὀργανωμένης προσφορας του ,ἀσφαλὴς κι' ἀδιάβλητος ἀπο τὰ ρεύματα ποὺ συγκλονίζουν τοὺς ἀνοιχτοὺς ὁρίζοντες τῆς ἀνθρωπότητας γυρεύοντας κανάλια, πομπούς, προφῆτες, μεσάζοντες.

Ἕνα τέτοιο φαινόμενο ὑπῆρξε κι' ὁ Μπετόβεν. Ἡ πνευματική του πορεία ἦταν ἕνας ἀσταμάτητος ἀγῶνας ἐνάντια στὴν φθορὰ τῆς στασιμότητας, τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς «ἐπίτευξης». Κι' ἔτσι παράλληλα μ' ἀλληλένδετα ἡ καλλιτεχνικὴ του δημιουργία ἦταν ἕνα ἰσόβιο ἀναδίπλωμα, μιὰ ἀδιάκοπη προέχταση σὲ πεδία πιὸ ψηλά, πιὸ ἀπαιτητικά, πιὸ ἄρτια. Πολλοὶ βιογράφοι τοῦ συνθέτη ἀποδίδουν τὴν διαρκῆ μάχη καὶ τὴ διαρκῆ ὀργανικὴ ἐξέλιξή του στὸν τομέα τῶν ἐσωτερικῶν ἀντιλήψεων καὶ καλλιτεχνικῶν συλλήψεων, στὴν ὥθηση ποὺ τοῦ δίναν οἱ δύσκολες κι' ὀδυνηρὲς ἐξωτερικες συνθηκες. Αὐτὸ θα μποροῦσε ἴσως πιὸ σωστὰ νὰ λεχθεῖ σὲ περιπτώσεις ποὺ ἡ ἀνθρώπινη ψυχολογία δὲν ἐξετάζονταν σὲ συνάρτιση μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία.

Πλεῖστες φορὲς ἡ ἀνθρώπινη ψυχολογία προβάλλει τὴν ἀνθρώπινη θέληση γιὰ νὰ κυριεύσει τὶς πιὸ ἀντίξοες, τὶς πιὸ καταπιεστικὲς ἐξωτερικὲς συνθῆκες. Στὴν περίπτωση ὅμως τοῦ καλλιτέχνη τὸ αἴτιο καὶ τὸ αἰτιατὸ δὲν εἶναι πράγματα ποὺ μποροῦν νὰ καθοριστοῦν, οὔτε ἀπὸ τὰ πλαίσια μιᾶς ζωῆς, ἀλλὰ οὔτε κι' ἀπὸ πεῖρα προγενετήσια ἀκόμη. Γιατὶ ὁ καλλιτέχνης εἶναι ἕνας κόσμος ἐμπειρίας τρισυπόστατος: ἡ ζωὴ του τώρα, ἡ ζωὴ του πρὶν (κατὰ τοὺς βιολόγους ἐμπειρία προγενετήσια, κατὰ τοὺς ἐσωτεριστὲς ἐνσαρκώσεις προηγούμενες) καὶ ἡ ζωὴ του μέσα στὸν ὑπερβατικὸ κόσμο ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐμπνέεται καὶ ὑποβάλλεται. Εἶναι βέβαιο γεγονὸς ὅτι καὶ τὰ τρία αὐτὰ στοιχεῖα εἶναι πάντα συστατικὰ ὅλων γενικὰ τῶν ἀνθρώπινων ὑπάρξεων.

Ὡστόσο στὴν περίπτωση τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸν κόσμο τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἰδεῶν, ἡ ἐπαφή τους μὲ τὴν ἀόρατη πραγματικότητα ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλεῖ ἡ Τέχνη ὅλων τῶν ἐποχῶν, εἶναι φυσικὸ νὰ τροποποιεῖ τοὺς νόμους τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος, σὲ βαθμὸ ποὺ ἡ φυσικὴ κι' ἀναμενόμενη ροὴ τῶν πραγμάτων, νὰ παίρνει διαστάσεις τιτάνιες καὶ δυσανάλογες μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, τὶς διαστάσεις ποὺ καθορίζουν τὴν μεγαλοφυΐα. Κατάσταση ἰδιόρρυθμη, στὴν ὁποία νόμοι ἀντιστρέφονται, ἀρχὲς καταπατοῦνται, κι' ἡ ἀνθρώπινη μονάδα ἀνυψώνεται πάνω ἀπὸ καταστάσεις καὶ περιστατικὰ νικηφόρα, θριαμβευτικά. Θρίαμβος δὲ πραγματικὸς ἦταν ὁλόκληρη ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Μπετόβεν. Φτωχὸς μὲ καταγωγὴ ἄσημη, γιομάτος αἰσθήματα μειονεξίας ἀπὸ τὴν ἐλλειπῆ του μόρφωση, ἀπὸ τὴν τραχεία, τὴν ἄγαρμπη του ἐμφάνιση, καὶ τέλος ἀπὸ τὸ συγκλονιστικὸ δράμα τῆς κωφότητάς του, ζεῖ ἕνα ἐξαίριστος, τραγικὸς Προμηθεας ἀναμεσα στοὺς ἀνθρώπους, μὲ τοὺς ὁποίους ἕνοιωθε δεμένος κυρίως (ἴσως ἀποκλειστικὰ) μὲ τὴ συνείδηση τῆς μεγάλης του ἀποστολῆς: ἐ

«Ἡ ζωὴ μ' ἔχει καλέσει νὰ διαμοιράσω ἀνάμεσα στοὺς συνανθρώπους μου τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα ποὺ μοῦ χάρισε ὁ Θεός».

Ὁ Μπετόβεν δὲν ἦταν θρῆσκος, μὲ τὰ κριτήρια κανενὸς θεολογικοῦ δόγματος. Βαθειὰ μέσα στὴν ψυχή του ὅμως, πίστευε στὴν ὑπαρξη τῆς ἀνώτερης ἐκείνης δύναμης ἡ ὁποία προϊσταται τοῦ σύμπαντος. Κι' ἀνάμεσα σ' ἐκεινον καὶ σ' αὐτὴ τὴ Θεία Δύναμη, ὑπῆρχε πλήρης συνεννόηση. Καὶ γι' αὐτό, σ' ολη του τὴν ὕπαρξη — τὴν δημιουργικὴ — κυριαρχοῦσε ἡ τάξη κι' ὁ σκοπός. Στὴν διατήρηση αὐτῆς τῆς ταξης, καὶ στὴν ἐκπλήρωση αὐτοῦ του σκοποῦ, συχνὰ ἐπικαλεῖτο τὴν θεία πρόνοια:

«Μονάχα τοῦτο ζητῶ ἀπὸ σένα, Θεέ μου: Μὴν πάψης νὰ ἐργάζεσαι διὰ τὴν θελτίωσή μου».

Ἡ ἠθελημένη ὅμως αὐτὴ ὑποταγὴ τοῦ Μπετόβεν στὰ θεία περασμένα, δὲν τοῦ ἔγινε συνείδηση παρὰ στὰ τελευταῖα στάδια τῆς ζωῆς του. Προηγήθηκαν ἀγῶνες τιτάνιοι, συγκρούσεις καὶ θύελλες, καταστάσεις δραματικές, μέσα στὶς ὁποῖες ὁ καλλιτέχνης ὁδηγοῦσε τὸ σκάφος τοῦ προορισμοῦ του, ἀνεμοδαρμένος, τυραννισμένος, ἀλλὰ πάντα ἀποφασισμένος νὰ φτάσει στὸ τέρμα — τὴν ὁλοκλήρωση τοῦ ἔργου του γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἀνθρωπότητας. Αὐτὴ ἡ συνείδηση τὸν κράτησε στὴ ζωή, ἐκεῖ ποὺ πολλοὶ ἄλλοι θὰ εἶχαν γονατίσει:

«Ἂν δὲν εἶχα κάπου διαβάσει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ οἰκιοθελῶς ν' ἀποχωρισθεῖ ἀπὸ τὴ ζωή του, ἐφ' ὅσον μπορεῖ νὰ κάμη μιὰν ἀκόμη καλὴ πράξη, θὰ εἶχα πάψει νὰ ὑπάρχω ἀπὸ πολλοῦ», κι' ἀπὸ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια».

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Μπετόβεν διαιρεῖται σὲ τρία στάδια. Τὰ τρία δὲ αὐτὰ στάδια τὰ ὁποῖα διαχωρίζουν τὴν ἐξωτερική του δημιουργία, ἀντιστοιχοῦν καὶ μὲ τὴν ἐσωτερική ,πνευματική του ἐξέλιξη.

Στὸ πρῶτο στάδιο ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία, ὁ Μπετόβεν εἶναι ἀκόμη προσκολλημένος στὴν κλασσικὴ παράδοση. Συνθέτει ἔργα συμφωνικά, πάνω στὶς γραμμὲς ποὺ χάραξαν οἱ δάσκαλοι τῆς κλασσικῆς φόρμας, Μότσαρτ καὶ Χάϋντν. Ἀνάμεσα στὰ ἔργα τῆς περιόδου αὐτῆς, ξεχωριστὴ θέση κατέχουν οἱ πρῶτες δυὸ συμφωνίες. Στὰ 1802, εἰκοσιέξη μόνον χρόνων, ὁ Μπετόβεν δέχεται τὸ τραγικὸ πλῆγμα τῆς μοίρας: παρουσιάζονται τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς βαρυκοΐας. Ἀπὸ τὰ 26 μέχρι τὰ 45, ὅταν ἡ κωφότητα γίνεται πιὰ πλήρης ὁ Μπετόβεν περνᾶ τὰ πιὸ ἀνήσυχα, τὰ πιὸ δραματικὰ χρόνια τῆς ζωῆς του. Τὰ χρόνια δὲ αὐτὰ ἀποτελοῦν καὶ τὴ δεύτερη περίοδο τῆς μουσικῆς του δημιουργίας, ἡ ὁποία εἶδε τὴ σύνθεση ὅλων τῶν ὑπολοίπων συμφωνιῶν, ἐκτὸς τῆς Ἔννατης, τῆς «Ἀπασσιονάτας» καὶ ἄλλων ἔργων, γιὰ ὀρχήστρα, ἢ γιὰ ὄργανα σόλο. Ὁ Μπετόβεν, σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια ζεῖ τὴν κατάρα τῆς ἀπάνθρωπης, τῆς ἀμετάκλητης μοίρας, καὶ θέλησε νὰ στερήσει τὴν πληρότητα τοῦ ἤχου σ' ἕνα κορυφαῖο λειτουργὸ στὸν κόσμο τῶν ἤχων. Ἀντιμάχονται μέσα του ὅλα τ' ἀνθρώπινα συναισθήματα ποὺ μιὰ τέτοια κατάσταση μπορεῖ νὰ δημιουργήσει διογκωμένα καὶ μεγαλωμένα ὅμως ἀπὸ τὸ ἰδιόρρυθμο τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς ἐξαίρετης ψυχοσύνθεσής του. Ἐξέγερση, ὀργή, ἀγανάκτηση, πίκρα, ντροπή, παράπονο, πόνος, νοσταλγία, πόθος καφτὸς κι' ἀνεκπλήρωτος γιὰ μιὰ ζωὴ ὁμαλή, ἤρεμη, κοντὰ σ' ἕνα πρόσωπο συντροφικό, ἀγαπημένο, ὅλα βράζουνε μέσα στὸ καμίνι τῆς δημιουργικῆς ἔξαψης. Καὶ τὸ θαῦμα ἀρχίζει: Τὸ ἄτομο ἀνυψώνεται πάνω ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες, πάνω ἀπὸ τὴ διάσπαση καὶ τὴν σύγκρουση καὶ τὴν ἀντίδραση, γιὰ νὰ κατακτήσει μουσικὲς κορφὲς ἠμιθεϊκές. Τὸ ἄτομο περνᾶ στὶς σφαῖρες τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἰδανισμοῦ.

Τὸ θαῦμα ὅμως αὐτὸ δὲν ὁλοκληρώνεται παρὰ μόνο στὸ τελευταῖο στάδιο τῆς Μπετοβενικῆς δημιουργίας, στὰ τελευταία δώδεκα χρόνια, ὅταν ἡ κωφότητα εἶναι πιὰ πλήρης. Τὸ ἄτομο μέχρι τώρα πότε πολεμοῦσε καὶ πότε προσεν[illegible]. Μέσα στὴν ἀπελπισία τῆς μάχης καταλάμβανε ὑψώματα τιτάνιας πραγμάτωσης.

Ἡ ἀντάρα ὅμως κι' ἡ βοὴ τοῦ πολέμου δὲν ἔπαυε: «Ἄλλο εἶναι νὰ ξέρεις, κι' ἄλλο ν' ἀποδέχεσαι», ἔγραφε βασανισμένα στὸ ἡμερολόγιό του, πρὶν φτάσει στὰ στάδια τῆς τελικῆς ὁλοκλήρωσης. Ἀφοῦ ὅμως παρῆλθε ἡ δυναμικότητα, ὁ ἡρωϊσμός, ἡ περήφανη, περιοδικὴ πρόκληση κι' ἡ ἀνυπότακτη ἀντίσταση, χωρὶς νὰ ἔχει ἐπιτευχθεῖ ἡ παράλληλη ψυχικὴ ἰσορροπία, ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλους καὶ ἡ μεγάλη ἀναγνώριση. Μέσα στὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν δυστυχία τοῦ τραγικοῦ ἀποκλεισμοῦ του, ὁ συνθέτης συνέλαβε στὰ πιὸ ὑψηλά, στὰ πιὸ δυναμικά του ἔργα τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα. Νὰ ὑποτάσσεται στὸ πεπρωμένο, γνωρίζοντας ὅτι σοῦ ἐπιβάλλεται. Χωρὶς τὴν συγκατάθεση σου καὶ νὰ ὑποτάξεσαι χωρὶς ἐπανάσταση διαβλέποντας τὴν ἀναγκαιότητα αὐτοῦ τοῦ πεπρωμένου κι' ἀξιοποιῶντας το, μὲ τὰ μέσα ποὺ ἔχεις ἐφοδιασθεῖ. Ἡ «Ἔννατη», ἡ «Ἐπίσημη Λειτουργία» καὶ τὰ τελευταία Κουαρτέττα γιὰ ἔγχορδα, εἶναι τὰ πιὸ φωτεινὰ κατορθώματα τοῦ Μπετόβεν. Βρίσκουν ἐδῶ ἔκφραση λυτρωτικὴ τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἀνακαλύπτει ὅτι μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἐλπίζει, ἔστω κι' ὅταν φαίνεται ὅτι ἡ ἐλπίδα ἔχει ἐκλείψει. Ὄχι μόνο γιατὶ τὸ ἐπιβάλλει ἡ δική του λυτρωση, ἀλλὰ καὶ ἡ λυτρωση τῶν συνανθρώπων του — ἔστω καὶ ἑνὸς ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του. Αὐτὸ λέει καὶ ἡ «Ὠδὴ στὴ χαρά», τοῦ Σίλλερ, μὲ τὴν ὁποία κλείνει σὲ χορωδιακό, τὴν ἔννατη, ὁ συνθέτης:

«Ὅμως ἐκεῖνος ποὺ κρατᾶ στὴ (φύλαξή του
μονάχα μιὰ ψυχή, ὁλόδική του,
ἂς ἑνωθεῖ τώρα μαζί μας,
ἢ ἂς γλυστρήση φεύγοντας
μακρυά μας, γιὰ νὰ κλάψη μο- (ναχός».

Ἡ Μπετοβενικὴ λύτρωση δὲν εἶναι στοιχεῖο ἐγκεφαλικό. Ἀλλωστε ἡ φιλοσοφία τῆς μουσικῆς του δὲν εἶναι φαινόμενο μεμονωμένων ἔργων ἀλλὰ φαινόμενο ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν συνεπή, ὀργανικὴ κι' ὁλοκληρωμένη ἀνάπτυξη ὁλόκληρου τοῦ ἔργου του. Ἡ λύτρωση, ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ξέσπασμα χαρᾶς μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τῆς πανανθρώπινης ἀδερφοσύνης, δὲν εἶναι κήρυγμα στεγνό, θεολογικό. Εἶναι ἡ ὑποσυνείδητη μεταμόρφωση τοῦ ἀτόμου σὲ καλλιτέχνη, ἡ μεταρσίωση τῆς καθημερινῆς ὀδυνηρῆς ἐμπειρίας σὲ μουσικοὺς θριαμβικοὺς παιάνες, ποὺ δικαιώνουν τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀνθρώπινης τραγωδίας. Ὁ Μπετόβεν κατάλαβε πιὰ γιατί ἔζησε καὶ γιατὶ ὑπέφερε. Γι' αὐτὸ κι' ἔδωσε ὅσα μπόρεσε νὰ δώση στὴν Τέχνη. Κι' ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται καὶ πάλιν ἡ ἀξία τῆς προσφορᾶς του.

Ὅλα ἐκεῖνα τ' ἀνέκφραστα συναισθήματα ποὺ γεμίζουν τὰ ἔργα του, αὐθόρμητα, πληθωρικά, ὑποταγμένα, ὅμως στὴν ἐκφραστικὴ δύναμη καὶ τὴν κλασσικὴ ἰσορροπία τῆς ἀριστοτεχνικῆς τεχνοτροπίας του, βρίσκουν ἀπήχηση σ' ὅλη τὴν κλίμακα τῶν ἀνθρωπίνων διωμάτων καὶ αἰσθημάτων. Τὸ ἄτομο σπάζει μαζί του τὸν στενὸ κύκλο τοῦ κόσμου του, καὶ ἁπλώνει μέσα ἀπὸ ἠχητικὴ κάθαρση, τὴν ἔφεση καὶ τὴν ἐλπίδα, γιὰ ἕνα κόσμο εὐγενικώτερο, ἀνώτερο. Ὁ Μπετόβεν ἦταν ἀτομικιστής. Ὁ πρῶτος καλλιτέχνης ποὺ ζήτησε νὰ ζήσει μακρυὰ ἀπὸ τὶς αὐλὲς καὶ τοὺς ὄρχοντες, σὰν ἀνεξάρτητος κι' αὐτόνομος ἄνθρωπος - καλλιτέχνης. Ἦταν ἐπίσης ὁ τελευταῖος τῶν κλασσικῶν, καὶ συνάμα ὁ πρόδρομος, ὁ προάγγελος τῶν ρωμαντικῶν (στὴ ψυχοσύνθεση, στὴν φόρμα καὶ στὴν τεχνοτροπία, στὴν διασταύρωση βιωμάτων καὶ συλλήψεων).

Σὰν ἄτομο δὲ σκληρά δοκιμασμένο ἀπὸ τὴν μοίρα ἀπάνθρωπα, εἶχε κάθε δικαίωμα νὰ δημιουργήσει Τέχνη ἐκλεχτική, ἀποτραβηγμένη. Ἔσπασε τὶς πιθανότητες. Ἐδημιούργησε γιὰ τὸν Πανάνθρωπο. Τὰ κενὰ τοῦ δικοῦ του ἀτόμου τἄκανε σπονδὴ λυτρωτικὴ γιὰ τὴν οἰκουμένη. Γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ ταυτίζουν τὴν μουσικὴ τοῦ Μπετόβεν μὲ τὴν ψυχανάλυση.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις

Ο ΧΡΟΝΟΣ ΚΙ' Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ

Ἡ μιὸ τυραννικὴ διάσταση τοῦ αἰῶνα μας

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ ἔννοια τῆς αἰωνιότητας περνᾶ στὴν ἐποχή μας, μιὰ δραματική, πολυκύμαντη δοκιμασία. Τὴν δοκιμασία τῆς ταχύτητας. Στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μυθολογία ὁ χρόνος ἐλατρεύετο σὰν θεότητα. Στὸ ἤρεμο, ἀργοκίνητο παρελθὸν τῆς φιλοσοφημένης ἀρχαιότητας, ἡ κατάταξη τοῦ χρόνου ἀνάμεσα στὶς ὀντότητες ποὺ εἶχανε λόγο στὴν λειτουργία τοῦ Σύμπαντος καὶ στὴν διαβίωση τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης, ἦταν πολὺ φυσικὸ γεγονός, ἂν λάβουμε ἐξ ἄλλου ὑπ' ὄψιν τὴν τάση τῶν ἀρχαίων νὰ θεοποιοῦν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης. Στὴν ἐποχή μας ὅμως μὲ τὶς δυναμικὲς ἀνακαλύψεις της, μὲ τὸν ἰλιγγιώδη ρυθμό της, ποιάν ἀκριβῶς θέση ἔχει ὁ χρόνος στὴ ζωὴ καὶ στὴν σκέψη τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου;

Τρεῖς εἶναι οἱ θεωρίες οἱ ὁποῖες ἀσχολοῦνται μὲ τὸ φαινόμενο τοῦ Χρόνου ἀπὸ ἐπιστημονικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἄποψη στὴ νεώτερη ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἡ πρώτη προέρχεται ἀπὸ τὸν Νεύτωνα, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐκαθόρισε τὴν φύση καὶ τὴν σχέση τοῦ Χρόνου μὲ τὴν πλανητικὴ διάταξη. Μᾶς λέει ὁ Νεύτων ὅτι «ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος ἔχουν ἀπόλυτον ὑπόστασιν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὰ φαινόμενα ἅτινα διαδραματίζονται ἐντὸς αὐτῶν· εἶναι τὰ ὄργανα διὰ τῶν ὁποίων ὁ Θεὸς πραγματοποιεῖ τὸ πανταχοῦ παρόν του εἰς τὸν κόσμον καὶ συλλαμβάνει ἀκαριαίως τὴν ροὴν τῶν πραγμάτων».

Ἔτσι ἡ κλασσικὴ μηχανικὴ τοῦ Νεύτωνα ξεπέρασε μ' ἕνα ἅλμα ὑπερμέγεθες τὶς κάπως ἀφελεῖς ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων πάνω στὸ θέμα, μετατοπίζοντας τὸν χρόνο ἀπὸ τὸν μεγαλόπρεπο θρόνο τῆς θεότητας, στὸν κύκλο τῶν ἰδιοτήτων ποὺ περιβάλλουν τὸν ἀπόλυτο δημιουργὸ—δύναμη, τὸν ὁποῖο ὀνομάζουμε Θεό. Καὶ αὐτὴ τὴν ἰδιότητα ἡ παντοδύναμη ὕπαρξη τὴν χρησιμοποιεῖ σὰν «μέσον γιὰ τὴν πραγμάτωση ἑνὸς τῶν περισσοτέρων σκοπῶν της», τὸν σκοπὸν τῆς ἐνεργοῦ παρουσίας καὶ συμμετοχῆς της εἰς τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν δράση τῶν ἀνθρώπων.

Ἀπὸ τὴν ἀπόλυτη ὅμως καὶ κάπως μονολιθικὴ αὐτὴ σύλληψη τῆς ἔννοιας τοῦ χρόνου, ὁ ἄνθρωπος ἦταν φυσικό, σὰν διάνοια ἐξελισσόμενη νὰ προχωρήσῃ σὲ μιὰν ἄλλη θεωρία. Σὰν σύγχρονος κιόλας τοῦ Νεύτωνα, ὁ Λάϊμπνιτζ ἐπρόβαλλε μιὰν ἄκρως ἀντίθετη ἄποψη σχετικὰ μὲ τὸν ὁρισμὸ τοῦ χρόνου, τὸν ὁποῖο δὲν ἔβλεπε, σὰν μιὰ ἰδιότητα ἀπόλυτη, ἀλλὰ σὰν κάτι τὸ σχετικό, σὰν μιὰ σειρὰ ἀλληλουχιῶν, ὅπως καὶ ὁ χῶρος δὲν εἶναι παρὰ «μιὰ σειρὰ συνυπάρξεων». Ἀπὸ τὴν τελευταίαν αὐτὴ θεωρία ἄντλησε καὶ διαμόρφωσε τελικὰ τὴν δική του ἀντίληψη γιὰ τὸν χρόνο ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος **Κάντ, τοῦ** ὁποίου ὁ καθορισμὸς τοῦ χρόνου ἀποτελεῖ τὴν δευτέραν κατὰ σειρὰν 'ἀπόδοση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, στὰ νεώτερα χρονικὰ **τῆς ἱ**στορίας μας.

Ἔτσι **ὁ** Κάντ, **ἰδιοφυὴς γόνος** μιᾶς ἐποχῆς ἡ ὁποία ἐχαρακτηρίζετο γιὰ τὴν στροφή της **πρὸς** τὸν Ἄνθρωπο σὰν μεγαλουργὸ κι' ἐπιβλητικὴ δύναμη, **μὲ τερά**στιο ρόλο στὴν ρύθμιση **τῆς ἐ**πίγειας ὕπαρξης, ἀποβάλλει **τὸν** θεόμορφο χιτῶνα ποὺ **περιέβαλλε** μέχρι τώρα τὸν χρόνο, καὶ τὸν ἐπενδύει μὲ ἐντελῶς ἀνθρώπινες ἰδιότητες λέγοντας ὅτι «ὁ χρόνος δὲν ἀποτελεῖ ἰδιότητα τῆς φύσεως, ἀλλ' ἰδιότητα τῆς ἀνθρωπίνης γνωστικῆς ἱκανότητος. Χῶρος καὶ χρόνος — δυὸ ἐποπτικοὶ τύποι αἰσθήσεως, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται 'ἀ πριόρι' ἡ αἰσθησιακὴ γνῶσις».

Ἔτσι ὁ χρόνος σὰν θεότητα καθηρεμένη ἀπὸ τὴν κοσμοειδωλική της βαθμίδα ἐγκαταλείπει τὰ ἀνώτερα στρώματα τοῦ ἀπείρου καὶ ἀφομοιώνεται σὰν τμῆμα ἀναπόσπαστο τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης. Καὶ μέσα ἀπὸ τὰ στρώματα τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης σὰν θεὸς σκλαβωμένος, ἀλλὰ πάντα χρηστός, πασκίζει νὰ βάλει κάποια τάξη στὸ Χάος ποὺ περιβάλλει τὴν ἀνθρώπινη ὀντότητα. Παραλαμβάνει τὶς ἄμορφες συγκεχυμένες εἰκόνες τοῦ χάους καὶ ἀπὸ τὸ κενὸ δημιουργεῖ ἐκεῖνους τοὺς τύπους ποὺ ἐξυπακούει κι' ἐπιβάλλει ἡ εὐρυθμία τῆς ψυχικῆς μας ζωῆς.

Τὸ ρηγμα αὐτὸ ἀναμεσα στὴν δυναδικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν Χρόνο ἦρθε νὰ γεφυρώσει **μὲ τὰ χρόνια** μιὰ ἄλλη διάνοια τῶν καιρῶν μας. Ὁ Ἄϊνσταϊν **μὲ τὴν θεωρία τῆς** σχετικότητας. Πιστεύοντας ἐγδόμ **α στὴν ὕπαρξη τῆς ἀπόλυτης** θ **ητας, συνέλαβε τὴν λειτουρ**γία **καὶ τὴν δράση της σὰν μιὰ** πολύμορφη, πολύπλευρη **ἐνέργεια** στὰ **ὑπέρπολλα συστήματα ποὺ** ὑπ**άρχουν καὶ κινοῦνται στὸ ἄ**πειρο. Καὶ **βλέποντας τὸ χῶρο** καὶ τὸν χρόνο σὰν διαστάσεις ἀλληλένδετες κι' ἀδιαχώριστες, σοφὰ κατέληξε στὸ συμπέρασμα, ὅτι, **ἐφ' ὅσον ὁ χρόνος εἶναι ἀνά**λογος **καὶ σχετικὸς μὲ τὴν κινη**τικὴ **κατάσταση τῶν συστημάτων**, «δὲν ὑπάρχει συγχρονισμὸς γεγονότων, ἐκτὸς γιὰ ἕνα παρατηρητή». Αὐτὸς **ὁ** «ἕνας παρατηρητὴς» δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ εἶναι ἡ ἀνθρωπόμορφη θεότητα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἡ Μεσαιωνικὴ Νευτωνικὴ ἀντίληψη τοῦ μονοκρατικοῦ Θεοῦ, ποὺ διέπει τὴν λειτουργία τῶν κόσμων, μὲ τὸ τεράστιο, ἄγρυπνο μάτι του ζωγραφισμένο στὴν παιδικὴ ἀνάμνηση τῆς ἁπλοϊκῆς Βυζαντινῆς ἡλικίας τῆς ἀνθρωπότητας. Κάποια ὅμως συμπαντικὴ διάνοια, διασκορπισμένη στοὺς ἥλιους, στ' ἀστέρια, στοὺς πλανῆτες καὶ στὸ ἀχανὲς κενὸ τοῦ ἀπείρου ἔχει τὴν ἐποπτικὴ ἀτένιση τῶν πραγμάτων ἔστω κι' ἂν αὐτὰ συμβαίνουν μέσα σὲ χρονικὰ πλαίσια, διαφορετικὰ καὶ αὐτόνομα στὴν ἐξωτερικότητα, συνδεδεμένα ὅμως καὶ ἀναπόσπαστα στὴν ἐσωτερική τους δομή, ποὺ δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἕνα ἀπὸ τοὺς ὁρμοὺς τῆς συμπαντικῆς αὐτῆς πολύμορφης δύναμης. Ἴσως ὁ Ἄϊνσταϊν, μὲ τὸ λανθάνον κι' ὑποσυνείδητο αἰσθητήριο τῆς μεγαλοφυΐας, διεῖδε τὴν σημερινὴ ἀνθρώπινη τροπὴ στὶς διαπλανητικὲς καὶ διαστημικὲς ἐρευνες. Γι' αὐτὸ καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ καθορίζει τὴν ἐκκίνηση του στὸ ἄπειρο. Ἡ κινητικὴ κατάσταση τοῦ δικοῦ μας ἡλιακοῦ συστήματος ἔχει διαμορφώσει τὶς παροῦσες ἀντιλήψεις γιὰ τὸν χρόνο μὲ τὶς ἐποχές του, τοὺς μῆνες, τὶς μέρες, τὶς ὧρες καὶ τὰ δευτερόλεπτά του. Φεύγοντας ὅμως ἀπὸ τὰ πλαίσια ὄχι μόνο τοῦ συστήματός του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ χρονικὰ πλαίσια τῆς γήϊνης του ἀτμόσφαιρας, ὁ ἄνθρωπος εἶναι πιὰ σὲ θέση νὰ γνωρίζει ὅτι τὸν περιμένουν διαφορὲς καὶ ἴσως ἐκπλήξεις ὅσον ἀφορᾶ τὴ μονάδα μέτρησης τοῦ χρόνου, καὶ τὴν σχέση του μὲ ἄλλα φαινόμενα τῆς ζωῆς τοῦ σύμπαντος.

Στὸν αἰῶνα μας, ἡ Γῆ ἀκόμα κινεῖται μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονά της, κι' οἱ χρονικές μας μονάδες δὲν ἔχουν ὑποστῆ καμμιὰ διαφοροποίηση ἢ μεταλλαγή. Ἡ ἀντίληψή μας ὅμως γιὰ τὸν χρόνο περνᾶ μιὰ περιπέτεια ἐσωτερική. Καὶ σ' αὐτὴ **τὴν** περιπέτεια μᾶς ὁδήγησε ὁ πυρηνικὸς πολιτισμὸς μὲ τὸν ἰλιγγιώδη μηχανοκίνητο ρυθμό του. **Ὁ** ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας ἀναγκάζεται ἀπὸ τὴ ροὴ τῶν πραγμάτων νὰ κάμει ὁρισμένες ἀναπροσαρμογὲς στὶς ἀντιλήψεις του γιὰ τὸν χρόνο. Ἡ ἀξία λοιπὸν τοῦ χρόνου ἔχει στὴν ἐποχή μας ἀποκτήσει μιὰν αἴγλη μεσούρανη. Ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν μηχανικὴν ἐργασίαν, τὸν ἔχει,, στὰ χρόνια μας τουλάχιστον, θέσει ὑπὸ καταδίωξιν ἀπὸ τὴν διάσταση τοῦ χρόνου. Θέτοντας κάπως λογοτεχνικὰ—παραστατικὰ τὸ ζήτημα, θὰ λέγαμε πὼς ὁ χρόνος, διωγμένος ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς ἀνθρώπινης δράσης καὶ μετατοπισμένος στὰ ἄψυχα καλούπια τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐπιστήμης, ἔχει θρυκολακιάσει καὶ σὰν φάντασμα καταδιώκει τοὺς ἀνθρώπους ζητώντας δικαίωση. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ δικαίωση οἱ πιὸ ἐξελιγμένοι κάτοικοι τοῦ πλανήτη μας προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀποδώσουν στὸν θρυκόλακα Χρόνο, χρησιμοποιώντας τον ὅσο πιὸ σωστά, ὅσο πιὸ ἐποικοδομητικὰ μποροῦν, βάζοντας σὲ χρήση παναν**θρώπινη ὄχι μόνο τὰ περισσεύ**ματα ἀλλὰ καὶ τὰ ὑστερήματα τοῦ διαθέσιμου χρόνου του. Κι' **ἀπὸ τὸ κεφαλόσκαλο αὐτὸ τῆς ἀ**ξιοποίησης τοῦ χρόνου κατερχόμαστε βαθμίδες ἄπειρες ἐγωϊστικῆς, ἰδιοτελοῦς ἢ ἀνιδιοτελοῦς χρήσης ἢ κατάχρησης καὶ σπατάλης τοῦ τέκνου αὐτοῦ τῆς αἰωνιότητας. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ἔννοια τῆς αἰωνιότητας, ἐν μέρει προσωποποιημένη στὴν ἀξία τοῦ χρόνου, περνᾶ μέρες ἀγωνίας στὴν ἐποχή μας.

Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἐξαρτᾶται ἂν θὰ μπορέσουν νὰ συλλάβουν μέσα ἀπὸ τὴν ἀστραπὴ μιᾶς στιγμιαίας λάμψης στὴ συνείδησή τους, τὴν ἄπειρη, ζωντανὴ θεότητα ποὺ κρύβει κάθε λεπτό, κάθε ὥρα ποὺ παρέρχεται. Μιὰ θεότητα ποὺ τὸ πρόσωπό της βρίσκεται μέσα τους, ἀλλὰ ποὺ γιὰ τὴν ἐξωτερίκευση κι' ὑλοποίησή του, τοὺς δόθηκαν τὰ χρονικὰ πλαίσια τῆς πλανητικῆς τους ὕπαρξης μέσα στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ δράσουν καὶ νὰ καρποφορήσουν.

Ἔτσι, ἀφοῦ ἡ ροὴ τῶν πραγμάτων στὴ Γῆ γίνεται ὁλοένα πυκνότερη, ὁ χρόνος γίνεται πιὸ ἀπαιτητικός, πιὸ ἐπίμονος καὶ καραδοκεῖ πιὸ στενὰ τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση, γιὰ νὰ τῆς ἐπιβάλει τὴν ἐπίγνωσή τῆς θεότητας της, ὅσο πιὸ γίνεται σύντομα. Αὐτὸ κιόλας εἶναι τὸ ἐσωτερικὸ νόημα τῆς ἀποδέσμευσης τόσου χρόνου στὴν ἐποχή μας. Κι' ἀπὸ τὴν χρήση ποὺ θὰ κάνουμε σὰν ἀνθρώπινο σύνολο τῆς ἐνέργειας αὐτῆς —θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς— θὰ ἐξαρτηθῆ καὶ ἡ μελλοντικὴ ἐξέλιξη τῆς φυλῆς.

Τὸ γεγονὸς ὅτι βρισκόμαστε στὸ δρόμο γιὰ νὰ φτάσουμε ἄλλους κόσμους, μὲ διαφορετικὲς χρονικὲς μονάδες, ἴσως νὰ μιλᾶ εὔγλωττα κι' εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν πορεία τοῦ χρόνου σὰν ἀξίας σχετικῆς ἀλλὰ αἰώνιας, στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Τὸ Ἀπόλυτο, τὸ Ἀληθινό, τὸ Αἰώνιο, ζεῖ καὶ λειτουργεῖ ἔξω ἀπὸ **τὰ δικά μας** χρονικὰ πλαίσια. Γιὰ νὰ τὸ **κα**τανοήσουμε ὅμως καὶ ἀργότερα, γιὰ νὰ **τὸ** προσεγγίσουμε, ἐπιβάλλεται νὰ χρησιμοποιήσουμε σωστὰ αὐτὰ τὰ χρονικὰ πλαίσια, ὅπως τώρα μᾶς προσφέρονται ἀπὸ τὶς ἐπίγειες μας συνθῆκες.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΑΙΡΗΣ Π. ΣΤΑΥΡΟΥ : «Ἡ Πέμπτη Σφραγίδα».

ΚΩΣΤΑ Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: «Ἡ ἑνότητα ἰδεῶν στὴν ἀρχαία μας λογοτεχνία καὶ τὸ δημοτικό μας τραγούδι».

ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ: «Διαλέξεις τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου» καὶ «Μερικες κυπριακές τροφές τοῦ χωριοῦ Τσακκίστρα».

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΙΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ: «Τὰ φαινόμενα τῆς ραβδοσκοπίας καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ των πλευρά».

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Ἡ Πέμπτη Σφραγίδα»: «Πέτρος Μπάρλας, καθηγητὴς φιλολογίας». «Ἕνας «ἀσυμβίβαστος», ἕνας «ἀπροσάρμοστος» ἕνας ἄνθρωπος που φοβᾶται τοὺς ἀνθρώπους γιατὶ τὸν πλήγωσαν πολύ, ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ψάχνει νὰ βρῇ τὸν Θεὸ μὲ μιὰ ἀγωνία ποὺ σκοτώνει, μὲ μιὰ εἰλικρίνεια ποὺ συγκλονίζει, μὲ μιὰ ἀγνότητα ποὺ τὸν ἀπομονώνει ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. «Κι' ἀφουγκράζου: Στὸν ὕπνο, στὸν ἔρωτα, στὴ δημιουργία, σὲ μιὰ φιλοσκερδη σου περήφανη πράξη ἢ μέσα σὲ βαθιὰ ἀπελπισμένη σιωπή, ἐάφνου μπορεῖ ν' ἀκούσεις τὴν Κραυγὴ καὶ νὰ κινήσεις». («Ἀσκητικὴ» —Καζαντζάκη— Σελὶς 27).

Ὁ ἥρωας τῆς «Πέμπτης Σφραγίδας» (αὐτοβιογραφικὸ ἐν πολλοῖς;) ἔχει ἀκούσει τὴν Κραυγή. Δέρνεται μέσα στὸ βάραθρο, χειρονομεῖ πάνω ἀπὸ ἕνα γκρεμνό», ψάχνει ἀπεγνωσμένα νὰ βρῇ ἀνταπόκριση, νὰ βρῇ συντροφιὰ μέσα στὸ κοπάδι ποὺ γεννοβολᾶ καὶ τρωγοπίνει καὶ δέχεται καὶ προσαρμόζεται καὶ συμβιβάζεται καὶ ὑποκρίνεται. Καὶ ὅταν νομίζει ὅτι βρῆκε τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι βρῆκε τὸν ἄνθρωπό του κι' ὅταν ἁρπάζεται ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη αὐτή, γελιέται. Ἀνακαλύπτει μὲ φρίκη, μ' ἀποστροφή, μὲ ἀπόγνωση, ὅτι γελάστηκε. Ὅτι ἀποδιώχτηκε ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς συντρόφους του ἀπὸ τὸν ἕνα τὸν «τέλειο» ποὺ τὸν προσείλκυσε, ποὺ τὸν κατήχησε, γιατὶ τὸν φοβήθηκε: «Καὶ δὲν εἶναι ὅτι σὲ βρίσκαμε περιττό, ἐπικίνδυνο σὲ βρίσκαμε. Εἴδαμε τὸν ἀγώνα σου, ξέραμε τὴν ἀξία σου, ἀλλὰ εἶχες κάτι ποὺ σὲ καταστοῦσε ἐπικίνδυνο. Τὸν διακήρυττες τὸν ἀγῶνα σου. Μίλαγες πολύ, χτυπιόσουνα σὲ κοινὴ θέα, ὑπῆρχε φυσικὸς νὰ σ' ἀκολουθήσουνε κι' ἄλλοι... Τὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνο ἡ Ἐκκλησία τὸν ἔκανε Ἅγιο. Τὸν Ἰουστινιανὸ τὸν δέχτηκε, μὰ τὸν Σαβορανόζα τὸν ἔκαμε καὶ τὸν Ἄρειο τὸν ἀφώρισε. Πήγαινες τόσο ἀπογνωσμένα νὰ μάθῃς τὴν ἀλήθεια, ποὺ κατάντησες ἐνοχλητικός». (Σελὶς 308).

Τόσο δὲ ἐνοχλητικὸς ποὺ ἀποπέμφθηκε καὶ αὐτοεξορίσθηκε σὲ μιὰ θέση τῆς ἐπαρχίας, σὲ μιὰ ζωὴ «μόχθου καὶ τύφλων». Καὶ κανένας ἀπὸ τὴν «δμορφη» ἐκείνη ὁμάδα ποὺ μιλοῦσαν σωστά, ντυνόντουσαν σωστά, συμπεριφερόντουσαν σωστά, δὲν σκέφτηκε ποτὲ νὰ πῇ, δὲν τόλμησε ποτὲ νὰ πῇ, νὰ ψιθυρίσῃ στὸν εὐκολόπιστο ἀγνό, ἀπογειωμένο ἐρευνητή: «Χαζέ, ἀνήκουμε σ' αὐτὴ τὴν ὁμάδα ἀπὸ συμφέρον, γιὰ νὰ κερδίσουμε εὔνοια, γιατὶ ξεχνοῦμε τὰ προβλήματά μας ἐδῶ, γιατὶ εἶναι καλὸ νὰ φέρεσαι σὰν «πνευματικὸς ἄνθρωπος» καὶ νὰ συναναστρέφεσαι τέτοιους. Κερδίζεις ἀξιοπρέπεια». Κι' ὅσο γιὰ τὸν τέλειο «Γιατράκο» (τ' ὄνομα μπορεῖ καὶ νὰ συμβολίζει τὶς πάντα ἑτοιμοπαράδοτες πρόχειρες συνταγὲς γιὰ κάθε περίπτωση;) κανεὶς δὲν σκέφτηκε νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὰ μάτια στὸ «κουσοῦρι» του, στὸ βαθύ, καυτὸ πρόβλημά του, τὸν ἔσπρωξε πρὸς τὸν ἰδεαλισμὸ τῆς πνευματικότητας, τῆς ἔρευνας, τῆς πανανθρώπινης ἀδερφοσύνης, ἀπομακρύνοντάς τον ταυτόχρονα ἀπὸ τὸν πραγματικὸ πόνο, τὸ αἷμα, τὴν καθημερινὴ ἀγωνία τῶν ἀνθρώπων ὁλόγυρά του.

Ὅλα αὐτὰ τὰ εἴπανε στὸν Μπάρλα, ὅταν πιὰ πέρασαν δέκα χρόνια ἀπὸ τὴν ὀδυνηρὴ ἐμπειρία, ἀπὸ τὸν ἀβάσταγο τραυματισμὸ τῆς ἀποπομπῆς του, ἀπὸ τὴν ὁμαδα μὲ τὴν ὁποία δὲν μπόρεσε ν' ἀφομοιωθῇ.

«Κλαῖτε κύριοι, κλαῖτε», ἔλεγε ὁ Γιατράκος, «κλαῖτε, ἀφῆνετε λεύτερο τὸν ἑαυτό σας νὰ κλάψει. Τότε ἔρχεστε ἐνώπιος ἐνωπίῳ. Καὶ ὁ Θεὸς ἔκλαψε. Δὲν εἶναι ντροπὴ τὸ κλάμα, προϋποθέτει καθαρὴ καρδιά, προϋποθέτει διάθεση γιὰ μετάνοια καὶ ἡ μετάνοια μεγάλο βάλσαμο τῆς ψυχῆς». Κι' ὁ Γιατράκος μιλοῦσε γιὰ τὸ κλάμα, ἔχοντας νιφτῇ μὲ τὰ ἔκπυρα τῆς προσωπικῆς του χειροπιαστῆς ἀνωμαλίας. Μιᾶς ἀνωμαλίας ποὺ τὴν πολέμησε ἔαρραλέα καὶ τίμια σ' ὅλη τὴν σύντομη ζωή του.

Ὁ Μπάρλας ὅμως ἔκλαιε, ψηλαφοῦσε ἀπελπισμένα τὸ κελλὶ τῆς μοναξιᾶς, ἅπλωνε τὸ χέρι γιὰ μιὰ δροσοστάλα τελειότητας μέσα του κι' ἔξω του, κλεισμένος στὴ στενή, στὴν καθαρὴ φάτνη τοῦ δικοῦ του κόσμου.

«Κυλιοῦμαι ὅλο δάκρυα κι' αἵματα μέσα στὴ ζεστὴ τούτη φάτνη τῆς σάρκας μου. Φοβοῦμαι νὰ μιλήσω. Στολίζουμαι μὲ ψεύτικα φτερά, φωνάζω, τραγουδῶ, κλαίω, γιὰ νὰ συμπνίγω τὴν ἀνήλεη κραυγὴ τῆς καρδιᾶς μου». (Ἀσκητικὴ - σελὶς 29).

Αὐτὸ φυσικὰ δὲν σήμαινε ὅτι κι' ἡ πνευματικὴ ἀγωνία τοῦ Γιατράκου δὲν ἦταν γνήσια. Ἡ ὅτι πήγαζε ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὸ φυσιολογικὸ του πρόβλημα — καὶ τοῦ Καζαντζάκη (ἀλλοιώτικα) συνδέθηκαν οἱ δυὸ ἀγωνίες,, καὶ τοῦ Οὐάϊλντ καὶ τοῦ Γκάντι. Ὁ πρωταγωνιστὴς ὅμως τῆς «Πέμπτης Σφραγίδας» μέσα στοὺς δαιδάλους τῆς ἀγωνίας του βάζει πολλὴ μεταφυσική, λιγώτερη φυσική. Δὲν εἶναι ὅμορφη βέβαια ἡ ὁμοφυλοφιλία. Εἶναι ἀσκήμια ἡ λαγνεία καὶ μάλιστα ὑπὸ μορφὴν διαστροφῆς. Εἶναι ἀσκήμια ἡ ὑποκρισία, τὸ συμφέρον, ὁ συμβιβασμός, τὸ φέμμα:

«Ἀθλιοι εἴμαστε οἱ ἄνθρωποι, ἀκαρδοι, μικροί, τιποτένιοι. Μὰ μέσα μας, μιὰ οὐσία ἀνώτερη μᾶς μᾶς σπρώχνει ἀνήλεα πρὸς τ' ἄπανω». (Ἀσκητική, σελ. 72).

Καὶ ἂν δὲν πιστέψουμε τὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἀφορισμοῦ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό μας, τότε εἴμαστε οἱ ἴδιοι καταδικασμένοι στὴ σύγκρουση, στὸ ἄγχος, στὴν ἄρνηση. Ὅμως πόση μάχη, πόσο κονταροχτύπημα, πόση περισυλλογή, πόση ἀσκητεία χρειάζεται ὥσπου νὰ πιστέψουμε; Πόσες φορὲς νὰ πέσουμε καὶ πόσες νὰ σηκωθοῦμε;

Δέκα χρόνια γιὰ τὸν Μπάρλα φαίνεται πὼς ἀρκέσανε. Γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ τὸν καθένα; Κι' εἴμαστε σὲ τόσο διάφορα σκαλιὰ βαλμένοι. Κι' εἶναι κάποτε —ἂν ὄχι πάντα— πιὸ μειονεχτικὸ νὰσαι πιὸ κοντὰ στὸν οὐρανό, παρὰ πιὸ κοντὰ στὴ γῆ.

Κώστα Μιχαηλίδη: «Ἡ ἑνότητα ἰδεῶν στὴν ἀρχαία μας Λογοτεχνία καὶ τὸ Δημοτικό μας τραγούδι», εἶναι μιὰ διάλεξη ποὺ δόθηκε πρὸς τοὺς τελειόφοιτους τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου καὶ ποὺ κυκλοφορεῖ στὴ σειρὰ τῶν κομψῶν κι' ἐπιμελημένων ἐκδόσεων τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου. Ἐνδιαφέρουσα ἡ διάλεξη, πλαισιωμένη μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν δημοτική μας ποίηση, ἀποτελεῖ σύντομη μελέτη, πολύτιμη στὰ νέα στοιχεῖα ποὺ προσφέρει στὸν ἐκτιμητὴ καὶ μελετητὴ τῆς δημοτικῆς μας παράδοσης.

Χρύσανθου Στ. Κυπριανοῦ: α) «Διαλέξεις τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου» καὶ β) Μερικὲς Κυπριακὲς τροφὲς τοῦ χωριοῦ Τσακκίστρα».

α) Ὁ τόμος αὐτὸς (Ε' τῆς σειρᾶς) καλύπτει τὶς διαλέξεις ποὺ δόθηκαν στὸ Γυμνάσιο Λαπήθου, κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ φετεινοῦ Μαΐου. Ποικίλο τὸ περιεχόμενο ἐνημερώνει συνοπτικὰ τὸν ἐνδιαφερόμενο ἀναγνώστη πάνω σὲ θέματα ποὺ ἐνδιαφέρουν καὶ καλύπτουν ἀρκετοὺς κλάδους ἔρευνας καὶ σκέψης. Ἀναφέρουμε μερικὲς ἀπὸ τὶς διαλέξεις: «Ἐπιστήμη καὶ Ποίηση» (Νίκης Λαδάκη—Φιλίππου), «Τὸ Λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Εὐαγόρα Παλληκαρίδη» (Γεωργίου Ν. Χατζηκωστῆ), «Διεθνὲς Ἔτος Παιδείας» (Χρίστου Ψιλοΐνη), «Αἱ Νεοελληνικαὶ Παραδόσεις» (Χρ. Στ. Κυπριανοῦ).

β) Στὶς «Κυπριακὲς τροφὲς τοῦ χωριοῦ Τσακκίστρα», παρέχονται μερικὲς συνταγὲς καὶ γενικὲς ἐπίσης πληροφορίες γιὰ τροφὲς τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ, ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι ὅμως ταυτόχρονα καὶ παγκύπριες τροφές. «Ἔψημα» (Πετιμέζι), «Καττιμέσκα», «Ζαλατίνα», «Κκιοφτέρκα», «Κκερπαστή», κ.ἄ.

«Τὰ φαινόμενα τῆς Ραβδοσκοπίας». Ἡ διάλεξις αὐτὴ δόθηκε στὸ κοινὸ καὶ στοὺς μαθητὲς τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου ὑπὸ τοῦ κ. Παναγιώτου Γιαγκοπούλου, συνταξιούχου δασκάλου καὶ τέως Δημάρχου Λαπήθου. Τόσο σὰν ἰδιαίτερη ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἀνεπαρκοῦς βροχόπτωσης στὴν Κύπρο τὰ τελευταῖα χρόνια, ἡ διάλεξη αὐτὴ παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, γιατὶ εἶναι ἐπίσης βασισμένη σὲ σαφῆ ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα καὶ πολύπλευρη γνώση ὅσον ἀφορᾶ τὸν χρήσιμο αὐτὸ κλάδο τῆς ἐπιστήμης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΞΗ ΧΡΟΝΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Τῆς Κας ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἔξη χρόνια κάθε - Δευτεριάτικης ἀρθρογράφησης συμπληρώνονται περίπου μ αὐτὸ τὸ σημερινὸ ἄρθρο ποὺ κρατᾶτε στὰ χέρια σας. Περίπου 1,700 χειρόγραφες σελίδες. Πάνω ἀπὸ ἕνα ἑκατομμύριο λέξεις. Δυὸ ἤταν οἱ κύριοι πόλοι τῆς στήλης. Ἀπασχόληση μὲ καλλιτεχνικὲς μορφὲς ἢ (σπανιώτερα) γεγονότα, καὶ σκέψεις, «σύγχρονες σκέψεις» πάνω σὲ καταστάσεις, γεγονότα, συνθῆκες, ἐξελίξεις. Δὲν γνωρίζω ἂν τὸ σταμάτημα τῆς στήλης (ἀναχωρῶ γιὰ μετεκπαίδευση στὸ ἐξωτερικὸ) θὰ δημιουργήσῃ κενὸ στὴν ἐφημερίδα αὐτή, μὲ τοὺς ἁρμόδιους τῆς ὁποίας συνεργάστηκα ἁρμονικὰ κι' ἀνέφελα ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα. Σὲ μένα ὅμως αὐτὸ τὸ διάστημα θ' ἀφήσῃ ἕνα μεγάλο κενό, μιὰν ἀπουσία. Τὴν ἀπουσία τῆς πιὸ σύγχρονης, πιὸ ἁπλουστευμένης, πιὸ διαδεδομένης, ἀλλὰ διόλου εὐκαταφρόνητης, ἐπικοινωνίας. Κι' ἡ ἐπικοινωνία αὐτὴ μέσῳ τοῦ μαζικοῦ αὐτοῦ πολυδιαβασμένου μέσου, ἦταν ζωντανή, ζεστή, ὁλάθευτη.

Δὲν πρόκειται φυσικὰ νὰ αἰσθηματολογήσουμε, οὔτε καὶ ν' ἀπαριθμήσουμε τὶς συγκεκριμένες ἐπαφές μας γύρω ἀπὸ τὴν προσφορὰ αὐτὴ μὲ ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ τὴν Κύπρο ὁλόκληρη, κι' ἔξω ἀπ' αὐτή. Εἶναι ὅμως ὑπέροχη ἀμοιβή, ἡ π·ὸ γνήσια καὶ πλούσια ἀμοιβὴ τῆς δημιουργίας, ἡ φράση τῆς ἀναγνώρισης, ἡ ἐπανάληψη ἑνὸς στοχασμοῦ, μιᾶς λέξης ἀπ' ὅσα προσφέρονται, τὸ χαμόγελο ἐκεῖνο ποὺ δένει αὐτὸν ποὺ προσφέρει κι αὐτὸν ποὺ δέχεται, χωρὶς προκατάληψη, χωρὶς ἐμπάθεια, χωρὶς ἀπαίτηση (παρὰ μόνο ἐκείνη τὴν ὑψηλὴ ἀπαίτηση τῆς «εὐθύνης» ποὺ ὑπαγορεύει τὸ ἀναγνωστ·κὸ κοινὸ σὲ κάθε εὐαίσθητο, ὑπεύθυνο δημιουργό. Μιὰ εὐθύνη ποὺ στὴν προκειμένη περίπτωση, καθιστοῦσε τὴν ὥρα τῆς δημιουργίας γιὰ τὴν στήλη αὐτή, ὥρα ὄχι μόνο περισυλλογῆς ἀλλὰ ὥρα αὐτοεξέτα·ης, ὥρα προέκτασης μέσα στὴ σκέψη τὴν προσωπικὴ καὶ τοῦ περιβάλλοντος, ὥρα ποὺ συγκέντρωνε νήματα, ἐπαραλλήλιζε καταστάσεις, ἐσυμπέραινε, ἐσυνόψ·ζε, κατέγραφε.

Σ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἓξη χρόνια δὲν ἀκούστηκε καμμιὰ (μὴ προκατειλημμένη) ἐπίκοιση γιὰ τὴν στήλη αὐτή. Ἐκαθιερώθηκε, ἐκυοιάσχησε ἕνα ρεῦμα, μιὰ συναλλαγὴ μὲ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ (ὅλων σχεδὸν τῶν τάξεων) ποὺ ὅσο πεονοῦσε ὁ καιὸς μοῦ ἐδημιουργοῦσε ὄχι ἁπλῶς μιὰ βαθειὰ ἱκανοποίηση, ἀλλὰ ταυτόχρονα — παντοτεινὴ ἔνδειξη τῆς ἀσίγαστης ἔντονης ἀνησυχίας — μιὰ αὐξάνουσα αἴσθηση εὐθύνης. Εὐθύνης ποὺ συχνά, ἀντίθετα ἀπὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ προσδοκᾶται ἀπὸ μένα, ἔτειναν νὰ μὲ σπρώξει στὸ βάραθρο τῆς ἄρνησης. Νὰ μοῦ δέσῃ τὰ χέρια κι' ἡ μισὴ περ·που χιλιάδα τῶν λέξεων ποὺ θἄπρεπε νὰ περιέχουν κάπο·ο νόημα, νὰ κλείνουν κάποιο πρόβλημα, νὰ προκαλοῦν ἢ νὰ ἀγανακτοῦν (κάποιους ἴσως), κάθε Δευ, τέρα, μοῦ φαινόντουσαν ἕνας ὀχληρὸς πληθυσμὸς ἀπὸ μελανάθρωπους ποὺ πότε προκαλοῦσαν, πότε περιγελοῦσαν, πότε περιφρονοῦσαν. Κι' ὕστερα ἐρχόντουσαν στὸ μυαλό μου χέοια ποὺ ἀνοίγανε τὴν ἐφημερίδα γιὰ νὰ πάνε ἴσια στὴ γωνιὰ αὐτή, καὶ θυμόμουνα φράσεις εὐχαριστίας ἀπὸ μ·ὰ ἀπρόοπτη συνάντηση (ποὺ ζέσταινε τὶς ὧρες μου πολλὲς φορές), καὶ ξανάφερνα στὴ θύμηση «φράσεις» ἀπὸ ἐπιστο·λές, ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ δὲν τοὺς γνώρισα ποτέ προσωπικά, δὲν τοὺς εἶδα κι οὔτε ἴσως θὰ τοὺς δῶ ποτέ. Κι' ὅλοι αὐτοὶ περιμέναν, διαβάζανε. Κάτι βρίσκανε, κάτι ποὺ ἐγὼ ἴσως δὲν ἐνοιωθα τὸ πῶς καὶ τὸ γ·ατί. Οὐδέποτε ἄλλωστε ἐπεδίωξα ἠθελημένη ψυχολογικὴ προσέγγιση μὲ ὁποιονδήποτε κοινό. Αὐτὸ ποῦδινα, ἦταν ἕνα μέρος τοῦ δικοῦ μου κόσμου. Ἦταν μιὰ προσφορὰ ἀπὸ τὶς φυσικώτερες καὶ ἀληθινώτερες ποὺ ἔχω δώσει στὴ ζωή μου. Γι' αὐτὸ ἴσως κιόλας ἀγαπήθηκε αὐτὴ ἡ γωνιά. Γιατὶ ἔλειπαν ἀπὸ αὐτὰ τὰ ψεμμύθια τοῦ ἐπαγγελματισμοῦ, τῆς ἐνσυνείδητης κατεύθυνσης. Αὐτὸ ὅμως δὲν πρέπει ἐγώ, δὲν ἔχω ἐγὼ τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ἀποφασίσω. Ἐναπόκειται σὲ σᾶς ποὺ μὲ διαβάζατε πότε πιὸ ρηχά, πότε πιὸ βαθειά, πότε πιὸ ἐντυπωσιασμένα, πότε πιὸ συγκαταβατικὰ ἴσως.

Μέρος τοῦ πιὸ πάνω κενοῦ εἶναι κι' ἄλλη μιὰ ἐπικοινωνία ποὺ τελειώνει ἢ διακόπτεται, ἂς ἐλπίσουμε γιὰ ἕνα - δυὸ χρόν·α. Ἡ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ γράφανε καὶ μοῦ στέλναν τὶς ἐκδόσεις τους γιὰ παρουσίαση, γιὰ παρατήρηση. Ἀπὸ τὴ στήλη αὐτὴ παρουσιάστηκαν σ' αὐτὰ τὰ ἕξη χρόνια 150 περίπου ἐκδόσεις. Οὔτε κι' αὐτὲς τὶς ἔκρινα σὰν ἐπαγγελματίας κριτικός. Δὲν σπούδασα τὴν τέχνη. Τὴ δ·άβαζα ὅμως μὲ ὅση περισσότερη εὐσυνειδησία κι' ἀγάπη μποροῦσα, γνωρίζοντας ὅτι ὅλοι ὅσοι δημιουργοῦν χρειάζονται περισσότερη κατανόηση παρὰ ἐπίκριση — χωρὶς αὐτὸ νὰ θολώνει τὰ μέτρα τῆς ἀξίας, τῆς σύγκρισης καὶ τῆς προέκτασης μέσα στὶς ἰδ·αίτερες συνθῆκες τοῦ τόπου μας. Κι' οἱ ἐκδόσεις συνέχιζαν νὰ φτάνουν κι' ἐγὼ συνέχιζα νὰ ἐνημερώνομαι γύρω ἀπὸ τὴν δημιουργία καὶ τοὺς δημιουργοὺς τοῦ τόπου. Καὶ χαιρόμουνα τὸν διάλογο. Καὶ μ' αὐτούς, καὶ μὲ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινό, ποὺ μὲ δέχτηκε, ποὺ μὲ διάβασε, ποὺ ἐπικοινώνησε μαζί μου ὅλ' αὐτὰ τὰ ἕξη χρόνια.

Κάποτε σὲ μιὰ συγκέντρωση, ἄκουσα τὰ ἑξῆς λόγια:

«Ὡραία ἡ ἔκφρασή σας σήμερα γιὰ τὴν προσωπικότητα ποὺ ἀναπτύσσεται στὸ μυστικὸ ἐργαστήρι τῆς ψυχῆς. Τὴν σκέφτηκα πολύ».

Λίγο τὸ θεωρεῖται νὰ ἀπασχολεῖτε τὴν σκέψη τοῦ ἀνθρώπου, μέσα σ' αὐτὸ τὸν κυκεῶνα τῆς σύγχρονης διαφήμισης, τῆς αἴγλης, τῆς προπαγάνδας, τοῦ ὑπέροχου ναρκωτικοῦ ὑλισμοῦ μὲ τὸ «περιεχόμενο» τῶν λέξεων; Μὰ τότε σημαίνει ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις, οἱ χιλιάδες ποὺ γέμισαν αὐτὴ τὴ γωνιὰ αὐτὰ τὰ χρόνια, δὲν σπαταλήθηκαν, σὲ καμμιὰ ἴσως περίπτωση, ὅσο ἀρνητικὲς κι' ἂν ἦταν οἱ φαινομενικὲς ἀντιδράσεις ποὺ καμμιὰ φορὰ (πολὺ - πολὺ σπάνια κι' ἄγνωστά μου πιὸ πολὺ) προκαλοῦσαν. Γι' αὐτὸ καὶ θεωρῶ ὅλ' αὐτὰ τὰ χρόνια ἐπικοινωνίας κερδ·σμένα. Ὅλα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

27.8.70.

ΝΑΓΙΑ ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ «ΚΥΠΡΟΣ» ἀπὸ τῆς προσεχοῦς Δευτέρας στερεῖται τῆς πολυτίμου συνεργασίας τῆς Νάγιας Ρούσου, ἡ ὁποία ἀναχωρεῖ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ μετεκπαίδευσιν, ἡ δὲ διεύθυνσις αὐτῆς θεωρεῖ καθῆκον της νὰ ἐκφράσῃ πρὸς αὐτὴν εὐχαριστίας καὶ εὐχὰς διὰ κάθε πρόοδον.

Πέραν τούτου ἡ σύνταξις τῆς ἐφημερίδος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξωτερικεύσῃ καὶ μερικὰ ἄλλα αἰσθήματα. Αἰσθήματα λύπης διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς συνεργασίας αὐτῆς, συνεργασίας ἡ ὁποία εἶχεν ἀποκτήσει τὸ ἰδικόν της ἀναγνωστικὸν κοινόν, ἡ ὁποία κατέστησε τὴν «Κύπρον» πλέον ἀρτίαν καὶ διηκόλυνε τὸ συντακτικὸν προσωπικὸν τῆς ἐφημερίδος εἰς τὸ ἔργον του. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς συνεργασίας αὐτῆς — πρέπει τοῦτο νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν πρὸς τιμὴν τῆς Νάγιας Ρούσου — οἱ συντάκται τῆς «Κύπρου» ἦσαν ἀναγνῶσται. Διότι τὰ χειρόγραφα τῆς συνεργάτιδος μας δὲν ἠλέγχοντο. Ἠλέγχοντο κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐνάρξεως τῆς συνεργασίας. Ἀλλὰ συντόμως ἀπέκτησαν τὴν πλήρη ἐμπιστοσύνην τῆς συντάξεως, ἡ ὁποία ἔβλεπε τὰ κείμενα τῆς Νάγιας Ρούσου, ὅταν πλέον ἡ ἐφημερὶς εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου. Τὸ συντακτικὸν προσωπικὸν παρητήθη ἐθελουσίως δικαιωμάτων καὶ ἁρμοδιοτήτων του εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ κατέστη ἀναγνωστικὸν κοινόν. Ἴσως τοῦτο νὰ τὸ πληροφορῆται καὶ ἡ συνεργάτις μας διὰ πρώτην φορὰν. Μὲ τὴν ὁμολογίαν αὐτὴν ἀποχαιρετοῦμεν τὴν συνεργάτιδά μας καὶ μὲ τὴν εὐχήν: Στὸ καλό, Νάγια.

ΚΥΠΡΙΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Μᾶς παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι ἡ κ. Νάγια Κ. Ρούσου, Λειτουργὸς Προγραμμάτων Τηλεοράσεως τοῦ ΡΙΚ, κατόπιν διετοῦς φοιτήσεως εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἰντιάνας τῆς Ἀμερικῆς, ἔτυχε πτυχίων Β.Α. καὶ Μ.Α. εἰς τὴν Ραδιοφωνίαν καὶ Τηλεόρασιν. Μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν σπουδῶν της διὰ τὸ Μ.Α. ἡ κ. Ρούσου εἶχε συγγράψει καὶ ὑποβάλει διατριβὴν μὲ θέμα: "Children's appreciation of aggressive contents in T.V. cartoons".

9.9.70

ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΙΣ

Ἀνεχώρησε χθὲς διὰ σπουδὰς εἰς τὸ Ἰντιάνα Πανεπιστήμιον τῆς Ἀμερικῆς ἡ κ. Νάγια Κ. Ρούσου, Λειτουργὸς μουσικῶν προγραμμάτων τοῦ ΡΙΚ.

ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΗΣ Κ. ΝΑΓΙΑΣ ΡΟΥΣΟΥ ΕΙΣ ΑΜΕΡΙΚΗΝ

Ἡ κ. Νάγια Κ. Ρούσου, Λειτουργὸς Μουσικῶν Προγραμμάτων τοῦ ΡΙΚ, τέως συνεργάτις τῆς «Κύπρου» καὶ τώρα τριτοετὴς φοιτήτρια τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἰντιάνας τῆς Ἀμερικῆς ἔδωσε προσφάτως μετὰ διακρίσεως τὰς ἐξετάσεις τῆς Πρώτης Περιόδου, καταταγεῖσα μεταξὺ τῶν τριῶν πρώτων συμφοιτητῶν της. Ἡ ὅλη ἐργασία καὶ ἐπίδοσις τῆς κ. Ρούσου ἐσχολιάσθη εὐμενέστατα ὑφ' ἁπάντων τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν Ἀρχῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ κ. Ρούσου, κατόπιν ἐκπαιδευτικῆς ἀδείας τῆς Διευθύνσεως τοῦ ΡΙΚ καὶ ὑποτροφίας Φούλμπράϊτ παρακολουθεῖ μαθήματα πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ τίτλου ΒΑ εἰς τὴν Ραδιοφωνίαν καὶ Τηλεόρασιν. 8.2.71

«Ο Φιλελεύθερος», Τρίτη 12 Ἰουνίου 1973

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Βία & Τηλεόραση

Μελέτη τῆς κ. ΝΑΓΙΑΣ Κ. ΡΟΥΣΟΥ, M. A. Radio—T.V.

Ἰον

Σὲ πρόσφατο δημοσίευμα της, Κυπριακὴ ἐφημερίδα ἀναδημοσίευε ἄρθρο σχετικὰ μὲ τὰ παιδιὰ καὶ τὴν τηλεόραση, ὕστερα ἀπὸ σχολαστικὴ ἔρευνα στὴ Ἑλλάδα.

Τὰ συμπεράσματα αὐτῆς τῆς ἔρευνας ἐδειξαν, ἀναμεσα σὲ ἄλλα, ὅτι:

Ἰον: Τὰ παιδιὰ 7—12 ἐτῶν παρακολουθοῦν τηλεόραση ἀπὸ 1—6 ὥρες καθημερινῶς.

Καὶ 2ον: Σὲ μιὰ ἔκθεση, σχεδίων μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν τηλεόραση, ἀπὸ παιδιὰ 4—5 ἐτῶν, οἱ παραστάσεις ποὺ δοθῆκαν ἀπὸ τὰ παιδιὰ «ξεπέρασαν σὲ πολλὰ τὶς ταινίες γκράν —γκινιόλ καὶ ἀνάλογους σκηνοθέτες καὶ συγγραφεῖς».

Ἐπιπροσθετα δέ, οἱ προτιμήσεις τῶν παιδιῶν δὲν στρέφονται στὸ παιδικὸ πρόγραμμα τῆς τηλεράσεως, ἀλλὰ στὰ προγράμματα ποὺ προορίζονται γιὰ τοὺς μεγαλύτερους θεατές.

Στὴν Κύπρο ἀκόμα δὲν ἔχουμε μπεῖ σὲ στατιστικὲς ἔρευνες γύρω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς τηλεοπτικῆς τροφῆς σὲ ὁποιαδήποτε στρώματα τῶν τηλεθεατῶν. Τὸ τηλεοπτικὸ ὅμως πρόγραμμα εἶναι μιὰ ζωτικὴ κάθε — βραδυνὴ ἐμπειρία γιὰ μέγιστο μέρος ὅλων τῶν κοινωνικῶν μας τάξεων καὶ ὅλων τῶν ἡλικιῶν.

Γιὰ τὶς προτιμήσεις τῶν τηλεθεατῶν οἱ ἐπιθέσεις ἀκροαματικότητος παρέχουν στοιχεῖα. Τὴν ἐπίδρασιν ὅμως τῶν τηλεοπτικῶν προγραμμάτων, ψυχολογικὴ ἢ κοινωνική, ἀκόμα δὲν εἴμαστε σὲ θέση νὰ τὴ γνωρίζουμε. Οἱ στατιστικὲς ἔρευνες, τὰ πειράματα, οἱ ἀναλυτικὲς μελέτες γύρω ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν καὶ οἱ ἀντιδράσεις τῶν τηλεθεατῶν, μικροπρόθεσμες ἢ μακροπρόθεσμες, ἀκόμα ἐλλείπουν.

Ἐκεῖνο ποὺ δὲν θὰ μπορέσαμε ὅμως νὰ ἀμφισβητήσουμε, ἔστω καὶ χωρὶς συμπερασματικὰ στοιχεῖα, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι κάποιου εἴδους ἐπίδρασις ἐξασκεῖται. Μπορεῖ αὐτὴ ἡ ἐπίδρασις νὰ ἔχει πιὸ ἀκίνδυνες μορφές, ὅπως εἶναι ἡ προτίμησις σὲ ὁρισμένους χαρακτῆρες ὁρισμένων σειρῶν προγραμμάτων: Ὁ Βαρτάνης ἢ ὁ Παράξενος Ταξιδιώτης κάνουν θραύση ἀνάμεσα στὸ γυναικεῖο φῦλο, δημιουργώντας ἔτσι ἀνδρικὰ πρότυπα, ποὺ πιθανὸν νὰ ἐξωθεῖν καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἄντρες στὴν ὑποσυνείδητη συχνὰ μίμηση. Μπορεῖ ἡ τηλεόραση ὄχι μόνο νὰ προωθῆ, μὲ τὴν διαφήμιση διάφορα προϊόντα, ἀλλὰ καὶ διάφορα πρότυπα. Ἡ πετυχημένη καλλιτέχνις, λόγου χάριν, χρησιμοποιεῖ μόνον καὶ πάντα τὸ τάδε σαπούνι, ἢ ἡ πετυχημένη κοσμικὴ πίνει μόνον τὸ τάδε ἀναψυκτικό.

Ὁ τομέας ὅμως στὸν ὁποῖο δὲν ὑπάρχουν οὔτε στοιχεῖα ἀλλὰ οὔτε ὑποθέσεις μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν, λόγω ἐλλείψεως διαλόγου τοῦ κοινοῦ μὲ τὴν τηλεόραση, εἶναι καὶ ὁ τομέας τῆς βίας ἀπὸ τὴν τηλεόραση. Ἡ βία εἶναι παροῦσα σὲ ἕνα βαθμὸ καὶ στὴν Κυπριακή, ὅπως καὶ στὴν παγκόσμια τηλεόραση. Ἴσως ὄχι μόνο γιατὶ ὑπάρχει σὲ κάποια μορφή, στὶς ξένες ταινίες ποὺ προβάλλονται, ἀλλὰ γιατὶ ἐνυπάρχει στὴν ἴδια τὴν συγχρονη ἀσματικὴ ἀγχώδη ζωή μας.

Ἡ ἴδια βία ὑπάρχει ἐξ ἄλλου γο καιρὸ ὑπερ — πλήρεις ἀπὸ κοινωνιων στὴν Κύπρο.

Στὸν κινηματογράφο γιὰ παράδειγμα. Οἱ ταινίες Τζέημς Μπόντ μὲ τὴν θεαματικὴ ἔγχρωμη βία εἶναι τακτικὴ τροφὴ τῶν φίλων τῆς μεγάλης ὀθόνης. Ὁ «Νονός», ποὺ μᾶς ἦρθε πρὶν λίγο καιρὸ ὑπερ — πλήρεις ἀπὸ σκηνὲς βίας, ἀπετέλεσε θρίαμβο ὅπου ἐπροβλήθηκε. Κάποτε διαβάζουμε καὶ τὶς ἑξῆς λεζάντες στὶς ἐφημερίδες γιὰ τὴν διαφήμιση ταινιών: «Ὁ κίτρινος τσάρος τοῦ ἐγκλήματος κτυπᾶ καὶ πάλιν», ἢ«...Ἕνα κτηνῶδες ρεσιτάλ βίας»...

Τὰ διάφορα κόμικ — μπούκς, ποὺ μαζὶ μὲ τὸν κινηματογράφο ἦταν πρόδρομοι τῆς τηλεόρασης καὶ ποὺ κυκλοφοροῦν καὶ στὴν Κύπρο, βρίθουν βίας καὶ τρόμου: «...Ὁ Ἀτσαλένιος ἄνθρωπος συναντάει τὸν Ὑπεργορίλλα ἀπὸ τὸν Πλανήτην».

...Ἕνα βίαιο κτῆνος κυνηγᾶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ κομματιάζει τζίπς...».

...Ὑπερβόμβες καὶ θανατηφόροι καούσωνες ἀπειλοῦν τὸν Πλανήτη»...

Ἡ κατάσταση τῆς πραγματικῆς βίας στὴν Κύπρο δὲν ἐμπνέει ἀνησυχίες, ὅπως δηλώνει ἡ Ἐτησία Ἀστυνομικὴ Ἔκρεση (1971): «Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ ἔγκλημα τολογικὴ κατάστασις ἐν Κύπρω δὲν εἶναι διόλου ἀνησυχητική. Δύναται δὲ νὰ λεχθῆ ἄνευ ἐπιφυλάξεως ὅτι δὲν ὑπάρχει ὠργανωμένο ἔγκλημα ἐν τῇ Νήσῳ».

Στὴν Ἀστυνομικὴ ὅμως Ἔκθεση τοῦ 1969, ὑπῆρχε μιὰ δήλωση ἀρκετὰ ἀνησυχητική:

Οἱ πολῖτες ἀπὸ 16 — 21 χρόνων ἦταν καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ σοβαρῶν παραβάσεων ποὺ διεπράχθησαν ἀπὸ πολῖτες ὅλων τῶν ἡλικιῶν.

Ἡ πολιτικὴ βία εἶναι βέβαια ἀρκετὰ ἀνησυχητική, καὶ διαταράττει τὴν ὁμαλὴ ζωὴ τῆς Κύπρου ἐδῶ καὶ δύο δεκαετίες.

Θέμα ὅμως τῆς παρούσης μελέτης δὲν εἶναι οἱ μαζικὲς ἢ ὁμαδικὲς ἐκδηλώσεις βίας, ἀλλὰ ἡ πιὸ προσωπικὴ μορφὴ τῆς βίας τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ ἄτομον, μορφὴ τῆς διάρρηξης, τῆς ἔνοπλης ἢ μὴ ἔνοπλης ἐπίθεσης, τοῦ βιασμοῦ, τῆς ληστείας, τοῦ φόνου.

Ἡ ἐπίδραση λοιπόν, ἢ ἡ ἁπλὴ σχέση ἔστω τῆς τηλεοπτικῆς βίας μὲ τὴν μορφὴ αὐτῆς τῆς βίας, στὸ Κυπριακὸ πλαίσιο θὰ ἦταν δύσκολο νὰ ἐξετασθῆ χωρὶς τὰ δεδομένα τῆς ὀργανωμένης, πολύπτυχης ἔρευνας. Εἶναι ὅμως δυνατὴ μιὰ τέτοια μελέτη στὰ πλαίσια χωρῶν ἄλλων μὲ τεράστια συλλογὴ ἀπὸ στοιχεῖα καὶ γεγονότα. Κι' ἂν νομίζουμε ὅτι οἱ καταστάσεις οἱ ὁποῖες παρατηροῦνται σὲ χῶρες τοῦ μεγέθους καὶ τοῦ ἐκτοπίσματος τῆς Ἀμερικῆς, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸ κύριο θέμα τῆς παρούσης μελέτης, εἶναι ξένες κι' ἄσχετες μὲ τὴν μικροσκοπικὴ Κύπρο, ἐθελοτυφλοῦμε ἴσως.

Ὁ Μάρσιαλ Μακλούαν δὲν εἶναι καὶ τόσο ὑπερβολικὸς ὅσο πιστεύουν πολλοὶ ὅταν περιγράφει τὸν πλανήτη μας σὰν ἕνα «ὑδρόγειο χωριό».

Τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας τονίζουν τὶς ὁμοιότητες, μεταφέρουν παραστάσεις, καταργοῦν τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς καὶ στὰ ἔθνη.

Γι' αὐτὸ στὶς συνέχειες ποὺ ἀκολουθοῦν, στὶς αὐτὲς ἀναφέρονται στὴν βία τῆς λογοτεχνίας, στὴν βία τοῦ κινηματογράφου, τῶν Κόμικς ἢ τῆς Τηλεοράσεως, ὑπάρχει πάντα ἡ ἠχὼ καὶ τῆς δικῆς μας ἀγωνίας καὶ τοῦ δικοῦ μας προβληματισμοῦ. Στὶς συνέχειες ποὺ ἀκολουθοῦν ὁ προβληματισμὸς αὐτὸς δίνεται πυκνός, δεκαπλασιασμένος, πληθωρικός, ὅσο πληθωρικὸ εἶναι καὶ τὸ Κοινωνικὸ Πλαίσιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ξεπηδᾶ. Ἕνα πλαίσιο ποὺ εἶδε τὴν δημιουργία καὶ τελειοποίηση τῶν πιὸ σύγχρονων μέσων τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Ἕνα πλαίσιο ποὺ μέσα σὲ λίγους αἰῶνες ἐδημιούργησε τὸ ἰσχυρότερο ἴσως κράτος τῆς Ὑδρογείου.

Ἡ Ἀμερικὴ δημιουργήθηκε μετὰ τὸν Κολομβο. Ἡ βία ὅμως εἶναι τόσο παληὰ ὅσο καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ βία ἐκδηλώνεται μὲ τόσο ἐκρηκτικὴ κι' ἀνησυχητικὴ συχνότητα στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, δὲν θορυβεῖ τοὺς πάντας.

Τὸ δημοκρατικὸ καθεστὼς τῆς χώρας ἐνθαρρύνει τὴν δημοσίευση καὶ ἀναφορὰ τῶν πράξεων βίας ποὺ μπορεῖ σὲ ἄλλα καθεστῶτα νὰ μὴ πραγματοποιεῖται.

Ἀνησυχητικὸς ὅμως καὶ βασανιστικὸς εἶναι ἕνας ἄλλος φόβος: Μήπως αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ δημοσιότητα ποὺ δίνεται στὶς πράξεις βίας συντελεῖ στὴν αὔξησιν της: Ἂν εἶναι ἔτσι, τότε ἡ τηλεόραση, τὸ πιὸ ἄμεσο, τὸ πιὸ σύγχρονο μέσο μαζικῆς ἐπικοινωνίας ὀφείλει νὰ ξαναεξετάσει τὸν ρόλο του, τὴν προσφορά του, τὰ ἐπίπεδα καὶ τὴ δομὴ τοῦ προγραμματισμοῦ του.

Καὶ, ἔστω κι' ἂν τὸ τοπικὸ μας πλαίσιο γιὰ τὴν μελέτη — ἔρευνα ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι κυρίως ἡ Ἀμερική, ἡ διαταύρωση καὶ συνάντηση τοῦ ἱστορικοῦ ἢ κοινωνικοῦ χώρου, εἶναι, ὅπως εἴπαμε, κάπως συμπτωματική.

Ὁ χῶρος μεταφέρεται, ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση ἀναδιπλώνεται στὸ χρόνο, ἀλλάζει Ἱστορικὸ καὶ κοινωνικὸ ἔνδυμα ἴσως. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως εἶναι παντοῦ ὁ ἴδιος σ' ὁποιον τόπο...

(Συνεχίζεται)

2ον

Ὁ τόπος κάποτε ἦταν ἡ Ρώμη. Ὁ χρόνος, λίγο μετὰ τὴν ἔλευση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ σκηνὴ διαδραματίζεται στὸν αὐτοκρατορικὸ ἐξώστη μὲ τὸ πολυτελὲς περιβάλλον του. Ὁ πρωταγωνιστὴς εἶναι ὁ Νέρων. Αἱμοδιψής, ἀδίστακτος. Στέκει ἀποσβολωμένος ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τοῦ θεάματος, μεθυσμένος ἀπὸ τὴν τρέλα τῆς καταστροφῆς, χαϊδεύοντας τὴν κομψὴ λύρα του. Κι' ἡ Ρώμη καίγεται στὰ πόδια του καὶ χιλιάδες χάνονται, θύματα τῆς βίας ποὺ ἀποχαλινώθηκε σὲ μιὰ ἀνθρώπινη συνείδηση. Καὶ στὸ μακάβριο φόντο τοῦ κατακόκκινου ὁρίζοντα, ἕνα σημάδι ξεχωρίζει στὸ μέτωπό τοῦ Νέρωνα: Τὸ στίγμα τοῦ Κάϊν.

Κι' ἡ σκηνὴ μετατίθεται στὸ ὑπέροχο, βαρυσήμαντο ὁρόσημο τῆς σύγχρονης Δημοκρατίας καὶ τοῦ σύγχρονου ἐθνικισμοῦ, στὶς μέρες τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης.

Καὶ ἡ Μαντὰμ Ροσιάρ, σκληρὴ κι' ἀσυγκίνητη πλέκει ἀστομάτητα, πλάϊ στὴν ἀχόρταγη λαιμητόμο. Καὶ τὰ κεφάλια χιλιάδων κυλοῦνε στὸ πλάϊ της κι' ἡ Ἐποχὴ τοῦ τρόμου σκορπᾶ τὸ αἷμα καὶ τὸ ἔγκλημα κάτω ἀπὸ τὴν φανατικὴ ἡγεσία τοῦ Ροβεσπιέρου, τοῦ Δαντών, τοῦ Μαρά. Κι' ὅλοι μαζὶ διασχίζουν τοὺς δρόμους τῶν δολοφόνων τῆς ἀνθρωπότητας, φορτωμένοι τὸ στίγμα τοῦ Κάϊν καὶ φωνάζοντας σὲ ἀξιολύπητη, ἀνώφελη διαμαρτυρία: «Μήπως εἶμαι φύλακας τοῦ ἀδελφοῦ μου;»

Στ' ἀλήθεια ἡ βία εἶναι μέρος τῆς ζωῆς μας, ἐδῶ καὶ πολλά, πολλὰ χρόνια. Ἀπὸ τότε ποὺ ὁ ἄνθρωπος, ἀντιμέτωπος μὲ τὴν πρόκληση τοῦ ἄγνωστου κι' ἀκατάκτητου κόσμου καὶ τὴν ἀπειλὴ τοῦ συνανθρώπου σὰν συναγωνιστοῦ, διέπραξε τὸ πρῶτό του ἔγκλημα. Τὴν πρώτη ἀποστασία του ἀπὸ τὴν ἤδη ἔκπτωτη θεότητά του.

Λέει ὁ Φρέντερικ Βέρθαλμ στὴν «Ἐπίδειξη Βίας»:

«Τὸ ἔγκλημα γεννιέται ἀπὸ τὰ ἀρνητικὰ συναισθήματα ἀπὸ τὸν φόβο καὶ τὸ μίσος, ἀπὸ τὴν ἀνησυχία καὶ τὸν θυμό, ἀπὸ τὸν φθόνο καὶ τὴν ἀπληστία, ἀπὸ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν κακία».

Ὁ ἄνθρωπος ὅμως, λέει ὁ Ἀριστοτέλης εἶναι κοινωνικὸ ζῶον. Γι' αὐτὸ κι' ἀποζητεῖ τὴν εἰρηνικὴ συνεύρεση καὶ τὴ συνεργασία. Καταστάσεις οἱ ὁποῖες ὁδηγοῦν στὴν κοινωνικὴ εὐνομία καὶ στὴν ἀνθρώπινη πρόοδο. Δὲν εἶναι λοιπὸν περίεργο τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ διπλὴ αὐτὴ προέκταση τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξε πάντοτε βαρὺ καρκίνωμα στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Ἕνα καρκίνωμα ποὺ ἀποζητοῦσε ἔκφραση σὲ πολλὲς πτυχὲς τῆς ἀνθρώπινης σκέψης καὶ δημιουργίας. Στὴν φιλοσοφία, στὶς Καλὲς Τέχνες, στὴν Λογοτεχνία. Ἡ τέχνη, λοιπόν, ἐπίμονα καὶ μεθοδευμένα προσπαθεῖ νὰ ἀπαλλάξει τὴν ἀνθρώπινη σκέψη ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τῆς βίας. Οἱ ἀποδείξεις γι' αὐτὸ ἀφθονοῦν στὴ Λογοτεχνία, γιὰ παράδειγμα, καὶ τοῦ γηραιοῦ καὶ τοῦ Νέου Κόσμου.

Γράφει ὁ Οὐάλλας Φόουλη στὸ «Κλῖμα τῆς Βίας».

«Η άμεση βία που συναντοῦμε στὸν Μπωντλαίρ, στὸν Λωτρεαμόν, στὸν Ριμπώ, μπορεῖ νὰ ξεπεραστῆ στὴν τέχνη τοῦ ποιητῆ. Αὐτὸ εἶναι τὸ θέμα τοῦ δεύτερου μέρους αὐτοῦ τοῦ ὅλου ὅπου ὁ Μάλλαρμὲ ὁ ὁποῖος εἶχε παρόμοιο προσωπικὸ δράμα μὲ τὸν Μπωντλαίρ, τελειοποίησε ἕνα λογοτεχνικὸ ὕφος, στὸ ὁποῖο ὑπῆρχε πολλὴ μετουσίωση τῆς βίας. Κάθε ποίημα ἦταν καὶ μιὰ νίκη ἐνὸς ὀνείρου, μιᾶς ἀγωνίας. Τὰ σύμβολα τῶν σημαντικωτέρων ποιημάτων του ἦταν ἕνας τρόπος νὰ ξεπερνᾶ τὴν ἐμπειρία, συχνὰ βίαιη. Καὶ τὰ ἴδια τὰ ποιήματα ὁδηγοῦν ἔτσι σὲ μιὰ κατανόηση τῆς βίας.

Μιλώντας ὅμως γιὰ τὴν βία στὴν Εὐρωπαϊκὴ λογοτεχνία τοῦ 19ου αἰῶνα, δὲν μποροῦμε νὰ παραλείψουμε τὸ κλασσικὸ Ρωσσικὸ ἔργο τῆς ἀνατομίας τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, μετὰ τὴν διάπραξη βίας. Γιατὶ τὸ «Ἔγκλημα καὶ Τιμωρία», εἶναι πραγματικὰ μοναδικὸ στὴν διείσδυση τῆς ἀνθρώπινης σκέψης, μετὰ ἀπὸ τὴν διάπραξη φόνου. Ὁ Βλαντιμὴρ Ἐρμίλωφ, στὸ βιβλίο του «Μιὰ Σοβιετικὴ Ἄποψη» παραθέτει μιὰ ἁπλὴ ἐκδοχὴ τῆς βίας καὶ τῶν καρπῶν της:

«Τὸ μυθιστόρημά δείχνει πόσο ἀβάστακτο εἶναι γιὰ τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση νὰ σπάη τοὺς δεσμούς της μὲ τὴν ἀνθρωπότητά. Δείχνει τὸν τρόμο καὶ τὴν ἀδειωσύνη τοῦ ἀτομικισμοῦ, στοιχεῖα ποὺ μποροῦν νὰ φέρουν μονάχα τὴν ἀγωνία καὶ τὸν θάνατο στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Ντοστογιέφσκυ δείχνει μὲ λογικὴ συνέπεια τὴν σταδιακὴ ἀνάπτυξη στὴν ψυχὴ τοῦ πρωταγωνιστῆ, τοῦ ἀπόλυτου τρόμου ποὺ συνοδεύει τὴν ρῆξιν τῶν δεσμῶν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀνθρωπότητα».

Αὐτοὶ ποὺ προσπαθοῦν νὰ ὑπερασπίσουν ἢ νὰ ἐξηγήσουν τὴν βία στὴν Τηλεόραση, συχνὰ ἀναφέρονται στὴν βία ποὺ περιέχουν τὰ Σαιξπηρικὰ ἔργα ἢ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ τραγωδία.

Καὶ στὰ δυὸ ὅμως αὐτὰ λογοτεχνικὰ εἴδη, ἡ βία δὲν εἶναι παρὰ τὸ μέσον στὰ χέρια τοῦ ἀριστοτέχνη τραγωδοῦ. Τὸ μέσον ποὺ εἰρηνεύει τὸ πάθος καὶ τὴν κάθαρση. Ποτὲ δὲν δικαιολογεῖται, ποτὲ δὲν ἐξυμνεῖται. Ἁπλῶς χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ἀναλύση τὰ ἀδυσσώδη βάθη τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Σὲ μερικὲς περιπτώσεις, ὅπως στὴν «Μήδεια», ἡ βία κι' ἡ χρήση της, ἀποτελοῦν σαφῆ παράσπονδία ἀπὸ τὸ κοινὸ καὶ παραδεδεγμένο:

Ἐπειδὴ ἦταν ἀλλοδαπή, μποροῦσε νὰ σκοτώση τὰ παιδιά της. Ἐπειδὴ ἦταν μάγισσα, μποροῦσε νὰ διαφύγη σ' ἕνα μαγικὸ ἅρμα.

Κι' ὅσο γιὰ τὴν βία στὸ Σαιξπηρικὸ ἔργο, πότε, καὶ στὶς πιὸ ὠμὲς μορφές της δὲν ὑποτάζει σὲ ρόλο δεύτερο τὸ δρᾶμα καὶ τὴν κάθαρση. Σχολιάζει ὁ Μαίτερλιγκ τὸν «Βασιλιὰ Λὴρ», στὸν ὁποῖο διαδραματίζονται ὠμὲς πράξεις ἄγριας βιαιότητάς, μὲ τὰ ἀκόλουθα λόγια:

«Εἶναι ἀσφαλὲς νὰ δηλώση κανένας, μετὰ ἀπὸ ἐπισκόπηση τῆς λογοτεχνίας κάθε χώρας, ὅτι ἡ τραγωδία τοῦ γηραιοῦ βασιλιᾶ ἀποτελεῖ τὸ πιὸ δυνατὸ καὶ πιὸ δραματικὸ ποίημα ποὺ γράφτηκε ποτέ».

(Συνεχίζεται)

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ: Εἰς τὸ χθεσινὸν εἰς τὴν 6' στήλην καὶ δευτέραν παράγραφον νὰ ἀναγνωσθῆ: «Ἡ ἴδια βία ὑπάρχει ἐξ ἄλλου καὶ σὲ ἄλλα μέσα μαζικῶν ἐπικοινωνιῶν στὴν Κύπρο».

3ον

Παίρνουμε λοιπὸν ὅλ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς σύγκρουσης καὶ τοῦ πολέμου στὴν ἱστορία καὶ στὴν τέχνη καὶ στραφοῦμε στὸ Νέο Κόσμο: Γιατὶ ὁ πόλεμος νὰ πάψη νὰ ὑπάρχη στὴν Τέχνη καὶ στὴν κοινωνία, σ' αὐτὴ τὴ νέα, ἀπέραντη ἔκταση τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ; Τὸ Ἀρχέτυπο τοῦ Θανάτου καὶ τῆς Καταστροφῆς ἔχει πολὺ βαθειὲς ρίζες στὴν ἀνθρώπινη μνήμη.

Καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο, αὐτὴ ἡ μνήμη, ἀνανεώθηκε μὲ ξεσπάσματα παγκόσμιας βίας, στὰ ὁποῖα ἑκατομμύρια χάσανε τὴ ζωή τους.

Σύμφωνα μὲ τὸν Φρόϋντ, αὐτὸς ὁ «Θάνατος» εἶναι βασικὸ μέρος τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Οἱ σκοτεινὲς ἐπιθυμίες τοῦ ἀνθρώπου μποροῦν νὰ μετουσιωθοῦν, ἀλλὰ ἡ ἐπιθυμία τοῦ θανάτου παραμένει.

Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀπαισιόδοξη αὐτὴ ἄποψη τοῦ Φρόϋντ, ἐνδυναμώθηκε ἀπὸ τὸν Κοινωνικὸ Δαρβινισμὸ (ἢ μιὰ μορφή του) καὶ ζήτησε νὰ ἐπιβληθῆ σὲ διάφορες ἐκφράσεις τῆς ζωῆς. Ἐνδυναμώθηκε ἐπίσης ἀπὸ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο καὶ τὴν ἐμφάνιση ὁλοκληρωτικῶν καθεστώτων, τὰ ὁποῖα καὶ χρησιμοποίησαν τὸν τρόμο σὰν ὄργανο πολιτικῆς. Ἐνδυναμώθηκε τὸ θέμα τοῦ θανάτου ἀπὸ τὴν Χιροσίμα, τὴν Κορέα, τὸ Βιετνάμ.

Τὸ θέμα λοιπὸν τοῦ θανάτου καὶ τῆς βίας ἐξαπλώθηκε στὴν Ἀμερικανικὴ Λογοτεχνία, μὲ τὸν Μάλβιλ καὶ τὸν Πόε σαν προδρόμους. Ὁ Κάϊν, ὁ Σατάν, ὁ Δόκτωρ Φάουστ μπῆκαν σὲ δράση ἀνάμεσα στοὺς μεταφυτευμένους αὐτοὺς Εὐρωπαίους ποὺ πολεμοῦσαν γιὰ τὴν κατάκτηση νέων ὁροσήμων. Παραθέτουμε ἕνα ἐκτενὲς ἀπόσπασμα μὲ συγκεκριμένα χαρακτηριστικὰ δείγματα ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ Νταίηβιτ Νταίηβις «Ἡ βία στὴν Ἀμερικανικὴ Λογοτεχνία».

«Τὸ θέμα τῆς βίας στὴν κυριολεκτική της ἔκφραση ἔχει πάρει διάφορες μορφὲς στὴ σύγχρονη Ἀμερικανικὴ λογοτεχνία. Κάποτε ἀντιπροσωπεύει τὴν πάλη τῶν κοινωνικῶν τάξεων:

Στὸ ἔργο τοῦ Στάϊνμπεκ «Ἀμφίβολη Μάχη», ὁ Μὰκ καὶ ὁ Τζὶμ ἐξετάζουν ἕνα γυμνασιόπαιδο ποὺ βοηθοῦσε τοὺς ἀπεργοσπάστες καὶ ποὺ συνελήφθη κρατῶντας ἕνα τουφέκι. Γιὰ νὰ προειδοποιήση τοὺς ἄλλους νεαρούς, ὁ Μὰκ τὸν κτυπᾶ ἄγρια στὸ πρόσωπο καὶ τοῦ σπάει τὴ μύτη. Ἀργότερα τὸ πρόσωπο τοῦ Τζὶμ καταστρέφεται ἀπὸ μιὰ ἔκρηξη ἐνῶ πέφτει στὴν παγίδα τῶν ἀπεργοσπαστῶν.

Κάποτε ἡ βία μπορεῖ νὰναι αὐθόρμητη ὀργὴ ἐνάντια στὴν καταπίεση:

Στὰ «Σταφύλια τῆς Ὀργῆς», ὁ Τὸμ Τζόουντ σπάει τὸ κεφάλι ἑνὸς ἀστυνομικοῦ ὁ ὁποῖος μόλις ἔχει σκοτώσει τὸν Κέϊσυ.

Στὸ «Ἄνθρωποι καὶ Ποντίκια» ὁ Τζὼρτζ μιλᾶ στὸν Λάννη, τὸν παλαβὸ γίγαντα γιὰ τὰ σχέδιά τους νὰ ἐγκατασταθοῦν σὲ μιὰ φάρμα, ἀλλὰ μετὰ τὸν πυροβολεῖ πίσω στὸ κεφάλι γιατὶ ὁ καϋμένος ὁ Λάννη ἄθελα ἔσπασε τὸ κεφάλι τῆς γυναίκας τοῦ Κέρλεϋ.

Ἔτσι ἡ Ἀμερικανικὴ λογοτεχνία ἀποτελεῖ ἐν πολλοῖς, φυσικὴ προέκταση τῆς Εὐρωπαϊκῆς, ὅσον ἀφορᾶ τὴ βία καὶ τὴν χρήση της. Μόνο οἱ μορφὲς καὶ τὰ δικαιολογητικὰ διαφέρουν.

Στὴν Ἀμερικὴ ὅμως, ἡ βία στὴ λογοτεχνία δὲν ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ ὑπόβαθρο καὶ τὸν μοναδικὸ προάγγελο τῆς βίας ἀπὸ Τηλεοράσεως. Ἡ Ἀμερικὴ ἡγεῖται σὲ δυὸ ἄλλα μέσα τῶν μαζικῶν ἐπικοινωνιῶν:

Στὸν κινηματογράφο καὶ στὰ Κόμικς. Ὁ Φίλιπ Φρὲντς κάνει τὸ ἑξῆς σχετικὸ σχόλιο στὴν μελέτη του «Ἡ Βία κι' ὁ Κινηματογράφος»:

«Ὁ κινηματογράφος εἶναι μιὰ ἰδιάζουσα βίαιη μορφὴ ψυχαγώγησης, ἡ ὁποία καὶ ἀνεπτύχθη καὶ ὑπηρετεῖ μιὰν ἐποχὴ βίας. Μπορεῖ νἄχεις ζήσει τὴν πιὸ ἥσυχη ζωή, κι' ὅμως νὰ νοιώθης ὅτι μέσῳ τοῦ κινηματογράφου, ἔχεις κοιτάξει τὸ πρόσωπο τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐμφύλιας ἀναταραχῆς, ἔχεις πάρει μέρος σὲ ληστεῖες καὶ φόνους κι' ἔχεις παρευρεθῆ μάρτυρας ἑκατοντάδων συρράξεων καὶ ἀγρίων ἐπιθέσεων. Ἀπ' ὅλες τὶς πτυχὲς τοῦ κινηματογράφου, ὁ χειρισμὸς τῆς βίας πιθανὸν νὰ εἶναι ὁ πλέον πολύπλοκος καὶ ἀντιφατικός. Μερικοὶ κοινωνικοὶ παρατηρητές, βλέπουν ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν βία αὐτή, σὰν βασικὴ αἰτία τοῦ ἐγκλήματος καὶ τῆς νεανικῆς ἐγκληματικότητας κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μερικοὶ ψυχολόγοι πιστεύουν ὅτι ἡ προβολὴ αὐτῆς τῆς βίας διαδραματίζει ἀπαραίτητο καθαρτικὸ ρόλο, μειώνοντας ἔτσι τὴν ἐπιθετικότητα.

Ἕνα ἄλλο ἐρώτημα, ἐξ ἄλλου, τὸ ὁποῖο προκύπτει ἀπὸ τὴν κινηματογραφημένη βία εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς: Ὁ κινηματογράφος ἐνθαρρύνει τὴ βία ἢ ἁπλῶς τὴν καθρεφτίζει;

Ὁ κινηματογράφος εἶναι μέσο ψυχαγωγίας. Καὶ σὰν τέτοιο ἔχει τὴ συνηθισμένη διπλὴ προέκταση ποὺ παρατηρεῖται σ' αὐτὰ τὰ μέσα. Ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ προσωπικὸ ὅραμα τοῦ δημιουργοῦ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ πρόθεση τοῦ παραγωγοῦ νὰ ἱκανοποιήση τὰ σύγχρονα γούστα. Τὸ ἀποτέλεσμα ἔτσι δὲν εἶναι ἐκπληκτικό.

Ὁ Φρὲντς συμπεραίνει:

«Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἄνθρωποι μιμοῦνται τὴν συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων μὲ τοὺς ὁποίους ταυτίζονται. Δὲν εἶναι σύμπτωση ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο κυκλοφοροῦν φράσεις καὶ χειρονομίας ἀπὸ τὸ Χόλλυγουντ καὶ τὸ Μπρόντγουεη, σ' αὐτὴ τὴν χώρα».

Πρὶν ἀπὸ τὴν Τηλεόραση ὅμως, γύρω στὰ 1930 ἀκόμη, ὑπῆρξε ἀκόμη ἕνα μέσο μαζικῆς ἐπικοινωνίας τὸ ὁποῖο γνώρισε πολλὴ δημοτικότητα στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες. Τὸ γελοιογραφικὸ εἰκονογραφημένο περιοδικὸ (Κόμικ μπούκ). Στ' ἀλήθεια πολλοὶ βλέπουν μιὰ συνέπεια στὶς ἐπιθέσεις ποὺ γίνονται ἐναντίον τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ τοῦ τύπου, τῆς κινηματογραφικῆς ταινίας καὶ τῆς Τηλεόρασης. Ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐπήρρεια τῆς τέτοιας βίας πάνω στὰ παιδιά. Ἡ Ἔθ Μέρριαμ σὲ σχετικὸ ἄρθρο της στὸ «Λαίηνητης Χόουμ Τζιουρνάλ», παραθέτει μιὰ εἰκόνα τῆς καταστάσεως:

«Τὰ κόμικς κυκλοφοροῦν ἀπὸ τὸ 1937. Ὑπολογίζεται ὅτι 90 τοῖς ἑκατὸν ὅλων τῶν παιδιῶν ἀνάμεσα στὰ ἑπτὰ καὶ τὰ δεκατέσσερα τὰ διαβάζουν. Καὶ παράλληλα οἱ κινηματογράφοι σκορποῦνε τὰ καθημερινὰ μηνύματά τους: «...δὲν ὑπῆρχε σφαῖρα νὰ τὸν σταματήση». «...περιέχει ζωντανὲς σκηνὲς φόνων μὲ ἀξίνα». Κι' ἀτέλειωτα πάλιν, ἡ ἴδια τηλεοπτικὴ τροφὴ κάθε 66δο μάδα. «Σφυρίζουν οἱ σφαῖρες στὰ Οὐέστερν, κι' οἱ σειρῆνες τῶν ἀστυνομικῶν αὐτοκινήτων ξεφωνίζουν στὰ φίλμς ποὺ διαδραματίζονται στὴν Ἀνατολή».

Κι' οἱ φωνὲς τῆς ἀγωνίας ὑψώνονται μεσούρανα: Ἡ βία στὰ κόμικς, στὸν κινηματογράφο, ἡ βία στὴν Τηλεόραση εἶναι συντελεστὴς στὴν αὔξηση τῆς βίας στὴν Ἀμερικανικὴ κοινωνία.

(Συνεχίζεται)

4ον

Κι' ἐδῶ ἐπιβάλλεται μιὰ συγκεκριμένη εἰκόνα τῆς βίας στὴν Ἀμερικανικὴ κοινωνία, ἡ ἱστορία, τὸ παρελθόν της, κι' ὁ ρυθμὸς τῆς αὐξήσεώς της ἂν πρόκειται νὰ συσχετίσουμε τὴν ὕπαρξη της μὲ τὴν τηλεοπτικὴ βία, καθ' οἱονδήποτε τρόπον.

Ἡ βία εἶναι συνδεδεμένη μὲ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς στοθμοὺς τῆς Ἀμερικανικῆς ἱστορίας: Ἡ γέννηση τοῦ ἔθνους (ἐπαναστατικὴ βία) ἡ ἀπελευθέρωση τῶν σκλάβων καὶ ἡ διατήρηση τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (βία ἐμφυλίου πολέμου) ἡ κατάκτηση τῆς γῆς (πόλεμοι Λευκῶν καὶ Ἰνδιάνων) ἡ σταθεροποίηση τῶν συνόρων (φροντιέρ σσσάϊετυ).

Πατριῶτες, ἀνθρωπιστές, ἐθνικιστές, σκαπανεῖς, ὅλοι χρησιμοποίησαν τὴν βία σὰν μέσο (ὄχι καὶ τόσο εὐγενικὸ) γιὰ τὴν ἐπίτευξη εὐγενικοῦ σκοποῦ.

Λέει ὁ ἄνθρωπος τῆς μέσης Ἀμερικανικῆς κοινωνίας: «Γκὸτ, γκὰνς ἔντ γκὰτς μέϊντ Ἀμέρικα». Ὁ Θεός, τὰ ὅπλα καὶ ἡ παλληκαριὰ λοιπὸν φτειάξαν τὴν Ἀμερική. Γιατὶ ἦταν μιὰ χώρα ἀπέραντη. Ὁ συναγωνισμὸς ἦταν δριμὺς κι' ἐχρειάζετο ἕνα «πιστεύω» γιὰ νὰ γίνη ἡ κατάκτηση καὶ νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ εὐφορία.

Ἡ μετανάστευση ἐξ ἄλλου πολλῶν ἀποίκων μὲ τὴν δημιουργία τῆς ἀθλιας φτωχογειτονιάς (σλὰμς) καὶ τὴν διαμόρφωση τῶν μειονοτήτων, ἔδωσε στὴν Ἀμερικανικὴ ἀστικὴ ζωὴ μιὰ ἄλλη προέκταση καὶ μαζὶ ἄλλα προβλήματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα προκύπτουν διάφορες μορφὲς βίας. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς μορφές, ἡ πιὸ γενική, εἶναι οἱ ὀχλαγωγίες, κι' οἱ συμπλοκὲς στοὺς δρόμους.

Πιὸ συγκεκριμένες ὅμως καὶ πιὸ προσωπικὲς (ἴντερ - πέρσοναλ) μορφὲς τῆς βίας στὴν Ἀμερικανικὴ κοινωνία, εἶναι οἱ ἀκόλουθες: ληστεῖες, διασμός, δολοφονία.

Ἡ συχνότης λοιπόν, μὲ τὴν ὁποία διαπράττονται πράξεις βίας στὴ συγκεκριμένη αὐτὴ μορφὴ στὴν Ἀμερική, τὰ τελευταῖα χρόνια, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο ἔδωσε καὶ δίνει ἀφορμὴ στὴν πλατειὰ συζήτηση σχετικὰ μὲ τὴν ἐπήρρεια τῆς Τηλεοπτικῆς βίας.

Τὰ ρολόγια στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες καταγράφουν ἕνα ἔγκλημα κάθε μιὰ ὥρα, ἕνα διασμὸ κάθε 23 λεπτά, μιὰ ἐπίθεση κάθε 2½ λεπτὰ καὶ μιὰ διάρρηξη κάθε 27 δευτερόλεπτα. Αὐτὴ τὴν εἰκόνα μᾶς δίνει ἡ ἔκθεση «Τὸ ἔγκλημα στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες», στὶς σχετικὲς ἐκθέσεις περὶ ἐγκλήματος τοῦ 1965.

Ὅσο γιὰ τὸ ρυθμὸ αὐξήσεως τοῦ ἐγκλήματος, ὁ Ἄϊρβιν Μπλὸκ σὲ σχετικὸ φυλλάδιο περὶ Δημοσίων Θεμάτων, μὲ τίτλο «Ἡ βία στὴν Ἀμερική», ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ Ἔφ -- Μπῆ — Ἄϊ ἀναφέρει ὅτι μεταξὺ τοῦ 1960 καὶ 1968, τὸ ποσοστὸ τῶν ἀνθρωποκτονιῶν ἀνέβηκε κατὰ 36 τοῖς ἑκατόν, τῶν διασμῶν κατὰ 65, τῶν βιαίων ἐπιθέσεων κατὰ 67 καὶ τῶν ληστειῶν κατὰ 119.

Οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ εἶναι παρμένοι ἀπὸ ἀστυνομικὲς ἐκθέσεις καὶ πρέπει νὰ ἑρμηνεύωνται μὲ πολλὴ προσοχή. Οἱ ἐγκληματολόγοι συμφωνοῦν ὅτι συνήθως μονάχα τὸ ἥμισυ περίπου τῶν ἐγκλημάτων καταγράφονται στὴν στατιστικὴ τῆς ἀστυνομίας, εἴτε γιατὶ ἡ ἀστυνομία δὲν τὰ ἀναφέρει λόγω ἐλλείψεως ἀποδείξεων, εἴτε γιατὶ πολλοὶ δὲν ἀναφέρουν τὶς πράξεις βίας στὴν ἀστυνομία. Πιθανὸν ἡ δημοσιότητα ἡ ὁποία δόθηκε στὸ ἔγκλημα τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ ὠδήγησε σὲ πιὸ αὐστηρὴ ἀναφορά. Γι' αὐτὸ κι' ἡ στατιστικὴ αὔξηση τοῦ ἐγκλήματος πιθανὸν νὰ ὀφείλεται σὲ ποιὸ ὀργανωμένη ἀναφορά. Ὡστόσο, μεγάλο μέρος αὐτῆς τῆς αὔξησης πρέπει νὰ γίνη δεκτὸ γι' αὐτὸ ποὺ εἶναι: μιὰ αὔξουσα ροπὴ πρὸς τὸ βίαιο ἔγκλημα».

(Συνεχίζεται)

5ον

Ἔχοντας πάντα ὑπ' ὄψιν τὸ τεράστιο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ποὺ ὑπερβαίνει τὰ 200 ἑκατομμύρια, καθὼς καὶ τὴν δημοκρατικώτερη ἀτμόσφαιρα ἡ ὁποία δὲν ἀποκρύπτει καὶ δὲν παρασιωπᾶ τὶς πράξεις βίας, εἶναι ἐντούτοις ἀνησυχητικὸ τὸ συμπέρασμα ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὸν κάτωθι πίνακα.

Ἀνθρωποκτονίες κατ' ἔτος, ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν γιὰ κάθε 100,000 σὰν δεῖγμα ἐρεύνης:

29.3	Νικαράγουα	1965
11.5	Γκουατεμάλα	1964
6.0	Ἐκουαντὸρ	1965
5.5	Ἡν. Πολιτεῖαι	1965
4.8	Παναμᾶς	1965
2.6	Φιλιππῖνες	1964
2.3	Χιλὴ	1964
2.0	Φιλλανδία	1965
1.5	Αὐστραλία	1965
1.4	Ἰαπωνία	1965
1.3	Καναδᾶς	1965
1.2	Νέα Ζηλανδία	1965
0.8	Γαλλία	1965
0.8	Ἑλβετία	1964
0.7	Σουηδία	1965
0.7	Ἀγγλία καὶ Οὐαλλία	1965
0.5	Νορβηγία	1965
0.1	Ἱσπανία	1963

Καὶ τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας καὶ πιὸ ἰδιαίτερα ἡ Τηλεόραση, ἑνώνει τὶς ἠπείρους κι' ἀπεικονίζει τὴν πραγματική, καθημερινὴ δία γιὰ τὸν ἁπλὸ πολίτη, τῆς κάθε χώρας καὶ ἀποζητεῖ τὴν ἐνημέρωση.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ Τηλεοπτικὴ δία ἀποτελεῖ θέμα συζητήσεως σὲ ὁλόκληρη τὴν Ἀμερική, μιὰ κι' ἡ διάδοση τοῦ τόσο προσωπικοῦ αὐτοῦ μέσου τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας ἔχει τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ στὴ χώρα αὐτὴ παρὰ σὲ ὁποιανδήποτε ἄλλη. Καὶ συστηματικὸ θέμα ἀνοιχτῆς συζήτησης ἀποτελεῖ ἡ ἐλευθερία τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας, ἡ εὐθύνη τῶν δικτύων τηλεοράσεως καὶ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν τηλεοπτικῶν σταθμῶν, καθὼς καὶ τὸ φάσμα τῆς λογοκρισίας, τὸ ὁποῖοι ἀπειλεῖ τὶς τηλεοπτικὲς ἐκπομπὲς στὰ πρόσφατα χρόνια.

Νὰ λοιπὸν μερικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἔκταση καὶ τὴν συχνότητα τῆς Τηλεοπτικῆς δίας, ὅπως τὰ παραθέτει ὁ Μπάρρυ Ν. Κόουλ, στὴν ἔκδοσή του «Τηλεόραση». «Στὸ δραματικὸ ρεπερτόριο τῶν δικτύων Τηλεοράσεως:

8 ἀπὸ τὰ 10 ἔργα περιέχουν κάποια δία. Ἡ δία αὐτὴ παρατηρεῖται 7 φορὲς στὴ διάρκεια κάθε ὥρας. Ὑπάρχουν 600 ξέχωρες πράξεις τηλεοπτικῆς δίας κάθε ἑβδομάδα. Μισοὶ ἀπὸ τοὺς χαρακτῆρες συμπεριφέροντο δίαια.

Ἕνας στοὺς 10 σκοτώνει κάποιον.

Αὐτὰ εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τὰ ὁποῖα προκύψαν ἀπὸ μιὰ ἀξιόλογη ἀναφορὰ ποὺ ὑποβλήθη πρόσφατα (1970) στὴν Ἐθνικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὶς Αἰτίες καὶ τὴν Πρόληψη τῆς Βίας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἄρχισε τὴ σχετικὴ ἔρευνα γιὰ τὴ δία μετὰ τὶς δολοφονίες τῶν Μάρτιν Λοῦθερ Κίγκ καὶ Ρόμπερτ Κέννεντυ καὶ τὴν προκύψασα παναμερικανικὴ ὑποψία ὅτι ἡ Τηλεόραση ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς αἰτίες καὶ συνέτειναν στὴ δία. Οἱ δολοφονίες αὐτές, ἂς σημειωθῆ ἦρθαν μετὰ ἀπὸ τὶς δολοφονίες τῶν Μένεγκαρ Ἔβερς, Τζὼν Κέννεντυ καὶ Μάλκομ Χ.

Δυὸ ἀπόψεις πάνω στὸ θέμα τῶν πολιτικῶν δολοφονιῶν ἔχουν ἐνδιαφέρον. Ἡ μιὰ εἶναι τοῦ Νταίηβιντ Ἄρνολντ, ὁ ὁποῖος φρονεῖ ὅτι καὶ ἡ δία ἀπὸ Τηλεοράσεως πρέπει νὰ περιορισθῆ. Παράλληλα ὅμως πρέπει νὰ ὑπάρξη καλύτερη μόρφωση ἡ ὁποία θὰ διδάξη τὶς ἀξίες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, στὴ θέση τοῦ μίσους καὶ τῆς δίας ποὺ ἐνυπάρχουν στὴ σημερινὴ κοινωνία.

Δριμὺς στὴν τοποθέτησή του καὶ στὴν ἀπόδοση εὐθυνῶν, εἶναι ὁ Γερουσιαστὴς Κλοίημπορν Πέλλ στὸ ἄρθρο του «Ἡ Τηλεοπτικὴ Βία εἶναι ἐπιβλαβής», τὸ ὁποῖο συγκαταλέγει στὴν ἔκδοση του «Τηλεόραση», ὁ Κόουλ. Λέει ὁ Γερουσιαστὴς Πέλλ:

«Ἔστω κι' ἂν ἡ ἐπίδραση τῆς τηλεοπτικῆς δίας δὲν μπορεῖ νὰ μετρηθῆ μὲ ἀκρίβεια, πῶς πρέπει νὰ πληρώνουμε γιὰ τὴ δολοφονία μεγάλων ἡγετῶν, ἀπὸ ἀνθρώπους ἀνώνυμους; Ποιὸ τίμημα πρέπει νὰ πληρώνουμε γιὰ τὴν ἐτήσια δολοφονία ἀνθρώπων μὲ σφαῖρες σὲ κλίμακα ἄγνωστη ὁπουδήποτε ἀλλοῦ στὸν πολιτισμένο κόσμο; Ἀσφαλῶς ἡ Τηλεόραση δὲν εἶναι ὁ μόνος κακοῦργος κι' ὁ ἔλεγχός της δὲν εἶναι ἡ μόνη θεραπεία. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέσο τῆς ἀνθρώπινης ἐπικοινωνίας τώρα στὰ χέρια μας, δὲν ἔχει τὴν δύναμη νὰ ἐπηρεάση τὶς σκέψεις καὶ τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, εἶναι ἐπικίνδυνα ἀσαφὴς ἢ ὑπολογισμένα ἀποφεύγει τὸ θέμα».

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Μάρτιν Μαλόνεϋ, στὸ ἄρθρο «Ἡ Τηλεοπτικὴ Βία δὲν εἶναι ἐπιβλαβής», στὴν ἴδια ἔκδοση τοῦ Κόουλ «Τηλεόραση» εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετες:

«Γενικά», γράφει ὁ Μολόνεϋ, «ἀρχίζω νὰ δυσανασχετῶ ὁλοένα καὶ περισσότερο μὲ τὴ σύγχρονη σταυροφορία ποὺ γίνεται κυρίως ἐναντίον τῆς Τηλεοράσεως. Κι' αὐτό, γιατὶ ἡ σταυροφορία αὐτὴ μοῦ φαίνεται (α) συχνὰ ὑποκριτική, (β) γενικὰ γελοία καὶ (γ) σχεδὸν ἐντελῶς ἀνώφελη».

(Συνεχίζεται)

6ον

Ἰδοὺ λοιπὸν τὸ ἐρώτημα:

Ὁ μέσος Ἀμερικανὸς περνᾶ 25 ὧρες τὴν ἑβδομάδα παρακολουθῶντας Τηλεόραση. Ἡ Ἐμπορικὴ Τηλεόραση σημειώνει τεράστια ἐπιτυχία στὴν Ἀμερική. Κι' αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξη ὅτι οἱ Βιομηχανίες κι' οἱ παραγωγοὶ εἶναι διατεθειμένοι νὰ συντηροῦν τηλεοπτικὰ προγράμματα, ἐφ' ὅσον ἡ διαφήμιση τῶν προϊόντων τους στὰ προγράμματα αὐτὰ τοὺς ἀποφέρει κέρδη. Ἂν δηλαδὴ ἡ διαφήμιση προϊόντων ἔχει μιὰ θετικὴ ἐπίδραση στὴν ἀνθρώπινη σκέψη καὶ στὴ θέληση, μπορεῖ ἀραγε νὰ ἀπορριφθῆ παντελῶς ἡ ἐπίδραση τῆς Τηλεοπτικῆς δίας στὸ θεατή, σὲ πρῶτο στάδιο καὶ στὴν μεταγενέστερη αὔξηση τῆς δίας στὸ κοινωνικὸ πλαίσιο;

Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο «Ἡ Τηλεοπτικὴ Βία» στὸ περιοδικὸ «Ἀμέρικα» (Ἰούλιος 1968), οἱ 25 ὧρες τῆς ἑβδομαδιαίας τηλεοπτικῆς τροφῆς περιέχει 161 δολοφονίες, 60 «δικαιολογημένους φόνους», 192 ἀπόπειρες δολοφονίας 93 ξυλοδαρμούς, μαχαιρώματα καὶ βασανιστήρια. Ποιὰ ἐπίδραση λοιπόν, μποροῦν νὰ ἔχουν οἱ παραστάσεις αὐτὲς στὴν ψυχικὴ λειτουργία καὶ στὴ συμπεριφορὰ τοῦ θεατῆ;

Ἡ σωστὴ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ποὺ διεξάγεται στὸν τομέα αὐτὸ γίνεται ἀντικειμενικὰ καὶ μεθοδευμένα ἀλλὰ παίρνει πολὺ χρόνο. Κι' ἡ πραγματικὴ δία ἀπὸ τὴν ἄλλη δὲν φαίνεται νὰ λιγοστεύη. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ πολῖτες ἐκεῖνοι ποὺ διακατέχονται ἀπὸ ἀγωνία ἐσπευσμένη καὶ ἀνησυχία ἀμείωτη, διαρκῶς ἐπαυρυνοῦν, ἐπικρίνουν κι' εἰσηγοῦνται ἄμεση ἔρευνα καὶ γρήγορη ὀργανωμένη προσπάθεια γιὰ τὴ βελτίωση τῆς κατάστασης.

Πιὸ συστηματική, ὀργανωμένη ἔρευνα γίνεται στὸν τομέα τῆς ἐπίδρασης τῆς τηλεοπτικῆς δίας πάνω στὴν ψυχοσύνθεση καὶ στὶς ἐκδηλώσεις τῶν παιδιῶν.

Ὁ Τηλεοπτικὸς Κώδικας τοῦ Διεθνοῦς Συνδέσμου τῶν Ὑπευθύνων γιὰ τὶς Τηλεοπτικὲς Ἐκπομπὲς (13η ἔκδοσις Αὔγ. 1968), περιέχει σαφεῖς ὑποδείξεις:

«ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ: Θέματα ὅπως ἡ δία καὶ τὸ σέξ, θὰ παρουσιάζωνται χωρὶς περιττὴ ἔμφαση ἡ ὁποία θὰ ἐδικαιολογεῖτο ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῆς πλοκῆς ἢ τὴν διαγραφὴ τῶν χαρακτήρων. Τὸ ἔγκλημα δὲν πρέπει νὰ παρουσιάζεται σὰν κάτι τὸ ἐλκυστικό, ἢ σὰν λύση στὰ ἀνθρώπινα προβλήματα καὶ ἡ ἀναπόφευκτη τιμωρία πρέπει πάντα νὰ γίνεται σαφής».

Ἡ "Ηδ Μέρριαμ ἀναφερομένη στὸ ἐπίμαχο αὐτὸ θέμα τῆς σχέσης ἀνάμεσα στὴν τηλεοπτικὴ δία καὶ στὰ παιδιά, συνοψίζει τὸ ζήτημα μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο, στὸ ἄρθρο της «Διδάσκουμε στὰ παιδιά μας ὅτι ἡ δία εἶναι διασκεδαστική», ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ «Λαίηντυς Χόουμ Τζιέρναλ»:

«Μιὰ ἀναφορὰ στὴν Ὁμοσπονδιακὴ Ἐπιτροπὴ Ἐπικοινωνιῶν, δηλώνει ὅτι ἀνάμεσα στὶς ἡλικίες τῶν πέντε καὶ τῶν δεκατεσσάρων, τὸ μέσο Ἀμερικανόπαιδο παρακολουθεῖ τὴν δίαιη καταστροφὴ 13,000 ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων, ἀπὸ τηλεοράσεως. Ἂν αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς φαίνεται ὑπερβολικός, ἂς θυμηθοῦμε ὅτι τὰ παιδιὰ περνοῦν περισσότερο χρόνο παρακολουθώντας τὴν τηλεόραση παρὰ ἐπιδιδόμενα σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη δραστηριότητα, ἐκτὸς τοῦ ὕπνου καὶ τοῦ σχολείου».

Ὁ Ρίτσαρντ Τόμπιν, ἐπιβεβαιώνει τὴν πάρα κάτω γενικότητα μὲ τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα τὰ ὁποῖα καὶ κατέγραψε, ἔχοντας παρακολουθήσει τηλεοπτικὰ προγράμματα καὶ ἀπὸ τὰ Δίκτυα καὶ ἀπὸ ἐπιτοπίους Τηλεοπτικοὺς Σταθμοὺς (Σάταρνταιυ Ρεβιού). Στὴν διάρκεια λοιπὸν 8 ὡρῶν ἡ ABC, ἡ CBS καὶ ἡ NBC, μὲ μιὰ ἄλλη δωδεκάδα μικρῶν σταθμῶν, μετέδωσαν προγράμματα στὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν 7 διαφορετικὰ εἴδη περιστρόφων, 3 εἴδη ντουφεκιῶν, μιὰ δωδεκάδα μαχαιριῶν καὶ στιλέτων, μιὰ ἀξίνα κρεοπώλη, παληὸ ξίφος καὶ λαιμητόμος.

Ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀκόμη ἐπυροβολοῦνταν, ἐκαίονταν στὴν πυρά, ριχνόντουσαν σὲ λυωμένη ζάχαρη, ἐκόβονταν σὲ λωρίδες (ἔγχαρη), τοὺς πνίγαν στὴ θάλασσα καὶ τοὺς μαστιγώναν μὲ δερμάτινο λουρί.

Δὲν εἶναι δύσκολο λοιπὸν γιὰ τοὺς θεατές, καὶ μάλιστα τοὺς πιὸ μικροὺς νὰ σχηματίσουν τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ δία εἶναι φυσικὸ μέρος τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἀφοῦ παρουσιάζεται μὲ τέτοια συχνότητα καὶ μάλιστα ἀπὸ τηλεοράσεως, ὅπου ἡ δύναμη τῆς εἰκόνας εἶναι ἀνυπολόγιστη. Ἕνα Κινέζικο ρητὸ λέει ὅτι μιὰ εἰκόνα ἀξίζει χίλιες λέξεις. Ἂν λοιπὸν ἡ δία παρουσιάζεται μὲ τέτοια συχνότητα καὶ μὲ τόση ἀγριότητα, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι φυσικὸ νὰναι τοὐλάχιστο ἡ δημιουργία τῆς ἀνοσίας στὴ δία. Τῆς ἀπάθειας στὸν πόνο καὶ στὸ θάνατο.

Τὸ θέμα μου, ἔγραφε ὁ ποιητὴς Ὄουεν μετὰ τὴν φρίκη τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, εἶναι ὁ πόλεμος κι' ἡ λύπηση του.

Ἡ ποίηση βρίσκεται σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ λύπηση.

Ποῦ ἡ ποίηση κι' ἡ λύπηση καὶ ποῦ ὁ χῶρος γιὰ τὶς ἀνθρώπινες αὐτὲς προεκτάσεις ὅταν ἡ δία γεμίζει τὸ μέσο ψυχαγωγίας κι' ἐπιμόρφωσης;

Τὴν Τετάρτην:
τὸ 7ον τελευταῖον.

7ον (τελευταῖον)

Ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὴ δία στὴ λογοτεχνία ξεχνοῦμε ἴσως ὅτι ἡ ὀπτικὴ διάσταση δὲν προμηθεύεται ἑτοιμοπαράδοτη, ὅπως στὴν Τηλεόραση. Αὐτὸ ἀναγκάζει τὸν ἀναγνώστη νὰ θυμᾶται διαρκῶς ὅτι αὐτὸ ποὺ διαβάζει, δὲν εἶναι ἡ πραγματικότητα, ἀλλὰ μέρος της, κι' αὐτὸ ἀλλαγμένο, μεταποιημένο. Ἡ διάκριση αὐτὴ ἀνάμεσα στὸ μῦθο καὶ στὴν πραγματικότητα στὴν Τηλεοπτικὴ δία εἶναι θέμα πολλῆς ἔρευνας ὅσον ἀφορᾶ τὴν κοινωνικὴ καὶ πρακτικὴ ἐπίδραση στὰ παιδιά.

Ἔχει διαπιστωθῆ ὅτι πολλὰ παιδιὰ παρακολουθοῦν προγράμματα γιὰ ἐνήλικες. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ διαφέρουν τόσο στὴν ψυχολογικὴ συγκρότηση ὅσο καὶ στὸ διανοητικὸ ἐπίπεδο. Εἶναι ἐν διαφέροντα καὶ ἀντιφατικὰ λοιπόν τὰ συμπεράσματα ἐρευνῶν τὰ ὁποῖα προέκυψαν καὶ προκύπτουν ἀσφαλῶς ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἐπίδραση τῆς τηλεοπτικῆς δίας σὲ διαφορετικὲς ὁμάδες παιδιῶν Στὴν ὁροσειρὰ Ρόκκυ διεξήχθη πείραμα μὲ δυὸ ὁμάδες παιδιῶν. Μιὰ ὁμάδα ἦταν ἀπὸ παιδιὰ καταπιεσμένα καὶ μιὰ δεύτερη ἀποτελεῖτο ἀπὸ παιδιὰ πολὺ προσγειωμένα. Κι' οἱ δυὸ ὁμάδες ἐξετέθησαν στὴν τηλεοπτικὴ δία γιὰ νὰ μετρηθῆ, σὲ συσχετισμὸ ὁ βαθμὸς τῆς μεταγενέστερης ἐπιθετικότητας τους. Διεπιστώθη λοιπὸν ὅτι γιὰ τὰ καταπιεσμένα παιδιὰ ἡ τηλεοπτικὴ δία δὲν ἦταν παρὰ μιὰ εὐκαιρία νὰ ταυτίσουν μ' αὐτὴν τὰ δικά τους ἐπιθετικὰ αἰσθήματα, κι' ἔτσι ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὰ μὲ καθαρτικὸν ὁποκατάστατο τὴν δία ἀπὸ τηλεοράσεως. Τὰ πιὸ προσγειωμένα παιδιὰ δὲν ἔδειξαν σημάδια ἐπίδρασης ἀπὸ τὴν τηλεοπτικὴ δία.

(Οὐίλμπερ Σσράμμ: «Ἡ Τηλεόραση στὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν μας).

Τὸ πρόβλημα πάντως γίνεται ὀξύτερο ἐκεῖ ὅπου συσχετίζεται ἄμεσα ἡ τηλεοπτικὴ δία μὲ τὴν συμπεριφορὰ τῶν παιδιῶν, ὅπου καὶ εἰσχωρεῖ, πρόδηλα, ὁ παράγων τῆς μίμησης. Ἀναφέρουμε δυὸ τέτοια παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἀνσφερθεῖσαν ἔκδοση τοῦ Σσράμμ:

Στὸ Μπρούκλιν, τὸ ἐξάχρονο ἀγόρι ἑνὸς ἀστυνομικοῦ ζήτησε ἀπὸ τὸν πατέρα του ἀληθινὲς σφαῖρες, ἐπειδὴ ἡ μικρὴ ἀδελφὴ του δὲν πέθαινε στ' ἀλήθεια ὅταν τὴν πυροβολοῦσε ὅπως πεθαίνουν οἱ χαρακτῆρες στὸ Τηλεοπτικὸ σήριαλ «Χόπαλονγκ Κάσσιντυ».

Καὶ στὸ Λός Ἄντζελες, μιὰ ὑπηρέτρια συνέλαβε ἕνα ἑφτάχρονο ἀγόρι νὰ βάζει ἀλεσμένο γυαλὶ μέσα στὴ σούπα. Τὸ παιδὶ ἀσφαλῶς δὲν τὄκανε μὲ κακία. Ἤθελε ἁπλῶς νὰ δῆ ἀπὸ περιέργεια, κατὰ πόσον ἡ ἐνέργεια αὐτὴ θὰ εἶχε τὰ ἴδια ἀποτελέσματα ποὺ εἶχε στὴν Τηλεόραση.

Κι' ἐνῶ οἱ ἔρευνες καὶ τὰ πειράματα συνεχίζονται, ψυχίατροι, ψυχολόγοι καὶ κοινωνιολόγοι, βρίσκονται ὅλοι μπροστὰ στὸ δίλημμα ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν δομὴ τοῦ χαρακτῆρα καὶ μὲ τὴν πορεία τῆς αὐριανῆς γενηᾶς. Τὸ πρόβλημα φυσικὰ χειροτερεύει μὲ τὴν ἀντίφαση. Μιὰ διπλῆ, διαμετρικὰ ἀντίθεση, προσέγγιση στὸ ὅλο θέμα, προκύπτει συστηματικὰ ἀπὸ τὴν ὅλην ἔρευνα.

Ὁ ψυχίατρος Ράλφ Μπονέϋ, στὴν ἴδια ἔκδοση τοῦ Σσράμμ, γιὰ παράδειγμα φτάνει στὸ ἑξῆς συμπέρασμα: "Αν εἶναι ἀληθινὴ ἡ παροιμία ὅτι ἡ φυλακὴ εἶναι κολλέγιο γιὰ ἔγκλημα, γιὰ τοὺς νεαροὺς συγχισμένους ἔφηβους ἡ Τηλεόραση εἶναι σχολεῖο προκαταρκτικὸ γιὰ τὴν ἐγκληματικότητα.

Τὸ πιὸ πάνω συμπέρασμα ἀναφέρεται στοὺς «συγχισμένους», ἄρα ὄχι στὸν συνηθισμένο νεαρὸ θεατὴ τῆς τηλεοράσεως.

Ὡστόσο, ὁ Δρ Λώρενς Φρῆντμαν, ἀνώτερο μέλος τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ψυχιατρικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Λὸς Ἄντζελες (Σάταρνταιυ Ρεβιού, Ἀπρίλιος 1961, ἔχει διαφορετικὴ ἄποψη:

"Αν, λέει, τὸ παιδὶ παρακολουθῆ τηλεόραση γιὰ ἀρκετὸ καιρό, αὐτόματα θὰ γίνη δίαιο μιὰ καὶ δὲν θἄχη πιὰ τὴν δοχετεύσιμη συνήθη του ἐπιθετικὴν ἐνεργητικότητα, ποὺ θἄπρεπε νὰ ξοδεύση σὲ δημιουργικὲς δραστηριότητες.

Πολὺ κατηγορηματικὴ εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ Δρος Ὄττο Μπίλλιγκ, τοῦ Πανεπιστημίου Βάντερμπίλτ (Σοσὰμ: Ἡ τηλεόραση στὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν μας).

Δηλώνει ὁ Δρ Μπίλλιγκ:

«Ἡ κλινικὴ μου ἐμπειρία μ' ἔχει ὁδηγήση στὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ τηλεοπτικὰ προγράμματα καὶ τὰ κινηματογραφικὰ ἔργα πολὺ λίγην ἐπίδρασιν ἔχουν στὸ παιδὶ ἢ στὸν ἔφηβο».

Κι' ἡ γνώμη τοῦ μέσου 'Αμερικανοῦ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς κοιτικούς καὶ τοὺς ἐπιστήμονες, ὅπως ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Τσάολς Ράϊτ, στὴν ἔκδοση του: «Μαζικαὶ 'Επικοινωνίαι — Μιὰ Κοινωνιολογικὴ Προσέγγιση»

Διάφορα ψηφίσματα, ἔχουν δείξει ὅτι ἐφτὰ στοὺς δέκα ἐνήλικες 'Αμερικανοὺς πιστεύουν ὅτι ἡ ἐφηβικὴ ἐγκληματικότητα ὀφείλεται τοὐλάχιστον ἐν μέρει σὲ μέσα ἐπικοινωνίας, ὅπως εἶναι τὰ εἰκονογραφημένα περιοδικὰ (κόμικ μπούκς) καὶ τὰ προγράμματα μυστηρίου στὴν Τηλεόραση καὶ στὸ ραδιόφωνο.

Πολλὴ συζήτηση καὶ πολλὲς διαφωνίες ἐξ ἄλλου παρατηροῦνται σχετικὰ μὲ μιὰ ἄλλη πτυχὴ τῆς βίας στὴν 'Αμερικανικὴ κοινωνία: Μὲ τὶς ὀχλαγωγίες. 'Η κατηγορία ἐδῶ εἶναι διπλῆ: Πρῶτα κατηγορεῖται ἡ Τηλεόραση ὅτι μὲ τὴν κάλυψη ποὺ δίνει στὶς ὀχλαγωγίες, ἐνθαρρύνει καὶ ἐνδυναμώνει τὴν τάση γιὰ τὶς ὀχλαγωγίες καὶ ἐπίσης ὅτι δίνει μιὰ προκατειλημμένη, μονόπλευρη ἐκδοχὴ τῶν ὀχλαγωγιῶν.

'Η πιὸ πάνω κατηγορία διατυπώθηκε πολὺ ἔντονα στὴν περίπτωση τῶν ὀχλαγωγιῶν τοῦ Σικάγου, τὸ 1968.

Συγκεκριμένα, στὴν προκειμένη περίπτωση καὶ γιὰ νὰ πάρουμε ἕνα μόνο δίκτυο Τηλεοράσεως, τὴν C.B.S., ἡ κάλυψη τῶν ἐπεισοδίων στὸ Σικάγο, κράτησε— ἀπὸ Τηλεοράσεως — 38 ὧρες καὶ 3 λεπτά.

'Απὸ τὸν χρόνον αὐτό, μονάχα 32 λεπτὰ καὶ 20 δευτερόλεπτα, δηλαδὴ 1,4 τοῖς ἑκατόν, τοῦ ὅλου χρόνου ἦταν δοσμένα στὴν ἀπεικόνιση βίαιης δράσης.

Παρ' ὅλον τοῦτο οἱ ἐπιθέσεις κι' οἱ ἀντεπιθέσεις δῶσαν καὶ πῆραν. 'Ο ἀποθανὼν Γερουσιαστὴς "Εβερετ Ντίρκσεν περίγραψε τὸ τηλεοπτικὸ αὐτὸ ρεπορτὰζ σὰν μιὰ «κατάφωρη προσπάθεια προκατάληψης καὶ μονομέρειας». (Νήλ Χίνεϋ, «'Η Τηλεόραση σ' ἀναβρασμό»).

'Απὸ τὴν ἄλλη οἱ ὑπεύθυνοι τῶν τηλεοπτικῶν ἐκπομπῶν, ἐπεκαλέσθησαν τὸ ἐπιχείρημα τῆς δημοσιογραφικῆς ἐλευθερίας. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀπόδοσης τῶν γεγονότων, ὅπως συμβαίνουν.

'Η ἐλευθερία ἐξ ἄλλου δέν σημαίνει εὐθύνη μόνο, ἀλλὰ ἡ βασικὴ ἐλευθερία, ἰσχυρίζονται ὁρισμένοι, τῶν μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνία, εἶναι νὰ παραμείνουν ἐλεύθερα. Ρίβερς καὶ Σράμμ: «'Η εὐθύνη στὶς Μαζικὲς 'Επικοινωνίες»).

'Εδῶ λοιπόν, ἀνάμεσα στοὺς δυὸ αὐτοὺς ἀντίποδες τῆς ὕπαρξης καὶ τῆς λειτουργίας τῶν μαζικῶν ἐπικοινωνιῶν βρίσκεται τὸ πεδίο τοῦ προβλήματος καὶ τὸ ἔδαφος τῆς λύσης.

'Απὸ τὴ μιὰ ἡ ἀποστολή, ὁ αὐτοσεβασμός, κι' ἡ ἐλευθερία αὐτῶν ποὺ προΐστανται κι' ὑπηρετοῦν αὐτὰ τὰ μέσα.

'Απὸ τὴν ἄλλη ἡ τελικὴ εὐθύνη τῆς Πολιτείας καὶ τῶν ἀρχόντων της. Εὐθύνη ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ ἐκδηλωθῆ εἴτε μὲ τὴν ἁπλῆ στενὴ παρακολούθηση, εἴτε μὲ τὴν διακριτικὴ καθοδήγηση, εἴτε μὲ τὴν ἄμεση ἐπέμβαση καὶ τὴν λογοκρισία στὸ λειτούργημα τῶν μέσων τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας, καὶ πιὸ εἰδικὰ τῆς τηλεόρασης, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ὁ κατηγορούμενος στὴν προκειμένη περίπτωση.

'Η βία εἶναι τόσο παλαιὰ ὅσο καὶ ὁ ἄνθρωπος. "Ισως γιατὶ παρὰ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ποὺ τὸν ἔπλασε, ἔπεσε. Κι' ἔτσι σφράγισε τὴν γήϊνη πορεία του μὲ τὸ στίγμα καὶ τὴν τραγωδία τῆς δυαδικότητας. Αὐτὴ ἡ διπλὴ διάσταση τοῦ ἔκπτωτου εἶναι κι' ἡ πηγὴ κι' ἡ ἀφορμὴ τῆς σύγκρουσης καὶ τοῦ δράματος. Κι' ὑπάρχουν τόσοι τρόποι, μεταφορικοὶ ποὺ μπορεῖ νὰ δοθῆ αὐτὴ ἡ σύγκρουση κι' αὐτὸ τὸ δρᾶμα. Τὸ ἴδιο τὸ δρᾶμα κατ' ἀρχὴν, σὰν λογοτεχνικὸ εἶδος.

Γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ στὴν 'Αμερική, στὴν καλοπροαίρετη προσπάθεια τους νὰ βροῦν λύση γιὰ τὴν τηλεοπτικὴ βία, εἰσηγοῦνται τὴν εἰσαγωγὴ, περισσότερων δραματικῶν ἔργων στὶς τηλεοπτικὲς ἐκπομπὲς. "Ετσι οἱ συγκρούσεις θὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὸ φυσικὸ πλάνο, ἀπὸ τὴν βία τῆς ἔνοπλης ἐπίθεσης, στὸ πλάνο τῆς ἠθικῆς, τῆς ἰδεολογικῆς, τῆς συναισθηματικῆς (ὑγιοῦς κι' ὄχι νοσηρᾶς) σύγκρουσης. Τὸ δρᾶμα εἶναι μέρος τῆς κάθε εἰσπνοῆς καὶ τῆς κάθε ἐκπνοῆς μας. Μονάχα ὅταν κινούμαστε στὸν κόσμο τῶν ἐνστίκτων (ὁ πρῶτος κύκλος τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης) προβαίνουμε στὴν κυριολεκτικὴ, φυσικὴ βία. Πάνω ἀπὸ αὐτὸ τὸν κύκλο ὑπάρχουν ἄλλοι μὲ προεχτάσεις μεταποιημένες. Οἱ πιὸ ἐξευγενισμένες αὐτὲς προεχτάσεις τοῦ συνειδησιακοῦ ἢ συναισθηματικοῦ λειτουργήματος πρέπει νὰ ὑπάρχουν στὴ δομὴ καὶ στοὺς προσανατολισμοὺς τοῦ τηλεοπτικοῦ προγράμματος, μιὰ καὶ ὁ ψυχολογικὸς ρόλος τῆς τηλεοράσεως εἶναι ἄρρηκτα δεμένος μὲ τὸν ἐπιμορφωτικὸ της ρόλο. Γιατὶ τὸ κοινό, πολλὲς ἔρευνες ὑποδεικνύουν, ἔχει βάλει τὸ βιβλίο σὲ ἐντελῶς δευτερεύουσα μοῖρα μὲ τὴν διάδοση τῆς τηλεοράσεως.

'Η καταναλωτικὴ κοινωνία περικυκλώνει τὸν ἄνθρωπο ἀσφυκτικά, ὄχι μόνο στὴν 'Αμερική, ἀλλὰ καὶ στὴ δική μας μικρὴ Κύπρο. Μὲ τὸν συναγωνισμὸ γιὰ τὴν ἀπόκτηση ὑλικῶν ἀγαθῶν, μὲ τὸν κλονισμὸ τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν μὲ τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ἀπειλὴ τῆς καταστροφῆς τῶν παληῶν ἀντιλήψεων. 'Η μικρὴ ὀθόνη εἶναι μιὰ μικρὴ, ἰσχυρὴ θεότητα τῆς καταναλωτικῆς αὐτῆς κοινωνίας. Εἶναι ἡ σύγχρονη θεά — ἑστία τῆς οἰκογενείας. Ποιὰ παραμύθια καὶ ποιὰ δράματα σαλεύουν μέσα στὶς φλόγες της; Σύγχρονοι μήπως μύθοι τοῦ λύκου, τῆς κακῆς μάγισσας καὶ τῆς ἀθώας Κοκκινοσκουφίτσας; "Η τὰ δράματα τῆς καλῆς νεράϊδας ποὺ ἀγαπᾶ καὶ παραστέκεται, καὶ πάντα σέβεται τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ τὴν προστατεύει;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ 13 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1973

ΤΟ ΔΙΚΗΓΗΜΑ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ

ΕΚΤΡΩΣΗ

Νάγιας Κ. Ρούσου

—«Πτήση 00387. Παρακαλοῦνται οἱ ἐπιβάτες ποὺ θ' ἀναχωρήσουν μὲ τὴ πτήση 00387 νὰ πάρουν τὶς θέσεις τους. Τὸ ἀεροσκάφος ἀναχωρεῖ ἐντὸς δέκα λεπτῶν».

Στεκότανε μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες συνοδοὺς στὴ μέση τοῦ ἀεροπλάνου. Παραλάμβανε τοὺς ἐπιβάτες μὲ χαμόγελο, ἀόριστο, ἀφηρημένο. "Ηρεμα τὰ χέρια της κρεμμασμένα ἐλεύθερα, μαρτυροῦσαν μιὰ ξοδεμένη αὐταρέσκεια, μιὰ θηλυκὴ βεβαιότητα.

"Ενοιωθε σίγουρη. Γεμάτη. 'Αναστημένη. 'Ακριβῶς ὅπως ἡ γυναίκα ἀμέσως μετὰ τὴ γέννα της. Καὶ ὅμως δὲν εἶχε τὴ θέση τῆς ἀεροσυνοδοῦ, παρὰ σὰν μιὰ ὕστατη προσπάθεια ζωῆς καὶ θανάτου. Μιὰ ἀπεγνωσμένη χειρονομία νὰ φύγη ἀπὸ ἕνα κλοιὸ ποὺ παρὰ λίγο νὰ τὴν καταστρέψη.

...«Γιατὶ προτιμήσατε τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἀεροσυνοδοῦ;»

«Γιατὶ ἔχει ἀρκετὲς δυνατότητες θανάτου, καί, πρὸ πάντων θεαματικοῦ κι' ἀναπότρεπτου».

Μάντεψε ὁ ἐξεταστὴς τὸ τραῦμα καὶ δὲν προχώρησε ἄλλο. Δὲν ἤθελε ἐξ ἄλλου. "Ηταν ἀπόκτημα γιὰ τὴν 'Εταιρεία ἡ νέα ὑποψήφιος. Στὸν ἀέρα ἡ στὴν γῆ. Κομψή, θηλυκιά, μὲ ἀντρίκια σιγουριά, λίγο σκληρὴ ἴσως, ἀλλὰ ποτὲ ἀπωθητική. Γλῶσσες, γνώσεις. 'Απορροῦσε ὁ ἐξεταστὴς γιὰ τὴν ἐκλογή της κατ' ἀκρίβειαν. "Οταν ὅμως ἄκουσε γιὰ τὸν θάνατο, κατάλαβε. Πρόσθεσε μόνο:

—Θὰ μείνετε ἱκανοποιημένη στὴν 'Εταιρεία μας. "Εχουμε καλοὺς ὅρους καὶ καλοὺς συναδέλφους.

"Εκανε νὰ τοῦ πῆ ὅτι δὲν τὴν ἐνδιέφεραν οἱ ἄνθρωποι. Τὴν ἐνδιέφερε τὸ παιγνίδι μὲ τὸ θάνατο. Τὴν ἐνδιέφερε νὰ ξεκινᾶ τὸ πρωΐ, τὸ δείλι, τὸ μεσονύχτι, μέσα σὲ μιὰ κινητὴ αἰδερένια κοιλιά, γεμάτη περιφρόνηση γιὰ τὴ σιγουριὰ τῆς γῆς, γεμάτη πρόκληση γιὰ τὸν ὅλεθρο, γιὰ τὴν τραγωδία. Γιατὶ κουβαλοῦσε μέσα της ἕνα θανατωμένο συναίσθημα, μιὰ ἔκτρωση, μιὰ διπλὴ ἔκτρωση ἀγάπης καὶ θανάτου. Δὲν εἶπε ὅμως τίποτα. "Εσφιξε λίγο τὰ χέρια της, ἀνάπνευσε βαθειά, σκούρεψε στὰ μάτια της ἡ περιφρόνηση τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς ἀγάπης τους κι' ἁπλωσε τὸ χέρι της.

—Θάμαι εὐσυνείδητη ὑπάλληλος.

...Οἱ πρῶτες ἑβδομάδες πέρασαν χωρὶς μέτρο. Τὸ περιβάλλον τῆς ἦταν ἀδιάφορο. Τὸ ἀντιμετώπιζε μὲ μιὰ προσήνεια, μιὰ συγκατάνευση, μιὰ ἀπόσπαση ποὺ ἐκνεύριζε ὁπωσδήποτε. Μιλοῦσε μαζί τους. Γιὰ τὸν καιρό, γιὰ τὶς πτήσεις, γιὰ τὶς πολιτεῖες. Ποτὲ γιὰ τοὺς ἐπιβάτες. Δὲν τὴν ἐνδιαφέρανε οἱ ἄνθρωποι. Κι' αὐτὸ ἐνοχλοῦσε τοὺς συναδέλφους. "Ηταν ἀλλοιώτικα τὰ πράγματα, πάντα εἰν' ἔτσι, μὲ τοὺς ἄλλους. Γλυκαίνονται νὰ σχολιάζουν, νὰ κρυφογελοῦν, ἡδονίζονται ἀπασχολούμενοι μὲ τὰ προβλήματα τοῦ διπλανοῦ, μὲ τὰ κενά του, φανταστικὰ ἢ πραγματικά. Καὶ τοὺς ἐνοχλοῦσε, τοὺς πρόσβαλε ἡ ἀπόσταση της. 'Η αὐτοτέλεια της. "Ηταν αὐτοτέλεια; "Ενας ἀπ' ὅλους μάντεψε, διαισθάνθηκε καὶ τὴν πολιόρκησε. "Ηρεμα, χωρὶς φωνές, χωρὶς ἐπίδειξη, χωρὶς οὔτε νὰ δώση ὑπόνοια στοὺς ἄλλους. Καταλάβαινε ὅτι αὐτὸ θὰ τὴν γέμιζε ἀηδία, ἀποστροφή. 'Αντιστάθηκε. 'Αρκετὲς ἑβδομάδες. Κι' ὕστερα ἄρχισε νὰ λύνεται. Κόμπο, κόμπο. "Αρχισαν τὰ μάτια της νὰ ξεπαγώνουν, ἄρχισαν οἱ ἴστοι τῆς σκέψης της νὰ ξεσφίγγουν, νὰ χαλαρώνουν. "Αρχισε νὰ ξανακυλᾶ ἡ ζωὴ ἀργά, ἡδονικὰ στὸ κορμί της. Γελοῦσε — κι' ἦταν ἀπίθανα, σπαραχτικὰ ὄμορφο, θαθύ, ἤρεμο τὸ γέλοιο της. Μασοῦσε τσίχλα. Διάβαζε ἐφημερίδα. 'Εκαλημέριζε, καὶ τοῦ γύμνωνε τὴ ψυχή της ἀχόρταγα, ρουφηχτά.

...—Δὲν τὸν κατάλαβες, ἀπ' τὴν ἀρχή;

—"Ημουν ἄπειρη, ἀνύποπτη, ρωμαντική. Τὸν κοίταξε σταματημένη στὴν τελευταία λέξη, μέσ' τὰ μάτια, νὰ δῆ ἂν θὰ γελοῦσε, ἂν θὰ φέγγαν ἔστω τὰ μάτια του μὲ τὴν πιὸ λεπτή, τρυφερὴ εἰρωνεία. Δὲν εἶδε τίποτα. Καὶ προχώρησε.

— Όταν πιά μὲ πληροφόρησαν ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ νεαροὶ ποὺ τὸν περιστοιχίζανε, δὲν ἦτανε φίλοι του, παρὰ ἐραστές του, ἡ καθίζηση, ὁ σεισμὸς ποὺγινε μέσα μου ἦταν τόσο δυνατός, ποὺ κανένας πιὰ δὲν περίμενε νά....

— Κι' ἀπ' τὴν «ἀπόπειρα» πῶς γλύτωσες;

— Τύχη. Ἡ μπουκάλα μὲ τὸ φωταέριο δὲν ἦταν φαίνεται γεμάτη. Μὲ βρήκανε λιπόθυμη τὸ πρωΐ, ὅταν περάσαν οἱ κοπέλλες τοῦ γραφείου νὰ μὲ ζητήσουνε.

Τὴν κοίταξε μὲ περιέργεια, χαμήλωσε λίγο τὴ φωνή του σὰν διψαλέος, ἐπιτήδειος ρεπόρτερ, καὶ τὴν ρώτησε:

— «Ἀλήθεια πῶς νοιώθης, πῶς ἐνοιωσες ὕστερα ἀπὸ τὴν «ἐπιστροφή» σου;

Ἦταν ἀπὸ τὶς λίγες φορὲς ποὺ ἔνοιωσε νὰ τὴν τρομάζη, νὰ τὴν ἀπωθεῖ, ἡ κλινική του περιέργεια, ἡ ψυχρὴ ἐξεταστικότητά του.

Τὸ καταλάβαινε αὐτός. Διάβαζε πολὺ εὔκολα τὴ σκέψη της. Κι' ἐπανόρθωσε. Μ' ἕνα χάδι. Μὲ μιὰ λέξη λεπτή. Καὶ τὸν ξαναπίστευσε.

Πῶς ἐνοιωθε; Μὰ ἁπλούστατα. Ξεπέρασε τὸ θάνατο. Ἔπαψε νὰ τὸν φοβᾶται. Γατὶ τώρα «ἤξερε». Ἡ «μετάβαση» δὲν ἦταν παρὰ μιὰ πάλη σ' ἕνα ὄνειρο. Ἕνας ἀγῶνας μέσ' τὴ σκιὰ τῆς ἀναισθησίας. Τόσο ποὺ ἔβρισκε πλέον τὴν ἰδέα ἑνὸς ὁμαλοῦ θανάτου στὴ γῆ ἀνιαρή. Ἤθελε νὰ προκαλέση τὸ θάνατο. Νὰ νοιώση τὴ συγκίνηση, τὸ δέος τῆς ξαφνικῆς καταστροφῆς, τῆς ὁμαδικῆς τραγωδίας. Ἴσως νὰ μὴν ἦταν κι' ὅλας παρὰ ἡ ὑποσυνείδητη ἐκδίκηση γιὰ μιὰ κοινωνία ποὺ τὴν πίκρανε μὲ μιὰ ἀγάπη ἐκτρωματική, μ' ἕνα θάνατο ἐκτρωματικό.

— Καὶ τώρα;

...Στεκότανε μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες συνοδούς, μὲ τὰ χέρια μαλαικά, χαλαρὰ στὰ πλευρά της, γεμάτη, ἀναστημένη. Ἕνα χαμόγελο φώτιζε τὴ ματιά της. Ἀπὸψε ὁ προορισμός τους ἦταν ἡ Ἀθήνα. Ποτὲ δὲν ἀλλάζανε ξενοδοχεῖο. Ρίγησε κατάκορφα στὴ μνήμη τῶν φιλιῶν του. Μὰ ἦταν ποτὲ δυνατόν, νὰ πέθαινε, χωρὶς νὰ νοιώση αὐτὴ τὴν πλήρωση; Ἀγαποῦσε τὴ ζωή, ἀγαποῦσε τοὺς ἀνθρώπους.

Ἀγαποῦσε νὰ τοὺς ἀκούη, νὰ τοὺς σχολιάζη, νὰ τοὺς βλέπη. Ὡρίμασε μέσα της ἕνας πλοῦτος, μιὰ ἀρχοντιά, ἡ ἀρχοντιὰ τῆς ψυχῆς ποὺ ξαναβρίσκει τὴν πίστη, τὸν εἰρμό, τὴν ἁρμονία. Τὸ γεγονὸς ὅτι ὁλοκλήρωσε τὸ δεσμό της, τὸν πρῶτο πραγματικό της δεσμό, χωρὶς λαμπάδες καὶ λεμονανθούς, δὲν τὴν ἔκανε νὰ νοιώθη ντροπή. Τὴν γέμιζε ἀκόμη περισσότερη δύναμη, περηφάνεια. Δὲν ἀκολούθησε κανένα συρμό. Ὅτι ἔκανε τόκανε ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἐντολή. Ἀπὸ μιὰ γνήσια, μιὰ ἀληθινὴ δίψα, γιὰ ἐπικοινωνία. Τὸ κρεββάτι δὲν ἦταν παρὰ ἡ ἐπισφράγιση. Φυσική, ἀναπότρεπτη. Κι' ἤξερε ἐξ ἄλλου πὼς ὁ γάμος δὲν θ' ἀργοῦσε. Δὲν ἦταν μακρυά. Μέσα της, ἦταν σίγουρη γιὰ τὴν ἐκλογή της, σίγουρη γιὰ τὸ δέσιμο τῆς ψυχῆς της, σίγουρη κι' ἀγέριωχη γιὰ τὸν δικό της, τὸν προσωπικὸ ἠθικό της κώδικα.

Τὸ βράδυ στὸ ξενοδοχεῖο, ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ τρώγανε κάτι διαισθάνθηκε. Κάτι κατάλαβε ἀπὸ τὴν ἀφύσικη ἠρεμία στὸ πρόσωπό του. Τέτοιες νύχτες δὲν ἦταν τόσο ἤρεμο τὸ πρόσωπό του. Λαμπύριζε ἀνήσυχα. Φέγγιζαν τὰ μάτια του. Τρεμούλιαζαν ἀκαθόριστα τὰ χείλη του, μέχρι ν' ἀνέβουν πάνω, μέχρι ν' ἁπλώσουν τὰ χέρια του νὰ τῆς βγάλη ἕνα — ἕνα, κομμάτι — κομμάτι τὰ ροῦχα της, ὥσπου γυμνὴ πιὰ νὰ τὴν κρατᾶ στὰ χέρια του, σὰν γλυπτὸ πανάκριβο, ποὺ διψασμένα γύρευε νὰ τὸ ζωντανέψη μὲ τὴν ὑγρὴ φλόγα τοῦ φιλιοῦ του, μὲ τ' ἄγγιγμα τῆς σάρκας του, σὰν ξεχασμένο σπλάχνο του ποὺ προσπαθοῦσε νὰ τὸ ἀναστήση μὲ τὴν κάψα τῆς ἀναπνοῆς του. Κι' αὐτὴ ἀπὸ φορὰ σὲ φορὰ νὰ μεταβάλλεται στὰ χέρια του, ἀπὸ κάμπια σὲ χρυσαλλίδα, ἀπὸ ἄγουρη ἀξύπνητη παρθένα, σὲ γυναίκα, ζεστή, λαχταριστή, ποθητή.

Ἀπόψε τὰ μάτια του ἦταν στεγνά. Καὶ μούσκευε τὰ χείλη του ἀπανωτὰ μὲ κρασί, μὲ οὐΐσκυ. Φοβήθηκε. Ὁ ὀργανισμός της ὁλόκληρος σήμανε συναγερμό. Μαζεύτηκε, σφίχτηκε, πραμάστεψε. Κάθησαν στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ. Δίπλωσε τὶς χοῦφτες του στὰ μεσόσκελά του, καὶ τὴν κοίταξε κάτω ἀπὸ τὰ φρύδια του, ἐξεταστικά. Τὸν προκάλεσε.

— Κάτι θέλεις νὰ μοῦ πῆς. Ἄκουω.

Τῆς εἶπε. Πὼς δεχόταν πιέσεις ἀπὸ τὸ σπίτι. Πὼς ἦταν καλὴ ἡ κοπέλλα. Πὼς τὴν γνώρισε ἀπὸ κοντά. Πὼς βγῆκαν λίγες φορὲς ἔξω καὶ πὼς διαπίστωσε ὅτι ταιριάζανε. Τῆς εἶπε ὅτι βέβαια, δὲν ἔπρεπε, ἦταν σίγουρος ὅτι μὲ τὴν πεῖρα καὶ τὴν ὡριμότητα ποὺ τὴν διακρίνανε δὲ θ' ἀντιδροῦσε δυσάρεστα.

Ὅτι ὁ δεσμός τους ἦταν ὁμορφος. Ὅτι τέτοιοι δεσμοὶ εἶναι συνηθισμένοι, κι' εἶναι πάντα τόσον εὐχάριστοι, ἀνάμεσα στὸ προσωπικὸ τῶν ἀεροπλάνων. Ἔλεγε, ὅτι δὲν φανταζόταν νὰ διατηροῦσε ἀκόμη τὸν «ρωμαντισμὸ» τῆς πρώτης τραυματικῆς ἐμπειρίας της (καὶ ἐδῶ δὲν παρέλειψε τὴν ἔκφραση τῆς τρυφερῆς εἰρωνείας). Ἔλεγε ὅτι ὁ ρυθμὸς κι' οἱ ψυχολογικὲς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς μας σήμερα δὲν ἀνέχονται τὰ δράματα. Κι' ἦταν βέβαιος ὅτι ἕνα δράμα ἦταν ἤδη ἀρκετὸ γι' αὐτή. Μιλοῦσε. Γιὰ νὰ προλάβη τὶς σκηνές, γιὰ νὰ προλάβη τὴν ἀναστάτωση καὶ στὴ δουλειά του ἴσως, ἀπὸ μιὰ πιθανή της ἀντίδραση. Ἔλεγε, μιλοῦσε, λαχάνιασε. Τὸν λυπήθηκε.

Κι' ὕστερα ἤθελε νὰ οὐρλιάξη γιὰ νὰ τὸν σταματήση. Κι' ὕστερα ἤθελε νᾶταν ἄντρας καὶ νὰ φορᾶ περίστροφο. Κι' ὕστερα ἤθελε νὰ σηκωθῆ ἀπάνω καὶ νὰ τὸν φτύση καὶ νὰ τοῦ πῆ λόγια μεγάλα δραματικά. Πὼς ἀκόμα πιστεύει στὸν ἕνα ἰσόβιο ἔρωτα, ἢ σὲ κανένα. Ἴσως θὰ προτιμοῦσε νὰ μὴν εἶχε σταυρώσει τὸν δρόμο της καὶ νὰ παντρεύονταν στὸ τέλος κάποιο φιλήσυχο ἀστὸ καὶ νὰθαβε μέσα της ὅλο τὸν πληγιασμένο πόθο της γιὰ ἕναν ὁμοφυλόφιλο, ὅλο τὸν ἐκτρωματικό της ἔρωτα, κι' ὅλο τὸν ἐκτρωματικό της θάνατο. Νὰ τἄθαβε ὅλα μέσα σὲ μιὰ ἡσυχη ἀστική ἀξιοπρέπεια, σὲ μιὰ νοικοκυρεμένη γαλήνια μητρότητα.

— Μητρότητα...

Δὲν εἶπε τίποτα ἀπὸ αὐτά. Σηκώθηκε. Τοῦ ζήτησε τσιγάρο. Σπάνια κάπνιζε.

— Σοῦ εὔχομαι καλὴ τύχη. Μὴ μὲ γυρέψετε γιὰ τὴ πτήση. Θὰ μείνω στὴν Ἀθήνα. Ἔχω νὰ φροντίσω μιὰ ἔκτρωση.

Ἀναπήδησε, ξαφνιάστηκε. Τὸν καθησύχασε.

— Μεταφορικὴ ἔκτρωση. Καληνύχτα. Τὸν ἀφῆκε μὲ τὸ πρόσωπο κρυμμένο στὰ χέρια, στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατιοῦ. Κατέβηκε στὸν προθάλαμο τοῦ ξενοδοχείου. Ζήτησε ἕνα τηλεφωνικὸ κατάλογο. Μετροφύλλησε τὶς σελίδες ποὺ ἀναφέρονταν στοὺς γιατρούς. Ἅπλωσε διστακτικὰ τὸ χέρι της στὸ τηλέφωνο. Κάτι φτερόπαιξε στὰ σπλάχνα της. Σταμάτησε. Φωτίστηκε τὸ πρόσωπό της. Εἶχε νὰ χρησιμοποιήση ἀντισυλληπτικὰ ἐδῶ καὶ τέσσερεις μῆνες. Κι' ἐνοιωθε γεμάτη, ἀναστημένη. Κάτι ξαναφτέριασε μέσα της. Ἕνας λυγμὸς ἔσπασε πίσω ἀπὸ τὸ στῆθος της, χωρὶς νὰ φτάση στὴν ἐπιφάνεια.

Εἶχε τὸ δικαίωμα; Ἴσως μέχρι αὔριο. Νὰ ξελαγαρέψη πρῶτα. Ξανάβαλε τὸ ἀκουστικὸ στὴ θέση του.

Βγῆκε ἔξω, χάθηκε στὸ σκοτάδι. Ἕνα λειψὸ φεγγάρι κακορίζικο, ἐκτρωματικό, φώτισε τὰ βήματά της.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

3/9/73

ΥΛΙΚΗ ΕΥΜΑΡΕΙΑ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΤΡΟΦΙΑ

Ἐπαναπατρισμός. (Ἡ πατρίδα εἶναι ταυτισμένη μὲ τὸ πρῶτο ὀξυγόνο, ἀλλὰ σήμερα ἡ ἀτμόσφαιρα μολύνεται παντοῦ).

Γυρίσεις, ἔν πάσει περιπτώσει. Λείπεις γιὰ ἕνα, γιὰ δυὸ χρόνια, γιὰ ἕνα διάστημα, ἀπὸ τὸ νησί αὐτὸ τοῦ ἔρωτα καὶ τῶν ἀγίων. Λείπεις σὲ μιὰ χώρα, τὴν πιὸ δυνατή, τὴν πιὸ πλούσια τοῦ κόσμου. Στὴν Ἀμερικὴ πλάθονται οἱ ὑπερεγκέφαλοι, οἱ ἄνθρωποι ποὺ πατοῦν ξένους πλανῆτες. Πραγματοποιοῦνται λαμπρὰ ἐπιτηδευμένα ἐπιτεύγματα. Ἀλλὰ εὐοφοροῦνται καὶ οἱ ὑπεράνθρωποι ποὺ μοιραῖα μποροῦν νὰ ὁδηγήσουν στὴ συγκεντρωτικὴ ἀπολυταρχία τοῦ "Οργουελ, ὅπου νοῦς καὶ καρδιὰ στρατεύονται στὸ κράτος. Παρένθεση: Ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Τόκαβιλλ τὸ πρόβλεψε αὐτὸ ἀπὸ τὸν 19ο αἰῶνα. Ἡ Ἀμερικανικὴ δημοκρατία εἶναι τόσο ἰδανικὴ καὶ δίνει τόση ἐλευθερία στὸν πολίτη, ποὺ ἀναπόφευκτα θὰ ὁδηγήσῃ στὴν ἀναρχία καὶ συνακόλουθα στὴν ἀπολυταρχία.

Αὐτὸ ἀπορρίπτεται φυσικὰ ἀπὸ ἄλλους οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουν ὅλα τὰ προβλήματα τῆς χώρας σὲ ὁδοῦνες ἀνάπτυξης. Ὁδοῦνες ποὺ ὅταν ξεπεραστοῦν ἡ χώρα θὰ φτάσῃ μιὰν ὁλοκλήρωση καὶ μιὰν ἄνθιση ἰδανική. Ὁδοῦνες καὶ προβλήμαα ποὺ σχετίζονται μὲ τὶς φυλετικὲς διακρίσεις, μὲ τὰ ναρκωτικά, μὲ τὴν ἐμπορικοποίηση τῶν μέσων ἐπικοινωνίας, μὲ τὸν σχηματισμὸ τοῦ πολυπλόκαμου καταναλωτικοῦ τέρατος. Προβλήματα ἀνθρώπινα μὲ τὰ τραγικὰ θύματα τῆς πολιτιστικῆς θύελλας ποὺ σαρώνει τὴν τεχνοκρατούμενη δύση: αὐτοὺς ποὺ ναρκώνουν τὰ μυαλά καὶ τὶς αἰσθήσεις, γιὰ νὰ ἀποφεύγουν τὴν ἀπρόσωπη μαζικοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου κεφαλαίου. Ἡ αὐτοὺς ποὺ χαυνώνονται μπροστὰ στὸν ἠλεκτρονικὸ ὁδοστρωτῆρα τῆς Τηλεόρασης γιὰ 5 ἢ 6 ὧρες τὸ εἰκοσιτετράωρο. Ἡ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται ἀκόμη στὸ προπύλιο τῆς ἀνθρώπινης ἀτομικότητας μὲ τὴν ἀποκοπή τους ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ σύνολο.

Δυὸ χρόνια σὲ μιὰ κοινωνία μὲ τόσο πλοῦτο, τόσα προβλήματα, τόσο λαμπρὰ κατορθώματα καὶ τόσους κινδύνους εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ βαθειὲς ἐμπειρίες ποὺ μπορεῖ νὰ σοῦ τύχουν. Κι' οἱ πτυχὲς αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας θ' ἀναδιπλωθοῦν ἐπανειλημμένα ἀπὸ τὶς στῆλες αὐτές.

"Ομως ὅσο κι' ἂν ἡ παραμονή μου στὴν Ἀμερικὴ δὲν μὲ ξένισε, δὲν μὲ κλόνισε πολιτιστικά, μὲ προβληματισε ἔντονα. Κι' ἔλεγα. Εἶναι τόσο πιὸ ἤρεμα στὴν Κύπρο.. Εἶναι τόσο πιὸ λίγα τὰ προβλήματα. Ἡ κοινωνικὴ δομὴ εἶναι πιὸ ἁπλῆ πιὸ καθαρὰ διαγραμμένη. Ἡ τεχνολογία δὲν ἔχει ἀκόμη ἁπλώσει τοὺς πλοκάμους της ὡς τὰ τρίσβαθα τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας. Ἡ παράδοση ἑνὸς πολιτισμοῦ μακραίωνος ἀκόμη διαφυλάττει τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα ἀπὸ τὴν διάβρωση τῆς ὑλικῆς τεχνοκρατείας.

Ψέμματα. Τραγικὰ ψέμματα ποὺ πλάθουν ὅσοι ἐξωραΐζουν τὴν πραγματικότητα ὅταν βρίσκονται μακρυά της — γιὰ νάχουν ἔτσι τὴ δική τους διαφυγή, τὴ δική τους μικρὴ ὅαση μέσ' τὸ καμίνι ὅπου τεκταίνονται τὰ μεγάλα πεπρωμένα τῆς ἀνθρωπότητας. Μπορεῖ καὶ νάναι, κάποτε καὶ ψέματα τὰ ὁποῖα πλάθουμε κι' ὅταν ἀκόμα ζοῦμε ἀπὸ κοντὰ τὴ σύγχιση καὶ τὴ σύγκρουση μιᾶς μικρῆς, κλειστῆς κοινωνίας σὰν αὐτὴ τῆς Κύπρου. "Οπως καὶ νᾶναι πάντως ἡ Κυπριακὴ κοινωνία περνᾶ γρήγορα ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ μορφὴ στὴν τεχνολογούμενη (ἂς ἐπιτραπεῖ ὁ ὅρος χάριν ἀποδόσεως τῆς διαδικασίας). Κι' αὐτὸ τὸ πέρασμα, σκληρὸ κι' ἀδηφάγο, δημιουργεῖ ἁλυσιδωτὰ προβλήματα πνευματικῆς σύγχισης καὶ προσανατολισμοῦ. Γιατὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀνασύσταση τῆς ἀναπτυσσόμενης κοινωνίας — ἀστικοποίηση, διάδοση μέσων μαζικῆς ἐπικοινωνίας, ἄνοδος μορφωτικῆς στάθμης — στὴν Κύπρο ὑπάρχει κι' ἡ μεγάλη σύγχιση γύρω ἀπὸ τὸ πολιτικο ἐθνικὸ θέμα. Οἱ Κύπριοι χάνουν τὴν ἐθνικὴ ταυτότητα τους. "Αλλοι τὸ παραδέχονται ἀλλὰ τὸ ἐκμεταλλεύονται πολιτικά. "Αλλοι τὸ παραδέχονται μὲ παραλλαγὲς δικαιολογίας. Ἡ Ἐκκλησία χάνει τὴν ταυτότητά της. Τὸ δικαιολογοῦν οἱ καιροὶ κι' οἱ συνθῆκες; Μήπως θὰ πρέπει νὰ δεχτοῦμε καὶ νὰ δοῦμε τὴν ἀναμόρφωση τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν ρόλων τῶν ἡγετῶν τῆς ἐκκλησίας μὲ τὰ σύγχρονα δεδομένα τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης ἢ μᾶλλον καὶ μὲ τὰ δεδομένα τῆς ἱστορίας τό Ἑλληνικὸ ἔθνος ἔγραψε ἀπὸ τὸν περασμένο κιόλας αἰῶνα;

Κι' ὅμως παρὰ τὰ προβλήματα καὶ τὴ σύγχιση στὸν ἐθνικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ προσανατολισμὸ ὑπάρχει στὸν τόπο μιὰ εὐμάρεια, μιὰ ὑλικὴ εὐημερία ποὺ ἐντυπωσιάζει τὸν ξένο, καὶ ἀλλοίμονο, ναρκώνει τὸν ντόπιο. Αὐτοκίνητα (2—3 κάποτε σὲ μιὰ οἰκογένεια), τηλεοράσεις, πολυκατοικίες, ταξίδια στὸ ἐξωτερικό. Δώδεκα σχεδὸν χιλιάδες φοιτητὲς ἔξω ἀπ' τὴν Κύπρο. Τουρισμός. Μιὰ οἰκονομία εὔρωστη. Μιὰ μεσαία κοινωνικὴ τάξη ποὺ ἐντυπωσιάζει μὲ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὸ βιοτικό της ἐπίπεδο. Ὑλικὴ εὐμάρεια μὲ ὅλα της τὰ σχετικὰ διαπιστευτήρια.

Κι' ἡ πνευματικὴ ζωή; Τὰ νειᾶτα ποὺ θἄπρεπε νὰ ἀφυπνίζουν τὰ ἔλη τῆς αὐτοϊκανοποίησης καὶ τῆς συμβατικότητας; Σ' ἄλλες χῶρες φτειάχνουν τὴν ἀντικουλτούρα. Ὁ Μπράουν, ὁ Μαρκοῦζε, ὁ Γκίντζμπεργκ, ἡ Νέα Ἀριστερά, Τὸ κίνημα τοῦ Ἰησοῦ, πολεμοῦν τὸ κατεστημένο, ζητοῦν νὰ καταστρέψουν τὶς συμβατικότητες, ἀρνοῦνται νὰ προσαρμοστοῦν στοὺς τρόπους καὶ στὴ νοοτροπία μιᾶς κοινωνίας ποὺ φθίνει μέσα στὴν ὑποκρισία καὶ στὴν καλοπέρασή.

Στὴν Κύπρο: Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀπόφοιτους τῶν Πανεπιστημίων δὲν γυρίζουν — θεωροῦν τὸ γυρισμό τους ἐπιστροφὴ σὲ βαλτοτόπι. "Αλλοι γυρίζουν κι' εἶναι ἄνεργοι — ἑκατοντάδες. Ποῦ καιρὸς γιὰ προβληματισμὸ καὶ πνευματικὴ ἔκφραση; "Αλλοι γυρίζουν καὶ εἴτε γίνονται μέλη κι' ὑποστηρικτὲς τοῦ κατεστημένου καὶ περνοῦν ἀνώδυνα καὶ σταδιακὰ στὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀπολίθωση, εἴτε γυρίζουν καὶ κλείνονται στὴν πίκρα, στὴν ὀργὴ καὶ στὴν ἄρνηση.

Κι' ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου ἐκφράζεται στὶς σκόρπιες ἀτομικὲς ἐκδόσεις. Καὶ τὸ βιβλίο εἶναι μιὰ καθαρὰ ἀτομικὴ πνευματικὴ προσφορά. Συχνὰ ἡ πυκνότης του μαρτυρεῖ τὴν ἔλλειψη πνευματικῆς συναλλαγῆς καὶ διαλόγου παρὰ τὸ ἀντίθετο. Τὸ πνεῦμα διωγμένο ζητᾶ ἄσυλο σὲ διάφορες ψευδο καλλιτεχνικὲς συγκεντρώσεις, ὅπου ἐκφυλίζεται μᾶλλον παρὰ νὰ ἐκφράζεται.

Λίγες προσπάθειες στὴ μουσική, λίγες στὸ θέατρο (τώρα ἔχουμε καὶ κρατικό, πρὶν δὲν εἴχαμε).

Λείπει τὸ Πανεπιστήμιο, μὲ τὸ ἐρέθισμα τῆς ἀκαδημαϊκῆς ζωῆς. Λείπει τὸ Κρατικὸ Ὠδεῖο, ἡ Κρατικὴ Ὀρχήστρα. Λείπει τὸ ἄρτιο, πλούσιο δημοσιογραφικὸ ἔντυπο — πολλὴ πολιτική, πολλὴ ἀνατύπωση. Λείπει ὁ ὑγιὴς συναγωνισμὸς στὸ σοβαρὸ θέατρο καὶ σὲ ἄλλες ἐκφράσεις μὲ πνευματικὴ - καλλιτεχνικὴ ἀποστολή.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ κριτήρια ἀμβλύνονται. Γι' αὐτὸ κι' οἱ ἀξίες ἀποτελματώνονται ἢ ἰσοπεδώνονται. Γι' αὐτὸ κι' ἡ πνευματικὴ ὑποτονία, ἡ ἀτροφία. Γι' αὐτὸ κι' ἡ νάρκη τῆς ὑλικῆς εὐμάρειας.

Παγκόσμιο λέτε τὸ φαινόμενο. Γι' αὐτό, γιατὶ ὄχι, καὶ στὴ μικρὴ Κύπρο; Σύμφωνοι. "Ομως ἡ ἀντίδρασης στὶς ἄλλες χῶρες εἶναι αἰσθητὴ γιατὶ καὶ τὰ μέσα γιὰ τὴν ἔκφραση της ὑπάρχουν. Ἐδῶ δὲν ὑπάρχουν τὰ μέσα κι' ὑπάρχει πολλὴ διάθεση γιὰ ἐθελοντικὴ τύφλωση. Κι' ὑπάρχει πολλὴ διάθεση προσαρμογῆς, συμβιβασμοῦ καὶ παθητικότητας. Ἡ πνευματικὴ ἀντίσταση κρύβεται, καταχωνιάζεται καὶ τὸ ἔλος ἀνεβαίνει, ἁπλώνει. Μὰ τὸ δυναμικὸ ὑπάρχει κι' ἔχει ὁρισμὸ ν' ἀγρυπνᾶ. Κι' ὅσο τοῦ ἐπιτρέπουν οἱ συνθῆκες κι' οἱ δυνάμεις του (καλύτερα τὸ ἡμίμετρο παρὰ ἡ ὁλοκληρωτικὴ συνθηκολόγηση) πρέπει νὰ διακινεῖ τὴν ἐπιφάνεια. "Εστω καὶ μὲ κύκλους μόνο. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτὴ πάει πιὰ νὰ γίνῃ ἀντικατοπτρισμός. "Εχουμε καθῆκον νὰ τὴν σαλεύουμε γιὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν οἱ πηγὲς τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης καὶ τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ: ἡ σκέψη κι' ἡ θέση. Γιατὶ τὸ ὀξυγόνο — τῆς πατρίδας ἢ τῆς ξένης — εἶναι πιὰ παντοῦ μολυσμένο.

ΝΑΓΙΑ ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 10 Σεπτεμβρίου 1973.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΙ' Η Β' ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Θὰ μποῦμε στὴν ἀνάλυση τοῦ τίτλου — ὑπάρχει, ὅσο κι' ἂν φαίνεται αὐτονόητος. Πρῶτα ὅμως λίγα ποὺ θὰ μᾶς δώσουν τὸν τόνο καὶ τὸ χρῶμα.

Ζοῦμε στὴν ἐποχὴ τοῦ δορυφόρου καὶ τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ἐγκεφάλου. Γεγονὸς γνωστό. Ὄχι ὅμως πάντα ἀφομοιωμένο. Κι' ὄχι πάντα πηγὴ ἁρμονικῆς ἀντληση̃ς. Συχνὰ μᾶλλον πηγὴ ἀντίφασης καὶ σύγκρουσης. Στὶς πιὸ εὐτυχισμένες περιπτώσεις πηγὴ πειραματισμοῦ ἢ προβληματισμοῦ. Στὶς πιὸ ἄρτιες περιπτώσεις πηγὴ ἀξιοποίησης καὶ σωστῆς χρήσης. Καὶ μιὰ καὶ ἀρχίσαμε μὲ δυὸ ἀπὸ τὰ πιὸ σεσημασμένα ἐνδεικτικὰ τῆς προόδου τῆς ἐποχῆς μας, τὸν δορυφόρο καὶ τὸν ἠλεκτρονικὸ ἐγκέφαλο, ἂς τὰ συνδυάσουμε μὲ τὸν ὁρισμὸ τῆς ἐπικεφαλίδας μας. Ἄλλωστε πολὺ τὸ περιθώριο ταύτισης.

Ἡ δεύτερη βιομηχανικὴ ἐπανάσταση εἶναι ὁ ὅρος ποὺ χρησιμοποιεῖται πλατειὰ καὶ παραδεγμένα γιὰ τὴν ἐπεξεργασία καὶ τὴν διάδοση τῶν πληροφοριῶν. Ἡ σχέση μὲ λίγα λόγια ταυτίζεται μὲ τὸ ὁλοένα ἀναπτυσσόμενο σύστημα τῶν μαζικῶν ἐπικοινωνιῶν.

Ἡ Ἐκπαιδευτικὴ Τεχνολογία ἔχει δυὸ ὁρισμούς, παρμένους ἀπὸ ἀναφορὰ στὸν Πρόεδρο καὶ τὴν Βουλὴ τῆς Ἀμερικῆς, ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν Ἐκπαιδευτικὴ Τεχνολογία (1970). Ὁ πρῶτος ὁρισμὸς ἀναφέρεται στὰ σύγχρονα μέσα ποὺ ἡ Τεχνολογία θάζει στὴ διάθεση τῆς ἐκπαίδευσης: Τὴν τηλεόραση, τὸ φίλμ, τὸ ἐπιδιασκόπιο, τὰ τζαμάκια, τὸ μαγνητόφωνο, τὸν ἠλεκτρονικὸ ἐγκέφαλο.

Ὁ δεύτερος ὁρισμὸς εἶναι πιὸ πλατὺς καὶ καλυπτικός: Ἀναφέρεται σ' ἕνα ὀργανωμένο σύστημα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη μάθηση κι' ἐπικοινωνία, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖ τὰ τεχνολογικὰ μέσα γιὰ μεγαλύτερα καὶ πιὸ ἐκσυγχρονισμένα ἀποτελέσματα. Λίγα εἶναι τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα τὰ ὁποῖα ἐφαρμόζουν ἢ υἱοθετοῦν τὸν δεύτερο ὁρισμό. Λίγα ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶναι καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν υἱοθετοῦν καθόλου τὶς προεχτάσεις τοῦ πρώτου.

Ἀπὸ τὶς τεράστιες χῶρες τῆς Δύσης, ὅπου ἡ τεχνολογία ἔχει καταντήσει ἀμφιλεγόμενο τέρας σὲ σχέση μὲ τὴν παιδεία, μέχρι τὶς πιὸ μικρές, ἀναπτυσσόμενες κοινωνίες, ὅπως εἶναι ἡ Κυπριακή, τὰ τεχνολογικὰ μέσα ἔχουν δώσει τὴν ἰσχυρὴ ἢ αἰσθητὴ παρουσία τους.

Τὸ θέμα ἔχει πολλὲς πτυχές. Γιὰ τὴν ὥρα καὶ τὸν χῶρο μιὰ θὰ δοῦμε, ἢ μᾶλλον μιὰ θὰ μᾶς προβληματίση: Μήπως στὸν αἰῶνα μας, περισσότερο παρὰ ποτέ, χρειάζεται λιγώτερη διδασκαλία καὶ περισσότερη μάθηση; Ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ φωτισμένους παιδαγωγοὺς τοῦ 17ου αἰῶνα, ὁ Καμένιους, ἤδη πρὶν τρακόσια χρόνια εἶχε προβάλει αὐτὸ τὸ ἀξίωμα. Σήμερα πάει νὰ ἐπιβληθῆ̃ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Τὸ παιδὶ βομβαρδίζεται ἀπὸ πληροφορίες. Διαβάζει ἀκούοντας δίσκους στὸ πίκ-ἄπ, στὶς κασσέτες, ἢ στὸ ραδιόφωνο. Διακόπτει τὸ διάβασμα γιὰ νὰ τηλεφωνήση στὸν συμμαθητὴ ἢ συμμαθήτριά του καὶ νὰ συγκρίνη τὴ λύση ποὖχει βρεῖ γιὰ τὸ ἀνατεθὲν Ἀλγεβρικὸ πρόβλημα. Παρακολουθεῖ τὴν τηλεόραση καὶ τὸν κινηματογράφο, κι' ἀπὸ τὶς διαφημίσεις συγκεντρώνει ἕνα σωρὸ πληροφορίες ποὺ γιὰ παιδιὰ ἄλλων ἐποχῶν ἦταν ταμποῦ. Ἢ καὶ γιὰ παιδιὰ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς: Στὸ σχολεῖο γίνεται δειλὴ ἀναφορὰ γιὰ τὸν τρόπο τῆς ἀνθρώπινης ἀναπαραγωγῆς, ἐνῶ στὴν τηλεόραση μπορεῖ νὰ παρακολουθήση ἀνοιχτὴ ὀπτικὴ ἀναφορὰ στὴν τεχνητὴ ἀναπαραγωγὴ στὸ σωλῆνα τοῦ ἐργαστηρίου. Τὸ παιδὶ βομβαρδίζεται ἀπ' τὰ τεχνολογικὰ μέσα μὲ γνώσεις... γνώσεις.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁλοένα ὡριμάζει τὸ διανοητικό του ἐπίπεδο. Γι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται ἕτοιμο γιὰ τὸ σχολεῖο πολὺ πιὸ νωρὶς τώρα — κατὰ ἕνα σχεδὸν χρόνο. Τὸ πρόβλημα ὅμως, ἡ διάσταση ξεκινᾶ ὅταν πάει πιὰ σχολεῖο. Κι' ἡ διάσταση αὐτὴ πηγάζει ἀπὸ τοὺς δυὸ πόλους τῆς σημερινῆς τεχνολογικῆς ἐφεύρεσης: ἀπὸ τὴ μιὰ τὰ μέσα γιὰ τὴν παροχὴ πληροφοριῶν καὶ τὴν λειτουργία τῶν ἐπικοινωνιῶν ἄφθονα, πληθωρικὰ ἔξω ἀπὸ τὴν τυπικὴ παιδεία προσφέρουν διαρκὲς κέντρισμα καὶ διαρκῆ γνώση, χωρὶς ὅμως τὴν καθοδήγηση, τὴν ἐπιλογὴ καὶ τὴν συστηματοποιημένη ἐκμετάλλευση τους ἀπὸ τὸν παιδαγωγό. Ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ τυπικὴ παιδεία, κι' ὁ ἐντεταλμένος παιδαγωγὸς χρησιμοποιοῦν μὲ μέτρο, συχνὰ ἀμεθόδευτα, συχνὰ μὲ τρόπο στερεότυπο, συχνὰ σπάνια, τὰ μέσα αὐτὰ γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ ἢ τὴν συμπλήρωση τῆς διδασκαλίας. Κι' ἡ παιδεία εἶναι μιὰ ἀνάγκη ζωντανή, ἕνας θεσμὸς ὀργανικὸς ποὺ ἀναπτύσσεται ἢ περιστέλλεται, ἀνάλογα μὲ τὶς συνθῆκες. Καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ καὶ τὸ πνευματικὸ δυναμικὸ μιᾶς ἐποχῆς καὶ μιᾶς κοινωνίας.

Δὲν εἶναι λοιπὸν λυπηρὸ τὰ τεχνολογικὰ μέσα τῆς καλούμενης δεύτερης βιομηχανικῆς ἐπανάστασης νὰ μένουν ἀναξιοποίητα ἢ νὰ ἀξιοποιοῦνται ἐν μέρει μόνο γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς παιδείας; Αὐτὸ τὸ ἐρώτημα βασανίζει κοινωνίες ποὺ καλύπτουν ὅλη τὴν κλίμακα τῆς οἰκονομικῆς εὐρωστείας καὶ τῆς τεχνολογικῆς ἐξέλιξης.

Γι' αὐτὸ ἂς μὴ θεωρηθῆ̃ μομφὴ γιὰ τὴν παιδεία ὁποιασδήποτε χώρας καὶ εἰδικώτερα, φυσικὰ τῆς Κύπρου. Ἀλλὰ καὶ στὴν Κύπρο, φυσικὰ ἡ χρησιμοποίηση τῶν μέσων αὐτῶν — ἄλλοι τὰ ἀποκαλοῦν μὲ τὸν πιὸ ἐξειδικευμένο ὅρο — «ὀπτικο-ἀκουστικὰ» — εἶναι περιορισμένης κλίμακος καὶ στατικῆς μᾶλλον ἀξιοποιήσεως. Ἀσφαλῶς ἡ χρωσὴ τομὴ εἶναι μᾶλλον δύσκολη. Κι' ἡ παράδοση δυνατὰ ριζωμένη. Θυμοῦμαι τώρα ἕνα ποίημα γιὰ τὸν δάσκαλο («teechur») τοῦ Ντὶκ Χίγκινς:

Προσπαθεῖ νὰ σκέφτεται· νὰ
τοὺς διδάσκει νὰ σκέφτωνται
Τὸ δοκιμάζει μὲ μιὰ λιμνούλα
Τοὺς λέει γιατὶ τὴν ἀγαπᾶ.
Τοὺς βοηθᾶ νὰ τὴν ἀγαπήσουν.
Τοὺς διδάσκει.
Κάνει μαζί τους ἔρωτα.
Πεθαίνει λίγο μαζί τους.
Δὲν κάνουν ἐρωτήσεις.
Κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο
ἀπομακρύνονται.

Ἡ Δυτικὴ κουλτούρα ἔχει πολύχρονη ἐκπαιδευτικὴ παράδοση ποὺ σχετίζεται μὲ τὴ σκέψη, τὴ γνώση, τὴν ἀφαίρεση, τὴν γλωσσικὴ ἱκανότητα. Αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀφετηρία πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν ἠθικῶν αἰσθητικῶν καὶ πνευματικῶν ἀξιῶν ποὺ ταυτίζει ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ζωή.

Αὐτὰ τὰ κριτήρια, ποὺ εἶναι κι' ἡ βάση γιὰ τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν λειτουργία τοῦ προσωπικοῦ δράματος, εἶναι ἡ βάσανος γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία πρέπει νὰ σχηματιοθεῖ ἡ χρυσὴ τομή. Πόση μαζικοποίηση μποροῦν νὰ ἐπιφέρουν οἱ καινοτομίες τῆς ἐκπαιδευτικῆς τεχνολογίας; Πόση σὲ ἔκταση καὶ βάθος καθίζηση μπορεῖ νὰ πάθη ἡ ἀτομικότητα τοῦ ἐκπαιδευόμενου πολίτη μὲ τὴν πιὸ ἐντατικὴ χρήση τῶν τεχνολογικῶν μέσων; Ὄχι πιὰ ἔξω (συμπτωματικὰ) ἀλλὰ μέσα στὰ πλαίσια τῆς ὀργανωμένης ἐκπαίδευσης;

Ἡ ἐλευθερία λοιπὸν τοῦ ἀτόμου κι' ἐδῶ βάση, ὅπως σ' ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς τεχνολογικῆς ἐξέλιξης. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν καθῆκον νὰ παραμένουν κύριοι κι' ὄχι νὰ μεταβάλλονται σὲ δούλους τῶν δυνάμεων ποὺ ἐνυπάρχουν καὶ σχηματίζουν τὸν κόσμο τους. Χωρὶς ὅμως νὰ τὶς φοβοῦνται, νὰ τὶς ἀποφεύγουν ἢ νὰ τὶς παραγνωρίζουν αὐτὲς τὶς δυνάμεις. Γιατὶ εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι ἡ Τεχνολογία διαμορφώνει τοὺς στόχους τοὺς ὁποίους μὲ τὰ δικά της μέσα ἐξυπηρετεῖ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 17 Σεπτεμβρίου 1973.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΜΑΖΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΕ ΕΝΑ Ἢ ΣΕ ΔΥΟ ΣΤΑΔΙΑ

Σήμερα ὁλοένα καὶ περισσότερη σημασία καὶ προβολὴ δίνεται στὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας καὶ στὴν ἐπίδραση ποὺ δυνατὸν νὰ ἐξασκοῦν στὸ ἄτομο. Ἡ Εὐεργετική τους προσφορὰ στὴν ἀνέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ μας δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῆ σὲ πρώτη ἐξέταση. Ἡ γρήγορη κι' ἀποτελεσματικὴ ἐνημέρωση, ἡ διάδοση πολιτιστικῶν ἀξιῶν καὶ τοπικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἔχει πλατύνει τὴν ἀνθρώπινη συνείδηση. Μιὰ νέα προέχταση ἔχει δημιουργηθεῖ στὸν ὁρίζοντα τῶν λαῶν. Ἡ προέχταση ποὺ ἀντλεῖ τὴ σύσταση καὶ τὴ μορφὴ της ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Ἡ ὑδρόγειος μίκρανε πολύ. Μὲ θαυμαστὴ ἐνόραση, ὁ Οὐώλτ Οὒϊτμαν τὸ ἀποδίδει μὲ τοὺς ἀκόλουθους στίχους στὸ «Ταξίδι στὴν Ἰνδία»:

«Ταξίδι στὴν Ἰνδία!
Ἰδοὺ ψυχή μου, δὲν βλέπεις
ἀπ' ἀρχῆς τὸ θεῖο πεπρωμένο;
Ἡ γῆ θὰ μετρηθῆ,
θὰ ἑνωθῆ μὲ δίχτυα
καὶ θὰ παντρεύονται οἱ φυλὲς
(κι' οἱ γείτονες.
Οἱ ὠκεανοὶ θὰ διασχίζωνται,
οἱ ἀποστάσεις θὰ μικράνουν
οἱ χῶρες θὰ ἑνωθοῦν.
.. ..
Χρονιὰ ὅπου παντρεύονται
οἱ ἤπειροι, τὰ κλίματα,
οἱ θάλασσες».

Αὐτὴ ἡ ἕνωση τῶν ἠπείρων πραγματοποιεῖται μπρὸς στὰ μάτια τοῦ πολίτη τῆς Ὑδρογείου ἐδῶ καὶ εἰκοσαετηρίδες. Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐπιτεύγματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Γουτεμβέργιου, ὅταν τὸ πρῶτο ἔντυπο ἄρχισε τὸ ταξίδι του στὴν ἐνδοχώρα τῆς γνώσης καὶ τῆς ἐνημέρωσης. Μέχρι τὸ σημερινὰ θαμπερὸ ἀστέρι τοῦ γαλαξία τῶν μαζικῶν ἐπικοινωνιῶν, τὴν τηλεόραση.

Κι' ἦταν φυσικό, μιὰ καὶ ἡ διάδοση αὐτῶν τῶν μέσων πῆρε τέτοια ἔκταση, νὰ δημιουργηθῆ κι' ἕνα ὁλόκληρο σύστημα ἀνάλυσης κρίσης κι' ἐπίκρισης γύρω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση καὶ τὰ ἀποτελέσματά τους. Πῶς ἐπιδρᾶ τὸ περιεχόμενο τοῦ ραδιοφωνικοῦ ἢ τηλεοπτικοῦ προγράμματος; Τὸ περιεχόμενο τοῦ περιοδικοῦ, τοῦ χαρτόδετου βιβλίου; Μὲ ποιό τρόπο λειτουργεῖ αὐτὴ ἡ ἐπίδραση;

Διάφορες οἱ θεωρίες ποὺ ἔχουν ἀναπτυχθεῖ. Ἄλλες ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν διαίσθηση ὅπως ἄλλωστε ξεκινοῦν οἱ περισσότερες θεωρίες. Τεκμηριωθῆκαν μὲ τὴν στατιστικὴ ἔρευνα καὶ **πέρασαν ἀργὰ στὰ περιθώρια.**

Ἄλλες ἀκόμα ἐρευνῶνται. Κι' ἄλλες βρίσκονται ὑπὸ ἐκκόλαψη.

Σήμερα θὰ ποῦμε λίγα λόγια γιὰ μιὰ θεωρία ποὺ ἀνατρέπει βασικὰ μιὰ παλαιότερη ὑπόθεση γιὰ τὴ λειτουργία τῆς διάδοσης κι' ἐπίδρασης τῶν μαζικῶν ἐπικοινωνιῶν.

Παλαιότερα ἐπικρατοῦσε ἡ ἀντίληψη ὅτι τὰ «μέσα» ἐπενεργοῦσαν στὸ ἄτομο σὰν ἐνδοφλεβικὴ ἔνεση. Τὸ ἄτομο ἔβλεπε, ἄκουε, διάβαζε, κι' οἱ ἀποφάσεις του, οἱ ἀντιλήψεις του, τὰ κριτήρια του διαμορφώνονταν αὐτόματα σχεδὸν μὲ ἄμεσο γνώμονα τὴν ἐπίδραση ποὺ δεχόταν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ ἰδιαίτερο «μέσο».

Θεωρία ὄχι καὶ πολὺ κολακευτικὴ γιὰ τὴν ἀτομικὴ ἀνεξαρτησία, τὴν προσωπικὴ ἐλευθερία καὶ κρίση τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεωρία αὐτὴ τυγχάνει καὶ σήμερα ὑποστήριξης, μὲ παραλλαγὲς ἴσως.

Μιὰ ἄλλη ὅμως θεωρία ποὺ ἀναπτύχθηκε γύρω στὰ '50 μᾶς ἐνδιαφέρει πιὸ ἄμεσα γιατὶ εἶναι πιὸ συνδεδεμένη μὲ τὸ δικό μας κοινωνικὸ καὶ πολιτιστικὸ σύστημα. Βασίζεται στὴν ὑπόθεση ὅτι οἱ ἐπικοινωνίες ἐπ[illegible]οῦν διὰ δύο σταδίων (the two-step flow of Communication — Elihu Katz).

Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν ἡγετικὸ ρόλο καὶ σημαίνουσα γνώμη σὲ μιὰ κοινωνία, ἀφοῦ δεχτοῦν τὴν ἐπίδραση τῶν «μέσων» καὶ ἄλλων ἀτόμων, διοχετεύουν αὐτὴ τὴν ἐπίδραση στὰ πρόσωπα τοῦ ἄμεσου περιβάλλοντός τους.

Οἱ ἔρευνες γίναν στὸν τομέα τῆς ἀγορᾶς, τῆς μόδας, τῆς παρακολούθησης κινηματογραφικῶν ἔργων. Τὸ πόρισμα ἦταν κοινό: Οἱ ἐπιδράσεις διοχετεύονται ἀπὸ ἕνα στρῶμα ἀτόμων σὲ ἄλλο, σύμφωνα μὲ τρία κριτήρια: Ἡ ἐπίδραση σχετίζεται μὲ (1) τὴν ταυτότητα τοῦ ἀτόμου — ποιὸς εἶναι καὶ τί ἀξίες ἐκπροσωπεύει — (2) μὲ τὴν ἱκανότητα καὶ τὶς γνώσεις τοῦ ἀτόμου καὶ (3) μὲ τὶς κοινωνικὲς σχέσεις τοῦ ἀτόμου. Ἔτσι, εἶναι ἐξηγήσιμο, πῶς, γιὰ παράδειγμα σὲ μιὰ κοινωνία ὅπως ἡ σημερινή, ὅπου τὰ νειάτα ἔχουν τεράστιο ρόλο, οἱ μόδες ἐπιβάλλονται ἢ ἔχουν σὰν ἡγετικοὺς ἐκπροσώπους τὰ νειάτα.

Ἐκεῖνο τὸ στοιχεῖο ὅμως ποὺ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ δική μας κοινωνία εἶναι τὸ ἀκόλουθο:

Ἡ ἐπίδραση τῶν μέσων, ἡ διάδοση τῶν ἰδεῶν πραγματοποιεῖται σὲ δυὸ στάδια — ἀπὸ τοὺς ἡγέτες στὰ ἄτομα — στὰ πλαίσια πάντα τῆς μικρῆς ὁμάδας. Τῆς οἰκογένειας, τῶν φίλων, τῶν συναδέλφων. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου οἱ δεσμοὶ εἶναι δυνατοί, ἡ ἀποξένωση κι' ἡ ὑπαρξιακὴ μοναξιὰ δὲν ἔχει ἀκόμη διαβρώσει τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις, ἡ ὑπόθεση αὐτὴ εἶναι ἐφαρμόσιμη. Ἐκεῖ ὅπου ἡ τεχνολογία ἔχει βάλει τὸ νυστέρι τῆς ψυχολογικῆς ἀπόστασης ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ἡ ὑπόθεση αὐτὴ κλονίζεται. Οἰκογένειες, φίλοι, συνάδελφοι ἐργάζονται κάτω ἀπὸ τὸ ἄγχος τοῦ σύγχρονου ρυθμοῦ, τοῦ συναγωνισμοῦ τῆς καταναλωτικῆς φρενίτιδας.

Καὶ τὸ φάσμα τῆς ὑποδούλωσης τοῦ ἀτόμου στὴ μικρὴ ὀθόνη, στὰ ἐρτοιανὰ μηνύματα ἢ πολὺ λιγώτερο στὸ πλατὺ ἔντυπο, ὑψώνεται ἀπειλητικό, ἐξαρθρωτικό.

Ἡ ὁμοιομορφία φυσικὰ εἶναι ἀναπόφευκτη γιὰ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωση. Εἴτε οἱ ἄνθρωποι ἐπηρεάζονται ἀπὸ ἄλλα ἡγετικὰ ἄτομα, εἴτε ἄμεσα ἀπὸ τὰ «μέσα» ὑπάρχει ὁ φυσικὸς κι' ἀναπότρεπτος κίνδυνος τῆς μίμησης, τῆς ἐπανάληψης σὲ βάρος τῆς ἰδιαιτερότητας. Μὲ μιὰ τεράστια διαφορὰ ποὺ βαραίνει ἀφάνταστα στὴν πλάστιγγα τῆς πολιτικο-κοινωνικῆς σύστασης καὶ κατεύθυνσης τῶν συνόλων: Ἂν τὰ «μέσα» ἐπιδροῦν σὲ δυὸ στάδια, καὶ οἱ ἡγέτες — πολλοὶ πάντα — ἐπηρεάζουν ἄλλα μέλη ὁμάδων, ἡ δύναμη τῶν μέσων ἀποκεντρώνεται. Ἂν, ἀντίθετα τὰ «μέσα» ἐπιδροῦν ἀπὸ συσκευὴ σὲ ἄτομο, οἱ λίγοι θὰ κρατᾶνε στὰ χέρια τους τὴν τύχη τῶν πολλῶν τῆς χώρας τοῦ λαοῦ. Κι' οἱ λίγοι θᾶναι ἐκεῖνοι ποὺ διευθύνουν καὶ κατευθύνουν καὶ τὰ πιὸ δραστικὰ καὶ διαδεδομένα ἀπὸ τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας.

Στὴν Κύπρο περνοῦμε ἀπὸ τὴν παράδοση στὴν τεχνολογία. Στὶς ἐπικοινωνίες ποὺ βρισκόμαστε;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 24 Σεπτεμβρίου 1973

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ
ΠΥΡΗΝΙΚΗ ΧΙΜΑΙΡΑ "Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ;

Πρὶν 2,000 χρόνια ὁ 'Αριστοτέλης θεωροῦσε τὸν γυναικεῖο χαρακτῆρα σὰν ἕνα «φυσικὸ πλημμέλημα». Καὶ πιὸ κοντὰ στὰ χρόνια μας, ὁ Σίγκμοντ Φρόϋντ ἔγραφε (πολὺ προστατευτικὰ) στὴν ἀρραβωνιαστικιά του:

«Μήπως θὰ πρέπει νὰ θεωρῶ τὸ λεπτὸ γλυκό μου κορίτσι συναγωνιστή; ... Θὰ κάμω κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ τὴν βγάλω ἀπὸ τὸ ρόλο τοῦ συναγωνιστῆ καὶ νὰ τὴν τοποθετήσω στὰ πλαίσια τῆς ἀνενόχλητης σπιτικῆς δραστηριότητας».

Σήμερα ἡ ἱστορία, ἡ τεχνολογία καὶ οἱ κοινωνικὲς ἐξελίξεις ἀναιροῦν τὶς ἀπόψεις αὐτὲς σὰν ἀφέλειες, ὅσο κι' ἂν προέρχονται ἀπὸ μεγάλους. Τὸ δεύτερο φῦλο ἔχει καταφέρει τεράστια ἅλματα σὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς τομεῖς κι' ὅλους τοὺς ρόλους ποὺ βιολογικὰ καὶ κοινωνικὰ μπορεῖ νὰ κρατήσῃ.

Αὐτὸ δὲν χωρᾶ ἀμφισβήτηση. Πρῶτα ἡ ψῆφος. Μετὰ οἱ ἐπαγγελματικὲς εὐκαιρίες. Ἡ κοινωνικὴ χειραφέτηση. Πιὸ πρόσφατη ἡ σεξουαλικὴ χειραφέτηση. Καὶ ἡ ἀνησυχία πάντα καραδοκεῖ. Τὸ κῦμα τῆς ἀνικανοποίησης, οἱ προσωπικοὶ κι' ὁμαδικοὶ ἀγῶνες πάντα σὲ λειτουργία καὶ πάντα νὰ χαράζουν αὐλακιὲς στὸ δρόμο τῆς γυναίκας.

Μιὰ τέτοια, γιὰ παράδειγμα, ὁμαδικὴ ἔκφραση ἦταν καὶ τὸ κίνημα τοῦ '60 στὴν 'Αμερικὴ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας (Women's Liberation Movement). 'Οργανώσεις, μανιφέστα, διαδηλώσεις, δραστηριότητες. 'Αγῶνες ἐνάντια σ' ὅλες τὶς μορφὲς τῆς ἀνισότητας. Στὸν ἐπαγγελματικὸ στίβο, οἱ γυναῖκες ὑστεροῦσαν: τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ εἶχαν θέσεις γραμματέων ἢ γραφειακῶν ὑπαλλήλων, ἢ ὑπηρετριῶν. Στὶς βιομηχανίες ἢ στοὺς μεγάλους ὀργανισμούς, ἡ ἀμοιβὴ ἦταν λιγώτερη γιὰ τὶς γυναῖκες κι' οἱ εὐκαιρίες γιὰ προαγωγὴ πολὺ πιὸ περιορισμένες.

Καὶ στὸν τομέα τῶν σεξουαλικῶν δικαιωμάτων μιὰ συχνὴ ἀξίωση τῶν πρωτοπόρων τοῦ κινήματος ἦταν κι' ἡ ἀκόλουθη: νὰ καταργηθοῦν οἱ νόμοι ποὺ ἀπαγορεύουν τὶς ἐκτρώσεις, σὲ ὅλες τὶς Πολιτεῖες τῆς 'Αμερικῆς, ὅπως εἶχαν καταργηθεῖ στὴν Νέα 'Υόρκη, στὴ Χαβάη, στὴν 'Αλάσκα.

"Αλλες δηλαδὴ ἀπὸ τὶς ἀξιώσεις αὐτοῦ τοῦ κινήματος ἦταν θεμελιωμένες στὴν ἀτράνταχτη λογικὴ τῆς ἀνθρώπινης ἰσότητας. "Αλλες ὅμως πατοῦσαν νέο ἔδαφος. Βαθειὰ ποτισμένο μὲ κοινωνικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἀρχὲς κι' ἀντιλήψεις διαμετρικὰ διάφορες κι' ἀντίθετες.

Τὸ κίνημα αὐτὸ σὰν κίνημα περιῆλθεν σὲ ἀντιφατικὴ κι' ἀμφιλεγόμενη ὑπόσταση. Τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦν τὰ μέλη δὲν εἶναι πάντα τὰ πιὸ πειστικὰ γιὰ τὴν σοβαρότητα ποὺ πρέπει νὰ διακρίνει ἀγῶνες σημαντικούς. 'Αρνοῦνται νὰ φτειάχνουν τὸν καφέ, νὰ κάνουν ἔρωτα μὲ τὸν ἄντρα τους, νὰ φοράνε στηθόδεσμο ἢ παπούτσια.

Σὰν μέθοδοι μιᾶς ἐπαναστατημένης νέας γενηᾶς, οἱ τρόποι αὐτοὶ ἐξίσωσης ἴσως δὲν ἐκπλήττουν. 'Αλλὰ ὅταν μιλοῦμε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας δὲν περιορίζουμε τὸ θέμα σὲ ἡλικίες. Καὶ φυσικὰ οὔτε σὲ ὁρισμένα διανοητικὰ στρώματα. Κι' ὁ καφές, ὁ στηθόδεσμος ἢ τὸ σὲξ (ὄχι σὰν λειτουργία ἁλλὰ σὰν «καθῆκον») εἶναι θέματα ποὺ ἀνήκουν σὲ κάπως περιορισμένα νοητικὰ ἐπίπεδα.

Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ τὸ κίνημα, παρὰ τὶς καλὲς καὶ σωστὲς προσπάθειες του, δὲν διαδόθηκε τόσο πλατειά, κι' οὔτε καρποφόρησε ὅσο θὰ ἀναμένονταν. 'Ανεξάρτητα ὅμως ἀπὸ κινήματα ἡ ἀπελευθέρωση τῆς γυναίκας εἶναι μιὰ διαδικασία ποὺ πραγματοποιεῖται σ' ὅλο τὸν κόσμο μὲ διάφορο ρυθμὸ καὶ σὲ διάφορους τόνους καὶ κλίμακες. 'Εκεῖνο ποὺ προκύπτει σὰν πρόβλημα ἢ ἐρώτημα εἶναι ἡ τοποθέτηση τῆς διαχωριστικῆς γραμμῆς. 'Η χρυσὴ τομή. Ποῦ, σὲ ποιό σημεῖο πρέπει νὰ σταματήσῃ αὐτὴ ἡ ἀπελευθέρωση; Ποιές κοινωνικὲς καὶ πολιτιστικὲς καταστάσεις πρέπει νὰ ἀνακαταταχθοῦν; Πόσες παραδόσεις πρέπει νὰ σπάσουν; "Η ἀκόμη, πόσες παραδόσεις θὰ σπάσουν, ἔτσι κι' ἀλλοιῶς, καὶ θὰ ὑποχωρήσουν μπροστὰ στὰ τεράστια κύματα τῆς πυρηνικῆς ἐποχῆς;

'Ο αἰῶνας μας εἶδε δυὸ πολέμους ὁλέθριους. 'Η ἀνθρωπότητα μετὰ ἀπ' αὐτοὺς ἀνάρρωσε μὲ ρυθμὸ ἐκπληκτικό. 'Η τεχνολογία πρόσφερε μέσα ἑνὸς νέου τρόπου ζωῆς ἀνάμεσα σὲ πληθυσμοὺς καὶ στρώματα. Κι' ὁ πληθυσμὸς τοῦ δεύτερου φύλου ἐπωφελήθηκε. 'Ο πόλεμος πέρασε. 'Η ἀσφάλεια κι' ἡ ζεστασιὰ τοῦ σπιτιοῦ μετὰ τὸν ὄλεθρο ἔγινε ἀνία. Στὴν ἀνία προστέθηκαν οἱ ἠλεκτρικὲς εὐκολίες. 'Η ἀναζήτηση τῆς προσωπικῆς ἀπασχόλησης μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι ἔγινε μέτρο κοινὸ παρὰ ἐξαίρεση. 'Η γυναῖκα δὲν ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν πληρότητα τῶν παληῶν ρόλων. 'Η σύζυγος, ἡ νοικοκυρά, ἡ μητέρα βρίσκονται ἀντιμέτωπες μὲ τὸν ἄνθρωπο. "Ωσπου τραβᾶ ἡ γραμμή; Σωστὴ ἡ ἐπαγγελματικὴ χειραφέτηση. Κι' ἡ κοινωνικὴ καὶ γενικώτερα ἡ πνευματικὴ κατεδάφιση τῶν φραγμῶν στὸ ἐπάγγελμα.

"Οταν ἡ γυναῖκα μεγαλώνει χωρὶς νὰ ὑπενθυμίζεται ἀπὸ κοινωνία καὶ περιβάλλον γιὰ τὸ μειονέκτημα τῆς σεξουαλικῆς φύσης της, οἱ μῦθοι γιὰ τὰ «ἀνδρικὰ ἐπαγγέλματα» καταρρέουν. Στὶς πιὸ προηγμένες κοινωνίες οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες, οἱ κλάδοι τῆς μηχανολογίας, τῆς ἠλεκτρονικῆς ἢ χειρωνακτικῆς ἀπασχόλησης εἶναι πιὰ φαιδροὶ μπαμποῦλες τῆς παράδοσης.

"Αλλα ὅμως τὰ προβλήματα. Τὸ δικαίωμα τῆς ἔκτρωσης, τὸ καθῆκον τῆς ἐγκυμοσύνης καὶ τοῦ τοκετοῦ, τὸ ἔθιμο τῆς μητρότητας. (Δὲν χρησιμοποιῶ τὶς λέξεις τυχαία). 'Απὸ πότε ἀρχίζει ἡ συνύπαρξη ψυχῆς καὶ ἐμβρύου (γι' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὴ μεταφυσική). Γι' αὐτοὺς ποὺ τὴν ξεπέρασαν ἢ τὴν ὑποκαθιστοῦν, ποῦ ἀρχίζει ἡ ζωή; Σὲ ποιὸ στάδιο τῆς κυοφορίας; Πολλὲς καὶ ἀντιφατικὲς οἱ γνῶμες.

"Εξω ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἠθικὴ διάσταση ὅμως, ἡ ἄλλη; Γιατί ζητᾶ ἡ γυναῖκα ποὺ πασκίζει γιὰ ἴση ἐλευθερία μὲ τὸν ἄντρα νὰ κερδίσῃ ἕνα δικαίωμα ἀμφίστομο; 'Υποβάλλει σὲ κατάχρηση τὸ δικό της κορμὶ γιὰ σφάλμα, ἀβλεψία ἢ ἀπόλαυση στὴν ὁποία εἶχε συμβάλει καὶ ὁ ἄντρας; Κάπως ἀντίστροφη ἡ μέτρηση.

Καὶ τὸ καθῆκον τῆς ἐγκυμοσύνης — μιὰ κι' ἔτσι εἶναι ἡ φυνικὴ κατασκευὴ τοῦ γυναικείου σώματος; Θὰ δεχτῇ ἡ πυρηνικὴ ἐποχὴ τὴν καλλιέργεια τῶν βρεφῶν στὸν σωλῆνα τοῦ ἐργαστηρίου; Γιὰ νὰ ὁδηγηθοῦν ἡ γυναῖκα πρῶτα κι' ὁ ἄντρας μαζὶ (ἂν δὲν ὀπισθοδρομήσουν) σὲ νέα ξέφωτα πνευματικῆς κατάκτησης ἢ στὸν ἐκφυλισμὸ τοῦ «Νέου Γενναίου Κόσμου» τοῦ Χάξλεϋ; "Εναν ἐκφυλισμὸ κορμιοῦ καὶ συνείδησης ὅπου τὰ πάντα λειτουργοῦν γιὰ τὴν ψυχαγωγία τοῦ πορωμένου ἀνθρώπου; Καὶ αὐτὸ τὸ ἔθιμο τῆς μητρότητας μ' ὅλες τὶς καλλιεργημένες ἀπὸ τὴν παράδοση συναισθηματικές του ἐκφάνσεις, θὰ περάσῃ κι' αὐτὸ στὴν παληὰ ἱστορία τῆς προ-διαστημικῆς δεοντολογίας;

Φόβοι κι' ἐλπίδες συνυπάρχουν. Δὲν σταματοῦν ὅμως τὴν πραγματικότητα. 'Αργὰ, ἴσως ἀνασταλτικὰ ἡ γυναῖκα μεταβάλλει τὴ μοῖρα της. Τὰ σύνορα; Τὸ μέλλον καὶ ὁ πόλεμος ἀνάμεσα στὰ δυὸ φῦλα θὰ τὰ ὁροθετήσουν. Καὶ τὸ μέλλον ἴσως θὰ γίνῃ πιὸ φωτεινό, ὅταν ὁ πόλεμος μεταβληθῇ σὲ εἰρηνικὴ συνύπαρξη κι' ἀναίρεση τῆς προκατάληψης. Τὸ δεύτερο φῦλο πέρασε πολλοὺς αἰῶνες δοκιμασίας γιὰ νὰ φτάσῃ μέχρι ἐδῶ. 'Ακόμη ἔχει νὰ διανοίξῃ δρόμους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΟ ΑΝΩΤ. ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ ΑΠΕΔΕΧΘΗ ΜΙΑΝ ΠΡΟΣΦΥΓΗΝ ΚΑΙ ΑΠΕΡΡΙΨΕ ΔΥΟ

Τὸ 'Ανώτατον Δικαστήριον ἐξέδωσε τὰς κάτωθι ἀποφάσεις ὡς πρωτοβάθμιον διοικητικὸν δικαστήριον :

1) 'Απέρριψε τὴν προσφυγὴν τοῦ Ν. 'Ανδρέου καὶ ἄλλων κατοίκων τοῦ χωρίου Λεμόνας (Πάφου), κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ 'Επάρχου Πάφου περὶ πληρωμῆς ὑπ' αὐτῶν ποσοῦ £140 εἰς τοὺς 'Ηρόδοτον Σάββα καὶ Εὐάγγελον 'Ιωάννου, ὡς ἀποζημίωσιν διὰ ζημίας αἵτινες προεκλήθησαν εἰς τὴν περιουσίαν αὐτῶν ὑπὸ ἀγνώστων προσώπων. Τὸ Δικαστήριον ἀπεφάνθη ὅτι οἱ πληρώνοντες φόρον κάτοικοι χωρίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται περιουσία ὑποστάσα βλάβην ὑπ' ἀγνώστων, ὑποχρεοῦνται ὅπως πληρώσουν ἀποζημίωσιν εἰς τὸν παραπονούμενον ἰδιοκτήτην. Συνήγορος αἰτούντων ὁ κ. Αἱμ. Λεμονάρης. Συνήγορος Δημοκρατίας ὁ κ. Ν. Χαραλάμπους.

2) 'Απεδέχθη τὴν προσφυγὴν τοῦ Σ. Πλουσίου, ἐκ Λευκωσίας, κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Διοικητοῦ τῆς Κεντρικῆς Τραπέζης περὶ μονίμου προαγωγῆς ἑτέρων ὑπαλλήλων εἰς θέσεις Τμηματάρχου εἰς τὴν ἐν λόγῳ Τράπεζαν. Τὸ Δικαστήριον ἀπεφάνθη ὅτι ἡ διάταξις τοῦ περὶ Κεντρικῆς Τραπέζης νόμου τοῦ 1963, βάσει τῆς ὁποίας ἐγένοντο αἱ προαγωγαί, ἦτο ἀντισυνταγματικὴ καὶ ὅτι βάσει τοῦ δικαίου τῆς ἀνάγκης θὰ ἐδικαιολογοῦντο μόνον προσωριναὶ ἀλλ' οὐχὶ μόνιμοι προαγωγαί. Συνήγορος αἰτοῦντος ὁ κ. Λ. Κληρίδης. Συνήγορος Δημοκρατίας ὁ κ. Ν. Χαραλάμπους. Συνήγορος προαχθέντων ὑπαλλήλων ὁ κ. Κ. Ταλαρίδης.

3) 'Απέρριψε τὴν προσφυγὴν τῶν Ε. Κοραῆ καὶ Τ. Παπανεοφύτου, ἐκ Λευκωσίας, κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ραδιοφωνικοῦ 'Ιδρύματος Κύπρου περὶ προαγωγῆς τῆς Ν. Ρούσου εἰς τὴν θέσιν Λειτουργοῦ Προγραμμάτων Α. Τὸ Δικαστήριον ἀπεφάνθη ὅτι τὰ τεθέντα ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου στοιχεῖα ἐδικαιολόγουν τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, μὴ ἀποδειχθείσης τῆς ὑπάρξεως πλάνης περὶ τὰ πράγματα, καταχρήσεως ἢ ὑπερβάσεως ἐξουσίας. Συνήγοροι αἰτουσῶν οἱ κ. κ. Λ. Παπαφιλίππου καὶ Αἱμ. Λεμονάρης. Συνήγορος Ραδιοφωνικοῦ 'Ιδρύματος Κύπρου ὁ κ. Γ. Πολυβίου. Συνήγορος προαχθείσης ὑπαλλήλου ὁ κ. Ξ. Κληρίδης.

«Κύπρος», Δευτέρα, 1 Όκτωβρίου 1973

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: ΜΙΑ ΚΑΤΑΣΤΡΕΠΤΙΚΗ ΔΙΕΞΟΔΟΣ

Ἡ ζωή μας ὁλοένα καὶ κινεῖται πιὸ στενὰ μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀντικειμενικῆς συνείδησης. Τί εἶναι αὐτὴ ἡ ἀντικειμενικὴ συνείδηση; Ἀκοῦστε μερικὰ παραδείγματα. Ἄλλα μποροῦν νὰ συμβοῦν στὴν Κύπρο, ἄλλα ἀνήκουν στὴν πιὸ ἀπομακρυσμένη τεχνολογικὴ ὑπερ-ἐξέλιξη τῶν μεγάλων κρατῶν:

Ὅταν ἕνας Ὑπουργὸς Ἀμύνης δηλώνει περήφανα ὅτι ἡ χώρα του διαθέτει τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ δολοφονικὰ ὅπλα ποὺ διαθέτει σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα. Ὅπλα μὲ δύναμη δεκαπλάσια ἀπὸ ὁρισμένα ἄλλα (ἴσως ἄλλων χωρῶν). Ὅταν ὁ Τζέημς Μπὸντ μὲ τὴν ἴδια πάντα κλινικὴ ψυχραιμία ἀσχολεῖται καὶ μὲ σκηνὲς σφοδροῦ ἔρωτα καὶ μὲ σκηνὲς σαδιστικῆς βίας. Ὅταν δημιουργεῖται ἡ ἄποψη ὅτι τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας δὲν ἔχουν ἀξία σὰν φορεῖς τῆς ἀλήθειας ἢ τῆς ψευτιᾶς, ἀλλὰ ἡ ὅλη οὐσία τῆς προσφορᾶς τους βρίσκεται στὰ τεχνικὰ χαρακτηριστικὰ ποὺ τὰ διακρίνει σὰν μέσο. Ὅταν διάσημοι χειροῦργοι δηλώνουν ὅτι ἡ μεταμόσχευση καρδίας «πέτυχε», ἔστω κι' ἂν πέθανε ὁ ἀσθενὴς (ὄχι ἀπὸ ἀστεῖο), τότε βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μὲ τὴν Ἀντικειμενικὴ Συνείδηση.

Αὐτὰ λέει ὁ Theodore Roszak στὸ βιβλίο του «Ἡ Δημιουργία τῆς Ἀντι-Κουλτούρας». Ἡ μηχανιστικὴ αὐτὴ προσέγγιση στὸν ἄνθρωπο, ἡ ψυχὴ μεταχείριση τοῦ ἀνθρώπου σὰν ἀντικειμένου ἐρεύνης, κάτω ἀπὸ τὸ μικροσκόπιο τῆς περιέργειας εἶναι σύμπτωμα τῶν καιρῶν.

Γι' αὐτὸ κι' οἱ ποικίλοι τρόποι διαφυγῆς. Ἄλλα ὑποκατάστατα πιὸ ἀθῶα, ἄλλα πιὸ ἐπικίνδυνα. Ἄλλοι στρέφονται στὴν Ἀνατολικὴ σοφία. Ἔκδηλη κι' ἔντονη ἡ στροφὴ στὴ Δύση. Διαλογισμός, μελέτη συστημάτων φιλοσοφίας. Ζέν, Βουδδισμός, Γιόγκα, Ὅαση ἠρεμίας κι' ἐπαναταύτιση τοῦ ἀτόμου μὲ τὶς πηγὲς τῆς ὕπαρξης του. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπόσχεση. Καὶ γιὰ πολλοὺς ἡ πλήρωση. Καὶ γιὰ πολλοὺς ἡ ἀντικατάσταση τῆς Ἀντικειμενικῆς Συνείδησης μὲ τὴν Ὑπερσυνείδηση. Ποὺ ἀγκαλιάζει, κατανοεῖ, εἰσχωρεῖ καὶ ταυτίζεται μὲ τὰ πάντα. Τὸ φάρμακο δὲ τῶν δεινῶν τῆς Τεχνολογίας ἴσως καὶ νάναι οὐσιαστικὰ ἡ τελικὴ, σωστὴ διαμόρφωση αὐτῆς τῆς Ὑπερσυνείδησης.

Τώρα ὅμως πειραματιζόμαστε. Τώρα ἁρπάζονται οἱ κοινωνίες ἀπὸ τὰ εὔκολα, τὰ προσιτά, γιὰ διέξοδο. Ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία, τὴ σκληρότητα, τὴν ὑπαρξιακὴ μοναξιά, τὸ ἄγχος τῆς ρουτίνας τοῦ συναγωνισμοῦ, ἀπὸ τὸ ἀδηφάγο τέρας τῆς φιλαυτίας. Ἀπὸ τὴ μανία τῆς ἀπόκτησης ὅλο καὶ περισσότερων καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Καὶ μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς διαφυγὲς καὶ τὰ ναρκωτικά. Κι' ἀφοῦ ἡ ἀρρώστεια ὑπάρχει στὴν Κύπρο κι' ὁλοένα πληθαίνει δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὑπάρχει κι' ἡ ἐπικίνδυνη αὐτὴ διέξοδος.

Τὸ πρόβλημα, ἢ τὰ πολλαπλὰ μᾶλλον κοινωνικὰ προβλήματα, ὅσο κι' ἂν εἶναι μικρὸς ὁ τόπος, εἶναι, τουλάχιστον στὶς πόλεις, δυνατὰ κι' ἐμφανῆ. Τὴν ἔκταση ὅμως τῆς εἰδικῆς αὐτῆς φυγῆς — μὲ τὴν χρήση τῶν ναρκωτικῶν — μόνο μιὰ τεκμηριωμένη ἔρευνα θὰ μποροῦσε νὰ τὴν καθορίσῃ. Ὑπάρχουν ὅμως στοιχεῖα τουλάχιστον τὰ ὁποῖα μιλοῦν.

Ρωτῆστε τὸν γνωστό, τὸν φίλο σας, τὸν γείτονα, τὸ μέλος τῆς οἰκογένειας σας. Πλατειὰ διαδεδομένα τὰ ἡρεμιστικά. Τὰ χάπια ὕπνου. Τὰ κατευναστικά. Φόβοι, ἀϋπνίες, ὑπερένταση, ὑπερβολικὴ κούραση, ψυχολογικὰ προβλήματα, σχέσεις στὸν ἐπαγγελματικό, στὸν οἰκογενειακό, στὸν κοινωνικὸ τομέα. Τὰ χησιμοποιοῦμε σήμερα στὴν Κύπρο σὲ πολὺ μεγαλύτερες ποσότητες παρὰ στὸ παρελθόν. Ἄλλα ἠρεμιστικὰ (Sedatives) προκαλοῦν τὸν ὕπνο. Σὲ μικρὲς δόσεις μπορεῖ νὰ ἐλαττώσουν τὴν ὑπερένταση καὶ τὴν ἀνησυχία τῆς ἡμέρας. Ἄλλα ἀπ' αὐτὰ (tranquilizens) καταπραΰνουν, χαλαρώνουν κι' ἐλαττώνουν τὴν ἀνησυχία. Καὶ τὰ δυὸ εἴδη μπορεῖ νὰ προκαλέσουν τὸν ἐθισμό. Μετὰ τὴν χρήσι τους, γιὰ μερικὲς ἑβδομάδες τὸ ἄτομο τάχει πιὰ συνηθίσει καὶ περνᾶ μιὰ σχετικὴ κρίση μέχρι νὰ ξεπεράσῃ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὴ συνέχισή τους. Ἡ χρήση τους σὲ μεγάλη ποσότητα εἶναι ἀσφαλῶς ἐπικίνδυνη. Ὁ συνδυασμὸς ὁρισμένων — ὅπως εἶναι τὰ χάπια ὕπνου — μὲ τὸ ἀλκοὸλ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος. Ὑπάρχουν μάλιστα περιπτώσεις ὅπου ἡ χρήση ἀναισθητικῶν ἢ βαρβιτουρικῶν ἢ χαπιῶν ὕπνου μὲ ἀλκοὸλ ἐπιφέρει τὸν θάνατο.

Τὰ ἠρεμιστικὰ ὅμως εἶναι ἴσως τὸ πρῶτο στάδιο, ἡ πιὸ ἀθῶα μορφὴ τῆς φυγῆς, τῆς ἀνακούφισης. Οἱ διάφορες μορφὲς τῶν ναρκωτικῶν ποὺ ἀκολουθοῦν ἀποτελοῦν καὶ τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο κοινωνικὸ πρόβλημα ἡρωΐνης, μορφίνης, μαριχουάνας, χασίς, L.S.D. (Lysergic acid). Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅπως τὸ L.S.D. εἶναι γνωστὰ πιὸ πολὺ σὰν παραισθησιογόνα. Ἄλλα, ὅπως ἡ μαριχουάνα, θεωροῦνται τὰ λιγώτερο ἐπικίνδυνα, μιὰ καὶ ἡ ἕξη ποὺ δημιουργεῖ δὲν εἶναι φυσιολογικῆς, ἀλλὰ ψυχολογικῆς μᾶλλον φύσεως. Ὁ ὀργανισμὸς δὲν τὴν χρειάζεται ἀπαραίτητα γιὰ νὰ λειτουργήσῃ «κανονικά», ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ ναρκωτικὰ πιὸ βαρειᾶς μορφῆς. Ψυχολογικὰ ὅμως τὸ ἄτομο βασίζεται στὴν μαριχουάνα γιὰ νὰ νοιώσῃ πιὸ εὔφορο ἢ ἀποδοτικό.

Ὑπάρχουν καὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ ὅτι μερικὰ παραισθησιογόνα — ὅπως τὸ L.S.D. — ὁδηγοῦν σὲ περισσότερη δημιουργικότητα: Διανοητικὴ διαύγεια, δημιουργικὴ ἔφεση καὶ βυθοσκόπηση τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς χρήσης αὐτῆς. Πολὺ παραπλανητικὸ τὸ συμπέρασμα. Οἱ ἔρευνες ποὺ ἔχουν γίνει δὲν ἔχουν προσφέρει ἀποδείξεις ὅτι τὰ ἄτομα ποὺ παίρνουν L.S.D. εἶναι πιὸ δημιουργικὰ μετὰ παρὰ πρὶν ἀπὸ τὴν χρήση του.

Ξεχνοῦμε ἐξ ἄλλου ὅτι τὸ κάθε τι, κι' αὐτὰ ἀκόμη τὰ ναρκωτικὰ ἔχουν τὴ διπλῆ, θετικὴ κι' ἀρνητικὴ χρήση τους.

Θετικὴ ὅταν χρησιμοποιοῦνται μὲ ἰατρικὴ ἐπίβλεψη γιὰ τὴν ἀνακούφιση τοῦ πόνου. Θετικὴ ὅταν χρησιμοποιοῦνται σὰν ἀναισθητικὰ στὶς ὑπηρεσίες τῆς ἐπιστήμης. Πῶς μπορεῖ ὅμως ἡ χρήση τους νὰ θεωρεῖται γενικὰ καὶ σαρωτικὰ θετικὴ γιὰ τὴν ἀνάκτηση μάλιστα ψυχο - πνευματικῶν χαρισμάτων τοῦ ἀτόμου, ὅταν τὰ περισσότερα ἄτομα ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν εἶναι νέοι μὲ ψυχολογία καὶ προσωπικότητα ἀκόμη ἀσυγκράτητη; Ἢ μήπως θεωροῦνται οἱ κραυγὲς καὶ οἱ ἄναρθροι λαρυγγισμοὶ τραγουδιστῶν τῆς ποπ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τῶν ναρκωτικῶν σὰν «δημιουργικὴ ἔξαρση»; Ἢ μήπως ἔχουν ὁποιαδήποτε ἀντικειμενικὴ ἀξία ἢ ἔρεισμα οἱ ἰσχυρισμοὶ ἀτόμων κάτω ἀπὸ τὴν ἐπήρεια παραισθησιογόνων περὶ ψυχικῶν φαινομένων ὅπως εἶναι ἡ ἐκσωμάτωση; Ἡ ἀπόκτηση τῆς ὑπερσυνείδησης ἐξυπακούει ἀσφαλῶς ταύτιση τοῦ ἀτόμου μὲ τὶς πιὸ κρυφὲς συνειδησιακὲς πτυχές του. Ὅμως μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς ὁμαλῆς πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς ἐξέλιξης, κι' ὄχι μέσα στὴν ζάλη τῆς ναρκωτικῆς παραίσθησης. Ἄλλως, ὁ πολιτισμός μας ὑπονομεύεται. Τὰ χρωμόσωμά του κατατεμαχίζονται, οὐσιαστικὰ καὶ μεταφορικὰ καὶ ἡ παρακμὴ κι' ἡ παλινδρόμηση ἀναπότρεπτες.

Στὴν Κύπρο ἀκόμη εἴμαστε στὸ στάδιο τῆς περισσότερης χρήσης τῶν ἠρεμιστικῶν. Καὶ ποῦ καὶ ποῦ δείγματα τῆς χρήσης ναρκωτικῶν — ἄλλος συνελήφθη, ἄλλος ἐφυλακίσθη. Τὰ συμπτώματα δηλαδὴ τῆς φυγῆς ὑπάρχουν. Τῆς πιὸ ἐπικίνδυνης μορφῆς φυγῆς ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς σύγχρονης ἀγωνίας, τὴν κοινωνία τῶν καλπαζόντων ρινόκερων. (Ὁ Ἰονέσκο εἶναι παράλογος ἀλλὰ ἀληθινός).

Ἴσως τὸ πιὸ σωστὸ καὶ προσωπικὰ ὑπεύθυνο ποὺ μποροῦμε νὰ κάνουμε εἶναι νὰ ἀγρυπνοῦμε σὰν ἄτομα, σὰν μονάδες. Νὰ ἀγρυπνοῦμε πρὶν μᾶς νικήσῃ ἡ γλύκα τῆς παθητικότητας, τῆς ἀφομοίωσης, τῆς ἰσοπέδωσης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὸ βιβλίο: Καθρέφτης μιᾶς κοινωνίας

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Χαρακτηριστικὴ ἔκφραση τῆς δομῆς καὶ τῶν προσανατολισμῶν μιᾶς κοινωνίας, ἀποτελεῖ τὸ βιβλίο. Ὄχι μόνο γιατὶ εἶναι φορεὺς πνεύματος, ἀλλὰ γιατὶ τὴν ἀποστολή του σὰν τέτοιος φορεὺς τὴν ἐκπληροῖ μὲ συνθῆκες ἰδιαίτερες. Ὁ συγγραφεὺς ἀναμιγνύεται μὲ τὸ περιβάλλον, συγχρωτίζεται, σ' ἕνα βαθμό, μαζί του, ἀλλά· ὅταν φτάση ἡ ὥρα νὰ δώση, νὰ συγκρατήση καὶ νὰ περάση μέσα ἀπὸ τὸ δικό του προσωπικὸ χωνευτήρι, τὴ σκέψη, τὶς τάσεις, τὰ προβλήματα τοῦ περιβάλλοντος, ἀποκτᾶ μιὰ ἰδιάζουσα διάσταση. Τὴν διάσταση τοῦ συμπυκνωτῆ. Κι' ἄλλος περισσότερο, ἄλλος λιγώτερο, ἀνάλογα μὲ δυνατότητες καὶ συνθῆκες, οἱ χειριστὲς τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψης γίνονται οἱ πομποὶ ποὺ ἀκτινοβολοῦν τὶς ἐπιτεύξεις καὶ τὰ κενὰ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Τὴν ἔφεση καὶ τὴν ἀγωνία του. Τὴ μιζέρια του καὶ τὴν κατάπτωσή του. Ὅλα τοῦτα τὰ χαρακτηριστικὰ διαγράφονται ἔντονα καὶ σαφῆ μέσα στὸν κόσμο τοῦ βιβλίου. Ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει ὅπως κι' αὐτὸ ποὺ ἀπουσιάζει. Ἔτσι θὰ βλέπουμε τὰ βιβλία σ' αὐτὴ τὴ στήλη. Μὲ τὴ μορφή τους γυρισμένη πιὸ πολὺ σ' αὐτὴ τὴν ὀπτική, ἡ κριτικὴ ἂν θέλετε γωνία. Σ' ἐκεῖνες τὶς χῶρες ὅπου ἀφθονεῖ ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ τὰ ἐπιτεύγματα ἔχουν παράδοση, ἐπίπεδο καὶ πολυμορφία, ἡ κριτικὴ τοῦ βιβλίου ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι πιὸ ἐξιχνιαστική, πιὸ κάθετη.

Στὴν Κύπρο ὅμως ποὺ ἀκόμα ἔχουμε πολλοὺς χώρους νὰ κατακτήσουμε, ὅσο κι' ἂν προέχει πάντα ἡ ποιότητα, ἐξ ἴσου μεγάλη σημασία στὴν ὑπόσταση τοῦ βιβλίου ἔχει ἡ ἁπλὴ καὶ μόνη παρουσία του: Τὸ θέμα του, τὸ σπάνιο ἢ τὸ συνηθισμένο τοῦ θέματός του καὶ σὲ συνάρτηση πάντα τὰ ἐπίπεδα καὶ τὰ μέσα τῆς ἔκφρασης. Σὰν ἔκφραση κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ θέλουμε νὰ βλέπουμε τὸ βιβλίο. Καὶ ταυτόχρονα σὰν εἶδος μὲ πολλὰ ἐπίπεδα τὰ ὁποῖα πρέπει πάντα νὰ εἶναι ἀνοιχτὰ στὴν σωστὴ καὶ θετικὴ κριτική.

ΚΛΕΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΔΗ: «Ρυθμὸς καὶ ἁρμονία: Ἡ οὐσία τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ χοροῦ στὴν Πλατωνικὴ Παιδεία»

Ἀκαδημαϊκὸ τὸ σύγγραμμα τοῦ Κλείτου Ἰωαννίδη, τεκμηριωμένο μὲ μιὰ ἀξιόλογη βιβλιογραφία μᾶς ὑπενθυμίζει μιὰ λυπηρὴ πραγματικότητα: Τὴν τωρινὴ πρακτικὴ ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ τὶς πνευματικὲς ἀξίες καὶ τὰ πολιτιστικὰ ἐπίπεδα ποὺ οἱ Ἕλληνες, σὰν ἀρχαῖοι μας πρόγονοι, φτειάξαν καὶ δῶσαν στὸν κόσμο. Ἀρκετὴ ἔνδειξη ὑπάρχει στὴν βιβλιογραφία καὶ μόνο. Στὶς πέντε σελίδες της, μονάχα δυὸ Ἑλληνικὰ ὀνόματα καταγράφονται...

Ἡ Πλατωνικὴ Πολιτεία μὲ τὰ ἰδανικὰ τοῦ Ὡραίου, τοῦ Ἀγαθοῦ καὶ τοῦ Ἀληθινοῦ εἶναι μιὰ οὐτοπία ποὺ στὴν ἐποχή μας διαρκῶς συστέλλει τὶς πραγματικὲς διαστάσεις της. Καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ κύρια γνωρίσματα της, ὅπως ἦταν ὁ χορὸς καὶ ἡ μουσική, σήμερα χάνουν τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν ἀξία τους, ἰδιαίτερα στὴν σύγχρονη παιδεία, ὅπου ἡ σωστὴ κι' ὁλοκληρωμένη καλλιέργεια τους εἶναι φαινόμενο σπάνιο. Ἀκόμη — καὶ πιὸ πολὺ — σ' ἐμᾶς τοὺς ἀπογόνους τῆς Πλατωνικῆς Πολιτείας.

Ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορός, ἀναλύονται ἀπὸ τὸν μελετητὴ σὰν δυὸ κατ' ἐξοχὴν μέσα καλλιέργειας καὶ παιδαγώγησης. Ἡ σχέση τῆς μουσικῆς μὲ τὶς μαθηματικὲς ἐπιστῆμες οἰκοδομεῖται μέσα σὲ μιὰ ἀναλυτικὴ ἀνάπτυξη τῶν τρόπων γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς. Ἡ Ἁρμονία, μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς μαθηματικὲς ἐπιστῆμες (μαζὶ μὲ τὴν Ἀριθμητική, τὴ Γεωμετρία καὶ τὴν Ἀστρονομία) ἦταν ἀρμόφωνα μὲ τοὺς Πυθαγόρειους, κλειδὶ στὴν ἀνέλιξη τοῦ ἀτόμου. Μ' αὐτὲς σὰν μέσα ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ φτάση στὴν οὐσία, τὴν πραγμάτωση, στὴν πλήρωσή του σὰν μέρος τῆς Θείας Ὕπαρξης. Γι' αὐτὸ κι' ἡ μουσική, σὰν μέσο καλλιέργειας τῆς ἀγάπης γιὰ τὸ ὡραῖο, εἶναι ἀπαραίτητη στὴν Πλατωνικὴ Παιδεία.

«Ὅπως ὁ λόγος ἔτσι καὶ ἡ ἁρμονία δόθηκαν ἀπὸ τοὺς θεοὺς στὸν ἄνθρωπο γιὰ χάριν τῆς ἁρμονίας, λέγουν οἱ Νόμοι. Ἡ ἁρμονία συγγενεῖς ἔχουσα τοῖς ἐν ἡμῖν τῆς ψυχῆς περιόδοις, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἡ σύμμαχος τῶν Μουσῶν, σύμφωνα μὲ τὸν Τήμαιο, ἔχοντας σὰν ἀποστολή της τὴν ἐναρμόνηση καὶ συμφωνία τῆς ψυχῆς καὶ ὄχι τὴν ἄλογον ἡδονή».

Τὸ ἴδιο ἄριστα παιδαγωγικὸ μέσο γιὰ τὴν πειθάρχηση τοῦ ἄλογου στοιχείου στὸν ἄνθρωπο, θεωρεῖται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ ὁ χορὸς — ὁ σεμνὸς κι' ὄχι ὁ φαῦλος.

Σήμερα ὁ χορὸς ἔχει γίνει τρόπος φυγῆς ἀπὸ τὸν ἑαυτό. Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ὅπως γράφει ὁ Ἑλληνιστὴς L. Seclians ἡ πιὸ τέλεια ὄρχηση γιὰ τὸν Πλάτωνα «δὲν εἶναι ἐκείνη ποὺ δίδει στὴν ἔκταση — ἔξοδο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ — ἕνα ἐπίπεδο γιὰ κατάκτηση, ἀλλὰ ἐκείνη ἡ ὄρχηση ποὺ εἶναι ἡ πιὸ τέλεια καὶ ἁρμονικὴ ἔκφραση ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου Εἶναι».

Ἀγωγοὶ τῆς ψυχῆς εἶναι στὴν Πλατωνικὴ Παιδεία ἡ Μουσικὴ κι' ἡ Τέχνη. Κι' ὁ συγγραφέας καταξιώνει τὴν θέση αὐτὴ μὲ μιὰ πλούσια κι' εὔφορη ἀναγωγὴ στὴν δεοντολογία τῆς Τέχνης μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἠχὼ παληὰ δική μας, ποὺχουμε χάσει στὴ θουλὴ καὶ στὸ ἄγχος τοῦ σήμερα.

ΜΙΧΑΛΑΚΗ Ι. ΜΑΡΑΘΕΥΤΗ: «Θέματα ἐφηβείας»

Μιὰ ἁπλουστευμένη ἐνδιάτρι-ψη στὰ προβλήματα καὶ τὴν ψυχολογικὴ σύσταση τοῦ ἐφήβου εἶναι ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ κ. Μαραθεύτη.

Τὰ νειάτα κάθε ἐποχῆς περνοῦν ἕνα στάδιο τρομαχτικῶν ἀπαιτήσεων. Τὸ στάδιο τῆς ἐφηβείας. Στάδιο τελικοῦ σχηματισμοῦ τῆς προσωπικότητας. Προστάδιο τῆς πρώτης ὁλοκληρωμένης εὐθύνης κι' ἀνεξαρτησίας τοῦ πολίτου. Περίοδος ἀνασφάλειας, ἀβεβαιότητας, ἀνασχηματισμοῦ κριτηρίων καὶ μέτρων, ἔσω κι' ἔξω. Τὰ προβλήματα αὐτὰ ποὺ τὰ νειάτα κάθε ἐποχῆς ἀντιμετωπίζουν, σήμερα γίνονται ὀξύτερα.

«Ἡ ἐποχή μας θεωρεῖται γενικὰ σὰν μιὰ μεταβατικὴ ἐποχή, σὰν μιὰ περίοδος κρίσεως. Παλιὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο ἐξετάζονται ἀπὸ νέες φιλοσοφικὲς θέσεις, ἐνῶ ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου μεταβάλλεται ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ἕνεκα τῶν συνεχῶν, εὐρύτερα διαδεδομένων τεχνολογικῶν μέσων ποὺ ρυθμίζουν τὴν ἐργασία ὅσο καὶ τὴν ψυχαγωγία του».

Γι' αὐτὸ κι' ἡ εὐθύνη αὐτῶν ποὺ εἶναι κοντὰ στὸ νέο εἶναι μεγαλύτερη ἀπὸ ἄλλοτε.

Τὸ βιβλίο διαιρεῖται σὲ δυὸ μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος τὰ χρόνια τῆς ἐφηβείας μὲ τὰ γενικὰ γνωρίσματά τους ἐξετάζονται μὲ ἁπλότητα καὶ σαφήνεια, πάντα ὅμως μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση σὰν ὑπόβαθρο. Στὸ δεύτερο μέρος, στὸ ἴδιο πάντα κλίμα ὁ συγγραφέας πραγματοποιεῖ μιὰ πιὸ ἀναλυτικὴ τομὴ στὰ εἰδικὰ προβλήματα τοῦ ἐφήβου, ὅπως εἶναι ἡ σεξουαλικὴ ἀγωγή, ἡ μεικτὴ ἐκπαίδευσις, ἡ φιλία μὲ τὸ δεύτερο φῦλο, κ.ἄ.

Στὸ πρῶτο μέρος τὰ κεφάλαια συνοδεύονται ἀπὸ σχετικὲς ἐρωταποκρίσεις. Στὸ δεύτερο μέρος ἐπικρατεῖ μιὰ μορφὴ διαλόγου μεταξὺ ὑποθετικῶν προσώπων, ἔτσι ποὺ σ' ὅλο τὸ βιβλίο νὰ ὑπάρχει μιὰ πρακτικὴ συγκεκριμένη προέκταση, ποὺ νὰ τὸ καθιστᾶ χρήσιμο σύγγραμμα γιὰ ὅσους ἀσχολοῦνται μέ, ἢ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν κόσμο αὐτῆς τῆς ἡλικίας. Καὶ στὴν Κύπρο, ὅπως καὶ παντοῦ, τὰ νειάτα ἔχουν τὰ προβλήματα, τὶς κρίσεις, τὶς ἀγωνίες τους. Τὸ καθρέφτισμά τους μέσα στὴ συνείδηση τῶν ὡριμότερων εἶναι γεφύρι ἀπαραίτητο γιὰ ὅλες τὶς γενιές.

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ: 1) Ὁ Ἅγιος Δημητριανὸς Κυθραίας, 2) Sean Macstiofain - Ὁ Ἑλληνολάτρης Ἀρχηγὸς τοῦ IPA, 3) Ἐπιτεύξεις καὶ στόχοι στὴν ἀποκατάσταση ἀναπήρων.

Συγκεντρωμένα στὸν πρῶτο τόμο εἶναι τὰ διάφορα στοιχεῖα ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Ἁγίου Δημητριανοῦ Κυθρέας. Ἡ ἔκδοση περιέχει μελέτην τοῦ κ. Στυλιανοῦ μὲ ἀναφορὰ σὲ σημαντικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Δημητριανοῦ, Ἐπισκόπου τῶν Χύτρων (ἡ Κυθραία στὴν ἀρχαιότητα). Ἐπίσης μελέτες τῶν Κ. Χ'' Μάλτη, Henri Gregoire, R. J. H. Jenkins καὶ Κώστα Π. Κύρρη. Φωτοτυπίες ἐπίσης τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου.

Ὁ Ἅγιος γεννήθηκε τὸν 9ον αἰῶνα. Ἡ ἐπισκοπεία του στοὺς Χύτρους κράτησε 25 χρόνια. Σημαντικὸ δὲ γεγονὸς αὐτῆς, ὑπῆρξε ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀράβων. Λεηλάτησαν τοὺς Χύτρους καὶ ἀπήγαγαν τὸ ποίμνιό του στὴν Βαγδάτη. Ἐκεῖ τὸ ἀκολούθησε μέχρι ποὺ κατάφερε νὰ ἐξασφαλίση τὴν ἀπελευθέρωσή του. Ἡ ἔκδοση ἀποτελεῖ μιὰ καλόδεχτη, ὅσο καὶ ἐνδιαφέρουσα καὶ ἐμπεριστατωμένη ἱστορικὴ γνωριμία μὲ μιὰ μορφὴ τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἀνέκαθεν διεδραμάτιζε ρόλο δυνατὸ στὴ ζωὴ καὶ τὶς ἡμέρες τῶν κατοίκων.

2) Κι' ἡ Βόρειος Ἰρλανδία κι' ἡ Κύπρος περάσαν (καὶ περνοῦν) κοινὴ ἱστορικὴ μοῖρα: τὴ μοῖρα τῆς διχοτόμησης σὰν πραγματοποιηθὲν ἢ σὰν προωθούμενο σχέδιο ποὺ ἐξυπηρετεῖ συμφέροντα ἄλλων. Ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ Πέτρου Στυλιανοῦ εἶναι παρμένη ἀπὸ τὴν παραμονὴ του στὶς φυλακὲς Γουέρμουντ Γκράμπς, τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ. Ὁ Σὶαν Μακστάζοφεν, ἀρχηγὸς τοῦ IPA ποὺ ἐξέτιε ποινὴ πολιτικῆς ἐπίσης φυλάκισης, ζωντανεύει μέσα στὶς σελίδες τῆς ἀνάμνησης καὶ τῆς ἀναδρομῆς, σὰν μιὰ μορφὴ συγκεκριμένη κι' ὑπερβολικὴ ταυτόχρονα: Πατριώτης, μ' ἄλλους Ἰρλανδοὺς πατριῶτες, καὶ ἀγωνιστὴς μ' ἄλλους ἀγωνιστὲς Κύπριους ἢ Ἰρλανδοὺς ποὺ βρίσκουν κοινὸ ἔδαφος:

Τὴν μοῖρα τῆς καταδίκης γιὰ τὴν τόλμη νὰ πιστεύης καὶ νὰ ζητᾶς πραγμάτωση τοῦ πιστεύω σου.

3) Ἡ Παγκύπριος Ὀργάνωσης Ἀποκαταστάσεως τῶν Ἀναπήρων ἐργάζεται συνεχῶς πρὸς βελτιωμένη λειτουργία καὶ προσφορά. Ἔχει ἀποφασισθεῖ ἡ ἵδρυση ἀναπαυτηρίων γιὰ τὰ μέλη της. Ἡ ὀργάνωση συμμετέχει δραστήρια στὴν Διεθνῆ Ὀργάνωση Ἀναπήρων, προωθεῖ τὴν ἀνέγερσιν Συνεργατικῶν Ἐργαστηρίων, καὶ ἔχει ἐξασφαλίσει μονάδες τεχνητοῦ νεφροῦ στὴν Κύπρον.

Τὸ ἐγχειρίδιον, γραμμένο ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Π.Ο.Α.Α. κ. Στυλιανοῦ, διαφωτίζει γιὰ ὅλες τὶς ἐπιδιώξεις καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ὀργάνωσης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 15 Ὀκτωβρίου 1973.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΠΕΡΣΥΝΟΙ ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΟΙ - ΦΕΤΕΙΝΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ

Ἡ ἀναπροσαρμογὴ εἶναι πάντα μιὰ πρόκληση τῆς ψυχολογικῆς εὐστροφίας τοῦ ἀτόμου, τῆς ὀξυδέρκειάς του καὶ τῆς ἱκανότητάς του γιὰ ταύτιση μὲ νέα πρόσωπα καὶ νέες καταστάσεις. Τῆς προθυμίας του νὰ δέχεται τὸ νέο χωρὶς νὰ διαγράφει τὸ παληό. Δὲν τὴν ἔχουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀναπτυγμένη αὐτὴ τὴν ἱκανότητα στὸν ἴδιο βαθμό. Στὸ ἕνα ἄκρο, ὅπου αὐτὴ ἡ ἱκανότητα εἶναι λειψὴ καὶ ἀνεπαρκής, βρίσκεται ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀρτηριοσκλήρωσης — σὲ ὁποια ἡλικία. Ὁ ἄνθρωπος τῆς μονόπλευρης γνώσης, τῆς μιᾶς γραμμῆς, τῆς μιᾶς προσέγγισης. Στὸ ἄλλο ἄκρο πάλι ὁ κίνδυνος: Τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὸν παίρνουν καὶ τὸν δέρνουν οἱ συνθῆκες. Ποὺ τὶς δέχεται ὅλες τὶς συνθῆκες καὶ πέφτει στὸ ρεῦμα χωρὶς ἐπιλογή, χωρὶς διάκριση, χωρὶς ἀντίσταση. Ἡ μονολιθικὴ προσωπικότητα στὴν μιὰ ἀκρότητα. Ἡ ἀνύπαρκτη, ἡ λειψή, ἡ ὑπολογισμένα καὶ φτηνὰ συμφεροντολογική, στὴν ἄλλη. Σὲ ὁποιο ὅμως σημεῖο τῆς κλίμακας κι' ἂν βρίσκεται ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα πάντα ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει τὴν πρόκληση τῆς προσαρμογῆς. Μιὰ τέτοια πρόκληση ἀπὸ τὶς μεγάλες εἶναι κι' ἡ πρόκληση ποὺ προβάλλει μπροστὰ στὸν περσινὸ τελειόφοιτο. Τοῦ Γυμνασίου, ἢ τοῦ Πανεπιστημίου.

Γιὰ χρόνια ὑπάκουε σὲ μιὰ συστηματικὴ καλλιέργεια τῆς γνώσης. Οἱ πνευματικὲς δυνάμεις, ἀπὸ ἀνάγκη. σὲ ἀνάλογο συνδυασμὸ μὲ τὴν προσωπικὴ ἔφεση, ἔπρεπε νὰ καλλιεργηθοῦν. Τὸ μυαλὸ ἔπρεπε νὰ θρέφεται. Κι' ἡ γνώση εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἀφυπνιστικό. Γιὰ τὶς δ ανοητικές, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς ψυχικὲς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν μαθαίνεις ξεπερνᾶς τοὺς κλοιοὺς — πολλοὶ εἶναι. Τὸ ἄτομο σου, τὸ ἄμεσο περιβάλλον σου. Τὸ κοινωνικό σου σύνολο, τὴ φυλή, τὸν ἄνθρωπο (στὶς πιὸ ὑπερβατικὲς καταστάσεις γνώσης καὶ διαίσθησης). Ὅταν κλείσουν οἱ συναλλαγὲς μὲ τὴ γνώση, ἀρχίζει ἡ κεντρομόλος φθορά. Τὸ ἄτομο μεταβάλλεται σὲ πυρῆνα αὐτο-προσοχῆς, ναρκισσισμοῦ καὶ νεκρῆς αὐτοτέλειας. Στενεύει ὁ ὁρίζοντας καὶ τὸ προσωπικὸ δράμα ἐξαφανίζεται. Ὑποκαθίσταται ἀπὸ τὴν βραχύβια καθημερινότητα καὶ τὴν τετριμμένη μοῖρα τῆς μάζας: Κατανάλωση - ψυχαγωγία.

Ὁ περσινὸς τελειόφοιτος ἐνσυνείδητα ἢ ὄχι στὴν ἀρχὴ τῆς φετεινῆς χρονιᾶς βρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς δυὸ αὐτοὺς κόσμους: Τὸν κόσμο τῆς ἐπιβεβλημένης ἀπὸ τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα γνώσης. Καὶ τὸν ἄλλο κόσμο, τὸ αὐθύπαρκτο, ἀπέραντο κι' ἀνεξάντλητο πεδίο τῶν γνώσεων ποὺ ἁπλώνει τὴν πρόκληση του — ὅλο καὶ πιὸ ἔντονα — ἰσόβια μπρὸς στὸ ἄτομο.

Ἀφθονοι οἱ ἀνασταλτικοὶ παράγοντες. Στοιχεῖα γιὰ τοὺς ἄνεργους ἀπόφοιτους Σχολῶν Μέσης Παιδείας δὲν ἔχουμε. Οἱ ἄνεργοι ὅμως ἀπόφοιτοι τῶν Πανεπιστημίων, χιλιάδες στὴν Κύπρο. Χιλιοειπωμένες οἱ ἀντιξοότητες ἀπὸ πλευρᾶς κοινωνικῆς. Ὁ ἀνταγωνισμός, τὰ θρώμικα κριτήρια στὴν ἐπαγγελματικὴ μεταχείριση, ὁ φατριασμὸς καὶ ἡ ὑποκρισία. Αὐτὰ θὰ τὰ ἀντιμετωπίσουν ὅλοι, σὲ κάποιο στάδιο, μὲ κάποιο μέτρο. Ἐκεῖ θὰ μετρηθῆ ἡ δύναμη τῆς προσαρμογῆς, ἡ δύναμη τῆς ἠθικῆς ἀντίστασης. Ἀπὸ ἄλλη ὅμως γωνία ἂς δοῦμε τὸ θέμα σήμερα.

Ἐκεῖνοι οἱ ἀπόφοιτοι — ὁποιου ἐκπαιδευτηρίου — ποὺ βρίσκουν ἐπαγγελματικὴν ἀπασχόληση μένουν μὲ δυὸ μόνο πόρτες νιὰ τὴν γνώση. Αὐτὴν ποὺ ἀποκτοῦν ἢ μὲ τὴν ὁποία ἔρχονται σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ τριβή, κι' αὐτὴν ποὺ μὲ ἀτομικὴ πρωτοβουλία ἀποκτοῦν στὸν ἐλεύθερο χρόνο τους. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ παραμένουν ἄνεργοι δὲν ἔχουν ἴσως οὔτε ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ δυὸ ἀνοίγματα στὴν διανοητικὴ ἀνάπτυξη. Γιατὶ καὶ τὸ δεύτερο — ὁ ἐλεύθερος χρόνος γεμίζει ἴσως ἀπὸ τὴν ἔνταση τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν ἀνεύρεση δουλειᾶς, ἢ ἀπὸ αἰσθήματα ἀνασφάλειας, πικρίας κι' ἀγανάχτησης.

Αὐτόματα ἔτσι ὑπεισέρχεται ὁ ρόλος ἀρχῶν καὶ κοινωνικοῦ συστήματος. Οἱ ὑπηρεσίες καὶ τὰ ἱδρύματα ἔχουν καθῆκον νὰ τροφοδοτοῦν, νὰ ἐπεκτείνουν τὸν κῦκλο τῶν γνώσεων τῶν ἀπασχολούμενων ἀνθρώπων. Σὲ ὁποιο τομέα. Ἡ ἀποκτούμενη πρακτικὴ γνώση δὲν εἶναι ἀρκετή. Γίνεται κλοιὸς καὶ μηχανικὴ συνήθεια. Ἡ ἐφημερίδα, τὸ περιοδικό (καὶ τὸ ξένο προπάντων), τὸ σεμινάριο, ἡ συναλλαγὴ καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων εἶναι ἀπαραίτητα. Τὸ ἴδιο ἀπαραίτητες οἱ εὐκαιρίες γιὰ μετεκπαίδευση (καὶ μετέπειτα ἀξιοποίηση). Τὸ ἴδιο ἀπαραίτητη κι' ἡ ἵδρυση Πανεπιστημίου. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ ζωή, ἡ διακίνηση τῶν ἰδεῶν, ἡ πιὸ προσιτὴ προσφορὰ τῆς γνώσης, ἡ ἀπασχόληση Κυπρίων ἐπιστημόνων εἶναι μερικὰ μόνο ἀπὸ τὰ πλεονεχτήματα ποὺ συνοδεύουν τὸ τελευταῖο βῆμα, τὴν τελευταία ἐπαλξη.

Οἱ περσινοὶ ἀπόφοιτοι ἀφῆκαν τὶς ἐπίσημες ἐπάλξεις τῆς γνώσης, ὅπου γιὰ χρόνια ἀγρυπνοῦσαν. Τοὺς περιμένει ἕνα ἄγχος κοινωνικῆς κι' ἐπαγγελματικῆς εὐθύνης, ἀντιξοότητας ἢ τὸ λιγώτερο ἀδιαφορίας καὶ χλιαρότητας. Πόσοι ἀπ' αὐτοὺς θὰ συνεχίσουν τὴν ἀγρύπνια τους στὶς ἐπάλξεις τῆς διανοητικῆς εὐαισθησίας, τῆς ἐνσυνειδητης καλλιέργειας τοῦ πνεύματος; Πάνω σ' αὐτὴ τὴ συνέχιση στηρίζεται ἡ βελτίωση τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου κι' ἡ βελτίωση τῆς πορείας τοῦ ἀτόμου. Ἡ εὐθύνη μοιράζεται. Ἀπ' ἀμέσα στοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς καὶ στὸ ἄτομο. Ὅπου εἶναι τὸ ἄτομο δυνατὸ ἀντιστέκεται στὴ φθορὰ τῆς μετάβασης. Δὲν ἐγκαταλείπει τὸ πνεῦμα καὶ τὴ γνώση μὲ τὴν τελευταία διάλεξη, ἢ τὸ τελευταῖο γραπτό. Δὲν ἀφήνεται στὸ ρεῦμα τῆς εὔκολης ἐπίπλευσης, τῆς εὔκολης ἀνάδειξης. Κατακτᾶ ἐσωτερικὰ πρῶτα κάθε στόχο καὶ μαθαίνει ἀργὰ νὰ συμβιβάζεται χωρὶς νὰ ἰσοπεδώνεται. Ἴσως ἐδῶ νὰ μὴ βρίσκουμε τὴν πλειοψηφία. Γιὰ τὴν πλειοψηφία ὅμως ἀκριβῶς πρέπει νὰ ὑπάρχη κι' ἀλλοῦ ἡ εὐθύνη. Κι' ἡ διεκπεραίωσή της.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα 22/10/73

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει: ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΘΑ ΞΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΜΕ ΤΗ ΖΩΗ;

Μὲ ἀφορμὴ τὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση

—"Ομως ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ποτὲ μιὰ ὕλη, μιὰ οὐσία γιὰ σχηματισμα. "Αν θέλετε νὰ ξεύρετε, ἡ ζωὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς αὐτο-ἀνανέωσης. Διαρκῶς ἀνανεώνεται, ξαναφτειάχνεται, ἀλλάζει καὶ μεταμορφώνεται».

Μπόρις Πάστερνακ: «Δόκτωρ Ζιβάγκο».

Στὴν 'Αμερική, κάθε χρόνο, 25,000 γυναῖκες μὲ ἄντρες στείρους ὑποβάλλονται στὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση. Τὸ σπέρμα προμηθεύεται ἀπὸ ἄγνωστους δωρητὰς ποὺ τὸ γενεαλογικό τους δέντρο εἶναι ἀπαλλαγμένο ἀπὸ κληρονομικὰ ἐλαττώματα. "Ετσι κάπου 10,000 παιδιὰ γεννοῦνται κάθε χρόνο μ' αὐτὸ τὸν τρόπο.

Τώρα ἤσυχα ἔστω καὶ κάπως ἀπρόοπτα μᾶς ἔχει φτάσει ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ καὶ στὴν Κύπρο. Δεχτήκαμε τὴν τεράστια ἐξέλιξη στὴν βιολογία καί, σὲ μικρὴ ἔστω κλίμακα, τὴν υἱοθετήσαμε. "Ετσι ὑπῆρξαν, καὶ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ ὑπάρξουν, οἱ τολμηροὶ ποὺ θὰ πάρουν τὴν δημιουργία στὰ χέρια τους. 'Ο Ρουθικώνας τῆς θεολογίας διασταυρώνεται. Κι' ὁ Ρουθικώνας τῆς μεταφυσικῆς τεχνολογίας. 'Ο ἄγνωστος παράγων ποὺ ὑπεισέρχεται στὶς σεξουαλικὲς σχέσεις τοῦ ἄντρα καὶ τῆς γυναίκας, τὴν ὥρα τῆς σύλληψης, μπαίνει πιὰ στὸ περιθώριο σὰν μιὰ παληὰ ὁμορφη ἱστορία.

'Ακοῦστε μιὰ τέτοια μικρὴ ἱστορία. Λένε αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν στὴν μετενσάρκωση: "Οταν ἡ ψυχὴ γυρεύει γονεῖς γιὰ νὰ ἐνσαρκωθεῖ στὸν κόσμο. Παρακολουθεῖ ἀπὸ τὸ ἄϋλον τοῦ ἀπείρου τὶς ἑνώσεις ποὺ πραγματοποιοῦνται στὴ γῆ. Καὶ διαλέγει τὸ πιὸ κατάλληλο ζευγάρι γιὰ νὰ γίνῃ παιδί τους. Καὶ τὴν ὥρα ἐκείνη τῆς ἐκλογῆς, περνοῦν μέσα στὴν προσδοκία τῆς ἀγέννητης ψυχῆς, λειβάδια καταπράσινα, λίμνες ἡλιόλουστες, στάρια λουσμένα ξανθὸ φῶς. 'Οραματίζεται τὴν εὐτυχία ἡ ἀγέννητη ψυχὴ καὶ τὴν ἀναζητᾶ διαλέγοντας τοὺς γονεῖς ποὺ μποροῦν νὰ τῆς τὴν δώσουν. "Εχει νὰ ξεπληρώσει χρέη ἴσως παληά, καὶ στοὺς γονεῖς καὶ στοὺς ἀνθρώπους. "Εχει νὰ πάρῃ καὶ νὰ δώσῃ. Θέλει νὰ τὸ κάνῃ ὅσο πιὸ καλὰ γίνεται.

Κι' ἡ θρησκεία; Διαφέρουν τὰ δόγματα. Στὸ δικό μας τουλάχιστο ἡ ταύτιση τῆς ψυχῆς μὲ τὴ σύλληψη εἶναι ἀκαριαία. Γι' αὐτὸ καὶ ἁμάρτημα ἡ ἔκτρωση.

Μὲ τὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση καταστρατηγοῦνται νόμοι. 'Ο παληὸς μονολιθικὸς θεός, ὁ ἀπόλυτος ποὺ παρέχει ζωὴ καὶ ψυχὴ κατ' ἰδίαν βούλησιν προκαλεῖται, πάραγνωρίζεται,

'Ο Ρόμπερτ Γκλῆσον, συζητώντας τὴν θεολογία καὶ τὴν βιολογικὴ ἐξέλιξη λέει: «Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Θεός, παρέχοντας τὴν πνευματικὴ ψυχὴ μεταβάλλει τὴν ὀργανικὴ ὕλη σὲ ἀνθρώπινη ὕλη».

Τώρα τὸ σπέρμα καὶ τὸ ὠάριον ἀποτελοῦν ἁπλὲς βιολογικὲς μονάδες στὴν ὑπηρεσία τῆς σημερινῆς βιολογικῆς ἐξέλιξης.

Κι' οἱ κοινωνικὲς ἀντιλήψεις. Τὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο. Πόσα ἀντρόγυνα εἶναι διατεθειμένα νὰ δεχτοῦν τὴν ἐπέμβαση τῆς ἐπιστήμης σ' ἕνα θέμα τόσο οἰκεῖο καὶ προσωπικό; Πρὸ πάντων πόσοι ἄντρες — σὲ περίπτωση ποὺ εἶναι στεῖροι — θἄχαν τὴν μεγαλοψυχία νὰ δεχτοῦν τὴν προσφορὰ ἄλλου ἄντρα ἔστω καὶ ἐπὶ καθαρὰ ἐπιστημονικῆς βάσεως; Καὶ πιὸ ἰδιαίτερα σὲ κοινωνίες μὲ ἀκόμη βαθειὰ ριζωμένες πατριαρχικὲς ἀντιλήψεις; Μόνο μερικοί, σὲ μερικὲς μόνο συνθῆκες. Καὶ τὰ παιδιά. Σὲ κλειστὲς κοινωνίες ποὺ ἡ γνησιότητα τῆς καταγωγῆς τοῦ παιδιοῦ (ὅταν δὲν ὑπάρχει) μπορεῖ νὰ παίξῃ σημαντικὸ ρόλο στὴν ὅλη ψυχολογική του ἐξέλιξη καὶ κοινωνική του ἄνοδο, οὔτε καὶ τὰ παιδιὰ ἐκ τῶν ὑστέρων εἶναι εὔκολο νὰ δεχτοῦν χωρὶς προβληματισμὸ τὴν ἰδέα τοῦ ξένου σπερμο-δωρητῆ. Κι' ὅμως ἡ λογικὴ ἐπιβάλλει τὴν ἐπανεξέταση κριτηρίων, ἀντιλήψεων, προκαταλήψεων. Τίποτα δὲν στέκει ἀπόλυτο κι' ἀδιασάλευτο μέσα στὸ χρόνο, τίποτα ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀλήθεια. Κι' οἱ δρόμοι ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν σ' αὐτὴ εἶναι πολλοί. 'Ανάλογοι μὲ τὶς κοινωνίες, μὲ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὶς ἐποχές.

Δεχόμαστε τὴν ἀλήθεια ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτει ἡ ἐπιστημονικὴ ἐπίτευξη. Τὶς ἀνακαλύψεις, τὶς ἐφευρέσεις. Στὴν χειρουργική, τὶς μεταμοσχεύσεις τῶν μελῶν, τοῦ συκωτιοῦ, τῆς καρδιᾶς. Γιατὶ παντοῦ ὅπου οἱ σκεπτόμενοι κι' οἱ προβληματιζόμενοι, τόση πολλὴ ἀμφισβήτηση γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ἐπέμβασης στὴ γονιμοποίηση; "Ισως γιατὶ ἡ ἴδια ἡ τεχνητὴ γονιμοποίηση δὲν εἶναι παρὰ ἕνα στάδιο κατάκτησης στὸν τομέα. 'Υπάρχουν ἄλλα, πιὸ δύσκολα, πιὸ λαμπρὰ καὶ πολὺ πιὸ συζητήσιμα.

Τὸ 1953, δυὸ νεαροὶ ἐπιστήμονες στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Καῖμπριτζ, ὁ Τζέημς Οὐάτσον καὶ ὁ Φράνσις Κρὶκ κάνανε μιὰ μεγαλόστομη, ἀληθινὴ ὅμως, δήλωση: «'Ανακαλύψαμε τὸ μυστικὸ τῆς ζωῆς». Εἶχαν καταφέρει νὰ καθορίσουν καὶ νὰ καταγράψουν τὸ σχῆμα τοῦ DNA ποὖναι καὶ τὸ βασικὸ συστατικὸ τῶν γενετικῶν κυττάρων ὅλων τῶν ζωντανῶν ὀργανισμῶν.

Στὸ συστατικὸ λοιπὸν αὐτὸ κρύβονται τὰ μυστικὰ τῆς κληρονομικότητας, τῆς ἀρρωστειας καὶ τοῦ γήρατος, ἴσως, στὸν ἄνθρωπο, τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς μνήμης. 'Η ἀνακάλυψη αὐτὴ βραβεύτηκε μὲ τὸ Νόμπελ.

Τὴν ἀκολούθησαν κατορθώματα ἄλλα. Βασικὸ ἦταν αὐτὸ τοῦ "Αρθουρ Κόρνμπεργκ, τὸ 1967, στὸ Πανεπιστήμιο Στάνφορντ: 'Εσύνθεσε σὲ δοκιμαστικὸ σωλῆνα ἕνα μοναδικὸ νῆμα ἀπὸ DNA, τὸ ὁποῖο ὅμως καὶ ἔφτειαξε ἕνα πλῆρες ὁμοίωμα τοῦ ἑαυτοῦ του. 'Ο ἰὸς αὐτὸς ἦταν κάπου ἀνάμεσα στὴν ἔμψυχη καὶ στὴν ἄψυχη ὕλη. Τὸ ἐπίτευγμα ὅμως ἔμπνευσε νέες ἐλπίδες στοὺς ἐπιστήμονες ὅτι κάποτε θὰ δημιουργοῦσαν ἕνα ζωντανὸ ἀληθινὸ κύτταρο.

Καὶ τὰ πειράματα στὸν γενετήσιο τομέα δὲν σταματῆσαν. Σημαντικὸ ἦταν τὸ πείραμα δύο ἄλλων ἐπιστημόνων, στὴν 'Αμερικὴ καὶ στὴν 'Ιταλία: 'Η διατήρηση τοῦ γονιμοποιημένου ὠαρίου σὲ δοκιμαστικὸ σωλῆνα γιὰ διάστημα 2 μηνῶν.

(Συνεχίζεται)

«Κύπρος», Δευτέρα, 29 Όκτωβρίου 1973.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΘΑ ΞΑΝΑΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΟΥΜΕ ΤΗ ΖΩΗ;

Μὲ ἀφορμὴ τὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση

(Συνέχεια ἀπὸ προηγούμενο)

Ἔτσι ἡ ἀνάπτυξη τῶν βρεφῶν σὲ δοκιμαστικοὺς σωλῆνες, ποὺ κάποτε ἀποτελοῦσε θέμα γιὰ φανταστικὸ μυθιστόρημα ἔγινε στὴν ἐποχή μας πιθανὴ πραγματικότητα. Ὁ Δρ Λάντρουμ Σιέττλς τοῦ Πανεπιστημίου Κολούμπια κράτησε ἕνα γονιμοποιημένο ὠάριο στὸν δοκιμαστικὸ σωλῆνα γιὰ ἕξη μέρες. Κι' ὁ Ντανιέλε Μπερτολοῦτσι ἀπὸ τὴν Μπολόνια (Ἰταλία) γιὰ δυὸ σχεδὸν μῆνες.

Τὸ μηχάνημα γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμβρύου μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ (ἐκτογένεση) διαρκῶς τελειοποιεῖται μὲ πειράματα σὲ ἔμβρυα ζώων. Δὲν εἶναι ἀπίθανο λοιπὸν κάποια μέρα, ἔστω καὶ μακρυνή, λένε οἱ ἐπιστήμονες, ὁ ἄνθρωπος νὰ μπορεῖ νὰ ἀναπαράγεται χωρὶς τὸ σέξ. Ἕνας ὁλόκληρος δηλαδὴ πληθυσμός, μιὰ ὁλόκληρη ξέχωρη ὁμάδα ἀπὸ εἰδικοὺς θὰ μποροῦσε νὰ καλλιεργηθεῖ μὲ τὴν μέθοδο αὐτή. Μιὰ ἀστυνομικὴ δύναμη, μιὰ ὁμάδα ἀστροναυτῶν, μιὰ ὁμάδα ὑπερεγκεφάλων, μιὰ ὁμάδα δούλων. Μιὰ ὁμάδα μὲ νοημοσύνη πρώτης τάξεως, καὶ μιὰ ὁμάδα μὲ νοημοσύνη δεύτερης, τρίτης, πέμπτης. Καὶ τὸ ὅραμα τοῦ Χάξλεϋ στὸ «Νέο Γενναῖο Κόσμο» θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ πραγματικότητα.

«Ρυθμίζουμε καὶ προκαθορίζουμε τὴν ποιότητα τῶν βρεφῶν μας. Τὰ προετοιμάζουμε γιὰ νὰ γίνουν κοινωνικοὶ ἄνθρωποι νοημοσύνης. Ἄλφα ἢ Ἐψιλον, μελλοντικοὶ ἐργάτες σὲ βόθρους, ἢ διευθυντὲς ἐκκολαπτηρίων (ἀνθρωπίνων βρεφῶν)».

Ὁ Θεοδόσιος Μπομπζάνσκυ στὸ βιβλίο του «Ἡ ἐξελισσόμενη Ἀνθρωπότητα» λέει τὰ ἀκόλουθα γιὰ τὶς ἀξίες καὶ τὴν ἐξέλιξη:

«Οἱ ἀνθρώπινες ἀξίες κι' ἡ σοφία εἶναι παράγωγα τῆς πολιτιστικῆς ἐξέλιξης. Ρυθμίζονται βέβαια ἀπὸ τὴν βιολογικὴ ἐξέλιξη, δὲν εἶναι ὅμως ἀδιάσπαστα ἑνωμένα μ' αὐτή».

Δὲν βλέπουμε τὴν βιολογικὴ ἐξέλιξη μὲ τὴ στενή της ἔννοια — σὰν ἐξέλιξη στὴν ἴδια τὴ βιολογικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου. Τὴ βλέπουμε καὶ σὰν τομέα βιολογικῶν - ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων καὶ κατορθωμάτων.

Πόσο στενὰ λοιπὸν δεμένες εἶναι οἱ ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ μας σήμερα, μὲ τὴ βιολογία (στὸ ἄθροισμα τῶν ἐννοιῶν της) στὸν πλανήτη μας; Ἐδῶ οὐσιαστικὰ βρίσκεται κι' ἡ ἀπάντηση γιὰ τὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση, τὸν δοκιμαστικὸ σωλῆνα, τὴν ἀ.-σεξουαλικὴ ἀναπαραγωγή. Δὲν ὑπάρχει ὁμοιογενὴς στάθμη. Ὑπάρχει ὅμως ἕνα μεγάλο μωσαϊκό, μὲ προεξέχοντα χρώματα (ἀντίθεσης, ὄχι πάντα ἁρμονίας).

Στὴν δύση, τὰ ἀντισυλληπτικὰ εἶναι στὴν ἡμερήσια χρήση. Στὴν Ἰνδία, ἡ Κυβέρνηση ἀποδύεται σὲ ἐντατικὴ ἐκστρατεία γιὰ τὴν διάδοση τῶν ἀντισυλληπτικῶν, στὴν ἀγωνιώδη προσπάθεια της νὰ ἐλέγξῃ τὸν ρυθμὸ τῶν γεννήσεων. Ὁ ὑπερπληθυσμὸς δημιουργεῖ τὴν ἀθλιότητα, τὴν πεῖνα, τὸν ξεπεσμὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ συνόλου του.

Ὑπάρχουν χῶρες παραδοσιακὲς ὅπου κι' αὐτὸ τὸ φιλὶ ἀποτελεῖ τόλμημα ποὺ ἕνας νέος πρέπει νὰ πληρώσῃ μὲ τὴν ἐλευθερία του. Κι' ὑπάρχουν χῶρες ὅπου οἱ σεξουαλικὲς σχέσεις μεταξὺ τῶν νέων εἶναι ἐλεύθερες, κι' ὅπου οἱ προγαμιαῖες σχέσεις εἶναι μᾶλλον κανόνας παρὰ ἐξαίρεση.

Ἢ ἂν θὰ λέτε, νὰ καὶ μιὰ ἀντινομία πιὸ στενή, γι' αὐτὸ καὶ πιὸ ἐντυπωσιακή: Στὴ Σουηδία ἡ χειραφέτηση τῆς γυναίκας ἔχει προχωρήσει περισσότερο ἴσως παρὰ σὲ πολλὲς ἄλλες χῶρες. Κι' ὅμως οἱ ψυχολογικὲς διαταραχὲς μεταξὺ τῶν γυναικῶν εἶναι πυκνές. Κι' οἱ αὐτοκτονίες αὐξανόμενες. Δὲν εἶναι εὔκολο ἀπὸ τὶς ἀποδείξεις τῶν πραγμάτων, νὰ δεχτῇ ἡ σύγχρονη γυναίκα τὸ σέξ χωρὶς τὸν γάμο, τὸ σέξ χωρὶς τὸ συναίσθημα ἢ τὴν ἀγάπη, σὰν ἁπλὸ βιολογικὸ ἔνστικτο, πρωτόγονης βιολογικῆς ἕλξης.

Βαθειὰ ριζωμένες οἱ κοινωνικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἀξίες. Δυνατὲς οἱ παραδόσεις. Ἡ μετάδοσή τους ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ ἀσταμάτητη, ἐνσυνείδητη, ἢ κρυφή. Τὰ κριτήρια τῶν κοινωνικῶν συνόλων εἶναι λοιπὸν δύσκολο νὰ ὑποχωρήσουν, ἢ νὰ προσαρμοστοῦν. Χρειάζονται χρόνια, αἰῶνες ἴσως γιὰ νὰ ἐπέλθῃ σχετικὴ διαπλανητικὴ ὁμοιογένεια.

Ὅμως ἡ ἐπιστήμη δὲν σταματᾶ. Ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσῃ ἡ ἴδια ἡ βιολογικὴ ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου. Ἐρώτημα: Μήπως τότε ὁδηγούμαστε αὐτόματα στὸν Χάξλεϋ; Μιὰ κοινωνία μὲ στρώματα εὐφυΐας; Οἱ ὑπερεγκέφαλοι τοῦ ἐργαστηρίου. Μπορεῖ νὰ μὴν ἐκκολάπτουν τὰ ἀνθρώπινα βρέφη σὲ μαζικὲς ποσότητες. Θὰ ἐξεύρουν ὅμως τὰ μυστικὰ τῆς ἠθελημένης καὶ ρυθμισμένης δημιουργίας σὲ μερικὲς μόνο, τὶς πιὸ ἀνεπτυγμένες χῶρες (μιὰ ἢ δυό). Κι' οἱ πολλοί, τῶν ἄλλων χωρῶν ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μὲ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, μὲ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ κοινωνικοῦ, τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ πλανήτης δηλαδή, μὲ δυὸ ὁμοταξίες ἀνθρώπων: Οἱ λίγοι ποὺ ξέρουν καὶ χειρίζονται τὰ μυστικὰ τῆς δημιουργίας κι' οἱ πολλοὶ ποὺ ἀκόμα ἀποκαλύπτονται, σιγοῦν καὶ σέβονται αὐτὰ τὰ μυστικά. Καὶ ἡ δεύτερη ὁμοταξία ἀναπότρεπτα ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης ἀπὸ τὴν πρώτη. Καὶ στὴν πρώτη ὁμοταξία, ἕνας νέος τεχνολογικὸς ἄνθρωπος.

Ναί, ἕνας νέος τεχνολογικὸς ἄνθρωπος ποὺ ἴσως θὰ σχηματίζεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἐργαστήρι τῆς ἀνθρώπινης μήτρας, μέσα στὴ γυάλα τῆς ἀντικειμενικῆς συνείδησης. Ὁ μαγνητισμὸς θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς σὰν ἡ βάση τῆς ζωῆς. Μὲ τὴν διαίσθηση θὰ λέγαμε εἶναι ἡ βάση τῆς ζωῆς. Μὲ τὴν ἐπιστήμη ἀκόμα περιμένουμε ἀποδεικτικά. Ὁ μαγνητισμὸς λοιπὸν στὴν ἀνθρώπινη μήτρα ἑνώνει τὴν ὕλη, τὴ σάρκα, τὴν ὁμάδα τῶν κυττάρων μ' αὐτὸ ποὺ λέμε ζωή, μ' αὐτὸ ποὺ λέμε πνοὴ τῆς ζωῆς, μ' αὐτὸ ποὺ λέμε ψυχή.

Ἂν αὐτὴ ἡ μαγνητικὴ ἕνωση μεταφερθῇ ἔξω ἀπ' τὸ ἀνθρώπινο ἐργαστήρι δὲν θὰ πρέπη νὰ δεχτοῦμε — ἢ νὰ δημιουργήσουμε κατ' ἀνάγκην, ἕνα νέο ἄνθρωπο; Κι' ὁ θεσμὸς τοῦ γάμου, ὁ θεσμὸς τῆς μητρότητας; Τὰ συναισθήματα πρέπει νὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τὸν Νέο Ἄνθρωπο σὰν ὄγκος ἀνεπιθύμητος; Κι' ἡ ἐπικοινωνία τῆς μητέρας μὲ τὸ ἀναπτυσσόμενο ἔμβρυο, κι' αὐτὴ ἀνύπαρκτη στὸν τομέα τοῦ συναισθήματος;

Ὁ ὀμφάλιος λῶρος τροφοδοτεῖ μόνο τὸν ἀναπτυσσόμενο ὀργανισμὸ μὲ ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴν καθαρὰ βιολογική του ἀνάπτυξη;

Ὁ Ζὰν Ροστὰν στὸ σύγγραμμά του «Ἀπὸ τὸ Σπέρμα στὸ Νεογνό», ἀπορρίπτει ὁποιαδήποτε νευρικὴ σύνδεση ἀνάμεσα στὴ μητέρα καὶ στὸ πλάσμα ποὺ κλείνει στὰ σπλάχνα της. Κανένα θέαμα, καμμιὰ σκέψη, κανένας κλονισμός της δὲν μεταδίδεται, λέει, στὸ ἔμβρυο. Δὲν συμφωνοῦν ὅλοι οἱ ἐπιστήμονες. Κατ' ἄλλους τὸ κυοφορούμενο βρέφος δὲν εἶναι ἁπλό, φιλοξενούμενο παράσιτο. Ὁ ὀμφάλιος λῶρος εἶναι καὶ ἀγωγὸς αἰσθημάτων, ψυχολογικῶν καὶ διανοητικῶν κραδασμῶν. Ἂν ὁ Ροστὰν ἔχει δίκαιο, γιατὶ ἡ ταλαιπωρία γιὰ τὸ γυναικεῖο ὀργανισμὸ ἐννηὰ μῆνες; Ὅμως ἔχει; Καὶ σὲ ποιά ἔκταση;

Ὁ **homo erectus** κι' ὁ πρῶτος **homo sapiens** ζητοῦσαν τὴν ψυχολογικὴ ἀσφάλεια κοντὰ στὴ μητέρα, κοντὰ στὴν οἰκογένεια.

Ὁ αὐριανὸς ἄνθρωπος τοῦ διαστήματος δὲν θὰ τὰ χρειάζεται. Θὰ πάρουμε τὴν ὕλη στὰ χέρια μας κι' ὁ Προμηθέας τῆς ἐπιστήμης θὰ τὴν ξαναδημιουργήσῃ; Πόσα νὰ δεχτοῦμε, πόσα ν' ἀπορρίψουμε; Δεχτήκαμε τὴν τεχνητὴ γονιμοποίηση. Αὔριο θὰ πρέπη στὸ ὄνομα τῆς Ἀλήθειας νὰ δεχτοῦμε καὶ τὸ παιδὶ τοῦ δοκιμαστικοῦ σωλῆνα, ἢ καὶ τὴν ἀντικατάσταση τῆς οἰκογένειας ἀπὸ τὰ πειραματικὰ Ἰσραηλινὰ «Κιμπούτζ» (κοινόβια, ὅπου ἀνατρέφονται τὰ παιδιὰ ἐκτὸς τῶν παραδοσιακῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν);

Τὸ ἐρώτημα θ' ἀπαντηθῇ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἄνθρωπο στὶς ἑπόμενες εἰκοσαετηρίδες. Ἡ μάχη ποὺ θὰ διεξαχθῇ ἔχει δυὸ πυρῆνες. Ἀπὸ τὴ μιά, ὁ κοινωνικὸς Δαρβινισμός. Ἡ ἐξέλιξη μὲ τὴν ἐπιβίωση τῶν πιὸ κατάλληλων καὶ ἱκανῶν, ἐξυπακούει ἀξίες ὅπως εἶναι ὁ ἐγωκεντρισμός, ὁ ἀνταγωνισμός, ἡ ἐπιθετικότητα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, οἱ ἀνθρωπιστικὲς ἀξίες μὲ τὶς ὁποῖες ἐκτρέφονται Ἀνατολὴ καὶ Δύση ἐδῶ καὶ 4,000 χρόνια. Ἡ Ἀνατολὴ πιστεύοντας σ' ἕνα σύστημα ἀξιῶν ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα καὶ τὶς ἀνθρώπινες λύσεις. μὲ τὴ χρήση τῆς γνώσης, τοῦ λόγου, τῆς σοφίας (Βουδδισμός, Κομφουκισμός). Ἡ Δύση μὲ τὶς ἀξίες τῆς Ἀποκάλυψης (Χριστιανισμός). Κι' οἱ ἀξίες αὐτές, Δύσης κι' Ἀνατολῆς βασίζονται στὴν ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, στὴν πανανθρώπινη συνεργασία, στὸν σεβασμὸ τῆς ζωῆς. Τῆς ζωῆς ποὺ δημιουργεῖται μ έ σ ω τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι τῆς ζωῆς ποὺ θέλει νὰ πλάσῃ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος σὰν «ὕλη γιὰ σχηματίσμα». Ποιό σύστημα ἀξιῶν θὰ ἐπικρατήσῃ; Ἡ καλύτερα, σὲ ποιό σύνορο θὰ σταυρωθοῦν;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παρόραμα: Στὸ προηγούμενο ἄρθρο: «μεταφυσικῆς τελολογίας» ὄχι «τεχνολογίας».

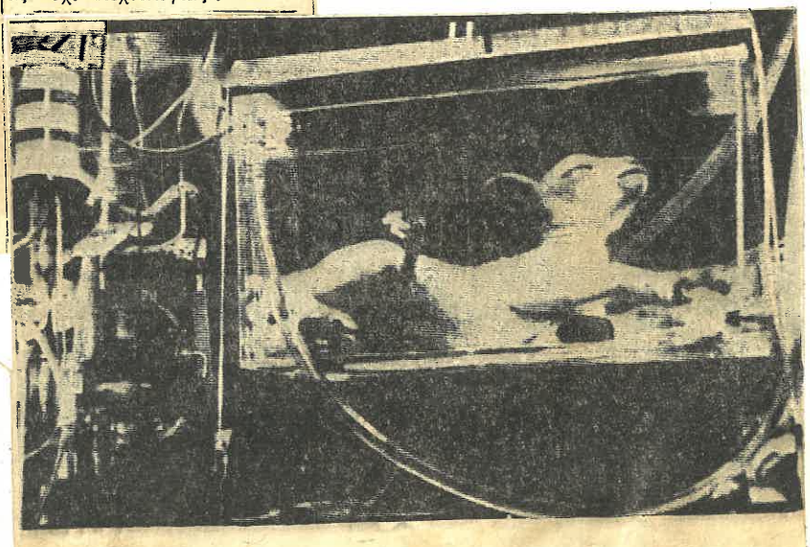

Ἔμβρυο μοσχαριοῦ σὲ τεχνητὴ μήτρα (Ἐκτογένεση).

«Κύπρος», Δευτέρα, 5 Νοεμβρίου 1973,

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ποίηση, θέατρο, ἱστορικὸ δοκίμιο καὶ συμπυκνωμένες περιοδικὲς ἐκδόσεις ἀποτελοῦν τὰ περιεχόμενα τῶν ἑπόμενων δυὸ ἄρθρων. Θὰ δοῦμε τὴν ποίηση συγκεντρωμένη, Ὄχι γιατὶ μ' ἕνα μικρὸ δεῖγμα ἀπὸ τρία βιβλία ποιητικὰ μπορεῖς νὰ καταλήξεις σὲ ὁποιαδήποτε συμπεράσματα γιὰ τὶς τάσεις ἢ τὴν ἔκφραση μιᾶς ποιητικῆς ἱστορικῆς στιγμῆς. Θἄταν πολὺ ἀντι-στατιστικό. Ἀλλὰ χρησιμεύουν οἱ παιντικὲς παρουσίες, ὅσο ἀσύνδετες καὶ νἄναι σὰν νύξεις. Θέλουμε νὰ τονίσουμε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ γίνει καμμία προσπάθεια κι' οὔτε πρόθεση ὑπάρχει, γιὰ ὁποιαδήποτε σύγκριση. Κάθε λογοτεχνικὴ ἢ ἄλλη πνευματικὴ ἔκφραση εἶναι πάντα μιὰ αὐθύπαρκτη μορφὴ ζωῆς. Ὅμως, ὅπως δὲν ὑπάρχουν μεμονωμένοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἔτσι δὲν ὑπάρχουν μεμονωμένες πνευματικὲς στιγμές. Τὸ κοινωνικό, πολιτιστικὸ ὑπόστρωμα συνδέει τὴν λογοτεχνικὴ προσφορὰ μὲ τὸ ἀδ.όρατο ἢ ὁρατὸ δίχτυ τῶν τάσεων, τῶν ἀντιλήψεων, τῶν προβλημάτων, τῶν ἀνησυχιῶν.

Αὐτὸ τὸ ὑπόστρωμα θἆναι μαζί μας σέ κάθε κοίταγμα, σὲ κάθε παρουσία.

Στὴν ποίηση, λοιπόν, ἔχουμε τὶς ἑβδομάδες αὐτὲς, τρεῖς ἐκδόσεις.

Ἀρχιμανδρίτου Λεοντίου Χ'' Κώστα: «Τὸ βιβλίο τοῦ Ἰώβ».

Ἡ γνωστὴ βιβλικὴ τραγωδία τοῦ Ἰώβ, δοσμένη στὰ Νέα Ἑλληνικά, ἀποκτᾶ μιὰ νέα διάσταση. Ἀνθρώπινη, προσιτή, πιὸ δεμένη μὲ τὴν ψυχολογία καὶ τὴν ποιητικὴ σύσταση τοῦ τωρινοῦ ἀνθρώπου. Ἀφαιρεῖται τὸ πέπλο τῆς βιβλικῆς διαλέκτου, κι' ὁ μακρυνός, πατριαρχικὸς Ἰὼβ παίρνει τὶς διαστάσεις τοῦ ἀνθρώπου ποὺ δοκιμάζεται, ὑποφέρει καὶ νικᾶ.

Ἡ μετάφραση προλογίζεται ἀπὸ μιὰ πολύπτυχη εἰσαγωγή. Ἀνάλυση τῆς θρησκευτικῆς δεοντολογίας γιὰ τὰ δεινὰ τοῦ Ἰώβ, τεκμηριωμένη ἔρευνα γιὰ τὴν ἱστορικὴ ὕπαρξή του, συζήτηση γύρω ἀπὸ τὴν φιλολογικὴ ἑνότητα καὶ τὴν ἀξία τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰὼβ στὴν βιβλικὴ γραμματολογία.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ κάνει πιὸ ζωντανὴ τὴν ἔκδοση καὶ πιὸ ἄμεσο τὸ περιεχόμενό της, εἶναι ἡ ἴδια ἡ γλῶσσα σὰν ἐκφραστικὸ ὄργανο.

Ἡ ποίηση ἀναδιπλώνεται πλαστική, δυνατή, μέσ' ἀπ' τὶς λέξεις καὶ τὰ σχήματα τοῦ νεοελληνικοῦ λόγου. Κι' ὁ χαρακτήρας ἀποκτᾶ μιὰ ἀνθρωπιὰ καὶ μιὰ προσιτότητα ποὺ μποροῦν νὰ μποῦν καὶ νὰ ταυτιστοῦν μὲ τὰ θιώματά μας.

Ἄλλη μιὰ ἀπόδειξη ὅτι τὰ βιβλικὰ κι' ἐκκλησιαστικὰ θέματα χρειάζονται νέο ἐκφραστικὸ ὄργανο. Ἡ ἐποχὴ ἀπαιτεῖ τὴ χρήση τῆς σύγχρονης γλώσσας:

> «Τὸ αἷμα μου, ὦ, μὴ καλύψῃς γῆ
> κι' ἂς μὴ βρεθῇ γιὰ τὴν κραυγή
> μου τόπος!
> Καὶ νά, στους οὐρανοὺς ὁ μάρτυ-
> ράς μου,
> στ' ἄπειρα ὕψη ὁ συνήγορός μου.
> Στὸν Κύριο ἂς φτάσῃ ἡ δέησή μου,
> τὸ μάτι μου μπροστά Του νὰ δα-
> κρύσῃ!
> Ὦ, νὰ βρισκόταν κάποιος στὸ Θεὸ
> συνήγορο, σὰν ἄνθρωπος γιὰ φίλο!

Εὐγενίας Παλαιολόγου - Πετρώνδα: «Ἀντι - Ποίηση».

Σύγχρονο τὸ κλίμα. Γνωστὲς οἱ εἰκόνες, κι' οἱ ἀφετηρίες τῆς ἐμπνευσης. Μᾶς περιβάλλουν ὁλοζώντανες καὶ προφανέστατες. Τὸ ἄγχος, ὁ ὑπερ--ρυθμός, ἡ ρύπανση ἐσωτερικῆς κι' ἐξωτερικῆς ἀτμόσφαιρας. Ὅμως στὴν ἀρχή, οἱ σκαμμένοι, ξεκοιλιασμένοι δρόμοι τῆς πόλης γίνονται πρόπλασμα γιὰ τὴν μεταφορά: στὸν πόλεμο, στὴ μάχη, στοὺς ἥρωες. Κι' ἔτσι ἡ προσδοκία τοῦ ἀναγνώστη διεγείρεται καὶ περιμένει ἀπὸ γραμμὴ σὲ γραμμὴ νὰ συνεχισθῆ, νὰ ὁλοκληρωθεῖ ἡ μετουσίωση τῆς ποίησης. Περιμένει τὶς εἰκόνες ποὺ βομβαρδίζουν μὲ τὴν τραγελαφική τους πυκνότητα τὰ ἐξωτερικὰ αἰσθητήρια, νὰ μεταβληθοῦν. Νὰ ξυπνήσουν ἄλλες καταστάσεις, ἐπάλληλες, ν' ἀγγίξουν ἐπίπεδα ποὺ ἁπλώνονται μέσα στὸν ποιητικὸ στοχασμό, καρτερώντας. Σὰν τὸ ὑπέδαφος ποὺ γιὰ νὰ δώσῃ μπόϊ στὸν κορμὸ καὶ στὸ φύλλο, πρέπει νὰ τὸ φτάσῃ τὸ νερό, κυλώντας βαθειὰ μέσ' ἀπ' τὶς φλέβες τῶν χωματένιων στρωμάτων.

Τὸ θαῦμα ὅμως μένει ἡμιτελές. Καταγράφονται σὲ μιὰ ἐνσυνείδητη ποιητικὴ κατάθεση τὰ δεινὰ τῆς σύγχρονης πόλης καὶ πολιτείας. Μὲ ζωντανό, τολμηρὸ ὕφος. Ὅμως μόνο σὰν κατάθεση. Λείπει ἡ διάσταση ποὺ θὰ τὴν μετατρέψῃ σὲ μαρτυρία. Ὅσο δυνατὸ κι' ἂν εἶναι ἕνα κατηγορῶ (κι' ὅσο δικαιολογημένο) γυμνό, δὲν ἔχει ἀποτελέσματα (ποιητικὰ πάντα). Ἀποκαλύπτει τὴ θέση τοῦ ποιητῆ. Ὅμως αἰσθητικὰ δὲν πείθει. Ἴσως γιατὶ λείπει ἡ κάποια, μικρὴ ἔστω δόση ἀμφιταλάντευσης. Ἡ σιγουριὰ στὴ θέση εἶναι ἀπαραίτητη σὲ ὅλα κι' ὅλους — καὶ στὸν δάσκαλο καὶ στὸν ποιητή. Ὁ ποιητὴς ὅμως ποὖχει ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του σ' ὅλα — ἀνθρώπους καὶ καταστάσεις — ἴσως θὰ πρέπει νἄχῃ ἀπὸ φύσεως μιὰ φλέβα κατανόησης. Ἤ, ἐπιμένουμε, μετουσίωσης. Γιὰ νὰ μὴ λείπει ὁ παλμὸς τῆς προσωπικῆς μαρτυρίας. Καὶ νὰ μὴ κινδυνεύει ἡ ποιητικὴ ἀπολογία νὰ μεταβάλλεται σὲ παράθεση.

Φυσικὰ ὑπάρχει πάντα ἡ ἐξήγηση: Πρόκειται γιὰ ἀντι-ποίηση, κι' ὄχι γιὰ ποίηση. Ὅμως τὰ σχήματα κι' οἱ γραμμὲς τῆς ποίησης διατηροῦνται. Ὁ ρυθμὸς (ἐσωτερικός), ἡ πυκνότητα, ἡ σποραδικὴ μεταφορά, ἡ εὐαισθησία:

> (Λευκωσία τοῦ προδομένου μόχθου
> ξερριζωθῆκαν οἱ ἁπλοί σου κά-
> (τοικοι
> σὰν τὰ γιασεμιὰ καὶ τὶς κληματα-
> (ριές σου...).

Κι' ἡ ἀντι-ποίηση στὴν καθαρὰ αἰσθητική της ἀντι-διαστολὴ καὶ πάλιν ἀποδεκτὴ καὶ σωστὰ τοποθετημένη:

> «Πόδια. Θέλουμε πόδια. Ἀσκοῦμε
> πόδια γιὰ κλωτσοκόπημα...
> Τὰ κεφάλια, γιὰ κεφαλιὲς μόνο
> πόδια, κεφάλια γιὰ τὰ μάτς».

Αὐτά, καὶ τὶς στιγμὲς τῆς ποιητικῆς ἀντι-ποίησης, καὶ τὶς στιγμὲς τῆς σκέτας ἀντι-ποίησης, τὰ χαίρεσαι. Τὰ ἄλλα, ὄχι:

> «Γειὰ χαρὰ σας κλειδοκράτες
> κράχτες καὶ παραχαράκτες
> ποὺ μὲ νόμο μ' ἐπιστήμη
> μὲ σοβαροφάνεια
> ξεπηδᾶτε ἀπ' τὴν ἀφάνεια,
> πλέετε στὴν ἐπιφάνεια».

Ρέας Ἐρέλ: «Συμφιλίωση».

Ὑποκειμενισμός, εὐαισθησία. Τὸ κουκούλι τοῦ ποιητῆ, πυκνὸ γύρω ἀπὸ τὴν ποιητικὴ ψυχοσύσταση τῆς Ρέας Ἐρέλ. Χάνεσαι συχνὰ μέσα στὶς λέξεις, μέσα στὶς εἰκόνες. Κι' οἱ προεχτάσεις ἀδυνατίζουν. Οἱ γραμμὲς σμίγουν καὶ θαμπώνουν ἀργὰ μέσα σ' ἕνα πίνακα κάπως ἐμπρεσσιονιστικό, κάπως παληό, χωρὶς δυνατὰ χρώματα ἢ ἔντονα, προκλητικά, ἀφυπνιστικὰ σχήματα.

Λείπει ἡ ἔκπληξη. Μιὰ θηλυκὴ πλαστικότητα τυλίγει τὸν λόγο, τὴν εἰκόνα, τὴν σκέψη:

> «Ἡ γῆς καλυμένη
> ἀπὸ θάλασσα κι' ἡ θάλασσα
> ἀπὸ γῆς σκηνικὸ γιὰ ἕνα νησί...
> Ὕστερα ταξιδέψαμε καὶ εἴδαμε
> πὼς ὑπάρχουν πελώριες
> ἐχτάσεις ποὺ δὲν εἶναι θάλασσα καὶ πελώριοι
> ὠκεανοὶ ποὺ δὲν εἶναι γῆς
> καὶ νοιώσαμε περήφανοι
> γιὰ τὸ μικρὸ νησί.

Στὴν ἀντι-ποίηση, ἡ κα Πετρώνδα (ἐσκεμμένα ἴσως) προκαλεῖ καὶ τὸ ποιητικὸ αἰσθητήριο καὶ τὴν κοινωνικὴ αὐτο-ἱκανοποίηση, ἔστω κι' ἂν δὲν καταφέρνει πάντα τὸ σωστὸ ποιητικὸ (ἢ ἀντι-ποιητικὸ) ἀποτέλεσμα.

Ἡ Ρέα Ἐρὲλ στὴν «Συμφιλίωση», δὲν προκαλεῖ, δὲν πειραματίζεται. Ἀφήνεται.

Στὶς εἰκόνες καὶ στὶς ἰδέες ὅπως τῆς ἔρχονται γιὰ τὰ πράγματα καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀφήνεται ἀκόμα καὶ στὶς λέξεις. Λὲς καὶ φοβᾶται νὰ τὶς ἀφαιρέσει, νὰ τὶς μικράνει, νὰ τὶς δουλέψει, νὰ τὶς σκοτώσει καὶ νὰ τὶς ἀποσπάσει (σὰν μέλη ἐνοχλητικὰ κι' ἀνεπιθύμητα). Χρειάζεται τόλμη, ἀπόφαση καὶ πολλὴ ἄσκηση γι' αὐτὸ ἴσως. Ἀλλοιώτικα ἡ διαρκὴς συμφιλίωση μὲ τὸν λόγο ὁδηγεῖ σὲ μιὰ νάρκη λικνιστική, εὐχάριστη ἴσως. Ἀλλὰ δὲν πληροῖ τοὺς κανόνες τῆς σωστῆς τέχνης: Οἰκονομία, πυκνότητα, μὲ τὴν ὁμορφιὰ ἢ μὲ τὸ πρόβλημα (ἢ καὶ τὰ δυό). Πιὸ πολλὴ ἀφαίρεση κι' αὐστηρότητα στὴ δομὴ γιὰ περισσότερο ἐκσυγχρονισμό. Σήμερα ἡ τεχνολογία μᾶς ἄγχει. Ὁ χρόνος λίγος. Ἡ σκέψη κι' ὁ λόγος πρέπει νὰ ἐναρμονίζονται μαζί του.

«Στασῖνος» (1968—1972).

Κυκλοφόρησε ὁ Δ' τόμος τοῦ Δελτίου τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Φιλολόγων Κύπρου «Στασῖνος».

"Ενας τόμος γεμᾶτος ἐνδιαφέρουσες μελέτες ἀκαδημαϊκὰ τεκμηριωμένες, μὲ θέματα φιλολογικά, πολιτιστικά. Στὸ τεῦχος φιλοξενοῦνται μελέτες στὰ Ἑλληνικὰ καὶ στὰ Ἀγγλικά. Ἀναφορὰ μόνο σὲ μερικές: Κ. Σπυριδάκι: «Τὰ Ὁμηρικὰ Ποιήματα καὶ ἡ Κύπρος», Κλ. Γεωργιάδου: «Ὁ Στασῖνος καὶ τὰ Κύπρια "Επη», C. M. Proussis: "Platonic Elements in Palamas", A. J. Gache: "Homer and the Pillars of Heracles".

«Μαθητικὴ Φλόγα».

Ἐτησία ἔκδοσις Β' Γυμνασίου Ἀμμοχώστου. Τὸ τεῦχος εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ἐκπαιδευτικὸ κ. Ἄναν Θεοδώρου μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀφυπηρέτησής της. Τὰ περιεχόμενα στὰ Ἀγγλικὰ καὶ στὰ Ἑλληνικά. Μερικὰ ἀπ' αὐτά: Φρύνη Γεωργίου: «Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης», Ἑλλάδα Δημητρίου, «Ὑποταγὴ στοὺς Ἀνθρώπινους Νόμους ἢ στὴ Θεία Δικαιοσύνη;» (ποίημα), Katy Dounakari, "Sunset", Katina Meletiou, "Le Tour Eiffel" κ.ἄ.

(Συνέχεια ἐκδόσεων στὸ ἑπόμενο).

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 12 Νοεμβρίου 1973.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Πλουτῆ Σέρβα: «Ἡ Ἄνοιξη τῆς Πράγας καὶ οἱ Ὑποθῆκες της».

Τὴν Ἄνοιξη τοῦ 1968 ἡ πολιτικο-οικονομικὴ κατάσταση στὴν Τσεχοσλοβακία ἦταν ὥριμη γιὰ ἀναθεώρηση καὶ ἀνατοποθέτηση. Οἱ ρίζες ἦταν βαθύτερες, παλαιότερες. Ἡ στέρηση τῆς ἐλευθερίας, ἡ ὑπαγωγὴ τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος τῆς χώρας στὸ Κεντρικὸ Κομμμουνιστικὸ Κόμμα τῆς Σοβιετικῆς Ἑνωσης, τὸ ἀπολυταρχικό, μονολιθικὸ καθεστὼς τοῦ Στάλιν καὶ τῶν μεθόδων του, εἶχε φέρει τὸ ἀνάλογο ἀποτέλεσμα καὶ τὴν ἀνάλογη ἀντίδραση: Ἕνα νέο πρόγραμμα Δράσης εἶχε καταστρωθεῖ καὶ ἦταν ἕτοιμο γιὰ ἐφαρμογὴ στὴ χώρα. Μιὰ νέα Κυβέρνηση βασίζουσα τὴν οἰκονομικὴ μεταρρύθμιση τῆς χώρας πάνω σὲ πιὸ προοδευτικὲς καὶ φιλελεύθερες ἀντιλήψεις ἦταν ἕτοιμη γιὰ νὰ ἀναλάβη τὴν ἐξουσία.

Ἡ ἀντίσταση θεωρήθηκε σὰν ἀνοιχτὴ ρωπὴ στὸν καπιταλισμό. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ἐπέμβαση ἀπὸ μέρους τῆς Σοβιετικῆς Ἑνωσης. Ἡ προσπάθεια τῶν Μεταρρυθμιστῶν τῆς Ἄνοιξης νὰ δείξουν ὅτι ὁ σοσιαλισμὸς εἶχε καὶ ἔπρεπε νὰ δείξη τὸ ἀνθρώπινο του πρόσωπο, παρεξηγήθηκε. Ἡ αὐτοδιαχείρησης, ἡ ἀπόβλεψη σὲ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ ἦταν ἀπαγορευμένα ἀπὸ τὸν Σταλινικὸ ἑξτρεμισμό. Ἀπαγορευμένα ὅπως ἦταν ὅταν κατέγραφε τὴν μαρτυρία του στὸν «Πρῶτο Κύκλο», ὁ Σολτζενίτσιν:

«Ἔτσι ἐξαγνισμένος ἀπὸ τὴν ἁμαρτία τῆς ἰδιοκτησίας, ἀπὸ ὁποιαδήποτε τάση γιὰ μιὰ κατασταλαγμένη ζωή, κι' ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία γιὰ τὶς ἀστικὲς ἀνάσες... ὁ Ζὲκ (αἰχμάλωτος σὲ Σταλινικὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως) βάζει τὰ χέρια του πίσω καὶ ἀνὰ τέσσερεις στὴ σειρά, ἕνα βῆμα δεξιὰ ἢ ἀριστερά, κι' ὁ φύλακας πυροβολεῖ χωρὶς προειδοποίηση, περιτριγυρισμένος ἀπὸ σκύλλους καὶ φύλακες, ἀναχωρεῖ γιὰ τὸ βαγόνι του».

Ἀπαγορευμένα κι' ὅταν ὁ Κέστλερ ἔγραφε τὴν προσωπική του ἐμπειρία στὸ «Σκοτάδι τὸ μεσημέρι»: Τὸ Κόμμα δὲν ἔπρεπε νἄχει καμμιὰ σχέση μὲ τοὺς Μετριοπαθεῖς. Συμβιβασμὸς μαζί τους ἐσήμαινε τὴν ταφὴ τῆς Ἐπανάστασης.

Ὁ Πλουτῆς Σέρβας δίνει τὸ δράμα τῆς Ἄνοιξης καὶ τῆς ἐπέμβασης σ' ἕνα τόμο πυκνογραμμένο γεμάτο ἀπὸ λεπτομέρειες ποὺ καμιὰ φορὰ μπορεῖ καὶ νὰ κουράσουν. Εἶναι [illegible] φανερὸ ὅτι τὸ βιβλίο δὲν ἀπευθύνεται σ' αὐτοὺς ποὺ ἐνδιαφέρονται κοινωνικὰ γιὰ τὴ βασικὴ θεωρία τῶν Μὰρξ - Λένιν - Στάλιν ὅπως ἐφαρμόζεται ἢ παραλλάζεται στὰ κομμουνιστικὰ καθεστῶτα. Ἀπευθύνεται σ' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ξέρουν ὅλες τὶς **πυκνὲς πτυχὲς τῆς προϊστορίας** τῆς Ρωσσικῆς ἐπέμβασης στὴν Τσεχοσλοβακία, τὸ 1968. Οἱ ὑποθῆκες τῆς Ἄνοιξης διαγράφονται διαρκῶς μέσα στὶς σελίδες ὅπου ἀναπτύσσεται ἡ οἰκονομικὴ - κοινωνικὴ πορεία τῆς Τσεχοσλοβακίας ὡς τὴν Ἄνοιξη τοῦ 1968.

Ἡ κυριολεκτικὴ ἀναφορὰ σ' αὐτὲς τὶς ὑποθῆκες εἶναι πιὰ ἐπισφράγιση κι' ὄχι κεφάλαιο καινούργιο.

Σωκράτη Εὐαγγελίδη: "A Short Essay on the History of Cyprus"

Τὸ βιβλίο εἶναι γραμμένο ὑποκειμενικά. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ἔλλειψη τῆς συνεποῦς δομῆς ἢ συνοχῆς. Μέσα στὶς ἱστορικὲς ἀναφορές του ὁ συγγραφέας εἰσαγάγει τὶς προσωπικές του ἀναμνήσεις κι' ἐμπειρίες. Αὐτὸ θὰ ὁμόρφαινε τὸ ἱστόρημα, ἂν ὑπῆρχε περισσότερο εὐδιάκριτη ἡ γραμμὴ κι' ἡ προσέγγιση. Τὸ ἴδιο, θἄχαν πιὸ πολὺ κῦρος, σὰν ἀντιδιαστολή, οἱ ἐπικρίσεις τοῦ συγγραφέα γύρω ἀπὸ ἱστορικὲς ἀνακρίβειες σὲ ἄλλα συγγράμματα Κυπρίων. Ὅμως ἔτσι ποὺναι δοσμένο τὸ δοκίμιο, ἀποτελεῖ ἕνα εὐχάριστο ἴσως ἱστορικὸ ἀνάγνωσμα, μὲ ἀκριβολόγες διορθώσεις σὲ ἡμερομηνίες ἢ γεγονότα ποὺ ἄλλοι ἱστορικοὶ δὲν ἔδωσαν πιστά.

Ἡ χρησιμότητά του ὅμως δὲν παίρνει ἔκταση ἢ βάθος. Ἄλλωστε ὁ συγγραφέας τὸ δηλώνει ἀπ' τὴν ἀρχή, ὅτι πρόκειται γιὰ ἕνα δοκίμιο στὸ ὁποῖο νοιώθει ἐλεύθερος νὰ ἐκφραστῆ ὅπως θέλει.

U.K. Majors' Visit to Famagusta (Municipal Corporation of Famagusta)

Κι' αὐτὴ ἡ ἔκδοση (ὅπως κι' ἡ προηγούμενη) στὰ Ἀγγλικά. Τὴν ἄνοιξη τοῦ 1972 ἐπισκέφθηκαν τὴν Κύπρο, μὲ πρόσκληση τοῦ Δήμου Ἀμμοχώστου μιὰ ὁμάδα ἀπὸ Δημάρχους καὶ Δημαρχεύοντες τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου. Ἡ ἔκδοση αὐτὴ περιλαμβάνει τὶς ὁμιλίες, τὶς συναθροίσεις καὶ τὶς ἐξορμήσεις ποὺ εἶχε ἡ ὁμάδα αὐτὴ μὲ τὸν Δῆμο καὶ ἄλλους ἐξέχοντες πολίτες τῆς Ἀμμοχώστου.

Παρὰ τὴν διαχυτη εντυπωση γιὰ τὴν θερμὴ φιλοξενία ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά, καὶ τὶς θερμὲς εὐχαριστίες ἀπὸ τὴν ἄλλη. Περισσότερα θὰ μποροῦσαν ἴσως νὰ λεχθοῦν γιὰ τὰ συγκεκριμμένα θέματα ποὺ ἀπασχόλησαν ἐπισκέπτες καὶ οἰκοδεσπότες. Ἐνδιαφέρουσα ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Πούγιουρου γιὰ τὸν ρόλο τῆς ντόπιας διοίκησης στὴν ἐθνικὴ ἀνάπτυξη: (**The Role of Total Government in National Development and Some Aspects of Local Government in Cyprus**). Θὰ ἦταν ὅμως διαφωτιστικὰ κι' ἄλλα στοιχεῖα γύρω ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα προβλήματα ποὺ συζητήθηκαν: ἀρχιτεκτονικὴ πόλεων, μόλυνση, ἡ ἀφομοίωση τῆς ἐπιτόπιας βιομηχανίας.

Τάσου Πασχάλη: Ψυχολογικὰ Προβλήματα - Θεραπευτικὴ Ἀγωγή.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Πασχάλη προβάλλει ἕνα νέο σύστημα ψυχοθεραπείας: Τὴν «Θεραπεία τῆς Συμπεριφορᾶς (**Behavior therapy**). Τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι βασισμένο πάνω σὲ μερικὲς ἀρχὲς ποὺ γιὰ τὸ σύγχρονο ἄτομο ἔχουν τεράστια, κι' ἐπικοδομητικὴ σημασία. Ὁ ψυχοθεραπευτὴς βλέπει τὸν ἐπισκέπτην σὰν ἴσον. Τὸν δέχεται ὅπως εἶναι, χωρὶς συγκατάβαση, ἐπίκριση, ἠθικολογία ἢ κήρυγμα. Καὶ ἐπιδεικνύει ἀπόλυτη ἀνεκτικότητα. ἔτσι ποὺ νὰ δημιουργεῖται μιὰ ἀτμόσφαιρα ἄνετης ἀπαλλαγμένης ἀπὸ πιέσεις ἢ φόβους.

Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ εἶναι ἀπόλυτα ταιριασμένα μὲ τὴν ψυχικὴ δομὴ καὶ τὰ προβλήματα τοῦ σύγχρονου ἀτόμου ποὺ ζεῖ στὸ κλίμα τῆς τεχνολογικῆς ἀνασφάλειας ποὺ ὑπονομεύει καὶ διχάζει **τὸ ἐγὼ** του.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου αὐτῆς ποὺ παίρνει πολὺ λιγώτερο χρόνο ἀπὸ ἐκείνην τῆς ψυχανάλησης στηρίζεται βασικὰ στὴ συνέντευξη — κατευθυνόμενη ἢ ἐλεύθερη, ἀφοῦ προηγοῦνται οἱ διαγνωστικὲς κλίμακες (**tests**) ποὺ δίνουν στὸν θεραπευτὴ πληροφορίες γιὰ τὸ ἄτομο ποὺ θἄχει γιὰ ἐπισκέπτη του.

Ἡ «ἐμπάθεια» (ταύτιση) μὲ τὸ ἄτομο εἶναι μιὰ ἀκόμη ἰδιότητα ποὺ πρέπει νὰ ἐξασκεῖται ἀπὸ τὸν θεραπευτή, κι' αὐτὴ πάλιν εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο χρειάζεται ἔντονα τὸ ἄτομο μὲ τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα. Ἡ ὅλη δὲ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ σκοπὸν ἔχει τὴν ὁδήγηση τοῦ ἀτόμου στὴν αὐτογνωσία. Διπλὸ καὶ πανάρχαιο τὸ μήνυμα: Ἅμα ξέρεις τὸν ἑαυτό σου, ξέρεις τὸ περιβάλλον σου. Κι' ὅσο κι' ἂν σὲ πονᾶ ἢ σὲ δυναστεύει ἡ σιγουριὰ τῆς γνώσης σὲ καθιστᾶ ἱκανὸ νὰ ἀντιδρᾶς χωρὶς τὴ δημιουργία σὲ σένα ψυχολογικῶν προβλημάτων.

ΝΑΓΙΑ ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 19 Νοεμβρίου 1973.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΗΠΑ: ΑΝΤΕΡΓΚΡΑΟΥΝΤ ΤΙ-ΒΙ

ΜΙΑ ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΑΝΤΙ-ΚΟΥΛΤΟΥΡΑΣ

Ἡ παράνομη ἢ μυστικὴ Τηλεόραση στὴν Ἀμερικὴ ("Αντεργκράουντ Τέλεβιζιον) βρίσκεται στὸν πέμπτο χρόνο τῆς ζωῆς της. Πῆρε μορφὴ καὶ σχῆμα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1967 ὅταν ἡ ἑταιρεία «Σόνυ» κυκλοφόρησε στὴν ἀγορὰ ἕνα νέο σύστημα φορητῆς κάμερα συνδυασμένης μὲ μηχανὴ ὀπτικογράφησης. Ἔτσι ἕνας νέος τρόπος τηλεοπτικῆς ἐγγραφῆς προσφερόταν στὸ ἄτομο πιά. Ἕνας ἀπόλυτα προσωπικὸς τρόπος ποὺ βαζε στὰ χέρια τοῦ ἰδιώτη τὴν εὐχέρεια νὰ φτειάχνη τὰ δικά του τηλεοπτικὰ προγράμματα μακρυὰ ἀπὸ τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν προπαγάνδα τῆς ἐμπορικῆς τηλεόρασης ἢ τῆς τηλεόρασης τοῦ κατεστημένου. Κάθε φορητὴ συσκευὴ εἰκονοληπτικῆς μηχανῆς καὶ ὀπτικογράφησης (μὲ ταινία βίντεο τῆς μισῆς ἴντσας) στοιχίζε γύρω στὰ $1500. Καὶ οἱ μονάδες ἢ οἱ ὁμάδες ποὺ καταπιάστηκαν μὲ τὴν χρήση τῆς νέας αὐτῆς τηλεοπτικῆς παραγωγῆς, λειτουργοῦσαν μὲ τὸν ἀκόλουθο περίπου τρόπο: Ἢ ἀνταλλάζανε ταινίες μεταξύ τους, ἢ τὶς προβάλλανε σὲ τουρνὲ στὰ κολλέγια, στὰ μουσεῖα ἢ σὲ ἄλλους δημόσιους χώρους.

Ποιοί λόγοι ὅμως ὥθησαν στὴν δημιουργία τοῦ νέου αὐτοῦ τρόπου τηλεοπτικῆς ἔκφρασης; Πρώτιστα ἡ ἐπανάσταση στὸ κατεστημένο. Ἡ σκοπιμότητα, ἡ συσκευασμένη καὶ κατευθυνόμενη παραγωγὴ (ψυχαγωγικὴ καὶ ἄλλη) τόσο στὴν ἐμπορικὴ ὅσο καὶ στὴν κρατικὴ (ἐκπαιδευτικὴ τηλεόραση) ἄφηνε κενὰ στοὺς προβληματιζόμενους.

Ἡ τηλεοπτικὴ παραγωγὴ στὴν χώρα αὐτὴ μὲ τὴν μεγαλύτερη τεχνολογικὴ ἀνάπτυξη ἔχει μερικὰ ἔντονα χαρακτηριστικά: Ὄντας τὸ κατ' ἐξοχὴν μέσον τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας, παρουσιάζει στὸ κοινὸ ἕνα στιλβωμένο, τεχνικὰ ἄψογο προϊόν, μιὰ προθήκη στὴν ὁποία προβάλλονται προγράμματα καλὰ ὀργανωμένα ποὺ ἔχουν περάσει ἀπὸ ἕνα ἐξαντλητικὸ στάδιο δοκιμῶν καὶ ἐπεξεργασίας.

Ἔτσι τὰ τεχνικὰ μέσα χρησιμοποιοῦνται μὲ τὸν πιὸ ἔξυπνο καὶ προκαθορισμένο τρόπο γιὰ νὰ φέρουν τὸν τηλεθεατὴ μπροστὰ σ' ἕνα τετελεσμένο ἀποτέλεσμα. Τὸ παίρνει ἑτοιμοπαράδοτο, τὸ δέχεται, τὸ ἀφομοιώνει καὶ τὸ υἱοθετεῖ (ἐν μέρει ἢ ἐν πολλοῖς) καὶ ὁ ρόλος τῆς τηλεόρασης σὰν μέσον μαζικοῦ ὀπνωτικοῦ ἐκπληρώνεται αἰσίως, Τὸ περιβάλλον (πνευματικό, ψυχαγωγικὸ) τοῦ θεατῆ σχηματίζεται μὲ δεδομένα κριτήρια καὶ ἠλεκτρονικὰ καλλιεργημένες προσδοκίες.

Βλέποντας λοιπὸν μ' αὐτὰ τὰ κριτικὰ μέτρα τὴν ὑφιστάμενη τηλεόραση, μιὰ ὁμάδα ἀνθρώπων ἀντέδρασαν. Ἔχοντας σὰν φιλοσοφικο - αἰσθητικὸ ὑπόβαθρο τὶς ἰδέες τοῦ Μακλούαν, τοῦ Νόρμπερτ Οὐῆνερ καὶ τοῦ Μπάκμινστερ Φοῦλλερ καταθέσαν τὸ δικό τους τηλεοπτικὸ πιστεύω: Ἡ τεχνολογία δὲν εἶναι παρὰ οὐδέτερο ἐργαλεῖο γιὰ τὴν ἐπίτευξη μεγαλύτερης ἰσορροπίας στὴν οἰκολογία. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ φτειάχνει τὸ δικό του περιβάλλον. Νὰ μὴν ἀφήνεται σ' αὐτὸ ποὺ τοῦ δημιουργοῦν τὰ τεχνολογικὰ μέσα. Ἀντὶ νἆναι παθητικὸς καταναλωτὴς τοῦ προϊόντος, νὰ παίρνη μέρος στὴν διαδικασία τῆς παραγωγῆς αὐτοῦ τοῦ προϊόντος. Ἔτσι ὁ δεσμὸς κι' ὁ διάλογος ἀνάμεσα στὸν καταναλωτὴ καὶ στὸ προϊὸν θὰ δημιουργήση μιὰ ὑγιῆ, δημιουργικὴ ἀτμόσφαιρα. Ὁ θεατής, σύμφωνα μὲ τοὺς ἱδρυτὲς τῆς "Αντεργκραουντ Τὶ-Βί, θὰ πρέπει νὰ συνδιαλέγεται μὲ τὸ ἴδιο τὸ μέσο κι' ὄχι νὰ γίνεται παθητικὸς δέκτης τῶν ἠλεκτρονικῶν μηνυμάτων του. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ παίρνη στὰ χέρια του τὴν κάμερα καὶ τὴν συσκευὴ ὀπτικογράφησης καὶ νὰ «κάνη τηλεόραση». Χωρὶς δοκιμές, χωρὶς προκαθορισμένα αἰσθητήρια. Αὐθόρμητα μὲ στόχους πάντα τὴν ἐπικοινωνία αὐτοῦ ποὺ ὀπτικογραφεῖ καὶ αὐτοῦ ποὺ ὀπτικογραφεῖται, χωρὶς τὴν παρέμβαση τῶν ἀπολιθωμάτων τῆς κατεστημένης τηλεοπτικῆς παραγωγῆς.

Ἔτσι μιὰ ὁλόκληρη καινούργια αἰσθητικὴ γεννιέται. Μιὰ νέα γραμματικὴ κι' ἕνας νέος κώδικας καὶ χῶρος γιὰ τὴν τηλεόραση. Ἕνας ἀστυνομικὸς ποὺ ὀπτικογραφεῖται ἐνῶ καταγράφει ἢ ἐπιπλήττει παραβάτες. Μιὰ γρηὰ ποὺ ὀπτικογραφεῖται ἐνῶ ἀτενίζει μὲ δέος τὴν τροχαία καὶ προσπαθεῖ νὰ διασταυρώσει ἀνάμεσα στὸ πλῆθος (μιᾶς ἄλλης ἐποχῆς καὶ μιᾶς ἄλλης νοοτροπίας). Ἕνα νεαρὸ ζευγάρι ποὺ γεύεται τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς στὸ πάρκο, στὸ δρόμο. Ὅλοι εἶναι ἐνήμεροι γιὰ τὴν συμμετοχή τους στὸ πείραμα. Ὅλοι ἀνακαλύπτουν ἕνα νέο ὀπτικὸ ἑαυτό, ἀληθινό. ἄμεσο, ζωντανό. Χωρὶς μακιγιάζ, χωρὶς νοήματα γιὰ ἔναρξη ἢ λήξη, χωρὶς τὴν προσπάθεια μὲ «ὕφος» ἢ «φυσικότητα» μπροστὰ στὸν φακὸ τῆς εἰκονοληπτικῆς μηχανῆς.

Ἕνα νέο εἶδος «βίντεο - βερὶτα» δημιουργεῖται, πιὸ εἰδικὰ ἀπὸ τὶς ὁμάδες τῆς "Αντεργκράουντ ποὺ ὀπτικογραφοῦν στὸ δρόμο.

Ὑπάρχουν τώρα στὴν Ἀμερικὴ κάπου ἑκατὸ ὁμάδες τῆς "Αντεργκράουντ Τὶ-Βί. Ἀνταλλάζουν προγράμματα, καταπολεμώντας ἔτσι τὸν θεσμὸ τῆς ἀχορταγιᾶς. Χρήσεις τῆς παραγωγῆς αὐτῆς συμπεριλαμβάνουν ἐκπαιδευτικοὺς σκοπούς. Στὸν Καναδᾶ, γιὰ παράδειγμα, ἑκατοντάδες παιδιὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ χαμηλώτερα κοινωνικὰ στρώματα, ἔχουν καλλιεργήσει τὶς ἱκανότητες τους, ἀσχολούμενα μὲ τὰ προγράμματα καὶ τὶς ἐμπειρίες τοῦ τρόπου αὐτοῦ τηλεοπτικῆς παραγωγῆς. Τὸ μέσο ἔχει ἐπίσης χρησιμοποιηθῆ σὰν ὀπτικὴ μεσολάβηση ἀνάμεσα σὲ ἀντιμαχόμενα κόμματα ἢ ὁμάδες. Ὀργανώσεις Μαύρων, ὅπως οἱ Μαῦροι Πάνθηρες, ἔχουν συνεργασθεῖ μὲ τὴν "Αντεργκραουντ. Ἡ ψυχοθεραπεία δὲ ἔχει ἐπίσης χρησιμοποιήσει τὴν τηλεοπτικὴ αὐτὴ ἐμπειρία ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἀνάλυση ἀσθενῶν.

"Αν θὰ διαδοθῆ ἢ ἂν θὰ ἐγκωθῆ τὸ κίνημα αὐτό, ὁ χρόνος μόνο θὰ τὸ δείξη. Τώρα ἀκόμη βρίσκεται στὰ πρῶτα του βήματα, κι' ἀκόμα συναντᾶ τεράστιες πρακτικὲς δυσκολίες. Καὶ ἄλλες δυσκολίες: Τὴν ἀντίδραση τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν μεγαλώσει μὲ τὴν γνωστὴ τηλεοπτικὴ αἰσθητικὴ καὶ ἐμμένουν στὰ καθιερωμένα μέτρα.

Στὴ συγκέντρωση τῆς "Αντεργκράουντ ποὺ συμμετεῖχα ὑπῆρχαν ἐμφανεῖς ὅλες οἱ πρακτικὲς δυσκολίες κι' ὅλα τὰ αἰσθητικὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζει τὸ κίνημα. Γιὰ νὰ προβληθοῦν οἱ ταινίες ποὺ ἡ ὁμάδα ἔφερε στὸ Πανεπιστήμιο, κι' οἱ ἄλλες ποὺ ὀπτικογραφήσαμε στὸν χῶρο τοῦ Πανεπιστημίου ὅλη μέρα, ἔπρεπε νὰ γίνουν εἰδικὲς ἠλεκτρικὲς προσαρμογὲς στὴν αἴθουσα προβολῆς. Τὸ ἐλεύθερο στὴν εἴσοδο, ἡ ἀσταμάτητη σχεδὸν προβολὴ (μὲ ὅλη τὴν φυσικότητα στοὺς ἤχους, τραγούδια ἢ μουσικὴ) — κάποτε ὄχι τόσο αἰσθητικὰ καθιερωμένους — δημιουργοῦσαν μιὰν ἀτμόσφαιρα ἔντασης καὶ πυκνῶν καταπιεστικῶν κραδασμῶν, ποὺ λίγο - πολὺ θύμιζε φεστιβὰλ πόπ - μιοῦζικ ἢ ψυχεδελικὴ ἔκθεση. Κι' ἐπιπρόσθετη δυσκολία. Κάποιος καθηγητὴς (μὲ τὸ σύστημα τοῦ κλειστοῦ κυκλώματος ποὺ εἶχε ἐγκατασταθεῖ) συζητοῦσε ἐπίμονα κι' ἔντονα μ' ἕνα ἐκπρόσωπο τῆς ὁμάδας γύρω ἀπὸ τοὺς στόχους καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς "Αντεργκραουντ. (Καὶ μέρος τῶν παριστα μένων παρακολουθοῦσε στὴν ὀθόνη στὴν αἴθουσα διαλειμματικὰ καὶ θορυβώδικα).

Πιστεύω στὸν ἄνθρωπο, ἐπαναλάμβανε πεισματάρικα. Καὶ στὴν ἱκανότητα του νὰ διατηρεῖ τὴν ἀνθρωπιά του, εἴτε ἡ Τηλεόραση τοῦ δίνεται σὰν τετελεσμένο καταναλωτικὸ προϊόν, εἴτε τοῦ δίνεται σὰν διαδικασία στὴν ὁποία μπορεῖ νὰ συμμετέχη. Δὲν εἶστε παρὰ μιὰ σαπουνόφουσκα ποὺ θὰ διαλυθῆ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Ἡ τεχνολογία κι' ὁ ἄνθρωπος θὰ βροῦν τρόπο νὰ ξεδιαλύνουν τὶς διαφορές τους. Χωρὶς τὰ πειράματα καὶ τὶς πρωτοπορεῖες σας...

"Ομως χωρὶς τὰ πειράματα καὶ τὶς πρωτοπορεῖες (εἴτε πεθάνουν εἴτε ἐπιβληθοῦν) ὁ βάλτος εἶναι σίγουρος. Καὶ βαθύς.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 26 Νοεμβρίου 1973.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΒΔΟΜΑΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΟΣ & ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Βρισκόμαστε στὴν Ἑβδομάδα Βιβλίου. Στὰ πλαίσια της ὀργανώνεται ἔκθεση βιβλίου στὸν χῶρο τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως Κύπρου, συζήτηση γύρω ἀπὸ τὸ Βιβλίο στὴν Κύπρου καὶ τὴν κίνηση του, καὶ δημόσια συζήτηση γύρω ἀπὸ τὸ Βιβλίο.

Ἡ χώρα μας δὲν εἶναι ἀμέτοχη στὴν μεγάλη σύγκρουση τῆς ἐποχῆς μας. Εἶναι μιὰ ὀξυνόμενη, κλιμακωνόμενη σύγκρουση ἀνάμεσα σὲ δυὸ εἴδη πολιτισμοῦ, σὲ δυὸ κόσμους σκέψης καὶ κοσμοθεωρίας. Ἀπὸ τὴ μιὰ ὁ «γαλαξίας τοῦ Γουτεμβέργιου» ποὺ δίνει ἀπελπισμένες πεισματάρικες μάχες. Ὀργανωμένες ἐκούσια καὶ συνειδησιακά. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ γαλαξίας τῶν σύγχρονων ἠλεκτρονικῶν μέσων ποὺ μὲ τρόπο φυσικό, διαβρωτικὸ καὶ ἀνεμπόδιστο κατακτᾶ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο καὶ ἀναδημιουργεῖ τὴν κοινωνικὴ συνείδηση στὰ πλάτη τῆς γῆς.

Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ νὰ θορυβηθοῦμε παντοῦ, καὶ στὴν Κύπρο. Ὁ πολιτισμός μας πανάρχαιος. Ἕνας πολιτισμὸς ποὺ ἐδραιώθηκε στὶς ἀρχὲς καὶ στὶς ἀξίες τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς κοσμογονίας. Μιᾶς κοσμογονίας ποὺ ἤθελε τὸν ἄνθρωπο, Ἄτομο, Μονάδα μὲ ἰδιαίτερες προεκτάσεις, ἀντιλήψεις καὶ συνειδησιακοὺς κραδασμούς. Αὐτὸ τὸν πολιτισμὸ τοῦ Ἀτόμου καὶ τοῦ ἀτομικοῦ δράματος τὸν διατηρήσαμε αἰῶνες. Κοσμοπολίτικο σταυροδρόμι ὅμως ἡ μικρή μας χώρα δὲν μποροῦσε νὰ μείνη ἄμοιρη στὰ σύγχρονα πεπρωμένα. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἐδραιωμένος στὸν λόγο (σὰν συνειδησιακὴ λειτουργία καὶ σὰν μέσο προφορικῆς ἢ γραπτῆς ἔκφρασης ἐκτοπίζεται σήμερα. Ἡ ἐκτόπιση του ἄρχισε μὲ τὸν τηλέγραφο τοῦ Μαρκόνι. Κι' κλιμακώθηκε μέσα στὰ τελειοποιημένα σύγχρονα ἠλεκτρονικὰ μέσα τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Τὸ ραδιόφωνο, τὴν τηλεόραση. Κι' αὐτὰ τὰ σύγχρονα μέσα ξαπλώθηκαν καὶ στὴν Κύπρο. Κι' ἀπαιτοῦν τὸ μερίσμά τους ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πολιτιστικὴ ἔκφραση τοῦ Κυπρίου — ὅπως καὶ τοῦ ἀνθρώπου σ' ὅλη τὴ γῆ.

Καὶ τὸ μέρισμα αὐτό: ἡ ἐπαναφορὰ στὴ νομαδοποίηση. Ἡ δημιουργία τῆς μαζικῆς συνείδησης καὶ τοῦ μαζικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀντιμέτωποι λοιπὸν στὴν ἐποχή μας δυὸ κόσμοι, δυὸ πολιτισμοί: ὁ τυπογραφικὸς πολιτισμὸς ποὺ τράβηξε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ πλαγκτὸν τῆς νομάδας καὶ τοῦδωσε ἀτομικὴ ὑπόσταση. Κι' ὁ ἠλεκτρονικὸς πολιτισμὸς ποὺ ὁδηγεῖ ξανὰ τὸν ἄνθρωπο στὴ νομαδοποίηση. Ἰσοπεδώνει, ἐξομοιώνει τὰ κριτήρια καὶ τὶς ἀξίες του. Κοιμίζει τὸ προσωπικὸ ὅραμα καὶ τὸ ὑποκαθιστᾶ μὲ τὴν κοινὴ παράσταση, τὴν κοινὴ γνώση, τὴν διαπλανητικὴ ὁμοιομορφία.

Ἡ διαμόρφωση τῆς ψυχικῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὰ ἀντικείμενα ποὺ θρέφουν τὴν ὅραση. Εὐαίσθητοι ἐκφραστὲς τῆς ἀλήθειας αὐτῆς, ὅπως πάντα οἱ μεγάλοι τῆς ποίησης. Γράφει ὁ μυστικιστὴς Οὐίλλιαμ Μπλέηκ:

«Τὰ Ἑφτὰ Ἔθνη τραπήκανε μπροστά του σὲ φυγή: μεταβληθήκανε σ' αὐτὸ ποὺ ἀτενίζαν».

Κι' ἄλλος ἕνας μυστικιστής, πιὸ κοντὰ στὰ χρόνια καὶ στὸ πνεῦμα μας, ὁ Οὐὸλτ Οὐίτμαν, ἐπαναλαμβάνει πιὸ ἁπλᾶ:

«Ἦταν ἕνα παιδὶ ποὺ ξεκι-
(νοῦσε κάθε μέρα
κι' αὐτὸ ποὺ πρωτοκοίταζε
αὐτὸ γινόταν.
Κι' αὐτὸ ποὺ κοίταζε
γινόταν μέρος του
γιὰ μέρος τῆς μέρας
γιὰ χρονια
ἢ γιὰ κύκλους ἀπὸ χρόνια».

Τροφὴ τῆς ὅρασης ἀπὸ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ τύπου κι' ἔπειτα ἦταν τὸ βιβλίο. Ἡ ἑνότητα, ἡ συνοχὴ καὶ ἡ λογικὴ συνέπεια ἦταν χαρακτηριστικὰ δεμένα μὲ τὴν λειτουργία τῆς ἀνάγνωσης. Κι' αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ προεκτείνονταν στὴν ὀργάνωση τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ διάβαζε ἐξασκοῦσε τὴ φαντασία του: ἡ ἀναλογία δηλαδὴ ἀνάμεσα στὴν πραγματικότητα καὶ στὶς προεκτάσεις τῶν διανοητικῶν καὶ ψυχικῶν του λειτουργιῶν εὕρισκε πεδίο δράσεως. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἀτομικῶν ἰδιοτήτων εἶχε ἔδαφος πρόσφορο. Τὸ ἄτομο, σὰν ξέχωρη μονάδα ἀποκαθιστοῦσε διάλογο μὲ τὶς ἰδέες, αἰσθητικές, φιλοσοφικὲς τοῦ συγγραφέα. Κι' ὁ συγγραφέας, μὲ τὴ σειρά του, ἀντλοῦσε μὲν ἀπὸ τὸν κοινὸ μῦθο ἀλλὰ ἡ ἔκφραση ἦταν προσωπική. Ἔτσι ἡ ἐπικοινωνία μέσῳ τοῦ ἀναγνώσματος ἐκαλλιεργοῦσε τὴν ἀτομικότητα, τὶς ἰδιαίτερες ἱκανότητες τῆς φαντασίας, τοῦ λογισμοῦ, τῆς ἐνόρασης. Μὲ τὰ πολλὰ χρόνια οἱ ἰδέες, τὰ βιώματα, οἱ ἀξίες ποὺ πρόβαλλε τὸ βιβλίο, δημιούργησε τὴν ὁμάδα: τὸ ἀναγνωστικὸ κοινό. Καὶ μέσα ὅμως ἀπὸ τὰ κοινὰ αἰσθητήρια ποὺ τὸ βιβλίο ἀπηύθυνε σ' αὐτὸ τὸ κοινό, ὁ ἀναγνώστης πάντα εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ καλλιεργεῖ καὶ νὰ διατηρεῖ τὴν ἀτομικότητά του. Κι' αὐτὸ τοῦ τὸ ἐπέτρεπε ἡ ειδικὴ ἐπίδοση τῆς ὅρασης στὴν λειτουργία τῆς ἀνάγνωσης. Οἱ ὑπόλοιπες αἰσθήσεις, ἡ ἀκοή, ἡ ἀντίληψη ἦσαν ἀπομονωμένες. Ἡ ὅραση λειτουργοῦσε μόνη της, σὰν μέντιουμ στὴν διοχέτευση τῶν ἀφυπνιστικῶν μηνυμάτων γιὰ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση, γιὰ προβληματισμό, γιὰ γνώση.

Ἡ ἐξατομίκευση αὐτὴ κράτησε πέντε σχεδὸν αἰῶνες. Κι' ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς τοῦ ἀτομισμοῦ, τῆς ἰδιαιτερότητας εἶδε τὴν δημιουργία τῆς διαχώρησης ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους τοῦ πλανήτη: τὰ θρησκεύματα, οἱ φυλές, τὰ ἔθνη ἀναπτυχθῆκαν σὲ ἀνησυχητικὸ κάπως βαθμό, μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ὑπερβολῆς καὶ τοῦ φανατισμοῦ ποὺ ἀπειλεῖ συχνὰ τὴν εἰρηνικὴ συνύπαρξη.

Σήμερα ἡ ὅραση λειτουργεῖ σὲ σχέση μὲ τὰ ἠλεκτρονικὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Καὶ πρὸ πάντων, μὲ τὸ πιὸ δυνατὸ καὶ διαδεδομένο μέσο, τὴν τηλεόραση. Ὅμως δὲν εἶναι ἡ τηλεόραση ζωντανός, ἐνεργὸς ἀγωγὸς τῶν μηνυμάτων στὰ συνειδησιακὰ στρώματα τοῦ ἀνθρώπου (ὅπως καὶ εἶναι τὸ βιβλίο). Μὲ τὴν ὅραση λειτουργεῖ καὶ ἡ ἀκοή. Μὲ τὶς δυὸ συλλειτουργεῖ ἡ γνώση κι' ἡ ἀντίληψη. Ἡ ἐπεξεργασία τῆς τροφῆς ποὺ μπορεῖ νὰ γίνη στὴν διαδικασία τοῦ διαβάσματος ἐδῶ λείπει. Οἱ παραστάσεις, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰ κριτήρια κι' οἱ ἀξίες ποὺ προβάλλονται κατέχουν μιὰ δύναμη ἄμεση, τρομαχτική. Τὸ ἄτομο τὰ καταναλήσκει. Δὲν βρίσκει καιρὸ νὰ ἀντιδράσει γιατὶ κι' οἱ ἄλλες αἰσθήσεις του εἶναι ἀπησχολημένες. Ὁ σύγχρονος μῦθος διαμορφώνεται μὲ τὴν ζωντανὴ (συχνὰ τὴν τυποποιημένη εἰκόνα καὶ διοχετεύεται ταυτόχρονα ἀνάμεσα σὲ ἄτομα σκορπισμένα στὰ διαπλανητικὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος.

Ἔτσι ἕνας νέος κοινὸς μῦθος δημιουργεῖται. Τὰ φράγματα ἀργὰ ἀλλὰ μεθοδικὰ φθείρονται καὶ τὰ βιώματα κι' οἱ ἀξίες τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνῶν διασταυρώνονται καὶ ἐφάπτονται. Τὰ συνειδησιακὰ στρώματα τοῦ ἀτόμου, τῆς ἰδιαίτερης φυλῆς ἢ τοῦ ἰδιαίτερου ἔθνους ἐξέρχονται ἀπὸ τὴ στεγανή τους μόνωση καὶ μιὰ ὁμοιογένεια διαποτίζει τὶς προσδοκίες καὶ τὶς μνῆμες. Κι' οἱ μᾶζες βλέπουν, ἀτενίζουν κι' ἀπορροφοῦν. Καὶ ταυτίζονται. Γιὰ χρόνια ἢ γιὰ κύκλους ἀπὸ χρόνια.

Κι' ὁ διανοητής; Αὐτὸς ποὺ μὲ τὴν πέννα στὰ χρόνια τοῦ τυπογραφικοῦ πολιτισμοῦ, ἀντλοῦσε ἀπὸ τὰ ἀρχέτυπα τῆς ἀνθρωπότητας γιὰ νὰ ἀγγίξη τὸ ἄτομο, μὲ τὴν ἰδιαίτερη ἀφετηρία τὸ ἔντυπο; Τώρα ὁ ρόλος του μεταβάλλεται. Δὲν ἀπευθύνεται στὰ ἄτομα ἀλλὰ κοινὰ καὶ ταυτόχρονα στὴ μάζα. Τὶς μεγάλες ὁμάδες ἔχει καθῆκον νὰ ἀφυπνίζει, νὰ διαφωτίζει καὶ νὰ ἡγεῖται πνευματικά.

Αὐτὰ τὰ προβλήματα, αὐτὲς οἱ ἀλλαγὲς δὲν μᾶς ἔχουν ἀφήσει ἄγγιχτους στὴν Κύπρο. Ἡ ἀναμέτρηση τῶν δυὸ πολιτισμῶν, τοῦ τυπογραφικοῦ μὲ τὴν ἀτομικοποίηση του καὶ τοῦ ἠλεκτρονικοῦ μὲ τὴν νομαδοποίησή του βρίσκονται πολὺ μαζί μας.

Κι' οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τὴν ἐξάλειψη ἢ τὴν ἐξασθένηση τῆς ἀτομικότητας, μὲ τὴν ἐγατάλειψη τοῦ βιβλίου εἶναι πιὸ αἰσθητοὶ σὲ μᾶς ποὺ μεγαλώσαμε σὰν ἔθνος μὲ τὶς ἀξίες τῆς προσωπικότητας τοῦ Ἀνθρώπου τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ παρὰ ὁπουδήποτε ἀλλοῦ.

Γι' αὐτὸ κι' εἶναι φυσικὸ μπρὸς στὴν ἀπειλὴ ποὺ ἀντιμέτωπίζει ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα νὰ ὑπάρχη ἡ ἀντίδραση. Ἡ συσπείρωση γύρω ἀπὸ τὸ βιβλίο καὶ τὸν ρόλο του. Ἡ ἐμμονὴ στὶς ἀξίες ποὺ ἐκπροσώπευε καὶ ἐκπροσωπεύει.

Ὁ Μακλοῦαν, τὸ σύγχρονο μαντεῖο τῶν ἠλεκτρονικῶν ἐπικοινωνιῶν, ὅπως χαρακτηρίζεται, διατυπώνει τὴν ἔξῆς σκέψη στὸν «Γαλαξία τοῦ Γουτεμβέργιου» : Μετὰ ἀπὸ χρόνια (αἰῶνας ἴσως) οἱ τωρινὲς ἀντιλήψεις μας γύρω ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ βιβλίου σὰν μέσου διαφώτησης καὶ ἀνύψωσης θὰναι τόσο ξεπερασμένες ὅσο εἶναι γιὰ μᾶς σήμερα οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Μεσαίωνα. Κι' ἡ μαζικοποίηση τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας μὲ τὰ ἠλεκτρονικὰ μέσα θὰναι τετελεσμένο γεγονός.

Σήμερα ὅμως, καὶ πάντα μὲ γνώμονα τὶς ἀξίες ποὺ θρέψαν τὸν πολιτισμό μας καὶ τὴν ἔκφρασή του, τὸ βιβλίο εἶναι ἡ ἐκδιωγμένη φωνὴ τῆς ἰσορροπίας, ἡ φωνὴ ποὺ ξυπνᾶ καὶ συγκροτεῖ τὴν ἀτομικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ καὶ φυσικὴ καὶ σωστὴ ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν διατήρηση καὶ διάδοσή του.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 10 Δεκεμρίου 1973

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ο ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ : ΕΝΔΕΙΞΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ὁ καταναλωτισμὸς εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῶν ἀνεπτυγμένων ἢ ἀναπτυσσόμενων κοινωνιῶν. Ἡ οἰκονομικὴ εὐεξία τὸ ἀνέβασμα τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου εἶναι ταυτόσημα, στὸ πρῶτο πλάνο, αὐτὸ τῶν φυσικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὴν ἀπόκτηση ἀντικειμένων. Ἀκόμα καὶ στὸ δεύτερο πλάνο. Στὸ ἐπίπεδο τῶν συναισθηματικῶν ἀναγκῶν. Ὁ ἄνθρωπος γεμίζει πρῶτα τὴ ζωή του, τὸ σπίτι του, τὴν οἰκογενειακή του φωλιὰ μὲ ἐκεῖνα τὰ ἀντικείμενα ποὺ θὰ τοῦ δώσουν περισσότερες εὐκολίες, ἀνέσεις. Μὲ τὰ εἴδη πρώτης ἢ δεύτερης ἀνάγκης. Τὰ φαγώσιμα, τὸν ρουχισμό, τὴν ἐπίπλωση. Κι' ὕστερα, συνυφασμένο πάντα μὲ τὸ πρῶτο, ἀκολουθεῖ τὸ δεύτερο πλάνο. Ἡ περισσότερη πολυτέλεια. Τὰ ἀντικείμενα — ἀτομικά, σπιτικά, οἰκογενειακὰ — ποὺ συμπληρώνουν ἄλλα κενά. Τελειοποιοῦν τὴν αἰσθητικὴ ἐμφάνιση, δίνουν περισσότερη ψυχολογικὴ ἀσφάλεια, ἀνεβάζουν τὸ ἄτομο ἢ τὴν οἰκογένεια σὲ κῦρος καὶ σὲ ὑπόσταση, μέσα στὸ συγκριτικὸ κοινωνικὸ πλαίσιο. Τὸ τελειότερο πλυντήριο γιὰ τὴ νυκοκυρά, ἡ μεγαλύτερη κουζίνα γιὰ τὸ παιδί, τὸ ἀκριβώτερο αὐτοκίνητο γιὰ τὸν ἐμπορευόμενο, τὸ μεγαλύτερο, πιὸ πολυτελὲς σπίτι γιὰ τὴν ἀναπτυσσόμενη ἀστικὴ οἰκογένεια. Ὅλα σημάδια τῆς κοινωνίας ποὺ ἀναπτύσσεται οἰκονομικά. Ἡ ἀπόκτηση τῶν ἀντικειμένων στὴν πρώτη διάταξη τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης. Φυσικά, ὅταν κορεσθῆ ὁ πρῶτος κι' ὁ δεύτερος κύκλος τῶν καταναλωτικῶν ἀναγκῶν. Ὅταν καὶ οἱ πρῶτες φυσικὲς κι' οἱ ἑπόμενες συναισθηματικὲς ἀνάγκες ἱκανοποιηθοῦν, οἱ πιθανότητες εἶναι νὰ ξυπνήση ὁ τρίτος κύκλος, τῶν πνευματικῶν κενῶν καὶ ἀναγκῶν. Ἐκεῖ τὸ ἄτομο δὲν χρειάζεται τὰ ἀντικείμενα, μικρά, μεγάλα, μέτρια ἢ πολυτελῆ νὰ τοῦ γεμίζουν τὴ ζωή. Οἱ ἀπαιτήσεις του, τὰ κενά του στρέφονται σὲ ἄλλες κατευθύνσεις λιγώτερο ὑλικές, πιὸ ρευστὲς κι' ἀσχετες μὲ τὴν στερεὰ συγκεκριμένη ὕλη τοῦ ἀντικειμένου.

Φυσικὰ τὰ ἐπίπεδα δὲν εἶναι στεγανὰ χωρισμένα. Καὶ ἡ πνευματικὴ ἄνθηση — σὲ ἄτομα ἢ σὲ κοινωνίες μπορεῖ νὰ συνυπάρχει μὲ τὴν ἀπουσία ἢ τὴν ἀφθονία τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν. Οἱ συντελεστὲς ἐξ ἄλλου τῆς πνευματικῆς αὐτῆς εὐφορίας μπορεῖ νἆναι ἄλλοτε ἱστορικοὶ ἢ κοινωνικοί.

Μᾶς ἐνδιαφέρει ὅμως σήμερα ἡ καταναλωτικὴ εὐεξία. Ὄχι σὰν φαινόμενο μακρυνὸ ἢ γενικὸ μόνο, ἀλλὰ σὰν ἐκδήλωση τῆς Κυπριακῆς οἰκονομικῆς ζωῆς.

Τὶς τελευταῖες δεκαετίες ἡ μέση τάξη στὴν Κύπρο πῆρε μιὰ θεαματικὴ ἀνιοῦσα. Οἱ ἀριθμοὶ ἀνεβῆκαν, τὸ ἐπίπεδο ἀνέβηκε. Οἰκοδομικὸς ὀργασμός, φοίτηση ἐντυπωσιακὴ στὰ Πανεπιστήμια, αὐτοκίνητα, πληθώρα ἀνέσεις, ταξίδια. Ὅσον καιρὸ ὅμως ἡ ἐπέκταση, ἡ εὔρυνση τῆς μεσαίας τάξεως ἦταν ἀκόμα στὸ γίγνεσθαι, ἡ ἀνησυχία τοῦ καταναλωτῆ δὲν ἐκδηλώνονταν. Οἱ ἀγοραστὲς δίναν χρήματα καὶ πλουτίζανε τὴ ζωὴ καὶ τὰ σπίτια τους μὲ τὰ ὑλικὰ ἀγαθά. Φυσικὰ οἱ ἰδιαίτερες φωνὲς τῆς διακρισης ἢ τῆς διαμαρτυρίας δὲν λείπανε. Ὅμως δὲν ὑπῆρχε ἡ ὀργανωμένη ἀντίσταση στὶς προσπάθειες τοῦ πωλητῆ νὰ προωθήση τὸ ἐμπόρευμά του. Κι' αὐτὸ ἦταν ἔτσι ἕνας τρόπος, μιὰ πρόσκληση γιὰ τὸν πωλητὴ νὰ ἀνεβάζει τὶς τιμές του κατὰ βούληση, καὶ νὰ προωθῆ τὸ ἐμπόρευμά του, χωρὶς νὰ ὑπολογίζη προσεκτικὰ τὴν ἀντιδραστικότητα τοῦ καταναλωτῆ. Ἡ ἐλεύθερη οἰκονομία τῆς χώρας ἐξ ἄλλου δὲν ἀποτρέπει τὴν τακτικὴ αὐτή. Ἔτσι, πλάϊ στὸν πληθωρισμὸ στὸν ὁποῖο ὁδηγοῦσε τάχιστα ἡ ἀνεμπόδιστη τακτικὴ τοῦ πωλητῆ, ὁ καταναλωτὴς δὲν εἶχε ν' ἀντιτάξη τίποτ' ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ παθητικὴ ἄγονη στάση.

Ἡ Κυπριακὴ ἀγορὰ ὅμως κατακλύσθηκε μὲ καταναλωτικὰ ἀγαθὰ γιὰ πολὺν καιρό. Ἔτσι ποὺ τὰ κριτήρια, οἱ προθέσεις, κι' οἱ ἀγορὲς τοῦ καταναλωτῆ φτάσουν ἴσως σὲ μιὰ κρίσιμη καμπή. Ἐμπλουτίσθηκε ἡ ἐμπειρία τοῦ κοινοῦ — ἂν ὄχι πάντα, μὲ τὴν ἀγορά, μὲ τὴν γνωση καὶ τὴν ἐνημέρωση τουλάχιστον — μὲ ὅλα τὰ ποικίλα εἴδη ποὺ κάνουν σήμερα τὴ ζωὴ πιὸ εὔκολη, πιὸ ὄμορφη. Ὁ Κύπριος καταναλωτὴς ἔχει στὴν κλίμακα τῶν γνώσεων του μιὰ πολὺ πλατειὰ ἀρίθμηση ἀγαθῶν. Βλέπει πολλά. Ἀγοράζει ἀρκετά. Οἱ προτιμήσεις του, τὰ γοῦστα του ὁ ξυνθῆκαν, ἐκαλλιεργηθῆκαν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ νομισματικὸς πληθωρισμὸς δημιουργεῖ, ὅπως εἴπαμε ἄλλα προβλήματα: Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πωλητὲς ὁδηγοῦνται στὴν ἀσυδοσία. Χωρὶς ἔγκριση, χωρὶς ἐξήγηση — ἐλεύθερη σοῦ λένε ἡ οἰκονομία — ἀνεβάζουν τὶς τιμὲς τῶν προϊόντων ὅποτε καὶ ὅταν τὸ θεωρήσουν ἀπαραίτητο. Θέλετε ἕνα - δυὸ χοντρὰ παραδείγματα ποὺ ἀσφαλῶς ὅλοι θἄχετε ὑπ' ὄψη;

Σήμερα ὁ συνοικιακὸς μπακάλης δίνει 3 σελ. τὴν ὀκὰ τὴν ζάχαρη. Αὔριο μπορεῖ νὰ τὴν κάνει 4½. Πέρσυ ὁ καταστηματάρχης ἔδινε σὲ ξεπούλημα πουλόβερς γιὰ 25 σελ., φέτος, τὰ ἴδια ἀκριβῶς πουλόβερς τοῦ περσυνοῦ ξεπουλήματος τιμοῦνται στὰ 35 σελ. Ἀγοράζεις μαστίχες ἀπὸ δυὸ διαφορετικὰ μαγαζιά. Τοῦ πρώτου εἶναι παλιές, στεγνές, πανάρχαιες. Τοῦ ἄλλου φρέσκες, ἀκίνδυνες.

Στὴν ἐλεύθερη οἰκονομία, τὸ μεγαλύτερο ἴσως ἰσοζύγιο προσφέρεται ἀπὸ τὸν συναγωνισμό. Ὁ συναγωνισμὸς ὅμως ἕνα κύριο στόχο ἔχει στὶς ἀνεπτυγμένες χῶρες: Νὰ τραβήξη, νὰ πείση, νὰ πουλήση στὸν πελάτη, στὸν καταναλωτή. Γι' αὐτὸ καὶ στὰ πλαίσια αὐτοῦ τοῦ συναγωνισμοῦ, θεσμὸς δυνατός, ὁλόκληρο οἰκονομικὸ οἰκοδόμημα εἶναι κι' οἱ διαφημίσεις. Ἡ διαφήμιση εἶναι μιὰ ἀνοιχτὴ ὁμολογία τοῦ πωλητῆ στὸν καταναλωτή: Προσπαθεῖ νὰ ἐξιχνιάση τὴν ψυχολογία του. Νὰ βρῆ τὰ εὐπρόσβλητα, εὐαίσθητα του σημεῖα καὶ νὰ τὰ δουλέψη. Γι' αὐτὸ καὶ στὶς χῶρες ὅπου ἡ κατανάλωση εἶναι πιὰ παληὸ κατασταλαγμένο κοινωνικο - οἰκονομικὸ φαινόμενο, ἡ διαφήμιση εἶναι τὸ φανταχτερὸ προπύργιο τοῦ πωλητῆ.

Στὴν Κύπρο λοιπόν, δὲν εἶναι τυχαία ἡ ἔμφαση στὶς δ ι φημίσεις τὰ τελευταῖα χρόνια. Ὁ πωλητὴς βλέπει πὼς ἡ ἀγορὰ κατακλύζεται μὲ προϊόντα. Ὁ καταναλωτὴς εἶναι ἐκτεθειμένος σὲ πολλὲς προκλήσεις, πολλοὺς πειρασμούς, πολλὲς ἐπιδράσεις. Ὁ διαφημιστὴς τοῦ κάθε προϊόντος θέλει τὸν καταναλωτὴ αὐτὸ δικό του.

Ἡ διαφήμιση ὅμως δουλεύει κυρίως πάνω σὲ ὑποσυνείδητα ἐπίπεδα. Παράδειγμα: Ὁ σκεφτικὸς ὑπάλληλος κοιτάζει τὴν ἐφημερίδα, ἐνῶ ἀναλογίζεται μὲ πικρία ὅτι ὁ συνάδελφός του προήχθη, ἐνῶ αὐτὸς ἀκόμη. Κι' ὁ πετυχημένος συνάδελφός του ἔχει αὐτοκίνητο Βόλβο. Ἂν ἐκείνη τὴ στιγμὴ πέσει τὸ βλέμμα του σὲ διαφήμιση τοῦ Βόλβο στὴν ἐφημερίδα ποὺ κρατᾶ, οἱ πιθανότητες εἶναι ὅτι θὰ πάρη τὴν ἀπόφαση, ἢ θὰ τὸ σκεφτεῖ σοβαρὰ νὰ ἀνταλλάξη τὸ αὐτοκίνητό του μὲ Βόλβο.

Ἔτσι, στὴν Ἀμερική, ὅπου ἡ τέχνη τῆς διαφήμισης ἔχει πιὰ φτάσει σὲ βαθμὸ τελειοποίησης κι' ἐπεξεργασίας ἀνυπολόγιστα ψηλό, τὰ πειράματα κι' οἱ ἔρευνες μὲ τὴν ψυχολογία τοῦ πελάτη εἶναι ἕνα φαινόμενο συχνότατο. Ὁ ἀγοραστὴς ὅμως δὲν ἀδρανεῖ καὶ δὲν μεταβάλλεται σὲ παθητικὸ δέκτη τῶν βλημάτων τοῦ πωλητῆ.

Ἀντιδρᾶ μὲ ὀργανώσεις, μὲ συνδέσμους, μὲ δημοσιεύσεις, μὲ ποινικὲς ἀκόμα διώξεις, ὅπου προβάλλονται τὰ δικαιώματα, ἢ ἀκόμα πιὸ χειρότερο, κι' αὐτὴ ἀκόμα ἡ νοημοσύνη του.

Στὴν Κύπρο λοιπόν, βρισκόμαστε στὰ πρῶτα στάδια τῆς ὀργανωμένης σεισπύρωσης τῶν καταναλωτῶν. Ὁ Κυπριακὸς Σύνδεσμος γιὰ τὴν προστασία τῶν καταναλωτῶν δὲν εἶναι μιὰ ὀργάνωση τυχαία. Εἶναι ἀπόδειξη ἐξέλιξης στὶς τάξεις τοῦ ἀγοραστικοῦ κοινοῦ. Εἶναι ἡ φωνὴ ποὺ θέλει νὰ βγάλει τὸν καταναλωτὴ ἀπὸ τὶς τάξεις τοῦ παθητικοῦ θύματος ἢ τοῦ μηχανικοῦ ἀγοραστῆ καὶ νὰ τὸν κατατάξη στὴν ἐνεργὸ ὑπεύθυνη πρώτη γραμμὴ τῆς οἰκονομίας τῆς χώρας. Ἡ εὐθύνη γιὰ τὴν ἀνταπόκριση καὶ τὴν πλήρη ὑποστήριξη ἀνήκει σὲ ὅλους καὶ ἕναν ἕκαστον.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 3 Δεκεμβρίου 1973

ΕΤΟΣ ΜΟΛΙΕΡΟΥ

300 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ μεγάλου Γάλλου δραματουργοῦ

Ὁ Ζὰν Βιλάρ, μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ σημαντικὲς μορφὲς στὸ παγκόσμιο θέατρο δὲν κέρδισε τὴν διεθνῆ ἀναγνώριση μόνο χάρη στὶς σκηνοθετικές του ἐργασίες. Ἐκτιμήθηκε πρὸ πάντων γιατὶ πρῶτος αὐτὸς παρουσίασε κλασσικοὺς Γάλλους συγγραφεῖς, ὅπως τὸν Μολιέρο καὶ τὸν Κορνέιγ, ἀπαλλαγμένους ἀπὸ τὸ βαρὺ στομφῶδες ὕφος ὅπου βρίσκονταν καθηλωμένοι ἀπὸ τὴν ἀκαδημαϊκὴ παράδοση.

Κι' ὅμως. Ὁ ἴδιος ὁ Μολιέρος στὰ χρόνια τῆς καριέρας του σὰν σκηνοθέτης, ὑπῆρξε ἕνας λεπτολόγος δάσκαλος στὸν τομέα τῆς ὑποκριτικῆς, πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἰσοπέδωση τοῦ ἀτόμου.

Ἀναφέρουμε ἕνα χαρακτηριστικὸ στιγμιότυπο ἀπὸ τὴν διδασκαλία τοῦ μονόπρακτου «Ἐμπροπτὺ ντὲ Βερσάϊγ»:

«Προσπαθῆστε ὅλοι σας νὰ ἑρμηνεύσετε τὸν χαρακτήρα τῶν προσώπων ποὺ ὑποδύεστε σωστά, καὶ νὰ φαντάζεστε ὅτι εἶστε αὐτὸ ποὺ ἀναπαριστάνετε (Στὸν Ντὺ Κρουαζὺ). Ἑρμηνεύεις τὸν ποιητὴ καὶ θὰ πρέπει νὰ γεμίσης τὸν ἑαυτό σου μὲ τὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ συνειδητοποιήσης τὴν σχολαστικότητα μὲ τὴν ὁποία μιλᾶ, τὸν στομφώδη τόνο καὶ τὴν ἀκρίβεια τῆς προφορᾶς ποὺ τονίζει **ὅλες τὶς συλλαβὲς κι' ὅλα τὰ ψηφία».**

Στὸν Μπρεκοὺρ **ὅμως** ποὺ ὑποκρίνεται κάποιον Αὐλικὸ κάνει ἀλλοιώτικες ὑποδείξεις: νὰ μιλᾶ μὲ ἐντελῶς φυσικὸ τόνο καὶ νὰ κάνη τὶς λιγώτερες δυνατὲς χειρονομίες.

Βλέπουμε λοιπὸν ὅτι ὅσο κι' ἂν ἡ κλασσικὴ θεατρικὴ παράδοση μὲ τὴν στενὴ προσέγγιση της καθιέρωσε τὴν ἑρμηνεία τοῦ Μολιέρου σὰ μιὰ κλίμακα ποικιλίας μονοτονίας τυποποίησης, ὁ Μολιέρος σὰν θεατρικὸς ἐργάτης δὲν εὐθύνεται γι' αὐτό. Καὶ προτοῦ ἐπιδοθῆ συστηματικὰ στὴν συγγραφὴ ὁ Ζὰν Μπατίστ Ποκελὲν (Μολιὲρ) γιὰ χρόνια ὑπῆρξε ἠθοποιὸς καὶ σκηνοθέτης, ἐνεργὸ μέλος θιάσου, συλλέγοντας πλούσια τὴ γνώση καὶ τὴν πεῖρα τῆς ζωντανῆς σκηνῆς.

Ἀπὸ τὰ 24 μέχρι τὰ 36 ὁ Μολιέρος γύριζε τὴν ἐπαρχία μὲ τὸν θίασό του δίνοντας παραστάσεις κάτω ἀπ' ὅλες τὶς συνθῆκες. Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια τελειοποιοῦσε τὶς συγγραφικές του ἱκανότητες, κι' ὅταν τὸ 1658 προσκλήθηκε νὰ παίξη στὴν Βασιλικὴ Αὐλὴ ἡ κωμωδία του ποὺ ἀνεβάστηκε, ἄρεσε τόσο στὸν Λουδοβίκο 14ο, ποὺ ὁ θίασος ἀπέκτησε πιὰ μόνιμο στέκι στὸ Παρίσι.

Τὸ πρῶτο ἔργο του ποὺ ξεχώρισε ἦταν «Ὁ ἀσυλλόγιστος» ἡ «Ἡ ἀναποδιά». Στὸ ἔργο αὐτὸ διακρίνονται ἤδη ὅλα τὰ στοιχεῖα κι' οἱ πηγὲς ποὺ σταθῆκαν ἀποτελεσματικοὶ συντελεστὲς στὴν δραματουργικὴ καριέρα τοῦ συγγραφέα. Τὰ στοιχεῖα τῆς φάρσας ποὺ ἀργότερα θὰ δώσουν μορφὴ στὴν ἐμπνευσμένη κωμωδία τῆς κοινωνικῆς κριτικῆς. Γι' αὐτὸ κι' ἀναπόφευκτα στὸ ἔργο αὐτὸ δὲν διακρίνονται πιὰ εὔγλωττα τὰ σημάδια τῆς «Κομέντια ντὲλ ἄρτε» ποὺ χαρακτήριζαν τὰ προηγούμενα ἔργα τοῦ συγγραφέα. Ὁ Μολιέρος πέρασε στὴν «κομέντια ἐρουντίτα». Ἡ πιὸ μελετημένη, στοχαστικὴ διάθεση στὴν ψυχοτομὴ τῶν χαρακτήρων θάρθη ἀργότερα. Ἡ δραματουργικὴ ἐμβρίθεια ὅμως ἔδωσε τὸ παρόν της. Κι' ἡ ἐμβρίθεια αὐτὴ πήγαζε ἀπὸ μιὰ ὀξεία παρατηρητικότητα καὶ μιὰ σύνθετη τομὴ στὴ θεατρικὴ προσφορά. Ὁ Μολιέρος δὲν τρεπόταν νὰ παραδεχτῆ ὅτι τὸ κοινὸ χρειάζεται ψυχαγώγηση καὶ σὰν μέσο κατάλληλο **γι' αὐτὸ** τὸν σκοπὸ θεωρεῖ ὁπωσδήποτε τὴν κωμωδία:

«Ἀναγνωρίζω πὼς ὑπάρχουν μέρη πιὸ ἀξιοσύχναστα ἀπὸ τὸ θέατρο· καὶ ἂν θέλει κανεὶς νὰ ψέξει ὅλα τὰ πράματα ποὺ δὲν ἔχουν ἄμεση σχέση μὲ τὸ Θεὸ καὶ **μὲ τὴν** ψυχική μας σωτηρία εἶναι **βέβαιο** πὼς ἓν' ἀπ' αὐτὰ θὰ εἶναι **καὶ ἡ** κωμωδία, καὶ δὲν τὸ βρίσκω κακὸ νὰ καταδικαστεῖ μαζὶ μὲ τ' ἄλλα· ἂν ὅμως ὑποθέσουμε, ὅπως εἶναι καὶ τὸ σωστό, πὼς τὰ χρέη τῆς λατρειας σηκώνουν καὶ κάποια διαλείμματα καὶ πὼς οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ψυχαγωγίες, ὑποστηρίζω πὼς δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς προσφέρει ἄλλη ἀθωώτερη ἀπὸ τὴν κωμωδία».

Πλάϊ ὅμως στὴν διασκέδαση ποὺ πρόσφερε ἡ κωμωδία, ὁ συγγραφέας ἔβλεπε πὼς θὰ μποροῦσε νὰ διορθώση τὸ κοινὸ διασκεδάζοντας το. Γι' αὐτὸ καὶ στὶς κατοπινὲς πιὸ ἄρτιες καὶ θεατρικὰ ὁλοκληρωμένες κωμωδίες του, ὁ Μολιέρος συστηματικὰ καλλιεργεῖ τὴν διακωμώδηση τῶν κενῶν καὶ τῶν ἀνησιῶν τῶν συγχρόνων του. Τῆς ὑποκρισίας, τῆς προσποίησης, τῆς ἔπαρσης, τῆς φιλαργυρίας. Ἐλαττώματα ἄλλωστε ποὺ δὲν ἀνήκουν μονάχα σὲ μιὰ ἰδιαίτερη ἐποχὴ ἢ μιὰ ἰδιαίτερη κοινωνία. Ἀλλὰ τὰ συναντοῦμε παντοῦ ὅπου ἄνθρωποι. Κι' ἄλλωστε ἄλλο κλειδὶ ἐπιτυχίας βρίσκεται στὴν ἔλλειψη τοῦ ἠθελημένου διδακτισμοῦ ἀπὸ τὸν συγγραφέα. Ἡ κοινωνικὴ σάτιρα εἶναι πηγαία.

Ὁ συγγραφέας εἶναι ἀπόλυτα προσαρμοσμένος στὸ κοινωνικό του κλίμα. Δὲν κοιτάζει ἀπὸ τὸν κολοφῶνα τῆς δικῆς του τελειότητας γιὰ νὰ ἀνιχνεύση τὰ ἐλαττώματα τῶν συνανθρώπων του. Τὰ ξέρει, συμμετέχει σ' αὐτά, γι' αὐτὸ κι' εἶναι πιὸ πειστικὸς ὅταν τὰ διακωμωδεῖ. Δὲν πιστεύει ἐξ ἄλλου στὴν ἀνθρώπινη τελειότητα.

«Δὲν βλέπω νὰ εἶναι μεγάλο ἔγκλημα τὸ νὰ τρυφεραίνει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὴ θέα ἑνὸς τίμιου πάθους· στὴ σκάλα τῆς ἀρετῆς εἶναι σκαλοπάτι πάρα πολὺ ψηλὸ αὐτὴ ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀναισθησία ὅπου θέλουν ν' ἀνεβάσουν τὴν ψυχή μας. Ἀμφιβάλλω ἂν τελειότητα τόσο μεγάλη βρίσκεται μέσα στὶς δυνατότητες τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ δὲν ξέρω ἂν δὲν εἶναι καλύτερο νὰ προσπαθοῦμε νὰ διορθώνουμε καὶ νὰ μαλακώνουμε τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων παρὰ νὰ θέλουμε νὰ τὰ σβήσουμε ὁλότελα».

Ἀπὸ τὰ τριάντα περίπου ἔργα ποὺ ἔγραψε ὁ Μολιέρος ξεχώρισαν καὶ κέρδισαν διεθνῆ φήμη καὶ τὰ ἀκόλουθα:

«Μὲ τὸ ζόρι παντρειά» (1664), «Ὁ Ἔρωτας γιατρός» (1665), «Γιατρὸς μὲ τὸ στανιὸ» (1668), «Ὁ Φιλάργυρος» (1668), «Ὁ Ἀρχοντοχωριάτης» (1670) καὶ «Οἱ κατεργαριὲς τοῦ Σκαπίνου» (1671).

Τὰ δυὸ κατ' ἐξοχὴν ἀριστουργήματα τοῦ συγγραφέα ὅμως θεωροῦνται «Ὁ Μισάνθρωπος» (1666) καὶ «Ὁ Ταρτοῦφος» (1664). Ὁ «Μισάνθρωπος» δίνει ὅτι πιὸ μεστὸ ἔχει μέσα του ὁ δραματουργός. Στὴ δομή, στὴν ψυχογράφηση τῶν χαρακτήρων. Ἡ διάθεση εἶναι φιλοσοφική. Οἱ ἀντίποδες τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης δομοῦνται μὲ τέχνη καὶ παλμό: ἀπὸ τὴ μιὰ τὸ ἄτομο μὲ τὴν ὑπαρξιακὴ ἀγωνία του, μὲ τὴν καυτὴ δίψα του γιὰ ἐλευθερία καὶ σεβασμό. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ὑποκρισία τῆς συμβατικότητας καὶ τῆς ἀγέλης. Κι' ἡ διάθεση γιὰ φυγὴ μετατρέπεται σὲ πυξίδα ἰσοζυγίου:

«Ἀπ' ὅλους προδομένος, πολυ-
(αδικημένος
θὰ βγῶ ἀπὸ τὸ βάραθρο ὅπου
(τὸ κακὸ θριαμβεύει,
νὰ πάω νὰ βρῶ μιὰ ἀπόμερη
(ἄκρη, 'πὰ στὴ γῆ —
ποὺ νά 'μαι λεύτερος νά 'μαι
(ἄντρας μὲ τιμή».

«Ὁ Ταρτοῦφος» ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη του παράσταση (1664) δὲν ξαναπαίχτηκε ὡς τὸ 1667. Κι' ἀπαγορεύτηκε μετὰ ξανὰ ὡς τὸ 1669.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ Μολιέρου δημιουργεῖ ἐδῶ ἕνα ἔργο μὲ πνοὴ δυνατή, καὶ μιὰ προσωπικότητα πιεστικὰ ἔντονη καὶ ζωντανή, ἀφοῦ ἡ παρουσία τοῦ Ταρτούφου ἀντανακλᾶ στοὺς ὑπόλοιπους χαρακτῆρες τοῦ ἔργου κι' ὅταν ἀκόμη **ὁ** ἥρωας λείπει ἀπὸ τὸ σανίδι — καὶ λείπει γιὰ ἀρκετὴ ὥρα ἀρχικὰ — ἀπὸ τὶς 2 πρῶτες πράξεις.

Ὁ Ταρτοῦφος εἶναι θρησκευόμενος ὑποκριτής, ἀπατεῶνας, ἐγωκεντρικός, θεομπαίχτης. Γι' αὐτὸ κατηγορήθηκε ὁ Μολιέρος γιὰ ἀσέβεια στὰ θεῖα καὶ τὸ ἔργο καταδιώχτηκε. Ὅπως λέει ὅμως ὁ ἴδιος στὸν πρόλογό του γιὰ τὸ ἔργο:

«Ἀκόμα καὶ τὰ ἱερώτατα πράγματα δὲν εἶναι ἀπρόσβλητα ἀπὸ τὴ διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων· καὶ βλέπουμε ἐγκληματίες ποὺ κάνουν κάθε μέρα κακὴ χρήση τῆς εὐσέβειας καὶ τὴ βάζουν στὴν ὑπηρεσία τῶν χειρότερων κακουργημάτων».

Τί ἦταν, λοιπόν, ἐκεῖνο ποὺ ξένισε καὶ γέννησε ἠθικὸ ἀποτροπιασμό, στὸν «Ταρτοῦφο»; Αὐτὸ ποὺ κάποιος πρίγκηπας διετύπωσε σὰν σύγκριση μετὰ ἀπὸ κάποια ἄλλη κωμωδία μὲ τίτλο «Ὁ Σκαραμοῦτσος Ἐρημίτης»: ἡ κωμωδία αὐτὴ περιπαίζει τὸ Θεὸ καὶ τὴ θρησκεία, ποὺ γι' αὐτὰ τὸ κοινὸ δὲ γνοιάζεται καθόλου· ἐνῶ ἡ κωμωδία τοῦ Μολιέρου «Ὁ Ταρτοῦφος» περιπαίζει τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους: αὐτὸ δὲν τὸ ἀνέχονται.

Κλεῖσαν φέτος 300 χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Μολιέρου. Καὶ στὴν Κύπρο τὸν θυμόμαστε καὶ τὸν τιμοῦμε μὲ παραστάσεις, διαλέξεις, μὲ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἴδιου τοῦ «Ταρτούφου» ἀπὸ τὸν ΘΟΚ. Τὸ πνεῦμα του ἔτσι νίκησε τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Γιατὶ τὰ μέτρησε καὶ τάπλωσε μὲ μπόϊ θεόρατο, δραματουργικὸ στὴ σκηνὴ κάθε ἐποχῆς, κάθε κοινωνίας. Ὁ Μολιέρος μελέτησε τὸ ἄτομο καὶ τὸ δραματοποίησε μὲ μιὰ συμπαντικὴ ἁπλωσιὰ καὶ μὲ ὀξύτατη πνευματικὴ διείσδυση. Καὶ σκέφτεται κανένας, ἴσως λίγο πικρά, ἴσως λίγο ἀπορημένα, μετὰ τὸν Ταρτοῦφο, μετὰ τὸν Μολιέρο: Μὰ τόσο λίγο λοιπὸν ἀλλάζει ὁ ἄνθρωπος; Ἀλλάζει;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σημ. Πηγές:

Μολιέρου: Τρεῖς Κωμωδίες (Μὲ τὸ ζόρι παντρειὰ — Ὁ Ταρτοῦφος — Οἱ κατεργαρίες τοῦ Σκαπίνου). Μετάφρ.: Θρασύβουλου Σταύρου.

Ζὰν Βιλάρ: Γύρω ἀπὸ τὴ Θεατρικὴ παράδοση. (μετάφρ.: Λείας Χατζοπούλου Καραβία).

Ἀλλαρνταῦς Νικόλ: Παγκόσμια Ἱστορία τοῦ Θεάτρου, Τόμος Β'.

Theodore W. Hatlew, Drama (Principles and Plays).

A. M. Nagler: A Source Book in Theatrical History.

Ὁ Μολιέρος διδάσκει.

«Κύπρος», Δευτέρα, 17 Δεκεμβρίου 1973

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΘΕΑΤΡΟ - ΜΕΛΕΤΗ - ΠΟΙΗΣΗ

Θέατρο, μελέτη καὶ διαλεκτικὴ ποίηση ἀποτελοῦν τὶς κύριες ἐκδόσεις μας σήμερα, μὲ συμπληρωματικὴ ἀναφορὰ σὲ περιοδικὲς ἢ ἄλλες ἐκδόσεις. Τὰ πρῶτα δὲ τρία βιβλία ποὺ παρουσιάζουμε ἔχουν μιὰ ποικιλία στὸ ὕφος, στὸ περιεχόμενο καὶ στὶς πνευματικὲς κατευθύνσεις, τέτοια ποὺ νὰ δικαιολογῆ παλαιὸ συμπέρασμά μας: Πολλὰ τὰ πνευματικὰ ρεύματα στὴν Κυπριακὴ ζωή. Πολλὲς αἱ ἐπιδράσεις καὶ ποικίλη ἡ ὕλη ποὺ ἀφομοιώνεται ἀπὸ τὸν Κύπριο σὰν ἄτομο. Λείπει ὅμως ἡ ὁμαδικὴ ἔκφραση. Ἡ Πνευματικὴ ζωὴ ποὺ θάδινε τὸ παρὸν της μέσα σ' ἕνα σύνολο κατευθυντήριας πνευματικῆς συνισταμένης.

Ἀρχίζουμε μὲ μιὰ ἔκδοση θεατρικῶν.

Ἀνδρέα Ἀντωνιάδη: Θεατρικά.

Στὸν τόμο αὐτὸ ὁ Ἀντωνιάδης ἐκδίδει δυὸ μονόπρακτα, τὸ «Ἀνταμ καὶ Βανέσσα» καὶ τὸ «Δῶρο γιὰ Γενέθλια», καθὼς καὶ τὸ τρίπρακτο «Φόβος ἀδικαιολόγητος», ποὺ εἶναι καὶ πιὸ πρόσφατη τοῦ ἐργασία. Σύγχρονο τὸ κλῖμα, σύγχρονοι κι' οἱ χαρακτῆρες τοῦ συγγραφέα. Ἀγχώδεις οἱ σχέσεις τους. Τεμαχισμένη ἡ σκέψη κι' ἡ ἐπικοινωνία τους. Πάντα πίσω ἀπὸ τὰ λόγια, ἁπλὰ συνήθως καὶ καθημερινὰ λόγια, ὑπάρχει τὸ βαθύτερο ρεῦμα τῆς προσωπικῆς μοναξιᾶς, τῆς ὑποκειμενικῆς ἀνημποριᾶς γιὰ τὴ θραύση τοῦ φράγματος: τῆς πικρίας, τῆς ὑποκρισίας, τῆς προσποίησης καὶ τῆς ἀσημαντότητας. Οἱ χαρακτῆρες τὴν ἐκδηλώνουν ἢ τὴν ὑπονοοῦν μᾶλλον πολὺ πιὸ ἔντονα αὐτὴ τὴν ἐνδοφλέβα τῆς μοναξιᾶς καὶ τῆς παθητικότητας, τῆς ὑπόκυψης στὰ πράγματα καὶ στὶς προεκτάσεις τῶν πραγμάτων στὸ πρῶτο μονόπρακτο. Οἱ χαρακτῆρες εἶναι ἀνάγλυφοι. Ἔχουν ζωντανέψει στὰ χέρια πρῶτα στὸ συγγραφικὸ ὅραμα πρὶν ἑτοιμαστοῦν γιὰ τὸ σανίδι. Δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο πιστεύουμε μὲ τὸ δεύτερο μονόπρακτο. Οἱ χαρακτῆρες κινοῦνται μὲ τὴν σπαστικὴ συνέπεια ποὺ ἀναμφίβολα τοὺς θέλει ὁ συγγραφέας. Μένουν ὅμως λίγο ξένοι ὄχι ἁπλῶς στὸν ἀναγνώστη, ἀλλὰ καὶ στὸν ἴδιο πιστεύουμε τὸν δημιουργό τους. Περιγράφει θεατρικὰ τοὺς ἀνθρώπους — εἴτε τοὺς γνώρισε, εἴτε τοὺς φαντάστηκε. Ὅμως δὲν ἔχει ζήσει μαζί τους, δὲν ὑπάρχει ἡ συνείζηση δημιουργοῦ καὶ δημιουργήματος.

Τὸ μεστότερο ἀπὸ τὰ τρία εἶναι τὸ τρίπρακτο. Ἡ ψυχολογία τῶν χαρακτήρων γίνεται πιὸ λεπτή, πιὸ ρευστὴ κι' ἀκαθόριστη. Τόσο ποὺ νὰ διεγείρη τὴν περιέργεια ἀρκετὰ γιὰ τὴν ἑπόμενη τους κίνηση. Χωρὶς τὴν πρόβλεψή ἢ τὸν προκαθορισμὸ ποὺ μπορεῖ νὰ συνοδεύει τοὺς χαρακτῆρες τῶν ἄλλων ἔργων. Ὁ συγγραφέας ἀφήνεται στοὺς χαρακτῆρες γιὰ τὴ δομὴ καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἔργου. Δὲν ἐπιδιώκει εὑρήματα, κι' οὔτε κυνηγᾶ ἐνσυνείδητα τὴν ἔκπληξη. Γι' αὐτὸ κι' οἱ χαρακτῆρες εἶναι πιὸ πειστικοί. Ὄχι σὰν σύμβολα ἀλλὰ σὰν ἁπλὲς φυσιογνωμίες ποὺ παλεύουν μὲ τὸ κοινό, τὴν ἀσυνεννοησία, τὸν φόβο καὶ τὴν μοναξιά. Στοιχεῖα βασικὰ στὴ ὅλη δημιουργία τοῦ συγγραφέα.

Γ. Φιλίππου - Πιερίδη: Τέσσερα Θέματα Λόγου.

Σύγχρονο καὶ γνώριμο τὸ περιεχόμενο στὴν προηγούμενη ἔκδοση ποὺ κοιτάξαμε, πιὸ διαλεκτικὸ στὴν ἔκδοση τοῦ κ. Πιερίδη. Περιεχόμενα τοῦ βιβλίου εἶναι τέσσερεις μελέτες μὲ ἀντικείμενα τέσσερεις παγκόσμιες φυσιογνωμίες τοῦ Λόγου: Θορώ, Ντοστογιέφσκι, Τολστόϊ, Ρομαὶν Ρολλάν.

Ἡ παρουσίαση τῶν τεσσάρων αὐτῶν μεγάλων συγγραφέων γίνεται μὲ τρόπο ἁπλὸ καὶ περιεκτικό, ἔτσι ποὺ νὰ φωτίζει ἁπλετα κι' ἀβρὰ τὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο στὸν ὁποῖο κινοῦνται. Ἄλλωστε τὸ ὕφος καὶ ἡ ἔκφραση εἶναι ἀπόλυτα προσαρμοσμένα στὸν σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο πρωτογράφτηκαν οἱ μελέτες αὐτές, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴ γιὰ τὸν Τολστόϊ. Μεταδοθῆκαν στὴ σειρὰ τῶν ἡμίωρων ἐκπομπῶν «Θέματα Λόγου καὶ Τέχνης». Περισσότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ Κυπριακὸ κοινὸ παρουσιάζει ἴσως ὁ Ἀμερικανὸς Χένρυ Ντέηβιντ Θόρω, ἴσως γιατὶ οἱ ἄλλοι τρεῖς εἶναι πολὺ πιὸ γνωστοὶ καὶ τὰ ἔργα τους πολὺ πιὸ διαδεδομένα.

Ὁ Θόρω ἦταν ἕνα εἶδος ὑπαρξιακοῦ διανοητή, πρόδρομος, θὰ λέγαμε τοῦ σύγχρονου Χίππυ. Ἀναζητοῦσε τὴ μοναξιὰ στὴ φύση, στὴ «φιλικὴ συμβίωση μὲ τὰ δέντρα καὶ τὰ πουλιά». Κρατοῦσε τὸν ἑαυτό του ὅσο πιὸ μακρυὰ μποροῦσε ἀπὸ τὴν τριβὴ καὶ τὴ φθορὰ τῆς μικροαστικῆς κοινωνίας ποὺ τὸν περιέβαλλε, περιοριζόμενος στὶς πιὸ ἀπαραίτητα καλοπροαίρετες ἐπαφές:

«Ὑπάρχουνε πολλοὶ χοντροκομμένοι ἀλλὰ καλοπροαίρετοι ἄνθρωποι, ποὺ δὲν ξέρουν ἀπὸ τὸ ἄτομο μου παρὰ μονάχα τὸ πετσὶ καὶ μὲ φωνάζουνε μὲ τὸ μικρό μου ὄνομα. Μοῦ φανερώνουνε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν καλύτερη πλευρά τους. Κι' ἐγὼ δὲν χάνω τίποτες. Αὐτὴ ἡ παθητικὴ σχεδὸν στάση ὅμως μεταστρέπεται σὲ μαχητικότητα ὅταν πρόκειται νὰ ὑποστηρίξει ἀρχὲς ὅπως ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία καὶ ἀξιοπρέπεια.

Τὸ πιὸ γνωστὸ ἴσως ἀπὸ τὰ ἔργα του εἶναι τὸ «Οὐῶλντεν» (μὲ ὑπότιτλο «Μιὰ ζωὴ κοντὰ στὴ Φύση»). Παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο ποὺ δίνει ὁ κ. Πιερίδης στὸ μελέτημά του. "Ενα ἀπόσπασμα εὔστοχο κι' ἀληθινὸ καὶ καλόδεχτο στὴν ὁποια ἐποχή, κι' ἴσως πιὸ ἰδιαίτερα στὴν τόσο ὑλιστικὴ δική μας:

«Εἴμαστε θνητοὶ ὅταν κάνουμε περιουσία γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ γιὰ τοὺς ἀπογόνους μας, ὅταν κάνουμε οἰκογένεια ἢ κράτος, ἀκόμα κι' ὅταν γινόμαστε ξακουστοί. Εἴμαστε ὅμως ἀθάνατοι ὅταν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τὴν ἀλήθεια. Ὁ παλαιότερος Ἰνδὸς ἡ Αἰγύπτιος φιλόσοφος ἀνασήκωσε μιὰ γωνιὰ τοῦ πέπλου, ποὺ σκεπάζει τὴ θεὰ Ἀλήθεια. Ἡ γωνιὰ αὐτὴ μένει ἀκόμα ἀνασηκωμένη κι' ὅτι φανερώνει δίνει σὲ μένανε τὴν ἴδια χαρὰ ποὺ ἔνοιωσε καὶ κεῖνος, ἀφοῦ ἐγὼ ἤμουνα μέσα του τότες ποὺ ἔδειξε τόσο θάρρος καὶ κεῖνος εἶναι μέσα μου τώρα, ποὺ ξαναβλέπω τὸ ὅραμα».

(Σελ. 30).

Ἠλία Γεωργίου: «Οἱ ἀρκοντιές μας».

Σὲ διαφορετικὸ κλῖμα περνοῦμε μὲ τὴν Κυπριακὴ ποίηση τοῦ Ἠλία Γεωργίου.

Κυλᾶ ὁ στίχος μουσικός, πλούσιος, αὐθόρμητος. Μεστὸς καὶ δουλεμένος μὲ μιὰν ποιητικὴ εὐχέρεια ποὺ φέρει τὴν σφραγίδα τῆς γνησιότητας. Ὁ Ἠλίας Γεωργίου δὲν διαλογίζεται τὴν ποίηση. Τὴν ζεῖ, αἰσθάνεται, ταυτίζεται μὲ τοὺς παλμοὺς καὶ τὰ χνῶτα της. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ποίησή του, στὸ γνήσιο Κυπριακὸ ἰδίωμα, σὲ κερδίζει. Σὲ ἀναγκάζει νὰ τὴν ἀκροαστεῖς, νὰ τὴν ζήσεις.

Τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου χωρίζονται στὰ ἑξῆς εἴδη ποιημάτων: Σκέψεις, Ἰδέες, Γνωμικά, Ἐρωτικά, Γεωργικὰ - Ποιμενικά, Ἠθογραφικὰ καὶ Σατιρικά. Μεταφέρουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ ποίημα μὲ τίτλο «Γεναίκα».

«Γεναίκα, τ' ὁμορφότερον
στολίδιν τούντου τόπου
ὁ μεγαλύτερος καμός, μὰ τζί'
(πελὰς τ' ἀδρώπου.
Ποσὲν ἡ λύπη ἐβήκεν,
ποσέναν ἡ χαρὰ
δίχα σοσέναν ἡ ζωὴ
ἔθθ' ἄζιζεν πταρά.
—Πόσοι ἀδρῶποι σὰν πουλλιὰ
πιαστῆκαν στὰ θερκά σου
πόσοι ἐγονατίσασιν τζί' ἐκλά-
(αν ὁμπροστά σου;
Γεναίκα, ὄνομα γλυτζήν,
τ' ἀδρώπ' ἀδυναμία
τζί' ὅσ' ἔν ἐμπλέξασιν μὲ σέν,
φόον Θεοῦ ἐν εἶδαν».

Παραδοσιακὴ παρουσίαση τῆς γυναίκας; Ὑπερβολικὴ καὶ πατριαρχική. Κι' ἡ φωνὴ τοῦ Γεωργίου σ' αὐτὸ τὸ κλῖμα ἀνήκει, τῆς Κύπρου ποὺ ὁλοταχῶς ἀποβάλλει τὸ παραδοσιακό της ἔνδυμα κι' ἀφομοιώνεται μὲ τὰ φαντασμαγορικὰ γοργόνικα ντύματα τοῦ τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ.

ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- Ἐνδιαφέρον ὁ ὁδηγὸς γιὰ τὸ Μουσεῖον Λαϊκῆς Τέχνης Κύπρου. Ὁ ὁδηγὸς παρέχει στοιχεῖα γιὰ τὴν ἵδρυση τοῦ Μουσείου γιὰ τὴν παροῦσα διάταξη καὶ ἀρχιτεκτονική του, καθὼς καὶ γιὰ τὰ ἐκθέματα. Παρατίθενται ἐπίσης φωτογραφίες ἀπὸ τὶς εἰκόνες, τὶς Κυπριακὲς ἐνδυμασίες καὶ τὰ ἀγγεῖα ποὺ ἐκτίθενται στὸ Μουσεῖο.

Τὸ κείμενο ἔχει γράψει ὁ Διευθυντὴς τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης Κύπρου, κ. Α. Διαμαντῆς.

- «Ἠγησὼ» εἶναι ὁ τίτλος τοῦ περιοδικοῦ ποὺ ἐκδίδουν οἱ μαθήτριες τοῦ Α' Γυμνασίου Θηλέων Λεμεσοῦ. Ἡ ἔκδοση (ἐτήσια) περιλαμβάνει πλοῦτο ὕλης. Σύντομες μελέτες μὲ θέματα τὸν Κινηματογράφο καὶ τὸ Θέατρο, ἀναφορὰ στὸ Διεθνὲς Ἔτος Βιβλίου, σύντομα λογοτεχνικά, πεζά, στὰ Γαλλικά, Ἀγγλικὰ καὶ Ἑλληνικά, καθὼς καὶ ποίηση.

Ἀναφερόμαστε σὲ μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα:

«Ὁ Ἄνθρωπος καὶ ἡ Φύση» (Νεοφύτου Ντένη), «Τί αἰσθήματα ἔνοιωσα τὴ Θεία Νύχτα τῆς Γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου» (Βιολέττας Στυλιανοῦ), «Ἰωάννη Τροπάρη: Ἑστιάδες» (Σκεύη Νεοφύτου), «Ἄτιτλο» (ποίημα - Μαρία Παπαχαραλάμπους).

- Ἡ ἔκδοση γιὰ τὴν 19η Διεθνὴ Ἔκθεση Κύπρου παρουσιάζει ὀπτικὸν πλοῦτο φωτογραφίας καὶ πληροφορίας γιὰ τὶς διάφορες χῶρες ποὺ συμμετέχουν. Ἡ ἔκδοση περιλαμβάνει ἐπίσης περίληψη ὁμιλιῶν τοῦ Προέδρου Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν ἐγκαινίων τῆς Ἐκθέσεως, καθὼς καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ ὁμιλίες ἄλλων σημαινόντων προσωπικοτήτων ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῶν λειτουργιῶν τῆς Ἔκθεσης.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 24 Δεκεμβρίου 1973.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΞΑΝΑ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

...Καὶ πέρασα τὴ νύχτα ξάγρυπνη σκύβοντας πάνω ἀπ' τὰ Χριστούγεννα ξανά. Μὲ τὴ ψυχὴ γεμάτη ἀπορίες, ὀργή, λύπηση. Μὰ τί νὰ γράψης, τί νὰ πῆς; Ἑκατοντάδες τὰ χρόνια. Χίλια στὶς δυὸ χιλιάδες. Ἔρχονται, φεύγουν. Κι' ὅλο φιλολογοῦμε. Ὅμορφα λόγια, γιὰ εἰρήνη κι' ἀγάπη. Καὶ γλυκερὲς ἱστορίες, νανούρισμα στὴ συνείδηση γιὰ τὸ καλάθι τοῦ φτωχοῦ, γιὰ τὴ συχώρεση, γιὰ τὴν ἀδερφοσύνη. Καὶ βαυκαλιζόμαστε, νάρκισσοι ὅπως εἴμαστε. Πὼς ὁ Γυιὸς τοῦ Θεοῦ ἦρθε νὰ μᾶς σώση ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ξεχνοῦμε πὼς ἡ ἁμαρτία εἴμαστε ἐμεῖς. Καὶ δικαιολογούμαστε πὼς ὁ Χριστὸς ἦταν Θεάνθρωπος. Καὶ μᾶς διαφεύγει πὼς ὁ Χριστὸς γεννήθηκε Ἄνθρωπος. Ὕστερα γίνηκε ἰσόθεος. Μέσ' τὸ καμίνι τῆς ἐρημιᾶς, τῆς γνώσης, τῆς ἀπόσπασης, τῆς συμπόνοιας.

Καὶ κατέληξα. Δὲν θ' ἀσχοληθῶ μὲ τὰ Χριστούγεννα. Θ' ἀσχοληθῶ μὲ μιὰ ἐπέτειο. Τὰ δεκάχρονα τῆς Τουρκικῆς ἀνταρσίας. Μὲ πλημμύρισε ἡ σκέψη, δυνατή, πλούσια.

Παραμονὲς Χριστουγέννων. Μετὰ τὸ μοιραῖο ἐπεισόδιο στὶς 22 τοῦ Δεκέμβρη, στὸν Τουρκικὸ τομέα ποὺ σήμανε τὴν ἀποσκίρτηση. Καὶ μ' ἔπαιρνε στὸ γραφεῖο ἕνας Τοῦρκος συνάδελφος. Κλεισμένος στὴν πίκρα, στὴν ἀγανάχτηση, χωρὶς νὰ μιλᾶ. Κι' ἐγὼ ἀπορημένη νὰ παρακολουθῶ τὴ σιωπὴ καὶ τὴν τραχύτητα τῆς ἔκφρασης, ἀπορημένη γιατὶ δὲν ἤξερα τὰ ἐπεισόδια τῆς νύχτας. Καὶ τὸ σχίσμα μέσα στὴ μέρα. Ἀναχωρῆσαν ἀπ' τὸ γραφεῖο ὁμαδικὰ γιὰ νὰ μὴ γυρίσουνε ποτὲ πιά. Γιὰ νὰ κλεισθοῦν πίσω ἀπὸ τὰ τείχη. Γιὰ νὰ ταμπουρωθοῦν μέσα στὸ μῖσος, στὴν ἀνώφελη ἐπανάσταση. Γιατὶ ἄλλοι τοὺς ὑποκινῆσαν. Ἡ Τουρκία μὲ τὴν ἀσταθῆ ἐσωτερικὴ πολιτικὴ ποὺ γύρευε ὑπνωτικὸ γιὰ τὸ λαό της. Κι' ἡ Ἀγγλία, μὲ τὴν ἀναχρονιστικὴ διαιρετική, ἐξωτερικὴ πολιτική της. Κι' οἱ πολιτικὲς περιπέτειες σ' αὐτὴ τὴ δεκαετία πυκνές, κι' ὄχι πάντα μ' ἐπίκεντρο τὴν ἀποσχισθεῖσα Τουρκικὴ μειονότητα, παρεκκλήσεις, διχασμοὶ ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες. Ἄλλοι ἐπίμονοι ἀθεράπευτοι ἰδεολάτρες, ποὺ ξεχνοῦν πὼς πάνω ἀπὸ τὰ ἔθνη στέκει πάντα ὁ Ἄνθρωπος. Καὶ πάνω ἀπὸ τὸν Ἄνθρωπο ἡ Ἀλήθεια. Ποὺ δὲν εἶναι ἀποκλειστικότης καμμιᾶς πατρίδας, καμμιᾶς ἐποχῆς, καμμιᾶς ἰδέας ἢ θρησκείας.

Κι' οἱ πολλοί, οἱ λογικοὶ μὲ τὴν πρακτικὴ προσιτότητα νὰ διαγράφη τὴν σκέψη καὶ τὴν τοποθέτηση τους. Τόσο ποὺ νὰ ξεχνοῦν συχνὰ ἀρχὰς κι' ἰδανικὰ καὶ νὰ βουλιάζουν μέσ' τὸ ἕλος τῆς αὐτοϊκανοποίησης. Κι' οἱ μὲν κι' οἱ δὲ νὰ παρεκκλίνουν ἀπὸ τὴν εὐθεία τοῦ σεβασμοῦ στὸν συνάνθρωπο καὶ στὰ δικαιώματά του: γιὰ σκέψη, ἔκφραση, γιὰ τὴν ἴδια τὴ ζωή.

Κι' οἱ Τοῦρκοι ἀκόμα πίσω ἀπ' τὰ τείχη. Ξεχασμένοι στὰ χρόνια ποὺ ξεθωριάζουν ἀργὰ τὶς ἀνθρώπινες μνῆμες. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν μαζὶ χωρὶς τὸ φόβο, χωρὶς τὸ μῖσος.

«Τὰ ὀνόματα πεθάναν
ἀργὰ μέσ' τὴ μνήμη.
Τὰ πρόσωπα σβοῦσαν
ἀργὰ μέσ' τὴ μνήμη.
Κάποτε ἦταν
δυὸ μάτια κάρβουνα
κι' ἕνα κεφάλι
μὲ μαῦρα φίδια
ποὺ κάθε δεῖλι τάλυνε.
Ἐγγονὴ τοῦ Βοσπόρου...
Μαρία ὁ Χριστός σας
εἶχε μάνα;
Εἶχε μάνα.
Μιὰ μητέρα γλυκειὰ
ποὺ τὸ πρῶτ
τοῦ ἅπλωνε
χαλὶ τὴν καλημέρα της.
Τὸν ἔθρεφε τὸ μεσημέρι
μὲ τριαντάφυλλα
βαφτισμένα στὸ φῶς
στὸ φῶς τοῦ κόσμου.
Καὶ τὸν μεγάλωσε
ἡ μάνα του;
Δώδεκα χρόνων
τοὔδωσε
μιὰ ζυγαριὰ
ἀπὸ ὄνειρα
γιὰ νὰ μαζεύει
σκιάχτρα μέσ' τὴ σκοτεινιά.
...Ἥλιος λευκός,
Χριστὸς γλυκύς.
...Τοῦ Βοσπόρου ἐγγονὴ
μορφὴ γεμάτη
γιασεμιὰ
καὶ μνῆμες τῆς Ἀνατολῆς.
Ὁ Χριστὸς ἦταν πάνω
ἀπὸ χρώματα.
Ἔλα μιὰ μέρα στὴν ἐκκλησία.
Ἔλα νὰ δῆς τὰ μάτια του
ἔλα νὰ δῆς τὰ μάτια του.
Ἔλα νὰ δῆς τὸ φῶς του». (*)

Κάποτε οἱ ἀνθρώπινες χαρὲς σ' αὐτὸ τὸν τόπο δὲν διαχωρίζαν γλῶσσα κι' ἐθνικὸ προορισμό. Οὐτοπία; Νιρβάνα; Νάρκη τῆς ἐθνικῆς ἐφηβείας ὅταν ἀκόμα οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχαν ξυπνήσει, δὲν εἶχαν μεστώσει μέσα τους τὰ ὄνειρα κι' οἱ πόθοι γιὰ τὴν ἐθνικὴ ταύτιση; Ἡ τωρινὴ παλινδρόμηση; Ὑποτροπίαση ἀπὸ τὴν μιά, τὴν κοινὴ ἀνθρώπινη μοῖρα μὲ τὸ ἴδιο κλάμμα καὶ τὸ ἴδιο γέλοιο, στὴν ὑποβολιμιαία καὶ ἔξω - καλλιεργημένη ἀνάγκη γιὰ μόνιμη πολιτικὴ λύση;

«...Χορεύει ἡ νύμφη.
Μὴ μοῦ λὲς
λόγια πικρὰ
σὰν τὸ θυμοῦμαι.
Γλάστρες ζεστὸς βασιλικὸς
καὶ μαντζουράνα στὴ ψυχὴ
καλογελοῦσα.
Κι' ἡ αὐλὴ γεμάτη
τρυφερὲς ὧρες τοῦ ὀνείρου.
Χορεύει νύμφη
ἡ Τζεμιλέ.
Χορεύει ἡ Ἑλένη
νύμφη.
Χορεύει ἡ νύμφη
ἀπὸ χτές.
Δὲν εἶναι λόγια
μαχαιριές,
Δὲν εἶναι
τείχη
οἱ χαρακιὲς
ἀκόμα». (**)

Τώρα ὅμως τὰ τείχη εἶναι πραγματικότητα. Καὶ τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη ἀπαραίτητα ἀπὸ ἑξάμηνο σ' ἑξάμηνο. Κι' οἱ ἐνδο - Κυπριακὲς καρκινοβατοῦν. Ἡ Ἑλληνικὴ πλευρὰ ἐνδιαφέρεται κυρίως γιὰ νὰ διευκρινισθῆ ὁ θεσμὸς τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης. Ἡ Τουρκικὴ πλευρὰ γνωιάζεται γιὰ σοβαρώτερες πτυχὲς — τὴ λύση τῆς ὁριστικῆς τύχης τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας. Στὰ 1950, στὸ Ἐθνικὸ Δημοψήφισμα ἀκόμα καὶ Τοῦρκοι ψήφισαν γιὰ τὴν Ἕνωση. Σήμερα ἡ λέξη κατάντησε πηγὴ προστριβῶν καὶ προβλημάτων γιὰ ὅλο τὸν πληθυσμό. Καὶ πιὸ ἔμπρακτα γιὰ τὸν Ἑλληνικό. Σημεῖο ἀνωριμότητας, διχασμοῦ, ἄρνησης τῆς πραγματικότητας.

Τί νὰ πῆς λοιπὸν γιὰ τὰ δεκάχρονα τῆς Τουρκικῆς ἀνταρσίας; Ποὺ ἀκόμα εἶν' ὅλα ρευστά, ἀκόμα καμμιὰ σκέψη δὲν καταστάλαξε; Κι' ἀκόμα καταπατεῖται τὸ 29ον Ἄρθρον τῆς Παγκόσμιας Διακήρυξις τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων;

«Τὸ ἄτομον ἔχει καθήκοντα ἔναντι τῆς κοινότητος ἐντὸς τῆς ὁποίας καὶ μόνης εἶναι δυνατὴ ἡ ἐλευθέρα καὶ πλήρης ἀνάπτυξις τῆς προσωπικότητάς του».

Μὰ ἡ κοινότητα σήμερα ἐπιβάλλει στὸ ἄτομο τὴν σιγή, τὸ συμβιβασμό. Μὲ τὴν ἀπειλὴ τῆς καταδίωξης, ἀκόμα καὶ τὴν ἀπειλὴ τοῦ θανάτου.

Κι' ἀποφάσισα νὰ μὴν ἀναλύσω τὰ δεκάχρονα τῆς Τουρκικῆς ἀνταρσίας.

Κι' ἔκανα μιὰν ἄλλη ἀναδρομή.

Πρόπερσυ στὴν Ἀμερική. Σ' ἕνα οἰκοτροφεῖο μὲ 4,000 τρόφιμους.

Χριστούγεννα πρωΐ. Τὸ οἰκοτροφεῖο ἄδειο, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ξένους φοιτητές. Κατέβηκα νὰ διαβάσω ἐφημερίδα στὸ σαλόνι. Πήχτρα οἱ ρεκλάμες. Ἀνέβηκα ξανά. Δίπλα ἦταν δυὸ ἄλλες «ξένες». Μιὰ Γιαπωνέζα (Βουδδίστρια) καὶ μιὰ Μαύρη (Πρεσβυτεριανή). Ἀποφάσισα νὰ τὶς ἐπισκεφτῶ. Κόντευε μεσημέρι. Ἡ Γιαπωνέζα μαγείρευε ὀμελέττα μὲ κρεμμύδια. Ἡ Μαύρη ξαπλωμένη στὸ κρεββάτι μὲ τὸ χέρι νὰ σκεπάζη τὰ μάτια. Δρᾶμα στὸν ἀέρα. Ἡ Μαύρη δὲν πῆγε σπίτι γιὰ τὶς γιορτές. Ἡ οἰκογένεια της εἶχε πρόσφατα μετακομίσει σὲ γειτονιὰ λευκῶν. Καὶ τοὺς εἶχε κηρυχθεῖ ὁ ἠθικὸς πόλεμος, οἱ ἀπειλές. Ἡ προσπάθεια ἐξαγορασμοῦ γιὰ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴ συνοικία. Συχάθηκε. Δὲν πῆγε σπίτι. Καὶ κατέρρεε γεμάτη ὀργὴ καὶ ἀγανάχτηση. Ἡ ὀμελέττα ἦταν ἕτοιμη. Κάτσαν οἱ δυό τους στὸ γραφεῖο καὶ προσπαθοῦσαν νὰ φᾶν. Ἔφυγα διακριτικά.

Σκέφτηκα νὰ τὸ κάνω Χριστουγεννιάτικο διήγημα. Γιὰ τ' ἀνθρώπινα χρώματα καὶ τὸν ἀνθρώπινο πόνο. Ντράπηκα γιὰ τὴν κοινοτυπία. Σταμάτησε τὸ μυαλό μου σὲ μιὰ εἰκόνα ἀπὸ τὸν πόλεμο καὶ τὴν προσφυγιὰ στὸ Βιετνάμ, στὶς ταινίες τῶν πρόσφατων εἰδήσεων.

Ἕνα παιδὶ πεντάχρονο φορτωμένο στὴν πλάτη ἕνα σάκκο μὲ τὸ κομισμένο ἀδερφάκι του, βρέφος ἀκόμα νὰ ξεσπιτώνεται. Νὰ μετρᾶ τὸ δρόμο, μὲ τὰ μεγάλα του μάτια στεγνά, γεμάτα ἀπορία, λύπηση, πικρία. Ἡ ὀργὴ τῆς ἀνημποριᾶς μ' ἔπνιγε. Μέτρησα τὴ νύχτα. Χάραζε. Κι' ἀποφάσιζα πὼς δὲν εἶχα τίποτα νὰ γράψω γιὰ τὰ φετεινὰ Χριστούγεννα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

(*) (**) Ἀπὸ τὸν ἀνέκδοτο κύκλο «Ἴχνη ἐξορίας».

Γιὰ νὰ φτιάξετε τὸ σημερινό μας γλύκισμα χρειάζεσθε τ' ἀκόλουθα ὑλικά:

4 ποτήρια γάλα (φρέσκο), 4 κουταλ. ζάχαρη, ¾ τοῦ ποτηρ. ἀμύγδαλα (ἀσπρισμένα), 5 αὐγά, 2—3 κομμάτια γλυκά, 5—6 μικρὰ μπισκότα, 1 φακελλάκι βανίλια, φρουΐγκλασέ

Ἐκτέλεση: Καραμελλώνετε σ' ἕνα κατσαρόλι στὴ φωτιὰ 4 κουταλάκια ζάχαρη, 2 κουταλ. νερὸ καὶ ½ κουταλ. λεμόνι. Χύνετε τὴν καραμέλλα σὲ φόρμα καὶ τὴ γυρίζετε ὥστε νὰ πιάση παντοῦ ἡ Καραμέλλα. Κτυπᾶτε καλὰ τ' αὐγὰ μὲ τὴ ζάχαρη νὰ γίνουν σὰν κρέμα. Προσθέτετε τὸ γάλα (χλιαρό) τ' ἀμύγδαλα καὶ τὰ μπισκότα κοπανισμένα καὶ τὰ βανίλια. Σερβίρετε τὸ μείγμα στὴν καραμελλωμένη φόρμα καὶ τὴ βάζετε σὲ σινάκι φούρνου μὲ 2 δάκτυλα νερό. Ὅταν ἐξατμιστῆ, προσθέτετε ἀκόμα λίγο, μὰ νὰ μὴ φτάση ποτὲ ὡς τὰ χείλη τῆς φόρμας. Ὅταν ψηθῆ, ἀναποδογυρίζετε σὲ πιατέλλα καὶ τὴ σκεπάζετε μὲ κρέμα σαγντιγὺ (προαιρετική), Τὴ γαρνίρετε μὲ φρουΐγκλασέ, κερασάκια κ. ἄ.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει:
ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σενάρια γιὰ δυὸ πρωτοχρονιὲς

Τώρα θὰ μοῦ πῆτε βέβαια, ἀφοῦ ἡ πρωτοχρονιὰ μιὰ μονάχα φορὰ ἔρχεται τὸ χρόνο γιατί **τὰ σενάρια γιὰ δυό;** Δὲ μᾶς φτάνει ἡ μιά; Μὲ τὶς τυπικὲς εὐχές, τὸν οἰκονομικό της φόρτο, μὲ τὸ ἄγχος τῶν κοινωνικῶν ὑποχρεώσεων, μὲ τὴν ἀπασχόληση γιὰ πιὸ λαμπροὺς ἑορτασμούς, γιὰ πιὸ χαρούμενο κι' εὐδιάθετο ξεκίνημα γιὰ τὸν καινούργιο χρόνο; Μὰ αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ Πρωτοχρονιὰ ποὺ ἐννοοῦμε. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνθρώπινη διαστρέβλωση τῶν πραγμάτων. Ἢ ἂν θέλετε νὰ τὸ βάλουμε πιὸ μαλακὰ τὸ κατάντημα ὅπου μᾶς ἔχει ρίξει ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς τοῦ ὑπερφόρτου τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς ὑλικῆς εὐημερίας.

Γι' αὐτὴν ὅμως, ὅπως εἴπαμε τὸ σενάριο εἶναι γνωστὸ καὶ προγραμμένο. Λίγες εἶναι οἱ παραλλαγές. Ἄλλοῦ μικρότερα, ἀλλοῦ μεγαλύτερα τὰ δῶρα. Ἄλλοῦ λαμπρὸ τὸ σκηνικό, ἀλλοῦ πιὸ μέτριο. Ἀλλοῦ φαντασμένοι οἱ χαρακτῆρες, κι' ἀλλοῦ κάπως σεμνότερα. Ἀλλοῦ οἱ ρόλοι φωναχτοί, ἀλλοῦ πιὸ συγκρατημένοι. Ἄπειρες οἱ παραλλαγές. Ἡ διαδικασία ὅμως βασικὰ παρόμοια. Τὸ φαΐ, ἡ διασκέδαση, τὸ ξενύχτι, τὰ δῶρα, οἱ ἐπισκέψεις.

Δὲν τὴν ἀπαρνιόμαστε αὐτὴ τὴν ἔκδοση τῆς Πρωτοχρονιᾶς. Θἄταν φυγὴ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Θἄταν παντελὴς ἄρνηση τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς. Κι' ὅταν ἀρνεῖσαι χρειάζεται νὰ ἀντιπροτείνῃς. Καὶ νὰ ἐφαρμόζῃς καὶ νὰ ὑπερασπίζεσαι καὶ νὰ ζῇς τὴν ἀντιπρόταση. Καὶ ποῦ ἡ δύναμη, κι' ὁ χρόνος κι' οἱ συνθῆκες γι' ἄρνηση κι' ἀντιπρόταση; Ἂν εἶναι γιὰ ἄρνηση στεῖρα, τότε ἡ πίκρα κι' ἡ διάβρωση τοῦ κενοῦ μπορεῖ καὶ νἄναι χειρότερα ἀπὸ τὴν παραδοχή.

Ἄλλα λοιπὸν τὰ σενάρια. Πρῶτα γιὰ τὴν Πρωτοχρονιὰ ποὺ περνοῦμε ἢ ποὺ πρέπει νὰ περνοῦμε μυστικά, μὲ τὸν μικρὸ κρυφὸ ἑαυτό μας. Ποὺ δὲν ξέρουν οἱ ἄλλοι. Γιὰ τὶς στιγμὲς λίγες ἢ πολλὲς ποὺ τὸ πλατὺ τῆς μυστικῆς μας συνείδησης φιλοξενεῖ ἕνα μικρὸ πρωταγωνιστὴ ποὺ λίγοι ξέρουν, ἢ κανένας. Ποὺ σὲ λίγους ἐκδηλώνουμε. Εἴτε ἀπὸ ἀνημποριὰ γιὰ ἐπικοινωνίες εἴτε ἀπὸ λειψὴ συνειδητοποίηση. Εἴτε γιατὶ ξεχάσαμε πῶς νὰ μεταφέρουμε τὶς πιὸ γνήσιες κι' ἀληθινὲς σκέψεις μας στὸ προσκήνιο τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων. Γιὰ ἐκείνη τὴ δραματικὴ στιγμὴ τῆς ὀλιγόλεπτης, τῆς περαστικῆς, τῆς θολῆς κι' ἀσυνείδητης ἴσως ἐνδοστρέφειας ἐπιβάλλεται τὸ σενάριο.

Ἕνας διάλογος μ' ἕνα καθρέφτη, ἡ πιὸ πρόσφορη συνταγή. Ἕνα καθρέφτη, ὄχι τῆς δικῆς μας στιγμιαίας συνείδησης, ἀλλὰ ὁλόκληρης τῆς ὁμοταξίας μὲ τὴν ὁποία πορεύουμε. Ἕνας διάλογος ἀστραπή, ἢ — ἀνάλογα μὲ τὴ συνειδησιακή μας ἔκταση — μιὰ ἀναμέτρηση μακροσκελέστερη. Εἶναι δύσκολος ρόλος. Χρειάζεται τέχνη, διείσδυση, πλάτος γνώσης. Νὰ κοιτάζεις τὴ μορφή σου καὶ νὰ μετρᾶς τὶς Ὧρες ποὺ σὲ γέννησαν. Σὲ μεγάλωσαν. Ἡ Πρωτοχρονιὰ εἶναι ἕνα μέτρο ἀνθρώπινο. Ὄχι ὅμως αὐτὸ ποὺ ξέρουμε ὅλοι ἀπὸ τὰ ἡμερολόγια τοῦ τοίχου καὶ τοῦ γραφείου. Αὐτὸ εἶναι ἕνα μέτρο ἄψυχο. Κι' ὁ ἄνθρωπος ἔχει πνοή, παλμό. Ἡ Πρωτοχρονιὰ λοιπὸν εἶν' ἕνα μέτρο ἀλλοιώτικο.

Κι' ἡ ἀντανάκλαση τῆς πορείας μας αὐτὸ τὸ μέτρο τὸ προβάλλει ἀνάγλυφα. Φτάνει νὰ ζήσουμε τὴ σκηνή. Νὰ μετρήσουμε τὶς διασκελιὲς ποὺ κάναμε στοὺς χρόνους ποὺ πέρασαν. Τὰ ὀλισθήματα. Τὸ τρέξιμο, τὴν ἀκινησία. Αὐτὸ ποὺ θέλαμε, αὐτὸ ποὺ πετύχαμε. Ἂν αὐτὸ ποὺ πετύχαμε ἦταν αὐτὸ ποὺ θέλαμε. Κι' ἂν ἀντίθετα αὐτὸ ποὺ δὲν θέλαμε εἶναι ἐκεῖνο ποὺ καλύτερα θὰ πήγαινε στὸ ρόλο μας. Καὶ μαζὶ μὲ τὸ μέτρημα καὶ μὲ τὸ καθρέφτισμα, ἄλλο στοιχεῖο συνταγῆς. Νὰ μὴ γίνῃ τὸ σενάριο μονόλογος. Ἡ μορφή μας νὰ πολλαπλασιασθῇ στὸ καθρέφτισμα. Οἱ γωνίες κι' οἱ κατόψεις της νὰ πάρουν τὰ γνώριμα χαρακτηριστικὰ τῶν ἄλλων ποὺ μᾶς περιβάλλουν. Ποὺ στάθηκαν ἢ πέρασαν ἀπὸ δίπλα μας, ρόλοι πολέμιοι ἢ συμπληρωματικοί, χαρακτῆρες ἀντιστικτικοὶ ἢ ἐναρμόνιοι, μορφὲς ποὺ πλάσαν ἢ καταστρέψαν κι' ἔτσι ξαναπλάσαν τὴ δική μας ψυχικὴ σύνθεση, τὴ δική μας διοψυχικὴ ἔκφραση. Κι' ἀφοῦ παίξουμε γιὰ λίγο αὐτὸ τὸν ρόλο μὲ τὸν καθρέφτη, ἀπὸ ὅλες τὶς γωνίες κι' ὅλες τὶς ὄψεις του, νὰ μεταφέρουμε τὴν κάθαρση τοῦ σεναρίου στὴν ἐξωτερική, συμβατικὴ Πρωτοχρονιά. Καὶ νὰ καταθέσουμε τὴν ἑρμηνεία αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἐνατένισης, ἐμπειρία καὶ μαρτυρία, ἐλπίδα στὰ χρονικὰ ὁρόσημα ποὺ μετροῦμε στοὺς πρωτοχρονιάτικους κύκλους.

Τὸ δεύτερο σενάριο εἶναι καὶ δὲν εἶναι γιὰ μᾶς. Εἶναι πρώτιστα γι' αὐτοὺς ποὖχουνε πίσω τους τὶς πιὸ πολλὲς Πρωτοχρονιές τους. Γι' αὐτοὺς ποὺ κουβαλοῦν πολλὴ φθορὰ καὶ λίγες ἐλπίδες. Γι' αὐτοὺς ποὺ ἡ Πρωτοχρονιὰ δὲν ἔχει ἄλλο νόημα παρὰ τὸ νόημα μιᾶς ἀκόμο ταλαιπωρημένης μέρας διαβρωμένης ἀπὸ τὴν κακουχία τοῦ πολέμου, τῆς ἀδικίας, τῆς φτώχειας, τῆς κακῆς διατροφῆς. Αὐτὸ τὸ σενάριο δὲν ἔχει πολλὰ λόγια. Ὁ ρόλος ὁ δικός μας εἶναι ἀσήμαντος. Ἐκτὸς ἂν, λόγῳ προνομίου — μιλοῦμε γιὰ τὸν Παγκόσμιο Ἄνθρωπο — τὶς μορφὲς αὐτὲς δὲν τὶς βλέπουμε ζωντανὰ μόνο στὸ πλατὼ κάποιου φανταστικοῦ Πρωτοχρονιάτικου σεναρίου. Ἀλλὰ σὰν ἐνεργοὶ παράγοντες ποὺ συμπληρώνουν τὴν παράσταση τῶν ἀδικημένων καὶ μειονεχτούντων μὲ πρακτικὴ προσφορά. Ἂν ἡ διανομὴ τῆς ζωῆς δὲν μᾶς εὐνόησε ἔτσι τότε ἂς μὴ περιφρονοῦμε τὸ σενάριο τῆς Πρωτοχρονιᾶς. Γεμίζει τὴ σκηνὴ μὲ ρόλους γιὰ σύγκριση, καὶ ἀναμέτρηση. Καὶ τὸ μέτρο πάλιν τῆς Πρωτοχρονιᾶς — αὐτῆς τῆς μυστικῆς χρονοσκόπησης θ' ἀποφέρῃ τὰ δικά του πορίσματα, τὴ δική του κάθαρση, τὸ δικό του μήνυμα ἐλπίδας.

Μπορεῖ ὁ κόσμος νὰ μὴν ἀλλάζει μὲ τὴ σκέψη μόνο. Ὅμως ἡ σκέψη πάντα προηγεῖται τῆς πράξης.

Κι' ἡ Πρωτοχρονιὰ ἡ θορυβώδικη, ἡ γνωστὴ κι' ἐξωτερικὴ δὲν προσφέρει πολλὴ εὐκαιρία γιὰ σκέψη. Εἶναι ἄλλες ὅμως Πρωτοχρονιὲς μέσα μας, φτάνει νὰ τὶς ψάξουμε. Καὶ μιὰ λεπτομέρεια. Αὐτὰ τὰ σενάρια ἰσχύουν γιὰ ὅλες τὶς μέρες τοῦ χρόνου. Ἁπλῶς συμπίπτει νὰ τὰ προσφέρουμε φέτος παραμονὲς τοῦ νέου χρόνου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΜΕΡΟΣ

«Κύπρος», Δευτέρα, 7 Ἰανουαρίου 1974

Καλλιτεχνικὴ-Πνευματικὴ ζωὴ

ΠΕΡΣΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ χρονιὰ ποὺ τέλειωσε ἦταν γεμάτη ἀπὸ ἐκδηλώσεις, πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικές. Ὁ Κυπριακὸς χῶρος δὲν ἔμεινε ἔρημος. Οἱ φιλόμουσοι, οἱ φίλοι τοῦ θεάτρου, οἱ φίλοι τοῦ βιβλίου εἶχαν ἀρκετὲς εὐκαιρίες γιὰ τροφὴ καὶ πνευματικὴ τέρψη.

Τὶς βαθύτερες ρίζες τῶν ἐκδηλώσεων τῆς χρονιᾶς ποὺ μᾶς πέρασε δὲν θὰ τὶς ἀγγίξουμε, παρὰ μόνο περαστικά. Ἀλλωστε ὅπως ξανάπαμε, λυπηρὴ ἀλλὰ ἀληθινὴ ἡ διαπίστωση. Κίνηση γίνεται. Οἱ ἀξίες ὅμως τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος — στὴν Κύπρο πιὸ εἰδικὰ ποὖναι πολὺ μικρὴ καὶ πολὺ προβληματικὴ — δὲν ἀφομοιώνονται πολιτισμικά. Ἴσως νὰ συντείνη τὸ γεγονὸς ὅτι πολλὲς ἐκδηλώσεις προσφέρονται σὰν εἰσαγόμενο προϊὸν ἀπὸ ξένους καλλιτέχνες κι' ἱδρύματα, γιὰ ντόπια κατανάλωση. Καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἡ ἀντιδιαστολή.

Χωρὶς δηλαδὴ τὸ σφρῖγος καὶ τὴ γνησιότητα ποὺ προσφέρει ἡ καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ δημιουργία στὸν ἴδιο τὸν τόπο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του. Γι' αὐτὸ ἴσως στὴν Κύπρο ἡ πνευματικὴ μας ζωὴ εἶναι περισσότερο ὀξύμορο σχῆμα παρὰ πραγματικότητα καὶ συνείδηση. Ὀξύμωρο, γιατὶ ἀντιστρέψαμε τὴν πορεία τῶν πραγμάτων. Δεχόμαστε τὴν ξένη προσφορὰ χωρὶς τὴν ἀνάλογη — σὲ ἐπίπεδο — δική μας. Ἔξοι τὰ κριτήρια μας ἀμβλύνονται καὶ θολώνουν. Ἀντὶ νὰ τοποθετοῦμε τὴ δική μας δημιουργία συγκριτικὰ μέσα στὸ διεθνὲς πλαίσιο, κάνουμε κέντρο καὶ πυρῆνα δοκιμασίας τὸν δικό μας τόπο καὶ περιστρεφόμενη ἁπλῶς δημιουργία τὰ ὅσα συμβαίνουν στὸ παγκόσμιο. Ἴσως ἡ πολύχρονη ἐλεύθερη διανόηση καὶ δράση νὰ ἀνατρέψουν τὸ κακὸ ἰσοζύγιο καὶ νὰ ἐπαναφέρουν τὴ σωστότητα. Γιὰ τὸ παρὸν γίνονται καλλιτεχνικὲς καὶ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις ἀρκετές. Μερικὲς ἀπ' αὐτές, τῆς χρονιᾶς ποὺ πέρασε θὰ τὶς δοῦμε συνοπτικά.

Μὲ τὴν ἔκδοση καὶ τὴν κυκλοφορία τοῦ βιβλίου δὲν θὰ καταπιαστοῦμε μιὰ καὶ παρουσιάζουμε συστηματικὰ ὅσες νέες ἐκδόσεις μᾶς φτάνουν. Ὁ τομέας ἐξ ἄλλου εἶναι πολὺ λεπτομερὴς καὶ πολυδαίδαλος γιὰ τὴν συνοπτικὴ ἀναφορὰ τῆς σημερινῆς στήλης.

Στὸν τομέα τοῦ θεάτρου σημειώθηκε μιὰ καινούργια ἐξέλιξη. Ὁ Θεατρικὸς Ὀργανισμὸς Κύπρου παρουσίασε γιὰ πρώτη φορὰ βραβευμένο ἔργο Κύπριου συγγραφέα, τὴ «Θεανὼ» τοῦ Μιχάλη Πιτσιλλίδη. Τὸ ἔργο, ἠθογραφικὸ στὴ βάση του, ἔδωσε μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ψαράδων ποὖταν κι' οἱ κεντρικοὶ χαρακτῆρες του ἕνα πρόβλημα πανανθρώπινο. Τὴν ἀνημποριὰ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ εἰρηνικὴ συνύπαρξη, λόγω ἐγωϊσμοῦ. Τὸ ἔργο σκηνοθέτησε καὶ διακίνησε μὲ πολλὴ ζωντάνεια καὶ πειστικότητα ὁ Νίκος Σιαφκάλης.

Ὁ «Καπετὰν Γιακουμῆς» ἦταν ἄλλη μιὰ πετυχεμένη ἠθογραφία ποὺ ἀνέβασε ὁ ΘΟΚ σὲ σκηνοθεσία τοῦ Βλαδίμηρου Καυκαρίδη. Τὸ ἔργο δόθηκε μὲ δροσιά, φυσικότητα καὶ πολλὴ ἄνεση.

Ὁ «Αἴαντας» τοῦ Σοφοκλέους καὶ «Ὁ Ταρτοῦφος» τοῦ Μολιέρου ἦταν ἄλλες δυὸ φιλόδοξες παρουσιάσεις τοῦ ἴδιου ὀργανισμοῦ, ποὺ δὲν πέτυχαν ἀκριβῶς τοὺς στόχους ποὺ ἀπαιτοῦσαν τὰ δύσκολα καὶ ἰδιόρρυθμα σὲ ὕφος καὶ ἑρμηνεία, ἔργα. Ὁ «Ταρτοῦφος» παρουσιάστηκε στὰ πλαίσια τῆς ψνήμης τοῦ Μολιέρου μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν 300 χρόνων ἀπὸ τὸ θάνατό του.

Οἱ «Ὅμηροι» τοῦ Λουκῆ Ἀκρίτα ἦταν, τέλος, μιὰ ἄλλη σημαντικὴ προσφορὰ τοῦ ΘΟΚ. Ἰδιαίτερα θετικὸ στοιχεῖο στὸ ἔργο ἦταν ἡ μουσικὴ τοῦ Ἀντρέα Χαραλάμπους.

Ὁ Θίασος Παπαδημήτρη καὶ ὁ Θίασος Κακουράτου, συνέχισαν τὴν προσφορά τους μὲ τὴν ἐλαφρὰ μουσικὴ ἐπιθεώρηση μὲ στόχο τὴ σάτιρα συνθηκῶν καὶ καταστάσεων ποὺ ἀγγίζουν ἄμεσα τὸν Κύπριο θεατή. Ἡ Πειραματικὴ Σκηνὴ συνέχισε ἐπίσης τὴν παρουσίαση πρωτοποριακῶν ἔργων. Διακρίθηκαν «Οἱ Νταντάδες» τοῦ Ἕλληνα Σκούρτη.

Τὸ Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ἑλλάδος παρουσίασε τοὺς «Βατράχους» τοῦ Ἀριστοφάνη μὲ ἐπιτυχία. Πιὸ μειωμένη ἱκανοποίηση ἔδωσε ἡ «Ἀντιγόνη» (Σοφοκλέους) μὲ τοὺς Μυράτ καὶ Ζουμπουλάκη.

Στὴ μουσικὴ ἡ κίνηση ἦταν πιὸ πολὺ ξενοκίνητη παρὰ ντόπια. Συναυλίες μὲ ποικίλο ρεπερτόριο ἔδωσε ἡ Ὀρχήστρα Ἐγχόρδων ΡΙΚ, τόσο τὸν χειμῶνα ὅσο καὶ τὸ φθινόπωρο τῆς χρονιᾶς ποὺ πέρασε. Τὸ καλοκαῖρι ἡ Ὀρχήστρα ἕνωσε τὶς δυνάμεις της μὲ τὸ Πολιτειακὸ Πανεπιστήμιο Νέας Ὑόρκης καὶ σὲ συνεργασία μὲ τὸν ΚΟΤ, μὲ τὴν Σχολὴ Τυφλῶν καὶ τὸ Ἀμερικανικὸ Κέντρο, τὸ ὁποῖο ὀργάνωσε κι' ἄλλες πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις, ὅπως κάθε χρόνο, παρουσιάσανε τὸ Μουσικὸ Φεστιβὰλ «Καλοκαῖρι '73». Τὸ Φεστιβὰλ ἀπετέλεσαν 7 συναυλίες μὲ διάφορο περιεχόμενο στὸ ὁποῖο ἐρμήνευσαν τόσο Κύπριοι ὅσο καὶ Ἀμερικανοὶ καλλιτέχνες. Διευθυντὲς ὀρχήστρας καὶ χορωδίας ἦταν ἐκ περιτροπῆς οἱ Θέμης Χριστοδούλου, Ταμάρα Μπρούκς καὶ Κύπρος Χ'' Μάρκου. Τὴν ὅλη σειρὰ ἐκδηλώσεως θὰ μποροῦσε νὰ διακρίνη περισσότερη ὀργάνωση ἴσως, μιὰ καὶ ὑπῆρξαν κενὰ τόσο στὶς ἐμφανίσεις, ὅσο καὶ στὸ περιεχόμενο ὁρισμένων ἐκδηλώσεων. Παράδειγμα: ὁ φτωχὸς συγχρωτισμὸς ἐκτελεστῶν καὶ ἀκροατῶν καὶ ἀκόμα ἀποτέλεσμα ἡ μειωμένη ἀπόδοση τοῦ «Κοντσέρτο σὲ Φὰ ἔλασσον» τοῦ Σοπὲν (Ἐνισχυμένη Ὀρχήστρα Ἐγχόρδων ΡΙΚ μὲ σόλο πιάνο τὸν Οὐίλιαμ Μασσέλος).

Ἀπὸ τὴν Δυτικὴ Γερμανία ὑπῆρξε ἄλλη μιὰ παρόμοια προσφορά, σὲ πιὸ περιορισμένη καὶ λιγότερο ἐπίσημη κλίμακα. Ἦταν μιὰ ὁμάδα μουσικῶν ποὺ μαζὶ μὲ τὴν Κυπρία Νόρα Ματοσσιὰν θάλαν σὲ λειτουργία ἕνα μουσικὸ ἐργαστῆρι στὴ Λάρνακα, στὸ ὁποῖο ὑπῆρχε ἡ ἐπιχειρήθηκε ἕνα εἶδος ἐλεύθερης συναλλαγῆς κι' ἐπικοινωνίας μὲ ντόπιους μουσικοὺς ἢ μουσικόφιλους. Πρωτοτυπία στὴν ἐργασία αὐτὴ (καὶ στὶς συναυλίες ποὺ δόθηκαν) ἦταν ἡ ἠλεκτρονικὴ μουσική.

Τὸ ἐνδιαφέρον κι' ἡ συνεργασία αὐτὴ καλόδεχτη, ἀπ' ὅπου κι' ἂν προέρχεται, φτάνει νὰ ὑπάρχει ἀρκετὴ καὶ πυκνὴ ἡ προεργασία, ὅταν πρόκειται γιὰ συντονισμένη παρουσίαση ἔργων στὴν ὁποία νὰ ὑπάρχη σύμπραξη ξένων καὶ κυπρίων. Καὶ φτάνει ἐπίσης ἡ ξένη προσφορὰ νὰ μὴ γίνεται μὲ πρόθεση ἢ τρόπο ποὺ νὰ ὑποτιμᾶ τὴν κρίση ἢ τὸ ἐπίπεδο τοῦ Κυπριακοῦ κοινοῦ

Τὸ Ἰνστιτοῦτο Γκαῖτε καὶ τὸ Γαλλικὸ Μορφωτικὸ Κέντρο προσθέτουν τὶς δικές τους μουσικὲς ἐκδηλώσεις πέρσυ, μὲ τὴν παρουσίαση ξένων ὅσο καὶ ντόπιων μουσικῶν. Στὸ Ἰνστιτοῦτο Γκαῖτε ἔπαιξε ἡ Ὀρχήστρα Πρὸ - Ἄρτε Μονάχου, γνωστὴ ἀπὸ δίσκους καὶ διεθνῆ Φεστιβάλ. Διηύθυνε ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ὀρχήστρας Κοὺρτ Ρέντελ. Τὸ δὲ Γαλλικὸ Μορφωτικὸ Κέντρο παρουσίασε συστηματικὰ τὴ Χορωδία Κοριτσιῶν τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς Ἀκαδημίας μὲ διευθυντὴ τὸν Γιῶργο Ἀρβανιτάκη.

Ρεσιτὰλ ἀπὸ Κυπρίους σολίστες ἦταν ἐπίσης μέρος τῆς περσυνῆς μουσικῆς σοδειᾶς: Εὔης Μαξούτης, πιάνο, Νικόλας Οἰκονόμου, πιάνο, Πόλυς Κοιρανίδης, Χάρης Γεωργίου, Χαρουτιοὺν Μπεντελιάν, βιολί.

Μιὰ ἄλλη ἐνδιαφέρουσα ὅσο καὶ σημαντικὴ ἐκδήλωση, πέρσυ στὴν Κύπρο, ἦταν ἡ ἔκθεση τῆς «Ὀπερὰ Κομὶκ» τοῦ Ἀνατολικοῦ Βερολίνου. Τὰ ἐκθέματα περιλαμβάνουν ἐνδυμασίες, μακέττες, σκηνογραφίες καὶ ἀφίσες. Τὴν ἔκθεση συμπλήρωσαν κινηματογραφικὲς προβολὲς τῶν ἔργων: «Ὀθέλλος» (Βέρντι), «Παραμύθια τοῦ Χόφμαν» καὶ «Κυανοπώγων» (Ὀφφενμπαχ), καὶ «Σιντερέλλα» (Ροσάνι).

Ἡ Μορφωτικὴ Ὑπηρεσία σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ἰνστιτοῦτο Γκαῖτε ὀργανῶσαν παράσταση τοῦ Μπαλλέτου Ὄπερας Βερολίνου μὲ ρεπερτόριο ἀπὸ τὸν Σοὺμπερτ, Μπάρτοκ καὶ Γκλαζούνωφ.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς Ἑβδομάδας Βιβλίου, τὸν Νιόβρη — Δεκέμβρη, ἡ Μορφωτικὴ Ὑπηρεσία ὀργάνωσε ἔκθεση βιβλίου. Ἐπίσης ὀργανώθηκε σειρὰ ἐκδηλώσεων γιὰ τὸ βιβλίο, ἀνὰ τὸ Παγκύπριο, ὅπως εἶναι οἱ συζητήσεις καὶ διελέξεις. Στόχος παντα, ἡ προώθηση καὶ διάδοση τοῦ βιβλίου.

Ἀπὸ τὶς Ἐκθέσεις Εἰκαστικῶν Τεχνῶν ποὺ μᾶλλον ἀφθονοῦν στὴν Κύπρο — πλούσιες, ζωντανὲς οἱ εἰκόνες τοῦ Μεσογειακοῦ χώρου — ἀναφέρουμε μερικές:

Ἔκθεση τοῦ Γκλὺν Χιοὺζ μὲ διάφορα ἐκθέματα, ὅπως οἱ κυβιστικοὶ πίνακες, ὑφάσματα μὲ παραστάσεις σουρρεαλιστικές, ὁμοιώματα πτωμάτων, καὶ παντοῦ διάχυτο τὸ μήνυμα τοῦ ἀγώνα ἐνάντια στὶς κατεστημένες ἀξίες.

Ἀντίποδας ἴσως ἡ ζωγραφικὴ ἔκθεση τοῦ Στασίνου Παράσχου: Τὰ θέματα ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ ζωὴ καὶ πάλιν. Χωρὶς συγκλονιστικὲς ἐπεμβάσεις στὰ συμβατικὰ καὶ καθιερωμένα. Ἤρεμη καὶ ἀπεικονιστικὴ τέχνη.

Στὸ Φεστιβὰλ Πλατρῶν Παγκύπρια Καλλιτεχνικὴ ἔκθεση καθὼς καὶ συμμετοχὴ δικῶν μας καλλιτεχνῶν σὲ ἐκθέσεις στὸ ἐξωτερικό: Ὁ Στέλιος Βότσης σὲ Κοινοπολιτειακὴ Ἔκθεση στὸ Λονδῖνο καὶ ὁ Μίκης Φοινικαρίδης στὸ Σάο Πάολο.

Δυσανάλογη ἴσως ἡ ἀνταλλαγή, ἀλλὰ πολὺ περισσότεροι οἱ ἐκπρόσωποι τῶν εἰκαστικῶν ποὺ μᾶς ἦρθαν πέρσι μὲ τὴ δουλειά τους καὶ τὶς φιλοδοξίες τους:

Στὴν Πάφο λειτούργησε μιὰ θερινὴ σχολὴ μὲ καλλιτέχνες ἀπὸ τὴν Ἀγγλία. Τὰ χρώματα, ἡ ζωὴ καὶ τὸ τοπίο τῆς Κύπρου, πρόκληση καὶ ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀναζήτηση.

Ὁ Χόπα Γκουρούλλι μὲ δουλειὰ στὸ μπρούντζο, στὸ σίδερο, στὸ χαλκὸ καὶ στὸ νεάργυρο. Σφρῖγος καὶ δόνηση στὴν δημιουργία του.

Ὁ Ντένις Μίτσελ μὲ ἐκθέματα στὴν γλυπτική, καὶ ἄλλη μιὰ ὁμαδικὴ ἔκθεση 27 Ἀλεξανδρινῶν ζωγράφων, μὲ 4 ὁμογενεῖς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Γραμμές, τόσον ἡ παραδοσιακὴ ὅσο καὶ ἡ ἀφηρημένη.

Πέρσι λοιπὸν στὴν Κύπρο εἴδαμε κι' ἀκούσαμε ἀρκετά. Πόσο πλουτίναμε; Πόση φτώχεια ἀνακαλύψαμε; Τὴν ἀνακαλύψαμε; Εἴδαμε πὼς οἱ ξένοι μᾶς ἔρχονται μὲ τὴ δουλειά τους ὅλο καὶ πιὸ πυκνὰ κι' ἐκτιμοῦμε τὴν προσφορά. Ἔχουμε ὅμως καθήκον κι' ἐμεῖς νὰ μὴ παραμελήσουμε καὶ παραγνωρίσουμε τὸ ντόπιο δυναμικό.

Πότε ἡ Κρατικὴ Ὀρχήστρα; Γιὰ νὰ μὴν διώχνουμε κι' ἐκπατρίζουμε τὸ μουσικό μας ταλέντο.

Πότε περισσότερα ἔργα Κυπρίων στὸν ΘΟΚ; Γιατί ὄχι κι' ἄλλο σοβαρὸ θέατρο; Τὸ κοινὸ λειψό, ἡ ἡ προσφορὰ κι' ἡ ὀργάνωση;

Γιατί δὲν ἀξιοποιοῦνται περισσότερο οἱ Κύπριοι φοιτητὲς στὴν Κύπρο τὶς διακοπὲς ἀπὸ τὴ Μορφωτικὴ Ὑπηρεσία κι' ἄλλα Κρατικὰ Ἱδρύματα, ἐνῶ ξένοι σπουδαστὲς (ἐρασιτέχνες κι' ἐπαγγελματίες) καταλύουν στὴν Κύπρο τὸ καλοκαῖρι; Φέτος.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 14 Ιανουαρίου 1974.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ "ΑΓ. ΤΗΛΛΥΡΙΑ"

«Κύριε Διευθυντά,

Διαβάσαμε μὲ προσοχὴ καὶ ἐνδιαφέρο τὸ ἄρθρο τῆς συνεργάτιδός σας κ. Νάγιας Ρούσου, ὅπου γιὼταν μιὰ ἀνασκόπηση κι' ἕνας ἀπολογισμὸς τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς μέσα στὸ 1973. Κατάπληκτοι καὶ ἀπορημένοι εἴδαμε, ὅτι ἐνῶ γινόταν λόγος γιὰ τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα, οὔτε λέξη ἀναφερόταν γιὰ τὸ ἔργο μας «Ἁγία Τηλλυρία». Δὲν ἐννοοῦμε τόσο τὸ δίσκο, ὅσο τὶς τέσσερεις συναυλίες τοῦ καλοκαιριοῦ ποὺ εἶχαν, κατὰ γενικὴ ὁμολογία, πρωτοφανῆ γιὰ τὴν Κύπρο ἐπιτυχία. Χιλιάδες ἄνθρωποι ἄκουσαν καὶ χειροκρότησαν τὸ λαϊκό μας ὁρατόριο, ποὺ ὁλόκληρα ἀποσπάσματά του τὰ πῆρε ἀβίαστα ὁ λαός μας στὸ στόμα του ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Ἐξ ἄλλου γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ κοπίασαν δεκάδες ἄνθρωποι γιὰ μῆνες, ἐκεῖνους τοὺς ἀφόρητους μῆνες τοῦ περυσινοῦ καλοκαιριοῦ.

Ὅλα αὐτὰ δὲν ἦσαν τίποτε γιὰ τὴν κ. Ρούσου; Ὅλα αὐτὰ δὲν ἀξιζαν μιὰ ἁπλῆ καταγραφὴ ἔστω στὸν ἀπολογισμὸ τῆς χρονιᾶς; Τί νὰ πιστέψουμε: ἡ κ. Ρούσου εἶναι ἐντελῶς ἀπληροφόρητη στὰ γεγονότα τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς, ἢ γιὰ κάποιο ἄλλο λόγο (ποὺ ἡ ἴδια γνωρίζει) τήρησε σιωπὴ γιὰ τὴν «Ἁγία Τηλλυρία»;

Δὲν ἄκουσε κανένα νὰ τραγουδᾶ τὸ «Βρέξε, Θεέ μου, βρέξε!» ἢ τὸ «Ὁρμοῦν οἱ ἀνέμοι» ἢ τὸν «Τρύγο»; Δὲν διάβασε καμμιὰ ἀπὸ τὶς τόσο συγκινητικὰ ἐγκωμιαστικὲς κριτικές; Δὲν πρόσεξε κὰν τὸ τόσο εὐγενικὸ σχόλιό σας γιὰ τὴν «Ἁγία Τηλλυρία»;

Κρῖμα...

Μετὰ τιμῆς,
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΣΩΝΗΣ,
ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ».

Λευκωσία, 10.1.74.

Κ. ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ: «Ἡ Παιδεία στὸ Γιόρκσάϊαρ»

Ὁ γνωστὸς Κύπριος ἐκπαιδευτικὸς καὶ Λυκειάρχης κ. Κυριάκος Νεοκλέους σὲ μιὰ ἐκπαιδευτικὴ ἐπίσκεψη στὴν περιοχὴ Γιόρκσάϊαρ τῆς Ἀγγλίας, τὸ 1969, εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῆ διάφορα ἐκπαιδευτήρια τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ νὰ μελετήσει τὸ σύστημα καὶ τὶς ἐκπαιδευτικὲς μεθόδους των. Τὶς ἐμπειρίες καὶ τὴ γνώση τῶν ἐπισκέψεων αὐτῶν τὶς ἐνσωμάτωσε στὴν ἔκδοση "Education in Yorkshire". Ἀνάμεσα στὰ σχολεῖα ποὺ ἐπεσκέφθη ὁ κ. Νεοκλέους ἦταν καὶ τὰ ἀκόλουθα: Τὸ Ὑπαίθριο Νηπιαγωγεῖο Λίλυκροφτ, γυμνάσιο στὸ Γιόρκ School Archbishop Holgate's τὸ Garforth Comprehencive School, τὸ Leeds Grammar School τὸ Κολλέγιο Trinity καὶ All Saints.

Μὲ τὴν δεκαοχταετῆ του πεῖρα σὰν διευθυντὴς σχολῆς μέσης ἐκπαίδευσης καὶ μὲ τὴν ὀξύτητα τοῦ σύγχρονου ἐκπαιδευτικοῦ ποὺ τοποθετεῖ τὴν Παιδεία στὸ τρέχον κλῖμα τῶν δ.εθνῶν ἐξελίξεων καὶ γεγονότων, ὁ κ. Νεοκλέους καταγράφει τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς παρατηρήσεις του:

Γιὰ τὸ Garforth Comprehencive School, γράφει τὰ ἀκόλουθα:

«Οἱ ἐπισκέψεις μου στὶς τάξεις χειροτεχνίας εἶχαν ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Ἡ χειροτεχνία προσφέρεται σ' ὅλους τοὺς μαθητές, γιατὶ ἡ χειρωνακτικὴ τέχνη καὶ ἐπιδεξιότητα πρέπει νὰ συνοδεύη τὴ νοητικὴ πειθαρχία. Οἱ μαθητὲς συντονίζουν τὸ μυαλὸ μὲ τὰ χέρια τους, ἀντλοῦν ἀπὸ τὴ φαντασία καὶ τὴν πρωτοβουλία τους, καί, πιὸ σημαντικὸ ἀπολαμβάνουν τὸ αἴσθημα τῆς δημιουργίας, τὸ ὁποῖο εἶναι σπάνιο στὴν τωρινὴ ἐποχὴ τῆς μηχανῆς καὶ τῆς μαζικῆς παραγωγῆς». (σελ. 118).

Αὐτή, ὅμως, ἡ θετικὴ παρατήρηση ὅσον ἀφορᾶ τὴν χειρωνακτικὴ ἐργασία δὲν παρεμποδίζη ἄλλες διαπιστώσεις στὸν ἀντικειμενικὸ ἐπισκέπτη - παρατηρητή: "Οτι ἡ ροπὴ τῶν μαθητῶν στὶς ἐργασίες χειρωνακτικοῦ τύπου, γίνεται εἰς βάρος τῆς ἐπίδοσης τους στὸ γλωσσικὸ καὶ σὲ ἄλλα γενικώτερα θέματα τῶν κλάδων ποὺ καταπιάνονται μὲ τὶς καλὲς τέχνες ἢ ἄλλα ἀνθρωπολογικὰ θέματα.

Ἐξαιρετικὲς ἐντυπώσεις φαίνεται νὰ δημιουργεῖ στὸν ἐπισκέπτη τὸ Leeds Grammar School. Τόσο οἱ δάσκαλοι ὅσο καὶ οἱ μαθητὲς ἐπιλέγονται μὲ αὐστηρὰ μέτρα καὶ κριτήρια. Ἡ δὲ ἀτμόσφαιρα μεταξύ των εἶναι ἄριστα ἰσορροπημένη καὶ οἱ σχέσεις τους χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἁρμονία καὶ κατανόηση.

Ἀπὸ μιὰ γενικώτερη ἐκπαιδευτικὴ σκοπιά, τὸ βιβλίο ἀποτελεῖ οὐσιαστικὴ προσφορὰ στὸ εἶδος του. "Οχι μόνο γιὰ τὴν διεισδυτική, ἀντικειμενικὴ περιγραφὴ τῶν ἐκπαιδευτηρίων ποὺ εἶδε καὶ μελέτησε ὁ κ. Νεοκλέους, στὴν Ἀγγλία, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ παράλληλα πορίσματα καὶ συμπεράσματα ποὺ προσφέρει καὶ γιὰ τὴν Κυπριακὴ παιδεία.

ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

Τρεῖς συλλογὲς διηγημάτων παρουσιάζουμε σήμερα, μὲ ἐντελῶς διαφορετικὴ γραμμὴ καὶ περιεχόμενο:

ΛΙΛΑΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ: «Ὁ Ἱππότης μὲ τὸ Ψαθάκι»

Τὰ διηγήματα αὐτὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἔχουν ἕνα κοινὸ χαρακτηριστικό:

Τὰ θέματα τους εἶναι ὅλα παρμένα ἀπὸ τὸν μυστικὸ κόσμο τῆς ἔκτης αἴσθησης. Τὸν κύκλο ἐκεῖνο τῶν ἐμπειριῶν ποὺ δὲν μποροῦν νὰ μετρηθοῦν μὲ τὶς γνωστὲς συγκεκριμένες αἰσθήσεις τῆς ἀφῆς, τῆς καθημερινῆς ὅρασης. Τὰ κρυφὰ προμαντέματα, οἱ ἀνέκφραστες ἑνοράσεις τῆς ψυχικῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου γίνονται ἀφετηρία καὶ πηγὴ ἔμπνευσης γιὰ τὸ πλάσιμο τοῦ μύθου(;). Ἡ συγγραφεὺς γνωρίζει πολλὰ γιὰ τὴν λειτουργία αὐτῆς τῆς κρυφῆς φλέβας στὸν ψυχισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ἴσως νὰ μὴν εἶναι ὅλα ἀφομοιωμένα μὲ τὶς προσωπικὲς της ἐμπειρίες. Ἴσως κάποτε νὰ θίγη μόνο τὶς αἰσθησιακὲς πτυχές, ποὺ συνδέονται μὲ τὴν οὐσιαστικώτερη καὶ μύχια συνείδηση τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης: τὴν ἐπικοινωνία μὲ τοὺς νεκρούς, τὴν προαίσθηση, τὴν τηλεπαθικὴ πρόβλεψη τοῦ μέλλοντος. Εἶναι ὅμως προφανὲς πὼς γιὰ νᾶναι καὶ τὰ 12 διηγήματα τῆς ἔκδοσης ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν παραψυχολογία, ὁ προσανατολισμὸς εἶναι δυνατὸ κι' ἔμμονο στοιχεῖο τῆς σκέψης τῆς συγγραφέως.

Ὁ λόγος περιγραφικός, χυμώδης μὲ εἰκόνες καὶ σχήματα ποὺ δὲν καταπλήττουν, δὲν ξαφνιάζουν. Παράδοση καὶ πρόβλεψη στὸ ὕφος καὶ στὴν ἔκφραση. Ἀσυνήθιστο καὶ ὁμοιογενὲς μὲ μιὰ ἐπαναλαμβανόμενη πυκνότητα τὸ περιεχόμενο.

ΝΑΔΙΝΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: (Διηγήματα)

Στὰ διηγήματα τῆς Ναδίνας Δημητρίου πατοῦμε σὲ στέρεο ἔδαφος, μακρυὰ ἀπὸ τὴν τηλεπάθεια καὶ τὴν παραψυχολογία.

Τὸ λογοτεχνικὸ κλῖμα πιὸ συγκρατημένο. Δὲν γέρνει συνήθως στὴν ἀφαίρεση. Δὲν λείπουν σκέψεις. Δὲν ὑπονοοῦνται αἰσθήματα ἢ καταστάσεις. Δὲν ὑπάρχουν κενὰ στὴν ψυχοτομὴ τῶν χαρακτήρων ἢ στὴν ἀνάλυση τῶν καταστάσεων.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς συγγραφέως δὲν βρίσκονται πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὴ διάσπαση τῆς ἡμέρας. Πάντα ὅμως μ' ἕνα στέρεο ὑπόστρωμα τῆς παληᾶς καλῆς ὥρας μὲ τὶς δικές της ἀκέραιες ἀξίες. Κάποτε ὑπάρχει ἡ ποιητικὴ διάσπαση, τὸ κενό: «Ἕνα θράδυ στὴν Τηλεόραση»:

«Ἔκλεισε ἡ πόρτα μὲ θόρυβο. Μιὰ γροθιὰ στὸ φῶς. Σιγὴ στροβίλισε στὸ μισοσκόταδο καὶ ὕστερα κάθισε στὰ θλέφαρα ἐκείνων π' ἀπόμειναν. Στὴν τηλεόραση ἁπλώθηκε ἕνα κλαδὶ φυσικοῦ μεγέθους. Τὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν ὑπαίθρο ἄρχιζε. Πεθύμησα λασμαρί».

Ὅμως καὶ στὰ διηγήματα μὲ τὸ πιὸ παραδοσιακὸ ὕφος καὶ τὴν πιὸ συμβατικὴ γραμμή, ὑπάρχη πάντα τὸ πισοθώρημα.

Στὶς ἀξίες ποὺ διαπότιζαν τὸ ἄτομο παλαιότερα καὶ ποὺ ἀκόμα ἐπιμένουν σήμερα στὸν ἄνθρωπο ποὺ δὲν παράδωσε τὸν ψυχισμὸ καὶ τὸν κόσμο του στὴ διάθρωση τῆς συμβατικότητας καὶ τοῦ ἄγχους: «Ὁ Μάρκος», «Ὁ Μάριος», «Ὁ Μάνος».

ΤΑΚΗ Κ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗ: «Ἀνθρώπινα»

Τὰ τρία διηγήματα τοῦ Τ. Κ. Εὐαγγελίδη: «Ἄνθρωποι Ἀπ' Ἄλλον Κόσμο», «Τὸ Σαμποτάρισμα» καὶ τὸ «Ὅπως Ἐκείνη», ἔχουν ἕνα κοινὸ χαρακτηριστικό, φλυαροῦν. Λένε πιὸ πολλὰ ἀπ' ὅσα χρειάζεται γιὰ τὸν μῦθο. Πιὸ πολλὰ ἀπ' ὅσα χρειάζεται γιὰ νὰ διαγραφοῦν οἱ χαρακτῆρες καὶ γιὰ νὰ ὁλοκληρωθῆ τὸ λογοτεχνικὸ οἰκοδόμημα. Ἐκεῖ ποὺ μιὰ χειρονομία θ' ἀρκοῦσε, παρατίθεται ὁλόκληρη ἡ περιγραφὴ τῆς ἀνατομικῆς δράσης. Ἐκεῖ ὅπου μιὰ μόνο λέξη θὰ πραγματοποιοῦσε τομὴ κι' ἀνάλυση στὸ χαρακτῆρα, παρατίθεται ὁλόκληρο κεφάλαιο ἀναλυτικῆς προζας γιὰ τὰ ψυχικὰ κι' ἀνθρώπινα πλέγματα.

Φυσικὰ καὶ οἱ καταστάσεις καὶ τὰ ἄτομα ποὺ γεμίζουν τὶς σελίδες τοῦ συγγραφέα δὲν ξεφεύγουν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποῦναι δίπλα μας, δὲν παρασπονδοῦν στὸν τύπο ποὺ ὅλοι ξέρουμε κι' ὅλοι ἔχουμε δεῖ, κι' εἶναι κοντά στὴ γειτονιά μας, στὸ γραφεῖο, στὸ χωριό, στὸ σχολειό, στὴ ζωή μας.

Θὰ μποροῦσαν ὅμως αὐτοὶ οἱ ἴδιοι γνώριμοι καλόγουστοι ἢ κακόγουστοι χαρακτῆρες νὰ κινηθοῦν πιὸ ἐλλειπτικά. Νὰ δοθοῦν πιὸ ἀφηρημένα, πιὸ ἀποσπασμένα ἀπὸ τὸ χείμαρρο τῶν λέξεων καὶ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν καταστάσεων ποὺ πνίγουν τὰ πρόσωπα καὶ ζημιώνουν τὴν ὑπόθεση.

Ἀναφορὰ στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις εἶναι ἀσφαλῶς καὶ τὰ τρία διηγήματα τοῦ συγγραφέα. Ὅμως αὐτὲς οἱ σχέσεις παρουσιάζονται ρηχές, σὲ ρῆχο ὕφος.

Ἐνῶ σήμερα — ρηχαὶ μὲν εἶναι — στὴν ἐπιφάνεια. Γιὰ τὸν λογοτέχνη, τὸν μελετητὴ ὅμως ὑπάρχει μιὰ τραγωδία πίσω ἀπὸ τὴν ρηχότητα τους, ποὺ δὲν δίνεται οὔτε μὲ τὴν κοινότυπη πλυλογία οὔτε μὲ τὴν ἀνεξέλεγκτη ἐκφραση.

ΚΙΚΑΣ ΟΛΥΜΠΙΟΥ: «Ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιο τῆς Ἄννας»

Ἡ ἔκδοση αὐτὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἐπιλογὴ κειμένων ποὺ μετεδόθησαν στὸ ραδιοφωνικὸ πρόγραμμα «Ἡ γυναίκα καὶ ὁ κόσμος της». Τὰ κείμενα, γραμμένα σὲ διαφορετικὲς ἡμερομηνίες καταπιάνονται μὲ διάφορες πτυχὲς τῆς ζωῆς, προβλήματα, σκέψεις, θέσεις ποὺ ἀπασχολοῦν τὶς γυναῖκες σὲ κάθε τάξη καὶ στρῶμα. Ἂν καὶ ἀρχικὰ τὰ κείμενα εἶχαν γιὰ στόχο τὸ κοινὸ τῶν νοικοκυρῶν, πῆραν, στὴ διαδικασία τῆς γένεσης τους, καθολικὸ χαρακτήρα κι' ἀπήχηση. Θέματα ὅπως ἡ ξαφνικὴ ἀνακάλυψη τῶν ἐφηβικῶν ἀνησυχιῶν τοῦ παιδιοῦ, ἡ κούραση κι' ἡ μονότονη ρουτίνα ποὺ γεμίζει τὴ ζωὴ μιᾶς μητέρας καὶ νοικοκυρᾶς καὶ τὴν ἀφυδατώνει ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὶς χαρές της, ἡ διάφορη ἀνάπτυξη τῆς γυναίκας ἀπὸ τὰ πρῶτα ἄγουρα χρόνια τοῦ γυμνασιακοῦ θρανίου ὡς τὸ μέστωμα τῆς ὁλοκληρωμένης ζωῆς, ἀκόμα καὶ ἡ ἀγωνία ποὺ μπορεῖ νὰ πλημμυρίση τὴν γυναικεία ψυχὴ στὴν σκέψη τοῦ μακρυνοῦ ξένου ἀνθρώπινου πόνου. Ὅλα εἶναι καταστάσεις ποὺ γεμίζουν τὴ σκέψη καὶ τὶς σελίδες τῆς Κίκας Ὀλυμπίου. Ἡ γλῶσσα κυλᾶ. Τὸ ὕφος ἁπλό, ἀνεπιτήδευτο. Τὰ λόγια κι' οἱ ἰδέες προσιτὰ κι' ἀντιληπτά, σ' ὁποιο ἀναγνώση, ὁποιο τὸ θέμα.

ΜΑΡΙΑΣ ΒΙΤΣΑ-Ι-ΔΟΥ καὶ ΧΑΡΑΛ. ΣΠΥΡΟΥ: «Τὸ Νυκτερινὸ Γυμνάσιο Λευκωσίας»

Τὸ Νυκτερινὸ Γυμνάσιο Λευκωσίας ἄρχισε τὴ λειτουργία του τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1970. 83 συνολικὰ μαθητὲς καὶ μαθήτριες φοίτησαν τὸν περσινὸ χρόνο, προερχόμενοι ἀπὸ διάφορα Κυβερνητικὰ τμήματα, ἡμικρατικοὺς ὀργανισμούς, τράπεζες καὶ ἰδιωτικὲς ἐπιχειρήσεις. Τὸ Γυμνάσιο θεωρεῖται ἰσοδύναμο μὲ τὰ Δημόσια Σχολεῖα Μέσης Παιδείας στὴν Ἑλλάδα. Διδάσκονται δὲ σ' αὐτὸ ὅλα τὰ κύρια καὶ δευτερεύοντα μαθήματα (μὲ ὁρισμένες ἐξαιρέσεις).

Τὸ ἱστορικὸ τῆς ἱδρύσεως καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ Γυμνασίου στὴν σύντομη αὐτὴ ἔκδοση, προλογίζει ὁ Πέτρος Στυλιανοῦ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 21 Ἰανουαρίου 1974.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ

1974: ΕΤΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Ὁ ἄνθρωπος ἀπειλεῖ τὸν Πλανήτη

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὅταν τὰ πρῶτα χρόνια τῆς δεκαετίας 1960—70, οἱ καταμετρήσεις τοῦ πληθυσμοῦ δεῖξαν μιὰν δραματικὴ κι' ἀπροσδόκητη ἄνοδο, ὁ κόσμος ἄρχισε νὰ ἀνησυχεῖ. Τὰ κράτη, οἱ κυβερνήσεις ἄρχισαν νὰ σκέφτωνται τρόπους γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὰ προβλήματα ποὺ ἀπαραίτητα συνοδεύουν τὸν ὑπερ-πληθυσμό. Καὶ τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη μὲ διάφορες ἐπιτροπὲς καὶ ἀντιπροσωπεῖες προσπαθοῦσαν νὰ διαφωτίσουν καὶ νὰ καθοδηγήσουν. Ἔτσι, τὸ 1969 τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη δημιούργησαν τὸ Ταμεῖο Πληθυσμοῦ (United Nations Population Fund) τὸ ὁποῖο καὶ ἤρχισε τὴ δράση του σ' ὅποιες μποροῦσε κατευθύνσεις. Χαρακτηριστικὸ δὲ τῆς ἀνησυχίας ἡ ὁποία κατέλαβε πολλὲς χῶρες εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθο:

Ἡ Χιλὴ καὶ τὸ Μεξικό, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες ἀναπτυσσόμενες χῶρες, ὑπῆρξαν οἱ πρῶτες ποὺ καθιέρωσαν τὸν οἰκογενειακὸ προγραμματισμό. Μέχρι τώρα ἡ ἔμφαση ἦταν κυρίως στὶς δημογραφικὲς καταμετρήσεις. Ἡ στατιστικὴ ὅμως καταμέτρηση τῶν γεννήσεων, τῶν γάμων καὶ τῶν θανάτων, εἶναι μόνο παθητικὸ βῆμα. Ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα ἐπιβάλλεται ἡ δράση. Βέβαια ὑπάρχουν χῶρες ὅπου, οὔτε τὸ πρῶτο στοιχειῶδες αὐτὸ βῆμα δὲν ἐφαρμόζεται. Στὴν Ἀφρική, γιὰ παράδειγμα ὑπάρχουν χῶρες ὅπου δὲν ἔχει ποτὲ πραγματοποιηθεῖ μιὰ ὁλοκληρωτικὴ πληθυσμικὴ καταμέτρηση. Γι' αὐτὸ τὸν σκοπὸ τὸ Ταμεῖο Πληθυσμοῦ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν προμηθεύει $13,000,000 γιὰ δημογραφικὴ καταμέτρηση σὲ χῶρες ποὺ βρίσκονται στὰ νότια τῆς Σαχάρας.

Αὐτὰ βέβαια εἶναι μεμονωμένα μόνο μέτρα. Ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται νὰ γίνει φέτος ὅμως διακρίνεται γιὰ τὴν δραματικὴ καθολικότητα ἡ ὁποία ἀφορᾶ κάθε χώρα, ἀνεπτυγμένη ἢ ἀναπτυσσόμενη μ' ἕνα τρόπο ἄμεσο κι' ἔντονο. Τὸν φετεινὸ Αὔγουστο, ὁ Ὀργανισμὸς Ἡνωμένων Ἐθνῶν ἔχει συγκαλέσει στὸ Βουκουρέστι ἕνα Παγκόσμιο Συνέδριο Πληθυσμοῦ, στὸ ὁποῖο γιὰ πρώτη φορὰ θὰ ἀντιπροσωπευθοῦν ἐπίσημα οἱ Κυβερνήσεις διαφόρων χωρῶν. Κι' ἔχει καθιερώσει τὸ τρέχον ἔτος σὰν "Ετος Πληθυσμοῦ.

Ἂς δοῦμε ὅμως τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα καὶ τὰ δεδομένα τὰ ὁποῖα θὰ ὁδηγήσουν σ' αὐτὴ τὴ σημαντικὴ συνάθροιση. Στοιχεῖα καὶ δεδομένα τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μαζὶ ἕνα κοινὸ μεγάλο πρόβλημα γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πλανήτη.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς αὐξάνεται κατὰ 2% κάθε χρόνο. Στὶς δὲ ἀναπτυσσόμενες, 2½%. Στὸ Μεξικὸ 3½%. Τὸ πρῶτο πρόβλημα λοιπὸν ποὺ προβάλλει εἶναι ἡ στοιχειώδης συντήρηση. Ἡ διατροφή. Τὰ παγκόσμια ἀποθέματα τροφίμων ὅμως ἐξαντλοῦνται γρήγορα καὶ ἡ γεωργία ἀντὶ νὰ ἀναπτύσσεται, διαρκῶς περιστέλλεται. Στὶς ἀναπτυγμένες χῶρες ἡ ἀστυφιλία συναθροίζει κατὰ χιλιάδες κι' ἑκατομμύρια τοὺς ἀνθρώπους στὶς μεγαλουπόλεις, ὅπου καταφεύγουν ἀναζητώντας τὸ πιὸ εὔκολο μεροκάματο, τὴν μεγαλύτερη ἄνεση, τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ γεωργικοῦ μόχθου καὶ τῆς σκληρῆς δούλεψης τῆς γῆς. Στὶς ἀναπτυσσόμενες πάλι χῶρες, καὶ ἡ ἀστυφιλία παρατηρεῖται, καὶ ἡ ἔλλειψη οἰκονομικῶν πόρων. Ἄλλο δὲ πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ χῶρες αὐτὲς — Ἀφρική, Ἀσία, Λατινικὴ Ἀμερικὴ εἶναι καὶ ὁ ρυθμὸς τῶν γεννήσεων. Ὁ οἰκογενειακὸς προγραμματισμὸς μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ γίνωνται προσπάθειες γιὰ τὴν ἐφαρμογή του — ὅπως στὶς χῶρες τῆς Ἀσίας. Ὅμως προσκρούει πάντα στὶς θρησκευτικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἀντιλήψεις τῆς χώρας. Ὅπως γίνεται, γιὰ παράδειγμα, στὴν Ἰνδία, ὅπου γιὰ δεκαετίες γίνεται ἀγῶνας γιὰ τὴν διάδοση καὶ χρήση τῶν ἀντισυλληπτικῶν. Κι' οἱ χῶρες αὐτὲς ὑστεροῦν στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ γιατὶ ἀκόμα ἡ γυναίκα δὲν ἔχει χειραφετηθεῖ. Ἀκόμα δὲν ἀναζητεῖ τὴν ἰσότητα μὲ τὸν ἄντρα, στὸ ἐπάγγελμα, στὸ κοινωνικὸ σύνολο. Γι' αὐτὸ σκύβει παθητικὰ τὸ κεφάλι καὶ μένει στὰ παραδοσιακά της καθήκοντα, τῆς γέννησης καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν.

Σύμφωνα, λοιπόν, μ' ἕνα ὑπολογισμὸ τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, μέχρι τὸ 1985, ὁ πληθυσμὸς στὶς λιγώτερο ἀνεπτυγμένες χῶρες, θὰ αὐξηθῆ κατὰ 1,000 μέχρι 3,500 ἑκατομμύρια. Αὐτὴ ἡ αὔξηση δὲν θὰ ἐπηρεασθῆ σημαντικά, ἔστω κι' ἂν ἐφαρμοσθῆ ἕνας αὐστηρὸς οἰκογενειακὸς πογραμματισμός. Γι' αὐτὸ σὲ 21 χρόνια, οἱ προμήθειες τροφίμων γι' αὐτὲς τὶς χῶρες θὰ πρέπει ν' αὐξηθοῦν κατὰ 80%, σὲ σύγκριση μὲ τὶς ποσότητες ποὺ ἐχρειάζονταν τὸ 1962. Χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι θὰ ὑπάρξει ἀλλαγὴ στὴν ποσότητα ἢ στὴν ποιότητα τῆς διατροφῆς σ' αὐτὲς τὶς χῶρες.

Φυσικὰ τώρα, ὁ κάτοικος μιᾶς ἀναπτυσσόμενης χώρας καταναλήσκει τὸ 1)20 τῆς ἐνεργείας σὲ τρόφιμα τοῦ κατοίκου μιᾶς χώρας ἀνεπτυγμένης. Θὰ εἶναι ὅμως διατεθημένες οἱ χῶρες ποὺ ἔχουν τὴν ἀφθονία τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν νὰ τὰ μοιραστοῦν μὲ τοὺς λιγώτερο τυχεροὺς συγκατοίκους τους;

Κι' αὐτὲς ἐξ ἄλλου ἔχουν τὰ δικά τους προβλήματα. Οἱ πυκνοκατοικημένες πόλεις, οἱ φτωχογειτονιές, ἡ ἀνεργία, ἡ βία, ἡ μόλυνση τῆς ἀτμόσφαιρας. Ἀπὸ τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ἐργοστάσια τὰ ἀπορρίματα τῆς πυκνῆς κατανάλωσης.

Ἡ ποιότης καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων στὸν πλανήτη περνᾶ λοιπὸν στάδιο κρίσης. Γιὰ νὰ καταλάβουμε ἴσως καλύτερα τὴν ὀξύτητα αὐτῆς τῆς κρίσης, ἂς δοῦμε μερικοὺς ἀριθμοὺς ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν πληθυσμικὴ αὔξηση στὸν πλανήτη τὶς ἑπόμενες δεκαετίες:

Χρονολογία	Πληθυσμὸς
1975	4,000 δισεκ.
2000	5,916 δισεκ. (Μὲ προσπάθεια περιορισμοῦ)
	6,690 δισεκ. (Χωρὶς περιορισμὸ)
2050	8,136 δισεκ. (Μὲ περιορισμὸ)
	13,144 δισεκ. (Χωρὶς περιορισμ.)
2100	8,386 δισεκ. (Μὲ περιορισμὸ)
	15,820 δισεκ. (Χωρὶς περιορισμ.)

Τετράστια λοιπὸν τὰ προβλήματα ποὺ ἀπειλοῦν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Πλανήτη. Ἕνας Πλανήτης ποὺ σὲ μιὰ ἐφιαλτικὴ μέρα τοῦ μέλλοντος μπορεῖ νᾶναι ὑπερπλήρης ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ δὲν θᾶχουν ἀρκετὴ τροφή, θὰ ὑστεροῦν πνευματικὰ καὶ διανοητικὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τοῦ παρελθόντος καὶ θὰ καταστρέφονται καὶ θὰ μολύνονται ἀνεπανόρθωτα οἱ θάλασσες, οἱ ποταμοὶ καὶ τὰ δάση του. Κι' ἴσως ἡ Σιωπηλὴ Ἄνοιξη τοῦ Rachel Carson δὲν θὰ μᾶς θυμίζει πιὰ τοὺς ρωμαντικοὺς στίχους τοῦ Κήτς:

«Τὸ βοῦρλο στὴ λίμνη ξεράθηκε
καὶ τὰ πουλιὰ δὲν τραγουδοῦν».

Ἀλλὰ θᾶναι πιὸ πολὺ μιὰ Ἄνοιξη τραγικὴ μὲ τοὺς στριμωγμένους ταλαιπωρημένους ἀνθρώπους νὰ θυμοῦνται τὴν ἀπρονοησία τους καὶ τὶς ἀπερίσκεπτες μέρες τοῦ εὐτυχισμένου παρελθόντος.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη, στὴν προσπάθεια τους νὰ βάλουν τροχοπέδη στὶς ἀπειλὲς τοῦ ὑπερ-πληθυσμοῦ ἔχουν κινητοποιήσει, γιὰ τὸ 1974 τὴν μεγαλύτερη ἐκστρατεία ποὺ ἔγινε ποτὲ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς στόχους τοῦ ΟΗΕ στὴν ἐκστρατεία αὐτὴ εἶναι κι' οἱ ἀκόλουθοι:

—Νὰ παρασχεθῆ διαφώτιση καὶ ἐνημέρωση γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα τοῦ ὑπερ-πληθυσμοῦ καὶ τὶς ἐπιπτώσεις τους. Στὴ διαφώτιση αὐτὴ νὰ κινητοποιηθοῦν κυβερνήσεις, ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, ὀργανώσεις καθὼς καὶ τὰ μέσα μαζικῆς ἐπικοινωνίας.

—Νὰ παρασχεθῆ ἱκανοποιητικὴ ἐνημέρωση στοὺς τομεῖς τοῦ οἰκογενειακοῦ προγραμματισμοῦ καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς μέσω τῆς ἐπίσημης κι' ἰδιωτικῆς ἐκπαίδευσης.

—Νὰ ἐνθαρρυνθῆ συζήτηση καὶ προβληματισμὸς γύρω ἀπὸ προγράμματα ἀναπτύξεως, δημογραφικὰ προβλήματα καὶ προγράμματα περιστολῆς τοῦ πληθυσμοῦ.

—Νὰ αὐξηθῆ ἡ διεθνὴς συνεργασία στὸν τομέα τοῦ πληθυσμοῦ, μὲ βοήθεια στὲς ἀναπτυσσόμενες χῶρες στὸν τεχνικό, ἐκπαιδευτικὸ καὶ ἄλλους τομεῖς.

Κάθε χρόνο γεννοῦνται 127,000,000 παιδιά. Ἔχουν δικαίωμα γιὰ σωστὴ διατροφή, παιδεία, ἰατρικὴ περίθαλψη, ἐπαγγελματικὴ ἀπασχόληση καὶ γιὰ ἕνα ἀξιοπρεπὲς βιοτικὸ ἐπίπεδο. Σὲ 40 ὅμως χρόνια οἱ ἄνθρωποι τοῦ πλανήτη μας θᾶναι διπλάσιοι.

Η επιτυχία της έκστρατείας εξαρτάται από την ανταπόκριση των Κυβερνήσεων. Αφού ζούμε σ' ένα παγκόσμιο σύστημα άνισου καταμερισμού των υλικών αγαθών ή οικειοθελής συνεργασία όλων των κρατών για την αντιμετώπιση πανανθρώπινων προβλημάτων είναι ίσως το λιγώτερο που μπορεί και πρέπει να γίνεται.

Η Κύπρος δεν είναι ενεργητικώς αμέτοχη στά προβλήματα που εκθέσαμε. Αστυφιλία, άσταθής και λειψή γεωργική παραγωγη, μόλυνση του περιβάλλοντος, μεγάλες οικογένειες στούς ύπαίθριους πληθυσμούς, είναι μερικά από αύτά τα προβλήματα. Γι' αύτό και το "Ετος Πληθυσμού, 1974, δέν μας είναι άσχετο. Και συμμετοχή και συζήτηση και ενημέρωση γύρω από τούς στόχους του Παγκόσμιου Συνεδρίου Πληθυσμού τόν Αύγουστο επιβάλλεται.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 28 Ιανουαρίου 1974

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

Γράφει: ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΣΟΛΖΕΝΙΤΣΥΝ : ΙΣΤΟΡΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΣ

Τό δράμα άναδιπλώνεται ξανά. "Οχι τόσο στά ίδια τά γεγονότα, όσο στήν άνάπλαση τους. Ό μύθος ποτέ δέν είναι μακρυνή θύμηση γιά τό λογοτέχνη. Είναι καυτό βίωμα πού καρτερεί άποκρυστάλλωση κι' έκφραση. Ό μύθος άνήκει στή Σταλινική Ρωσσία τού 1930. Ή έκφραση, στόν 'Αλεξάντερ Σολζενίτσιν. Κι' ό μύθος κι' ή έκφραση περνούν τίς μέρες μας ένα άκόμη έντονο δράμα άγωνίας κι' άντίφασης.

«Τό 'Αρχιπέλαγος τών Γκουλάκων» είναι ένα άπροκάλυπτο ίστορικό ντοκουμέντο. Μιά καταγραφή τής καταστολής καί τής καταπίεσης, τής καταδίωξης τών άνθρώπινων δικαιωμάτων στό όνομα τής εύημερίας καί τής έξέλιξης τού κοινωνικού συνόλου. "Οταν έκδόθηκε τό ντοκουμέντο αύτό στίς άρχές τού φετεινού χρόνου, ή έπίσημη Σοβιετική άντίδραση ύπήρξε σφοδρή.

Τό Σοβιετικό Πρακτορείο «Τάς», χαρακτήρισε τό έργο τού Σολζενίτσιν σάν «ένα άντι - Σοβιετικό λιβελλογράφημα πού έστειλε ό συγγραφέας σάν πρωτοχρονιάτικο δώρο στούς έχθρούς τού καθεστώτος». 'Από τήν άλλη ό Σολζενίτσιν ύπερασπίζεται τό έργο του, έμμένοντας στό δίκαιο, όχι μόνο τής άποκάλυψης τών έγκλημάτων πού άποδίδει στό τότε καθεστώς, άλλά προεκτείνοντας τήν εύθύνη αύτών τών έγκλημάτων καί στήν παρούσα Κυβέρνηση:

«Πρέπει νάμαστε γενναιόδωροι. Νά μήν τούς ντουφεκίσουμε, κι' ούτε νά ζώσουμε τά κεφάλια τους μ' άτσάλινα λουριά. Κι' ούτε νά τούς κλείσουμε σέ φυλακές στοιβαγμένους σάν σακκοΰλες. "Οχι, τίποτα άπ' αύτά δέν πρέπει νά γίνει. "Ομως οί ένοχοι πρέπει νά δικαστοΰν καί νά παραδεχτοΰν: Ναί, ήμουνα έκτελεστής κι' έγκληματίας».

Κι' άπό τά τωρινά μέλη τής Ήγεσίας τού Κρεμλίνου, ό Υπουργός 'Εξωτερικών, 'Αντρέι Γκρομύκο είναι ό μόνος πού άμεσα κατονομάζεται άπο τόν συγγραφέα σάν ύπεύθυνος γιά έγκλήματα τής Σταλινικής περιόδου. Κι' άλλοι άξιωματοΰχοι, έμμεσα, σάν κληρονόμοι μιάς άπάνθρωπα άποκτημένης έξουσίας.

'Ανάμεσα, λοιπόν, στήν έπίσημη κατηγορία γιά λίβελλο καί συκοφαντία καί στό έντονο πικρό κατηγορητήριο τού Ρώσσου Νομπελίστα, πού βρίσκεται ή άλήθεια; "Οταν γράφεται ή ίστορία μέσα άπό τήν άνθρώπινη συνείδηση, μέ τή μορφή τού λόγου, πόση σύνθεση έλευθερίας ύπάρχει;

Στά τρία προηγούμενα έργα του πού τόν κάναν γνωστό στή Δύση, ό Σελζενίτσιν κατέγραψε τίς έμπειρίες του άπό τά έντεκα χρόνια τής παραμονής του σέ Σταλινικό Στρατόπεδο Συγκεντρώσεως — «Ό πρώτος κύκλος» καί «Μιά μέρα στή ζωή τού 'Ιβάν Ντενισοβιτς» — καί άπό τήν παραμονή του σέ καρκινικό θάλαμο — «Θάλαμος Καρκίνου».

"Οσο κι' άν έντυσε τίς άναμνήσεις του μέ χαρακτήρες φανταστικούς, κι' όσο κι' άν πήρε λογοτεχνικά σχήματα ή πλοκή κι' ή άρχιτεκτονική τών βιβλίων, ή ούσία πρόβαλλε διάφανη, τόσο στό λόγο όσο καί στό περιεχόμενο: Τά συγγράμματα ήταν προσωπικές μαρτυρίες. 'Ιστορική άναφορά. Ή κραυγή τής καταπιεσμένης άνθρώπινης ύπαρξης ήταν διάχυτη σέ κάθε σελίδα τού άπλού έργάτη, τού διανοούμενου, τού μεσο - άστού, τού άξιωματούχου πού ξαφνικά τά χάνει όλα. Κι' έπανειλημμένα άναδιπλώνεται στίς μαρτυρίες αύτές ένα βασικό ψυχολογικό άξίωμα: ό άνθρωπος πού παύει νά έλπίζει, πού τάχει χάσει όλα, πού έχει κόψει τούς δεσμούς του μέ τή ζωή καί τήν γεύση της, έχει ξεπεράσει τό φόβο. Είναι ή κατάδυση στήν άβυσσο τού πόνου, τής μοναξιάς καί τής έξαθλίωσης, μιά άσπίδα άλήθειας. Κι' ό Σολζενίτσιν πέρασε άπ' αύτή τήν άβυσσο, κι' έπέζησε. Γι' αύτό καί τολμά άσταμάτητα. Προειδοποιεί έπανειλημμένα γιά τόν πιθανό θάνατό του «άπό δυστύχημα». Κατηγορεί γιά τήν κλοπή χειρογράφων του. Γιά τήν καταπίεση τών γραφτών του. Στυλιτεύει τήν λογοκρισία. Γράφει τό 1967 στό Κογκρέσσο τών Ρώσσων Συγγραφέων:

«Ή λογοτεχνία δέν άναπτύσσεται άνάμεσα στίς κατηγορίες τού έπιτρεπτοΰ καί τού μή έπιτρεπτοΰ. Ή λογοτεχνία πού δέν μεταδίδει τήν άτμόσφαιρα τής σύγχρονης της κοινωνίας, πού δέν μεταδίδει στήν κοινωνία τίς όδύνες καί τούς φόβους της, πού δέν προειδοποιεί γιά τούς ήθικούς καί κοινωνικούς κινδύνους, δέν άξίζει νά λέγεται λογοτεχνία. Είναι μονάχα μιά φιτρίνα. Χάνει τήν έμπιστοσύνη τού λαοΰ κι' ή έκδοσή της είναι μονάχα κουρελόχαρτο όχι άνάγνωσμα».

Ή Σοβιετική ήγεσία άντεπιτίθεται στόν Σολζενίτσιν. Δέν τόν έξουδετερώνει όμως. Οί μέρες τού Στάλιν έξ άλλου είναι τώρα πιό πολύ παρελθόν. Κι' ό άντικονφορμισμός, ό ρεβιζιονισμός δέν είναι σπάνιες λέξεις στή Σοβιετική διαλογική καί πολιτική ζωή.

Ό Στάλιν, φανατισμένος καί φιλύποπτος άποφασισμένος νά συντρίψει κάθε άπειλή ένάντια στό καθεστώς κατάγραψε ένα αίματηρό κεφάλαιο στήν ίστορία τού Σοβιετικού συστήματος. Στήν δεκαετία 1930—40, σέ μιά σειρά άπό δίκες, καταδικάστηκαν σέ θάνατο ή έξορία μιά όλόκληρη σειρά άπό έπιφανή στελέχη τού κόμματος, μέ τήν κατηγορία τής συνομωσίας. Ό "Αρθουρ Κέστλερ, έμπνευσμένος άπό τήν έκτέλεση τού Μπουκάριν, έκδότη τής «'Ιζβέστια», τό 1938, έδωσε στό βιβλίο του «Σκοτάδι τό μεσημέρι» ένα ψυχογράφημα συγκλονιστικό: τού άνθρώπου πού ύπακούει στήν έσωτερική παρόρμηση γιά έλεύθερη έκφραση, άντιμέτωπου μέ τήν άπολυταρχική άξίωση πάνω στό άτομο: γιά τή σκέψη του, τίς πράξεις του, τήν ύπαρξή του:

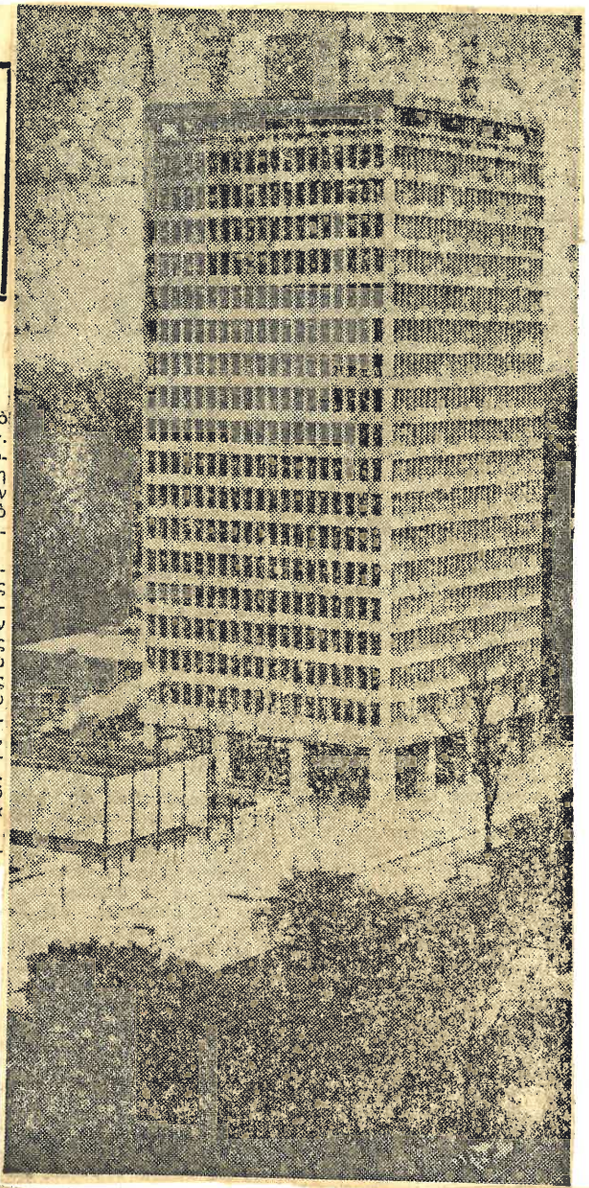

«Τό Κόμμα άρνεϊται τήν έλευθερη θέληση στό άτομο. Καί ταυτόχρονα άπαιτοΰσε τήν έθελοντική αύτοθυσία του. Γιατί σ' ένα άγώνα πρέπει νά πατάς γερά στή γή καί τό Κόμμα σέ δίδασκε νά τό κάνεις. Τό «έγώ» ήταν μιά ύποπτη ποιότητα. Τό Κόμμα δέν άνεγνώριζε τήν ύπαρξη του. Ό δέ όρισμός τού άτόμου ήταν: τό πλήθος ένός έκατομμυρίου μοιρασμένο άνάμεσα σ' ένα έκατομμύριο».

Τό άτομο όμως δέν ύποτάζει εύκολα τήν όντότητά του. "Αλλωστε ό άπόλυτος κονφορμισμός όπως καί ό άπόλυτος σαδισμός (άπό όλοκληρωτικές κυβερνήσεις) είναι άποδείξεις τού σχιματός άνάμεσα στόν "Ανθρωπο καί στήν 'Ελευθερία.

Γράφει ὁ "Εριχ Φρὸμ στὸν «Φόβο μπροστὰ στὴν ἐλευθερία»:

«Τὸ κορύφωμα στὴν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας στὸν πολιτικὸ τομέα ἦταν τὸ σύγχρονο δημοκρατικὸ κράτος, ποὺ στηρίζεται στὴν ἀρχὴ τῆς ἰσότητας ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ ἴσου δικαιώματος καθενὸς νὰ συμμετέχει στὴ διακυβέρνηση μὲ ἀντιπροσώπους τῆς ἐκλογῆς του. «Καθένας ὑποτίθεται πὼς μπορεῖ νὰ ἐνεργεῖ ὅπως τοῦ ὑπαγορεύει τὸ συμφέρον του καὶ ταυτόχρονα ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κοινῆς εὐημερίας τοῦ ἔθνους».

'Εκεῖ ποὺ λείπει, λοιπόν, ἡ αὐθεντικὴ δύναμη, ἡ δύναμη ποὺ ἕνα κράτος ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἐκούσια ψῆφο τοῦ πολίτη, ὁ πόθος τῆς ἐξουσίας διαστρεβλώνεται. Καὶ ἡ ἀπολυταρχία ἐπιβάλλει τὴν ἀνθρώπινη ἰσοπέδωση καὶ τὴν συντριβὴ τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας γιὰ νὰ ἐπιβληθεῖ ἡ ἀδυναμία κι' ἡ φιλαρχία.

Αὐτὰ τὰ καταγράφει μὲ τὸ Λόγο ἀντὶ μὲ τὴν ψυχολογία ὁ Σολζενίτσιν στὸ «'Αρχιπέλαγος τῶν Γκουλάκων». Λέει γιὰ τὴν μεταφατικὴ φυλακὴ στὸ Βλαδιβοστόκ, μὲ 40,000 κρατούμενους:

«Οἱ ἄνθρωποι κρατοῦνταν ἐκεῖ γιὰ μῆνες. Οἱ κορκοὶ γεμίζαν τὰ στρώματα σὰν τὴν ἀκρίδα. Μισὸ κανάτι νερὸ τὴν ἡμέρα· ὄχι περισσότερο. Δὲν ἦταν κανένας νὰ τὸ μεταφέρη. Μιὰ δλόκληρη πτέρυγα ἀπὸ Κορεάτες πέθαναν ἀπὸ δυσεντερία, ὅλοι τους. 'Από τὴ δική μας πτέρυγα, κάθε πρωῒ παίρνανε 100 πτώματα. *Ηταν 1,500 ἄρρωστοι στὶς φυλακές. Κι' ὅλοι οἱ νοσοκόμοι κλέφτες. Βγάζαν τὰ χρυσᾶ δόντια ἀπὸ τὰ πτώματα. Κι' ὄχι μόνο ἀπὸ τὰ πτώματα».

Κι' ἕνα χειρότερο ἀπόσπασμα: «'Ο συνταγματάρχης ἔκατσε στὴν πλάτη τοῦ φυλακισμένου. 'Ο Α. Ντ. Εἶχε πρόθεση νὰ μετρήσει τὰ κτυπήματα. 'Ακόμα δὲν ἤξερε μὲ ποιὸ τρόπο τὸ λαστιχένιο ρόπαλο ἐπηρεάζει τὸ ἰσχιαδικὸ νεῦρο. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲν φαίνεται στὸ μέρος ὅπου καταφέρεται τὸ κτύπημα — ἀλλὰ ἐκρήγνυται μέσα στὸ κεφάλι. Μετὰ τὸ πρῶτο κτύπημα, τὸ θῦμα ἦταν τρελλὸ ἀπὸ πόνο, κι' ἔσπασε τὰ νύχια του στὸ χαλί. 'Ο Ρουμὶν κτυποῦσε. Μετὰ τὰ κτυπήματα ὁ φυλακισμένος δὲν μποροῦσε νὰ περπατήσει. Τὸν σύρανε στὸ πάτωμα. Οἱ γλουτοί του πρηστήκανε τόσο ποὺ δὲν κουμπώναν τὰ παντελόνια του. 'Ωστόσο δὲν ὑπῆρχαν σημάδια».

Τὰ σημάδια ὅμως στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ εἶναι ἀνεξίτηλα. Γράφει, ἐκδίδει ὁ Σολζενίτσιν. Τὸ «'Αρχιπέλαγος» θὰ κυκλοφορήσει σὲ 17 Σοβιετικὲς διαλέκτους. Καὶ ἡ χαρτόδετη ἔκδοση στὰ Ρωσσικὰ σὲ λεπτὸ φύλλο περνᾶ εὔκολα κι' ἀπαρατήρητα ἀπὸ τὸ Ρωσσικὸ τελωνεῖο, στὶς τσέπες τῶν ἐπισκεπτῶν ἀπὸ τὴ Δύση.

Πῶς βλέπει ἡ Δύση, οἱ ἄνθρωποι τῆς Δύσης τὴν ἱστορικὴ μαρτυρία τοῦ Σολζενίτσιν; Σὰν ἕνα κόλαφο στὸ κομμουνιστικὸ καθεστὼς τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος; Τότε τὸ μήνυμα του χάνεται, διαστρέφεται. Τὸ κατακλέουνται οἱ ἐπιτήδειοι ἱεροφάντες τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητας καὶ τῆς ἀνθρώπινης διαίρεσης. 'Η ἀπολυταρχία μάστισε καὶ τὴ Δύση καὶ ἀρκετὰ πρόσφατα, μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Φασισμοῦ. Κι' ἂς ἦταν ἕνα κῦμα μόνο μίσους καὶ φλοδοξίας ποὺ ξεχείλισε μέσα ἀπὸ μιὰ νευρωτικὴ προσωπικότητα. Κι' ἡ ἀπολυταρχία μὲ τὴν κατάλυση τῆς ἰσότητας, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξιοπρέπειας ἀνεμίζει τὴν πυνιὰ καὶ τὴν φοβέρα της στὶς καθημερινές, διπλανὲς σελίδες τῆς 'Ιστορίας μας. Κι' ἂν ἡ ἀπολυταρχία καὶ ἡ ἀπαράδεκτη ἀπανθρωπιά της προέρχεται ἀπὸ ἕνα ἄτομο ἢ μιὰ ὁμάδα, ἢ μιὰ Κυβέρνηση, ὑποκινούμενη, ἢ αὐθαίρετα ἐνεργοῦσα, ἢ ἀπὸ ἕνα ὀργανωμένο πολιτικο-οἰκονομικὸ σύστημα, ἡ διαφορὰ εἶναι ἴσως μιὰ μόνο: "Οτι εἶναι πιὸ περαστικὴ καὶ ὀλιγόζωη ἡ ἀπανθρωπιὰ κι' ἡ τυραννία στὶς πρῶτες δυὸ μορφές της καὶ ἴσως πιὸ μακρόζωη στὸ σύστημα, ὅμως μπορεῖ ἀπὸ τὴν ἄλλη, στὰ πλαίσια ἑνὸς συστήματος νὰ χωρᾶ πιὸ πολὺ ἡ ἀναθεώρηση κι' ἡ ἀναπροσαρμογὴ παρὰ ὅτι γωρᾶ στὰ στενὰ πλαίσια μιᾶς ἀνθρώπινης συνείδησης, ἢ μιᾶς διάδας. Γι' αὐτὸ κι' ὁ λόγος τοῦ Σολζενίτσιν δὲν πρέπει νὰ παρερμηνεύεται οὔτε πρὸς στιγμή: εἶναι τὸ κήρυγμα τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας σ' ὅλα τὰ μήκη καὶ τὰ πλάτη τῆς ἱστορίας. Τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τὴν καταπίεση. Τῆς ἐλευθερίας γιὰ σωστὴ ἔκφραση κι' ὁλοκλήρωση.

«Κύπρος», Δευτέρα, 4 Φεβρουαρίου 1974.

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ

ΕΛΕΓΕΙΟ ΜΙΑΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΠΟΥ ΧΑΝΕΤΑΙ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Χαχηλώνει ὁ ἥλιος. Τὸ μεσοῦρανο ξεπεράστηκε. 'Η ζέστα τῆς ἁπλοχεριᾶς συστέλλεται στὴν ἀπειλὴ τοῦ δειλινοῦ. 'Η δύση καραδοκεῖ στὸ στρίψιμο, μουντή, κακόκεφη. Σφυγμομετρᾶ τὸν ὁρίζοντα. Τὴ γραμμὴ ποὺ διένυσε. Αὐτὴ ποὺ τὴν προσμένει. Μιὰ ἀχνὴ γραμμὴ ἀπὸ φῶς σπαρταρᾶ στὸ μέτωπό της. Τὰ εἴκοσι, τὰ τριάντα χρόνια ποὺ πέρασαν ἦταν γεμάτα, καρπερά. Κι' ἡ μνήμη τους. Χαμόγελο. "Ομως οἱ σκιὲς γύρω πυκνές. Κι' ἡ αὐριανὴ εὐημερία ἰσχνή, ἀμφιλεγόμενη πραγματικότητα.

'Η ἐνεργειακὴ κρίση ποὺ ἐνέσκυψε στὴν ἀρχὴ τοῦ φετεινοῦ χρόνου εἶναι ἴσως τὸ πιὸ καφτὸ καὶ πολυσυζητημένο θέμα στὴν διεθνῆ ἐπικαιρότητα. Οἱ χῶρες ποὺ ἐπηρεάστηκαν πιὸ ἄμεσα κι' ὁδυνηρὰ εἶναι αὐτὲς τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ 'Αμερική. 'Ο τύπος καθημερινὸς καὶ περιοδικὸς ἀφιερώνει μεγάλα του τμήματα στὰ μέτρα οἰκονομίας, στὶς ἐπιπτώσεις γιὰ τὶς βιομηχανίες, καὶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν καταναλωτῶν.

Οἱ Εὐρωπαῖοι παλινδρομοῦν στὴν ταλαιπορία καὶ στὴ Βρεττανία ἡ βιομηχανικὴ ἑβδομάδα περιορίστηκε στὶς τρεῖς μόνο μέρες. Τὸ Βρεττανικὸ Ὑπουργεῖο 'Ενεργείας κυκλοφορεῖ ὁδηγοὺς γιὰ τὴν ἐξοικονόμηση ρεύματος μὲ ὁδηγίες ὅπως οἱ ἀκόλουθες:

Συσκευὴ Βèrr Μέθοδος 'Εξοικονομήσεως.

Ψυγεῖο 100. Φροντίστε νὰ εἶναι ἡ πόρτα τοῦ ψυγείου σας ἑρμητικὰ κλειστή. 'Ανοίγετε τὸ ψυγεῖο μόνον ὅταν σᾶς χρειάζεται. 'Αποψύχετε τὸ ψυγεῖο σας τακτικά, διότι ὁ πάγος μέσα στὸ ψυγεῖο καταναλίσκει πολὺ ρεῦμα. Καὶ μὴ διατηρῆτε πιὸ χαμηλὴ θερμοκρασία ἀπὸ ὅση σᾶς χρειάζεται, ἰδιαίτερα τὸν χειμῶνα.

'Ηλεκτρικὸ Σίδερο 2000. Χρησιμοποιῆτε τὸ σίδερο στὴν ὀρθὴ θερμοκρασία ποὺ πρέπει νὰ ἔχει. Καὶ μὴ προσπαθῆτε νὰ σιδερώνετε τὰ πάντα (προσόψια, ἐσώρουχα κλπ.).

Τηλεόραση 100. Μὴν ἀφήνετε τὴν τηλεόραση ἀνοικτὴ ἂν κανεὶς δὲν τὴν παρακολουθῆ.

'Ηλεκτρικὴ Σκούπα 500. Μὴ τὴ χρησιμοποιεῖτε συχνότερα ἀπ' ὅσο σᾶς χρειάζεται. Καὶ προσπαθεῖτε νὰ χρησιμοποιῆτε τὴ συνηθισμένη σκούπα καὶ ἐξασκόνοπανο γιὰ μικρότερες δουλειές.

Οἱ Εὐρωπαῖοι οἰκονομολόγοι προβλέπουν οἰκονομικὴ ὀπισθοχώρηση ἢ ἀποτελμάτωση. 'Ο Εὐρωπαϊκὸς λαὸς μὲ τὴν αἴσθηση τῆς τραγικῆς φιλοσόφησης ποὺ τοῦ χάρισαν δυὸ ὁλέθριες παγκόσμιες συρράξεις, παίρνει τὸ ζήτημα καρτερικά. Στάση ποὺ καθρεφτίζεται στὴν ἀνάλυση πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἡγετῶν. Περάσαμε εἴκοσι χρόνια εὐημερίας, λέει ὁ 'Αρνὺ Σιμονέ, πρώην 'Υπουργὸς Οἰκονομικῶν τοῦ Βελγίου. Τώρα αὐτὴ ἡ εὐημερία κλονίζεται. Πῶς θὰ ἐξηγήσουν οἱ Κυβερνήσεις στὶς Συντεχνίες ὅτι ἔστω κι' ἂν πρέπει νὰ «σφίξουν» τώρα τὰ μέλη τὶς ζῶνες τους, ἔστω κι' ἂν πρόκειται ὁρισμένοι νὰ χάσουν τὶς δουλειές τους, αὐτὴ ἡ κρίση θᾶναι εὐλογία στὸ 2.000; 'Ολες τὶς ἀρνητικὲς πλευρὲς τῆς ἐνεργειακῆς κρίσης, λοιπόν, προσπαθοῦν οἱ Εὐρωπαῖοι νὰ τὶς φτειάξουν ἕνα ὅραμα κι' ἕνα σχέδιο θετικό.

«'Η Εὐρώπη δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἴση μὲ τὴν Ρωσσία ἢ τὴν 'Αμερική. Θέλουμε τὴν Εὐρώπη νὰ οἰκοδομήση ἕνα πρότυπο πολιτισμοῦ ὅπου οἱ ἄνθρωποι νὰ μποροῦν ἀκόμη νὰ ταξιδεύουν μὲ τροῖνα, νὰ ψωνίζουν σὲ μικρομάγαζα, νὰ ἐπικοινωνοῦν σὲ ποικιλία γλωσσῶν».

Τὸ ὅραμα, λοιπόν, ὅπως λέει ὁ Σιμονὲ ὑπάρχει. Μήπως ὅμως μιλᾶ ἀκόμη ἡ δροσιὰ κι' ἡ εὐεξία τῆς χτεσινῆς εὐημερίας; Μήπως ἀκόμη οἱ ταλαιπωρίες τοῦ περιορισμοῦ, ἴσως καὶ τῆς στέρησης δὲν ἔχουν διαβρώσει τὴ θέληση, τὴ στωϊκότητα, τὴν ἐλπίδα γιὰ ἐπιβίωση, κι' ἀκόμη γι' ἀξιοποίηση τοῦ ἀναμορφωνόμενου πολιτισμοῦ;

Κάπως ἀλλοιώτικα ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ Καθηγητῆ Ζιὰν Πέν: «Δὲν θὰ ὑπάρξη αὐτόματη ἀνάπτυξη στὸ μέλλον. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι οἱ φτωχοὶ δὲν θᾶχουν ἐλπίδες γιὰ πρόοδο, ἐκτὸς ἂν ξαναμοιραστοῦν τὰ εἰσοδήματα μεταξὺ πλουσίων καὶ φτωχῶν. Διαφορετικά, οἱ φτωχοὶ δὲν θὰ δεχτοῦν νὰ βλέπουν ἄλλους νὰ ζοῦν πλουσιοπάραχα, μὲ τεράστια αὐτοκίνητα καὶ μὲ ταξίδια ἀεροπορικά, ἐνῶ ἐκεῖνοι εἶναι ἰσόβια καταδικασμένοι».

Καὶ ἀπαισιόδοξα προβλέπει ἀνησυχία, καταπίεση, ἀλλαγὲς στὴν πολιτικὴ τοποθέτηση καὶ αὔξηση τῶν ὁλοκληρωτικῶν καθεστώτων.

'Η ὑποδοχὴ στὴν 'Αμερικὴ ἀλλάζει. 'Η καλοπέραση, τὸ ψηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο, ἡ ἀφθονία τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ χωρὶς περιορισμοὺς χρήση τους, δὲν ἐδημιούργησε ἀνθρώπους μὲ τὸ φιλοσοφικὸ ἢ τὸ τραγικὸ στοιχεῖο μέσα τους. "Εφτειαξε ἕνα λαὸ σκεπτικιστὴ ποὺ πάντα ἐρευνᾶ, ἀμφισβητεῖ, πάντα ψάχνει νὰ βρεῖ περισσότερες δυνατότητες γιὰ μιὰ καλύτερη ζωή.

'Ο λαός, λοιπόν, αὐτὸς προειδοποιήθηκε γιὰ μιὰ νέα ζωὴ στὴν ἀρχὴ τοῦ χρόνου. Γιὰ οἰκονομικὴ περισυλλογή, γιὰ περιορισμὸ τοῦ περιττοῦ καὶ τῆς πολυτέλειας γιὰ τὴν κατάργηση τῆς σπατάλης. Γιὰ μιὰ ζωὴ αὐτάπαρνησης καὶ λιτότητας. Καὶ περίμενε θορυβημένος καὶ ἀνήσυχος τὶς μέρες ποὺ θἄρχονται. Τὶς μέρες ποὺ δὲ θὰ ὑπῆρχε γκάζι στὸ σπίτι, ποὺ τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτοκίνητα τῆς οἰκογένειας θἄμενε ἀκίνητο. "Ολ' αὐτὰ πιθανὸν νὰ ὁδηγοῦσαν σὲ κάποια ψυχικὴ κάθαρση. "Ομως γιὰ τὸ παρὸν ἡ συνέχιση τῆς γνώστης, ἄνετης ρουτίνας ἦταν πολὺ πιὸ ἐπιθυμητή.

'Ωστόσο τὰ πράγματα δὲν φαίνονταν νὰ ἐξελίσσονται ὅπως ἀπειλοῦσαν οἱ τίτλοι τῶν ἐφημερίδων καὶ τὰ ἀνακοινωθέντα.

Πέρασαν τρεῖς μῆνες ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τῶν 'Αράβικων χωρῶν νὰ σταματήσουν τὴν τροφοδότηση μὲ πετρελαιοειδῆ. Καὶ ἀκόμη τὸ στόκ τῶν 'Αμερικανικῶν ἑταιρειῶν εἶναι φαίνεται περισσότερο ἀπ' ὅτι ἦταν πρὶν ἕνα χρόνο. Κ' ἔτσι οἱ φωνὲς τῆς ἐπίκρισης καὶ τῆς διαμαρτυρίας ὑψωθῆκαν ἔντονες.

'Ο Ράλφ Νέητερ πιστεύει ὅτι δὲν ὑπάρχει διόλου κρίση καυσίμων. 'Ο Δημοκρατικὸς Γερουσιαστὴς Τζὼν Τάννεϊ θὰ πιέση γιὰ ἔρευνα γύρω ἀπὸ τὰ πραγματικὰ ἐφόδια πετρελαιοειδῶν τῆς χώρας. 'Εξ ἄλλου ἀπὸ ἀρκετοὺς κύκλους ἐκφράζεται ἡ ὑπόνοια ὅτι ἡ κρίση τῶν καυσίμων εἶναι τεχνητὴ καὶ δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἕνα δόλιο τρόπο γιὰ νὰ ἀποσπασθῆ ἡ προσοχὴ τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τὸ σκάνδαλο Οὐώτεργκειτ. "Ισως δὲ νὰ μὴν εἶναι καὶ ἐντελῶς ἀνυπόστατες κι' ἄλλες φῆμες τοῦ διεθνοῦς παρασκηνίου. "Οτι ἡ 'Αμερική, δημιουργώντας ἐκούσια τὴν κρίση ἤθελε νὰ κτυπήση δυὸ ἐπικίνδυνους στόχους στὴ διεθνῆ οἰκονομία. 'Απὸ τὴ μιὰ ἡ 'Ιαπωνία μὲ τὴ σταθερή, ἀνιοῦσα οἰκονομία, καὶ ἡ Εὐρώπη μὲ μιὰ νέα συσπείρωση, μὲ τὴν Κοινὴ 'Αγορά· μὲ ἕνα νέο πιστεύω γιὰ τὴν ἀνάδειξή της σὰν μιὰ τρίτη δύναμη. Δὲν ἦταν καὶ πολὺ εὐχάριστες οἱ δυὸ αὐτὲς παρουσίες γιὰ τὴν ἡγεσία τοῦ Νέου Κόσμου. Τώρα τόσο ἡ 'Ιαπωνική, ὅσο καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ οἰκονομία βρίσκονται σὲ πολὺ δυσάρεστη κατάσταση.

Όμως ἂν ὁ Εὐρωπαίος δέχεται φιλοσοφικὰ τὴν ἀποχώρηση ἀπὸ τὶς παληὲς καλὲς μέρες, ἀντλώντας ἀπὸ ἄλλες ἀξίες, λιγώτερο τεχνολογικές, ὁ Ἀμερικανὸς ἐξεγείρεται. Κρίνει κι' ἐπικρίνει. Ὑπάρχουν συνειδήσεις ὅπου ἀκόμα βρίσκει καταφύγιο τὸ πνεῦμα τῆς δημοκρατικῆς ἐκφρασης.

Στὴν Κύπρο τώρα. Δὲν μποροῦσαμε νὰ μείνουμε ἔξω ἀπὸ τὶς ἐξελίξεις αὐτὲς ποὺ ἀπειλοῦν νὰ κυριαρχήσουν ὡς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνα. Ἡ ἐλεύθερη οἰκονομία μας πάει νὰ γίνει ἀχαλίνωτη. Τὰ προϊόντα ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὴν ἀγορὰ ἢ διπλασιάζονται οἱ τιμές τους χωρὶς περιστροφές, χωρὶς ἔλεγχο. Καὶ μόνο οἱ μεμονωμένες φωνὲς τῆς ἐπίκρισης. Καὶ μιὰ κάπως φιλόδοξη ἀλλὰ ὄχι καὶ τόσο καλὰ ὀργανωμένη ὁμάδα καταναλωτῶν. Κι' οἱ ἀντιδράσεις στὸ ἀπροσδόκητο κι' ἀπότομο ἀκρίβωμα τῶν Πετρελαιοειδῶν, κι' αὐτὲς σπασμωδικὲς κι' ἀμεθόδευτες.

Ἡ εὐημερία τῆς περασμένης εἰκοσαετίας καὶ στὴν Κύπρο, ὅπως κι' ἀλλοῦ, ἀπειλεῖται. Ὁ θερμοσίφωνας θ' ἀνάβεται μὲ περισυλλογή, τὸ αὐτοκίνητο θὰ κυλᾶ σιγώτερα κι' ἀραιότερα, ἡ τηλεόραση θὰ σβύνη πιὸ νωρίς, τὸ καλοριφὲρ θ' ἀνάφτη λιγώτερες ὧρες. Οἱ περιορισμοὶ θ' ἀλλάξουν τὴ ζωή μας. Ἀναμφισβήτητα. Περισσότερο σέξ, περισσότερα παιδιά, προβλέπουν τὰ «Ἐπίκαιρα» σὲ ἐπισκόπηση. Ἀλλὰ καὶ περισσότερα βιβλία. Μήπως ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὶς σαρωτικὲς ἀσθμαίες τεχνολογικὲς ἀνέσεις κι' ἀπολαύσεις θὰ μᾶς ὁδηγήσει πίσω σὲ μιὰ πνευματικὴ ἀνθηση ποὺ ἀπειλεῖτο διαρκῶς καὶ πιὸ ἔντονα ἀπὸ τὶς εὔκολες ἀπολαύσεις τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐποχῆς; Στὴν Κύπρο δὲν εἴχαμε ἀκόμη κορεσθῆ ἀπὸ τὴν εὐημερία τῶν τελευταίων χρόνων. Ἡ ἀπειλή της ὅμως ἄρχισε νὰ φαίνεται σὲ πολλοὺς τομεῖς. Στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις, στὶς ἀξίες καὶ στὶς ἀρχές.

Θάταν ὅμως φυγὴ καὶ χειριστὴ ἄρνηση νὰ προσδοκοῦμε, μὲ τὸ ἐλεγεῖο μιᾶς εὐημερίας ποὺ χάνεται, πνευματικὴ κάθαρση. Αὐτὸ θάταν μιὰ εὐκταία συμπτωματικὴ κάρπωση. Θᾶμαστε ὅμως καὶ ἀσυγχώρητοι ἐπίσης, ἂν δεχόμαστε τὴν ἀπώλεια αὐτῆς τῆς εὐημερίας χωρὶς ἐπίκριση, χωρὶς ἔρευνα, χωρὶς ἀμφισβήτηση. Γιὰ νὰ μὴ καρπωθοῦν οἱ ἐπιτήδειοι — ὅπως συνήθως γίνεται. Καὶ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸν ἀνυπεράσπιστο μεσο-ἀστό, τὸν αὐτοδημιούργητο ὑπάλληλο, τὴν πλατειὰ μέση τάξη ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ οἰκονομικὴ ἄνοδο. Καὶ γιὰ νὰ μὴ καταλύσουν τὰ κεφάλαια τὴ μεσαία αὐτὴ τάξη ποὺ εἶναι στὴν οὐσία ὁ σπόνδυλος τῆς εὐημερίας μιᾶς χώρας. Αὐτὸ ἂν θὰ γίνη θάναι παλινδρόμηση τοῦ χειρότερου εἴδους. Στὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἱστορία τοῦ τόπου. Καὶ τότε τὸ ἐλεγεῖο δὲ θάναι γιὰ μιὰ χαμένη εὐημερία ἀλλὰ γιὰ μιὰ χαμένη πρόοδο.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:
«Τάϊμ»: Δεκ. 31. Ἰαν. 21.
«Βῆμα»: Ἰαν. 29.
«Ἐπίκαιρα»: Ἰαν. 18—24.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«Κύπρος», Δευτέρα, 11 Φεβρουαρίου 1974.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

(Δυὸ ἐκδόσεις)

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δυὸ ἐνδιαφέρουσες ἐκδόσεις κυκλοφόρησαν στὰ τέλη τοῦ περασμένου χρόνου ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας. Πρόκειται γιὰ δυὸ τόμους μὲ ὑλικὸ ποὺ μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ Ἐκπαιδευτικὸ Ραδιόφωνο. Στὸν ἕνα τόμο περιέχονται τραγούδια καὶ ποιήματα κάτω ἀπὸ τὸ γενικὸ τίτλο «Μουσική, Ἀπαγγελία, Ρυθμός».

Στὸν ἄλλο τόμο ὑπάρχει μιὰ συλλογὴ ἀπὸ ὑλικὸ ποὺ συμπληρώνει τὸ περιεχόμενο τοῦ πρώτου τόμου καὶ ποὺ σκοπὸ ἔχει τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς διδασκαλικῆς μεθόδου καὶ προσέγγισης, μὲ εἰδικὲς σημειώσεις γιὰ τὸν Ἐκπαιδευτικό.

Συνοπτικὰ κι εὔστοχα παραθέτει τὸ περιεχόμενο τοῦ δεύτερου αὐτοῦ τόμου σὲ σχετικὴ εἰσαγωγή του ὁ κ. Στέλιος Συκαλλίδης. Ἔχοντας ὑπ' ὄψη ὅτι ὁ τόμος αὐτὸς τοῦ συμπληρωματικοῦ ὑλικοῦ ἀποτελεῖ προέκταση τοῦ πρώτου ὁ ὁποῖος περιέχει τραγούδια καὶ ποιήματα ποὺ μετεδόθησαν σὲ εἰδικὲς Ραδιοφωνικὲς ἐκπομπές, ὁ κ. Συκαλλίδης ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Πληροφορίες καὶ ὁδηγίες γιὰ τὸ τί θὰ ζητηθῆ ἀπὸ τὰ παιδιὰ ποὺ ἀκούουν τὴν ἐκπομπὴ στὰ σχολεῖα, νὰ κάμουν, ὅσο καὶ γιὰ τὸ πῶς καλύτερα θὰ ἀξιοποιηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς οἱ ἐκπομπὲς βρίσκονται στὴν ἔκδοση «ΜΟΥΣΙΚΗ - ΑΠΑΓΓΕΛΙΑ - ΡΥΘΜΟΣ — ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ» κάτω ἀπὸ τὰ ἑξῆς κεφάλαια: Ι. Σημειώσεις γιὰ τὸν ἐκπαιδευτικό. ΙΙ. Κείμενα καὶ ἄλλες σημειώσεις».

Πολύτιμο καὶ χρησιμώτατο τὸ πρῶτο κεφάλαιο, ἀποτελεῖ ἕνα κάπως παραμελημένο ἴσως τομέα στὴν ἀξιοποίηση τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐκπομπῆς. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο του τὸ ἐκπεμπόμενο ὑλικὸ ποὺ θ' ἀποτελέση νέο παράθυρο στὸν ἐκπαιδευτικὸ ὁρίζοντα τοῦ μαθητῆ. Ἀπαραίτητη καὶ ζωτικὴ προϋπόθεση εἶναι ἡ ἔμπρακτη χρήση αὐτοῦ τοῦ ὑλικοῦ ἀπὸ τὸ δάσκαλο στὴν τάξη. Ἡ ἐργασία πρὶν ἀπὸ κάθε ἐκπομπὴ καὶ μετά, συμβάλλουν στὴν οὐσιαστικὴ ἀξιοποίηση τοῦ μεταδιδόμενου ὑλικοῦ. Γιὰ τὴν ἀξιοποίηση αὐτὴ δίνονται εἰσηγήσεις πρὸς τὸ δάσκαλο μὲ ἔμπρακτο καὶ χρήσιμο περιεχόμενο.

Στὰ «Κείμενα καὶ ἄλλες σημειώσεις», παρέχονται ἱστορίες, παραμύθια, αἰνίγματα τὰ ὁποῖα ἔχουν θέβαια σὰν κύριο σκοπὸ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῶν γνώσεων καὶ τῶν βιωμάτων τοῦ παιδιοῦ στὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται τὸ ὑλικὸ τῶν ἐκπομπῶν αὐτῶν. Οἱ εἰκοσιτέσσερεις αὐτὲς ἐκπομπὲς ποὺ ἀπευθύνονται στὰ παιδιὰ τῆς Α΄ καὶ Β΄ τάξης τῶν Δημοτικῶν Σχολείων μετεδόθησαν στὰ πλαίσια τοῦ Σχολικοῦ Ἔτους 1972—73. Τὰ θέματα τους σχετίζονταν μὲ τὸν καιρό, μὲ τὶς ἐποχὲς τοῦ χρόνου εἴτε μὲ εὐκαιριακὲς γιορτὲς κι' ἐκδηλώσεις. Ἄλλη ἐπιδίωξη ἐπίσης τῆς σειρᾶς ἦταν νὰ παράσχη στὸν ἐκπαιδευτικὸ οὐσιώδη βοηθήματα γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν διάφορα θέματα τοῦ Ὡρολογίου καὶ Ἀναλυτικοῦ Προγράμματος. Κάθε ἐκπομπὴ περιλάμβανε καὶ ἕνα ἢ περισσότερα τραγούδια καὶ ποιήματα ποὺ εἶχαν ἄμεση σχέση μὲ τὸ γενικό της θέμα. Αὐτὰ τὰ τραγούδια καὶ τὰ ποιήματα ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενο τῆς μιᾶς ἀπ' τὶς δυὸ ἐκδόσεις.

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΠΛΗΣΗ: Ἄσκηση Γραφῆς.

Λιτότης, οἰκονομία, αὐστηρὴ δομὴ κι' ἕνας βαθὺς θρησκευτικὸς κραδασμὸς χαρακτηρίζουν τὴν ποίηση τοῦ κ. Πλησῆ. Μιὰ βαθειὰ ὑπερβατικὴ πίεση ἐνδυναμώνει τὸν ποιητὴ στὴν ἀγωνία ποὺ τοῦ ἐμπνέουν τὰ σύγχρονα πράγματα, τὰ σύγχρονα κενά. Ἄφθονες ἐξ ἄλλους παντοῦ οἱ βιβλικὲς παραστάσεις ποὺ κάποτε σὲ μιὰ ἀναδίπλωση μόνο μποροῦν νὰ συνταιριάσουν τὸ νόημα τῆς θυσίας τῆς Ἀγνότητας, τόσο ἀπὸ τὴν παληὰ ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη.

«Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις
ἁπλώνει τὶς παλάμες του ὁ
(μέγας ἥλιος
καὶ σκιάζει τοὺς παῖδας
τοὺς ἐν καμίνῳ καιομένους».
(Θεονομία)

Ἡ ἄσκηση ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι μονάχα ἄσκηση γραφῆς. Εἶναι κι' ἄσκηση αἰσιοδοξίας. Ἄσκηση ἐλπίδας μέσα στὸ ἔρεβος ποὺ περιβάλλει τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο ποὺ «θλέπει τὰ σπίτια νὰ γκρεμίζονται» καὶ «τὰ παιδιὰ νὰ στολίζουν τὰ μαλλιά μ' αἱμάτινα τριαντάφυλλα». Ἡ ἐλπίδα δὲν καταχωνιάζεται στὸ θέαμα. Κι' ἡ φωνὴ τῆς Ραχὴλ στὴ Ραμᾶ παίρνει ἄλλη μορφή, ἄλλο τόνο:

«Ντύσου γιορταστικὰ καὶ
(εἰς ἦχον εὐφροσύνης
ψάλλε τὸν ἀναστάσιμο.
Τὰ γεράκια θὰ γίνουν καρ-
(δερίνες τῆς χαρᾶς μας».

Εἶναι πολλὴ ἡ φωτιὰ σήμερα μέσα μας καὶ γύρω μας. Κι' εἶναι καλὰ νὰ διατηροῦνται δυνατὲς οἱ συνειδήσεις ποὺ ἀκόμη μποροῦν νὰ παίζουν μαζί της καὶ νὰ τὶς δροσίζει.

ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ: Ἱστορικὰ Στοιχεῖα Ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἐθναρχικὴν Δρᾶσιν τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι ἡ ἔκδοση αὐτή, μιὰ μικρὴ συλλογὴ ἀπὸ ἔγγραφα σημαντικά, ὅπως εἶναι ἐκθέσεις καὶ ἐπιστολὲς ἡγετῶν εἰδικὰ τῆς ἐποχῆς 1923—31, ἡ ὁποία κατέγραψε μιὰ ἔντονη φάση στοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες τῶν Κυπρίων. Στὰ ἔγγραφα αὐτὰ διαφαίνεται ἡ σθεναρὰ θέση τῆς Κυπριακῆς Ἐκκλησίας στὴν πορεία τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας τῶν Κυπρίων.

Δελτίον Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Ἀμμοχώστου.

Τὸ δελτίον αὐτὸ ἐκδίδεται κάθε τρία χρόνια καὶ περιλαμβάνει ὅλες τὶς Ἐκθέσεις Πεπραγμένων, τὶς προσφορὲς βιβλίων στὴν Βιβλιοθήκη, ἄλλες δωρεὲς καὶ γενικὴν ἀγασκόπηση τῆς ὅλης δραστηριότητος τῆς Βιβλιοθήκης. Τὸ τεῦχος αὐτὸ καλύπτει τὰ ἔτη 1970, 1971 καὶ 1972.

Περιοδικά.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. Κυκλοφόρησε τὸ τρίτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ ποὺ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸν Σύλλογο Ἀποφοίτων Γυμνασίου Κυρηνείας. Τὸ περιοδικὸ εἶναι διμηνιαῖο καὶ περιλαμβάνει ἄρθρα λογοτεχνικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἀνάμεσα στοὺς συνεργάτες οἱ: Γ. Κάϊζερ, Μ. Φυσεντζίδης, Γ. Γεωργιάδης, Δ. Σουλιώτης κ.ἄ.

ΝΕΑ ΕΠΟΧΗ. Τὸ τεῦχος ποὺ μᾶς ἐστάλη καλύπτει τοὺς μῆνες Ὀκτώβρης — Νιόβρης 1973, καὶ περιέχει ποικιλία λογοτεχνικῶν θεμάτων. Τὸ ποίημα, τὸ διήγημα, ἡ μελέτη, ὅλα ἐκπροσωπῶνται, μὲ συνεργάτες, ἀνάμεσα σ' ἄλλους, τὴν Μαρία Πυλιώτου, τὴν Εὐγενία Πετρώνδα, τὸν Τάσο Γεωργίου, τὸ Νίνο Μικελλίδη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 18 Φεβρουαρίου 1974

25/2/74
Καθημερινή Δευτέρα

Πνευματικὴ καὶ Καλλιτεχνικὴ ζωὴ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ-ΘΕΑΤΡΟ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΛΕΙΑΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ — ΚΑΡΑΒΙΑ (Τρία μονόπρακτα)

«Παγωνιά», «Τὸ Προξενιό», «Ἰσίδωρος». Αὐτοὶ εἶναι οἱ τίτλοι τῶν τριῶν σύντομων μονόπρακτων ποὺ μᾶς φτάνουν ἀπὸ τὴν γνωστὴ Ἑλληνίδα συγγραφέα. Καὶ τὰ τρία ἀνήκουν στὴ σύγχρονη δραματογραφία. Μὲ τὴν ἀφαίρεση, τὰ κενά της, τὶς διαλείψεις της, τὸν παραλογισμό της. Οἱ τομὲς εἶναι πολλαπλές. Πότε πραγματοποιεῖται μιὰ σάτιρα κοινωνικῶν καταστάσεων ὅπως γίνεται στὸ «Προξενιό». Πότε γίνεται μιὰ ἀναδίπλωση τοῦ ψυχικοῦ κενοῦ, τοῦ ἄγχους τῆς μοναξιᾶς καὶ τοῦ φόβου ποὺ μαστίζει τὸν σύγχρονον ἄνθρωπο. Πότε, τέλος ἡ βαθειά, βιολογικὴ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἐπιβίωση μέσα ἀπὸ τοὺς διαδόχους του παίρνει τὴ μορφὴ μιᾶς παράλογης, φανταστικῆς ἐκπλήρωσης ποὺ μεταμορφώνεται σὲ ψυχολογικὸ παιγνίδι ἀνάμεσα σὲ δυὸ διψασμένους ἀποξενωμένους ἀνθρώπους.

Καθαρὰ Ἰονεσκικὸ τὸ κλίμα μεταδίδει ἔντονα τὰ τείχη πάνω στὰ ὁποῖα διαρκῶς συντρίβεται ἡ ἀνθρώπινη προσπάθεια γιὰ ἐπικοινωνία. Τὰ κενὰ στὴν ἔκφραση, ὁ ἀσυνάρτητος διάλογος, τὸ λογοπαίγνιο, οἱ ἀπροσδόκητες ἐκρήξεις τῆς μοναχικῆς ἢ τῆς δυαδικῆς συνείδησης, εἶναι ὅλα μέσα ποὺ χρησιμεύουν στὴν συγγραφέα γιὰ νὰ δώση μὲ ἔντονα χρώματα τὸ μεγάλο δρᾶμα τοῦ ξένου τῆς ἐποχῆς μας.

Θεατρικά, τὰ ἔργα ἀνήκουν στὶς πρωτοπορειακὲς γραμμές. Μποροῦν νὰ δοθοῦν μὲ μεγάλη ἐξωτερικὴ λιτότητα, ἀλλὰ ἐξυπακούουν ἐσωτερικὴ κατάδυση γιὰ νὰ βγῆ στὴν ἐπιφάνεια ὁ τερματισμὸς καὶ τὸ ναυάγιο τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΣΥΜΕΟΥ: «Οὐτοπικὴ Ἀγάπη» (Νουβέλλα)

Τὸ βιβλίο μᾶς στέλλεται ἀπὸ τὴν Ἀγγλία καὶ μὲ χαρὰ πάντα ἐπικοινωνοῦμε ἀπὸ τὴ στήλη αὐτή, τόσο μὲ τοὺς ἀναγνῶστες καὶ τοὺς λογοτέχνες στὴν Κύπρο, ἀλλὰ κι' ἄλλο τόσο μὲ αὐτοὺς τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἡ νουβέλλα αὐτὴ τοῦ Δημήτρη Συμεοῦ, ἔχει κάτι δικό της: Ἀναγράφει τὶς ἐμπειρίες μιᾶς μεταφυτευμένης Κυπρίας στὸ φλεγματικὸ κλίμα τῆς Ἀγγλικῆς νοοτροπίας. Οἱ ἐμπειρίες αὐτὲς ἔχουν σὰν πυρῆνα τὴν αἰσθηματικὴ περιπέτεια τῆς πρωταγωνίστριας, τὴν ψυχολογία τῆς ὁποίας, ὁ συγγραφέας δίνει μὲ πειστικὴ διείσδυση, γράφοντας μάλιστα στὸ πρῶτο πρόσωπο. Δὲν ὑπάρχει ἡ συμβατικὴ — ἢ τουλάχιστον ἐξώφθαλμη προσπάθεια — ἀγωνία γιὰ τὴν προσαρμογὴ στὸ ξένο περιβάλλον. Κι' αὐτὸ εἶναι ὑπὲρ τοῦ συγγραφέα. Ἡ διαφορὰ στὰ ἤθη καὶ στὰ ἔθιμα δίνεται μᾶλλον διακριτικά, ἀφομοιωμένα μέσα στὴ δομὴ τοῦ ἔργου καὶ στὴν ἐξέλιξη τοῦ μύθου. Σκέφτεσαι κιόλας ὅτι ἴσως ἡ ἴδια ἀπογοήτευση καὶ συναισθηματικὴ περιπέτεια ποὺ βρῆκε τὴν μεταφυτευμένη Κυπρία, θὰ μποροῦσε νὰ συμβῆ σ' ὁποια νέα στὸν τόπο της. Γι' αὐτὸ σημασία παίρνουν ἐδῶ οἱ ἰδιάζουσες ψυχοσυνθέσεις τῶν χαρακτήρων καὶ οἱ συνθῆκες, παρὰ τὰ ἐθνικὰ ἢ τοπικὰ χαρακτηριστικά, ποὺ μένουν μᾶλλον στὸ περιθώριο σὰν ὑπομνήσεις καὶ συμπληρώματα.

Ἡ νουβέλλα διαδραματίζεται σὲ φοιτητικὸ πλαίσιο κι' ὑπάρχουν πολλὲς ἀναφορές, ποὺ ἀποτελοῦν κι' ἐκλάμψεις, στὴ γνώση, στὴ φιλοσοφία, στὸ μυστικισμό. Τὰ δείγματα ὅμως παραμένουν ἀναφορές, χωρὶς νὰ γίνονται καὶ ζωντανὴ προέκταση τῶν χαρακτήρων στὴ συμπεριφορὰ ἢ στὶς σχέσεις τους. Ἡ πλοκὴ περιέχει ἀρκετὲς εὐκαιρίες γιὰ ξάφνιασμα. Μόνο ποὺ νοιώσαμε πώς, ὀργανικά, αὐτὸ τὸ ξάφνιασμα δὲν δενόταν μὲ τὴν πορεία τοῦ ἔργου. Γιὰ παράδειγμα ἡ ὑποψία τῆς ἡρωΐδας ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀγαποῦσε — πολὺ ρωμαντικὰ καὶ παραδοσιακὰ — δὲν εἶναι ἕνας, ἀλλὰ δυό — αὐτὸς κι' ὁ ἀδελφός του — δὲν ἀποτελεῖ ἔκπληξη φυσιολογικὴ γιὰ τὸν ἀναγνώστη. Πρέπει ν' ἀνατρέξη στὰ κεφάλαια ποὺ πέρασαν γιὰ νὰ ἐπικυρώση καὶ νὰ δικαιολογήσει. Ἀπὸ τὸ σημεῖο ποὺ ἡ ἡρωΐδα παθαίνει μιὰ ἐλαφρὴ διασάλευση, μὲ παραισθήσεις καὶ παραψυχολογικὲς ἐμπειρίες, ὡς τὸ τέλος, ἡ πλοκὴ εἶναι πολὺ πιὸ δεμένη, ὁμαλὴ καὶ πειστική, ἔτσι ποὺ νὰ θυμίζει κάπως ἀόριστα ἀστυνομικὴ νουβέλλα.

Ἡ γλῶσσα ἔχει ἔντονα τὴν σφραγῖδα τῆς Ἀγγλικῆς. Πολλοὶ ἰδιωματισμοὶ μένουν ἀναφομοίωτοι στὰ Ἑλληνικά. Ὑπάρχουν ὅμως στιγμὲς εὐτυχισμένες ὅπου ἡ σκέψη ἢ ὁ λόγος ἀποτελοῦν πηγὴ δροσιᾶς γιὰ τὸν ἀναγνώστη:

«Ἡ Ποίηση, ἡ Ζωγραφική, ἡ Μουσικὴ κι' ἡ τρέλλα ἔχουν ἀπαθανατίσει τὶς μόνες στιγμὲς Παραδείσου πάνω σ' αὐτὴ τὴ γῆ».

«Ὅταν πέρασα τὸν χρόνο μου στὸ «Καθαρτήριο» οἱ πόρτες ἀνοιξαν σὰν ἀπὸ μαγεία, ὁ ὁρίζοντας ἐξετάθη μέχρι τὸ Ἄπειρο σχεδὸν μέχρι τὸ Ἀπόλυτο διάστημα ποὺ ἄγγιζε τὸν ὁλόφωτο ἥλιο τῆς Ἀπόλυτης χαρᾶς».

ΜΑΡΙΑΣ Π. ΠΑΤΤΙΧΗ «Αἴθουσα ἀναμονῆς»

«...εἰς τὸ Εἶναι τὰ πάντα».

Μιὰ μυστική, ἐσωτερικὴ συνοχὴ διέπει τὸν ρόλο στὴ νουβέλλα τῆς Μαρίας Παττίχη «Αἴθουσα Ἀναμονῆς».

Μιὰ ψυχογραφία σὲ λυρικὸ περίγραμμα. Μιὰ ἔκφραση ψυχῆς ποὺ ζεῖ ἔντονα μέσα στὸ φῶς τῆς συνειδησιακῆς ἀναγνώρισης ἐνῶ τὰ ἀντικείμενα κι' οἱ ἐξωτερικὲς καταστάσεις γίνονται μάρτυρες ἀντὶ πρωταγωνιστές. Ὁ κρυφὸς διάλογος μὲ τὰ εἴδωλα τῶν πραγμάτων ἁπλώνεται, ἀναδιπλώνεται, μακραίνει. Ἀνανεώνεται μέσα ἀπὸ τὶς προεκτάσεις τοῦ συναισθήματος, μέσα ἀπὸ τοὺς κραδασμοὺς τῆς σκέψης, μέσα ἀπὸ τὴν πληθωρικὴ λειτουργία τοῦ λόγου καὶ τοῦ ἀντίλογου. Στὸ ὀνειρικὸ ἐνδοσκόπημα παρεμβάλλονται οἱ καταστάσεις καὶ τὰ ἐπεισόδια. Ὄχι σὰν γυμνὲς προεξοχὲς ποὺ κοσμοῦν τὴ μνήμη τοῦ πεζοῦ ἐγκέφαλου. Ἀλλὰ σὰν ἀπόηχο καὶ ἀπαύγασμα τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας τοῦ ἐγώ. Ἕνα παιδὶ ποὺ γεννιέται, μιὰ ἐρωτικὴ συνουσία, μιὰ τραυματικὴ ἀνακάλυψη, δὲν εἶναι παρὰ ἐχτάσεις ἀγωνίας καὶ προβληματισμοῦ.

Μετασχηματισμοὶ τῶν διαστάσεων. Καταδύσεις στὸ κρυφὸ ἐγὼ καὶ ἀκοίμητο βλέπει καὶ πονᾶ, βλέπει καὶ πλάθει.

Ὁ ἐγκέφαλος συγκρατεῖ μόνο τόσα στοιχεῖα, τόσες μνῆμες. Ὅμως στὸ κρυφὸ ἐργαστήρι τῆς παρασυνείδησης ἡ ἐμπειρία ἀνακυκλώνεται, γίνεται κύτταρο τῆς προσωπικότητας, σμίγει μὲ τὸ εἶναι καὶ διαιωνίζει τὴν ὕπαρξη καὶ τὴ συνέχεια του πέραν τῶν πραγμάτων καὶ τῆς φθορᾶς. Ἐκεῖ πραγματοποιεῖται ἀσταμάτητα καὶ ἡ Γέννηση. Κι' εἶναι καλὰ νὰ τὴν προσμένουμε στὴν αἴθουσα τοῦ προβληματισμοῦ μὲ ὀξεῖς τὶς μνῆμες, τὶς προσδοκίες καὶ τὶς ἐνοράσεις τοῦ ἀπείρου.

ΚΩΣΤΑ ΤΥΜΒΙΟΥ: «27 βήματα σημαδεύοντας τὴ ζωή»

Τὸ πρῶτο ποιητικὸ βιβλίο τοῦ γνωστοῦ ἠθοποιοῦ Κώστα Τύμβιου, ἔχει ὅλο τὸν αὐθορμητισμὸ καὶ τὸ πλούσιο συναίσθημα τῆς πρώτης μέθης μὲ τὸ Λόγο. Πλατειά, πληθωρική ἡ ἔκφραση, ξεσπᾶ σὰ νὰ καρτεροῦσε χρόνια γι' αὐτὴ τὴ στιγμὴ τῆς πλήρωσης. Λυρικὸ ὑπόστρωμα, πλατὺ τὸ ὕφος, ὁ στίχος πλούσιος, φορτωμένος.

«Δὲ γυρνᾶμε τὴ πλάτη μας
στὸν ἥλιον
γιὰ νὰ δοῦμε μονάχα τ' ἄστρα
νὰ βουτοῦν στὴ γῆ.
Παλεύουμε ν' ἁρπάξουμε τὸ
φῶς τοῦ ἥλιου
γιὰ ν' ἁπλώσουμε καινούργιες
ἰδέες,
νὰ κτίσουμε νέα θρησκεία
νὰ γονατίσουμε μπροστὰ σὲ δυνατὸ Θεό».

Ὡστόσο ἡ πάλη αὐτὴ κατάντικρυ στὸ θάμπος δὲν εἶναι εὔκολη. Περικλείνει μέσα της ὅλους τοὺς κινδύνους τοῦ ξαφνιάσματος καὶ τῆς σύγχισης — μεταφορικοὺς καὶ λογοτεχνικούς. Περισσότερη περίσκεψη, ἁπλούστευση στὴν ἔκφραση, λιτότητα στὸν στίχο, περιορισμὸς στὴν ἔκτασή του, καὶ οἰκονομία στὴν ἐπεξεργασία του, θὰ δίναν περισσότερο σαφῆ καὶ θετικὰ λογοτεχνικὰ ἀποτελέσματα.

Καὶ μιὰ κάθαρση τῶν ἰδεῶν, μιὰ ἐπιλογὴ στὶς ἀξίες καὶ στὴν ἐξυπηρέτηση τους μὲ τὸν Λόγο, θὰ χάραζε γιὰ τὸν ποιητὴ πιὸ σαφεῖς γραμμές. Τὰ θέματα του θᾶταν πιὸ ἀνάγλυφα, οἱ παραστάσεις του πιὸ εὔκολες κι' ἡ Ἰδέα κι' ὁ λόγος πιὸ ἁρμονικὰ ἐκφρασμένα καὶ ποιητικὰ ἀφομοιωμένα.

Ἔτος 1972 «Δελτίον Ἐπιστημονικοῦ καὶ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀμμοχώστου»

Πλούσια κι' ἐπιμελημένη κι' αὐτὴ ἡ ἔκδοση τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Ἀμμοχώστου, συνεχίζει τὴν προσφορά της στὸ Κυπριακό, μὲ μελέτες λογοτεχνικὲς καὶ ἄλλες. Ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα: Χρυσοστόμου Σοφιανοῦ «Ἡ διὰ βίου ἐκπαίδευσις καὶ αἱ συνέπειαι ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς της». Θεόδ. Παπαδόπουλου: «Πρόδρομοι καὶ κύριοι ἐκπρόσωποι τῆς Γαλλικῆς Κοινωνιολογίας». Κύπρου Χρυσάνθη: «Ὁ Ἰωάννης Συκουτρῆς καὶ ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ πνευματικὴ ζωή».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 4 Μαρτίου 1974

"Εκθεση τῶν : Βότση, Κουρούσιη, Χρυσοχοΰ, Μπὲρτ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τὸ 1909, ὁ Βασσίλυ Καντίνσκυ ἐξέδιδε τὸ «Φουτουριστικὸ Μανιφέστο» του: «Ὅλα ἐπιτρέπονται. Αὐτὸ ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἐμπνέει **τὸν καλλιτέχνη δὲν** εἶναι ἡ ἀναπαράσταση τοῦ ὁρατοῦ, ἀλλὰ ἡ ἐσωτερική, πνευματικὴ πλευρὰ τῆς φύσης».

Κι' ὁ Πὼλ Κλῆ, σύγχρονος τοῦ Καντίσκυ συμπλήρωνε μὲ τὶς δικές του ἀπόψεις: 'Η παραμόρφωση τῆς μορφῆς εἶναι ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ ξαναγεννηθῆ ἡ φύση καὶ γιὰ νὰ ἀναζωογονηθοῦν τὸ σύμβολα τῆς τέχνης. Τὸ 1924, ὁ Καντίσκυ, ὁ Κλῆ, ὁ Φενίνγκερ καὶ ὁ Γιαβλένσκυ σχηματῆσαν μιὰ τετραμελῆ ὁμάδα ἡ ὁποία διοχέτευσε στὸ ζωγραφικό της ἔργο μιὰ νέα αἰσθητικὴ ἀντίληψη γύρω ἀπὸ τὴν Τέχνη:

Τὴν διοχέτευση μιᾶς ὑπερβατικῆς ταύτισης, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴν τέχνη τῆς 'Ανατολῆς. Ἔτσι ἡ Δύση παρακολουθοῦσε γιὰ πρώτη φορά, στὸ πρῶτο τέταρτο τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα τὴν Σχολὴ τοῦ 'Αφηρημένου Ἐξπρεσιονισμοῦ καὶ Συμβολισμοῦ νὰ φτειάχνει τὶς ρίζες της ἀπὸ τὴν κληρονομιὰ τῆς 'Ανατολικῆς σοφίας τοῦ Τάο, τοῦ Βουδδισμοῦ, τοῦ Ζέν. Κι' αὐτό, ὄχι γιατὶ ο Καντίνσκυ ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὴν θεοσοφία τῆς Μπλαβάτσκυ, πρὶν πρωτοστατήση στὴ δημιουργία τῆς νέας αὐτῆς τεχνοτροπίας, ἀλλὰ γιατὶ οἱ συγκεκριμμένες ἀναλογίες καὶ τὰ ἑπτὰ παράλληλα ἀφθονοῦν ἀνάμεσα στὶς Εἰκαστικὲς Τέχνες τῆς 'Ανατολῆς καὶ σ' αὐτὲς τῆς Δύσης, στὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ αἰῶνα μας. 'Η πλήρης ἀνάλυση αὐτῆς τῆς συνάντησης 'Ανατολῆς καὶ Δύσης καταγράφεται λεπτομερῶς στὸ βιβλίο τοῦ Μάϊκαελ Σάλλιβαν «Η Συνάντηση τῆς 'Ανατολικῆς καὶ Δυτικῆς Τέχνης» (Ὀκτώβριος, 1973).

Μιὰ τέτοια συνάντηση εἴδαμε καὶ στὴν Ἔκθεση τῶν Τεσσάρων, ποὺ ἄνοιξε στὴν ΑΡΓΩ στὶς 22 Φεβρουαρίου, μὲ τὴν τελετὴ τῶν ἐγκαινίων ἀπὸ τὸν γνωστὸ τεχνοκρίτη Τσιὰρλς Σπένσερ.

Τὰ συγκεκριμένα τεκμήρια κι' οἱ ἀπτὲς μαρτυρίες ποὺ θυμίζουν τὴ συνάντηση αὐτή, εἶναι παρόντα στὴν δημιουργία καὶ τῶν τεσσάρων καλλιτεχνῶν, μ' ἕνα σποραδικό, ἀλλὰ εὐδιάκριτο τρόπο. Ἀναφέρουμε μερικά, ἔστω κι' ἂν ἀποτελοῦν τὶς λιγώτερο σημαντικὲς ἐνδείξεις: Εἶναι τὸ τρίγωνο, εἶναι τὸ φίδι, εἶναι ἡ λέξη «Ἀούμ», ὅλα στοιχεῖα ποὺ συναντοῦμε στὸν συμβολισμὸ τῆς 'Ανατολικῆς Σοφίας. Αὐτὸ ὅμως εἶναι τὸ λιγώτερο στοιχεῖο ποὺ μιλᾶ γιὰ τὴν ἀναγωγὴ τοῦ καλλιτεχνικοῦ βιώματος τῶν τεσσάρων. Ἄλλωστε στὸν 'Αφηρημένο Συμβολισμὸ δὲν μποροῦμε νὰ ψάχνουμε γιὰ ὀργανικὴ συνοχὴ ἀνάμεσα στὸ σύμβολο καὶ στὸ συναίσθημα ποὺ καθρεφτίζει, ὅπως τονίζει ὁ Χέλμπερτ Ρήντ, στὴν «Ἱστορία τῆς Μοντέρνας ζωγραφικῆς. Συνοχὴ δὲν ὑπάρχει. Ὑπάρχει συσχέτιση, ἀντιστοιχία. 'Η συσχέτιση ὅμως ἀνάμεσα στὰ σύμβολα αὐτὰ ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνες καὶ στὴ δημιουργικὴ παρόρμηση ποὺ ἔδωσε στὸ ἔργο μορφὴ εἶναι προφανὴς μὲ πολλοὺς ἄλλους τρόπους, στὸ ἔργο ἑνὸς ἑκάστου.

Λογικὴ καὶ μυστικισμός. Ἐσωτερικὴ ἑνόραση καὶ περιγραφικὴ ἀπεικόνιση. Δυὸ ἀντίποδες τῆς Τέχνης ποὺ ἀντιμάχονται μὲ πεδίο τὴν καλλιτεχνικὴ ἔμπνευση. Στὴν προκειμένη ἔκθεση δὲν χωρᾶ ἀμφιβολία ποιὸ στοιχεῖο νίκησε. Κι' ἡ συνοχὴ ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ ἔργο τῶν τεσσάρων, δὲν εἶναι συνοχὴ τεχνικῆς ἢ αἰσθητικῆς ὁμοιογένειας, ἀλλὰ ἡ συνοχὴ ἐσωτερικῶν παραστάσεων. Συνοχὴ πάθους, ἁρμονίας.

Στὸν Βότση ὑπερνικᾶ τὸ πάθος. 'Η ἀνησυχία, ἡ κίνηση. 'Η ἀναστάτωση τῶν αἰσθήσεων, μὲ τὴν διαμόρφωση καὶ τὴν διακίνηση τῶν γραμμῶν, τῶν σχημάτων, τῶν χρωμάτων. 'Ο αἰσθησιασμὸς του ὅμως δὲν προσβάλλει. 'Αντίθετα προβληματίζει. Τὸ 'Ανατολικὸ στοιχεῖο διχάζεται. 'Από τὴ μιὰ ἡ ἔντονη αἴσθηση τῆς ὕλης, τοῦ ἀνθρώπινου σχήματος (στὶς ἀνατομικές του λεπτομέρειες). 'Από τὴν ἄλλη τὸ τέντωμα τῆς ψυχῆς πέρα ἀπὸ τὴν ἀνατομία τοῦ κορμιοῦ σὲ μιὰ ὑπερβατικὴ ἀναδίπλωση. Δὲν δημιουργεῖται σύγκρουση. 'Ο αἰσθητικὸς χῶρος συγκερνᾶ τὰ δυὸ στοιχεῖα. Τὰ ἐφάπτει, τὰ σμίγει, ἔστω κι' ἂν δὲν τ' ἀφομοιώνει. Ἄλλωστε ἡ πλήρης ἀφομοίωση θὰ σήμαινε τὴν ἀπόλυτη ἔκταση. Δὲν τὴν ἔχει φτάσει ὁ καλλιτέχνης στὸ ἔργο του. Τὴν ἁρμονία ὅμως τῆς γῆς μὲ τὰ κεραμικά της χρώματα, καὶ τῆς διανόησης, μὲ τὰ πιὸ ψυχρὰ γκριζόασπρα της τὴν ἐπιδιώκει ἀσταμάτητα μέσα στὸ ἐργαστήρι τῆς σύλληψης καὶ τῆς ἔκφρασης. Κι' ἀπὸ παντοῦ προβάλλουν οἱ κορυφές, συμμετρικὲς καὶ παρθένες, προκλητικὲς ἢ ἔκπτωτες, κι' οἱ τεμαχισμένοι κύκλοι ποὺ ἀσταμάτητα θυμίζουν τὴν ἀτέλειωτη ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ συνειδησιακοῦ ἐγώ. 'Η πάλη πάντως εἶναι πάντα κάτω ἀπὸ ἔλεγχο. Τοῦ νοῦ καὶ τῆς διαίσθησης.

'Η σύγκρουση εἶναι πιὸ ἐμφανὴς στὸ ἔργο τοῦ Κουρούσιη. Κάποτε φτάνει τὰ ὅρια τῆς διάσπασης. Καὶ τότε βλέπεις ἔντονα τὰ σημάδια τοῦ διαχωρισμοῦ. 'Ανάμεσα στὸν χῶρο, ὅπως τὸν συλλαμβάνει ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος τοῦ ζωγράφου, καὶ στὸν κυριολεκτικὸ χῶρο ὅπως τὸν ἀντικρύζουμε συμβατικὰ καὶ ἀπαρατήρητα. Διαχωρισμὸς ἀνάμεσα στὸ ἀντικείμενο (τὸ σύρμα μὲ τὴν ἀτέλειωτη ξεδίπλωσή του σὰν ἀγωγικοῦ ἢ σὰν αἰχμαλωτικοῦ μέσου). Καὶ ἀνάμεσα στὴ σκιὰ τοῦ ἀντικειμένου μὲ τὴν μυστική, ἐσωτερικὴ σκλαβιὰ ποὺ ἐπιβάλλει στὴν ἀνθρώπινη μορφή. 'Η μορφὴ αὐτὴ προβάλλει ἀκίνητη πίσω ἀπὸ τὸ ἁρμονικὸ ἀλλὰ συμπαγὲς δίχτυ τῆς ἐξωτερικῆς παγίδευσης. Τῆς αἰχμαλωσίας. Τῆς ὕλης; Τῆς παραίσθησης τῶν πραγμάτων, τῆς μισάνοικτης μαγικῆς (μαύρης) πόρτας πρὸς, τὴν ἀλήθεια; Τῆς σύγχρονης τεχνολογίας;

Τὸ παιγνίδι μὲ τὸ διάστημα, τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ σκιά του, τὸ κενὸ γύρω του καὶ τὴν καταστολὴ τῆς ἀνθρώπινης παρουσίας, κύρια χαρακτηριστικά. Ἐδῶ ἡ διανόηση, σχεδὸν ἐγκεφαλικὴ ἀκόμα θὰ λέγαμε, εὐκρινὴς καὶ ζωτικὴ στὴν λειτουργία της, ἐπεμβαίνει ἀσταμάτητα. Νυστέρι στὸ πάθος. 'Αλλὰ ἕνα νυστέρι γεμᾶτο πολὺ ἀνθρώπινες ρυτίδες ἀγωνίας, ἔρευνας, ἐνδοσκόπησης καὶ προβληματισμοῦ.

(Συνεχίζεται)

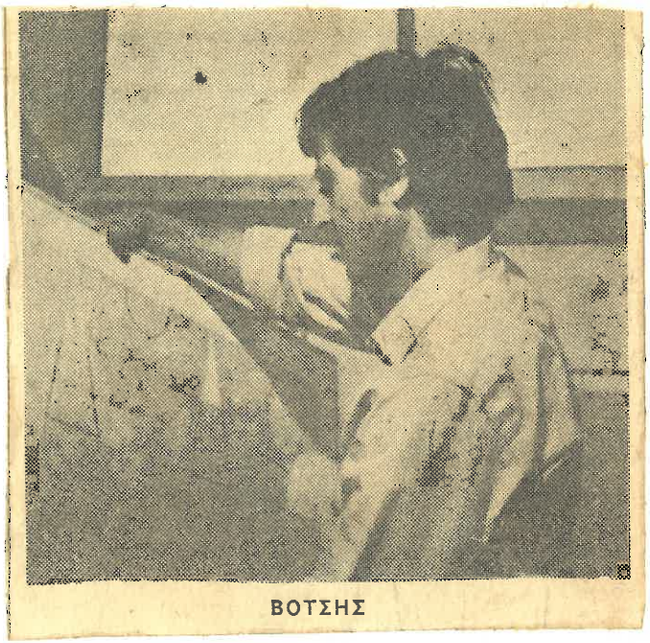

ΒΟΤΣΗΣ

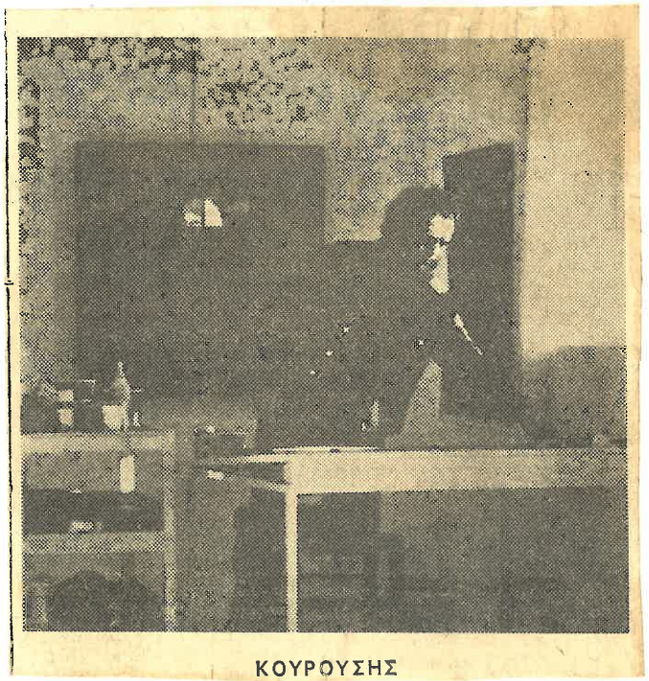

ΚΟΥΡΟΥΣΗΣ

ΤΕΣΣΕΡΕΙΣ ΕΙΣ ΕΝΑ

"Εκθεση τῶν |: Βότση, Κουρούσιη, Χρυσοχοῦ, Μπὲρτ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Β' (Τελευταῖον)

Τὰ πράγματα χαμογελοῦν μὲ τὸν Χρυσοχό. Ἕνα χαμόγελο συγκρατημένο, στοχαστικό. Ὁ ἄνθρωπος λείπει ὁλότελα. Ἡ κίνηση τῶν σχημάτων καὶ τῶν χρωμάτων δὲν ἔχει τὴν ἀνησυχία καὶ τὸ βολόδερμα ποὺ βρίσκουμε στὸν Βότση. Ὑπάρχει ἡ παραδοχή.

«Προσπαθῶ νὰ ὀργανώσω τὶς πρῶτες ἐνστικτώδεις κινήσεις μὲ ὁδηγοὺς τὴν ὅραση, τὸ λογικὸ καὶ τὴ γνώση».

Ἡ ἁρμονία τῶν χρωμάτων σὲ ξεκουράζει. Κατασταλάζει ἡ παρόρμηση κι' ἡ ἔμπνευση ὑποτάζει τὸ αἰσθητήριο. Τὰ χρώματα, ἀλλοῦ πιὸ ζεστά, ἀλλοῦ πιὸ συγκρατημένα. Τὰ σχήματα, χωρὶς ἔντονο συμβολισμὸ δένονται σ' ἁρμονικὴ γεωμετρία. Κάπου ἕνας ἥλιος ἄσπρος ἢ χρυσὸς ἀκτινοβολεῖ πίστη. Κι' ἀλλοῦ ἕνα τεμαχισμένο πανὶ καὶ ἡ ὑπόμνηση μιᾶς βάρκας σοῦ θυμίζει ὅτι ὑπάρχει φυγή. Ὄχι σὰν ἀπόλυτη λύτρωση, ἀλλὰ σὰν διέξοδος ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἢ τὴν μεταφυσικὴ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἡ φυγὴ τῆς φιλοσοφικῆς ἐνατένισης τῶν πραγμάτων. Τὴν ἐνατένιση αὐτή, τὴν ψύχραιμη πίστη σὲ μιὰ ὑπερβατικὴ ἁρμονία, ὁ Χρυσοχὸς τὴν κάνει χρώματα, σχήματα, συνδυασμοὺς μὲ πλαστικὴ συνέπεια κι' ὁμορφιά.

Ὁ Μπὲρτ σ' αἰχμαλωτίζει. Τὰ γλυπτά του ἀναιροῦν τὸ ἀνθρώπινο σῶμα. Διατηροῦν μονάχα τὰ ἀνθρώπινα χέρια καὶ τὸ πρόσωπο, ὅπου κι' ἡ πιὸ δυνατὴ ἔκφραση. Τὰ μάτια πάντα κενὰ στὶς κόχες. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀσάλευτη μπροστὰ στὴν πίκρα καὶ τὴν ἀγωνία τῆς ἀνθρώπινης μοίρας. Τὰ χέρια κινοῦνται, μιλοῦν. Εἶναι ζωντανὴ λειτουργικὴ προέχταση τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ νοῦ.

Κρατοῦν τὴν ἀνακύκλωση τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐξέλιξης ἀνάμεσα στὰ δάχτυλα τους ἄφοβα, ὅταν γνωρίζουν ('Υπεράνθρωπος). Κι' ὅταν δὲν γνωρίζουν ἐνσυνείδητα, ἡ ἐνόραση (ἡ καρδιὰ) ὁδηγεῖ πάντα πρὸς τὸν δρόμο τῆς τελείωσης καὶ τῆς πειθαρχίας ('Αβατάρα). Ἔτσι κερδίζεται τὸ φωτοστέφανο. Ἔτσι ἀμβλύνονται οἱ γραμμὲς τῆς σαρκικῆς αἴσθησης. Μὲ τὴν διαίσθηση ἢ μὲ τὴν γνώση καὶ μὲ τὴν ὑπακοὴ στὰ προστάγματά τους. Ἀμβλύνονται οἱ γραμμὲς μέχρι ποὺ γίνονται ὑπομνήσεις μόνο. Αἰχμὲς κάτω ἀπὸ μιὰ ἐξαϋλωμένη, ξανακερδισμένη παρθενικότητα. Τὰ πρόσωπα Βυζαντινὰ στὸ σχῆμα, δὲν προορίζονται νὰ θυμίσουν τὴ συμβατικὴ ἔννοια τῆς ἁγιογραφίας μιᾶς ἐποχῆς. Συμπληρώνουν τὴν αἰσθητικὴ πρόθεση τοῦ καλλιτέχνη. Ὅτι ἡ μετουσίωση δὲν κατακτᾶται εὔκολα. Χρειάζεται σκύψιμο πάνω ἀπὸ τὴ γνώση. Κατάκτηση τοῦ σώματος. Πειθαρχία σὲ νόμους. Ἀσκητεία.

Αὐτὲς οἱ ἁγιογραφίες ὄχι μόνο δὲν ἀπευθύνονται στὶς κλασσικὲς ρίζες τῆς Κυπριακῆς παράδοσης. Δὲν ἀπευθύνονται οὔτε καὶ στοὺς πιὸ πρωτοπορειακοὺς δέκτες τῆς τέχνης — μὲ τὴν καθιερωμένη συμβατικὴ ἔννοια τοῦ ἀφηρημένου ἐξπρεσιονισμοῦ ἢ συμβολισμοῦ. Ἀπευθύνονται σ' ὁποιον ἐκτιμητὴ ποὺ θέλει — ὅπως τονίσαμε ἀρχικὰ — νὰ ἀποσπάσῃ τὸ σύμβολο ἀπὸ τὸ ἀπεικονιζόμενο συναίσθημα καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ τὸ συσχετίσει μὲ τὴν βαθύτερη οὐσία, τὴν Ἀλήθεια ποὺ δονεῖ τὸν καλλιτέχνη καὶ ποὺ ψάχνει γιὰ ἀνταπόκριση καὶ ἀντιστοιχία μὲ τὸ ὑποσυνείδητο τοῦ θεατῆ.

Ἡ ἐπικοινωνία πραγματοποιεῖται. Οἱ χῶραι ὑποβάλλουν. Τὰ τεχνικὰ μέσα ὑπηρετοῦν τὴν ἔκφραση ἀπόλυτα. Τὰ συμπεράσματα κι' οἱ ἐμπειρίες ἔντονες κι' αὐτόματες, ὅταν ἔχεις κοινὰ ἐπίπεδα ἀναφορᾶς — καὶ μὲ τὰ σημερινὰ μέσα ἐπικοινωνίας τὰ κοινὰ αὐτὰ μέτρα γίνονται ὅλο καὶ κοινώτερα — ἔστω καὶ ἀργά, ἔστω καὶ γιὰ τοὺς πιὸ προσεκτικοὺς γύρω ἀπὸ ἐξελίξεις καὶ ἀναδρομές.

Ὁ Μπὲρτ δὲν ἀποσπᾶται ὁλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ. Τὰ ὑποτάζει καὶ τὰ μετουσιώνει. Τὰ δαμάζει καὶ τὰ μεταμορφώνει σὲ ἰδέες. Κι' ἡ ὑπόμνηση γιὰ τὴ χρησιμότητα τῶν μέσων αὐτῶν δὲν λείπει. Ἕνα χέρι ποὺ κοιτᾶ ἀνοιχτὰ τὸ ἄπειρο μ' ἕνα κύβο μέσα θυμίζει ὅτι ὁ νέος χῶρος στὴν Τέχνη ἀνοίχτηκε οὐσιαστικὰ μὲ τὴν σχολὴ τοῦ κυβισμοῦ — τὸ ἄλλο χέρι καταδικασμένο στὴ φθορὰ ἁπλώνεται πάνω ἀπὸ τὴ γῆ: Χωρὶς πείραμα δὲν ὑπάρχει κατάκτηση, ἀνακάλυψη.

Στὸ χρῶμα, ἀὰν μέσο: Μιὰ γραμμὴ κόκκινη σ' ἕνα κάτασπρο, διάφανο γλυπτό: Ὑπόμνηση τῆς αἰσθησιακῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο κι' ἂν ἡ μετουσίωση μεταμορφώνει. Κι' ὁ Ἐσταυρωμένος ποὺ ἐπινοᾶται μὲ ἄλλο ἕνα μέσο: Τῆς ἐσωτερικῆς λογοτεχνίας : «Ἰχθυακὸς». Ὁ ἀστρολογικὸς κύκλος ποὺ μαρτύρησε τὴν θυσία καὶ τὴν Ὑπόσχεση τοῦ Χριστοῦ.

Ὅλα τὰ μέσα μετασχηματίζονται. Γίνονται αὐτόνομες προσωπικότητες, διάμεσα ἀνάμεσα στὸ αἴτιο καὶ τὸ ἀποτέλεσμα. Τὴν ἔμπνευση - μετάδοση τοῦ καλλιτέχνη καὶ τὴν λῆψι ἀπὸ τὸν θεατή.

Αὐτὴ ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ βασικὴ λειτουργία τοῦ ἔργου καὶ τῶν τεσσάρων ποὺ ἐκθέτουν μαζί. Συνάντηση ἀνάμεσα στὴν ὑπέρβαση καὶ στὴν ἔμπνευση. Συνάντηση ἀνάμεσα στὴν Δύση καὶ στὴν Ἀνατολή. Συνάτηση ἀνάμεσα στὸ βιωματικὸ ὑποσυνείδητο καὶ τῶν τεσσάρων.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΥΣΟΧΟΣ

ΛΩΡΥ ΜΠΕΡΤ

ΛΥΡΙΚΟ «Κύπρος», Δευτέρα, 18 Μαρτίου 1974

ΜΑΡΤΗΣ, Η ΠΡΩΤΗ ΑΝΟΙΞΗ

Γράφει η ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἀνθρώπινη εφηβεία θυμίζει ὁ Μάρτης. Μὲ τὸ ξεχείλισμα τοῦ ἥλιου. Μὲ τὴν κατάπτωσιν τῆς συννεφιᾶς. Ὁρόσημο ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἐποχές. Πρῶτο σταυροδρόμι τοῦ χειμῶνα καὶ τῆς καλοκαιριᾶς. Χτὲς φυσοῦσαν οἱ ἀνέμοι κι' ἡ χειμωνιὰ κρατοῦσε τοὺς ἀνθρώπους κλεισ-τούς. Αὔριο ἀνοίγουν διάπλατα οἱ ψυχές. Ἡ προσδοκία τῆς χειμωνιάτικης περισυλλογῆς γίνεται πραγμάτωση. Θὰ ξαστερώσουν οἱ οὐρανοὶ κι' ὁ κόσμος θὰ γελᾶ χρῶμα καὶ φῶς. Ἡ γῆ θὰ στεγνώση. Θὰ δώση. Οἱ μουντοὶ θόρυβοι τοῦ ἀγέρα καὶ τῆς βροχῆς θὰ σβύσουν μέσ' τὸ φλοίσβο τοῦ καλοκαι-ριοῦ. Κι' ἡ πικρὴ φωνὴ τοῦ σπουργίτη θὰ γίνη νότα τοῦ χελιδονιοῦ.

Οἱ διαστάσεις θ' ἀλλάξουν. Ἡ προοπτικὴ τῆς ὁράσης θὰ μεγαλώση. Θὰ πλατύνουν οἱ ὁ-ρίζοντες. Ἡ μόνωση θὰ γίνη δίψα γιὰ φυγή.

Κι' ὁ Μάρτης διάμεσο. Πότε ν' ἀντανακλᾶ τὴ χειμωνιὰ ποὺ πάει νὰ σβύση, πότε νὰ τάζεται μὲ τὴν ἄνοιξη ποὺ ἀνυπομονεῖ στὸ πιὸ κάτω μονοπάτι. Γι' αὐ-τὸ κι' ὁ ἴδιος ἄστατος. Ἀστα-θὴς γεμάτος ἀκρότητες.

«Ὁ Μάρτης ὁ πεντάγνωμος
πέντε φορὲς ἐχιόνισε
καὶ πάλι τὸ μετάνοιωσε
πὼς δὲν ἐξαναχιόνισε».

Ἀμφιταλαντεύεται ἀνάμεσα στὶς δυὸ ἐποχὲς καὶ γίνεται πρωταγωνιστὴς στὴ λαϊκὴ πα-ροιμία καὶ στὴν ἀνθρώπινη σκέ-ψη μ' ἕνα τρόπο παράξενο, ἀ-κραῖο κι' ἀντιφατικό, ἔτσι ὅ-πως εἶναι κι' ἡ ἴδια ἡ ὕπαρξη του στὸν κύκλο τῶν ἐποχῶν.

Ἔτσι, ἄλλωστε ὁ Μάρτης προσλαμβάνει τὴν ἰδιότητα τοῦ κακόβουλου, ἐπικίνδυνου μῆνα.

Τοὺ μῆνα ποὺ ἐγκυμονεῖ ἀ-πειλές. Ὄχι μόνο ἀπειλὲς ποὺ συνδέονται μὲ τὶς καιρικὲς συν-θῆκες ἀλλὰ καὶ ἀπειλὲς ποὺ ἔ-χουν δυσμενεῖς ψυχολογικὲς ἐ-πιδράσεις. Τὸ κρῦο τοῦ Μάρτη θεωρεῖται, ὡς γνωστό, τσου-χτερὸ καὶ μοναδικό —«Τὸ Μάρ-τη ξύλα φύλαε, μὲν κρούσεις τὰ παλλούτζια», λέει ὁ λαός. Ἡ «Μάρτης, γδάρτης καὶ κα-κὸς παλλουκοκάφτης». Φόβος λοιπὸν κι' ἐπιφύλαξη μπρο-στὰ στὴ φυσικὴ ἀπειλὴ ποὺ συνεπάγεται ὁ μῆνας. Φόβος ὅμως καὶ μεταφυσικός. Εἶναι ἐ-πίσης γνωστὸ ὅτι οἱ πρῶτες μέρες (3—6) τοῦ Μάρτη θε-ωροῦνται μέρες ἀποφράδες, δρίμες. Κάτι κακὸ πλανιέται γύρω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴ μοῖρα του τὶς μέρες αὐτές. Ἂς μὴ ξεχνοῦμε τὴν προειδοποίηση τοῦ μάντη στὸν Ἰούλιο Καίσα-ρα, νὰ προσέχη τὶς δρίμες τοῦ Μάρτη: "Beware of Joles of March".

Τί καθρεφτίζε ὁ Σαίξπηρ; Τὴν λαϊκὴ ἀντίληψη γιὰ τὶς ἀ-κρότητες τοῦ μεταβατικοῦ αὐ-τοῦ μῆνα, ἢ μήπως κάτι βαθύ-τερο; Τὴν ἀναπόλωση ζωτικῶν (ἠλεκτρικῶν) ρευμάτων μὲ τὴ μετάβαση ἀπὸ ἕνα κύκλο καιρικῶν συνθηκῶν σ' ἕνα ἄλλο. Καὶ τὴν πιθανότητα νὰ ἐπηρεά-ζονται οἱ πιὸ εὐπρόσβλητοι ἀ-πὸ τὴν ρευματικὴ αὐτὴ ἀνακύ-κλωση; Κάτι ἀπ' τὰ δυό, σί-γουρα, ἢ καὶ τὰ δυό.

Ἡ ἀστάθεια ὅμως τοῦ μετα-βατικοῦ Μάρτη δὲν συνοδεύε-ται ἀπὸ μειονεκτήματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σημεῖα θετικά. Καὶ πρῶτα σαλπίζει ἔντονα τὴν ἄ-νοιξη. Ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία τὴν 20ὴν—21ην τοῦ μηνὸς εἶναι ἡ πρώτη ἐπίσημη ἔναρξη τῆς ἄ-νοιξης. Γι' αὐτὸ κι' ἡ παροι-μία: «Ἀπὸ Μαρτιοῦ καλοκαιριὰ κι' ἀπ' Αὔγουστο χειμῶνα». Κι' οἱ βροχὲς τοῦ Μάρτη, ἐπει-δὴ θεωροῦνται οἱ στερνὲς ἴσως στὰ δικά μας κλίματα, εἶναι πάντα καλόδεχτες ἀπὸ τοὺς γεωργούς: «Μάρτης χρέχει· πο-τὲ μὴν πάψει». Καὶ «Ἂν ρίξ' ὁ Μάρτης δυὸ νερά, κι' Ἀπρίλης ἄλλο ἕνα, χαρὰ σ' ἐκεῖνο τὸ ζευγὰ πῆχει πολλὰ σπαρμένα». Τὰ δὲ πλεονεκτήματα δὲν εἶναι μόνο πρακτικά, ἀλλὰ καὶ αἰσθη-τικά.

«Καλῶς μᾶς ἦλθες, ἄκακο (πουλὶ χαριτωμένο,
καλῶς μᾶς ἦλθες τοῦ Μαρ-(τιοῦ πρωτόλουδο λουλοῦδι!
Μὲ πόση νᾶξερες κρυφὴ λα-(χτάρα περιμένω
ν' ἀκούσω μές στὰ σύγνεφα (τὸ πρῶτο σου τραγοῦδι».
(Ἀριστ. Βαλαωρίτης).

Ἁπλοϊκὴ ἀλλὰ χαριτωμένη εἶναι κι' ἡ ἱστορία τοῦ λαοῦ ποὺ ἐξηγεῖ τὸ εὐμετάβολο τοῦ Μάρτη.

Δώδεκ' ἀδέλφια λέει —οἱ μῆ-νες— μιὰ καλοχρονιὰ στίψαν τὰ σταφύλια τους, τὰ ρίξαν στὸ πιθάρι μὲ τὸ μοῦστο, γιὰ νὰ γίνουν κρασί. Καὶ κάθε μῆνας σημάδεψε ἀπ' ἔξω τὴ ζώνη ποὺ τοῦ ἀνῆκει. Ὁ Μάρτης ἔρριξε τὸ δικό του μοῦστο τελευταῖος. Ἔτσι, ὅταν ἔγινε τὸ κρασί, ἄρ-χισε νὰ πίνη πρῶτος. Μόνο ποὺ περνοῦσαν οἱ μέρες, ὁ Μάρτης ἔπινε συνέχεια καὶ τὸ μερίδιο του στὸ πιθάρι δὲν ἔλεγε νὰ σωθῆ. Ἀγανακτισμένα πιὰ τ' ἀ-δέλφια του, κοίταξαν ἐπὶ τέ-λους μιὰ μέρα, γιὰ ν' ἀνακαλύ-ψουν ὅτι τὸ πιθάρι ἦταν ἄδειο. Τὸ μερίδιο ὅλων τῶν μηνῶν τόχε πιῆ ὁ Μάρτης. Τοῦ τῆς βάρεσαν γιὰ τὸ παιχνίδι ποὺ τοὺς σκάρωσε.

Κι' ἀπὸ τότε, ὅταν θυμᾶται τὸ ξύλο ποὺφαγε, κλαίει κι' ὅ-ταν θυμᾶται τὸ παιγνίδι ποὺ τοὺς σκάρωσε γελᾶ. Κι' ἄλλοτε τὸ κρῦο του ἀπειλητικό, ἐκτὸς ἐποχῆς, κι' ἄλλοτε ὁ ἥλιος του δυνατὸς κι' ἐπικίνδυνος — «Ὁ πὄχει κόρην ἀκριβή, τὸν Μάρ-την ἥλιος μὴν τὴν δῆ».

Ἕνα σταυροδρόμι ἔτσι ὁ Μάρτης κι' ἕνα κρᾶμα. Ἕνας χῶρος σύγκρουσης. Μιᾶς ἐπο-χῆς ποὺ φεύγει, μιᾶς ποὺ τὴν διαδέχεται. Μιὰ πρώτη ἄνοιξη Παίρνει ἡ φύση νὰ γελάσει. Κι εἶν' ἡ μνήμη τῆς συννεφιᾶς καὶ τοὺ κρύου ἀκόμα δυνατή. Ἀναχαιτίζει καὶ καθρεφτίζεται. Ὅσο ὅμως κι' ἂν ἀπειλῆ, κι' ἂν βουρκώνη κι' ἂν ταράζει, νικᾶ τὸ γέλοιο, καὶ τὸ φῶς ἁ-πλώνει καὶ ἡμερεύει τὴ σύγ-κρουση. Ὡς τὸν Αὔγουστο, τὸ ἑπόμενο σταυροδρόμι, ὡς τὸν ἄλλο κύκλο τῶν ἐποχῶν. Ἴδια ὅπως στὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀνθρώ-πινη μοῖρα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 25 Μαρτίου 1974

Σκέψεις καὶ θέσεις

25η ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πέρασε ἐνάμισυ καὶ πλέον αἰώνας. Σβήσαν γενιὲς καὶ κράτη. Καὶ νέα ἔθνη καὶ νέες ἰδέες κι' ἀνακαλύψεις ἀλλάξανε τὴν ὄψη τοῦ κόσμου. Ὅμως αὐτὴ τὴ μέρα ἀκόμα τὴν γιορτάζει ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ τὴν ἴδια πάντα λαμπρότητα. Καὶ τὴν καταχωρεῖ σὰν τὴ σημαντικώτερη μέρα στὸ ἐθνικό του ἑορτολόγιο. Ὄχι γιατὶ τὸ ἔπος τοῦ Εἰκοσιένε τὸ θεωρεῖ ἀποκλειστικὰ κι' ἐγωϊστικὰ δικό του κατόρθωμα. Ἀλλὰ γιατὶ τοὺς σκληροὺς ἐκείνους ἀγῶνες του, τοὺς ἀπόθεσε φόρο τιμῆς, στὸν παγκόσμιο βωμὸ τῆς ἐλευθερίας γιὰ τὸν ὁποῖο τότε ἀγωνιζόταν ὁλόκληρη ἡ ἀνθρωπότητα.

Ὁ ναὸς λοιπὸν τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας θεμελιώθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα ποὺ ὁ ἄνθρωπος ὀρθοπόδησε κι' ἀτένισε πλατειὰ τὸ σύμπαν ποὺ τὸν κύκλωσε. Μορφὴ καὶ σκελετὸ ὅμως πῆρε μόνο ὅταν οἱ ἄνθρωποι σὰν σύνολο ἀποφασίσανε πὼς θέλουν νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν συνανθρώπων τους. Ἡ ἀπόφαση αὐτὴ ἔφτασε σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ δραματικὰ της κορυφώματα στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα. Ὁ ἄνεμος τῆς ἐλευθερίας ποὺ σάρωνε καὶ τὶς δυὸ ἀκτὲς τοῦ Ἀτλαντικοῦ φούντωσε καὶ σκέπασε τὴ μισὴ Εὐρώπη κι' ὁλόκαιρη τὴ Νότιο Ἀμερική. Τὸ μεγαλεῖο ὅμως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης δὲν βρισκόταν στὴν ἀπόφαση ἑνὸς λαοῦ ν' ἀποτινάξη τὸν ξένο ζυγό. Κι' ἄλλα κράτη πολεμοῦσαν ὅπως μποροῦσαν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό. Ἐκεῖνο ποὺ πέρασε στὴν ἱστορία ἦταν ἡ τόλμη μὲ τὴν ὁποία τὸ ἔθνος ἀντιμετώπισε καὶ ξεπέρασε τὶς τραγικὰ ἀντίξοες συνθῆκες ποὺ τοῦ φράζανε τὸ δρόμο. Αἰῶνες ὁλόκληρους ὑποδούλωσης, φτώχειας κι' ἀμάθειας. Δυσμενεῖς συνθῆκες γεωγραφικές. Καὶ πρὸ πάντων ἡ καταπίεση τοῦ Τούρκου δυνάστη. Καταπίεση στηριγμένη στὴν ἰσχυρὴ κι' εὐνοϊκὴ γεωγραφικὴ τοποθέτηση τῆς βαρειάρωστης Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν ὑποστήριξη τῆς ὁποίας ἐναντίον τῆς Ρωσσίας, ἤθελαν νὰ ἔχουν πάντοτε οἱ Εὐρωπαϊκὲς χῶρες.

Ἡ Ἑλλάδα, λοιπόν, εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει στρατιὰ ὁλάκερη ἀπὸ δυσχέρειες. Καὶ οἱ δυσμενεῖς συνθῆκες σκοτείνιαζαν ἀπειλητικὰ τὸν ὁρίζοντα τῶν ἐθνικῶν της πόθων. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ξεσηκώματος ἦταν ἕνα λαμπρὸ ὁλοκαύτωμα ἡρωϊσμοῦ καὶ θυσίας. Καὶ γι' αὐτὸ τὸ Εἰκοσιένα δὲν ἀνήκει στὴν Ἑλλάδα μόνο, ἀλλὰ στὴν ἀνθρωπότητα ὁλάκαιρη.

Παρόμοιοι ἐξ ἄλλου ἀγῶνες σήμερα δὲν ἔχουν ἀκόμα κλείσει. Κι' ὄχι μόνο αὐτό. Δὲν ἔχουν ἀκόμα μεταφερθεῖ σὲ διαφορετικὰ ἐπίπεδα μάχης. Εἶν' ἀλήθεια ὅτι μέσα σ' ἑκατὸ χρόνια ὁ ἄνθρωπος ἔχει πραγματοποιήσει ἅλματα στὸν τομέα τῆς ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τὸν ζυγὸ τοῦ συνανθρώπου του. Καὶ λίγες εἶναι ἀκόμα οἱ χῶρες ποὺ μένουν σήμερα ὑπόδουλες, πότε ἀνοιχτὰ καὶ πότε καλυμμένες σὲ ξένα κράτη. Ὅμως, ὅπου ὑπάρχουν αὐτὲς οἱ χῶρες διεξάγονται ἀκόμη ἀγῶνες αἱματηρότεροι καὶ πιὸ φρικτοὶ παρὰ ποτέ, ἀφοῦ τώρα ὁ ἄνθρωπος διαθέτει καταστρεπτικὰ ὅπλα ἄπειρα κι' ἀσύγκριτα πιὸ δυνατὰ παρὰ ἄλλοτε.

Ἀργὰ λοιπὸν — θλιβερὴ διαπίστωση — προχωρεῖ κι' ἐξελίσσεται ὁ ἄνθρωπος. Ἔστω κι' ἂν σήμερα ἔχει ἀποκτήσει τὴ συνείδηση τῆς ἀνάγκης γιὰ καινούργιες ἐλευθερίες. Βασικές, ζωτικές. Ἐλευθερίες ποὺ ἡ ἀνθρωπότητα στὸν αἰῶνα μας προσπάθησε νὰ τὶς ἐφαρμόσῃ μέσῳ τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Ἐλευθερία ἀπὸ τὴν πεῖνα, τὸ φόβο. Ἐλευθερία ἐκφράσεως, ἐλευθερία στὴν θρησκευτικὴ λατρεία.

Ὅμως μιὰ καὶ γίνεται ἀναφορὰ στὴν ἐλευθερία, στὸ καταστατικὸ τοῦ Διεθνοῦς Ὀργανισμοῦ, θἄπρεπε πρώτη καὶ κυριώτερη, ὄχι μόνο νὰ ἀναφέρεται, ἀλλὰ καὶ νὰ τονίζεται ἡ πολιτική, ἡ ἐθνικὴ ἐλευθερία ἑνὸς κράτους. Θἄλεγε κανεὶς ὅτι στὴν ἐποχή μας, ἡ ἐλευθερία αὐτὴ ἐξυπακούεται σὰν κάτι τὸ ἐντελῶς φυσικό. Κι' ὅμως βλέπουμε σήμερα οἰχτρὰ κατάλοιπα δεσποτισμοῦ ποὺ χαρακτήριζαν τὸν περασμένο αἰῶνα. Χῶρες ποὺ δὲν ἐννοοῦν νὰ παρατήσουν ἕξω ἐδάφη. Ἄλλες ποὺ ἐποφθαλμιοῦν ἀπροκάλυπτα ξένη γῆ, κι' ἄλλες ποὺ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ὑποστηρίζουν καὶ προωθοῦν τὰ ἀνοσιουργήματα αὐτὰ τῆς ἀνθρώπινης βουλιμίας.

Γι' αὐτὸ καὶ τὸ σκάφος τῆς ἐλπίδας γιὰ ἕνα μέλλον πιὸ σίγουρο καὶ πιὸ ρωμαλέο θαλασσοδέρνει. Κι' εἶναι στιγμὲς ποὺ μπορεῖ καὶ νὰ τσακιστεῖ ἀκόμη στοὺς βράχους τῆς ἀντιδραστικότητας καὶ τῆς μονολιθικότητας. Δὲν εἶναι λοιπὸν εὔκολο γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα νὰ πάῃ μπροστά, ὅταν ὑπάρχουν φωνὲς τόσο παράφωνες καὶ τόσο φριχτὰ καθυστερημένες ποὺ νὰ θυμίζουνε ἀκόμα τὴν ξεπερασμένη πολιτικὴ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ δυνατοῦ ἀντὶ τοῦ δικαίου. Κι' ἴσως ἡ πηγὴ τῆς σύγκρουσης ἀνάμεσα στὸ δίκαιο καὶ τ' ἄδικο νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος. Μὲ τὴν ἀκροτηριασμένη ἐσωτερική του ἀνεξαρτησία. Μὲ τὴν ἠθικὴ ὑποδούλωση στὶς ἕξεις καὶ στὰ πάθη του. Ὑποδούλωση ποὺ ἀναχαιτίζει τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συνόλου. Καὶ παρεμποδίζει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν γιὰ τὰ ὁποῖα ὅλοι γνωρίζουμε νὰ ρητορεύουμε. Ἐλάχιστοι τὰ ἐφαρμόζουμε, κι' ἡ πλατειὰ μάζα νὰ ἄγεται καὶ φέρεται ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς συνθῆκες ποὺ διαμορφώνουν πολλοὶ καὶ ποικίλοι παράγοντες.

Ἔτσι ἡ ὑπόθεση τῆς ἐλευθερίας ἔχει ἀνοίξει πολὺ μακρόχρονους λογαριασμοὺς στὶς σελίδες τῆς σύγχρονης ἱστορίας. Καὶ γιὰ αἰῶνες τώρα ἡ γῆ μουσκεύεται ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς σκλαβιᾶς καὶ τοῦ ὀνείρου. Κι' ἡ σφαῖρα συγκλονίζεται ἀπὸ τὴ μάχη ἀνάμεσα στὸ συμφέρον καὶ στὴ δικαιοσύνη. Γιατὶ καὶ τὰ δυὸ συστατικὰ συνυπάρχουν στὴν ἀνθρώπινη φύση. Καὶ τότε μόνο θὰ πάψουν οἱ ἀνθρώπινοι ἀγῶνες γιὰ ἐθνικὴ ἐλευθερία καὶ δικαιοσύνη, ὅταν ἡ πλάστιγγα κλείνει στὴν θετική, κι' ὅσο πιὸ γίνεται ἰδεατὴ λύση τῶν ἀνθρώπινων προβλημάτων.

Τότε πιὰ ἡ Ἀνθρωπότητα δὲν θὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐθνικὰ ὁρόσημα σὰν ἐκεῖνο τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ 1821 γιὰ φῶς, γιὰ ἐμψύχωση, γιὰ περηφάνεια. Γιὰ πηγὴ ἀστείρευτη λαμπρῆς καταβολῆς.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 1 Απριλίου 1974

Πνευματικὴ καὶ Καλλιτεχνικὴ κίνηση

Γράφει: ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

1974 : ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΤΡΙΜΗΝΟ

Οἱ πρῶτοι τρεῖς μῆνες τοῦ φετεινοῦ χρόνου ἦταν γεμάτοι ἀπὸ πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις. Πλεῖστες ἀπὸ αὐτὲς ἦταν προσφορὰ ξένων Πρεσβειῶν καὶ Ἱδρυμάτων, πιὸ ἰδιαίτερα στὸν τομέα τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ κινηματογράφου. Πράγμα ποὺ ἔχει — προφανῶς τὴν καλή του ὄψη. Ἀλλὰ καὶ τὴν δυσάρεστή του, μιὰ καὶ ἀποτελεῖ ὑπόμνηση γιὰ μᾶς, ὅτι αὐτοσυντήρητη κίνηση δὲν ἔχουμε. Δὲν ἔχουμε τόση ποὺ νὰ ἱκανοποιῆ ὅλα τὰ ἐνδιαφέροντα μὲ τὸν βαθμὸ καὶ τὸ ἐπίπεδο, ὅσο καὶ μὲ τὴν συχνότητα ποὺ ἐνδείκνυται. Κι' αὐτό, ξαναθυμίζουμε γιατὶ λείπει ἀπὸ τὸ Κυπριακὸ προσκήνιο ἡ συγκέντρωση καὶ ἡ σωστὴ ἀξιοποίηση τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Λείπουν κιόλας πολλὲς ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς παρουσίες. Ἀνθρώπων ποὺ δὲν βλέπουν περιθώριο ἔκφρασης στὸν τόπο μας. Ἀνθρώπων ποὺ νοιώθουν τὸ ἄγονο Κυπριακὸ τοπίο νὰ δέχεται μὲν μὲ λαχτάρα καὶ δίψα τὴν καλλιτεχνικὴ προσφορά, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀνίκανο ἀπὸ μόνο του νὰ θρέψει βλαστοὺς καὶ νὰ βαστήξει δέντρα. Γι' αὐτὸ καὶ τρέπονται σὲ φυγή. Στὶς πολιτεῖες καὶ στὶς μητροπόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ ὅπου ὑπάρχει καὶ ὁ ἐρεθισμὸς καὶ οἱ πιθανότητες τῆς ἀναγνώρισης καὶ τῆς δράσης. Λείπει ἀπὸ μᾶς, ἡ πρόκληση γιὰ ἀναζήτηση. Ἡ θάλασσα μὲ τὴν ἀνανέωση καὶ τὴν ἄπλα της, μὲ τὸ ἰώδιο καὶ τὸ ὀξυγόνο της, ὁποκαθίσταται ἀπὸ τὶς λίμνες. Μικρές, ἀπομονωμένες. Κάποτε καχεκτικὲς καὶ ὑποτυπώδεις. Κάποτε ὑγιεῖς καὶ βαθειές. Ἀλλὰ στατικές. Συμφορίζουσες. Ἡ τὸ πολύ, ἀξιολύπητα μαινόμενες στὴν παγίδα ἑνὸς κλειστοῦ χώρου. Αὐτά, χωρὶς διάθεση μεμψιμοιρίας. Τὰ πράγματα ἄλλωστε μιλοῦν.

Στοὺς τρεῖς μῆνες τώρα ποὺ μᾶς πέρασαν, καὶ στὴν ἀναφορά μας σὲ μερικές, τὶς πιὸ κύριες ἴσως, ἐκδηλώσεις.

ΘΕΑΤΡΟ

Ὁ Θεατρικὸς Ὀργανισμὸς Κύπρου μᾶς ἔδωσε δυὸ ἔργα σὲ μιὰ σειρὰ ἐπιτυχῶν παραστάσεων. Τὸν «Δὸν Καμίλλο» τοῦ Σωτήρη Πατατζῆ, σὲ σκηνοθεσία Νίκου Σιαφκάλη καὶ «Τὸ Νερὸν τοῦ Δρόπη» τοῦ Μιχάλη Πασιαρδῆ, σὲ σκηνοθεσία Βλαδίμηρου Καυκαρίδη.

Ὁ «Δὸν Καμίλλο» ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς ἐμφανεῖς ἐπιτυχίες τοῦ ΘΟΚ. Τόσο στὸ περιεχόμενο ὅσο καὶ στὸ ἀνέβασμα. Ἡ κωμωδία αὐτή, γνωστὴ στοὺς φίλους τοῦ κινηματογράφου ἀπὸ τὶς δημιουργίες τοῦ δημοφιλοῦς Γάλλου κωμικοῦ Φερναντέλ, ἔχει ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῆς καλῆς σάτυρας: τὴν διασκωμώδηση τοῦ φανατισμοῦ, ποὺ ποτὲ δὲν φαίνεται νὰ λείπει ἀπὸ τὶς ἀνθρώπινες σχέσεις, μιὰ γερὴ καὶ ἄριστα ὀργανωμένη θεατρικὴ δομή, καὶ μιὰ πρωτότυπη, δροσερὴ προσέγγιση στὸ πρόβλημα τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τῆς ἔλλειψης ἀνεχτικότητας. Πέραν τούτου, ὁ μῦθος ἄγγιζε πολὺ ἄμεσα τὸν Κύπριο θεατή, μιὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ τομὴ ἁπτεται ἄμεσα καταστάσεων γνώριμων στὴν Κύπρο, ὅπως καὶ στὴν Ἑλλάδα.

Πρωταγωνιστὴς ἦταν ὁ Στέλιος Καυκαρίδης. Ὁ ρόλος δὲν ἦταν ἀκριβῶς «στὰ μέτρα» του. Ἄλλωστε αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ πλεονέκτημα γιὰ τὸν ἠθοποιό. Προτιμώτερο εἶναι νὰ μὴν ταυτίζει τὶς δυνάμεις του μὲ ὁρισμένους ρόλους, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τυποποίησης. Οἱ ἐσωγενεῖς περιορισμοὶ ὅμως — ψυχοσύνθεση καὶ βιολογικὴ ἡ καὶ φυσικὴ ἀκόμα ἐμφάνιση — παντα ὑπαγορεύουν ὁρισμένα περιθώρια ἔκφρασης γιὰ τὸν ἠθοποιό Ὁ Καυκαρίδης δούλεψε ὡστόσο σκληρὰ μ' αὐτὸν τὸν ρόλο. Ἀγωνίστηκε γιὰ νὰ τὸν κατακτήσει. Τὸ πέτυχε ὅμως. Ἐπεβλήθη. Ἔπεισε. Κάποτε ἴσως μὲ κάποια ὑπερβολή. Ἀπόρροια τῆς πολλῆς προσπάθειας. Γενικὰ ὅμως, ἔδωσε ἕνα Δὸν Καμίλλο πλαστικό, εὐστροφο, Μεσογειακὸ καὶ πολὺ ἀνθρώπινο. Ἀντίποδας ἰσάξιος του στὴν ἑρμηνεία ἦταν ὁ Ἀντρέας Μούστρας σὰν Πεπόνε. Εὐσυνείδητα κράτησαν τοὺς ρόλους τους ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι καλλιτέχνες. Ὁ Σιαφκάλης ἔδεσε τὸ ἔργο καὶ τὸ δάμασε μ' ἕνα ρυθμὸ πυκνό, δυνατό.

Τὸ δεύτερο ἔργο τοῦ ΘΟΚ ἦταν τὸ θεατρικὸ τοῦ Κύπριου συγγραφέα Μιχάλη Πασιαρδῆ «Τὸ Νερὸν τοῦ Δρόπη». Καλόδεχτο κατ' ἀρχὴν τὸ Κυπριακὸ θεατρικό, μιὰ κι' ἔχουμε τόση ἀνάγκη ἀπὸ τὴν προβολὴ δικῶν μας δημιουργημάτων γιὰ νὰ στεριώσουμε παράδοση. Ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσουμε μὲ τὸ κοινό, μ' ἕνα μέτρο ποὺ ξέρει, ποὺ ζεῖ, ποὺ κατέχει, στὴν πληρότητά του.

Τὸ «Νερὸν τοῦ Δρόπη» εἶχε ἕνα πλούσιο ὑπόστρωμα: τὴν εὐαισθησία τοῦ συγγραφέα καὶ τὴν ἀγάπη καὶ πλούσια γνώση του, τῆς Κυπριακῆς λαϊκῆς παράδοσης. Μ' αὐτὰ τὰ πλεονεχτήματα (ἔμφυτα κι ἀσυνείδητα) ἔπλασε τὸν μῦθο τοῦ ἔργου του. Οἱ πιὸ θετικὲς θεατρικὲς παρουσίες στὴν οἰκοδομὴ αὐτοῦ τοῦ μύθου, ἦταν ἡ Τζιυρὰ Μαμμοῦ καὶ ὁ Λοζαντρῆς. Κι' αὐτό, ὄχι μόνο γιατὶ εἶναι φυσιογνωμίες θυαλμένες μεσ' ἀπὸ τὴν καρδιὰ τῆς Κυπριακῆς παράδοσης, ἀλλὰ γιατὶ ἔχουν ταυτόχρονα μιὰ καθολικότητα στὸν συμβολισμὸ τοῦ χαρακτῆρα τους. Ἡ μεταφυσικὴ ὑποδομή τους, οἱ μυστικιστικὲς τάσεις τους, ἡ κατανόηση καὶ ἡ συμπάθεια ἀνάμεσά τους, πέρα ἀπὸ τὸ ἰδιαίτερο ἄτομο καὶ τὶς συνθῆκες του, εἶναι τὰ πιὸ δυνατὰ στοιχεῖα τοῦ ἔργου. Ἂν καὶ ὁ συγγραφέας ἔδωσε ἀρκετὴ θεμελιακὴ ὑπόσταση στὰ δυὸ αὐτὰ πρόσωπα, περισσότερη περιστροφὴ τοῦ μύθου γύρω ἀπ' αὐτὰ θὰ πρόσθεταν. Θὰ μποροῦσαν ἐξ ἄλλου κάλλιστα νὰ ἀντικατασταθοῦν ἐντελῶς τὸν Ἀναγνώστη καὶ τὸν Τραγουδιστή, ποὺ οἱ ἐμφανίσεις τους ἦταν πιὸ συχνὲς ἀπ' ὅτι ἔπρεπε, καὶ σπάζανε τὴν οἰκοδομὴ καὶ τὴν συνοχὴ τοῦ μύθου, παρὰ νὰ τὴν ἐνδυναμώσουν. Τοὺς δυὸ ρόλους τῆς Τζιυρά - Μαμμοῦς καὶ τοῦ Λοζαντρῆ δώσανε χωρὶς ὑπερβολὲς καὶ μὲ πολλὴν εὐαισθησία, ἡ Μόνικα Βασιλείου καὶ ὁ Ἀνδρέας Μιχαηλίδης. Τὸ ἴδιο πειστικὸς καὶ ἄνετος ἦταν ὁ Βλαδίμηρος Καυκαρίδης στὸν ρόλο τοῦ Δημητροῦ. Σωστὰ ἑρμήνευσαν τοὺς ρόλους τους κι' οἱ ὑπόλοιποι ἑρμηνευτές. Εἰδικὴ μνεία θάπρεπε νὰ κάνουμε γιὰ τὸν Ἀντώνη Κατσαρίδη στὸ ρόλο τοῦ δασκάλου. Ἔπαιζε μὲ συνέπεια καὶ θεατρικότητα. Ἡ χρήση τῆς κυκλικῆς σκηνῆς καλή, ἀλλὰ θὰ μποροῦσε κάπως νὰ μετρισοθῆ.

Ἡ Πειραματικὴ Σκηνὴ συνέχισε τὶς παραστάσεις της μὲ τοὺς «Οἰκοδόμους τῆς Αὐτοκρατορίας» τοῦ Μποὶς Βιὲν καὶ δυὸ μονόπρακτα: Τὸ «Ἀνθρωποι καὶ Ἄλογα» τοῦ Κώστα Μουρσελλᾶ καὶ τοὺς «Ἐγγαστρίμυθους» τοῦ Πάνου Ἰωαννίδη.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Θάταν παράλειψη, πιστεύουμε ἂν δὲν ἀρχίζαμε αὐτὴ τὴν ἐνότητα μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ προσφατες ἐκδηλώσεις. Τὸ ρεσιτὰλ πιάνου τοῦ Κύπρου Κατσαρῆ, ποὺ ὀργάνωσε ὁ Κυπριακὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς στὸ Δημοτικὸ Θέατρο στὶς 19 τοῦ Μάρτη.

Ὁ Κύπρος Κατσαρῆς ἔδωσε συναυλίες σὲ πολλὲς χῶρες καὶ τιμήθηκε μὲ πολλὰ διπλώματα. Γράφτηκαν πολλὰ κολακευτικὰ σημειώματα γι' αὐτὸν ἀπὸ γνωστὲς καὶ διεθνεῖς μουσικὲς φυσιογνωμίες. Στὰ εἰκοσιδυό του λοιπὸν κιόλας χρόνια ἀνοίγεται μπροστά του μιὰ λαμπρὴ ὑπόσχεση γιὰ μιὰ σταδιοδρομία ἐξαιρετική. Στὴν Κύπρο ὅμως πρώτη φορὰ ἐμφανίστηκε ἀπὸ σκηνῆς. Ἡ Τηλεόραση τὸν εἶχε παρουσιάσει σὲ ρεσιτὰλ στὸ παρελθόν. Ἡ ζωντανὴ ὅμως ἐπικοινωνία μὲ τὸν καλλιτέχνη ποὺ ἐμφανίζεται μπροστὰ στὸ κοινό, ἀντὶ μπροστὰ στὸν φακὸ τῆς κάμερα ὁλοκληρώνει τὶς ἐντυπώσεις τοῦ ζωντανεύει τὴν εἰκόνα. Ἀπὸ τὸ ρεσιτὰλ αὐτὸ ποὺ παρακολουθήσαμε, μποροῦμε ἀδίστακτα νὰ ποῦμε. Πραγματικὰ πρόκειται γιὰ ἕνα ἀπὸ τοὺς πιὸ λαμπροὺς πιανίστες τῆς γενιᾶς του. Γνωρίζει τὴν ἀνατομία τοῦ ὀργάνου, τόσο καλὰ ὅσο θὰ ξέρει καὶ τὸ δικό του κορμί σου. Ἔχει δαμάσει τὰ πλῆκτρα. Τὰ χρησιμοποιεῖ ὅπως θέλει. Μὲ διαύγεια κρυστάλλινη. Μὲ δύναμη καὶ ἀκρίβεια. Ἔχει ἀφομοιώσει τὴν τεχνικὴ πλευρὰ τῆς πιανιστικῆς τέχνης ἔτσι ποὺ καμμιὰ προσπάθεια νὰ μὴν φαίνεται ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ στὸ ἀποτέλεσμα ποὺ πρέπει νὰ δημιουργήσει. Ἔχει μιὰ εὐκολία καὶ μιὰ κουφότητα στὴν ἔκφραση ποὺ θὰ τὴν ζήλευαν πολλοὶ ὡριμότεροι ἀκόμα καλλιτέχνες. Ὅμως. Ἡ Τέχνη μπορεῖ νὰ κατακτᾶται εὔκολα — ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ προνομειοῦχο ταλέντο — ἀλλὰ δὲν στερεώνει ἐξ ἴσου εὔκολα. Τὴν ἀνατομία τοῦ πεντάγραμμου τὴν ξέρει ἄριστα ὁ καλλιτέχνης. Τώρα ἐπιβάλλεται νὰ μάθει τὴν ἀνατομία τοῦ συναισθήματος. Τῆς ψυχῆς. Ἡ σύγκρουση, ἡ κατάδυση στὴν κόλαση τῆς ἀμφιβολίας γιὰ τὴν θέση καὶ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, τὰ κτυπήματα μὲ τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα, ἡ ἔξαρση τῆς δημιουργίας, κι' ἡ ἀπόγνωση τῆς ἀνθρώπινης μοναξιᾶς εἶναι κορυφὲς τῆς Μπετοβενικῆς προσωπικότητας ποὺ εἶναι λίγο - πολὺ παροῦσες σὲ κάθε ἔργο τοῦ μεγάλου συνθέτη. Ἀπουσιαζαν ἀπὸ τὴν ἑρμηνεία τοῦ Κατσαρῆ. Τὸ ἴδιο ἀπουσίαζε ἡ βαθειὰ μελαγχολία, ὁ ρομαντικὸς λυρισμὸς ἀπὸ τὸν Σοπὲν τοῦ Κατσαρῆ. Τὰ ἠχοχρώματα τῆς ἔκφρασής του χρειάζονται στρατευση. Ὄχι στὴν τεχνική. Αὐτὴ τὴν κατέχει ἀναμφισβήτητα κι' ἐξαίρετα. Στράτευση στὸν ἐσώτερο ἄνθρωπο. Στὴ γνωριμιὰ καὶ στὴ σύγκρουση μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωή, γιὰ τὴν πιὸ ὡριμη κατανόηση καὶ τὴν πιὸ εὐαίσθητη ἀπόδοση τῆς μουσικῆς ποὺ τόσο σωστά, κατὰ τὰ ἄλλα, μπορεῖ νὰ δίνει. Ἔχει ὁλόκληρη ζωὴ γι' αὐτὴ τὴν γνωριμιά. Φτάνει νὰ ἀποθεῖ ἐπικοδομητικὴ γιὰ τὴν τέχνη του.

● Ἄλλες μουσικὲς ἐκδηλώσεις συμπεριλάμβαναν μιὰ ἐνδιαφέρουσα συναυλία τοῦ Ὀκτέτου Πνευστῶν Μονάχου. Τὴν συναυλία ὀργάνωσαν ἡ Μορφωτικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ τὸ Ἰνστιτοῦτο Γκαῖτε.

Τὸ Γκαῖτε καὶ πάλιν ὀργάνωσε ἕνα ρεσιτὰλ πιάνου τοῦ γνωστοῦ Κύπριου καλλιτέχνη Νικόλα Οἰκονόμου μὲ ἔργα Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπάχ, Ντομένικο Σκαρλάττι, Μπετόβεν, Συριάμπιν καὶ Σοῦμαν. Ὁ Οἰκονόμου συνεχίζει μιὰ πλούσια μουσικὴ σταδιοδρομία μὲ ἐμφανίσεις στὴν Κύπρο καὶ στὸ ἐξωτερικό. Μιὰ σημαντικὴ ἐμφάνιση του θὰ εἶναι κι' αὐτὴ στὸ Φεστιβὰλ Μπάχ, στὸ Λονδῖνο, ἐντὸς τοῦ τρέχοντος ἔτους.

Σὲ συνεργασία μὲ τὸν Σύλλογο τοῦ Ἄρη Λεμεσοῦ, παρουσίασαν τὸ φωνητικὸ ντουέττο τῆς σοπράνο Δωροθέας Φύρστενμπεργκ καὶ τῆς ἄλτο Μόνικα Πάϊπερ - Ἄλμπαχ.

Συναυλία μουσικῆς δωματίου ὀργανώθηκε ἐπίσης μὲ τὸ Κουαρτέττο Γνευστῶν Μπάμπεργκ. Μουσικὴ Δωματίου πρόσφερε ἐπίσης τὸ Κουαρτέττο ἐγχόρδων «Μέλος» γνωστὸ ἀπὸ διεθνεῖς διακρίσεις καὶ ἠχογραφήσεις.

Ἡ Ἀμερικανίδα ἑρμηνεύτρια λαϊκῶν τραγουδιῶν Σάντρα Τζόνσον, ξαναγύρισε φέτος σὲ μιὰ παρουσίαση τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κέντρου, μ' ἕνα πλούσιο πρόγραμμα ἀπὸ λαϊκὰ τραγούδια τῆς χώρας της, τὰ ὁποῖα ἔδωσε μὲ πολλὴ εὐαισθησία καὶ ταύτιση.

Ἡ Ὀρχήστρα Ἐγχόρδων τοῦ ΡΙΚ ἔδωσε μιὰ σειρὰ συναυλιῶν τὸν περασμένο Φεβρουάριο μὲ πλούσιο ρεπερτόριο ἀπὸ ἔργα τῶν Περσιγκέττι, Χαΐντελ, Ροσσίνι, Βέρντι, Γκλούκ, Ντὲ Φάλλια, Μότσαρτ κ.ἄ. Ἡ Ταυάρα Μπρούκς διηύθυνε τὴν Ὀρχήστρα καὶ ἡ μέτζο - σοπράνο Ἠβη Γεωργίου - Κυριακίδου ἦταν σολίστ στὰ «Πέντε Ἱσπανικὰ τραγούδια τοῦ Ντὲ Φάλλια.

Κι' ὁ βιολιστὴς Πόλυς Κοιρανίδης φεύγοντας μὲ ὑποτροφία γιὰ τὴν Σουηδία ἔδωσε συναυλία μὲ ἔργα Μπετόβεν, Κράϊσλερ, Ταρτίνι.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Πλούσια ἡ σοδειὰ τῶν ζωγραφικῶν ἐκθέσεων καὶ ἄλλων ἐκθέσεων εἰκαστικῶν τεχνῶν τοὺς μῆνες ποὺ πέρασαν. Τόσο ἀπὸ Κυπρίους ὅσο καὶ ἀπὸ ξένους καλλιτέχνες.

Ἀναφέρουμε μερικὲς ἀπ' αὐτές:

Ὁ γνωστὸς Ἑλλαδίτης ζωγράφος Γιώργος Σικελιώτης παρουσίασε ἔργα του μετὰ ἀπὸ δεκάχρονη ἀπουσία σὲ σειρὰ ἐκθέσεων στὴν Κρήτη, Θεσσαλονίκη, Ἀθήνα καὶ στὴν Λευκωσία. Παραθέτουμε σχόλιο τοῦ Γ. Π. Σαββίδη γιὰ τὴ νέα αὐτὴ ἔκθεση τοῦ Σικελιώτη:

«Ὅσοι ἔχουν παρακολουθήσει τὴν ἐξέλιξη τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Γιώργου Σικελιώτη ἕως τὸ 1963, πιστεύω πὼς θὰ συμφωνήσουν ἂν πῶ ὅτι ὅλη ἐκείνη ἡ ἐργασία ἔχει τέσσερα κύρια γνωρίσματα: Προσήλωση στὴν ἀνθρώπινη μορφή, αὐστηρὴ σύνθεση, λαϊκίζουσα σχηματοποίηση, γαιώδη χρώματα. Καὶ τὰ τέσσερα αὐτὰ γνωρίσματα ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν γιὰ τὴν καινούργια δουλειά του, ἀλλὰ μὲ οὐσιώδεις προεκτάσεις καὶ ἐμπλουτισμούς.

Τὸν πιὸ εὐδιάκριτο σύνδεσμο μὲ τὴν παλαιότερη ἐργασία, θὰ τὸν βροῦμε σὲ τρεῖς μεγάλες συνθέσεις ποὺ εἰκονίζουν: ἕνα ζευγάρι μὲ παιδί, ἕνα ζευγάρι ποὺ σὰν νὰ ἑτοιμάζεται νὰ χορέψει, καὶ ἕνα γυμνὸ κορίτσι μὲ φυλλόδεντρο. Πέρα ἀπὸ τὴν χρωματικὴ ἀνανέωση, ἀξιοπρόσεχτη εἶναι ἡ μνημειακὴ κλίμακα αὐτῶν τῶν τριῶν συνθέσεων, ποὺ ἐμφανίζονται πιὸ στέρεα συνθεμένες καὶ ἠρεμότερα ἐπεξεργασμένες ἀπ' ὅσες γνωρίζουμε ὡς τώρα».

Ὁ ζωγράφος ἐξέθεσε τὴν δουλειά του στὴν Γκαλερὺ Ἀργώ. Στὸν ἴδιο χῶρο πραγματοποιήθηκε καὶ ἡ ἔκθεση τοῦ δόκιμου Κύπριου ζωγράφου Σόλωνα Φραγκουλίδη. Ὁ καλλιτέχνης διακρίνεται γιὰ τὴν πλούσια ζωγραφικὴ δραστηριότητα του ἡ ὁποία εἶδε τὴν δημοσιότητα σὲ πολλὲς χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Στὴν Κύπρο ἐξέθεσε ἐπανειλημμένως, καὶ διακρίσεις ποὺ πῆρε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ συμπεριλαμβάνουν ἀργυροῦν μετάλλιον ἀπὸ τὴν Κριτικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Μπιεννάλε ποὺ ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸ Καλλιτεχνικὸ Κέντρο «Πατὴρ Πίος», στὴν Ἰταλία.

● Ἄλλες ἐκθέσεις ἦταν αὐτὲς τοῦ Ἄγγλου Ρόμπερτ Ντίκερσον, τοῦ Ἑλλαδίτη ζωγράφου Δημήτρη Ἀνθῆ καὶ τῆς Ρέας Μπέϊλυ στὴν Ἀμμοχώστο μὲ ἔργα ζωγραφικῆς - χαρακτικῆς.

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ — ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Κινηματογραφικὸ Φεστιβὰλ μὲ ἔργα κλασσικῶν Ρώσσων συγγραφέων ὀργάνωσε τὸ Σοβιετικὸ Μορφωτικὸ Κέντρο τὸν Φεβρουάριο καὶ Μάρτιο. Τὰ ἔργα, παρμένα ἀπὸ τὸ πιὸ γνωστὸ Ρωσσικὸ λογοτεχνικὸ καὶ κινηματογραφικὸ ρεπερτόριο ἦταν τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ κόρη τοῦ Λοχαγοῦ (Πούσκιν), «Τὸ ζωντανὸ πτῶμα» (Τολστόϊ), «Ὁ Γλάρος» καὶ «Ὁ θεῖος Βάνιας» (Τσέχωφ) καὶ «Ὁ Παίκτης» (Ντοστογιέφσκυ).

Ἀπὸ τὶς ταινίες τοῦ Ἰνστιτούτου Γκαῖτε ἀναφέρουμε τὸ «Οὐέστφροντ 1918», ταινία μὲ ἀναφορὰ στὸν Πρῶτο Παγκόσμιο πόλεμο ποὺ κέρδισε διεθνῆ ἀναγνώριση.

● Ἀπὸ τὴν πλούσια δραστηριότητα τοῦ Ἀμερικανικοῦ κέντρου σὲ κινηματογραφικὲς προβολὲς καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις, ἀναφέρουμε τὶς ἀκόλουθες διαλέξεις:

«Πραγματικότητα καὶ Ψευδαίσθηση», «Οἱ Ἀρχὲς τοῦ Κυπριακοῦ πολιτισμοῦ» τῆς Ἕλλεν Χέρσιερ, «Πρόσφατες τάσεις στὸν τομέα τῆς Κοινωνικῆς Δραστηριότητας» τῆς Μόϊγια Ντούμπλικα, καὶ «Ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἀμερικῆς», τοῦ Δρος Ρόμπερτ Μπάλανταϊν.

Ὁ Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὅμιλος Κύπρου στὰ πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεων του ὀργάνωσε φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Κώστη Παλαμᾶ μὲ ὁμιλητὴ τὸν κ. Βράχα, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰδικὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν γιὰ τὴν 25ην Μαρτίου μὲ ὁμιλητὴ τὸν Σωκράτη Καραντινό.

Ὁ Ἐπιστημονικὸς καὶ Φιλολογικὸς Σύλλογος Ἀμμοχώστου, συνεχίζοντας τὴν πλούσια δράση του πρόσφερε μερικὲς ἐνδιαφέρουσες διαλέξεις: «Τὰ δένδρα καὶ τὰ δάση εἰς τὸν ψυχικόν, πνευματικὸν καὶ ὑλικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου» ἀπὸ τὸν Ν. Δερμοσονιάδη. «Προβλήματα νεοελληνισμοῦ — Τὸ πρόβλημα τῆς παραδόσεως» ἀπὸ τὸν Κυριακὸ Πλησῆ καὶ «Ἡ δημιουργία τῶν ἐννοιῶν στὴν διδασκαλία τῶν Μαθηματικῶν» ἀπὸ τὸν Κ. Παπαναστασίου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 8 Ἀπριλίου 1974

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ - ΠΑΣΧΑ

ΔΥΟ ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑΚ. ΡΟΥΣΟΥ

Δυὸ ἐποχὲς κρατᾶ ἡ πορεία τοῦ Χριστιανικοῦ ὁράματος. Ξεκινᾶ μέσ' ἀπ' τὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα καὶ ὁλοκληρώνεται μέσα στὸ φούντωμα τῆς Ἄνοιξης. Μιὰ πυκνὴ σειρὰ ἀπὸ μνῆμες ξεδιπλώνονται μέσα στὸ Χριστιανικὸ ἑορτολόγιο στοὺς τέσσερεις—πέντε μῆνες οἱ ὁποῖοι καλύπτουν τὰ συνταρακτικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα θεμελιώσαν τὴν πιὸ ἄρτια καὶ ὁλοκληρωμένη μέχρι τώρα θρησκεία στὸν κόσμο. Κι' οἱ δυὸ σταθμοὶ στὰ γεγονότα αὐτά, τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα. Ἀκόμα στὴν πρόσφατη ἐμπειρία τὰ φῶτα, οἱ εὐχές, τὰ δῶρα, ἡ φαντασμαγορία τῶν Χριστουγέννων. Ἀκόμα στὴν πρόσφατη ἐμπειρία τὰ φῶτα, οἱ εὐχές, τὰ δῶρα, ἡ φαντασμαγορία τῶν Χριστουγέννων. Ἀκόμα νωπὲς οἱ γιορταστικὲς ἐκδηλώσεις ποὺ λαμπρύναν τὴν κρύα ὄψη τοῦ χειμῶνα. Κι' ἡ σύντομη μεταβατικὴ περίοδος ἀνάμεσα χειμῶνα κι' ἄνοιξη, γεμάτη προετοιμασίες γιὰ τὸν ἑπόμενο μεγάλο σταθμό, τὸ δεύτερο ὁρόσημο — τὴν Ἀνάσταση. Τὸ Τριῴδιο, οἱ Χαιρετισμοὶ καὶ μετὰ ἡ συνεχὴς πυκνὴ προετοιμασία, ἡ Ἁγία Ἑβδομάδα. Συνέχεια καὶ συνέπεια ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ μεγάλους σταθμοὺς τῆς Χριστιανωσύνης. Ὅμως καὶ διαφορὰ ταυτόχρονα. Στὸ μήνυμα. Στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο γιορτάζονται. Καὶ στὴ διαφορὰ αὐτὴ ἀκριβῶς βρίσκεται τὸ συγκλονιστικὸ τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ.

Χαρὲς τὰ Χριστούγεννα. Εὐδοκία στὸν κόσμο. Τὸ μήνυμα τοῦ σπηλαίου ἁπλώνεται ἀστραφτερὸ στὰ πλάτη τῆς γῆς. Ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου χαμογελᾶ μέσα στὴν ταπεινὴ φάτνη τοῦ Θείου Βρέφους. Σ' αὐτὸ τὸ στάδιο, καμμιὰ σκιὰ δὲν συννεφιάζει τὸ χαρμόσυνο γεγονός. Τὸ ἀστρο τοῦ Μεσσία φεγγοβολᾶ μέσα στὶς Εὐαγγελικὲς σελίδες καὶ μέσα στὴν συνείδηση τῶν Χριστιανῶν ποὺ γιορτάζουν τὴν Ἐνσάρκωση σὰν γεγονὸς μοναδικὸ κι' εὐχάριστο, ἀνεπανάληπτο. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο γιορτάζουμε τὴν Γέννηση, ἀνάλογος. Ἀστραπὴ μέσα στὴ σκοτεινιὰ τῆς νύχτας. Καμμιὰ δογματική, ψυχολογικὴ προετοιμασία. Ξημερώνουν τὰ Χριστούγεννα καὶ γεμίζει ὁ χῶρος πρόσωπα γελαστὰ ποὺ δίνουν καὶ δέχονται εὐχὲς καὶ δῶρα. Ὅλα ἀφιερωμένα στὴν ἀκριβὴ ἀνάμνηση τοῦ γεγονότος.

Ἀλλάζει τὸ σκηνικὸ μὲ τὴν Λαμπρή. Μεγαλοπρέπεια, κατάνυξη. Κάθαρση προετοιμασίας. Τὸ ξαφνικὸ φῶς τῆς χαρᾶς γιὰ τὸ μεγάλο νέο τῆς Γέννησης ποὺ λάμπρυνε τὸ μουντὸ χειμῶνα, ἔχει ἁπλωθεῖ διάχυτο μέσα στὸ ἄνθισμα τῆς Ἄνοιξης. Ἔχει μεστώσει στὴ συνείδηση. Κι ἔχει ὡριμάσει καὶ μεταπηδήσει σ' ἕνα ἄλλο κύκλο. Ἕνα κύκλο ἀγωνίας καὶ προσμονῆς. Δραματικὴ ἡ ἀναδίπλωση τῶν γεγονότων φέρνει στὸ προσκήνιο τὴ δεύτερη φύση τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀνθρώπινη. Κι ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται ἡ μεγάλη, ἡ κοσμοϊστορικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὶς δυὸ μεγάλες ἐπετείους.

Τὰ Χριστούγεννα μένουμε ἐκθαμβοι μπρὸς στὴν γέννηση τοῦ Θεοῦ. Τὰ μόνα στοιχεῖα ποὺ μᾶς θυμίζουν τὴν ἀνθρώπινη πλευρὰ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἡ ἀνθρώπινη μορφή του. Τὸ γεγονὸς τῆς ἐνσάρκωσης του ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους. Καμμιὰ σκοτεινὴ πρόβλεψη γιὰ τὴ μοῖρα του δὲν συννεφιάζει. δὲν ἀφήνουμε νὰ μᾶς συννεφιάσει τὴ χαρά. Τὸ μαρτύριο τοῦ Γολγοθᾶ εἶναι ἕνα μεταγενέστερο κεφάλαιο. Ὁ προβληματισμὸς τώρα ἀναβάλλεται. Ἡ χαρὰ κι ἡ πίστη στὴ λύτρωση εἶναι ἀπόλυτη καὶ αὐτόνομη. Ὅσα ὅμως ξεχάνουμε τὰ Χριστούγεννα. Ὅσο δογματικὰ ἀναβάλλει ἡ Ἐκκλησία μας κι ὅσα ἐμεῖς βάζουμε στὸ περιθώριο γιὰ τὴν ἑπόμενη μεγάλη στιγμὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ πυκνώνουν καὶ γίνονται κοσμογονία ψυχικὴ καὶ ἑορτολογικὴ τὴ Λαμπρά. Ἀπὸ τὴ χαρὰ καὶ τὸ ἀστραποβόλο φῶς τῆς Γέννησης δὲν μεταφερόμαστε στὸ κοσμοσωτήριο γεγονὸς τῆς Ἀνάστασης. Μεσολαβεῖ μὲ κάθε λεπτομέρεια τυπικῆς καὶ ψυχικῆς ἀνάμνησης ἡ ἀνθρώπινη πορεία τοῦ Ἰησοῦ. Οἱ συγκρούσεις κι ὁ ἀγῶνας του ὡς νὰ τελειώσει μέσα του τὸν Θεὸ ἐναντι τοῦ Ἀνθρώπου. Οἱ ἀγῶνες τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς κατήχησης. Ὁ πόλεμος μὲ τοὺς διώχτες του. Οἱ τελευταῖοι πόλεμοι μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Θἄθελε, ἂν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀπέφευγε τὸ πικρὸ μαρτύριο. Θἄθελε νὰ παρακάμψει τὸν Γολγοθᾶ καὶ τὴ Σταύρωση. Ὁμολογία σαφέστατη γιὰ τὸ ἀνθρώπινο μέρος τῆς φύσης του. Κανένα ἴχνος ἀμφιβολίας δὲν χωρᾶ γιὰ τὶς συγκρούσεις ποὺ πέρασε ὁ Θεάνθρωπος. Μαρτυρία ὑπέρτατη γιὰ τὴν πορεία τῆς ἐξέλιξής του.

Ὅταν ὁ Ἰησοῦς, παραμονὲς τοῦ μαρτυρίου του, ὁμολογεῖ τὸν ἄνθρωπινο καὶ δίκαιο δισταγμό του μπροστὰ στὸ πικρὸ ποτήρι ποὺ τοῦ προόρισε ἡ Θεία Πρόνοια, δὲν ἔχουμε κανένα οὔτε λόγο οὔτε δικαίωμα ν' ἀμφιβάλλουμε. Ὁ δισταγμὸς κι' ὁ φόβος δὲν εἶναι ξαφνική, ἀνερμάτιστη ὑπόμνηση τῆς ἀνθρώπινης φύσης τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι μιὰ ἀκόμα ὑπενθύμιση τῆς ἀνθρώπινης πλευρᾶς του. Πλευρᾶς ἡ ὁποία τὸν συνόδεψε μέχρι τὸν Σταυρό. Ἀπορεῖ κανεὶς κάποτε, μὲ τὴν εὐθεῖα ποὺ συνοδεύει τὶς ἀντιδράσεις μερικῶν ὅταν θίγεται σὲ λεπτομέρειες ἢ ἀκροθιγῶς ἡ ἀνθρώπινη πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ. Δὲν διάβασα ποτὲ μου τὶς σελίδες τοῦ «Τελευταίου Πειρασμοῦ» τοῦ Καζαντζάκη χωρὶς νὰ νοιώσω τὴ δόνηση τοῦ Χριστικοῦ μαρτυρίου νὰ μὲ ὑνασταύη σὰν μεταδοτικὸ ἄγχος ἢ νὰ μὲ γαληνεύη σὰν ὑπόσχεση, πικρὴ ἀλλ' ἀντρειωμένη, γιὰ τὴν πορεία καὶ τὴν ἀπώτερη μοῖρα τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Αἰσθήματα καὶ κραδασμοὶ ποὺ δὲ μοῦ δημιουργοῦνται πάντα μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετουργίας τῶν ἡμερῶν — ὅσα κι' ἂν εἶναι, πιστεύω, οἱ πιὸ κατανυχτικὲς καὶ δυνατὲς στιγμὲς τῆς Ὀρθόδοξης λειτουργίας.

Τὸν Ἄνθρωπο—Χριστὸ λοιπὸν μᾶς θυμίζουν σὲ πρῶτο πλάνο οἱ γιορτὲς τοῦ Πάσχα. δυνατότητα γιὰ τὴν πειθαρχία. τὴν ὑποταγή. τὴν τελείωση τῆς σάρκας. βαθμιαία, ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιά: «... ἔτσι, σιγὰ σιγά, ἀπὸ ἀγκάλιασμα σὲ ἀγκάλιασμα, ἀπὸ γιὸ σὲ γιό, ἔρχεται ὁ Λυτρωτὴς αὐτός εἶναι ὁ δρόμος».

Τὴν πρώτη ἀπόδειξη ὅτι τὸ Θεῖο σπέρμα ἐνυπάρχει σὲ κάθε ἀνθρώπινη μορφή. Κι' ὅλα ὅσα ἔκανε Ἐκεῖνος, κι' ἀκόμα πιὸ τρανὰ καὶ πιὸ μεγάλα μπορεῖ νὰ γίνουν κτῆμα καὶ πραγμάτωση ὅλων ποὺ διψοῦν γιὰ τὴ γνώση καὶ τὴν πνευματικὴ τελείωση.

Ὑπάρχουν ἱστορικοὶ ποὺ ἀμφισβητοῦν ἢ ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξη τεκμηρίων γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τοῦ Ναζωραίου. Στὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ καὶ τοῦ Ἐσωτερισμοῦ ἡ Χριστικὴ ἔλευση καταγράφεται σὰν ἡ παρουσία μιᾶς ψυχῆς μὲ ψηλὴν ἐξέλιξη ποὺ διδάχτηκε τοὺς Νόμους καὶ μυήθηκε στὴ Σοφία καὶ στὴν Ὑπέρτατη Γνώση μέσα στὸ καμίνι τῆς Αὐτοεξέλιξης. Ἡ Ἐκκλησία μας πιστεύει ὅτι εἶναι ὁ Μονογενὴς Γιὸς τοῦ Θεοῦ ποὺ θυσιάστηκε γιὰ νὰ σώση τὸ Ἀνθρώπινο Γένος. Ὅποια προσέγγιση κι' ἂν πάρη κανεὶς στὴν ὕπαρξη τοῦ Χοιστοῦ ἡ θυσία εἶναι ἀδιαμφισβήτητη. Ὄχι ἀπὸ μόνη της, ἀλλὰ σὰν ὑπέρτατο μέσο γιὰ τὴν ἀποκατάσταση κι ἐδραίωση τῶν σωστῶν ἀνθρώπινων σχέσεων. Ἡ σωτηρία ποὺ πρόσφερε ἦταν σωτηρία διὰ μέσου τῆς ἀγάπης σὰν καθαρτήριας δύναμης. Μόνο ποὺ στὴν ἀναμνηση τῆς ζωῆς καὶ τῆς προσφορᾶς τοῦ Χριστοῦ, εἰδικὰ μέσ' τὶς μέρες τοῦ Πάσχα, συχνὰ κάνουμε ἕνα ὁλίσθημα. Πιὸ πολλὴ ἔμφαση δίνεται στο μαρ-

τύριο τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τῆς Σταύρωσης παρὰ στὸ μυστήριο καὶ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς Ἀνάστασης. Ἡ Ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τίθεται μπροστά μας σὰν ἕνας φάρος θεσπέσιος. Ἕνα ὁρόσημο στὸ ὁποῖο προσβλέπουμε καὶ τὸ ὁποῖο στεφανώνει τὴν πορεία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἑορτολογίου μας τῶν ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλη ὕπαρξη τοῦ Χριστοῦ. Ὅμως, ποσοστιαῖα, πόσο χρόνο ἀφιερώνουμε στὴ θύμησή μας, στὸ ἀναστάσιμο μήνυμα, καὶ ποσο στὰ πάθη καὶ στὴ Σταύρωση;

Ἄνιση ἡ σύγκριση. Δὲν ἀναλύουμε τὴν Ἀνάσταση. Στεκόμαστε μπροστά της ἐκθαμβοι. Συμμεριζόμαστε, ταυτιζόμαστε μὲ τὸ ὑπέρτατο πάθος. Μὲ τὴν καθυπόταξη τῆς ἀνθρώπινης πλευρᾶς ἀπὸ τὴν θεία λαμψη μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ Ἰησοῦ. Ζοῦμε, βῆμα μὲ βῆμα καὶ στάδιο μὲ στάδιο, κάθε ὕψωμα τοῦ Γολγοθᾶ καὶ κάθε σύσπαση τῆς Σταύρωσης. Ἡ Ἀνάσταση ὅμως παραμένει γεγονὸς φεγγοβόλο, κάπως ἀπρόσιτο, τετελεσμένο κι' ἀπόλυτο. Μήπως δὲν εἶναι ἡ ἔμφαση αὐτὴ στὶς ἀξίες ἀνάλογη καὶ στὴ ζωή μας; Ἀκόμα εἴμαστε στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς χαμηλότερης φύσης μας. Ἀκόμα πολεμοῦμε, μικρόκοσμος καὶ μακρόκοσμος γιὰ τὴ δημιουργία σωστῶν ἀνθρώπινων σχέσεων. Δὲν ἔχει χῶρο ἀκόμα γιὰ τὴ συντέλεια τῆς Ἀνάστασης, γιὰ τὴν ὑπέρτατη τελείωση τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Ἴσως ἡ ὑψιστη αὐτὴ μύηση, πάνω καὶ πέρα ἀπὸ τὴν πειθαρχία νὰ εἶναι κάτι ποὺ ἀνήκει στὸ ἀπώτερο μέλλον. Σὲ μιὰ ἄλλη ἐποχή. Σ' ἕνα ἄλλο στάδιο ἐξέλιξης μακρυνό ἴσως γι' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἀκόμη μὲ τὶς συγκρούσεις, μὲ τὰ πάθη της, μὲ τὰ ἀνθρώπινα, τὰ πολὺ ἀνθρώπινά της. Τὸ μήνυμα τῆς νίκης πάνω στὴ σάρκα, τῆς ἐπιβολῆς τῆς πειθαρχίας πάνω στὶς φωνὲς τῆς διχόνοιας καὶ τῆς διαίρεσης.

Δυὸ μεγάλοι λοιπὸν σταθμοί τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα. Ἴσως νὰναι χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν ἐποχή μας καὶ πιο ἰδιαίτερα στοὺς τεχνολογικὰ ἀναπτυγμένους πολιτισμοὺς ἡ ἔμφαση κι' ἡ λαμπρότητα εἶναι δοσμένα στὰ Χριστούγεννα κι' ὄχι στὴ Λαμπρή. Γιατὶ τότε ὁ προβληματισμος εἶναι λίγος. Ἡ χαρὰ κι' ἡ γιορτὴ πυκνά. Ὁ προβληματισμος τῶν παθῶν δὲ συσκοτίζει τὸν πνευματικὸ ὁρίζοντα. Οἱ ψυχικὲς ἀνατάσεις εἶναι λαμπερές, στιγμιαίες — συχνὰ καθαρὰ συνηθειακές, ἐμπορικές. Τὸ σκύψιμο τῆς ἀγωνίας ποὺ ἐξυπακούει τὸ Πάσχα δὲν εἶναι εὔκολο. Κι' οὔτε λαμπυρίζει σὰν γυαλιστερὸ Χριστουγεννιάτικο παιδικὸ παιχνίδι.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δυὸ παραράμματα:

1) Στὸ ἄρθρο: «1974: Τὸ Πρώτο Τρίμηνο»: Στὴν ἑνότητα γιὰ τὸν Κ. Κατσαρή: «...ὅσο καλὰ ξέρει τὸ κορμί του».

2) Στὸ ἄρθρο «Μάρτης, ἡ Πρώτη Ἄνοιξη». Στὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Ἰούλιο Καίσαρα»: «...The Ides of March».

«Κύπρος», Δευτέρα, 22 Απριλίου 1974.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Λογοτεχνικὰ-ἐκπαιδευτικὰ περιοδικὲς ἐκδόσεις

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ

Ν. Κρανιδιώτη: «Ἐπιστροφὴ» καὶ «Ποιήματα»

Ὑστερα ἀπὸ μιὰ ποιητικὴ σιωπὴ ποὺ κράτησε 23 χρόνια, ὁ Κύπριος Πρέσβυς στὴν Ἑλλάδα, καὶ γνωστὸς λογοτέχνης, Νίκος Κρανιδιώτης κυκλοφόρησε δυὸ ποιητικὲς συλλογές του, τὴν «Ἐπιστροφὴ» καὶ τὰ «Ποιήματα». Διαφορετικὸ τὸ περιεχόμενο κι οἱ προεκτάσεις του στὶς δυὸ ἐκδόσεις. Ὁμοιος ὅμως ὁ ἐλεύθερος στίχος καὶ στὶς δύο. Καὶ τὸ ὑπόστρωμα παντοῦ μὲ τὴν λυρικὴ παράδοση τῆς ἐσωτερικῆς (κάποτε κι' ἐξωτερικῆς) ρίμας. Κι' ὁ στίχος κι' ἡ ἔκφραση, ὅσο λυτρωμένοι κι' ἂν εἶναι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ δεσμὰ τῆς παραδοσιακῆς σύνθεσης, εἶναι πάντα φορεῖς τῆς ὁμορφιᾶς καὶ τῆς ἁρμονίας, παρὰ τῆς σύγκρουσης καὶ τοῦ κενοῦ ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ποιητικὴ ἔκφραση τῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ διαφορὰ ὡστόσο ἀναμεσα στὶς δυὸ ἐκδόσεις εἶναι ἐμφανὴς, πίσω ἀπ' ὅλες τὶς τεχνικὲς ὁμοιότητες. Στὴν «Ἐπιστροφὴ» ὑπάρχει ἡ ἀντιπαράθεση. Ἡ συνείδηση τῆς σύγχρονης φθορᾶς καὶ τῆς παράλληλης ἀνάγκης γιὰ μιὰ νέα μυθολογία, γιὰ ἕνα νέο ἐπαναπατρισμό. Στὶς ἀξίες τῆς θρησκείας, τῆς πατρίδας, στὶς ρίζες καὶ στὶς καταβολὲς τῆς προγονικῆς μας προέλευσης. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ἐπαναληπτικὴ ἀναφορὰ σὲ Βιβλικὲς παραστάσεις καὶ σὲ παραστάσεις ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ μυθολογία. Γι' αὐτὸ κι' οἱ ἀναφορὲς στὴν ἀρχαία Κύπρο. Γιὸ νὸ γίνῃ ἡ σύνθεση ἀπτή, ἀναγλυφη, ἔστω κι' ἂν ἔχει ὁ δρόμος τῆς ἐπιστροφῆς πίκρα πολλὴ καὶ προσμονὴ ἀτέλειωτη:

«Τώρα εἶναι οἱ θάλασσες κλειστές,
ἀμπαρωμένα τὰ λιμάνια.
Κι' ὁ δρόμος πρὸς τὴ Δαμασκὸ
χωρὶς κανένα Ἄγγελο,
κανένα θαῦμα...

(Ἡ Ἑβδόμη Μέρα)

Ἀλλωστε ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀναβάπτιση, γιὰ τὴν ξαναπόκτηση τῆς συνοχῆς, ἐκεῖ ὅπου σπάσαν οἱ κλωστὲς καὶ ἡ ἁρμονία, εἶναι μιὰ συνεχὴς, καθημερινὴ ἀνάγκη:

«Αὐτὸ τὸ παραμύθι,
ξεκινάει κάθε πρωΐ,
κάθε μέρα...
Ὑφαίνει στὸν ἱστὸ τῆς ἱστορίας
τὶς ξεχασμένες ἐλπίδες,
σταματάει τὸ πέρασμα τοῦ
(χρόνου,
καὶ χάνεται
μέσ' τὴ διάρκεια
τῆς νέας ζωῆς».

(Τὸ Κάστρο τῆς Ρήγαινας)

Γι' αὐτὸ κι' ἡ προσδοκία δὲν ἐγκαταλείπεται ποτὲ ἀπὸ τὸν ποιητή. Ὅση πίκρα κι' ἂν ὑπάρχει στὶς μνῆμες. Ξέρει πὼς «Αὐτὸ τὸ ποτάμι δὲν θὰ γυρίσει ποτὲ πιὰ πίσω». Ὅμως ὁ στόχος παραμένει πάντα «τὸ χρυσόμαλλο δέρας», ὅσο κι' ὂν εἶναι μόνο μῦθος, ἕνα ὡραῖο παραμύθι, μιᾶς παληᾶς ἁρμονικῆς αὐγῆς.

Ἡ Ἐπιστροφὴ λοιπὸν εἶναι μιὰ ἐντολή. Μιὰ ἐπιταχτικὴ ἀνάγκη ποὺ βασανίζει τὸν οἱονδήποτε προβληματισμένο ἄνθρωπο ποὺ βλέπει γύρω του τὴν διάλυση, τὸ γκρέμισμα, τὴν ἀποσύνθεση. Κι' ὁ ποιητὴς σ' αὐτὸ τὸ κάλεσμα πρὸς τὴν Ἐπιστροφή, δὲν δειχνει προφητικὰ κι' ἀμετάκλητα κανένα δρόμο ἀποκλειστικό. Ἐκφράζει πιὸ πολὺ τὴν βαθύτερη ἀνάγκη τοῦ σημερινοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου γιὰ μιὰ τέτοια ἀνάσταση γιὰ μιὰ τέτοια ἀναρίζωση, ἀνατρέχοντας σ' ὅλες τὶς πηγὲς ποὺ δῶσαν δόξα καὶ νόημα στὴ ζωή μας παληά:

«Βάλε στὰ παιδικά σου χέρια
(τῆς εἰρήνης
τὸ ξεσκισμένο λάβαρο καὶ πές
(μου
πὼς τ' ὄνειρο δὲ σβήνεται μα-
(ζί μου,

πὼς στὴν καρδιὰ σου ζεῖ τὸ
(μέγα θάμα».

(Εἰρήνη)

Διαφορετικὸ τὸ κλίμα στὰ «Ποιήματα». Ἕνας καθαρὸς λυρισμὸς κυλᾶ μέσα στὶς φλέβες τοῦ στίχου. Ὁ ἔρωτας, ὁ θάνατος, ἡ φύση ἐμπνέουν τὸν ποιητὴ στίχους γεμάτους νοσταλγία. Κάποτε οἱ στίχοι εἶναι γραμμένοι στὴν πιὸ ἁρμονικὴ καὶ διαλεγμένη ρίμα:

«Καὶ θολά, θαριὰ τὰ ἔρμα δει-
(λινά,
ὡς γλυστροῦν θλιμμένα πίσω
(ἀπ' τὰ μουράγια,
ποὺ ἔστησε φωλιὰ, μόνη ἀπ'
(τὰ πουλιά,
ἡ μαϊρολογήτρα κουκουβάγια».

(Σπίτια Σφαλιστά)

Κάποτε ἡ νοσταλγία ζωγραφίζεται μέσα σὲ στίχο πιὸ ἐλεύθερο καὶ πλατύ:

«Αὐτὸς ὁ ἄνεμος μαστιγώνει
(τὶς μνῆμες,
γρατσουνίζει τὸν πόνο καὶ χο-
(ρεύει
σέρνοντας πένθιμα κραπια
στὸν κῆπο τῶν ὡρῶν».

(Μεταμέλεια)

Ὅλα τὰ ποιήματα στὴ συλλογὴ αὐτὴ, ἐκτὸς ἀπὸ δύο εἶναι ἀπὸ τὴν συλλογὴ «Σπουδὲς» (1951). Κι' ὅλα ἀνέκδοτα εἶναι μεταφρασμένα στὰ Ἰταλικὰ ἀπὸ τὴν Μαργαρίτα Δαλμάτη. Ἡ Ἰταλικὴ ἀπόδοση εἶναι ζεστὴ καὶ γνήσια σὰ νὰ γράφει ἡ ποιήτρια στὸ πρωτότυπο.

Α. Παυλίδη: «Τὰ Τάνκς»

Ἡ πολυγραφημένη αὐτὴ νουβέλλα τοῦ Ἄντρου Παυλίδη εἶναι μιὰ αὐθορμητη κατάθεση σ' ἕνα ἐπεισόδιο ποὺ τὸν ἄγγιξε δυνατὰ καὶ ἄμεσα. Στὶς φοιτητικὲς ἐκδηλώσεις στὴν Ἀθήνα περασυ τὸ Νιόβρη. Δὲν κάνει παρὰ ἐλάχιστες, σχηματικὲς προσπάθειες νὰ κτίσῃ τὸ λογοτεχνικὸ οἰκοδόμημα γύρω ἀπὸ τὸν μύθο. Τὰ πιὸ ἀπαραίτητα προσχήματα τὸν φτάνουν: ἕνα ζευγάρι κι' ἡ ἀλήθεια τῆς ἀναγκαιότητας. Ὁ λόγος ἔχει ἐκλάμψεις. Ἡ ἀφήγηση σὲ ὁρισμένες στιγμὲς πυκνώνει ἐντονα. Τὸ ξεχείλισμα τοῦ συναισθήματος δημιουργεῖ στιγμὲς γνησιότητας. Ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐμπνευσης, τὰ τάνκς, ἀναδιπλώνεται μέσα στὴν ὅλη ροὴ τοῦ ἀφηγήματος μὲ τὴν ἴδια πλατειὰ προσέγγιση ποὺ χαρακτηρίζει τὴ σκέψη καὶ τὸ αἴσθημα χωρὶς ἐπεξεργασία ἡ ἐγκεφαλικὴ παρέμβαση. Ἔστω ὅμως κι' ἂν ἡ νουβέλλα ἀποτελεῖ μιὰν αὐθόρμητη ὁμολογία ἀποτίμησης γιὰ τὰ θύματα τῆς φοιτητικῆς ἀνταρσίας, ἡ ἐπεξεργασία στὸν λόγο καὶ στὴν δομή, θὰ πρόσθετε πιστεύουμε στὸ ἀφήγημα. Ἐκεῖνο ποὺ ἄγγιξε τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα ἀγγίζει στὰ κορυφώματά του καὶ τὸν ἀναγνώστη. Ὁ χρόνος ὅμως ἀφαιρεῖ πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀμεσότητα καὶ τὴ δύναμη τῆς ἔκφρασης.

Ν. Παπαξενοφῶντος — Χρ. Παντελίδη: Μαθηματικὰ γιὰ γονεῖς καὶ Ἐκπαιδευτικούς.

Εἶναι συχνὸ τὸ παράπονο ποὺ διατυπώνεται ἀπὸ τὸ σημερινὸ γονιό: Δὲν καταλαβαίνουμε τὰ Νέα Μαθηματικά. Γι' αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ βοηθήσουμε τὰ παιδιά μας στὸ σχολεῖο.

Ὁ ἄνθρωπος ἐγκεφαλοποιεῖται ἴσως περισσότερο μὲ τὴν ἐξελισσόμενη τεχνολογία. Γι' αὐτὸ κι' ἡ μαθηματικὴ γνώση ἀναγκάστηκε νὰ ἀναπροσαρμόσῃ τὴν ἐξέλιξη της σήμερα. Ἔτσι στὰ 1960 ἀρκετὲς χῶρες ἀρχίσαν νὰ διδάσκουν ἐπὶ πειραματικῆς βάσεως τὰ Μαθηματικὰ μὲ τὴν χρήση τῶν συνόλων, τὰ ὁποῖα καὶ κατοπιάνονται μὲ τὴν λειτουργικὴ ἔννοια τῆς μαθητικῆς πράξεως πιὸ πολὺ παρὰ μὲ τὴν μηχανική της ὄψη ἢ γνώση. Στὴν Κύπρο τὰ Μαθηματικὰ μὲ τὴ χρήση τῶν συνόλων εἰσηχθησαν τὸ 1968 καὶ διδάσκονται σ' ὅλες τὶς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ. Ἀκόμη ὅμως χρειάζεται χρόνος γιὰ νὰ ἀφομοιωθῇ τὸ νέο σύστημα ὅσο κι' ἂν αὐτὸ βασίζεται σὲ μιὰ πληρέστερη γνώση τῶν μαθηματικῶν πράξεων.

Ἡ ἔκδοση λοιπὸν αὐτὴ τῶν Παπαξενοφῶντος — Παντελίδη ἔχει γιὰ στόχο τὴν πληρέστερη ἐνημέρωση γονιῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν γύρω ἀπὸ τὰ Νέα Μαθηματικὰ μὲ μιὰ ἁπλουστευμένη ἀνάλυση τοῦ τρόπου ἐφαρμογῆς τῆς νέας αὐτῆς μαθηματικῆς γλώσσας. Στὸ βιβλίο παρατίθεται τὸ παλαιὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα τῶν μαθηματικῶν, τὸ νέο πρόγραμμα, καθὼς καὶ οἱ ἐξηγήσεις γύρω ἀπὸ τὶς πιὸ βασικὲς ἀριθμητικὲς πράξεις.

Ἡ ἔκδοση ἀποτελεῖ γενικὰ ἕνα πολύτιμο βοήθημα γιὰ τὴν μύηση καὶ τὴν κατανόηση τῶν Νέων Μαθηματικῶν.

Θέσπις Στ. Δημητρίου: Ἱστολογία μετὰ σχημάτων καὶ παρασκευασμάτων.

Ἡ ἔκδοση αὐτὴ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη ἔχει διπλὸ σκοπὸ ὅπως δηλώνει προλογικὰ ὁ συγγραφέας: Νὰ χρησιμεύσῃ σὰν βοήθημα στὶς τμηματικὲς ἐξετάσεις τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποτελέσῃ αὐτόνομο σύγγραμμα - προσθήκη στὸν τομέα τῆς ἀνθρώπινης ἱστολογίας.

Τὸ βιβλίο διαιρεῖται σὲ δέκα κεφάλαια τὰ ὁποῖα κατοπιάνονται μὲ διάφορα τμήματα τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ: τοὺς ἱστούς, τὸ νευρικὸ σύστημα, τοὺς ἐνδοκρινεῖς ἀδένες, τὸ δέρμα, τὸ γεννητικὸ σύστημα, τὰ αἰσθητήρια ὄργανα. Παρεμβάλλονται ὀπτικὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα καὶ δίνουν σαφέστερα τὴν εἰκόνα τῶν διαφόρων τμημάτων τὰ ὁποῖα ἀναλύονται. Ἡ γλῶσσα καθαρὰ ἐπιστημονικὴ κάνει χρήση τῶν ἀπαραίτητων ἰατρικῶν ὅρων μὲ τρόπο ἀπόλυτα συνεπὴ καὶ μεθοδευμένο.

Περιοδικὲς Ἐκδόσεις.

● Οἱ «Δοκιμὲς» εἶναι μιὰ νέα παρουσία στὸ χῶρο τοῦ πνευματικοῦ ἐντύπου στὴν Κύπρο. Τὸ περιοδικὸ εἶναι διμηνιαῖο καὶ κυκλοφορεῖ τώρα τὸ δεύτερο τεῦχος (Φεβρουαρίου). Ἐνδιαφέρον καὶ ποικίλον τὸ περιεχόμενο. Λογοτεχνικό, κοινωνικό. Στὰ Ἑλληνικὰ καὶ στὰ Ἀγγλικά. Ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὸ περιεχόμενα:

Ὀδυσσέα Ἐλύτη: «Γιατί γράφω». Μαρίας Π. Παττίχη, «Νεολαία: Ἕνα κοινωνικὸ φαινόμενο». Κωστῆ Κολώτα «Τὸ βιβλίο στὸν σύγχρονο κόσμο καὶ στὸ σχολεῖο». Ὄλγας Α. Πολεμίτου "As Consumerism spreads, do we understand consumer behaviour?"

Ἡ ἔκδοση εἶναι ἐπιμελημένη καὶ διακρίνεται ἡ φιλοδοξία γιὰ τοὺς στόχους καὶ τὰ λειτούργημα τοῦ περιοδικοῦ.

● Ἡ Ἐπετηρὶς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου '72—'73 εἶναι ἀφιερωμένη στὴν Κυρίαν Ἀντιγόνην Σ. Μιχαηλίδου ἡ ὁποία ἀφυπηρέτησε στὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους ποὺ καλύπτει ἡ ἐπετηρίς. Ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα:

«Ἔκθεσις πεπραγμένων ('72—'73), «Ἡ 28η Ὀκτωβρίου, ἕνα ὁρόσημο στὴν ἱστορικὴ πορεία τῶν Ἑλλήνων» τοῦ κ. Χριστοδούλου Κλεόπα, «Τὸ Θέατρο καὶ τὸ Εἰκοσιένα» τοῦ κ. Ἑλλαδίου Χανδριώτη. Εἰσαγωγικὴ ὁμιλία στὴν ἑορτὴ τῆς 1ης Ἀπριλίου ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Παιδαγ. Ἀκαδημίας, κ. Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη.

Νέα Ἐποχή.

Κυκλοφόρησε τὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ (Δεκέμβρης — Φεβράρης) μὲ ποικιλία περιεχομένου: Μεσεβρινοῦ «Οἱ τελευταῖοι», Εὐγενίας Πετρώνδα «Ὁ ἀπόδημος Αἰγυπτιώτης Ἑλληνισμός», Νίνου Μικελλίδη «Σοβιετικὸ γέλιο καὶ ἀμερικανικὴ μαγεία», Νικηφόρου Οὐρανοῦ «Ποιήματα».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

1η ΜΑΪΟΥ

Παγκόσμια ήμέρα έργασίας

29.4.74. Γράφει ή ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δέν ύπαρχει αμφιβολία ότι ή ιστορική περίοδος πού προηγήθηκε τής πρωτομαγιάς τού 1886, ύπήρξεν μιά άπό τίς πιό σκληρές άποδείξεις γιά τό «έπάρατον» τής άνθρώπινης έργασίας. Γιατί στά χρόνια πού έδημιούργησαν οί σκληρές κοινωνικές συνθήκες τής «βιομηχανικής έπανάστασης», ό άνθρωπος όχι μόνον έκέρδιζε τό ψωμί του μέ τόν ίδρώτα τού προσώπου του, άλλά κάποτε καί μέ φόρο τιμής τήν ίδια τήν ζωή του. Πόσα άνήλικα παιδιά δέν έφθιναν άνεπανόρθωτα κάτω άπό τίς άπάνθρωπες συνθήκες τής νεοσύστατης βιομηχανίας τού δυτικού πολιτισμού; Άλλά καί σέ πόση γενική φθορά καί άπώλεια ζωής δέν όδηγούσαν οί άθλιες περιστάσεις κάτω άπό τίς όποίες δουλευαν οί έργάτες άνθρακωρυχείων, έτσι όπως περιγράφονται στό μυθιστόρημα τού Ζολά «Ζερμινάλ»;

Ή νέα λοιπόν δύναμη πού ή νέα μηχανιστική έποχή έβαλε στά χέρια τού άνθρώπου έξύπνησε μέσα του μιά νέα προσωπικότητα πού έπρεπε νά πάρει θέση καθαρή μέσα στά νέα ταξικά πλαίσια τού άνταγωνισμού κεφαλαίου καί έργασίας. Ό άνθρωπος μέχρι τότε, μή έχοντας σαφή συνείδηση τού δυναμισμού τής προσφοράς του στόν τομέα τής έργασίας, δέν ώρθωνε άνάστημα καί δέν άγωνιζόταν. Μέ τήν εϊσοδο όμως τής μηχανής στίς άπειρες έκδηλώσεις του, μέ τή νέα δύναμη πού οί νέες έφευρέσεις βάζανε στά χέρια του, ξύπνησε καί ώρίμασε μέσα του μιά νέα συνειδησιακή πλευρά του: ή άτομικότητα. Ό άνθρωπος έβλεπε πιά τόν έαυτό του, όχι σάν άπλό έξάρτημα στήν κοινωνική - οίκονομική ζωή τού κόσμου, άλλά σάν ένα υπολογίσιμο, ζωτικό καί άπαραίτητο παράγοντα στήν άντιπαράθεση κεφαλαίου καί έργασίας, καί στήν συνοχή έργασίας καί παραγωγής. Ή άδικία δέν μπορούσε νά είναι πιά άνεκτή. Τό δηλώνουν μέ τόν πιό έντονο τρόπο οί ήγέτες τής δοκιμαζόμενης έκμεταλλευόμενης μάζας.

«Τό ήμερομίσθιον είναι μιά νέα μορφή σκλαβιάς. Είναι καιρός πιά νά είμαστε κύριοι. Είναι καιρός πιά νά παύσουμε νά ύπηρετούμε. Είναι καιρός πιά νά ζήσουμε καί μείς». (Ζερμινάλ - Ζολά).

Οί άγώνες λοιπόν τού έργαζόμενου κόσμου για περισσότερη δικαιοσύνη καί περισσότερο σεβασμό στά δικαιώματά του καί σάν έργατικής μονάδας, άλλά καί σάν άνθρώπινης ύπαρξης, δημιούργησαν τήν πρώτη τού Μάη τό 1886 ένα σταθμό σημαντικό μέ τήν άπεργία τού Σικάγου. Στήν άπεργία αύτή πού έγραψε παγκόσμια ίστορία δέν ύπήρξε πολλή άπώλεια ζωής. Σκοτώθηκαν ένας άστυνομικός καί τέσσερεις άπεργοί. Τά συνθήματα όμως τού έργατικού αύτού ξεσπάσματος ώδήγησαν σέ μιά νέα τάξη έργατικών πραγμάτων. «Όχτώ ώρες δουλειά, όχτώ ώρες ύπνο, όχτώ ώρες ψυχαγωγία, άνάπαυση καί μόρφωση».

Μέ τίς νέες αύτές άρχές οί έργαζόμενοι τής Άμερικής έδημιούργησαν ένα σταθερό κι εύφορο σύστημα έργατικών όμοσπονδιών, οί βάσεις τού όποίου διαδίδονταν καί έφαρμόζονταν πιά σ' όλο τόν κόσμο. Έτσι άρχισε μιά νέα περίοδος πού άπό πλευράς κοινωνικής τού προσέδιδε νέα άξιοπρέπεια καί νέες εύκαιρίες, ένώ άπό πλευράς ίστορικής έσημείωνε μιά νέα άξιολόγηση τής άνθρώπινης ένέργειας, άξιολογούσε τήν προσφορά τής έργασίας όχι πιά μέ τά στεγνά κριτήρια τής ταξικής διαίρεσης, άλλά μέ τήν στάθμη τής ίδιαίτερης άτομικής προσφοράς στό πλατύ, πολυποίκιλο δίχτυ τής κοινωνικής δημιουργίας.

Ή άξία «άνθρωπος» παίρνει έτσι τόν δέκατο έννατο αίώνα, νέες διαστάσεις καί νέα πλήρωση. Τό έπιμαρτυρεί ή Φροϋδική ψυχολογία τού βάθους. Τό μαρτυρεί τό νέο κίνημα, ή νέα σχολή τού έμπρεσσιονισμού στήν ζωγραφική. Άπόστολοι τού εϊδους όπως οί Λωτρέκ, Σεζάν, Βάν Γκόγκ, όχι μόνο άποδίδουν τά θέματά τους μέσα άπό τήν ύποκειμενική έμπειρία τους, άλλά σπάζουν τούς κλασσικούς τρόπους τής καλλιτεχνικής σύλληψης, κυνηγώντας τήν έμπνευση μέ τρόπο πιό άμεσα άνθρώπινο: Ό Λωτρεκ στά χαμαιτυπεία καί ό Βάν Γκόγκ στά άνθρακωρυχεία.

Στή μουσική, όπως καί στή Λογοτεχνία γίνεται έντονα αίσθητός ένας νέος προσανατολισμός. Ή ρωμαντική ένδοσκόπηση δημιουργεί καλλιτέχνες πού άναζητούν τή λύση τών μεγάλων προβλημάτων μέσα στόν έσωτερικό τους κόσμο. Σούμαν, Σολωμός, Κήτς. Μιά καινούργια δηλαδή περίοδος έγκαινιάζεται γιά τόν άνθρωπο, ή όποία έχει σάν κύριο στόχο τήν παγίωση τής όντότητας του σάν ξεχωριστής αύθύπαρκτης μονάδας πού ζητά νά έπιβληθεί μέσα στόν κυκεώνα τών πολιτικών καί κοινωνικών άνακατατάξεων τής έποχής.

Ό δέκατος έννατος αίώνας πού ύπήρξε άπό πλευράς άνθρώπινης έξέλιξης, ή περίοδος τού «άτομικισμού», έμαρτύρησε όπως τονίσαμε καί στήν άρχή τήν μεγάλη άλλαγή στήν άξία τής άνθρώπινης έργασίας. Τώρα χιλιάδες έργατικά σωματεία λειτουργούν σέ κάθε γωνιά τής γής, μέ στόχο τήν προστασία καί προώθηση τών έργατικών δικαιωμάτων. Καί ό άνθρώπινος μόχθος πού άποτελοῦσε πρίν χρόνια πηγή όδύνης καί άδικίας γιά τόν άνθρωπο, έτσι όπως τόν όρισε άρχικά ή σκληρή πτώση του, στό άπαιτητικό καί άτελειοποίητο φυσικό βασίλειο, σήμερα άποτελεί έπίτευγμα έπικοδομητικής προσφοράς. Μιάς προσφοράς πού εύδοκίμησε τόσο ώστε τά άποτελέσματα νά δημιουργοῦν τίς προϋποθέσεις γιά μιά μεγαλύτερη άκόμη εύλογία γιά τήν άνθρώπινη φυλή: τήν μεγαλύτερη σταδιακά άπαλλαγή τού άνθρώπου άπό τόν φόρτο τής έπίμοχθης, μηχανικής έργασίας, καί τήν άποδέσμευση περισσότερου χρόνου, γιά χρήση σέ έπίπεδα άνώτερης δημιουργίας.

Μ' αύτό λοιπόν τό πρίσμα ίδωμένη ή πρωτομαγιάτικη «ήμέρα έργασίας» άποκτᾶ καινούργιες πνευματικές διαστάσεις. Άποτελεῖ ή μνήμη τών αίματηρῶν γεγονότων γιά τά έργατικά δικαιώματα, άφετηρία πλατύτερης έχτίμησης τής άνθρώπινης έξέλιξης. Γιατί τότε ό άνθρωπος ένοιωσε μέσα του τό δυνατώτερο τό πρόσταγμα γιά πνευματική άνοδο. Καί ξεκινώντας άπό τήν πιό χαμηλή μορφή τής χειρωνακτικής δουλειάς, άγωνίστηκε γιά νά ελαττώση τά δεσμά του — χρονικά καί ενεργειακά — γιά νά μπορέσει νά καλλιεργήσει ένσυνείδητα τήν αύτο-εξέλιξή του. Μένει στό μέλλον ν' άποδείξει άν ή ύλική εύημερία καί ή πνευματική άνοδος στήν όποία ώδήγησαν οί έργατικοί άγῶνες τοποθετήθηκαν σωστά μέσα στά ίστορικά καί κοινωνικά πλαίσια τής άνθρώπινης ίστορίας. Μένει στό μέλλον νά μᾶς δείξει άν ό χρόνος πού ό άνθρωπος άποδέσμευσε μέ τούς άγῶνες του, άξιοποιεῖται μέ τόν σωστό κι έπικοδομητικό τρόπο. Καί τό μέλλον κρατᾶ τήν άπόδειξη γιά τήν όλοκληρωτική μετάπλαση τής έπάρατης άναγκαιότητας, τής έργασίας, σέ ένα άπλό έργαλείο στά χέρια τού άνθρώπου. Ένα έργαλείο πού μέ τή σωστή χρήση μπορεῖ νά όδηγήση τόν άνθρωπο σέ καταστάσεις ήθικής καί πνευματικής πλήρωσης, κι ϊσως άκόμη, στό άπώτερο μέλλον, στόν χαμένο παράδεισο τής παντογνωσίας καί τής τελειότητας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

ΥΠΟΘΕΣΗ ΧΕΡΣΤ - ΒΙΑ ΚΑΙ ΝΕΙΑΤΑ

6.5.74

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σύμφωνα μὲ προβλέψεις ὁρισμένων κοινωνιολόγων ὁ δείκτης τῆς βίας στὴν Ἀμερικὴ εἶναι τόσο ἀνησυχητικὸς σήμερα ποὺ σὲ λίγα χρόνια πολλὲς ἀπὸ τὶς Ἀμερικανικὲς μεγαλουπόλεις θὰ εἶναι ἐντελῶς ἀνασφαλεῖς. Καὶ οἱ ἀσφαλεῖς περιοχὲς θὰ εἶναι ὁρισμένες μόνο καὶ ἐντοπισμένες. Φυσικὰ μπορεῖ νὰ πρόκειται γιὰ ὑπερβολικὴ ἀνησυχία ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὶς ἐνδείξεις ποὺ ὑπάρχουν στὴν Ἀμερικανικὴ κοινωνία ὅπου «Τὰ ρολόγια καταγράφουν ἕνα ἔγκλημα κάθε μιὰ ὥρα, ἕνα βιασμὸ κάθε 23 λεπτά, μιὰ ἐπίθεση κάθε 2½ λεπτὰ καὶ μιὰ διάρρηξη κάθε 27 δευτερόλεπτα». Αὐτὴ τὴν εἰκόνα μᾶς δίνει ἡ ἔκθεση «Τὸ ἔγκλημα στὶς Ἡνωμ. Πολιτεῖες τοῦ 1965».

Ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅμως οἱ ἐνδείξεις αὐτὲς ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφίστανται, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε — λόγω ἐλλείψεως στατιστικῶν στοιχείων — ὅτι πυκνώνουν. Καὶ γιὰ νὰ πάρουμε ἕνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τῆς ἀνασφάλειας ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν Ἀμερικανικὴ Πολιτεία ἀναφερόμαστε στὴν ἐπιδρασὴ ποὺ εἶχε σ' ἕνα στρῶμα τῆς κοινωνίας τὸ πρόσφατο ἐπεισόδιο τῆς Πατρίτσια Χέρστ, κόρης πολυεκατομμυριούχου:

«Ἀλλαγμένες Συνήθειες» — ἀναγράφει τὸ περιοδικὸ Τάιμ τῆς 29ης Ἀπριλίου σὲ εἰδικὸ ἄρθρο ἀφιερωμένο στὴν ὑπόθεση Χέρστ. Καὶ διασαφηνίζει:

«Ἡ τραγωδία Χέρστ, ἔχει ἀναγκάσει μερικοὺς Ἀμερικανοὺς μὲ ἰδιαίτερα ὑψηλὰ εἰσοδήματα νὰ τοὺς δώσουν εἰδικὴ σημασία στὴν προσωπική τους ἀσφάλεια. Μερικοὶ ἔχουν προσλάβει σωματοφύλακες. Ἄλλοι ἔχουν ἀγοράσει σκύλλους - φύλακες κι' ἄλλοι ἔχουν ἐγκαταστήσει στὰ σπίτια τους μηχανισμοὺς γιὰ τὴν σήμανση κινδύνου. Κι' ἀκόμη ἄλλοι ἔχουν ἀλλάξει τὶς συνήθειές τους γιὰ νὰ παραπλανοῦν τοὺς ἐπιθετικούς. Στὸ Ντητρόϊτ μερικοὶ οἰκονομικοὶ μεγιστᾶνες ἔχουν τροποποιήσει τὰ δρομολόγια καὶ τὶς ὧρες ἀναχώρησης καὶ ἄφιξης τους στὴν ἐργασία τους».

Ἕνα ἀπὸ τὰ σημερινὰ κύματα βίας (μετὰ τὴν Χέρστ) φαίνεται νὰ εἶναι στραμμένο στὴν πιὸ εὔπορη τάξη τῆς Ἀμερικανικῆς κοινωνίας. Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ κῦμα τὸ ὁποῖο συνδέεται μὲ ὁμάδες ὅπως εἶναι αὐτὴ ποὺ αὐτοτιτλοφορεῖται S. L. A. (Symbionese Liberation Army). Μιὰ ὁμάδα ποὺ κάθε ἄλλο παρὰ «στρατὸς» εἶναι, σύμφωνα μὲ ὁρισμένους ἀνταποκριτές, ποὺ τὴν θεωροῦν μιὰ συλλογὴ ἀπὸ 24 περίπου ἀλιτήριους τρομοκράτες, νέες καὶ νέους, προβληματικούς, καὶ συγχισμένους, οἱ ὁποῖοι ἐνεργοῦν αὐθαίρετα κι' ἐγκληματικὰ ὅπου πιστεύουν ὅτι παρατηρεῖται ἀδικία ἢ καταπίεση.

Δὲν θὰ ἐπιχειρήσουμε ἀνάλυση τῆς ἰδίας τῆς τρομοκρατικῆς ὀργάνωσης, οὔτε καὶ τῆς καθαυτὸ ὑποθέσης Χέρστ. Οἱ συνθῆκες ὅμως καὶ οἱ ἐξελίξεις τῆς ἀπαγωγῆς τῆς πολυφερνης κληρονόμου ἀποτελοῦν θέμα γιὰ σκέψη γύρω ἀπὸ τὰ προβλήματα καὶ τὶς ἀντιδράσεις τῆς Ἀμερικανικῆς νεολαίας.

Ὅρος τῶν ἀπαγωγέων τῆς Χέρστ ἦταν νὰ διανεμηθῆ δωρεὰν τροφὴ στοὺς φτωχοὺς κατοίκους τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἀπὸ τοὺς γονεῖς της. Αὐτὸ ἔγινε καὶ μὲ τὸ παραπάνω: Τρόφιμα κάπου $2.3 ἑκατομμυρίων δολλαρίων διενεμήθησαν ἀπὸ τοὺς γονεῖς της. Παρ' ὅλ' αὐτά, ἀντὶ νὰ ἀκολουθήσει ἡ ἀπελευθέρωσή της, ἀκολούθησε ἡ ληστεία τῆς Τράπεζας «Χιμπέρνια» στὸν Ἅγιο Φραγκίσκο, μὲ ἐνεργὸ συμμετοχὴ τῆς Χέρστ. Συμμετεῖχε κάτω ἀπὸ πίεση καὶ ἀπειλὴ ὅπλου; Τῆς εἶχαν κάνει ἐγκεφαλικὴ πλύση γύρω ἀπὸ τοὺς στόχους, τὰ ἐλατήρια καὶ τὶς ἀξίες τῆς ὀργάνωσης; Ἢ εἶχε ἡ ἴδια λογικὰ ἀσπασθῆ τοὺς στόχους τῆς ὀργάνωσης ἀφοῦ τοὺς ἄκουσε καὶ τοὺς μελέτησε; Ἀκόμα δὲν ἔχει δωθεῖ ἀπάντηση στὰ ἐρωτήματα. Κι' ὅλες οἱ ἐκδοχὲς παραμένουν εἰκασίες.

Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ παραμένει θετικὸ καὶ γνωστὸ εἶναι ἡ ἴδια ἡ ὀργάνωση σὰν ἐκδήλωση τῆς Ἀμερικανικῆς νεολαίας — ἢ μιᾶς μερίδας της ἔστω.

Μιὰ μερίδα καὶ πάλιν — πολὺ πιὸ μεγάλη ἀσφαλῶς εἶναι κι' ἐκείνη ποὺ χρησιμοποιεῖ ναρκωτικά. Ἄλλη μιὰ μερίδα καὶ πάλιν, αὐτὴ ποὺ ἀνήκει σὲ μυστικιστικὲς, σατανιστικὲς ὀργανώσεις ποὺ καταπιάνονται μὲ τὴν μαῦρη μαγεία καὶ καταλήγουν στὸ ἔγκλημα, στὴν σεξουαλικὴ ἀσυδοσία.

Φυγή, λοιπόν, τὸ φαινόμενο. Πυκνὰ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Παντοῦ ἡ ἀνησυχία, ἡ ἀστάθεια, ἡ ρευστότητα στοὺς κοινωνικοὺς σχηματισμούς.

Πνεῦμα ἐπανάστασης κι' ἀνταρσίας, πνεῦμα ἄρνησης, ὅμως. Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν προβλημάτων μὲ τὴν παθητικὴ φυγὴ στὰ ναρκωτικά. Στὴν ὕπνωση τῶν παραισθήσεων, τῶν φαντασιώσεων, τῆς ὑποκειμενικῆς ἀπόλαυσης καὶ τῆς «διεύρυνσης τῆς συνείδησης» μακρυὰ ἀπὸ τὰ καυτὰ προβλήματα ποὺ προκαλοῦν, ἐρεθίζουν, φωνασκοῦν. Κι' ἡ ἐνεργητικὴ φυγή; Ἡ τρομοκρατία. Τὸ ὀργανωμένο ἔγκλημα, στὸ ὄνομα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, τῆς κοινωνικῆς ἀπελευθέρωσης. Λεφτὰ καὶ τρόφιμα στοὺς φτωχούς. Φόνος γιὰ τὴν καταπίεση τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας: Ἡ S.L.A. σκότωσε τὸν Γυμνασιάρχη Μάρκους Φόστερ γιατὶ ζήτησε **νὰ ἐπιβάλει στοὺς μαθητὲς ἑνὸς σχολείου νὰ φέρουν** ταυτότητες, γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς βίας. Ἄρνηση πάνω σ' ἄρνηση.

Ὁ Τολστοϊ ἀπέρριπτε τὴν βία σὰν μέσο γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἕνας κύκλος βίας δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὁδηγήσει στὴν βία καὶ πάλιν, μέχρι νὰ ξεψυχήσει ἢ νὰ ἐκφυλισθεῖ κι' ὁ τελευταῖος ἀπόηχος τῶν ἐκρήξεων καὶ τῶν μαχῶν. Ἡ ὑποστήριξη γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἢ κοινωνικὴ ἀναγκαιότητα τῶν ἐπαναστάσεων δὲν λείπει, κι' οὔτε στερεῖται λογικῶν ἐπιχειρημάτων. Ὅμως στὴν προκειμένη περίπτωση δὲν πρόκειται κἂν γιὰ μιὰ τέτοια μαζικὴ ἐκδήλωση. Πρόκειται γιὰ τὸ ἀξιολύπητο φαινόμενο νέων ἀνθρώπων συγχισμένων, προβληματισμένων, ἀγχομένων ἀπὸ τὰ κενὰ ποὺ παρατηροῦν στὸ κοινωνικό τους σύνολο. Καὶ στὴν ἀνημπορία τους νὰ πολεμήσουν σωστὰ κι' ἐπικοδομητικὰ γιὰ τὴν ἐξαφάνιση ἢ τὴν μείωση τῶν κενῶν αὐτῶν συνθέτουν τὸ στὴν ἀντι-κουλτοῦρα τῆς αὐτοκαταστροφῆς Φαρμακώνουν τὸ μυαλό, θολώνουν τὴν διαύγεια τῶν αἰσθήσεων μὲ τὴν μαριχουάνα, τὸ ὄπιο, τὸ L.S.D. Ἢ στρέφονται ἐγκληματικὰ μὲ τὸ μῖσος καὶ χολὴ ἐνάντια σ' αὐτοὺς ποὺ θεωροῦν προλάτες τῆς κοινωνικῆς κι' οἰκονομικῆς ἀνισότητας.

Στὴν ὑπόθεση Χέρστ βρίσκουμε σὲ μικρογραφία ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὸ πρόβλημα τῆς σημερινῆς Ἀμερικανικῆς νεολαίας. Τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν ἔνταξη στὴν ὁμάδα. Τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν καταπολέμηση αὐτῶν ποὺ θεωροῦν ὑπεύθυνους γιὰ σύγχρονα τοὺς προβλήματα. Καὶ τὴν ἀδίστακτη χρήση ὁποιου μέσου — καὶ τῆς βίας — γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν στόχων τους.

Νοσοῦν, λοιπόν, τὰ νειάτα στὴν ὑπερατλάντεια χώρα τῶν αὐριανῶν ὑπερ-ἐγκεφάλων καὶ τῶν σημερινῶν διασημανθρώπων; Θάταν ἄδικη σαρωτικὴ ὑπερβολὴ ἡ δήλωση. Ὅμως ἀγωνιοῦν. Τρικυμιάζονται. Ζοῦν ἔντονα καταστάσεις καὶ συνθῆκες. Μ' ἔνταση κι' ὀξύτητα ποὺ λείπουν συχνὰ ἀπὸ τὴ νεανικὴ ζωὴ ἄλλων χωρῶν. Στὴν ἐπαγρύπνησή τους ὅμως αὐτὴ περιέρχονται ἀντιφάσεις, σὲ ὀλισθήματα, σὲ σφάλματα ποὺ ὑπονομεύουν τὴν προσφορὰ καὶ τὴν ἀξία τους. Καταβαραθρώνουν τὸν ρόλο καὶ τὸ ἀνάστημά τους, παραμορφώνουν κι' ἀκρωτηριάζουν τὸν προορισμό τους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

13.5.74 Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΑΓΝΗΣ Μ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ: Λάρνακα, ἡ Παλιὰ Σκάλα

Μιὰ ὀπτικὴ ἀνάμνηση, εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς Λάρνακας, ὅπως τὴν δίνει ἡ Κα Μιχαηλίδου. Μιὰ ἀναδρομὴ στὴ Λάρνακα τῆς ρωμαντικῆς ἐποχῆς ὁπου ἡ ἡσυχη διάθεση, τὸ κλίμα τῆς ἀπόσπασης καὶ ἡ διατήρηση μιᾶς αὐτοτέλειας ἦσαν καταξιωμένες συνθῆκες γιὰ τὴν ἐποχὴ καὶ τὶς κοινωνικές της καταστάσεις. Σήμερα ἡ ἀπόσπαση αὐτὴ κι' ἡ ἀξιοπρέπεια ἴσως νὰ θεωροῦνται παληὰ ἴχνη μόνο χωρὶς τὸ σύγχρονο ὑπόβαθρο. Ἀναφορὲς χωρὶς τὸ σημερινὸ ἐρεισμα.

Ἡ περιγραφὴ ὅμως μιᾶς Λαρνακας στὴν ἀκμὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς προσφορᾶς της, μὲ ὅλο τὸν παληό της πλοῦτο καὶ τὸν ἰδιότυπο χαρακτήρα της ἀποτελεῖ πάντα μιὰ εὐχάριστη ὅσο καὶ ζωντανὴ ἀναδρομή. Ἡ νοσταλγία γεμίζει τὶς σελίδες τῆς παληᾶς Σκάλας. Μιὰ νοσταλγία συνδυασμένη μὲ τὴ στοργὴ καὶ τὴ συμπάθεια γιὰ τὰ χαμένα χρόνια τῆς σεμνῆς Πολιτείας.

Ἡ Ἀγνὴ Μιχαηλίδου εἶδε τὴν Λάρνακα μέσα ἀπὸ ἕνα διπλὸ πρίσμα. Τὴ Λάρνακα τῶν μνημείων, τῶν γεγονότων, τῶν μορφῶν τοῦ παρελθόντος, καὶ τὴ Λάρνακα ὅπως τὴν χρωματίζει ἡ ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον της γιὰ τὴν πόλη. Καὶ τὰ δυὸ πρίσματα φτειάχνουν μιὰν ὁμορφη εἰκόνα σ' ἕνα πλάνο πολύπτυχο, πλούσιο. Ἕνα πλάνο ποὺ καλύπτει τὴν θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τῆς πόλης, τὰ μέσα ἐπικοινωνίας, τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν βιομηχανία, ὡς τὸ πρῶτο τέταρτο περίπου τοῦ αἰῶνα μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΗΛΙΑΔΗ: «Ἡ Μεθοδολογία τῆς Ἱστορίας καὶ τὰ προβλήματά της ὡς Ἱστορικῆς Ἐπιστήμης»

Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Γεωργίου Σ. Ἡλιάδη ἔγινε σὰν εἰσηγητικὴ ὁμιλία γιὰ τοὺς φιλολόγους τῶν Δημοσίων καὶ Ἰδιωτικῶν Σχολῶν Μέσης Παιδείας τῆς Ἐπαρχίας Παφου.

Στὴν μελέτη αὐτὴ ὁ κ. Ἡλιάδης θίγει πολλὰ συναφῆ σημεῖα, κάνει ἀναφορὰ στὰ προσόντα τοῦ καθηγητῆ τῆς Ἱστορίας, τὰ τοποθετεῖ σὲ ὁμοια μοῖρα μὲ ἐκεῖνα τοῦ ἱστορικοῦ: «ἱστορικὸν αἰσθητήριο», «νοῦν φιλοσοφικόν», βαθειὰ γνώση τῶν πηγῶν, γνώση τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν κ.ὰ.

Ἐπίσης θίγει πρακτικώτερες πλευρὲς τῆς μεθοδολογίας τῆς ἱστορίας ὅπως εἶναι ἡ ὀργάνωση συστημάτων γιὰ τὴν μετάδοση καὶ ἐμπέδωση ἱστορικῶν γνώσεων. Οἱ πρακτικὲς αὐτὲς πλευρὲς ἀναφέρονται σὲ σημεῖα τῆς προσέγγισης τοῦ καθηγητῆ στὴν τάξη, στὸ θέμα του, ὅπως τὰ ἀκόλουθα:

Σύντομη Εἰσαγωγὴ — Ἑρμηνεία τοῦ ὀνόματος — «Ἱστορία» — Μέθος τῆς Ἱστορίας καὶ μεθοδολογικὰ προβλήματα — Διαίρεση τῆς Ἱστορίας — πηγὲς τῆς Ἱστορίας καὶ βοηθήματα.

Ἄλλη μιὰ πρακτικὴ διάσταση τὴν ὁποίαν θίγει ὁ μελετητὴς εἶναι καὶ τὰ μέσα ἢ οἱ τρόποι διδασκαλίας τῆς ἱστορίας ὅπως ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὶς συνθῆκες σήμερα στὰ Κυπριακὰ σχολεῖα Μέσης Παιδείας.

ΜΑΧΗΣ ΚΑΡΟΥΖΗ: Σύγχρονα προβλήματα καὶ τρέχουσαι ὑποθέσεις (Σημειώσεις)

Μὲ ὕφος συνοπτικόν, συνέπειαν καὶ σαφήνειαν, ἡ κα Καρούζη προσφέρει ἕνα καλόδεχτο βοήθημα στοὺς μαθητὲς τῆς Δ΄ καὶ Ε΄ τάξης τῶν Τεχνικῶν Σχολῶν. Τὸ βοήθημα αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐμπεριστατωμένες σημειώσεις γύρω ἀπὸ θέματα «ἐπικαίρου σπουδαιότητος». Ὁ τρόπος διατυπώσεως καὶ ἡ ὅλη δομὴ τῶν διαφόρων θεμάτων ἀποτελοῦν μιὰ θετικὴ πηγὴ γιὰ σκέψη καὶ προβληματισμὸ ἀπὸ μέρους τῶν μαθητῶν.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ θέματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Αἱ προοπτικαὶ ἀναπτύξεως τῆς Κυπριακῆς Βιομηχανίας — Αἱ προοπτικαὶ ἀναπτύξεως τοῦ Κυπριακοῦ τουρισμοῦ — Τὸ ὑδατικὸν πρόβλημα ἐν Κύπρῳ — Οἱ Ἀγροτικοὶ Οἰκισμοὶ τῆς Κύπρου καὶ τὸ μέλλον των.

Κάθε ἑνότητα ἐπιστεγάζεται μὲ σχετικὲς ἐρωτήσεις.

Ἀρχιμ. ΦΩΤΙΟΥ Σ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ: Ὁ Μέγας Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας Α΄

"Ενα πορτραῖτο τοῦ ἐκλειπόντος Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τοῦ Α΄, εἶναι ἡ σύντομη αὐτὴ ἔκδοση τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Φώτιου Σ. Κων)τινίδη.

Τὸ πορτραῖτο αὐτὸ περιλαμβάνει σύντομον βιογραφικὸ σημείωμα τῶν κυριωτέρων σταθμῶν στὴ ζωὴ καὶ στὴν σταδιοδρομία τοῦ Πατριάρχη, καθὼς καὶ σχόλια γύρω ἀπὸ τὴν μορφὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Πατριάρχη. Στὴν ἑνότητα αὐτὴ γίνεται μνεία τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων καὶ τοποθετήσεων τοῦ Πατριάρχη, καὶ ἀντιλήψεις πλατειὲς καὶ σύγχρονες μὲ τὰ τρέχοντα προβλήματα καὶ παγκόσμιες τάσεις:

...«Αἱ Ἐκκλησίαι πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἑνωθοῦν. Ἐὰν γίνῃ τρίτος παγκόσμιος πόλεμος, ἡ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας θὰ εἶναι τεραστία».

Ἡ ἔκδοση συμπληρώνεται μὲ σειρὰ φωτογραφιῶν ποὺ εἶναι παρμένες ἀπὸ διαφορες φάσεις τῆς ζωῆς τοῦ Πατριάρχη.

ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Πορτοκάλια 1974, Ἀμμόχωστος

Μιὰ πολυσέλιδη εἰκονογραφημένη ἔκδοση μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ φετεινοῦ Φεστιβὰλ Πορτοκαλιοῦ στὴν Ἀμμόχωστο, καταπιάνεται μὲ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν ἐσπεριδοειδῶν καὶ τὴν παραγωγή τους στὴν Κύπρο.

Περιέχει σύντομους χαιρετισμοὺς ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Γεωργίας καὶ Φυσικῶν Πόρων, Δρα Ὀδυσσέα Ἰωαννίδη, τὸν Ὑπουργὸν Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας κ. Μιχ. Γ. Κολοκασίδην, ἄρθρα γιὰ τὰ Ἐσπεριδοειδῆ τῶν κ.κ. Ρογ. Χρ. Μιχαηλίδη, Α. Παναρέτου, Μιχ. Ἀγκαστινιώτη καὶ Παναγιώτη Λ. Μιχαηλίδη.

Στὴν ἔκδοση περιέχεται ἐπίσης τὸ καλλιτεχνικὸ πρόγραμμα τῶν ἑορτασμῶν ποὺ ἔγιναν μέσα τοῦ περασμένου Μάρτη.

● Ἡ Ἀργώ. Ἐτησία ἐκδοσις τῶν Μαθητῶν τοῦ Λανιτείου Γυμνασίου Λεμεσοῦ. Ἡ ἔκδοση αὐτή, ἡ δέκατη, γιὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1972—73. Περιέχει μελετήματα, ποιήματα, παροιμίες, διηγήματα.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

17η ΜΑΪΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 20 Μαΐου 1974

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΟΡΥΦΟΡΟΙ : ΕΛΠΙΔΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Φέτος ἐγιορτάσθηκε γιὰ ἑκτη φορὰ ἡ Παγκόσμια Ἡμέρα Τηλεπικοινωνιῶν. Ἡ ἐπέτειος, ὀργανωμένη ἀπὸ τὸν Διεθνῆ Σύνδεσμο Τηλεπικοινωνιῶν ποὺ ἱδρύθηκε στὴ Γενεύη τὸ 1865 τηρήθηκε σ' ὅλο τὸν κόσμο μὲ προβολὲς ταινιῶν, διαλέξεις καὶ πολλὴ δημοσιότητα γύρω ἀπὸ τὴν σημασία τῶν ἐπικοινωνιῶν στοὺς οἰκονομικούς, κοινωνικοὺς καὶ πολιτιστικοὺς τομεῖς.

Εἶναι γεγονὸς ἀδιαμβισβήτητο ὅτι ἡ ἀνάπτυξη καὶ διάδοση τῶν τηλεπικοινωνιῶν ἔχει δημιουργήσει ἕνα ὁλόκληρο σύγχρονο κόσμο τεχνολογικῆς κουλτούρας. Τὰ προηγούμενα ἔθνη, κρατώντας τὴν πρωτοπορία καλλιεργοῦν ἀσταμάτητα ὅλες τὶς δυνατότητες ποὺ προσφέρουν τὰ μέσα ἠλεκτρονικῆς ἐπικοινωνίας. Ἕνα παράδειγμα εἶναι αὐτὸ τῆς Καλωδιακῆς Τηλεόρασης ποὺ στὴν Ἀμερικὴ χρησιμοποιεῖται ὅλο καὶ πιὸ πολὺ γιὰ σκοποὺς ἐκπαιδευτικούς, πολιτιστικοὺς ἀλλὰ καὶ πρακτικοὺς — ὅπως εἶναι ἡ τελειοποιούμενη μεθοδος τῆς διπλῆς ἐπικοινωνίας, μεταξὺ Στούντιο καὶ θεατοῦ, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ θεατοῦ καὶ Στούντιο.

Στὶς χῶρες ὑπὸ ἀνάπτυξη οἱ τηλεπικοινωνίες διαδραματίζουν ἀκόμα σημαντικώτερο ρόλο. Ἀποτελοῦν ἕνα πανίσχυρο κι' ἀκατανίκητο μέσο γιὰ τὴν ἀπαγκίστρωση τῶν λαῶν ἀπὸ παλαιότερες ἀντιλήψεις καὶ τὸν προσανατολισμό τους σ' ἕνα πιὸ ἐκμοντερνισμένο τρόπο ζωῆς. Ἡ ἐποχή μας, ἐποχὴ ἐκρηξεως στὸν πληροφοριακὸ τομέα ἔχει καὶ τὰ ἀνάλογα μέσα στὴν διάθεση της γιὰ τὴν διάδοση αὐτῶν τῶν πληροφοριῶν. Καὶ τὰ μέσα αὐτὰ περνοῦν συστηματικές, ραγδαῖες ἐξελίξεις τόσο στὴν τεχνολογία τους, ὅσο καὶ στὸν ρόλο ποὺ μποροῦν νὰ παίζουν στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Μιὰ τέτοια ἐξέλιξὴ στὴ διπλὴ της διάσταση ἀφορᾶ στοὺς τηλεπικοινωνιακοὺς δορυφόρους. Ὅταν στὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας '60—'70, οἱ δορυφόροι αὐτοὶ ἦταν πιὸ ὑλοποιημένη πραγματικότητα, ἡ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, τὸ 1961 διὰ τῆς ἀποφάσεως ἀρ. 1721, καθόριζε τὶς ἐλευθερίες τῶν ἐθνῶν στὸ Διάστημα: «Τὸ διάστημα καὶ τὰ οὐράνια σώματα εἶναι ἐλεύθερα γιὰ ἐξερεύνηση καὶ χρήση ἀπ' ὅλα τὰ κράτη, σύμφωνα μὲ τὸν διεθνῆ νόμο καὶ δὲν ὑπόκεινται σὲ ἐθνικὴ οἰκειοποίηση».

Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες, πρωτοπόρες στὸν τεχνολογικὸ τομέα, ἀκολούθησαν τὸ 1962 μὲ συναφὲς Νομοσχέδιο ἀπὸ τὴν Βουλή. Σύμφωνα μὲ τὸ Νομοσχέδιο αὐτὸ ἡ Ἀμερικὴ σὲ συντονισμὸ καὶ συνεργασία μὲ ἄλλες χῶρες θὰ ἐγκαθίδρυε ἕνα ἐμπορικὸ σύστημα τηλεπικοινωνιακῶν δορυφόρων, σὰν μέρος διεθνοῦς δικτύου ἐπικοινωνιῶν. Στόχοι τοῦ συστήματος θὰ ἦταν ἡ ἀνταπόκριση σὲ δημόσιες ἀνάγκες καὶ σὲ ἐθνικοὺς στόχους ὅλων τῶν χωρῶν συνεισφέροντας ἔτσι στὴν παγκόσμια εἰρήνη καὶ κατανόηση.

Ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφέας Τζόζεφ Κόνραντ κάποτε ἔγραφε: «Αὐτὸ ποὺ θέλουν πραγματικὰ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι κάποιο εἶδος ἢ κάποια φόρμουλα εἰρήνης».

Ὁ Σύνδεσμος Τηλεπικοινωνιακῶν Δορυφόρων ποὺ ἱδρύθηκε τὸ 1963, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τῆς Ἀμερικανικῆς Βουλῆς πάνω στὸ θέμα, ἀποτελεῖ ἕνα χαρακτηριστικὸ ἴσως δεῖγμα μιᾶς τέτοιας φόρμουλας γιὰ τὴν διεθνῆ εἰρήνη.

Οἱ διεθνεῖς συμβάσεις διακινοῦνται συστηματικὰ ἀπὸ πολιτικὰ συμφέροντα. Στὴν περίπτωση αὐτὴ καὶ στὶς περιπτώσεις τῶν δυὸ Διεθνῶν Συμφωνιῶν ποὺ ἀκολούθησαν τὴν ἵδρυση τοῦ πρώτου Συνδέσμου, τὰ κριτήρια ποὺ βάρυναν στὴ συμμετοχὴ κάθε χώρας ἦταν πιὸ πολὺ οἰκονομικά.

Ἔτσι τὸ 1965 στὰ Δυτικὰ τῆς Βραζιλίας, πάνω ἀπὸ τὸν Ἰσημερινὸ λειτουργοῦσε ὁ πρῶτος δορυφόρος (Early Bird), μὲ τὴν συμμετοχὴ 46 χωρῶν ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες ἡ Βραζιλία, ὁ Καναδᾶς, ἡ Ἀμερικὴ, ἡ Ἰνδία, τὸ Πακιστάν, ἡ Κεϋλάνη, ἡ Ἰνδονησία, ἡ Κίνα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χωρῶν ποὺ συμμετέχουν σήμερα ὁλοένα αὐξάνεται. Καὶ μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1967 ἡ Σφαῖρα εἶχε πλήρη κάλυψη ἀπὸ διάφορα συστήματα τηλεπικοινωνιακῶν δορυφόρων.

Τὰ μικροκύματα τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ πεδίου συχνότητος μὲ δίκαιη καὶ συμφωνημένη καταχώρηση διενώνουν τοὺς ὠκεανοὺς καὶ τὶς ἠπείρους. Τὸ τηλεφώνημα, τὸ τηλεγράφημα, τὸ τηλεοπτικὸ πρόγραμμα ποὺ φτάνει ἑκατομμύρια κατοίκους τοῦ πλανήτη μέσω τῶν διαστημικῶν τηλεπικοινωνιακῶν σταθμῶν ἔχουν ἄφθονα ἐμφανῆ προτερήματα, τόσο ἀπὸ πλευρᾶς διεθνοῦς συνεργασίας, ὅσο καὶ ἀπὸ πλευρᾶς ἐθνικῶν συμφερόντων.

Ὁ οἰκονομικὸς συναγωνισμὸς ἀνάμεσα στὰ ἰδιαίτερα τηλεπικοινωνιακὰ συστήματα τῶν κρατῶν ὑποκαθίσταται ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ συνεργασία. Καὶ ἀπὸ πρακτικὴ πλευρὰ κάθε κράτος μέλος συνδέεται ἀπ' εὐθείας μὲ ὁποιανδήποτε χώρα στὴν ὁποία ὁ δορυφόρος εἶναι ὁρατός.

Στὰ ἀναπτυσσόμενα κράτη πολλὰ μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν μέσω τῶν δορυφόρων. Οἱ ὑπηρεσίες ἑνὸς κέντρου ἠλεκτρονικῶν ἐγκεφάλων, γιὰ παράδειγμα, ἀπὸ ἄλλη χώρα ἢ προγράμματα ἐκπαιδευτικοῦ περιεχομένου ἀπὸ ἄλλη χώρα. Ὁ Ἰντελσατ σήμερα ἐνώνει τὰ δυὸ ἡμισφαίρια. Στὴν Ἀμερικὴ ὅμως ἔχει ἤδη ἀρχίσει μιὰ νέα ἐποχή. Ἡ ἐποχὴ τοῦ ἐγχώριου δορυφόρου. Ἡ ΝΑΣΑ ἔχει ἤδη ἐγκαινιάση πειραματικὲς ἐκπαιδευτικὲς ἐκπομπὲς ποὺ ἑνώνουν τὴν Ἀλάσκα μὲ τὶς ἄλλες Πολιτεῖες τῆς χώρας. Ἔτσι ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀπρόσιτα λόγω γεωγραφικῶν ἐμποδίων σὲ μερικὲς Πολιτεῖες, μὲ σύνδεση μὲ τὸν δορυφόρον, καθίστανται προσιτά.

Γιὰ τὸ παρὸν τὸ πρόβλημα στὴν σύνδεση μὲ τὸν δορυφόρο Ἰντελσατ ἢ ἐγχώριο, εἶναι ἀπόλυτα οἰκονομικό. Κάθε χώρα μπορεῖ νὰ συνδέει ἢ τοὺς ἰδιωτικοὺς ἢ τοὺς κρατικοὺς της σταθμοὺς μὲ τὰ σήματα τοῦ δορυφόρου χωρὶς τὴν διασάλευση τοῦ ἀπροσδόκητου μηνύματος ἢ τῆς ἀπρόσμενης ἐκπομπῆς. Ἀφοῦ τὸ περιεχόμενο τῶν προγραμμάτων ἄλλων σταθμῶν ἄλλων χωρῶν εἶναι περίπου γνωστὸ καὶ ἀφοῦ περνᾶ ἀπὸ τὸν γήϊνο σταθμὸ κάθε χώρας πρὶν φτάση τὸν τηλεθεατὴ στὸ σπίτι του, ἡ τάξη τῶν πραγμάτων κι' ὁ ἔλεγχος στὸ περιεχόμενο τῶν πληροφοριῶν τηροῦνται.

Μὲ τὴν τεχνολογικὴ ὅμως ἐξέλιξη ὑπάρχει μιὰ ἄλλη πιθανὴ πραγμάτωση: Ἡ ἄμεση μετάδοση απο τοὺς τηλεπικοινωνιακοὺς σταθμοὺς στὴν οἰκιακὴ συσκευή. Τότε οἱ προοπτικὲς διαφοροποιοῦνται. Ὁ πληθυσμὸς τῆς κάθε χώρας μπορεῖ ν' ἀποτελέση πεδίο προπαγάνδας ἀπὸ τὶς ὑπερδυνάμεις ποὺ θέλουν δική τους τὴν ἀνθρώπινη σκέψη.

Ὅμως γιὰ τώρα ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι ἄμεσος. Κι' οἱ διαστημικοὶ Τέλσταρ, ὁ Κόμστατ, ὁ Ἰντελστατ προσφέρουν ὑπηρεσίες στὶς τηλεπικοινωνίες ποὺ συμβάλλουν στὴν παγίωση τῆς παγκόσμιας συνεργασίας καὶ εἰρήνης. Ἀκόμα σήμερα ἡ τεχνολογία μιλᾶ θετικά.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Βιβλιογραφία:

1. Frank W. Norwood : "Satellites and ITV", Educational & Industrial Teievision, March 1974.

2. Amitai Etzioni : "Cable TV: Instant Shopping or Participatory Technology", Social Policy, Nov. - Dec., 1971.

3. Walter B. Emery, ed.: National and International Systems of Broadcasting, 1969.

«Κύπρος», Δευτέρα, 27 Μαΐου 1974

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μιὰ σειρὰ ἀπὸ ποιητικὲς ἐκδόσεις παρουσιάζουμε σήμερα, δουλειὰ δόκιμων καὶ λιγώτερο γνωστῶν λογοτεχνῶν. Ἡ ποίηση ἐξ ἄλλου ἀνθεῖ στὸν τόπο μας πολὺ περισσότερο ἀπ' ὁποιονδήποτε ἄλλο λογοτεχνικὸ εἶδος. Ἴσως ἡ λειτουργικότητα τοῦ συναισθήματος ποὺ πρέπει νὰν' πλούσια καὶ πρωταρχικὴ γιὰ νὰ δωθῆ ἡ ποίηση, νὰ βρίσκει πρόσφορο πεδίο στὸ Μεσογειακὸ ψυχο-γοητικό μας πλέγμα.

Οἱ πιὸ ὀργανωμένες μορφὲς τῆς διαλογικῆς δημιουργίας εἶναι πιὸ εὔκολες ἢ φυσικὲς σὲ κλίματα γεωγραφικὰ καὶ πνευματικὰ μὲ πλαίσιο πιὸ ψυχρὰ ἐγκεφαλικὸ καὶ πιὸ ἐγκαφαλικὰ ὀργανωμένο. Τὸ μεθύσι τοῦ λόγου ποὺ λέγεται ποίηση εἶναι ὅμως πάντα πλούσιο δικό μας λογοτεχνικὸ πανηγύρι.

Ξάνθου Λυσιώτη:

«ΑΣΦΟΔΕΛΟΙ»

Σ' ἕνα γνωστὸ καθιερωμένο κλίμα εὐαισθησίας καὶ λεπτῆς ρωμαντικῆς ὁμορφιᾶς κινοῦνται κι' οἱ στίχοι τοῦ Ξάνθου Λυσιώτη. Ἕνα μυστικὸ δέσιμο τοῦ ποιητῆ μὲ τὴ φύση καὶ μὲ τὰ πράγματα πλέκει τοὺς ἰστούς του μέσα ἀπὸ λέξεις εὐήχες, διαλεγμένες. Καὶ ὁ ἦχος: μιὰ μουσικὴ γεμάτη δειλινὰ χρώματα καὶ ἐσπερινὴ ἁρμονία.

«Στὸ λειμῶνα ποὺ ἐβούλιαζαν
οἱ ρωγμὲς τοῦ σύθαμπου,
κρῆνες λευκὲς ἀναβλύζουνε οἱ
(ἀσφόδελοι.
Εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἐπίκλησης,
ἡ ὥρα ποὺ σταράζει τὴν πίκρα
(τῶν κραδασμῶν».

Μιὰ ρέμβη, μελαγχολικὴ καὶ βαθειὰ ἁπλώνει παντοῦ ἀδιόρατα τὸ πέπλο της, σμίγοντας ταιριαστὰ τὸ στίχο μὲ τὴν σκέψη τοῦ ποιητῆ:

«Καμμιὰ φωνὴ δὲν χάνεται στὸ
(τόξο τῶν ἀγέρηδων,
μήτε πουλιοῦ λαλιὰ στὰ ραγι-
(σμένα οὐράνια,
μήτε φωνὴ νεροῦ στὰ ἴγκατα
(τῆς γῆς,
φωνὴ δική σου στὸν τροχὸ ποὺ
(ἀράχνιασε.
Ὦ μὴ χαθεῖς, ὦ μὴ χαθεῖς!»

Ἡ ρίμα δὲν δεσμεύεται μὲ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς παράδοσης. Ἀκολουθεῖ ὅμως ἕνα ἐσωτερικὸ ρυθμὸ ποὺ δὲν εἶναι οὔτε τῆς διάσπασης, οὔτε τῆς ἀφαίρεσης τῶν σύγχρονων ρευμάτων. Κι' οἱ λέξεις, κι' αὐτὲς πλούσιες, ζεστές, γεμάτες παραστάσεις ποὺ τὶς συνδέουν μὲ τὴ σύνθεση καὶ τὴν πλαστικότητα μιᾶς ἐποχῆς παληᾶς, μακρυὰ ἀπὸ τὸ ἄγχος καὶ τὴ βουὴ τῆς τεχνοκρατίας:

«Ἡ θεία φρενίτιδα ἔγυρε
στὸ στέρνο τοῦ βουνοῦ.
Κι' ὅπως τὸ φῶς ποὺ ἀναφλέζει
τὴ ροδοστέφανη ἄχνα,
ἔτσι κι' ἀπὸ τὰ ματια σου
ἀνάτειλαν τὰ ὀνείρατα
βαθειὰ μέσ' τὴν ἀχλὺ τῆς ὄ-
(ψεώς μας».

Ἄνθου Λυκαύγη:

«ΚΑΙΡΩΝ ΚΑΙ ΗΡΩΩΝ ΜΝΗΜΗ»

Ἀναγωγὴ στοὺς καιροὺς τῶν ἀγώνων. Σπονδὴ στὴν προσφορὰ τῆς Ζωῆς γιὰ τὸν τόπο ἀποτελεῖ ἡ νέα ποιητικὴ ἐργασία τοῦ Λυκαύγη. Σ' ἕνα κλίμα ὅπου ἡ παράδοση, οἱ μνῆμες τοῦ τόπου, τὰ τραγούδια τοῦ τόπου σμίγουν μέσ' τὴ συνείδηση τοῦ ποιητῆ γιὰ νὰ χαλκευθῆ ὁ στίχος, πλούσιος σὲ νοήματα καὶ παραστάσεις, λιτὸς στὴ δομὴ καὶ στὴν σύνθεση. Πάντα ὅμως, ἠχὼ τῆς Κυπριακῆς ἱστορίας, παληᾶς καὶ νεώτερης:

«Σήμερα ἀλλάσσει ὁ οὐρανὸς
σήμερα ἀλλάσσει ἡ μέρα
σήμερα ὁ γυιὸς μου φάντηκε
ντυμένος στὸ χακὶ
μ' ἕνα κλωνὶ πικροδάφνο
στὰ χέρια του
καὶ μιὰ θηλειὰ οὐρανοῦ
στὸν ὦμο».

Κι' ἡ μουσικότητα κι' ὁ ἐσωτερικὸς ρυθμὸς πυκνὰ νὰ τορνεύουν τὸν στίχο στὰ κορυφώματα καὶ στὶς κρίσιμες στιγμές:

«Στάλα τὴν στάλα
γέμιζαν καῦμὸ τὶς ἀπαλάμες.
Στάλα τὴν στάλα
βρέχανε τὰ βλέφαρα
ὀργὴ τοῦ Ἀπρίλη».

Γαλάτειας Μπαλτᾶ:

«ΦΩΤΕΙΝΟΙ ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ και ΣΤΕΓΗ»

Ἁπλὰ στὴ σύνθεση καὶ στὴν ἐκφραση τὰ ποιήματα ποὺ γεμίζουν τὶς δυὸ αὐτὲς συλλογὲς τῆς Γαλάτειας Μπαλτᾶ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, κορῆς τῆς γνωστῆς λογοτέχνιδος Χρυσάνθης Ζητσαΐα, παραδοσιακὸς στίχος, ρίμα ἀπροκάλυπτη, αὐθορμητη. Λόγος κι' ἔκφραση ποὺ μᾶς θυμίζουν τὴν ὄμορφη ἀταραχὴ ποίηση τῆς παληᾶς ἐποχῆς, ὅπου ὁμοιοκαταληξία καὶ ἁρμονία δέσποζαν στὸν στίχο καὶ στὴν διάθεση. Ἡ ἐλλειπτικότητα, ἡ ἀφαίρεση ἦταν στοιχεῖα μακρυνὰ καταστάσεις ποὺ ἀνήκαν στὸ ἄγχος τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς διάσπασης τοῦ στέμου.

Ἡ πρώτη συλλογὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ σχολικὰ ποιήματα μὲ θέματα παρμένα ἀπὸ τὴ φύση, τὴ θρησκεία, τὴν οἰκογένεια, τὴν πατρίδα.

«Πιὸ ζωντανὸς στοὺς ζωντα-
(νούς, κι' ἀνάμεσά μας
ἡ παρουσία σου ὁλοφεγγὴ κι'
(ὁρθή.
Ἄγγελε ποὺ στ' ὡραῖο τὸ μέ-
(τωπό σου
τῆς ἀρετῆς χαράχτηκε ἡ γρα-
(φή».
(Στὸν Ἄγνωστο Στρατιώτη)

Ποικιλώτερα τὰ θέματα κι' οἱ ἀφετηρίες τῆς ἐμπνευσης στὴ δεύτερη συλλογὴ -- ΣΤΕΓΗ — ἀκολουθοῦν τὶς ἴδιες γραμμὲς στιχουργικῆς ἀπόδοσης:

«Μήτε πουλὶ μήτε κλαρὶ
κι ἡ πλάση ταγωμένη,
μὰ ἐσὺ μικρούλα ἀμύγδαλιά,
νυφούλα στολισμένη.
Ἀπὸ καρδιὰ σὲ χαιρετῶ,
σὲ χιλιομακαρίζω.
Ἄχ ἂς μπορεῦσα ὅπως καὶ σὺ
καὶ στὸ χιονιὰ ν' ἀνθίζω».
(Ἀκουαρέλα)

Ἀντώνη Πιλλᾶ:

«ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΙ ΕΠΙΛΟΓΟΙ»

Μιὰ πρώτη πολυγραφημένη συλλογὴ μὲ πλούσια ὑπόσχεση. Σωστὲς οἱ λέξεις, δεμένες μὲ ποιητικὸ αἰσθητήριο, στίχος δουλεμένος, ἀφομοιωμένος.

«Στὴ ρέμβη ἁπάνω τῶν ἀνθῶν
(ἀγνογελᾶ ἡ σελήνη
κι εἶναι μιὰ ὥρα μυστικὴ ποὺ ἡ
(θλίψη κατεβαίνει
στὰ σωθικά μου ἕνας λυγμός
(βαρὺς, πνιχτὸς νὰ γίνει
τὴ δίψα τοῦ ἀπολύτου ἐντός
(μου νὰ πληθαίνει».
(Στὴ Ρέμβη ἁπάνω
τῶν ἀνθῶν)

Ὁ ἴδιος λεπτὸς εὐαίσθητος στοχασμὸς διαπερνᾶ καὶ τὸν ἐλεύθερο στίχο στὸν ὁποῖο εἶναι γραμμένα ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς:

«Στὴ μόνωση τῆς νύχτας εἰκό-
(νες
σκόρπιοι ἰριδισμοί, χαμόγελα,
(ἴσκιοι
Περνοῦν καὶ γάνονται μέσ' ἀπ'
(τῆς μνήμης
τὰ παράθυρα»...
(Δίψα)

Ἡ εὐαίσθητη ἀντίδραση σὲ καταστάσεις καὶ πηγὲς ἐμπνευσης χαρακτηρίζει ὁλην τὴν πρώτη αὐτὴ ποιητικὴ προσφορὰ τοῦ Ἀντώνη Πιλλᾶ. Μαρτυρία ἀδιαμφισβήτητη τοῦ γνήσιου ποιητῆ τοῦ πνευματικοῦ δέκτη.

Κώστα Φωκᾶ:

«Ο ΗΛΙΟΣ ΤΡΑΒΑΕΙ ΤΙΣ ΨΥΧΕΣ ΜΑΣ»

Προβληματισμὸς στὶς σελίδες τοῦ Φωκᾶ. Μὲ τὰ μεγάλα διεθνῆ θέματα — τὸ Βιετνάμ, τὸ ἄγχος καὶ τὴν ἔνταση τῆς τεχνοκρατίας, μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία, μὲ τὸ κινήματα τοῦ Χιππισμοῦ, τὸ θεμα Σολτζενίτσιν, τὴν ἐπικράτεια τοῦ ὑλισμοῦ στὴν ἱεράρχηση τῶν ἀνθρώπινων ἀξιῶν.

Ἕνας διάλογος ἐλεύθερο ὕφος, ἡχηρὸ καὶ ἀπροκάλυπτο, μὲ συχνὴ παρασπονδηση στὴν πεπατημένη τῆς ποίησης, εἶναι τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς. Διάλογος ἀνάμεσα στὸν ποιητὴ καὶ τὰ γύρω του. Κι' ἡ σκέψη διατρέχει παντοῦ τὸν στίχο καὶ τὴν ἔκφραση.

«Καλὸ τὸ παραμύθι τοῦ Ἐλεύ-
(θερου Κόσμου
— τὸ παραμύθι τῶν ὀλίγων —
γιατὶ ἐμεῖς — οἱ πολλοὶ — ὁ
(κόσμος
γνωρίζουμε μόνο τὴν ἐξαθλίω-
(ση
γνωρίζουμε μόνο τὴν ὑποτέ-
(λεια.
γνωρίζουμε μόνο τὴ δόξα τοῦ
(πλούτου
ποὺ συσσωρεύουμε γιὰ τοὺς
(τραπεζίτες
γιατὶ ἐμεῖς — οἱ πολλοὶ — ὁ
(κόσμος
γνωρίσαμε τὴν ἐλευθερία
ὅταν μ' ἕνα πιστόλι στὸ χέρι
φύτευε μιὰ σφαίρα
στὰ στήθη τοῦ Μαρτὶν Λοῦθερ
(Κίνγκ»....

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

● **Ἐπιθεώρηση Λόγου καὶ Τέχνης.**

(Ἰανουάρ.—Φεβρουάρ.)

Τὸ τεῦχος περιέχει συνεργασίες διαφόρου τύπου. Μελέτη, ποίηση, διήγημα, κριτικὴ θεάτρου, παρουσίαση βιβλίου.

Παραθέτουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα: Παν. Περσιάνη: «Ὁ ἀγωνιστὴς καὶ ἰδεολόγος Παλαμᾶς» (μελέτη), Χρ. Καμέρη - Χατζηπαπᾶ: «Ἡ περιέργεια τῆς Μαργαρίτας (διήγημα), Χ. Χαμπουλίδη «Λύση», «Πιστεύω», «Εὐκαιρία», «Τὸ Ἐπίδικον», «Ὁ Καταζητούμενος» (ποιήματα).

● **Νέα Ἐποχή.**

(Μάρτης—Ἀπρίλης)

Ὁ Πέτρος Ἀνταίος, ὁ Χριστάκης Γεωργίου, ὁ Κύπρος Τόκας, ἡ Εὐγενία Πετρώνδα καὶ ὁ Νίνος Μικελλίδης εἶναι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συνεργάτες τοῦ τεύχους.

Καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα: «Ὁ Ἀπόδημος Ἑλληνισμὸς τῆς Αἰγύπτου» (Πετρώνδα), Μαξὶμ Γκόρκυ (Γεωργίου), «Ἀνανέωση Ψυχῶν» (Τόκα).

● **Δελτίον Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου Πάφου.**

(Φεβρουάριος 1974)

Ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὅμιλος Πάφου ἔχει σαν στόχο τὴν ἔκδοση κάθε τριμήνου τοῦ ἄνω Δελτίου, μὲ ἀπώτερη φιλοδοξία νὰ τὸ καταστήση «ὄργανον ἐνημερώσεως καὶ προβληματισμοῦ». Ἡ ἔκδοση φροντισμένη, μὲ κατάλογον βιβλιογραφίας γύρω ἀπὸ τὰ περιεχόμενα ποὺ διακρίνονται γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ἐνδιαφέρον τους.

Μερικὲς ἀπὸ τὶς μελέτες: «Γλωσσικὲς ἀνωμαλίες τῶν παιδιῶν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τρόποι ἀντιμετωπίσεως των» (Σ. Σ. Χ'' Κυριάκος), «Ὁ σύγχρονος παιδαγωγὸς καὶ ἡ ἐργασία του μέσα στὴν τάξη» (Γ. Μοϋσκος). «Τὸ ἄγχος εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον καὶ ὁ ρόλος τῆς Παιδείας» (Σάββας Νικολαΐδης).

● **Πνεῦμα — Μαθητικὴ Ἐπιθεώρηση Β' Γυμνασίου Πάφου.**

Πολυγραφημένο μαθητικὸ περιοδικὸ μὲ ποικίλην συνεργασία ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ σχολείου, λογοτεχνικήν, λαογραφικήν, ποιήματα, σύντομες μελέτες καὶ διηγήματα ἀπαρτίζουν τὸ περιεχόμενο.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 3 Ἰουνίου 1974.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΟΥΠΕΡΣΤΑΡ

Ἱερουσαλὶμ ἢ δικαίωση;

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Α΄

«Ἄ, ἔτσι λοιπόν: εἶναι δυνατό, νὰ πιστεύη κανεὶς πὼς θὰ μποροῦσε νὰ ἔχη ἕνα Θεό, χωρὶς νὰ τὸν μεταχειρίζεται;»

(Ράινερ Μαρία Ρίλκε)

Περασμένα μεσάνυχτα. Μιὰ ἀπὸ τὶς κουραστικὲς ἄϋπνες νύχτες μὲ τὶς «Σημειώσεις τοῦ Μάλτε Λάουριτς Μπίργκε» τοῦ Ρίλκε στὸ χέρι. Οἱ σκέψεις μου σταματοῦν στὴν ἀκόλουθη παράγραφο στὴν σελίδα 21:

«Εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ποὺ λένε «Θεός» καὶ πιστεύουν πὼς αὐτὸ εἶναι κάτι κοινό; —Κοίταξε μόνο, δυὸ παιδιὰ τοῦ σχολείου. Ἀγοράζει τὸ ἕνα ἕνα μαχαίρι καὶ τὴν ἴδια μέρα ἀγοράζει κι' ὁ γείτονάς του ἕνα ἐντελῶς ὅμοιο. Καὶ τὰ δείχνουν ὁ ἕνας στὸν ἄλλον, ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἑβδομάδα, τὰ δυὸ μαχαίρια, καὶ προκύπτει πὼς ἔχουν μονάχα ἀσήμαντες ὁμοιότητες — τόσο διαφορετικὰ καταντήσανε σὲ διαφορετικὰ χέρια. (Ναί, λέει ἡ μητέρα τοῦ ἑνός πάνω σ' αὐτό: ἀφοῦ τὰ χαλᾶτε μὲ τὸ πρῶτο). Ἄ, ἔτσι λοιπόν: εἶναι δυνατό, νὰ πιστεύη κανεὶς πὼς θὰ μποροῦσε νὰ ἔχη ἕνα Θεό, χωρὶς νὰ τὸν μεταχειρίζεται;

Ναί, εἶναι δυνατό.

Ὅταν ὅμως ὅλα αὐτὰ εἶναι δυνατά, ὅταν ἔχουν ἔστω καὶ μιὰ πιθανότητα δυνατότητας, — τότε πρέπει θέβαια, γιὰ χάρη ὅλων στὸν κόσμο, κάτι νὰ γίνη».

Ὁ Θεὸς κι' ἡ χρῆση του. Μιὰ ἀναδρομὴ καὶ ἕνας παραλληλισμός, μιὰ σύνθεση ἄρχισε νὰ κυριαρχῆ στὸ μυαλό μου, μακρυὰ ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ Ρίλκε μὲ τὴν μεταφυσική τους ἀνησυχία, μὲ τὰ προβλήματα γύρω ἀπὸ τὸ Θεό, τὸ θάνατο, τὴν ἀγωνία καὶ τὸ φόβο τοῦ παράλογου ὑπαρξιακοῦ ἐνδοκόσμου.

Ἡ ἀναδρομὴ διέσχιζε δυὸ χρόνια καὶ μ' ἔπαιρνε πίσω σὲ μιὰ ἀχανῆ αἴθουσα συναυλιῶν στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἰντιάνας.

1972: Ἕνα περιοδεύον κλιμάκιο ἔδινε παράσταση τῆς ρὸκ—ὄπερα τῶν Οὐέμπερ καὶ Ράϊς «Ἰησοῦς Χριστὸς Σούπερσταρ», μετὰ τὴν ἐντυπωσιακὴ ὅσο καὶ ἀμφιλεγόμενη πρώτη, στὸ Μπρόντγουεη, τὸ 1971. Κάπου πέντε χιλιάδες θεατὲς ἔχουν συγκεντρωθῆ στὴν ἀπέραντη αἴθουσα καὶ ἡ θέση μου — κατακόρυφη σὲ ὕψος ἀπὸ τὴ σκηνή, προκαλεῖ σχεδὸν ἴλιγγο. Ἡ ὄπερα κυλᾶ. Μὲ ζωντάνια, σφρῖγος. Οὔτε ψίθυρος ἀπὸ τοὺς θεατές. Τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, λόγια σοφίας, δοκιμασίας, λόγια μαρτυρίου, ποὺ συνηθίσαμε ν' ἀκοῦμε στὶς ἐκκλησίες μας τὶς Ἅγιες Μέρες, γεμίζουν τὴν ἀτμόσφαιρα μὲ συνοδεία καὶ συμπλήρωμα τοὺς ἤχους τῆς μοντέρνας μουσικῆς. Ὑπερασπίζεται τὴν Μαγδαληνή:

«Ποιοί εἶστε σεῖς γιὰ νὰ τὴν κρίνετε;

Ποιοί εἶστε γιὰ νὰ τὴν περιφρονῆτε;

Ἀφῆστε την, ἀφῆστε την, ἀφῆστε την τώρα.

Ἀφῆστε την, ἀφῆστε την εἶναι μαζί μου τώρα.

Ἂν τὸ μητρῶο σας εἶναι καθαρὸ — ρίχτε της πετρες.

Ἂν ὄχι, ἀφῆστε την ἡσυχη.

Μὲ καταπλήττει πού ἄνθρωποι σὰν κι' ἐσᾶς μποροῦν νάναι τόσο κούφιοι, χοντροκέφαλοι κι' ἀργοί.

Οὔτ' ἕνας ἀπὸ σᾶς δὲν νοιάζεται ἂν ἔρχομαι ἢ ἂν φεύγω».

Διώχνει ὀργισμένος τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς βεβήλους ἀπὸ τὸν Οἶκο του:

«Ὁ Ναός μου θάπρεπε νὰ ἦταν οἶκος προσευχῆς.

Ὅμως τὸν ἐχετε κάνει φωλεὰ κλεφτῶν.

Ἔξω! Ἔξω!

Ὁ χρόνος μου σώζεται.

Λίγα πιὰ μοῦ ἀπομένουν γιὰ νὰ πράξω.

Ἔχω κάνει τόσα σὲ τρία χρόνια μέσα,

πού μοῦ φαίνονται τριάντα».

Ἀγωνιᾶ στὴν Γεθσημανῆ:

«Θέλω μόνο νὰ πῶ:

Ἂν εἶναι τρόπος

πάρε ἀπὸ μένα αὐτὸ τὸ ποτήρι.

Δὲν θέλω νὰ γευτῶ τὸ φαρμάκι του νὰ τὸ νοιώσω νὰ μὲ κοίμη.

Ἄλλαξα. Δὲν εἶμαι τόσο σίγουρος ὅσο ὅταν ξεκινήσαμε.

Τότε ἤμουν ἐμπνευσμένος.

Τώρα εἶμαι «κουρασμένος. Λυπημένος.

Ἔχω ξεπεράσει κάθε προσδοκία.

Ἔκανα τόσα σὲ τρία χρόνια

πού μοῦ φαίνονται τριάντα.

Ποιός ἄλλος ἄνθρωπος

θὰ τὸ μποροῦσε;»

Ἀπαντᾶ στὸν Καϊάφα. Βιβλικά. Χρησμικά:

Κ— «Ἰησοῦ πρέπει νὰ καταλάβης τὶς βαρειὲς κατηγορίες πού σοῦ προσάπτονται. Σ' ὅλες τὶς ἀνακοινώσεις σου λὲς πὼς εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀλήθεια;

Ι— Ἔτσι λὲς ἐσύ. Λὲς πὼς εἶμαι».

Κι' ἡ ὄπερα κυλᾶ. Ἀργά, θετικὰ καὶ κάπως ἀπροσδιόριστα μεταβάλλεται σὲ μυσταγωγία. Οἱ θεατὲς εἶναι οἱ πιὸ πολλοὶ νέοι. Μὲ ἀνήσυχη, πλατειὰ σκέψη. Φοιτητόκοσμος. Ἄφθονα τὰ Βιβλικὰ ἀποφθέγματα. Ἐμφανὴς ὅμως καὶ ἡ παρασπόνδηση. Δὲν τὴν ἀποκρύπτουν οἱ δημιουργοὶ τῆς ὄπερας, ἐξ ἄλλου:

«Βασικά, ἡ ἰδέα τῆς ὅλης ὄπερας εἶναι νὰ δοῦμε τὸν Χριστὸ μέσῳ τοῦ Ἰούδα, σὰν ἄνθρωπο, ὄχι σὰν Θεό.

Ὁ Χριστὸς ὅπως τὸν βλέπουμε στὴν ὄπερα, εἶναι ἕνας Ὑπερ-Προφήτης, ἕνας ἀπίθανος ἄνθρωπος, πού ἀφῆκε τεράστια ἴχνη στὴν ἐποχή του.

Κι' ἐνῶ δὲν τὸν βλέπουμε σὰ Θεὸ — ἔστω κι' ἂν ἡ ὄπερα δὲν τὸ δηλώνη κατηγορηματικά — τὸ ἐρώτημα παραμένει ἀνοιχτό».

Ἔτσι ἡ δυσπιστία, τὰ ἐρωτήματα, ἀκόμη οἱ μομφὲς τοῦ Ἰούδα, ἐπαναλαμβάνονται μεθοδικά, δημιουργώντας τὸν πυρῆνα τῆς μεγάλης κι' ὀξείας διαμάχης γύρω ἀπὸ τὸ γνήσιο καὶ σύνεπὲς τῆς εὐαγγελικότητας τοῦ ἔργου:

Ἰούδας: —«Κάθε φορὰ πού σὲ κοιτῶ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πὼς ἀφῆκες τὶς πράξεις σου νὰ ἐξωφύγουν ἀπὸ τὸν ἔλεγχό σου. Θὰ τὰ κατάφερνες καλύτερα ἂν εἶχες ἕνα σχέδιο».

— Γιατί διάλεξες μιὰν ἐποχὴ τόσο ὀπισθοδρομικὴ καὶ μιὰ χώρα τόσο παράξενη; Ἂν ἔρχόσουν σήμερα θἄφτανες ἕνα ὁλόκληρο ἔθνος.

Τὸ Ἰσραὴλ στὸ 4 π.Χ. δὲν εἶχε μαζικὲς ἐπικοινωνίες. Μὴ μὲ παρεξηγεῖς — Θέλω μόνο νὰ μάθω».

Κι' ὕστερα τὸ ἀποκορύφωμα: Ἡ ὄπερα κλείνει μὲ τὸ θάνατο, ὄχι τὴν Ἀνάσταση. Ὁ Χριστὸς συγχωρνᾶ τοὺς σταυρωτές του, μέσῳ τοῦ Θεοῦ. Διψᾶ, ζητᾶ τὴν μητέρα του. Παραδίδει τὸ πνεῦμα του στὸν Πατέρα. Ἡ μουσικὴ κλιμακώνεται. Ἕνα ἐφφὲ ἀπὸ παράξενα φῶτα πλημμυρίζουν τὴ σκηνή — ἀκτινοβολοῦν ἀπὸ τὸν Σταυρωμένο Χριστό. Ἕνα μήνυμα δύναμης, δόξας πλανιέται στὴν ἀτμόσφαιρα, μὲ τὰ φῶτα καὶ τὴν μουσική. Χωρὶς λόγια, χωρὶς τὴ δογματικὴ συνέπεια τῆς Εὐαγγελικῆς περικοπῆς γιὰ τὴν ἐκ τῶν νεκρῶν Ἀνάσταση. Ἡ ὑποβολὴ τοῦ μηνύματος καθηλώνει τοὺς θεατές. Ἕνα ὁμαδικὸ ρῖγος κυκλώνει τὴν αἴθουσα. Φεύγουμε ὑποταγμένοι, σιωπηλοί, προβληματισμένοι.

(Συνεχίζεται)

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΟΥΠΕΡΣΤΑΡ

'Ιερουσαλήμ ἢ δικαίωση;

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Β' (Τελευταῖο)

"Ἐξω ἀπ, τό θέατρο δεκάδες νεάροι διαμοιράζουν φυλλάδια μέ τίτλο «Ἡ "Ἑβδομη Σφραγίδα». Εἶναι ὀπαδοί τοῦ νέου κινήματος τοῦ Χριστοῦ. Πιστεύουν στήν ἐπανάσταση πού μπορεῖ νά ἐπιφέρει ἡ ἐπάνοδος στό Χριστιανισμό. Συνδυάζουν τήν παράσταση τῆς ρόκ-ὄπερα μέ τούς δικούς τους σκοπούς. Τά ἤθη τῶν νέων πορωθῆκαν. Τά ἐνδιαφέροντά τους ἔχουν στραφῆ μακρυά ἀπό τό Θεό καί τή Χριστιανωσύνη. "Ενα ἔργο μέ μουσική πόπ, λοιπόν, πού ἀναφέρεται στή ζωή καί τά πάθη τοῦ Χριστοῦ, εἶναι μιά ἰδανική εὐκαιρία γι' αὐτούς πού πιστεύουν, νά κηρύξουν τό μήνυμά τους στούς ἄλλους. Σ' αὐτούς πού διασχίζουν ἤρεμα, ἀπροβλημάτιστα, ἀδιάφορα, νωθρά τίς μέρες τους, ξεχνώντας τίς μεταφυσικές τους ρίζες, ἀγνοώντας ὑπερβατικές δυνάμεις, ἀσεβώντας στίς πηγές τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας καί ἐξέλιξης.

Τά σχόλια διχάζονται μετά τήν παράσταση, ὅπως διχάστηκαν κι' οἱ γνῶμες παντοῦ ὅπου ἐπρόκειτο νά προβληθῆ ἡ προβλήθηκε τό ἔργο.

'Ο Ντέρεκ Τζιουελ ἔγραφε γι' αὐτό στούς Κυριακάτικους Τάϊμς τοῦ Λονδίνου στίς 18 'Οκτωβρίου, 1970:

«...Εἶναι τόσο γνήσιο (καί γιά μένα πιό συγκινητικό) ὅσο ὁ «Μεσσίας» τοῦ Χαϊντελ.... εἶναι ἕνα ἔργο μέ ἡρωϊκή ἔκταση, μέ ὑπέροχη σύλληψη, τίμια ἐπεξεργασία, καί ξεχειλισμένο ἀπό ὑπέροχη μουσική καί κατάλληλη διάλεκτο». Κι' ὅμως σέ πολλές Πολιτεῖες ἀπαγορεύθηκε τό ἀνέβασμα του. 'Ανάμεσα σ' αὐτές ἦταν (τό 1972) κι' ἡ Φιλαδέλφεια, ὅπου ὑπῆρξε ἐντονη ἀντίδραση ἀπό ὁμίλους καί κύκλους γυναικείων ἱδρυμάτων.

'Ο Τόμας Ουίλλις τοῦ «Δήματος τοῦ Σικάγου» ἔγραφε στίς 8 Νοεμ., 1970:

«Δέν εἶμαι θεολόγος, οὔτε κριτικός τῆς μουσικῆς ρόκ, ἀλλά ἄν ὁ «Ἰησοῦς Χριστός Σούπερ-στάρ» δέν ἀποτελῆ τήν πιό σημαντική θρησκευτική μουσική τῆς χρονιᾶς, καί ἕνα ἤ δυό ἀπό τίς πιό σημαντικές ἠχογραφήσεις τῆς δεκαετίας (τό ἄλμπουμ), τότε κάνω λυπηρό σφάλμα».

Οἱ γνῶμες ὅμως αὐτές κι' οἱ κρίσεις δέν ἐμπόδισαν καί δέν ἐμποδίζουν τήν ὀξεία διαμάχη γύρω ἀπό τό ἔργο — ἀπό σκηνῆς ἤ ἀπό τῆς ὀθόνης. Κατηγορεῖται σάν ἀντιχριστιανικό. 'Ασυνεπές μέ τί Βίβλο. Βέβηλο καί διαβρωτικό.

Μέχρι νά ὁλοκληρωθῆ ἡ δημοσίευση τῶν σχολίων αὐτῶν, ἡ κινηματογραφική προβολή του μπορεῖ —στή Λευκωσία τουλάχιστο— καί νάχει τελειώσει. Δέν εἴδαμε τό φίλμ — ἐλάχιστες ἀλλωστε διαφορές ἤ παραλλαγές ἀπό τό πρωτότυπο μπορεῖ νάχει. 'Εκεινό πού μᾶς ἀπασχολεῖ εἶναι ἡ πιό μόνιμη πλευρά τοῦ θέματος. 'Ο παραλληλισμός κι' ἡ σύνθεση μέ τίς σκέψεις τοῦ Ρίλκε.

Μα τί ὠφελεῖ ἄν ὑπάρχη ὁ Θεός καί τόν ἀγνοεῖς; Καί τί τό παράξενο στή διάφορη μεταχείριση τοῦ Θεοῦ ἀπό διάφορους ἀνθρώπους, σέ διάφορες γενιές, χῶρες κι' ἐποχές; Εἶναι σωστότερο οἱ νέοι μιᾶς ἐποχῆς — ποῦναι κι' ὁ σπόνδυλός της — ν' ἀπιστοῦν, ἤ νά ὑποτάζωνται παθητικά στή δογματική διδασκαλία τῆς Χριστικῆς Ἐνσάρκωσης, πνίγοντας μέσα τους ὑποκριτικά — ἤ μεταβιβάζοντας στό ὑποσυνείδητο — τίς ἀνησυχίες, τούς προβληματισμούς, τίς ἀπιστίες κι' ἀμφιβολίες τους; Ἤ εἶναι καλύτερα νά ἐρευνοῦν, νά ἀναζητοῦν, νά ἀσκαλεύουν, νά ρωτοῦν, νά ἀπασχολοῦνται μέ τήν κοσμογονική παρουσία τοῦ Χριστοῦ στόν πλανήτη, ἔστω καί μέ παρέκκλιση ἀπό την πεπατημένη;

Ἀνάμεσα στίς μυριάδες φωνές πού βουίζουν σήμερα ὁλόγυρά μας καί ἀπαιτοῦν προσοχή καί πίστη. Μέσα ἀπό τή βουή τῆς ὕλης, τή διαμάχη τῶν ἀξιῶν, μέσα στόν κυκεῶνα τῆς ἀνθρώπινης διαμάχης γύρω ἀπό ἐδάφη, γύρω ἀπό ἰδεολογίες, κι' αντιλήψεις κι' ἀλήθειες, εἶναι βολικό νά παραμερίζουμε τή Χριστιανική ἠθική. Εἶναι βολικό νά διαγράφουμε τήν ὕπαρξη τοῦ Χριστοῦ σάν θρῦλο χωρίς ἱστορικό ἀντίκρυσμα. Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου βολικό νά δεχόμαστε, χωρίς ἐρωτήματα, χωρίς ἀπορίες, ἀμφιταλαντεύσεις καί συγκρούσεις τήν Χριστική Παράδοση ὅπως μᾶς τήν παραδίδει τό Σχολεῖο, ἡ Οἰκογένεια, ἡ Ἐκκλησία, τά Κοινωνικά θέσμια. Στήν πρώτη περίπτωση μεταχείριση τοῦ Θεοῦ δέν ὑπάρχει. Στή δεύτερη ὑπάρχει κατ' εὐφημισμό μόνο. Ἡ διάφορη, ὑποκειμενική μεταχείριση, ἐκείνη πού ξεχωρίζει τά ἄτομα καί τόν βαθμό καί τήν ποιότητα τῆς ἐξέλιξής τους, ἀπουσιάζει καί πάλιν.

Στόν «Ἰησοῦ Χριστό Σούπερστάρ», ἡ μεταχείριση εἶναι ἀλάθητη. "Αλλες Εὐαγγελικές καταβολές δικαιώνονται, ἄλλες διαφοροποιοῦνται ἤ ἑρμηνεύονται ὑποκειμενικά. Ἀλλά ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ καί τό ἔργο του δέν παρέμειναν ἀπαρατήρητα ἀκαδημαϊκά ἤ δογματικά γεγονότα γιά τόν 26-χρονο "Αντριου Λλόϋντ Οὐέμπερ καί τόν 30-χρονο Τίμ Ράϊς, πού γράψανε τή μουσική καί τά λόγια τοῦ ἔργου. Ὑπῆρξαν πηγές ἔμπνευσης καί προβληματισμοῦ. Καί γι' αὐτούς καί γιά τά ἑκατομμύρια πού θ' ἀκούσουν τό ἄλμπουμ, θά δοῦν τό θεατρικό, θά παρακολουθήσουν τήν ταινία.

Στήν «Ἐπανεμφάνιση τοῦ Χριστοῦ», ἡ "Αλις Μπέηλη γράφει γιά τήν ἀναμενόμενη δεύτερη παρουσία τοῦ Θεανθρώπου:

«Πρώτα ἀπ' ὅλα, θά ξαναρθῆ σ' ἕνα κόσμο οὐσιαστικά ἐνιαῖο. Ἡ ἐπανοδός Του καί τό ἔργον Του δέν θά περιορισθοῦν σέ μιά μικρή τοποθεσία ἤ ἐπικράτεια, ἄγνωστη στήν πλειονότητα, ὅπως συνέβη ὅταν πρωτοῆρθε. Τό ραδιόφωνο, ὁ τύπος καί ἡ διάδοση τῶν εἰδήσεων θά κάνουν τόν ἐρχομό Του διαφορετικό ἀπ' αὐτόν ὁποιουδήποτε ἄλλου 'Αγγελιαφόρου. Τά γρήγορα μέσα συγκοινωνίας θά Τόν κάνουν προσιτό σέ ἄπειρα ἑκατομμύρια πού θά μποροῦν νά Τόν φτάσουν μέ πλοῖο, μέ σιδηρόδρομο, μέ ἀεροπλάνο. Μέσω δέ τῆς τηλεόρασης τό πρόσωπό Του θά γίνη γνωστό σέ ὅλους καί ὁλα τά μάτια θά τόν δοῦν».

'Ο "Αγιος Ἰωάννης στήν 'Αποκάλυψη μιλᾶ γιά τή Δευτέρα Παρουσία μέ σύμβολα καί ἀπόκρυφα σημάδια. Μιλᾶ γιά θρόνους κι' ἐκκλησιές καί σφραγῖδες κι' ἀρχαγγέλους πού πολλοί ἀγωνίζονται νά ἑρμηνεύσουν. Εἶναι βεβήλωση, ἱερόσυλη πράξη νά ξεφεύγης ἀπ' τά σύμβολα καί νά μιλᾶς ἁπλά, ἀνθρώπινα γι' αὐτό πού σέ ἀπασχολεῖ πού σέ προβληματίζει, πού σέ ἐμπνέει; "Η εἶναι δικαίωση; Καί τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ Θεοῦ του; Ἡ ἀπάντηση βρίσκεται στόν ἕνα ἕκαστο σάν ἄτομο. 'Ο Θεός ὅμως δέν μπορεῖ νάναι κάτι «κοινό». Γιατί πέρα ἀπό τήν ἰσοπεδωμένη, μαζικοποιημένη προσωπικότητα τοῦ τεχνολογικοῦ ὁδοστρωτῆρα ἐπαγρυπνᾶ στόν κάθε ἄνθρωπο μιά σπίθα συνείδησης μέ ἴδιον ἀτομικότητα. Τοποθετημένην σέ διάφορα ἐπίπεδα ὑπαρξης κι' ἔκφρασης.

Μπορεῖ τά ἐπίπεδα νάναι παράλληλα καί νά μή συναντῶνται. 'Εφάπτονται ὅμως. "Αλλα στήν αὐστηρά δογματική ἑρμηνεία τοῦ Θεοῦ. Κι' ἄλλα στήν ρόκ-ὄπερα «Ἰησοῦς Χριστός Σούπερστάρ».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Βιβλιογραφία:

Ράινερ Μαρία Ρίλκε: «Σημειώσεις τοῦ Μάλτε Λαουρίτς Μπίργκε». 1910. Ἐκδόσεις Γαλαξία.

Alice A. Bailey: "The Reappearance of the Christ", 1948. London: Lucis Press Limited.

Jesus Christ Superstar. Program and Libretto, McA Records Inc., 1971.

«Κύπρος», Δευτέρα, 17 Ἰουνίου 1974.

Σύγχρονες σκέψεις καὶ θέσεις

ΩΔΕΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Οἱ φοιτητὲς τῆς μουσικῆς καὶ τὸ μέλλον τους

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ σκηνὴ σὲ αἴθουσα συναυλιῶν. Μέσα στὸν Μαΐο. Ἡ συγκέντρωση ἀνεπίσημη. Γονεῖς κυρίως καὶ ἀμεσα ἐνδιαφερόμενοι. Δὲν πρόκειται γιὰ ἐμφανίσεις ὁλοκληρωμένων καλλιτεχνῶν. Φοιτητικὴ τάξη Ὠδείου. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ μαθητὲς ποὺ ἡ ἡλικία τους κυμαίνεται ἀνάμεσα στὰ ἕξη καὶ στὰ 16-18 χρόνια. Στόχος βασικὸς τῆς ἐπίδειξης, νὰ δοθῆ στὰ παιδιὰ ἡ εὐκαιρία τῆς ἐμφάνισης μπροστὰ στὸ κοινό. Νὰ συνηθίσουν τὴ σκηνή, τὸ ἀκροατήριο, τὴν ἀπόσταση καὶ τὴ σχέση ἀναμεσα στὸν πομπὸ καὶ στὸν δέκτη τῆς καλλιτεχνικῆς προσφορᾶς — σὲ μέτρα κλάσεως. Καὶ παράλληλα νὰ δοθῆ καὶ στοὺς γονεῖς ἡ εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσουν σὲ δημόσια ἐμφάνιση τὰ παιδιά τους, καὶ νὰ δοῦν τοὺς καρποὺς ὁλόχρονου ἀγῶνα. Ἀκοῦς Σοπέν, Μότσαρτ, Χαϊντελ. Πιάνο, βιολί, ἀκκορντεόν, κιθάρα. Παρακολουθεῖς παιδιὰ ποὺ παίζουν σωστὰ ἀλλὰ μηχανικά. Ἄλλα ποὺ συγχισμένα ἀπὸ τὸ κοινὸ σαστίζουν καὶ κάνουν διαρκῆ ὀλισθήματα γιὰ νὰ ἐπιμένουν καὶ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα μέχρι ὁλοκληρώσεως. Κι' ἀκοῦς καὶ παιδιὰ προικισμένα. Παιδιὰ ποὺ μέσα στὰ πλαίσια ἑνὸς καὶ μόνο κομματιοῦ ποὺ ἑρμηνεύουν, δείχνουν τὴν εὐαισθησία τους, τὴ φλέβα τους, παρουσιάζουν τὰ διαπιστευτήρια τοῦ ταλέντου τους μὲ ὑπόσχεση — μικρὴ ἢ μεγάλη — γιὰ τὸ μέλλον.

Εἶναι μιὰ ζεστὴ ἐμπειρία. Τὴ χαίρεσαι. Τὰ χαμόγελα, ἡ ἱκανοποίηση, γεμίζουν τὰ πρόσωπα φῶς καὶ φεύγεις μὲ μιὰ αἴσθηση πὼς ἤπρες μιὰ μικρὴ προκαταρκτικὴ γεύση μουσικῆς κουλτούρας. Μιᾶς κουλτούρας ποὺ μέσα ἀπὸ τὰ Ὠδεῖα καὶ τοὺς φοιτητὲς τους διαγράφεται πλούσια.

Θἄπρεπε νὰ διαγράφεται πλούσια. Δὲν θὰ καταπιαστοῦμε μὲ στατιστικὰ νούμερα. Σκέψεις κάνουμε κι' ὄχι ἀκαδημαϊκὴ μελέτη. Ὅλοι μας ξέρουμε πὼς τὰ Ὠδεῖα στὴν Κύπρο καὶ ἀρκετὰ εἶναι καὶ ἀρκετοὺς φοιτητὲς ἔχουν. Ἡ ἀστικὴ τάξη, ποὺ ὅλο κι' ἀνθίζει κι' ἁπλώνει στὴν Κυπριακὴ κοινωνία, υἱοθέτησε τὴ μουσικὴ μάθηση σὰν μιὰ ἐνδειξη καλλιέργειας, σωστὰ φυσικὰ ἀξιολογώντας. Κι' ἔτσι τὸ πιάνο, τὸ βιολί, τὸ μουσικὸ ὄργανο εἶναι συνηθισμένο πιὰ συμπλήρωμα στὴν καθημερινὴ ζωὴ πολλῶν οἰκογενειῶν. Καὶ στὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Δημοτικοῦ, κι' ἀκόμα πιὸ πολὺ στὰ χρόνια τῆς Μέσης ἐκπαίδευσης τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς μουσικὲς μελέτες τοῦ παιδιοῦ, κι' ἡ παρακολούθηση τῆς ἐπίδοσής του ἀποτελοῦν ἕνα τμῆμα τῆς μέριμνας καὶ τῆς σκέψης τῆς οἰκογένειας. Ἡ ἴδια μὲ λίγα λόγια προγεύση κουλτούρας ποὺ γέμισε καὶ ζέστανε τὴν αἴθουσα τῆς μαθητικῆς ἐπίδειξης. Ζεσταίνει καὶ τὴν οἰκογενειακὴ ἀτμόσφαιρα. Ποιὰ ὁλοκλήρωση ὅμως περιμένει τὶς ἀνώριμες πρῶτες αὐτὲς ἐπιδόσεις κι' ἐμπειρίες; Γιατὶ ἡ ὁλοκλήρωση ἀκριβῶς αὐτὴ εἶναι κι' ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ μέτρα τῆς μουσικῆς πολιτιστικῆς στάθμης τοῦ τόπου μας.

Φυσικὰ δὲν ἀναμένει κανένας πὼς ὅλες οἱ ἑκατοντάδες, οἱ χιλιάδες ἴσως φοιτητὲς τῶν Ὠδείων μας, παιδιὰ καὶ νέοι, ὁριστικὰ κι' ἀδιαμφισβήτητα θὰ ἐξελιχθοῦν σὲ μουσικὲς φυσιογνωμίες. Οὔτε πὼς θὰ ὁλοκληρώσουν τὶς μουσικὲς γνώσεις τους — θεωρητικὲς ἢ ἑρμηνευτικὲς — ἔτσι ποὺ νὰ γίνουν ἐπαγγελματίες μουσικοί. Γιὰ τὸ πρῶτο χρειάζεται μιὰ ἱερὴ ἐσωτερικὴ φλόγα, μικρὴ ἢ μεγάλη, ποὺ λέγεται ταλέντο. Κι' εἶναι ἴδιον μερικῶν εὐλογημένων τοὺς ὁποίους φιλοξενεῖ ἡ ἀνθρωπότητα.

Γιὰ τὸ δεύτερο ἐξυπακούεται ἰδιαίτερη κλίση. Κι' ὁ τόπος χρειάζεται τόσους μόνο ἐπαγγελματίες μουσικούς. Οἱ ὑπόλοιποι ἔχουν προβλήματα ἀπασχόλησης κι' ἀποκατάστασης.

Ἀναμένει ὅμως κανείς, μὲ φυσικὴ συνέπεια, ἐκεῖνο τὸ τμῆμα τοῦ ἑαυτοῦ ποὺ ἐμπλουτίζεται καὶ τρέφεται μὲ τὸν κόσμο τῆς ἁρμονίας γιὰ μερικὰ σημαντικὰ νεανικὰ χρόνια, νὰ μὴ κλείσουν σὰν ἕνα κεφάλαιο ποὺ ἐόφλησε καὶ ξεθώριασε μαζὶ μὲ τὰ σχολικὰ λευκώματα ποὺ σφήνουμε πίσω μὲ τὶς μαθητικὲς μέρες μας. Κι' ὅμως ἔτσι γίνεται σὲ τόσες, μὰ τόσες περιπτώσεις. Εἴτε παραιτοῦνται οἱ μουσικὲς σπουδὲς στὴ μέση πρὶν ἀκόμα βγάλει τὸ παιδὶ τὸ γυμνάσιο. Γιατὶ κουράστηκε, γιατὶ ἔχει πολλὲς ἄλλες, πυκνὲς ὑποχρεώσεις. Γιατὶ δὲν μπόρεσε ἴσως νὰ δεθῆ μὲ τὴν τέχνη ἄρρηκτα προσωπικά. Παρὰ μονον ἀκολούθησε ἢ συμμορφώθηκε μᾶλλον μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῶν γονιῶν του, οἱ ὁποῖοι ἐνήργησαν μὲ μικροαστικὸ μιμητισμὸ ἢ μὲ βάση ἀνικανοποίητες προσωπικὲς φιλοδοξίες.

Εἴτε πάλιν, συνεχίζεται ἡ φοίτηση στὸ Ὠδεῖο μέχρι νὰ τελειώση τὸ παιδὶ τὸ Γυμνάσιο. Κι' ὅταν πάη γιὰ Πανεπιστημιακὴ μόρφωση, σὲ ἄλλο κλάδο, δὲν περισσεύει πιὰ καιρὸς γιὰ τὴ συνέχιση τῶν μουσικῶν σπουδῶν — κι' ὅταν ἀκόμη ὑπάρχη καὶ ταλέντο — λίγο ἢ πολύ. Κι' ἔτσι ἕνας ὁλόκληρος κόσμος ἀπὸ βιώματα περνᾶ σὲ ἀχρηστία, γίνεται παρελθόν. Μεταβάλλεται σὲ ὑπόστρωμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς ν' ἀντλήση μόνο γιὰ τὴν ἐκτίμηση ἢ τὴν ἀπόλαυση μουσικῶν ἐκδηλώσεων. Ἕνα τμῆμα τοῦ ἑαυτοῦ μεταβάλλεται σὲ παθητικὴ ἐξάρτηση τῆς προσωπικότητας.

Καὶ πιὸ ἰδιαίτερα παθητικὴ στὸ Κυπριακὸ κλίμα. Γιατὶ ὁλόχρονα στὸν Κυπριακὸ μουσικὸ χῶρο, πόση κίνηση ἐπιπέδου σημειώνεται; Πόσες ἐκδηλώσεις πάνω ἀπὸ τὸ ἐρασιτεχνικὸ ἐπίπεδο πραγματοποιοῦνται, ἔτσι ποὺ νὰ δίνεται ἡ εὐκαιρία στοὺς μουσικὰ κατηρτισμένους, ἢ ἐφοδιασμένους πολίτες νὰ ἀσκήσουν τὶς γνώσεις τους καὶ τὰ κριτήριά τους, καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὴ μουσικὴ προσφορὰ μὲ τὸ φῶς τοῦ γνώστη καὶ μυημένου σὲ μικρὸ ἢ μεγάλο βαθμό; Θέματα καὶ προβλήματα ποὺ ξαναθίγηκαν. Σκόρπιες ἰδιωτικὲς πρωτοβουλίες. Ἡ Ὀρχήστρα τοῦ ΡΙΚ. Ἐκδηλώσεις ἀπὸ ξένες Πρεσβεῖες κι' Ἱδρύματα. Καὶ μὲ τὰ χρόνια οἱ γνώσεις τοῦ Ὠδείου γίνονται μνήμη ξένη κάπως ἀπὸ τὴν ἐξελισσόμενη (ἢ μὴ) προσωπικότητα.

Ἡ κατάσταση εἶναι πιὸ ἔντονα δραματικὴ γι' αὐτοὺς ποὺ προχωροῦν πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ Κυπριακὸ Ὠδεῖο. Ἂν γίνουν δεξιοτέχνες ἑρμηνευτὲς ἢ ἔστω ἂν διακριθοῦν, τοὺς περιμένει ἀμείλιχτη ἡ ἐκλογή: Ἢ νὰ ἐκπατρισθοῦν (ζημιὰ καὶ τοῦ τόπου) ἢ νὰ παραμείνουν καὶ νὰ φθαροῦν μὲ τὶς σποραδικὲς ἐμφανίσεις στὸ Ραδιόφωνο, στὴν Τηλεόραση, μὲ μερικὴν ἴσως διδακτικὴν ἀπασχόληση. Γιατὶ Κρατικὴ Ὀρχήστρα δὲν ὑπάρχει. Χρόνια ἀκοῦμε γι' αὐτή. Χρόνια τὴν μελετοῦμε. Παραμένει πάντα ἀπραγματοποίητο ὄνειρο.

Μακρυνή, ἀναβλητέα ὑπόθεση ποὺ δὲν βρίσκεται δυστυχῶς πολὺ ψηλὰ στὴν ἱεράρχηση τῶν κρατικῶν ἀξιῶν. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ Κρατικὸ Ὠδεῖο. Καὶ οἱ δυὸ αὐτοὶ Ὀργανισμοὶ πολλὰ θὰ εἶχαν νὰ δώσουν. Προέχταση καὶ παράταση στὴ μουσικὴ ζωὴ ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὰ Φυτώρια τῶν Κυπριακῶν Ὠδείων. Ὄχι μόνο ἀπασχόληση στοὺς ἑρμηνευτὲς καὶ σὲ διδακτικὸ προσωπικό, ἀλλὰ καὶ μουσικὴ ζωή. Διάλογο ἐπιπέδου μὲ τοὺς γνῶστες τῆς Τέχνης. Μ' αὐτοὺς ποὺ λίγα ἢ πολλὰ χρόνια τὰ ξόδεψαν πάνω σὲ κλῆκτρα, χορδές, πάνω ἀπὸ συγχορδίες, φθόγγους.

Τὸ κενὸ λοιπὸν ἐπιβάλλεται κάποτε νὰ πληρωθῆ ἀπὸ τὸ Κράτος. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τ' ἀφήνει ὅλα σὲ ὀργανισμούς, ποὺ λειτουργοῦν γιὰ χρόνια μὲ ἀτομικὲς πρωτοβουλίες. Δὲν ἀρκεῖ. Ἀποβοίνουν οἱ προσπάθειες τους ὅσο ἀγωνιῶδεις καὶ φιλότιμες κάποτε ἐκτρωματικές, κάποτε ἐπιφανειακὲς καὶ κάποτε μόνο καρποφορούν σὲ ἀνθισμένες, ὁλοκληρωμένες μαρτυρίες. Ἴδια καὶ παράλληλη ἐνθάρρυνση καὶ ὤθηση στὴν μουσικὴ μόρφωση ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους πρέπει νὰ δοθῆ καὶ στὰ σχολεῖα μέσης ἐκπαίδευσης. Μὲ περισσότερες ὧρες γιὰ τὸ μάθημα. Μὲ διδασκαλία σὲ τάξεις πιὸ μεγάλες ἀπὸ τὴν τρίτη. Μὲ εὐκαιρίες γιὰ τοὺς καθηγητὲς τῆς μουσικῆς νὰ διδάξουν τὸ θέμα πιὸ ἄνετο καὶ μὲ περισσότερα πρακτικά, ἐποπτικὰ μέσα. Κι' ἀκόμη μ' εὐκαιρίες γιὰ συνεχῆ ἐπιμόρφωση μὲ σεμινάρια στὸν τόπο, ἀλλὰ καὶ μὲ συστηματικὲς ὑποτροφίες καὶ μετεκπαιδεύσεις στὸ ἐσωτερικό.

Διαφορετικὰ γιὰ πολλὰ ἀκόμη χρόνια, γιὰ ὅσα θὰ κρατοῦν ἀκόμη οἱ ἴδιες συνθῆκες, θὰ παρακολουθοῦμε τὶς μουσικὲς ἐπιδείξεις τῶν Ὠδείων μὲ τὴν ἴδια στοιχειώδη χαρὰ ὅτι «γίνεται» μουσικὴ στὸν τόπο μας. Ὅτι ὑπάρχει τὸ ἐνδιαφέρον, ὅτι πολλὰ παιδιὰ μαθαίνουν μουσική. Γιὰ νὰ τὴν ξεχάσουν, νὰ τὴν θάψουν. Γιὰ νὰ φθείρουν τὶς γνώσεις τους μέσα στὴν βιοπάλη ποὺ θ' ἀκολουθήση καὶ μέσα στὴν Πολιτεία ὅπου θὰ βρεθοῦν. Μιὰ Πολιτεία μὲ ἡμίμετρα, συμβιβασμούς κι' ἀρριβισμοὺς ἀκόμη γύρω ἀπὸ μιὰ Τέχνη ποὺ θἄπρεπε νὰ τῆς ἦταν στέριωμα καὶ θεμέλιος λίθος.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 24 Ἰουνίου 1974.

Σκέψεις καὶ θέσεις

ΡΥΘΜΟΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΟΣ ΑΝΕΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στὴ Μεσόγειο ὑπάρχει πάντα τὸ κλῖμα τῶν διακοπῶν. Φωληάζει στὰ γαλανὰ λιμάνια της. Ἁπλώνεται προκλητικὰ καὶ τεμπέλικα στὰ πράσινα φυλλώματα τῶν δέντρων. Γίνεται διάχυτη ἀτμόσφαιρα, νωχελικὴ καὶ προκλητικὴ στὶς ἥπιες μέρες τοῦ χειμῶνα καὶ στὶς καυτὲς μέρες τοῦ καλοκαιριοῦ. Κι' οἱ κλιματικὲς καὶ γεωγραφικὲς συνθῆκες σμίγουν μὲ τὸν βιολογικὸ παράγοντα: τὴν Μεσόγεια ἰδιοσυγκρασία. Τὴν εὔκολη, ἄνετη τοποθέτηση τῶν ἀνθρώπων μπρὸς στὰ πράγματα καὶ στὴ ζωή. Μιὰ τοποθέτηση κι' ἕνα ρυθμὸ ποὺ ἀποτελοῦν ἔντονα χαρακτηριστικὰ τῶν λαῶν τῆς κλιματικῆς αὐτῆς ζώνης. Χαρακτηριστικὰ ποὺ ὑπογραμμίζονται κι' ἀπὸ ἄλλο ἕνα παράγοντα: Τὸν χαλαρὸ ρυθμὸ ποὺ παρατηρεῖται σὲ χῶρες ποὺ τεχνολογικὰ ἀκόμη βρίσκονται ὑπὸ ἀνάπτυξιν.

Ἔτσι, ἀπὸ τὰ ἀνεπτυγμένα κράτη μὲ τὴν ὑπερ-τεχνολογία, ὅπου βασιλεύει τὸ ἄγχος τῆς κατανάλωσης, ὅπου τὰ πάντα μετροῦνται μὲ χρῆμα κι' ὁ χρόνος φυσικὰ καὶ πρώτιστα, ὅπου ὁ ρυθμὸς τῆς ζωῆς εἶναι πυκνός, ἀσφυκτικός, μπαλλόνι ἕτοιμο νὰ ἐκραγεῖ καὶ νὰ μολύνῃ ἴσως τὸ βιολογικὸ μέλλον τοῦ ἀνθρώπου, μεταφερόμαστε στὸν δικό μας ρυθμό, στὴν δική μας ἐνατένιση.

Ὁ ρυθμός μας αὐτὸς ὑπέστη καὶ ὑπόκειται ἀσφαλῶς σὲ ἀλλαγές. Συνεχεῖς, ἔστω καὶ ἀργές, ἐφ' ὅσον συνεχῆς εἶναι κι' ἡ ἀναπροσαρμογὴ στὶς κοινωνικὲς οἰκονομικές μας συνθῆκες. Δὲν μᾶς χαρακτηρίζει βέβαια στὴν Κύπρο ἡ βαρειὰ Ἀνατολίτικη μακαριότητα. Μπορεῖ κάποτε νὰ ὑπῆρχε. Ὅμως οἱ τελευταῖες δεκαετίες εἶδαν σημαντικὲς ἀλλαγὲς κι' ἀνακατατάξεις. Ἡ μεσο-αστικὴ τάξη πλάτυνε, ἁπλώσε. Γιὰ νὰ πραγματοποιήσει αὐτὴ τὴν ἀναδίπλωσή της, χρειάστηκαν ἀναπροσαρμογὲς καὶ στὸ ρυθμὸ ἐργασίας, καὶ στὴν ἐπιδίωξη τῆς εὐημερίας. Ἐργαζόμενες οἱ πιὸ πολλὲς γυναῖκες σήμερα στὴν τάξη αὐτή. Καὶ συχνὰ καὶ ἐπάγγελμα καὶ πάρεργο ὁ σύζυγος. Αὐτόματα ὁ χρόνος συστέλλεται. Κι' ὁ χρόνος ποὺ ἀφιερώνεται στὴν κοινὴ οἰκογενειακὴ διαβίωση κι' ὁ χρόνος ποὺ διατίθεται γιὰ κοινωνικές, πνευματικὲς ἢ ἄλλες δραστηριότητες. Καὶ τὸ τέμπο τῆς ζωῆς περνᾶ ἀλλοιώσεις. Γίνεται πιὸ γρήγορο, πιὸ ἀπαιτητικό.

Αὐτὴ φυσικὰ εἶναι ἡ ἀντιδιαστολή. Τὸ οἰκονομικο-κοινωνικὸ φαινόμενο τὸ ὁποῖο μᾶς συμβαίνει σχετικὰ πρόσφατα, καὶ ποὺ σχηματίζει τὸν ἀντίποδα καὶ τὴν ἀντίθεση τῆς ἄλλης πραγματικότητας στὴν Κυπριακὴ κοινωνία. Τῆς πραγματικότητας ποὺ διαμορφώνουν οἱ κλιματολογικὲς καὶ βιολογικὲς μας συνθῆκες. Τῆς πραγματικότητας ἐκείνης ποὺ ἀκόμα μαρτυροῦμε σὲ ὁρισμένα στρώματα τῆς Κυπριακῆς κοινωνίας. Στὸ χωριό, μὲ τὴν χαμογελαστὴ ὁλόχρονη ἀνεμελιὰ τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς Ἢ στὰ ψηλότερα οἰκονομικὰ στρώματα, ὅπου ὁ χρόνος περισσεύει γιὰ χόμπυς κι' οἱ γυναῖκες ψυχαγωγοῦνται μὲ τὰ εὑρεύτεχνήματα τῆς τραπουλας καὶ τὰ κοινωνικὰ τσάγια. Καὶ στὰ στρώματα αὐτὰ τῆς Κυπριακῆς κοινωνίας τὸ ὁλόχρονο κλῖμα τῶν Μεσογειακῶν διακοπῶν, μὲ διαφορετικοὺς τρόπους, βρίσκει ἔκφραση κι' ὁλοκλήρωση.

Ὅμως καὶ στὸ τρίτο στρῶμα. Ἀνάμεσα στοὺς ὑπαλλήλους, τοὺς ἐμπόρους, στὰ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα μὲ τὴν ἀστικὴ βιασύνη γιὰ τὴν συνεχῆ οἰκονομικὴ βελτίωση, τὸ κλῖμα αὐτὸ τοῦ χαλαροῦ ρυθμοῦ, τῆς ἀνεμελιᾶς καὶ τῆς ἀναβλητικότητας βρίσκει ἔκφραση τὶς μέρες τοῦ Καλοκαιριοῦ. Ἀλλάζουν ὡράρια, τηρεῖται μεσημβρινὴ ἀργία, καθιερώνεται ὁ μεσημεριάτικος ὕπνος. Τὰ Σαββατοκυριακα καὶ τὰ ἀπογεύματα ξοδεύονται στὴν θάλασσα ἢ στὸ βουνὸ καὶ ἀρκετὲς ἑβδομάδες μακρυὰ ἐντελῶς ἀπὸ τὸ κλῖμα τῆς πόλης, σὲ διακοπὲς μόνιμες κοντὰ στὴ θάλασσα, στὸ ὀρεινὸ θέρετρο, ἢ (ἀκόμη καὶ φέτος τουλάχιστον, παρὰ τὴν ἐνεργειακὴ κρίση) σὲ σύντομα ταξίδια στὸ ἐξωτερικό.

Φυσικὴ κατάσταση ἄλλωστε, ὅσον ἀφορᾶ τὸ συμπυκνωμένο διάστημα τῶν διακοπῶν. Καὶ στὶς πιὸ ἀγχώδεις κοινωνίες, οἱ ἄνθρωποι σχεδιάζουν, προγραμματίζουν ὁλόχρονα. Πραγματοποιοῦν κάθε χρόνο τὶς διακοπές τους γιὰ 2—3 ἑβδομάδες, γιὰ ἕνα, ἑνάμισυ μῆνα.

Σ' ἐμᾶς ὅμως δὲν εἶναι μόνο τὸ διάστημα τῶν ἴδιων τῶν διακοπῶν. Τῆς ἀπουσίας ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς ὁλόχρονης ἐργασίας. Εἶναι ὅλοι οἱ μῆνες τῆς ζέστης. Ἀπὸ τὸν Μάιο ὡς τὸν Σεπτέμβρη, κατεβαίνει νωχελικὰ τὸ πέπλο τῆς ἄνεσης. Τῆς ἀναπαυλας.

Καλοκαῖρι. Ἐκδρομές, φιλικὲς συγκεντρώσεις. Βράδυα ἀνέμελα στοὺς ἐξώστες τῶν σπιτιῶν. Σχεδὸν τέσσερεις μῆνες διάλειμμα. Ἐκλείπει ὁ πυρετὸς τῆς δουλειᾶς. Ἡ ἔνταση τῆς καταναλωτικῆς χειμωνιάτικης περιόδου. Ἡ ἀτονία κι' ἡ χαλάρωση γίνονται πρόδηλη ἔκφραση τοῦ τεμπεραμέντου μας. Στὸν τομέα τῆς προσωπικῆς, τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς. Στὸν τομέα τῆς πνευματικῆς - καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης. Ἡ περίοδος τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν σβύνει μὲ τὶς πρῶτες ψηλὲς θερμοκρασίες, γιὰ νὰ ξαναφανῆ μόλις ψυχράνει ξανὰ ἡ ἀτμόσφαιρα.

Καὶ διερωτώμαστε. Στὸν τομέα τῆς προσωπικῆς καὶ τῆς ἐπαγγελματικῆς ζωῆς τῆς μεγάλης ἀστικῆς τάξης ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καλοκαιριάτικου ρυθμοῦ εἶναι ὑπόθεση ἀτομικὴ ποὺ μόνο οἱ μακρόχρονες ἴσως τροποποιημένες συνθῆκες μποροῦν νὰ ἐπηρεάσουν. Ἀλλὰ τουλάχιστον στὸν τομέα τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἔκφρασης πολλὰ μποροῦν νὰ γίνουν μὲ τὴν δημιουργία σχετικῶν δραστηριοτήτων κι' ἐκδηλώσεων. Εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ προτεραιότητες μας σ' αὐτὸ τὸ στάδιο τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτιστικῆς μας στάθμης καὶ μὲ τὰ κλιματικά μας δεδομένα, τώρα τὸ καλοκαῖρι ἐπιβάλλουν τὴν ἄνεση σὰν κυρίαρχο παράγοντα στὴ ζωή μας. Ὅμως σίγουρα μ' αὐτὴ τὴν ἄνεση καὶ μ' ὅλα τὰ πλεονεχτήματα τοῦ Κυπριακοῦ τοπίου, μποροῦν πολλὰ νὰ γίνουν ποὺ νὰ μὴν ἀναιροῦν γιὰ μιὰ ὁλόκληρη τριμηνία - τετραμηνία τὴν προσφορὰ τοῦ πνεύματος. Φεστιβάλ, σεμινάρια, ἐργαστήρια καλλιτεχνικά.

Τὰ δυὸ τελευταῖα χρόνια ἔγινε μιὰ ἀρχή. Σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ἀμερικανικὸ Μορφωτικὸ Κέντρο καὶ μὲ Γερμανοὺς μουσικοὺς ποὺ ἐγκατασταθῆκαν στὴν Λάπηθο. Φέτος ἀκόμα δὲν ἀκούσαμε γιὰ συνέχεια ἢ ἀκόμη, ἐντατικοποίηση, πύκνωση αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων. Γιατὶ δὲν ὀργανώνουν τὰ δικά μας ἁρμόδια κρατικὰ σώματα τέτοιες συγκεντρώσεις μὲ ξένους προσκεκλημένους, ἢ μὲ Παγκύπρια συμμετοχὴ πνευματικῶν ἢ καλλιτεχνικῶν παραγόντων; Ἕνα Παγκύπριο Θερινὸ Φεστιβὰλ μὲ πνευματικοὺς καλλιτεχνικοὺς προσανατολισμοὺς ποὺ νὰ κρατᾶ μιὰ ἀξιόλογη περίοδο 1—2 μῆνες, μὲ ξένη καὶ ντόπια συμμετοχή, εἶναι ἴσως μιὰ ἰδανικὴ ἀνατοποθέτηση τῶν προτεραιοτήτων μας μέσα στὴν ἄργητα καὶ τὴ νωθρότητα τοῦ καλοκαιριάτικου μας ρυθμοῦ. Ὑψώνεται ὁ τιμάριθμος, πλακώνει ἡ κρίση βαρύτερη; Μὰ ἔτσι κι' ἀλλοιῶς δὲν ἀναθεωρήσαμε τὶς προτεραιότητές μας καὶ στὰ χρόνια τὰ καλύτερα οἰκονομικά. Μήπως τότε δὲν φταίει τὸ οἰκονομικὸ ἀπόλυτα, ἀλλὰ ἡ ἱεράρχηση τῶν προτεραιοτήτων; Πάντα ὑπάρχει τὸ μέλλον μὲ τὰ περιθώριά του.

Νάγια Κ. Ρούσου

«Κύπρος», Δευτέρα, 1 Ἰουλίου 1974

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΑΝΘΟΥ ΡΟΔΙΝΗ : ΜΕ ΤΗΝ ΑΔΕΙΑ ΣΑΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὁ Ἄνθος Ῥοδίνης (Διογένης) συνεχίζει τὴν ποιητική του προσφορὰ μὲ τὸν ἔμμετρο σατυρικὸ στίχο ποὺ γιὰ χρόνια τώρα ἀποτελεῖ συστηματικὴ παρουσία στὴν Κυπριακὴ πνευματικὴ ζωή. Ἡ νέα του ἔκδοση «Μὲ τὴν Ἄδεια Σας», ἀποτελεῖται ἀπὸ 81 πυκνὲς σελίδες μὲ ποιήματα ποὺ ἄλλα δημοσιεύτηκαν στὸν «Φιλελεύθερο» καὶ ἄλλα δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά. Ἕνα πλατὺ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὰ γεγονότα διαπερνᾶ τὴν ἔμπνευση τοῦ ποιητῆ. Ἐνδιαφέρον ποὺ ἐπεκτείνεται ἔξω ἀπὸ τὸν μικρὸ Κυπριακὸ ὁρίζοντα μὲ τὴ «θολὴ γραμμὴ» του, ὅπως λέει ὁ ἴδιος ὁ ποιητής, καὶ καλύπτει καταστάσεις καὶ ἐξελίξεις ποὺ ἀπασχολοῦν τὴ διεθνὴ ἐπικαιρότητα. Τὰ πετρέλαια, ἡ τεχνητὴ γονιμοποίηση, τὸ Νόμπελ, ἡ γυναικεία μόδα, ὅλα ἀποτελοῦν πηγὴ ἐμπνευσης γιὰ τὸν ποιητή.

Εὔρυθμος ὁ στίχος, εὐστοχη ἡ κρίση, τὸ κοινωνικὸ σχόλιο σωστὰ τοποθετημένο, ὅλα μαζὶ δημιουργοῦν ἕνα κλίμα σάτυρας ποὺ προκαλεῖ, ψυχαγωγεῖ ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν δικό του εὐχάριστο τρόπο προβληματίζει. Παραθέτουμε τὰ «Τιμαριθμικά»:

«Στὴν Κύπρο τὴν ἄφθονη τὴν
(ἀνω.. ποταμῶν
ἀνέβηκε ἀπότομα ὁ δείκτης
(τῶν τιμῶν
καὶ οἱ μισθοσυντήρητοι ποὺ τὸ-
(σα ὑποφέρουν
στὸν οὐρανὸ τὸν ἕβδομο τοὺς
(ὀφθαλμούς των αἴρουν.
Πέσ' μου Κολοκασίδη μου, χω-
(ρὶς νὰ ἐνοχλεῖσαι
«Νὰ ζῇ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζῇ;»
('Εσὺ ποιᾶς γνώμης εἶσαι;
Πέσμου ἐπίσης Ὑπουργέ -- καὶ
(μὴν κλείεις τὰ ὦτα —
ἢ κότα κάνει τὸ αὐγὸ ἢ τὸ
(αὐγὸ τὴν κότα.
Καὶ τί θὰ τρώει ὁ φτωχός, πῶς
(θὰ τὰ φέρῃ ἐφτὰ
ἀφοῦ τὸ μεροκάματο δὲν φτά-
(νει γιὰ τὰ χόρτα;
Δῶσε μου μιὰν ἀπάντηση, ἐ-
(στὼ ἐκ τοῦ προχείρου
καὶ μὴν ξεχνᾶς πὼς ἔχουμε καὶ
(ἔλλειψιν ἀχύρου!!».

Χριστούλας Γιαγκουλλή: «ΚΙΓΚΑΛΙΔΩΜΑΤΑ»

Ἐνδοσκόπηση, ἄγχος, σύγχρονη διάσπαση καὶ προβληματισμὸς εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ποιητικῆς συλλογῆς τῆς Γιαγκουλλή. Ἀσθματική, σπασμωδικὴ κάποτε ἡ ἔκφραση, προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὴ συναισθηματικὴ παλίρροια ἢ τὴν μεταφυσικὴ ἀγωνία τῆς ποιήτριας μὲ τὸ λόγο γυμνό, λιτό. Ἡ αἴσθηση τῆς καθηλωσης, τοῦ ἐγκλωβισμοῦ, τῆς ἀπουσίας μιᾶς ἀνθρώπινης συνιστομένης καὶ δι' ἐπικοινωνίας, ἀναδιπλώνονται διαρκῶς μέσα στὶς διάφορες συνθέσεις.

«Ὅταν
ὁ πόνος μὲ τυλίγει
ὅταν στὰ θραχία
ματώνει ἡ σιωπὴ
γιατὶ τὸ νερὸ
διερωτᾶται στὴν πηγή...».

Ἡ ἐλλειπτικὴ ἀναμέτρηση μὲ τὸ περιεχόμενο δὲν λείπει ἀπὸ ὁρισμένες εἰκόνες.

...Στὰ
δάχτυλα
ἀκροπαίζουν
καινούργιες
μελῳδίες...
.....

Μότζαρτ
καὶ
Μπετόβεν
.....

Ἐπιζητοῦμε...
.....
Νέσ
ὑφὴ
πραγμάτων
γιὰ
τὸ
γένος
ποὺ
ἀναστατώνεται
γιὰ
τὴν
ἀναζωογόνηση
καὶ
τὸ
θαύμα.

Κώστα Τύμβιου: «ΚΑΡΔΙΑ Η ΓΗ ΣΚΕΨΗ Ο ΟΥΡΑΝΟΣ»

Ἡ δεύτερη αὐτὴ ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Κώστα Τύμβιου ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς προηγούμενης ποὺ πρόσφατα κυκλοφόρησε. Τόσο στὴν ποιητικὴ ἔκφραση ὅσο καὶ στὰ θέματα τοῦ περιεχομένου. Πλατὺς ξανὰ ὁ στίχος ξεδιπλώνεται χωρὶς πολλὴν ἀφαίρεση ἢ λιτότητα.

Ἡ πρώτη ἔμπνευση πληθωρική, συχνὰ δαιδαλώδης ὅσο καὶ δοσμένη στὴν πρώτη φυσική της στιγμή, ἀποτελεῖ τὸ ὑπόβαθρο τῆς ἔκφρασης.

Τὰ θέματα ἁπλώνονται ἀπὸ τὴν αἰσθηματικὴ ζωὴ τοῦ ποιητῆ, ὡς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν μοῖρα της.

Ἡ συλλογὴ διαιρεῖται σὲ δυὸ μέρη, ἀπὸ τὸ πρῶτο δὲ παραθέτουμε ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν σύνθεση «Ἡ Μπαλάντα τοῦ Ἔρωτα»:

...«Σὰ δὲ μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος
ν' ἀναστηθεῖ χωρὶς νὰ στευ-
(ρωθεῖ
δὲ θὰ βρεῖ τὴ σωτηρία του-
(θενά.
Σὰ σηκώνει τὸ βλέμμα
καὶ ζητᾶ βοήθεια μονάχα ἀπ'
(τὸν οὐρανό,
ὁ ἴδιος τοποθέτησε τὸ μεγαλεῖο
(τῆς ψυχῆς του
πολὺ μακρυὰ του
τόσο ποὺ ποτὲ δὲ θὰ μπορέσει
νὰ δεῖ ἀληθινὸ τὸν κόσμο»...

Ἀνδρέα Ν. Ἱεροδιακόνου: «ΑΙΝΕΙΤΕ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ»

Ἡ παροῦσα ἔκδοση περιλαμβάνει 43 κεφάλαια στὰ ὁποῖα ἑρμηνεύονται 94 ὕμνοι ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν (Γέννηση, Βάπτιση, Μεταμόρφωση, Σταύρωση, Ἀνάσταση, Ἀνάληψη, Πεντηκοστή).

Οἱ ὕμνοι παρατίθενται σὲ μετάφραση, συνοδεύονται ἀπὸ ἑρμηνεία τόσο τοῦ συμβολισμοῦ ὅσο καὶ τῶν διαφόρων δογματικῶν, θεολογικῶν πτυχῶν οἱ ὁποῖες τοὺς χαρακτηρίζουν.

Τόσον ἡ μετάφραση ὅσον καὶ ἡ ἀνάλυση τῶν ὕμνων αὐτῶν τοὺς κάνει πιὸ προσιτοὺς στὸ πλατὺ κοινό, κι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐξ ἄλλου ἕνα ἀπὸ τοὺς στόχους τοῦ συγγραφέα.

Ἡ προσφορὰ αὐτὴ δὲν εἶναι μόνο καλόδεχτη ἀνάμεσα στὸν Χριστιανικὸ κόσμο. Εἶναι ἐπίσης κι' ἕνα παράδειγμα γιὰ μίμηση. Πολλὰ κείμενα ἐκκλησιαστικὰ θὰ μποροῦσαν νὰ δίνονται σὲ μετάφραση ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς λειτουργίας, γιὰ τὴν βαθύτερη κατανόηση καὶ ταύτιση τῶν πιστῶν.

Ἀριστείδη Λ. Κουδουνάρη: «ΜΕΡΙΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Ἡ ἔκδοση αὐτὴ ἀποτελεῖ προσφορὰν ἐνδιαφερουσαν στὴν ἱστορία τῆς Κύπρου, μὲ ἕνα ἔμμεσο ἀλλὰ πολὺ ζωτικὸ τρόπο. Θέμα της τὸ γενεαλογικὸ δέντρο μερικῶν ἐξεχουσῶν οἰκογενειῶν τῆς Κύπρου ποὺ ἀνάγονται οἱ ρίζες τους καὶ τὸ εἰς Κύπρον ξεκίνημά των στὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴ ἐγκατεστάθησαν στὴν Κύπρο ἄτομα ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησο καὶ τὴν Τεργέστη, μεταξὺ ἄλλων.

Ἀπὸ τὰ ἄτομα αὐτά, ποὺ ἦταν κυρίως ἔμποροι καὶ ἰατροί, ξεκίνησαν καὶ ἤκμασαν μερικὲς οἰκογένειες οἱ ὁποῖες ἀπετέλεσαν τὴν ἰθύνουσαν τάξιν στὴν Κύπρον τελοῦντες πρόξενοι διαφόρων χωρῶν καὶ συμβάλλοντες στὴν πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

Τὰ παρατιθέμενα στοιχεῖα, ἠλεγμένα καὶ τεκμηριωμένα μὲ χρονολογίες, φωτογραφίες, οἰκόσημα καὶ σχετικὲς ἐπιστολές, διαγράφουν τὴν πορείαν τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν μέχρι τοὺς σύγχρονους ἀπογόνους τους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 8 Ἰουλίου 1974

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ

Ἕνας ξεπερασμένος συνδυασμός;

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κάποτε ὅλέπει κάνεις τόν μαθητόκοσμο τώρα τό καλοκαίρι καί τό μυαλό του πάει πίσω μέ νοσταλγία καί ἀναζήτηση στόν παληό χαμένο χρόνο. Τότε πού τά καλοκαίρια ἦταν μεγάλοι μῆνες γεμάτοι ἀνεμελιά, ξεκούραση, ἐλευθερία. Ἐλευθερία ἀπό μεγάλες εὐθύνες, ἀπό ζωτικά καθήκοντα, ἀπό ὑποχρεώσεις καί συμβατικότητες. Μεγάλοι καλοκαιριάτικοι μῆνες ἀφροντισιάς πού σάν μαθητής γέριζες καί μέ μιά ἄλλη ἐλευθερία. Τήν ἐλεύθερη ἐκλογή τῆς ἀπασχόλησης σ' αὐτούς τούς μῆνες. Μέσα στά πλαίσια τῶν δεδομένων συνθηκῶν ὁ μαθητόκοσμος πάντα εἶναι πιό ἐλεύθερος νά διαλέξη τρόπους νά γεμίση τίς ὧρες του. Δέν τόν πειθαναγκάζουν τό ἐπαγγελμα, ἡ οἰκογένεια, ἡ ἔκταση τοῦ οἰκονομικοῦ, ἡ κλίμακα τῶν κοινωνικῶν καί ἄλλων ὑποχρεώσεων. Αὐτό τό καλοκαίρι τῶν μαθητικῶν διακοπῶν λοιπόν πού ξεδιπλώνεται μεγάλο κι' ἐλεύθερο μπροστά στά προνομιοῦχα νειάτα τοῦ θρανίου, προσφέρει πολλές καί ποικίλες εὐκαιρίες. Τήν εὐκαιρία τῆς ψυχαγωγίας, τήν εὐκαιρία τῆς συμπληρωματικῆς μελέτης, τήν εὐκαιρία τῆς ἔκτακτης καλοκαιριάτικης δουλειᾶς, τῆς ξεκούρασης καί τήν εὐκαιρία ἐπίσης μιᾶς ἄλλης ἐποικοδομητικῆς ἀπασχόλησης. Τοῦ διαβάσματος. Τήν ἀσύγκριτη εὐκαιρία γιά τή μαγική γνωριμιά μέ τόν κόσμο τῆς λογοτεχνίας. Μέ τίς σελίδες ἐκεῖνες πού γεμίζουν ἄνθρωπον, σκέψεις, ὁράματα κι' ἀνεβάσματα, ὕψη καί γκρεμά, γεφύρια καί θάλασσες, πολιτισμοί καί ἀξίες, ἕνας ὁλόκληρος πυρῆνας δράσης, νόησης, γνωριμιᾶς μέ τήν ἀνθρώπινη ψυχή καί τό ἀνθρώπινο πνεῦμα. Αὐτή λοιπόν τήν εὐκαιρία γιά τό ἄπλωμα τοῦ προσωπικοῦ ὁρίζοντα καί τό ξεδίπλωμα τῆς ψυχῆς, γιά τήν καλλιέργεια τῆς γλώσσας καί τοῦ πνεύματος, τήν ἔχουν γιά δυό-τρεῖς ὁλάκερους μῆνες οἱ μαθητές κι' οἱ μαθήτριες τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσης.

Σέ μιάν ἡλικία ὅπου οἱ ἀνησυχίες, τά προβλήματα, ἡ ἀγωνία πού τά πάντα συνοδεύει τήν ὁλοκλήρωση στά οὐσιώδη ἐφηβικά χρόνια, τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, προσφέρεται μιά ἀσύγκριτη διέξοδος, ἕνα παράθυρο στόν οὐρανό τῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας. Τό βιβλίο. Ἡ ποίηση, τό διήγημα, τό μυθιστόρημα, τό δράμα, τό ταξιδιωτικό, τό δοκίμιο. Ἡ πρόκληση γιά νέες γνωριμίες, γιά μιά καινουργια ἐπικοινωνία, γιά τήν καλλιέργεια μιᾶς νέας διάστασης. Γιά τήν ἀνακάλυψη μέσα στόν καθρέφτη τοῦ δημιουργοῦ, νέων πτυχῶν τοῦ ἑαυτοῦ, ἀγνωστων, ἢ βυθισμένων στό σκοτάδι τοῦ ὑποσυνείδητου. Κι' αὐτή ἡ πρόκληση ἀφθονεῖ. Προσφέρεται στή σχολική ἢ στήν κοινοτική βιβλιοθήκη. Στό φιλικό σπίτι. Στή φτηνή ἔκδοση στό βιβλιοπωλεῖο.

Πόσο λοιπόν ἐπωφελοῦνται τῆς προσφορᾶς αὐτῆς οἱ μαθητες μας, ἰδιαίτερα τώρα τίς καλοκαιριάτικες διακοπές; Θάταν ἀπόλυτο καί ριψοκίνδυνο νά ἀποφανθοῦμε μέ σαρωτικήν ἄρνηση.

Ὅμως οἱ ἐνδείξεις δέν εἶναι πολύ ἐνθαρρυντικές. Τό φανταχτερό καί συχνά βλαβερό περιοδικό, ἡ ἀπασχόληση μέ τό ποδόσφαιρο, τό τηλεοπτικό πρόγραμμα εἶναι πολύ περισσότερο στά καθημερινά ἐνδιαφέροντα τοῦ σημερινοῦ μαθητῆ, ἀπό τό βιβλίο. Δέ λέμε πώς δέ συναντᾶς καί τούς μαθητες πού ἔχουν γνωρίσει γνωστά ὀνόματα καί ἔργα τῆς ἑλληνικῆς καί ξένης λογοτεχνίας. Καί χαίρεσαι νά τούς ἀκούης νά σχολιάζουν, νά κρίνουν, νά προβληματίζονται. Πιό συχνό ὅμως καί πιό θλιβερό εἶναι τό ἄλλο φαινόμενο. Νά συναντᾶς μαθητες κλειστούς μέσα στόν κύκλο τῶν μαθημάτων τους. Περιορισμένους στό πνεῦμα, ξένους κι' ἀπομακρυσμένους ἀπό τόν ὁλόφωτο κόσμο πού ξανοίγει τό διάβασμα. Κάποτε μπορεῖ νάναι καί ἄριστοι μαθητές. Τί νά τό κάνεις; Ἡ ψυχή τους παραμένει κλειστή, τό πνεῦμα τους ἀκαλλιέργητο, ὁ ὁρίζοντας τους στενός, στεγνός κι' ἄδειος, ὁ κόσμος τους ἀπό τίς ἐμπειρίες τῶν μεγάλων δημιουργῶν τοῦ λόγου. Τά βιώματά τους περιστρέφονται γύρω ἀπό τά παραδοτέα μαθήματα, γύρω ἀπό τήν καθημερινή ρουτίνα τῆς ζωῆς τους, ἀπό τήν ὁποία λείπει τό μεγαλόπρεπο ἀνάστημα τῆς φαντασίας.

Καί τά τελευταία χρόνια οἱ μαθητες αὐτοί γίνονται διαρκῶς πιό πυκνοί. Εἶναι οἱ μαθητές τῆς σύγχρονης τεχνολογικῆς ἐποχῆς. Πού ἐνδιαφέρονται γιά τή μουσική πόπ, γιά τίς συγκινήσεις τοῦ γηπέδου, γιά τήν ψυχαγωγία τῆς Δισκοθήκης, γιά τήν συσκευασμένη τροφή τοῦ τηλεοπτικοῦ θεάματος. Καί ὁ προσανατολισμός τους αὐτός συνεχίζει βέβαια καί τό διάστημα τῶν καλοκαιριάτικων διακοπῶν. Καί πραγματοποιεῖται ἡ θλιβερή σπατάλη ἑνός χρονικοῦ διαστήματος πολύτιμου καί σεβαστοῦ.

Τό καλοκαίρι, ἐνῶ θά μποροῦσαν οἱ διακοπές νᾶναι μιά περίοδος πνευματικῆς ἀναβάπτισης, μιά περίοδος νέων προεκτάσεων καί ἀνακαλύψεων, μιά ἐποχή κατακτήσεων καινούργιων μέσα ἀπό τίς σελίδες τῆς δημιουργίας τοῦ Λόγου, γίνεται μιά ἐποχή στείρα. Ἄδεια ἀπό πνευματικές χαρές. Ἁπλῶς ἀπαλλαγμένη ἀπό τίς σκοτοῦρες τῆς σχολικῆς ρουτίνας. Μιᾶς ρουτίνας πού θἄπρεπε, μέ κάθε τρόπο νά καλλιεργήση τήν ἀγάπη τοῦ μαθητῆ γιά τό βιβλίο καί τήν ἀναβλεψη του πέρα ἀπό τά ἀναγκαστικά μελετήματα τῆς ἐτησιας σχολικῆς ὕλης.

Καί οἱ ἐκπαιδευτικοί καί οἱ γονεῖς ἔχουν τόν λόγον. Ὅσο κι' ἄν ἐπαναστατοῦν τά σημερινά νειάτα κι' ὅσο κι' ἄν θέλουν ν' ἀπομακρύνονται ἀπό τά καθιερωμένα. Μέγιστο μέρος τῆς εὐθύνης γιά τίς κλίσεις καί τά ἐνδιαφέροντά τους παραμένει μέ τούς πρεσβύτερους, πού εὐθύνονται γιά τή μόρφωση καί τήν ἀγωγή τους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 15 Ἰουλίου 1974

ΣΚΕΨΕΙΣ

ΗΛΙΚΙΕΣ

Ἀνθρώπινα δικαιώματα καὶ ἡ χρησιμότης των

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Κοιτάζεις ἕνα γέρικο κορμὸ τοῦ δέντρου. Μιὰ ἐλιὰ θεόρατη, φορτωμένη χρόνια, καρπούς, ἥλιους κι' ἀνέμους. Καὶ γεμίζει ἡ ψυχή σου ἀπὸ τὸ δέος καὶ τὸν σεβασμὸ ποὺ ἐμπνέει ἡ ἀντίσταση τῶν πραγμάτων στὴν μήνι τῆς φθορᾶς. Κοιτάζεις κι' ἕν' ἀχαμνὸ τρυφερὸ βλαστάρι ποὺ μόλις ἔχει ἀναστηλώσει τὸ κορμί του πάνω ἀπὸ τὴ γῆ καὶ πλημμυρίζεις τρυφεράδα καὶ στοργή. Γιὰ τὴν τόλμη τῶν νέων μορφῶν, τῶν νέων πραγμάτων, πάντα νὰ προκαλοῦν τὸ ἀσταμάτητο ρεῦμα τοῦ καιροῦ, τὸ τεράστιο κῦμα τοῦ ἀπείρου ποὺ ἀγέρωχα ἀγνοεῖ τὸν πιὸ ἀλλοπρόσαλλο ἀνθρώπινο μετρητή, τὸν χρόνο.

Τὰ ἴδια περίπου συναισθήματα, σὲ μιὰ τεράστια ποικιλία καὶ κλίμακα διαβαθμίσεων μᾶς προξενεῖ κι' ἡ σκέψη πάνω στὶς πολλές, τὶς κλιμακωτές ἀνθρώπινες ἡλικίες. Μόνο ποὺ τὴν περίπτωση τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως μπορεῖ καὶ εἶναι φυσικὸ ἄλλωστε, ὁ τρόπος, ἡ διάθεση μὲ τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζονται οἱ χρονικοὶ σταθμοὶ στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι πολὺ συχνὰ χρωματισμένα μὲ πολὺν ὑποκειμενισμὸ ἀπὸ τὴ μιά, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τυποποιημένους τρόπους σκέψεις ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἔτσι μπορεῖ ἕνα βρέφος ἢ ἕνα νήπιο νὰ ἐμπνέει σὲ ὅλους κοινὰ αἰσθήματα: ἔκπληξη, εὐχαρίστηση, προστατευτικότητα, ἕνα εἶδος συμπόνοιας γιὰ τὴν ἀνημποριά του, ἀνάμικτης μὲ θαυμασμὸ γιὰ τὸ πεῖσμα του νὰ ὀρθοποδήση καὶ νὰ στυλώση, κάποιο γρόθο γιὰ τὸ μέλλον ποὺ αὐτὸ θὰ χαρῆ στὴ δική του ὡριμότητα καὶ μιὰν ἄπειρη ἀγάπη γιὰ τὴ δροσιά του, τὴ δύναμη, τὴν ἀγνότητά του.

Σὲ κάθε ἕναν ὅμως, ἕνα βρέφος ἢ ἕνα νήπιο ἀσφαλῶς θὰ μιλᾶ μὲ διαφορετικὸ ἐντελῶς τρόπο. Ἀλλοιώτικα ἂν εἶναι δικό του νήπιο, ἂν εἶναι μιὰ τυχαία συνάντηση, ἂν εἶναι συγγενικὸ ἢ φιλικό, ἢ ἀκόμα ἂν ἀνήκη σὲ πρόσωπα μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει καὶ τόσο ἀγαθὲς σχέσεις.

Τὰ ἴδια περίπου μποροῦν ἐπίσης νὰ λεχθοῦν γιὰ τὶς ἄλλες ἡλικίες τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ νειάτα κι' ἡ προσφορά τους, ἡ ὡριμότητα, ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ πραγμάτωση, ἡ μέση ἡλικία μὲ τὴν συγκομιδή, τὰ γηρατειὰ κι' ἡ ἀποχώρηση, ἡ ξεκούραση, ἡ παράδοση τῆς σκυτάλης.

Ἔμαθε ὁ ἄνθρωπος μὲ λίγα λόγια νὰ ἐπενδύει τὰ τεχνητὰ αὐτὰ ὁρόσημα μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος καθορίζει τὴν πορεία του στὸν κοσμο τῆς ὕλης, μὲ ὁρισμένες ἀρχές, ἀξίες. Ἔτσι τὸ ἄτομο τῆς σημερινῆς κοινωνίας, τῆς κοινωνίας αὐτῆς τοῦ ἀστροναύτη, τῆς πείνας, τοῦ πολέμου καὶ τῆς μηχανῆς, ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ σύνολο ποὺ τὸν περιβάλλει μὲ μιὰ διπλὴ ὑπόσταση: τὴ χρονική, ὅπως ὑπολογίζεται μὲ τὶς μονάδες τοῦ χρόνου, ποὺ τὸ γένος του χρησιμοποιεῖ, καὶ τὴν προσωπική, ὅπως τὴν ἐδημιούργησε, ὅπως τὴν ἐχρωμάτισε μὲ τὶς πράξεις, τὴ δημιουργία του, τὴν προσφορά του, τὸ πέρασμά του μέσα ἀπὸ τοὺς συνανθρώπους του, ὡς τὴν ἄλφα ἢ τὴ βῆτα στιγμή, ὡς ἐκεῖνο ἢ ὡς τὸν ἄλλο χρόνο. Τὶς πλείστες φορὲς οἱ δυὸ ὑποστάσεις, ἡ χρονικὴ κι' ἡ προσωπική, συγκλίνουν, βρίσκουν μιὰ συνισταμένη γιὰ νὰ δημιουργήσουν ἕνα ἁρμονικὸ γεφύρι, μιὰ καλοδεμένη «ὀντότητα—προσωπικότητα». Ὅμως δὲν εἶναι πάντα τὸ ἴδιο.

Δὲν εἶναι πάντα ὁ ἄνθρωπος ἔφηβος, πατέρας στὰ 35, ὑπεύθυνος, ἀποδοτικὸς πολίτης στὰ 45, γεμάτος καρποὺς κι' ἐγγόνια στὰ 50-60. Οἱ συνθῆκες, τὸ περιβάλλον, ἡ ἰδιαίτερη προσωπικὴ μοῖρα τοῦ ἀτόμου, εἶναι μοναδικὰ στοιχεῖα στὴν κάθε περίπτωση. Γι' αὐτὸ μοναδικὴ κι' ἰδιαίτερη εἶναι ἡ παράδοση, ἡ ἀτμόσφαιρα, τὸ ἱστορικὸ ποὺ συνοδεύει κάθε ἄτομο σ' ἕναν ἕκαστο χρονικὸ σταθμὸ τῆς ζωῆς του, σὲ μιὰν ἑκάστη ἡλικία. Λαμβάνομε ὑπ' ὄψιν, ὅταν σκεφτόμαστε ἢ ὅταν μιλοῦμε, γιὰ τὸν Α ἢ τὸν δεῖνα, τὸ ἰδιαίτερο ἄτομό του, μέσα στὸ ἰδιαίτερο πλαίσιο του, σὲ μιὰ δεδομένη στιγμὴ ἢ στάδιο τῆς ζωῆς του; Ἢ ἰσοπεδώνουμε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ μᾶζα, τὸν βάζουμε μέσα στὸ καλούπια τῆς ἀφόρητα κάποτε ὁμαδικῆς κι' ἀπρόσωπης ἐποχῆς μας; Κι' ἔπειτα τὰ συγκριτικὰ κριτήρια μας μὲ ποιὰ πρόθεση, ποιὰ προσέγγιση εἶναι διαποτισμένα; Μὲ τὴν πρόθεση νὰ δοῦμε τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν προσφορά του σὰν μορφὴ ποὺ ἀγωνίζεται ὅπως μπορεῖ μέσα στὴν ἀτέρμονη διάσταση τοῦ χρόνου, σὲ ὁποιοδήποτε στάδιο τῆς χρονικῆς ἡλικίας του; Ἢ σὰν αὐτόματο ποὺ ἀνταποκρίνεται ἢ δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς ὁμαδικὲς περὶ ἡλικίας καὶ προσφορᾶς προσδοκίες; Δὲν πρέπει, δὲν μποροῦμε νὰ ξεχνοῦμε, ὅτι ἕνας Μότσαρτ σύνθετε στὰ τέσσερα του ἐνῶ ἕνας Σῶ ἄρχισε νὰ γράφει στὰ σαράντα του. Κι οἱ δυό, στὸν τομέα τους καθένας, μεσουράνησαν. Καὶ μιλοῦμε γιὰ πνευματικὴ δημιουργία. Ὁλόκληρη ὅμως ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δημιουργία. Σὲ πολλοὺς τομεῖς, σὲ διαφορες κλίμακες, μὲ διαφορετικὲς ἀκτινοβολίες, στόχους διάφορης ἔντασης, ποιότητος καὶ ὀλκῆς.

Μὲ λίγα λόγια, ἕνα ἀπὸ τὰ προβλήματα, μιὰ ἀπὸ τὶς προκλήσεις ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ ἄνθρωπος τῆς προ-ρομποτικῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τῆς μέτρησης τοῦ ἀνθρώπινου ἀναστήματος μὲ τὴν ἡλικία. Οἱ προκαθορισμένες ἀντιλήψεις ποὺ διέπουν τὸ κοινωνικό μας σύστημα ἔχουν κάνει κι' ἐδῶ τὴ βλάβη τους. Καὶ τὸ σκεπτόμενο ἄτομο, ποὺ ἀγωνίζεται ἔστω καὶ τὴ δωδεκάτη, πρὶν καταφέρει ἡ μηχανὴ κι' ἡ δύναμή της νὰ τὸν μεταβάλουν σὲ αὐτόματο μετρητὴ τῆς ὑλικῆς δύναμης, κάπου-κάπου τραβιέται πίσω κι' ἀναρωτιέται διλημματικά:

—«Γιατί ἡ νέα γενιὰ νὰ κλείνει τὶς πόρτες στοὺς τριαντα-πεντάρηδες;»

—Γιατί ἡ γυναίκα στὰ σαράντα της νὰ εἶναι ἡ «κατασταλαγμένη ὡριμη», κι' ὁ συνομήλικος της ἄντρας νὰ διέρχεται τὴ «δεύτερη νειότη του;»

—«Γιατί γύρω στὰ ἑξήντα ὁ ἄνθρωπος θὰ πρέπει ν' ἀποσύρεται ἀπὸ τὸ ἐνεργὸ ἐπαγγελματικὸ λειτούργημα, ὅση ζωτικότητα κι' ἂν διαθέτει;»

Ἀσφαλῶς, προφανὴς ἡ ἀπάντηση: Ὅσο κι' ἂν ἐξελίσσεται ἡ ἐπιστήμη τῆς βιολογίας, ὅσο κι' ἂν τελειοποιῆται ἡ γεροντολογία, ὅσο κι' ἂν ἐξισώνονται τὰ φῦλα (μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἡλικιακὴ καὶ βιολογικὴ προέχταση τῆς γυναικείας ἀκμῆς), ὅσο τολμηρὰ κι' ἂν προσπαθῆ ὁ ἄνθρωπος νὰ προκαλέσει, νὰ νικήσει τὸ χρόνο, τὴ φθορά, τὰ στοιχεῖα αὐτὰ προβάλλουν φασματικά, πραγματικὰ κι' ἀνυπέρβλητα. Γι' αὐτὸ κι' οἱ κανόνες, οἱ ἀντιλήψεις, τὰ ἔθιμα κι' ἡ τυποποιημένη προσέγγιση στὶς χρονικὲς διαιρέσεις θεωροῦνται ἀπαραίτητης πρακτικῆς χρησιμότητας γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ γυρεύει παντοῦ καὶ πάντα στὶς πράξεις του, πυξίδα, ὁδηγὸ ἐξωτερικό.

Ὅμως ἐσωτερικά, ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ποὺ κάνει τὸν ἑκάστοτε ἀπολογισμό του στὰ χρονικὰ πλαίσια μιᾶς δεδομένης ἡλικίας, ὀφείλει στὸν ἑαυτό του περισσότερη ἀκόμη ἀνθρωπιά, περισσότερη ἀκόμα ἀνοιχτοσύνη μυαλοῦ καὶ καρδιᾶς κι' ἀπ' αὐτὸ τὸν θεατὴ τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἡλικίας. Καὶ τὸ ὀφείλει αὐτὸ στὸν ἑαυτό του, ὄχι σὰν συγχωροχάρτι γιὰ ὅσα δὲν ἐπραγματοποίησε μέχρι τὰ 30 ἢ τὰ 50 του, ὄχι γιὰ νὰ ξεχάσει τὶς ἐλλείψεις καὶ τὴ μειονεχτικότητα του μπροστὰ στοὺς πιὸ πετυχεμένους ὁμήλικους του, ἀλλὰ γιὰ κάτι ἄλλο, πολὺ πιὸ σοβαρὸ κι' οὐσιαστικό. Γιὰ νὰ δῆ πιὸ πέρα, πιὸ μακρυὰ ἀπὸ κεῖ ποὺ βρίσκεται, ἔχοντας γιὰ γνώμονα τὴ δική του προσφορά. Τὰ συγκριτικὰ ἢ τὰ καθιερωμένα κριτήρια γιὰ τὸν αὐτοεξεταζόμενο πρέπει νὰ ἔχουν μιὰ καὶ μόνη πρακτικὴ χρησιμότητα. Νὰ τὸν βοηθοῦν νὰ σταματᾶ, νὰ περισυλλέγεται, νὰ διαλογίζεται, νὰ καταλήγει, νὰ ἀντλεῖ καὶ νὰ προχωρεῖ. Ποτέ, καμμιὰ ἡλικία δὲν πρέπει νὰ φοβίζει, νὰ ἐνθουσιάζει, νὰ ἀπωθεῖ ἢ νὰ μαγνητίζει. Κι' αὐτὲς οἱ δυὸ ἀμετάκλητες ληξιαρχικὲς πράξεις ποὺ καθορίζουν τὴ μετάβασή μας ἀπὸ τὸ ἕνα αὐνορο στὸ ἄλλο, δὲν εἶναι παρὰ ὑπομνήσεις. Κι ἡ γέννα, κι ὁ θάνατος. Ἐρχομὸς καὶ φευγιὸ δὲν μιλοῦν παρὰ γιὰ μιὰ τοποθέτηση. Μιᾶς ζωῆς μέσα σ' ἕνα χρονικὸ εἱρμό. Σ' ἕνα εἱρμὸ μὲ ἡλικίες—σταθμούς. Οὐδέτερους, ξένους σταθμοὺς ποὺ ἐμεῖς καθωρίσαμε γιὰ ξεκούραση, γιὰ ἀνεφοδιασμό, γιὰ ἀνανέωση ἀπὸ ἕνα ταξίδι ποὺ κρατᾶ τόσα λίγα χρόνια μέσα στὸ ἄπειρο, ἄχρονο σύμπαν.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα 12 Αὐγούστου 1974

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Χωρὶς Δικαιοσύνη

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὀργὴ καὶ πόνος. Ἀγανάχτηση καὶ πίκρα. Ἐξέγερση. Συναγερμὸς ψυχῆς. Φρίκη. Δέος.

Εἴκοσι Ἰουλίου, ξημέρωμα. Ὁ οὐρανὸς τῆς Κύπρου σκοτεινιάζει. Ἡ γῆ της παραβιάζεται. Στήνεται, στὶς τελευταῖες δεκαετίες τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα ἕνα πολεμικὸ σκηνικὸ ποὺ θυμίζει τὶς πιὸ μαῦρες μέρες τοῦ Μεσαίωνα. Ἕνας μικρὸς λαός. Μιὰ χούφτα κόσμος. Μισὸ ἑκατομμύριο ἄνθρωποι σὲ μιὰ ὑδρόγειο μὲ τρία δισεκατομμύρια κατοίκους. Ἕνας μικρόκοσμος. Μὲ τὰ πάθη του. Μὲ τὴ διαίρεση του. Μὲ τὶς ἀδυναμίες καὶ τὶς διχογνωμίες του. Ἕνας μικρόκοσμος μὲ τὰ ὀνειρά του. Μὲ τὸν μακραίωνα πολιτισμό του. Μὲ τὴν στρατιωτικὴ του ἀδυναμία κι' ἀνετοιμότητα. Γιατὶ εἶναι οὐσιαστικὰ λαὸς εἰρήνης, κι' ὄχι λαὸς πολέμου.

Ἕνας λαὸς μικρὸς γίνεται ἀπονδὴ στὸ θυμαστήρι τῶν μεγάλων. Μιὰ χώρα τριάντα ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων εἰσβάλλει σὲ μιὰ γῆς, μιὰ σταλιά. Σὲ μιὰ γῆς ποὺ τ' ἀκρογιάλια της ἦταν γαλαζόπετρες χαρᾶς. Κι' οἱ οὐρανοί της ἀντίσκηνα γαλήνης. Τὰ Τουρκικὰ ἀεροπλάνα καὶ τὰ Τουρκικὰ πολεμικὰ πλοῖα γράψαν, ἐν ὀνόματι τῆς σάπιας διεθνοῦς διπλωματίας μαῦρες κηλίδες στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Κύπρο, πικρὸ χαϊμαλί, Κύπρο, σφαχτὸ τοῦ κόσμου.

Γιατὶ νὰ νεκροτομήσουμε τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων; Αὐτὰ δὲν πέθαναν. Αὐτὸ ποὺ δολοφονήθηκε ἄγρια, αἱματηρά, βάρβαρα ἐδῶ στὴν Κύπρο, στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, εἶναι ἡ δικαιοσύνη. Τὰ συμφέροντα κι' οἱ σκοπιμότητες τῶν ὑπερ-δυνάμεων καὶ τῶν δορυφόρων των ἀκόμα ἀναδιπλώνονται. Ἀκόμα ἀπλώνονται σὰ δίχτυ βρωμερὸ κι' ἀνήθικο πάνω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὑπόσταση τῶν μικρῶν ἐθνῶν.

Ἀκόμα ὑπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν στὸ θεατρο τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητας τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα. Ἡ καλλιέργεια τῆς νάρκωσης τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων. Ἡ δίψα γιὰ τὴν κράτηση τῆς ἐξουσίας. Οἱ φιλοδοξίες τῆς ἐπέκτασης. Ἡ δίψα γιὰ δύναμη ἔξω ἀπὸ πλαίσια ἰδιαιτέρων χωρῶν. Ἡ δίψα γιὰ δύναμη πάνω ἀπὸ συνασπισμοὺς κρατῶν καὶ ἐθνῶν. Ἀφοῦ ὁ διεθνὴς διπλωματικὸς ἀρριβισμὸς βρίσκεται σήμερα στὶς μεγαλύτερες ἴσως στιγμὲς ἀναδίπλωσης του, ἐκεῖνο ποὺ δολοφονεῖται ἄγρια εἶναι ἡ δικαιοσύνη. Ὁ αὐτοσεβασμὸς κι' ἡ ἐλευθερία. Ἡ ἀξιοπρέπεια. Οἱ ἀρχὲς κι' οἱ ἀξίες. Τὰ ἐθνικὰ ἰδανικὰ καὶ τὰ πιστεύω. Ὅλ' αὐτὰ ἔχουν γίνει γέμισμα στὰ κανόνια τῆς ἀγριότητας. Τῆς βουλιμίας. Τῆς ἀναίσχυντης πολεμικῆς ἐπέμβασης σὲ χῶρες ἀδύναμες κι' ἐκτεθειμένες. Γιατὶ οἱ ἀξίες κι' οἱ ἀρχὲς ἔχουν σὰν σπόνδυλο συνέπειας καὶ στήριξης τὴ δικαιοσύνη. Χωρὶς δικαιοσύνη γκρεμίζονται. Κι' ὁ χαλασμὸς δὲν εἶναι χαλασμὸς ὥρας. Δὲν εἶναι χαλασμὸς γῆς. Δὲν εἶναι προσφυγιὰ καὶ ξερρίζωμα. Δὲν εἶναι ὀδύνη καὶ μῖσος κι' ὀργὴ κι' ἀγανάχτηση. Εἶναι χαλασμὸς ψυχῆς. Εἶναι καταρράκωση τῆς ἀνθρώπινης ὑπόστασης. Εἶναι ταπείνωση κι' ἐξευτελισμὸς ἀνθρώπινων δικαιωμάτων. Ἐκεῖ στόχεψε ἡ Τουρκικὴ εἰσβολὴ μὲ ὅλη τὴν βαρβαρότητα, τὴν ὠμότητα, τὴν θηριωδία της.

Κι' ὁ Κυπριακὸς ἑλληνισμὸς καλεῖται σήμερα νὰ δώση μιὰν ἄλλη μάχη, μιὰ μεγάλη μάχη μέσα σ' αὐτὲς τὶς ὧρες τὶς ματοβαμμένες, τὶς ὧρες τοῦ πένθους, τοῦ πολέμου. Μιὰ μάχη ἐνάντια στὰ τέρατα τῶν καιρῶν. Ἐνάντια στὴν ἱστορικὴ στιγμὴ ποὺ τὸν ἀπειλεῖ καὶ τὸν ταπεινώνει ἀνελέητα, χωρὶς δικαιοσύνη. Χωρὶς δικαιοσύνη καλεῖται ὁ Ἕλληνας Κύπριος νὰ μὴ χάση τὸ πιστεύω του. Νὰ μὴν κλονισθεῖ τὸ πιστεύω του στὴ συνέπεια τῶν καιρῶν. Νὰ ὀρθώση ἐσωτερικὸ ἀνάστημα ἀξιοπρέπειας καὶ περηφάνειας. Νὰ συνειδητοποιήσει ποῦ ἔφτασε. Μὲ τὴν ἀνωριμότητά του τὴν πολιτική. Μὲ τὴν ἐπιπολαιότητά του καὶ τὴν ἐμμονή του σὲ ἐθνικὰ ἰδεώδη ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς διεθνεῖς σκοπιμότητες. Καὶ μ' αὐτὴ τὴν συνείδηση, νὰ μὴν ἀφήσει νὰ ραγίση μέσα του ἡ πίστη στὸν Ἄνθρωπο καὶ στὰ δικαιώματα του. Τὸν Ἄνθρωπο τῶν μεγάλων λαῶν. Τὸν Ἄνθρωπο τῶν μικρῶν λαῶν. Τὸν Ἄνθρωπο ποὺ θὰ δίνη, ποὺ πρέπει νὰ δίνει ἀτέλειωτη τὴ μάχη αὐτὴ ἐνάντια στοὺς Ὑπερεγκεφάλους τῶν τεχνολογικῶν πολιτισμῶν ποὺ γυρεύουν νὰ ἰσοπεδώσουν τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα. Νὰ τὴν ὑποτάξουν στοὺς ὁρισμοὺς καὶ τὶς ὑπαγορεύσεις τῶν ὑπερ-κυβερνήσεων.

Ὁ Κύπριος Ἕλληνας, χωρὶς δικαιοσύνη, καλεῖται σήμερα νὰ μὴ χάση τὸ πιστεύω του. Νὰ συνεχίση νὰ πιστεύη. Μὲ πίκρα. Μέσα ἀπὸ χαλάσματα. Νὰ πιστεύη ὅμως στοὺς κύκλους ποὺ ἀναδείχνουν καὶ γκρεμίζουν δυνάμεις κι' ὑπερδυνάμεις. Νὰ πιστεύη σ' ἕνα κώδικα δικαιοσύνης πάνω ἀπ' τ' ἀνθρώπινα μέτρα. Εἶναι ἐπιταγὴ ὑπεράνθρωπη. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ τελειώνει ἡ ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, ἀρχίζει ἡ οἰκοδόμηση τῆς ἄλλης δικαιοσύνης. Αὐτῆς ποὺ πρέπει νὰ χτίσουν οἱ ἄνθρωποι μὲ αὐτο-ἐξέταση, ἀναδρομὴ στὸ παρελθόν, συνέπεια καὶ διορατικότητα.

Σκληρὴ ἡ ἐπιταγή. Κάπου πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἡ δύναμη κι' ὁ τρόπος γιὰ τὴν ἐφαρμογή της. Γιὰ νὰ μὴ χαθῆ γιὰ πάντα ἡ πίστη στὴν δημοκρατία, στὴν ἐλευθερία, στὴν εἰρήνη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

● ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ: Ὧρες πολέμου: Θέλουμε τὴ γῆ μας.

«Κύπρος», Δευτέρα, 26 Αὐγούστου 1974

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΘΕΛΟΥΜΕ ΤΗ ΓΗ ΜΑΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἀπουσίασε ἡ στήλη τὴν περασμένη Δευτέρα. Μπορεῖ ν' ἀπουσιάσει ξανὰ τὴν ἐπόμενη ἢ τὴν μεθεπόμενη. Ἡ Τουρκία καὶ πάλιν ἀπειλεῖ μὲ συνέπειες ἂν δὲν προχωρήσουμε σὲ ἐπανέναρξη διαπραγματεύσεων. Ἡ Τουρκία καὶ πάλιν ἐκβιάζει. Αὔριο μπορεῖ καὶ πάλιν νὰ μαυρίσουν οἱ οὐρανοί μας μὲ τ' ἀεροπλάνα τοῦ μίσους καὶ τῆς βίας. Αὔριο μπορεῖ καὶ πάλιν ἡ γῆ μας νὰ πατηθῆ, νὰ μολευτῆ, νὰ κατακτηθεῖ. Αὔριο μπορεῖ καὶ πάλιν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ δυνατοῦ νὰ μᾶς ἀνοίξει κι, ἄλλες πληγὲς καὶ νὰ μᾶς φέρει κι' ἄλλον ὄλεθρο. Πῶς θ' ἀντιδράσουμε; Πῶς θὰ πολεμήσουμε; Πῶς θ' ἀντισταθοῦμε; Τί ἔχουμε νὰ παρατάξουμε ἀπέναντι στὶς Τουρκικὲς ὀρδὲς ποὺ βάρβαρα θυμήθηκαν ὧρες τοῦ Μεσαίωνα καὶ ξεχύθηκαν νὰ κατακτήσουν μιὰ σταλιὰ γῆς; Καὶ ξεκίνησαν νὰ κουρσέψουν τὸν κάμπο μας, τὰ σπίτια μας, τὴ γῆ μας;

Αὐτὸ ποὺ ἔχουμε γι' ἀντίσταση εἶναι αὐτὸ ποὺ σήμερα, στὴν Κύπρο γίνεται παρανάλωμα. Εἶναι ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος πάνω στὸν ὁποῖο αὔριο ὅλα τὰ μικρὰ κι' ἀνίσχυρα κράτη θὰ χουν σὰ μοναδικὸ ὅπλο καὶ φύλαξή τους: Εἶναι ἡ μεγάλη πρόκληση γιὰ τὰ μεγάλα κράτη. Γιὰ τὴν βουλιμία τους, γιὰ τὰ συμφέροντά τους, γιὰ τὶς σφαῖρες τους, γιὰ τὴν ἀναλγησία τους μπροστὰ στὸ κλάμα καὶ τὴν κραυγὴ ἑνὸς λαοῦ ξερριζωμένου, ἑνὸς λαοῦ τραγικὰ καὶ βάναυσα κτυπημένου κατάστηθα, ἄνισα.

Εἶναι οἱ ἠθικὲς ἀξίες ποὺ ἀντιστέκονται καὶ διακυβεύονται στὴν Κύπρο σήμερα. Εἶναι οἱ ἠθικὲς ἀξίες σήμερα ποὺ μπαίνουν στὸ ζύγι τῆς ἰσορροπίας τῶν μεγάλων συνασπισμῶν, μὲ βαρίδι τὴν Κύπρο. Κλονίζεται ὁ Ὀργανισμὸς Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Κλονίζεται τὸ ΝΑΤΟ. Ξυπνᾶ ἡ Εὐρώπη, πιασμένη ἀνάμεσα στὰ δίχτυα τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ Δυτικοῦ Συνασπισμοῦ καὶ προσπαθεῖ νὰ ἁπλώσει, νὰ ὀρθοποδήσει, νὰ ὑψώσει ἀνάστημα. Καὶ μοχλὸς καὶ προσάναμμα τὸ Κυπριακό. Ἀφορμὴ καὶ λόγος τὸ μικρὸ αὐτὸ νησὶ στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. Σὲ αἰῶνες πιὸ παληοὺς οἱ κατακτητὲς μπαινόβγαιναν ἀνάλογα μὲ τὴν πολεμικὴ ὑπεροχή τους. Σήμερα τὸ νησὶ αὐτὸ ἀντιστέκεται στὴν κατάκτηση τῶν νεο-βαρβάρων ποὺ καλυμμένοι κάτω ἀπὸ τὸ πρόσχημα τῆς προάσπισης τῶν συμφερόντων τῶν ὁμογενῶν τους, εἰσέβαλαν, ἀσέβησαν, μόλυναν κάθε σημασία ἐλευθερίας, ἀνεξαρτησίας, δικαιοσύνης. Εἶπαν πὼς μπῆκαν γιὰ νὰ προασπίσουν τὴ συνταγματικὴ τάξη ποὺ κινδύνευε στὴ νῆσο. Μὰ πῶς τὴν ἀποκατέστησαν κυριεύοντας πάνω ἀπὸ τὸ ἕνα τρίτο τῆς γῆς μας. Γῆ στὴν ὁποία ζοῦσαν διπλάσιοι καὶ πλέον Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Τούρκους (144,000 μὲ 66,000, γιὰ τὴν ἀκρίβεια). Ποιὰν τάξη ἀπεκατέστησαν διώχνοντας ἀπὸ τὰ σπίτια τους, διώχνοντας ἀπὸ τὴ γῆ τους διακόσες χιλιάδες κόσμο ποὺ ζεῖ σήμερα τὴ μεγάλη, τὴν ὕστατη τραγωδία τῆς προσφυγιᾶς;

Οἱ Τοῦρκοι εἰσβολεῖς ξερρίζωσαν διακόσες χιλιάδες Ἕλληνες ἀπὸ τὴ γῆ τους, καὶ ξορίσανε ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνικὸ Κυπριακὸ πληθυσμὸ ἀπὸ αὐτὴ τὴ γῆ. Ἀπὸ τὴν ἐξορία αὐτὴ στὴ μισὴ Κύπρο ποὺ εἶναι ἀκόμα ἐλεύθερη κι' ἀπάτητη, ἐμεῖς οἱ 514,000 Ἕλληνες Κύπριοι στέλλουμε σ' ὅλο τὸν κόσμο μιὰ κραυγὴ μεσούρανη, μιὰ κραυγὴ ποὺ ἁπλώνεται ὡς τοὺς θόλους τ' οὐρανοῦ. Μιὰ κραυγὴ ποὺ περιέχει τὶς μυριάδες κραυγὲς ὅλων τῶν θυμάτων τῆς σύγχρονης διαίρεσης τῆς σύγχρονης κατάκτησης: Θέλουμε τὴ γῆ μας. Θέλουμε τὰ σπίτια μας, τοὺς κάμπους, τὰ χωράφια, τὰ νερά μας, τοὺς τόπους μας θέλουμε τὴν γῆ μας. Αὐτὴ ἡ γῆ ποὺ χάλασαν οἱ νεο-κατακτητές. Αὐτὴ ἡ γῆ ποὺ αἰῶνες δένονταν μὲ τὰ ὄνειρα καὶ τὸ μόχτο μας, αὐτὴ ἡ γῆ εἶναι δική μας. Ἂς σκύψουν χαμηλὰ ὡς τὸ ταπεινὸ μικρὸ νησί μας τ' αὐτιά τους οἱ μεγάλοι ταξιδευτὲς τοῦ διαστήματος ποὺ πατοῦν τὸ φεγγάρι καὶ στήνουν παρατηρητήρια στοὺς οὐρανούς. Μ' αὐτὴ τὴν γῆ εἴμαστε δεμένοι αἰῶνες. Δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα νὰ μᾶς ξερριζώσουν μὲ λύσεις γεωγραφικῶν διαμελισμῶν. Δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα νὰ μοιράσουν τὸν τόπο, νὰ ἐνθαρρύνουν, ἢ ν' ἀνεχτοῦν τὸ μοίρασμα αὐτοῦ τοῦ τόπου. Ἂν τὸ κάνουν τώρα μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ δυνατοῦ, μὲ τὸ δικαίωμα τῶν Τουρκικῶν βομβαρδισμῶν καὶ τῶν Τουρκικῶν ἁρμάτων μάχης θὰ διαπράξουν ἔγκλημα φριχτό. Ἔγκλημα ἀφύσικων, τερατωδῶν διαστάσεων. Θ' ἀσελγήσουν πάνω στὴ γῆ ἑνὸς ἔθνους μικροῦ, περήφανου, ἀνυπεράσπιστου ποὺ ἀντιστέκεται μὲ μόνο ὅπλο τὸ ἠθικὸ δίκαιο.

Σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἄλλοι μιλοῦν γιὰ μιὰ παγκόσμια Κυβέρνηση καὶ μιὰ παγκόσμια θρησκεία ἔρχεται σήμερα ὁ νόμος τῆς ζούγκλας νὰ κατακτήσει, νὰ καταστρέψει, νὰ διχοτομήσει. Ἀντὶ νὰ ἑνώνουν, διχάζουν. Ἀντὶ νὰ οἰκοδομοῦν μὲ τὴ δύναμή τους, καταστρέφουν.

Ἂν δὲν ὑπάρξει σήμερα ἡ σωστή, ἡ δίκαιη λύση στὸ Κυπριακὸ πρόβλημα, ἡ φωτιὰ θὰ ναι πάντα ἀναμμένη. Καὶ θὰναι σύδαυλο γιὰ ἐκρήξεις πιὸ μεγάλες καὶ πιὸ ἀπειλητικὲς γιὰ τὴν παγκόσμια εἰρήνη στὸ μέλλον.

«Κύπρος», Δευτέρα, 2 Σεπτεμβρίου 1974.

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟΥΡΚΟΙ ΔΙΑΒΗΚΑΝ, ΧΑΛΑΣΜΟΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Θάνατος πέρα ὡς πέρα.
Ἡ Χίος τὸ καλὸ νησί
ἔμεινε μαύρη ξέρα
μὲ τὰ κρασιὰ
καὶ τὰ νερά της».

Ὁ Οὐγκὼ συγκλονισμένος ἀπὸ τὴν τραγωδία τῆς Τουρκικῆς βαρβαρότητας στὸ μικρὸ Ἑλληνικὸ νησὶ τοῦ Αἰγαίου, ἔγραφε τὸν περασμένο αἰῶνα τοὺς δραματικοὺς στίχους του γιὰ τὴ Χίο καὶ γιὰ τὸ Ἑλληνόπουλο ποὺ μόνη του λαχτάρα ἦταν ἡ ἀπόκτηση ὅπλων, ἡ ἀπόκτηση τῆς δύναμης ποὺ δίνει τὸ μπαρούτι κι ἡ φωτιά του.

Πέρασε ἐνάμισυ αἰῶνας. Τὰ κράτη ἐκπολιτίσθηκαν. Ἡ ἀνθρωπότης προόδεψε, ἐξελίχθηκε. Τελειοποίησε τὴν τεχνολογία της. Ὁλοκλήρωσε τὰ μέσα γιὰ τὴν ἄνεση καὶ τὴ διαβίωσή της. Ὁλοκλήρωσε κι' ἔκαμε ἀπρόσωπα ἀκόμα καὶ τὰ μέσα τῆς πολεμικῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐξόντωσης. Βόμβες ναπάλμ, βόμβες ὑδρογόνου, ἀτομικές. Γι' αὐτὸ κι' οἱ Ὑπερδυνάμεις φοβοῦνται τὸν πόλεμο. Γι' αὐτὸ καὶ προσπαθοῦν ὅσο γίνεται νὰ διευθετοῦν τὶς διαφορές τους γιὰ νὰ μὴ χρειασθῆ νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὰ τὰ ἀπρόσωπα ὅπλα τῆς μαζικῆς ἐξόντωσης σὲ μεγάλες συρράξεις.

Μετὰ ἐνάμισυ ὅμως αἰῶνα, ἡ ἴδια χώρα ποὺ ἄλωσε τὴν Χίο πάτησε καὶ τὴν Κύπρο. Ἄλλο ἕνα νησὶ δυσανάλογα μικρὸ κι' ἀδύναμο. Κι' ὅπως κατάκτησαν τότε κατάκτησαν καὶ σήμερα. Μπορεῖ σήμερα νὰ μὴν κατέβηκαν στὴν Κύπρο τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα μὲ τὶς σπάθες ποὺ χρησιμοποίησαν πρὶν 150 χρόνια. Σήμερα τὰ ὅπλα τους εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ σύγχρονα ὅπλα τοῦ ΝΑΤΟ. Ὅπλα ποὺ πλήρωσαν οἱ φορολογούμενοι τῶν συμμάχων χωρῶν τους. Ὅπλα ἄνισα σὲ δύναμη κι' ἀποτελεσματικότητα μὲ τὰ ὅπλα ποὺ χρησιμοποίησαν οἱ Ἕλληνες Κύπριοι γιὰ τὴν ἀντίσταση ἐνάντια στὴν εἰσβολή.

Μ' αὐτὰ τὰ ὅπλα οἱ Τοῦρκοι εἰσβολεῖς κάναν στὴν Κύπρο ἕνα πόλεμο προσωπικό, ἕνα πόλεμο ἀναχρονιστικό. Ἕνα πόλεμο ποὺ θυμίζει τὶς πιὸ σκοτεινὲς ἡμέρες τοῦ Μεσαίωνα.

Λεηλατοῦν. Λάφυρα κατάχτησης ἔχουν γίνει οἱ περιουσίες τῶν Ἑλλήνων Κυπρίων. Λάφυρα τὰ σπίτια τους, τὰ ροῦχα τους, τὰ πράγματά τους. Μεγάλες περιουσίες. Ταπεινὰ νοικοκυριά. Ἐμπορεύματα χιλιάδων λιρῶν. Ἔπιπλα, κοσμήματα, ἠλεκτρικὰ εἴδη, ποὺ μὲ οἰκονομίες καὶ ὄνειρα καὶ στερήσεις ἀποκτήθηκαν ἀπὸ τὸν ἐργαζόμενο μικροαστό. Τὰ σπίτια ἀνοίγονται. Ἡ ἱερὴ παρακαταθήκη τῆς ἀνθρώπινης προόδου, τὰ ἱερὰ ἀποκτήματα τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου παραβιάζονται. Οἱ ἱερὲς ἑστίες τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς μολύνονται. Γίνονται ἄδειες τραγικὲς μαρτυρίες τῶν ἀπολίτιστων κατακτητῶν.

Βιάζουν οἱ Τοῦρκοι. Καὶ νέες καὶ γριές. Ἀκόμα καὶ γυναῖκες διανοητικὰ καθυστερημένες. Εἶναι δύσκολο νὰ πιστέψη κανένας σὲ τόση κτηνωδία, σὲ τόση βαρβαρότητα. Εἶναι δύσκολο νὰ πιστέψη κανένας ὅτι τὰ μέλη ἑνὸς τακτικοῦ στρατοῦ ποὺ ἀνήκουν στὴν κυριώτερη συμμαχία τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου μποροῦν νὰ συμπεριφέρωνται μὲ τὰ ἐκτροχιασμένα τους ἔνστικτα μὲ τρόπο ἀνήκουστο, ἀχαρακτήριστο. Κι' ὅμως τὰ τεκμήρια γεμίζουν κάθε μέρα τὰ νοσοκομεῖα, τὶς κλινικές, τὰ προσφυγικὰ κέντρα.

Εἶναι δύσκολο νὰ πιστέψη κανεὶς ὅτι δολοφονοῦν ἀμάχους. Ἐν ψυχρῷ.

Καῖνε οἱ Τοῦρκοι. Καταστρέφουν. Ἰσοπεδώνουν. Ξεσπιτώνουν. Ξεδιψίχνουν χιλιάδες ἀνθρώπους ἀπὸ τὰ σπίτια τους. Ἀνθρώπους ποὺ ζοῦν ξερριζωμένοι τὴν ἐξαθλίωσιν τῆς προσφυγιᾶς.

Κάπου κάποτε ἀκούονται καὶ μερικὲς φωνὲς πιὸ ἀνθρώπινες, πιὸ σωστές. Τοῦρκο ἀξιωματικοὶ μὲ ἀνθρώπινη συμπεριφορά. Μὲ πολιτισμένη ἀντιμετώπιση τῆς ἄνισης νίκης ποὺ κέρδισαν στὴν Κύπρο. Λύτες οἱ φωνὲς κάνουν ἀκόμα πιὸ ἀπάνθρωπη τὴν γενικώτερη κατάσταση. Τὸν ὅλεθρο, τὸν χαλασμὸ ποὺ σπέρνουν οἱ Τοῦρκοι καταχτητές. Καὶ κάπου κάποτε — πολὺ πιὸ συχνά — ἀκούγονται ἐπίσης οἱ φωνὲς τῆς συμβίωσης Ἑλλήνων καὶ Τούρκων τῆς Κύπρου. Φωνὲς ποὺ περίτρανα διαλαλοῦν ὅτι οἱ πολίτες, ὁ λαὸς δὲν φταίει ὅτι μποροῦν νὰ ζήσουν εἰρηνικά, νὰ συνεργαστοῦν καὶ νὰ συνυπάρξουν ὅταν ἀφεθοῦν ἥσυχοι ἀπὸ τὰ μεγάλα κράτη καὶ τὰ μεγάλα συμφέροντα.

Οἱ φωνὲς ὅμως αὐτές, οἱ παρουσίες αὐτὲς ἐνδυναμώνουν τὴν φρίκη τοῦ ὀλέθρου.

Τονίζουν τὴν εἰκόνα τῆς φρίκης ποὺ δημιούργησαν οἱ εἰσβολεῖς. Εἰκόνα ποὖχει γιὰ παράλληλο τὸν χαλασμὸ ποὺ σκόρπιζαν οἱ προπάτορες τους πρὶν ἑκατονταετηρίδες. Κι' ὕστερα μιλᾶμε γιὰ πολιτισμό.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 9 Σεπτεμβρίου 1974.

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο ΒΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τὰ λένε μὲ μιὰν ἁπλότητα συγκλονιστική. Τὰ μάτια τους εἶναι στεγνά. Τὰ πρόσωπά τους χλωμά, δραματικά. Γυμνὰ ἀπὸ χαμόγελα καὶ μορφασμούς. Ἡ ἔκφρασή τους βιβλική. Τὰ λόγια τους ἁβίαστα, κυλᾶνε γεμάτα ἀπὸ τὸν ρυθμὸ τῆς Κυπριακῆς λαϊκῆς γλώσσας. Ἕνα ρυθμὸ πανάρχαιο, φορτωμένο πολιτισμό, γεμάτο ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς ἀντίστασης ἐνάντια σὲ κατακτητὲς καὶ κουρσάρους. Οἱ κουρσάροι κι' οἱ κατακτητὲς ξαναπατῆσαν τὸ νησί.

Ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι... Αὐτὴ καὶ μόνον ἡ κραυγὴ εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ σκορπίση τὴ φρίκη, τὸν ἀποτροπιασμὸ ἀνάμεσα στὶς χιλιάδες τῶν Ἑλλήνων ποὺ μαζεμένοι στὰ χωριὰ καὶ στὶς πόλεις τους, στὰ σπίτια τους, τρέπονται σὲ φυγὴ μὲ ἀγωνία μπροστὰ στὴν ἐπέλαση τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων. Γιατὶ αὐτὰ δὲν εἶναι στρατεύματα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα μὲ πειθαρχία κι' αὐτοσυγκράτηση. Μὲ τὴν ἀνωτερότητα ποὺ πρέπει νὰ χαρίζει ἡ πολεμικὴ ὑπεροχὴ ἔναντι στοὺς μικρούς, τοὺς ἀδύνατους, τοὺς κατακτημένους. Αὐτοὶ δὲν σέβονται τὸν κώδικα τοῦ πολέμου. Ξέρουν τὴ λέξη ΚΩΔΙΚΑΣ;

Ὑπάρχει ἕνας κώδικας στὸν πόλεμο. Κι' αὐτὸς ὁ κώδικας ὑπαγορεύει σεβασμὸ στὴ ζωὴ τῶν αἰχμαλώτων, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν. Σεβασμὸ καὶ διατήρηση τῶν κατακτηθέντων ἐδαφῶν, τῶν περιουσιῶν. Ὑπαγορεύει αὐτὸς ὁ κώδικας ἀναμονὴ μιᾶς ἐπίσημης συμφωνίας ποὺ νὰ κλείνει ἕνα πόλεμο πρὶν γίνη κατάχρηση ἢ ἐκμετάλλευση τῶν κατακτηθέντων. Αὐτὸ τὸν κώδικα οἱ Τοῦρκοι τὸν καταπατοῦν.

Μπῆκαν στὴν Κύπρο σὰν στιφη τυφλά, μεθυσμένα ἀπὸ τὴ νίκη, μεθυσμένα ἀπὸ τὴν ἀπουσία τῆς ἴσης ἀναμέτρησης. Γι' αὐτὸ κι' ἡ κραυγὴ ποὺ προαγγέλλει τὴν ἄφιξή τους εἶναι κραυγὴ ποὺ τρέπει τοὺς εἰρηνικοὺς κατοίκους σὲ φυγή. Ἄτακτη φυγή. Φυγὴ ἀνθρώπων ποὺ τρέχουν λαφιασμένοι νὰ σώσουν τὴ ζωή τους, τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν τους. Κι' ὰς λέν οἱ Τοῦρκοι πὼς ἦρθαν στὴν Κύπρο σὰν εἰρηνευτές. Μολύνουν τὴ λέξη. Γι' αὐτὸ μαρτυροῦν ὅσοι διέφυγαν ἀπὸ τὴ γῆ ποὺ κατακτήσανε. Μαρτυροῦν γι' αὐτὸ ὅσοι κατάφεραν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν κόλαση τῆς βαρβαρότητας στὶς Τουρκοκρατούμενες περιοχές.

Μαρτυροῦν γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ ζῆσαν μερικὲς ὧρες, μέρες, ἑβδομάδες μέσα στὸν τρόμο τῆς καταπίεσης ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰσβολεῖς.

Ἡ τραγικότητα δὲν ἀποδίδεται πάντα μὲ τὰ στολίδια τοῦ λόγου, μὲ τὸ ἔντονο ὕφος, μὲ τὶς δραματικὲς λέξεις. Ἀποδίδεται καὶ μὲ τὴν λακωνικότητα, τὴν ἀπέριττη εὐθύτητα. Τὴν καρτερικότητα ποὺ καθρεφτίζεται στὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων ποὺ μαρτύρησαν μέσα στὴν φρίκη τῆς ἀναχρονιστικῆς Τουρκικῆς κατοχῆς. Οἱ αἰχμάλωτοι δολοφονοῦνται ἐν ψυχρῷ. Τριάντα στὰ μεταλλεῖα τῆς Κυθραίας, ὀγδόντα στὸ Νέο Χωριό. Ἀπ' αὐτοὺς τριάντα στὴν τζαμὶ — οὔτε τὸν ἴδιο τὸν δικό τους θρησκευτικὸ χῶρο δὲν σέβονται. Ἄλλοι σκοτωμένοι στὰ σπίτια. Γέροι, γυναῖκες ἔγκυοι, παράλυτοι στὰ κρεββάτια τους, χωρὶς τὴ δυνατότητα διαφυγῆς τους ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ χρησιμεύση γιὰ δικαιολογία (φτηνὴ) στοὺς βαρβάρους. Παιδιὰ λουσμένα στὰ αἵματα πάνω στὰ πτώματα τῆς μάνας τους. Γυναῖκες ποὺ βιάζονται στὶς ἐκκλησιές.

Αὐτός, λοιπόν, δὲν εἶναι πόλεμος, ἀφοῦ κώδικας δὲν ἔχει. Ὁ κώδικας βιάζεται. Ἡ Κύπρος βιάζεται. Ἡ βουλιμία τῶν νεο-φασιστῶν ξέσπασε μ' ὅλη της τὴν ἀγριότητα σ' αὐτὸ τὸν τόπο, μ' ὅλη της τὴν ἀναισχυντία, τὸ θράσος, τὴν κτηνωδία. Οἱ Τοῦρκοι βιάζουν τὸν κώδικα τοῦ πολέμου χωρὶς κἂν νὰ πολεμοῦν. Τὸ νοιώθει αὐτὸ ἡ πολιτισμένη ἀνθρωπότητα;

Νοιώθει τὸ στίγμα; Τὸ αἴσχος; Δυὸ πράγματα μποροῦν νὰ συμβαίνουν. Εἴτε ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ πρωτόγονα πολεμικὰ ἔνστιγκτα — στίγμα γιὰ τοὺς ἴδιους, γιὰ τὴ χώρα τους, γιὰ τὴν συμμαχία καὶ τὸν συνα-

σπισμο στον οποιο ανηκουν. Είτε έσκεμμένα, όργανωμένα καὶ ἐν ψυχρῷ διαπράττουν τὰ αἴσχη τους, εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων Κυπρίων γιὰ νὰ τοὺς ἐκδιώξουν, νὰ τοὺς τρομοκρατήσουν, νὰ τοὺς ξερριζώσουν, καὶ νὰ οἰκειοποιηθοῦν, νὰ προσαρτίσουν τὴ γῆ μας, τὰ χωριά μας, τὲς πατρίδες μας. σὰν πρωθύστεροι ἐπαίσχυντα ἀποικιοκράτες.

"Οτι κι' ἂν συμβαίνει, τὸ πρῶτο ἢ τὸ δεύτερο, ἢ καὶ τὰ δυὸ μαζί, ἡ διαπίστωση εἶναι πάντα μιὰ καὶ μόνο. Οἱ Τοῦρκοι διάζουν τὸν παγκόσμιο κώδικα τοῦ πολέμου, χωρὶς κἂν νὰ γίνεται πόλεμος. Τί λένε οἱ κυβερνήσεις τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητας; Τί λένε οἱ σύμμαχοι τῶν Τούρκων; Τί λένε οἱ ἄνθρωποι ὅπου γῆς ποὺ ἀκοῦνε καὶ βλέπουνε; Πρέπει νὰ μιλήσουν.

Περιμένουμε. Πρέπει νὰ μιλήσουν. Τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἱστορικὴ στιγμή. Τὸ ἐπιβάλλει ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 16 Σεπτεμβρίου 1974.

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΙ ΑΠΕΛΑΤΕΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σ' αὐτὸ τὸν τόπο, κατω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς οὐρανοὺς ποὺ εἶδαν τόσα καὶ τόσα παράλογα κι' ἄδικα κι' ἀπαράδεκτα τοὺς τελευταίους δυὸ μῆνες, ὑπάρχει μιὰ ἀντινομία τρομαχτική. Ζοῦν ἐδῶ τοῦτες τὶς μέρες δυὸ τάξεις ἀνθρώπων ποὺ τὶς χωρίζει μιὰ ἄβυσσος. Δὲ μιλᾶμε γιὰ τὴν πολεμικὴ ἄβυσσο ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες τῆς Κύπρου καὶ τοὺς Τούρκους εἰσβολεῖς. Δὲ μιλᾶμε γιὰ τοὺς θῶτες καὶ τὰ θύματα τῆς πολεμικῆς ὀργῆς. Μιλᾶμε γιὰ δυὸ ἄλλες ὁμάδες ἀνθρώπων, γιὰ δυὸ ἄλλα συνειδησιακὰ κι' ὑπαρξιακὰ ἐπίπεδα. Μιλᾶμε γιὰ τοὺς πρόσφυγες, τοὺς Ἕλληνες πρόσφυγες τῆς Κύπρου ποὺ ξερριζώθηκαν καὶ ξεκληρίστηκαν. Καὶ γιὰ τοὺς Τούρκους ἀπελάτες τους. Αὐτοὺς ποὺ τοὺς ξέδιωξαν, αὐτοὺς ποὺ τοὺς ξώρισαν μακρυὰ ἀπ' τὰ χώματα καὶ ἀπὸ τὰ σπίτια τους.

Γιὰ τὴν προσφυγιὰ δὲ θέλουμε, δὲ μποροῦμε νὰ κάνουμε λογοτεχνία. Ὄχι τώρα. Τώρ' ἀκόμη εἶναι καφτὲς οἱ πληγὲς κι' αἱμορραγοῦν ἀσταμάτητα κι' ἀπάνθρωπα. Γιατὶ καλὰ-καλὰ δὲν εἶναι πρόσφυγες ἀκόμη οἱ Ἕλληνες Κύπριοι τῆς βόρειας, Τουρκοκρατούμενης Κύπρου. Εἶναι ἐξόριστοι. Ἀπὸ τὸν τόπο τους στὸν τόπο τους. Εἶναι ἐξόριστοι ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχουν οἱ πολλὲς τραγικὲς χιλιάδες στέγη πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους, ψωμὶ γιὰ τὰ παιδιά τους, ροῦχα γιὰ τὸ κορμί τους. Κι' αὐτὸ δὲ λέγεται κἂν προσφυγιά. Λέγεται βάρβαρη, κτηνώδικη ἐξορία.

Ὅμως γι' αὐτὸ ἀργότερα. γιατὶ σ' αὐτὴ τὴ στήλη παίρνουμε θέση. Καταγγέλλουμε. Κατηγοροῦμε. Δὲν κάνουμε λογοτεχνία. Κατηγοροῦμε καὶ στηλιτεύουμε γιὰ ν' ἀκούσῃ καὶ νὰ διαβάσῃ ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος τὸν ἀνήκουστο ἀναχρονισμὸ ποὺ ἐπέβαλαν στὴν Κύπρο καὶ στὸν Ἑλληνο—Κυπριακὸ πληθυσμὸ οἱ Τοῦρκοι ἀπελάτες.

Οἱ πρόσφυγες φύγαν ἀπ' τὰ σπίτια τους. Διωγμένοι ἀπὸ τὴν προέλαση τῶν θηρίων ποὺ λέγονται Τουρκικὰ στρατεύματα, φύγαν γεμάτοι ἀπὸ τὸν τρόμο τῆς ὠμῆς κι' ἀχαλίνωτης βίας ποὺ σκορποῦσε ὅπου πατοῦσαν τὸ πόδι τους οἱ ὀρδὲς τοῦ Ἀττίλα. Σκόρπισαν στὰ βουνά, στὶς σπηλιές, στοὺς κάμπους. Χύθηκαν ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια τους καὶ μπῆκαν στ' αὐτοκίνητα, περπάτησαν, σύρθηκαν στὴ γῆ, γονάτισαν, μάτωσαν τὰ πόδια, τὸ κορμί τους. Κρύφτηκαν μέσ' τὶς σπηλιές. Πείνασαν. Δίψασαν. Μαρτύρησαν. Σταυρώθηκαν. Γιὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν βαρβάρων. Μὲ μόνο λάφυρο τὴν ἀναπνοή. Τὴ γλυτωμένη ψυχή. Μὲ μόνο κέρδος πὼς ἀκόμα ζοῦσαν καὶ πατοῦσαν τὰ χώματα τῆς ἐλεύθερης Κύπρου. Μὲ μόνο λάφυρο τὴν ἀσφάλεια ἀνάμεσα σὲ ἀδέρφια τους. Ποὺ κι' αὐτοὶ πολεμοῦν, ἄλλο ἕνα ἀκόμη τὸ πικρὸ κι' ἀνεξίτηλο λάφυρο τῆς προσφυγιᾶς. "Οχι μόνο ἡ καυτὴ μνήμη τοῦ χαμένου σπιτικοῦ, τῆς χαμένης χτεσινῆς ζήσης. Ἀλλὰ ἡ τραγικὴ ἐφιαλτικὴ μνήμη τῶν πατεράδων, τῶν ἀδερφῶν ποὺ τοὺς σκότωσαν οἱ Τοῦρκοι μπρὸς στὰ μάτια τους. Τῶ γυναικῶν τους ποὺ ἀτιμάσανε μπρὸς στὰ μάτια τους. Τῶν παιδιῶν τους ποὺ ξεψύχησαν στὰ χέρια τους ἀπὸ τὸ τυφλὸ μίσος τῶν μπράβων τῆς Ἀνατολίας. Αὐτὰ τὰ λάφυρα ποὺ κεῖνε τὰ μάτια καὶ τὴν ψυχὴ τῶν ξερριζωμένων χιλιάδων ποὺ βρίσκονται τώρα ἀνάμεσά μας στὴ Νότια Κύπρο. Κι' αὐτὰ τὰ λάφυρα, αὐτοὺς τοὺς Σταυροὺς τοὺς σηκώνει ὁ Ἕλληνας πρόσφυγας τῆς Κύπρου μὲ τὴν τραγικὴ ἀξιοπρέπεια, μὲ τὴν καρτερία καὶ τὴν ψυχραιμία ποὺ τοῦ χάρισε ἕνας πολιτισμὸς γνήσιος καὶ πανάρχαιος. Αὐτοὺς τοὺς σταυροὺς ποὺ γεμίζουν τὴν ψυχή μας τοὺς σηκώνουμε μ' ἀγανάχτηση, μὲ ὀργὴ κι' ὀδύνη, ἀλλὰ μὲ αὐτοσεβασμό. Καὶ προπάντων μὲ πίστη. Γιατὶ ἂν ὑπάρχει ἀκόμα στὸν κόσμο ἀνθρώπινη δικαιοσύνη, θὰ ὑπάρξῃ κι' ἡ ἀποκατάσταση. Μὲ τὴ βία ἢ μὲ τὸν λόγο. Μὲ τὴν διαπραγμάτευση ἢ μὲ τὸν πόλεμο. Τώρα ἢ στὸ προσεχὲς μέλλον. Θὰ ὑπάρξῃ δικαιοσύνη.

Στὴν βόρεια ὅμως Κύπρο ζῆ μιὰ ἄλλη τάξη ἀνθρώπων. Ὁ ἀντίποδας. Οἱ ἀπελάτες. Αὐτοὶ δὲν ξέρουν ἀπὸ ἀξιοπρέπεια. Οὔτε ἀπὸ αὐτοσεβασμό. Αὐτοὶ δὲν ἔχουν συνείδηση τῆς τραγωδίας ποὺ κουβαλοῦν, ποὺ σκορπᾶνε στὸ πέρασμά τους. Τυφλὰ πιόνια στὰ καλέσματα καὶ τὶς ὑπαγορεύσεις μιᾶς Κυβέρνησης ποὺ κινεῖται στὸν φαῦλο κύκλο τῶν συμφερόντων τοῦ κεφαλαίου. Τὸ ὅπλον ἀντολλάζεται μὲ πολεμικὴ βάση σὲ μιὰ ξένη χώρα, τὴν ὁποίαν ἡ Τουρκία καταλύει, κατακτᾶ καὶ προσαρτίζει μέσ' τὴν καρδιὰ **τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα.** Αὐτοὶ οἱ ἀπελάτες δὲν ἔχουν οὔτε τὸν πολιτισμό, οὔτε τὴν ἀξιοπρέπεια μακρόχρονης πολιτιστικῆς παράδοσης.

Αὐτοὶ οἱ ἀπελάτες ἔχουν μέσα τους καθηλωμένα τὰ ἔνστικτα καὶ τὴ συνείδηση τῶν προπατόρων τους, τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων. Αὐτοὶ οἱ ἀπελάτες δὲν ἔχουν ντροπή, δὲν ἔχουν ἀνθρωπιά. Αὐτοὶ κι' οἱ ἄλλοι ἀπελάτες, οἱ ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τοῦ διασμοῦ τῆς Κύπρου. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνηση κι' οἱ ὑποστηρικτές της. Αὐτοὶ οἱ μεγάλοι, βλασυροὶ ἀπελάτες. Αὐτοὶ ξορίσαν τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὸ βιό τους. Αὐτοὶ ξορίσαν τὴ δικαιοσύνη ἀπὸ αὐτὴ τὴ μικρὴ ἀνθρώπινη κοινωνία ποὺ λέγεται Κύπρος. Αὐτοὶ οἱ ἀπελάτες καλοῦνται ἀπ' τὶς χιλιάδες ποὺ ξεδιῶξαν νὰ λογοδοτήσουν. Ν' ἀπολογηθοῦν. Αὔριο στὰ Ἡνωμένα Ἔθνη. Μεθαύριο, διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Καλοῦνται καὶ κάποτε, αὔριο, μεθαύριο, μὲ τὰ χρόνια, θὰ λογοδοτήσουν. Καὶ θὰ πληρώσουν. Ἕνα τίμημα σκληρό. Ἕνα τίμημα ἀνάλογο μὲ τὴν μαύρη προσφυγιά, μὲ τὴν ἐξορία ποὺ ἐπέβαλαν σὲ 200,000 ἀνθρώπους. Ἕνα τίμημα ἀνάλογο μὲ τὸ διασμὸ τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀνθρωπιᾶς.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 23 Σεπτεμβρίου 1974.

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Στὶς ἐκκλησίες μας μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στα πρῶτα σκοτεινὰ χρόνια ποὺ ὁ Χριστιανισμὸς ἔκανε τὰ πρῶτα του βήματα στὸν κόσμο κηρύττοντας τὰ μηνύματα τοῦ Χριστοῦ, οἱ κραταιοί, θρεμμένοι μὲ τ' ὅραμα τῆς μισαλλοδοξίας καὶ φοβούμενοι τὸ νέο δόγμα τὸ πολέμησαν. Σταύρωναν οἱ Ρωμαῖοι τοὺς Χριστιανούς. Τοὺς ρίχναν στὰ λιοντάρια. Δίωκαν τοὺς ὀπαδοὺς τῆς νέας θρησκείας κι' ἀπὸ αὐτὲς τὶς κατακόμβες ὅπου καταφεύγανε γιὰ νὰ λατρέψουν τὸ Θεό.

Πέρασαν εἴκοσι αἰῶνες. Ὁ κόσμος ἐκπολιτίστηκε. Ἕνα ἀπὸ τὰ μηνύματα ποὺ ἀκούεται, ποὺ ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ ἔθνη καὶ κοινότητες μὲ βάση ἀνθρωπιστικὲς καὶ δημοκρατικὲς ἀρχὲς εἶναι τὸ μήνυμα τῆς ἀνεχτικότητας. Τὸ μήνυμα τῆς ἐλευθερίας στὶς προσωπικὲς καὶ πράπάντων στὶς θρησκευτικὲς **πεποιθήσεις τῶν συνανθρώπων.** Στὶς πολιτισμένες κοινωνίες ἄνθρωποι μὲ διαφορετικὴ ἐθνικὴ καὶ φυλετικὴ καταγωγὴ καὶ διαφορετικὸ θρήσκευμα δίνουν τὸν πολιτισμένο ἀγῶνα τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης μὲ ὅλα τὰ μέσα ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν πρόοδο.

Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ οἱ αἰῶνες ποὺ πέρασαν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τῶν Τούρκων λὲς καὶ δὲν ἀφήσανε τὴ σφραγίδα τῆς ἀλλαγῆς στὴ συμπεριφορά τους. Στὴν Τουρκικὴ Αὐτοκρατορία ὅταν κατελάμβαναν οἱ Ὀθωμανοὶ χώρα μὲ χώρα κι ὑποδούλωναν λαὸ μὲ λαὸ καταπιέζανε τὸν Χριστιανισμό. Καταδίωκαν τοὺς θρησκευτικοὺς ἡγέτες τους, μετατρέπαν τὶς ἐκκλησίες τους σὲ τζαμιά, πολεμοῦσαν τοὺς Χριστιανούς, πιστεύοντας ὅτι κάναν ἕνα ἱερὸ πόλεμο γιὰ νὰ ἐπιβάλουν καὶ νὰ διαδώσουν τὴ δική τους θρησκεία.

Στὴν Κύπρο γιὰ τέσσερεις αἰῶνες τώρα ζούσανε τὰ δυὸ θρησκεύματα, οἱ Μωαμεθανοὶ κι οἱ Χριστιανοί, ἀδερφωμένα, εἰρηνικά. Σεβαστῆκαν οἱ Χριστιανοὶ τὸ τζαμὶ ποὺ χτίσαν στὴ Λάρνακα ἀκόμη κι' αὐτοὶ οἱ Ὀθωμανοὶ κατακτητὲς τῆς νήσου στὶς Ἀραβικὲς ἐπιδρομές τους. Τὸ σεβαστῆκαν καὶ τὸ διετήρησαν ὅλ' αὐτὰ τὰ χρόνια μὲ σχολαστικότητα καὶ προσοχή. Κι' ἂς εἶχε γίνει ἡ δική τους Ἁγιὰ Σοφιὰ τζαμὶ στὰ χέρια τῶν κατακτητῶν. Κι' ἐδῶ καὶ στὴν Πόλη. Κι' ὄχι μόνο σεβαστῆκαν τοὺς χώρους λατρείας τῆς μειονότητας οἱ Ἕλληνες στὴν Κύπρο. Διάσπαρτες στὴν Κύπρο εἶναι οἱ μαρτυρίες τῆς συνύπαρξης τῶν δυὸ θρησκευμάτων. **Στὴν Περιστερώνα, τὸ Τούρκικο τζαμὶ κι' ἡ ἐκκλησιὰ** τῶν Χριστιανῶν εἶναι χτισμένα μαζί, στὸν ἴδιο χῶρο, μ' ἕνα τοῖχο νὰ χωρίζει τοὺς πιστοὺς τῶν δυὸ θρησκευμάτων. Μαρτυρία ὑπέρτατη τῆς μακραίωνης εἰρηνικῆς συναδέλφωσης τῶν δυὸ κοινοτήτων.

Σήμερα μπῆκαν ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς δυὸ κοινότητες τὰ μεγάλα συμφέροντα τῶν κραταιῶν οἰκονομικῶν καὶ πολιτικῶν συνασπισμῶν. Σήμερα ἡ Κύπρος ἔχει πληγωθῆ κατάστηθα ἀπὸ τὴ βουλιμία τῆς Τουρκίας ἡ ὁποία συνέργει σ' ἕνα ἄγριο, ἀχαρακτήριστο ἀναχρονισμό. Καταλύει τὴν ἀνεξαρτησία καὶ τὴν κυριαρχία ἑνὸς κράτους. Κι' ὄχι μόνο αὐτὸ τὸν ἀναχρονισμὸ διαπράττει ἡ Τουρκία. Ἀλλὰ κι' ἄλλον ἕνα φόβερό. Τὸ μένος της στρέφεται ἐνάντια στοὺς θρησκευτικοὺς χώρους τῶν Ἑλλήνων. Καίνε οἱ Τοῦρκοι τὶς ἐκκλησιὲς μας. Βεβηλώνουν τοὺς ἁγίους χώρους. Εἰσβάλλουν ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄνθρωποι προσπαθοῦν νὰ βροῦνε τὴν πιὸ ψηλὴ μορφὴ πνευματικῆς λατρείας καὶ λερώνουν ἀκόμη τοὺς χώρους αὐτοὺς μὲ τὰ περιττώματα τῆς βάρβαρης κτηνωδίας τους. Βιάζουν τὶς γυναῖκες μας οἱ Τοῦρκοι μέσα στὰ ἱερὰ τῶν ναῶν. Λεηλατοῦν τὶς ἐκκλησίες κι' ἁρπάζουν τὰ τιμαλφῆ τους καὶ πετᾶνε τοὺς σταυροὺς μέσα στοὺς δρόμους. Στὴ Βώνη βιάσαν Ἑλληνίδες στὸ ἱερὸ τῆς ἐκκλησιᾶς. Στὴ Λάπηθο, σ' ἐκκλησιὰ ἀπ' ἔξω στὸ χωριὸ γέμισαν τὸ χῶρο της ἀνθρώπινα περιττώματα καὶ σταυροὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ βρεθῆκαν πεταμένοι στὸ δρόμο ἀπ' ἔξω στὰ χώματα. Τὸν Ἅη Γιώργη στὴν Πράσινη Γραμμὴ τὸν κάψανε.

Ἄλλο ἕνα δεῖγμα δῶσαν ἐτσι οἱ στρατιῶτες τῆς Τουρκίας τῆς μισαλλόδοξης, τῆς βάρβαρης, τῆς μεσαιωνικῆς συμπεριφορᾶς τους. Αὐτὴ ἡ συμπεριφορά, αὐτὴ ἡ ἐπίθεση στὶς ἐκκλησιές, αὐτὴ ἡ βεβήλωση τῶν ἱερῶν τῶν Χριστιανῶν, δὲν ἁρμόζει σὲ ἔθνη τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. Δὲν ἁρμόζει σὲ ἀνθρώπους ποὺ θέλουν νὰ λέγονται πολιτισμένοι. Δὲν ταιριάζει σὲ χῶρες ποὺ θέλουν νὰ συγκαταλέγονται στὴ Δύση καὶ στὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμό. Βάζει αὐτὴ ἡ συμπεριφορὰ τὸν δείχτη τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ πίσω αἰῶνες. Γιατὶ σήμερα ὑπάρχουν ἄνθρωποι ποὺ μιλᾶνε γιὰ μιὰ παγκόσμια θρησκεία...

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 30 Σεπτεμβρίου 1974.

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟ ΜΠΙ ΜΠΙ ΣΙ ΚΑΙ Η ΕΙΣΒΟΛΗ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὧρες πολέμου. Ὧρες στὶς ὁποῖες προβάλλει ἀνάγλυφος, ἀποθεωμένος, καίριος ὁ ρόλος τοῦ ραδιοφώνου. Ἄμεση ἡ μετάδοση στοιχείων, γεγονότων, ἐξελίξεων. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἡ καθυστέρηση ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ προβάλη ἡ τηλεόραση τὰ κινηματογραφημένα γεγονότα. Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἡ ἐπεμβαση πού ὑπάρχει στὸ ὑλικὸ πού θγαινει ἀπὸ τὴν κάμερα καὶ περνᾶ ἀλυσίδα ἀπὸ ἐπεξεργαστικὰ στάδια γιὰ νὰ φτάση μπρὸς στὰ μάτια τοῦ θεατῆ. Γιὰ νὰ γίνη μιὰ ταινία ἐπεμβαίνουν ἡ κρίση τοῦ κινηματογραφιστῆ καὶ τοῦ παραγωγοῦ ἢ τοῦ φωτορεπόρτερ στὴν ἐπιλογὴ τοῦ ὀπτικοῦ ὑλικοῦ ποὺ θὰ κινηματογραφήση. Ἐπεμβαίνει ἡ κρίση τοῦ ὑπεύθυνου συντάκτη γιὰ μιὰ δεύτερη ἐπιλογὴ τοῦ κατάλληλου ὑλικοῦ γιὰ τὸ τελικὸ μοντάζ. Καὶ ἐπεμβαίνει τελικὰ ὁ ἴδιος ὁ μοντὲρ γιὰ νὰ δέση τὴν εἰκόνα σὲ μιὰ συνοχὴ λογικὴ καὶ πειστικὴ μέσα στὸ μέτρο τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς πραγματικότητας.

Γιὰ ν' ἀκουστοῦν τὰ γεγονότα ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο μεσολαβεῖ ἡ κρίση τοῦ ἀνταποκριτῆ κι ἡ κρίση τοῦ ὑπεύθυνου συντάκτη. Κι' οἱ ὧρες τῆς λειτουργίας τοῦ ραδιοφώνου εἶναι σ' ὅλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου πιὸ πυκνές, πιὸ μακρὲς ἀπὸ αὐτὲς τῆς τηλεοράσεως.

Γι' αὐτό, στὶς πολεμικὲς καταστάσεις τὸ ραδιόφωνο περνᾶ τὴν χρυσὴ ἐποχή του.

Τὸ λειτούργημά του δὲν μπορεῖ νὰ ὑποκατασταθῆ οὔτε καὶ νὰ ξεπεραστῆ ἀπὸ ὁποιοδήποτε ἄλλο μέσο μαζικῆς ἐπικοινωνίας. Οἱ ἐφημερίδες ἀκολουθοῦν γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσουν ἢ ν' ἀναιρέσουν σὲ περιπτώσεις κακῆς λειτουργίας τοῦ ραδιοφώνου, ἡ τηλεόραση ἀκολουθεῖ γιὰ νὰ ἀποτυπώση μὲ τὴν εἰκόνα στὸ μυαλὸ τοῦ θεατῆ τὰ γεγονότα καὶ τὶς καταστάσεις.

Ὧρες λοιπὸν τοῦ πολέμου στὴν Κύπρο. Ξυπνᾶ ὁ Κυπριακὸς λαὸς στὶς 20 τοῦ Ἰούλη μὲ τὸν ἐφιαλτικὸ ἦχο τῶν Τουρκικῶν βομβαρδιστικῶν. Λαφιάζεται ὁ ἄμαχος, ὁ ἀνέτοιμος Κυπριακὸς λαός. Τρέχει, τρέχει γιὰ ἀσφάλεια ὅπου μπορεῖ. Τρέχει ἀπ' τὸν βορρᾶ νὰ γλυτώση ἀπὸ τοὺς κανονιοβολισμοὺς τῶν πλοίων, ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμούς, ἀπὸ τὰ τεθωρακισμένα, ἀπὸ τὰ ντοπαρισμένα Τουρκικὰ στρατεύματα. Τρέχει κι' ὁ πληθυσμὸς τοῦ νότου μακρυὰ ἀπὸ τοὺς στόχους τοὺς πολεμικοὺς ποὺ ἄγρια κι' ἐπανειλημμένα πλήττουν τὰ Τουρκικὰ βομβαρδιστικά. Μαζί τους ἀπαραίτητο ἀντικείμενο στὸ χέρι, ὅπου πᾶνε στὸ βορρᾶ, στὸ νότο, προσπαθοῦν νὰ κρατᾶνε κι' ἕνα τρανζίστορ στὸ χέρι. Κι ὅπου καταφύγουν, ὅπου κάτσουν, ὅπου περάσουν τὰ τρία εἰκοσιτετράωρα τοῦ βάνδαλου πρώτου ξεσπάσματος τῆς εἰσβολῆς, ἀκοῦνε μὲ μάτια γεμᾶτα ἀπὸ ὀργὴ κι' ἀγανάκτηση. Ἀκοῦνε τὴν Κύπρο. Καὶ παρὰ τὶς δυνάμεις τῆς ἀπολυταρχίας ποὺ ἀκόμα ἐλέγχουν τὸν ἐρτζιανὸ χῶρο της, οἱ ἄνθρωποι τοῦ ραδιοφώνου πασκίζουν μὲ τὴ φωνή τους, ἀγωνίζονται νὰ μεταδώσουν στοὺς Ἕλληνες τῆς Κύπρου τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα, τὴν αἰσιοδοξία.

Κι' ἀκοῦνε καὶ τὸ Μπι-Μπι-Σί. Πλατειὰ ἡ διάδοση τῆς Ἀγγλικῆς στὸ νησί. Ὅλο καὶ καὶ κάποιος θυμίζει. Στὶς 8, στὶς 9, στὶς 11, στὴν μιά, «βάλτε τὸ Μπι-Μπι-Σί». Τί λέει τὸ Μπι-Μπι-Σί; Τί ἔλεγε τὸ Μπι-Μπι-Σί; Μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ γνωστές, τὶς πιὸ ὀργανωμένες ραδιοφωνίες τοῦ κόσμου; Τὸ Μπι-Μπι-Σί γλυστροῦσε ἀπαράδεκτα ἀπὸ τὸ ρόλο του σὰν μέσου μαζικῆς ἐνημέρωσης. Ρόλο ποὺ θἄπρεπε νὰ ἐκπληρώνει μὲ ἀκεραιότητα, μὲ ἀντικειμενικότητα, μὲ ἄγρυπνη συναίσθηση τῆς εὐθύνης του ἀπέναντι στὶς χιλιάδες τῶν ἀκροατῶν του.

Γλυστροῦσε ἀπ' αὐτὸ τὸ ρόλο καὶ μπλέκονταν μέσα στὰ δίχτυα τῆς πολιτικῆς, τῆς στρατιωτικῆς δολοπλοκίας, τῆς φρικτῆς συνωμοσίας ποὺ ἔγινε εἰς βάρος τοῦ Κυπριακοῦ κράτους. Προανήγγειλε τὸ Μπι-Μπι Σί τὴν ἀπόβαση τῶν Τούρκων στὴν Κερήνεια. Πρὶν ἀκόμα ἐφαρμόσουν τὰ σχέδια τους οἱ εἰσβολεῖς. Πρὶν ἀκόμα κατανικήσουν τὴν ἀντίσταση τοῦ μαχόμενου Κυπριακοῦ λαοῦ, βιάστηκε νὰ σκορπίση τὸ δέος, τὴν πίκρα, τὴν ἀγανάκτηση. Πρόλαβε νὰ μεταδώση πὼς τὸ λιμάνι τῆς Κερήνειας ἐλεγχόταν ἀπὸ τὶς Τουρκικὲς δυνάμεις. Ἀκολούθησε ἡ διάψευση. Καὶ μετὰ ἀπὸ ὧρες ἡ ἐπαλήθευση. Δὲν ἦταν πολὺ τιμητικὴ ἡ προγνωστικὴ ἢ προβλεπτικὴ αὐτὴ ἱκανότητα τῆς μεγαλύτερης Ραδιοφωνίας τῆς Βρεττανίας.

Κι' ὁ Κυπριακὸς ἑλληνισμὸς ποὺ γκρέμισε μέσα του τόσα πολλὰ σὲ τόσο λίγες μέρες ἔμαθε πιά. Ὅτι τὸ Μπι-Μπι-Σὶ μποροῦσε νὰ τ' ἀκούη. Ὄχι γι' ἀντικειμενικὴ ἐνημέρωση γύρω ἀπὸ τὰ γεγονότα, ἀλλὰ γιὰ νὰ σφυγμομετρᾶ τὶς προθέσεις καὶ τὰ σχέδια τῶν Τούρκων εἰσβολέων.

Πέρασε κι' ἡ δεύτερη εἰσβολή. Ὁ λαὸς σὲ ψυχικὸ συναγερμό. Τὰ σκοτεινὰ σχέδια τῆς Ἄγκυρας δὲν εἶχαν ἀκόμη πάρει τὴν τελικὴ τους μορφή. Ἀκόμα ὁ κόσμος βρισκόταν σὲ πλήρη ἑτοιμότητα γιὰ νὰ τρέξη, νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν προελαύνουσα βαρβαρότητα. Καὶ τὸ Μπι-Μπι-Σί, σὰν ἐρτσιανὸς μάντης, μεταδίδει μιὰ Κυριακὴ μιὰν ὁλέθρια, μιὰ συνταρακτικὴν εἴδηση.

Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα περικύκλωναν τὴν πρωτεύουσα στὰ νότια καὶ νοτιοανατολικά. Καὶ σὲ κατοπινὸ δελτίο του ἀκολουθεῖ ἡ ἀνακοίνωση ὅτι ὁ δρόμος πρὸς τὴν Λεμεσὸ ἐπολυβολεῖτο. Ἡ Λευκωσία ἐκκενώθηκε. Καὶ πάλιν ὁ κόσμος σὲ φυγή. Ἄτακτη, ἐσπευσμένη, σπαραχτικὴ φυγή. Ποιός δὲν φοβᾶται τὶς ὀρδὲς τοῦ Ἀττίλα; Ποιός ἄμαχος, εἰρηνικὸς λαός, δὲν φοβᾶται ἕνα στρατὸ ποὺ δὲν ξέρει γιατί πολεμᾶ. δὲν γνωρίζει, δὲν σέβεται καὶ δὲν πειθαρχεῖ σὲ βασικὲς ἀρχὲς γιὰ τὴν ἀνθρώπινη μεταχείριση στὶς ὧρες τοῦ πολέμου; Τὸ Μπι-Μπι-Σὶ ἔκανε καὶ πάλιν λανθασμένα, φριχτὰ λανθασμένα τὴ δουλειά του. Ἀντὶ νὰ πληροφορήση μὲ γεγονότα ἐξακριβωμένα, ἀντὶ νὰ παράσχη στοιχεῖα θετικὰ μὲ ὅση ἀντικειμενικότητα ἐπιβάλλουν οἱ τέτοιες φριχτὲς στιγμὲς τῆς ἀνθρωπότητας, ἔσπειρε τὸν πανικό. Τρομοκράτησε ἕνα λαὸ μὲ τὴν ἀπειλὴ γιὰ τὴν πλήρη κατάλυση τῆς ὀντότητας του, γιὰ τὴν πλήρη κατάληψη τοῦ ἐδάφους του.

Αὐτὰ σὰν δυὸ βασικὲς ἀπαράδεκτες περιπτώσεις ἀνάμεσα σ' ἄλλα πολλὰ στὴ λειτουργία τῆς Βρεττανικῆς Ραδιοφωνίας. Ποῦ τὸ σφάλμα; Στὴν πρόχειρη, βεβιασμένη ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Κύπρο; Στὸν ἐλλιπῆ ἔλεγχο τῆς συντακτικῆς διεύθυνσης; Ἢ στὴν ὅλη πολιτικὴ τοῦ ἱδρύματος ὅπως κατευθύνεται ἀπὸ τὰ συμφέροντα καὶ τὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα τῆς Κυβέρνησης; Καὶ στὰ τρία ἴσως ἐπίπεδα. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως ἕνα εἶναι. Τὸ Μπι-Μπι-Σὶ τὶς ὧρες τοῦ πολέμου πρόδωσε τὸν ρόλο του. Ἀσέβησε στὴν ἀποστολή του. Κι' ἀντὶ νὰ διαφωτίση, σκόρπισε σύγχιση καὶ σκοτάδι. Ἀντὶ νὰ πληροφορήση, παραποίησε καὶ παραπλάνησε. Καὶ πρόδωσε μ' αὐτὰ καὶ τὸν Κυπριακὸ Ἑλληνισμό, ποὺ προδόθηκε σὲ δυὸ μῆνες ὅσο δὲν εἶχε προδοθῆ σὲ αἰῶνες.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 7 Όκτωβρίου 1974.

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟ ΞΕΣΠΙΤΩΜΑ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Όταν περάσουν οι σκηνές ξανά από τό μυαλό μου παγώνει μέσα μου τό αἷμα. Σφίγγω τά δόντια μ' ὀργή καί πόνο καί ξαναζῶ κάθε στιγμή κάθε βίωμα τῆς σκηνῆς γιά νά μήν τ' ἀφήσω μέσα μου νά πεθάνη. Γιατί δέν πρέπει κανένας ν' ἀφήσουμε μέσα μας νά πεθάνουν οἱ ὧρες τῆς Κυπριακῆς τραγωδίας πού μᾶς δέρνουν ἀπό τόν περασμένο Ἰούλη. Αὐτές τίς ὧρες, αὐτά τά βιώματα, αὐτές τίς μνῆμες πρέπει νά τίς κρατήσουμε μέσα μας ζωντανές, ζεστές. Νά τίς μελετοῦμε, νά τίς φυλᾶμε, νά τίς παραδίδουμε γενεές γενεῶν στά παιδιά μας κι' αὐτά στά δικά τους. Γιά νά μή ξεχάσουμε τή ντροπή καί τό αἶσχος τοῦ σύγχρονου πολιτισμένου αἰῶνα, τήν Τουρκική εἰσβολή. Γιά νά μήν ἀφήσουμε ποτέ νά κοιμηθῆ μέσα μας ἡ σωστή αἴσθηση τοῦ δίκαιου καί τοῦ ἄδικου, τοῦ ἀνθρώπινου καί τοῦ ἀπάνθρωπου.

Ἦταν ὧρες αὐγινές. Μιᾶς μέρας στή δεύτερη εἰσβολή. Ὧρες πρίν ἀκόμη χαράξη τό φῶς. Σ' ἕνα χωριό στό ὁποῖο εἴχαμε καταφύγει, λίγα μίλια ἀπό τήν Λευκωσία, τήν ὁποία εἴχαμε ἀφήσει ξεδιψασμένοι ἀπό τίς ἀλλεπάλληλες ἀεροπορικές ἐπιδρομές. Ἡ νύχτα πού εἶχε περάσει ἦταν συνταρακτική. Οἱ κανονιοβολισμοί ἀπό τά πλοῖα στήν περιοχή τοῦ Ξεροῦ, οἱ μάχες στή Λευκωσία γέμιζαν τό σκοτάδι θάνατο καί φρίκη. Δυό-τρεῖς ὧρες μετά τά μεσάνυχτα, κοντά στούς ἤχους τοῦ πολέμου προστεθῆκαν κι' ἄλλοι πιό ἄμεσοι, πιό κοντινοί. Μιά ἀτέλειωτη σειρά ἀπό αὐτοκίνητα εἶχε ἀρχίσει νά περνᾶ ἔξω ἀπό τό σπίτι, στόν κύριο δρόμο πού ὁδηγοῦσε ἔξω ἀπό τό χωριό. Σηκωθήκαμε βιαστικά, ἀμίλητα καί βγήκαμε ἔξω. Μιά ἀτέλειωτη σειρά ἀπό αὐτοκίνητα, βάν, φορτηγά, ταξί. Γεμάτα ἀνθρώπους. Μονάχα ἀνθρώπους. Στοιβαγμένους, μαζεμένους ἀνθρώπους. Ἄλλοι μέ τίς πυτζάμες. Ἄλλοι μέ τίς φανέλλες, παιδιά ἀγουροξυπνημένα μέ τόν ὕπνο βαρύ στά βλέφαρα. Ἀνθρώπους ἀμίλητους. Πού κοιτάζανε μπρός στόν ἀνοιχτό δρόμο χωρίς λέξη. Χωρίς ἴχνος ἔκφρασης στό πρόσωπο τους.

Στό φῶς, πού μόλις ἀρχιζε νά χαράζη, τά πρόσωπα ἦταν κατάχλωμα. Στά μάτια ἡ μόνη ἔκφραση ἦταν ὁ φόβος, ὁ φόβος καί τό κενό. Τό μούδιασμα τοῦ ξαφνικοῦ φευγιοῦ. Δέν μιλοῦσαν. Στριμωγμένοι ὁ ἕνας δίπλα στόν ἄλλο ἀθόρυβοι μέσα στά αὐτοκίνητα πού ἀκολουθοῦσαν τό ἕνα τ' ἄλλο, σ' ἔκαναν νά νοιώθεις ὅτι δέν ἦταν κομμάτι τῆς ζωῆς αὐτή ἡ εἰκόνα. Δέν ἦταν ἀλήθεια, δέν ἦταν πραγματικότητα. Ἦταν ἕνα φανταστικό κομμάτι κάποιου ἐφιάλτη. Κάποιας ἐξωγήϊνης, ἐξωπραγματικῆς περιπέτειας, ὅπου οἱ εἰσβολεῖς ἀπό κάποιον ἔξω-ανθρώπινο πανίσχυρο πλανήτη τρέψαν σέ φυγή τούς ἀδύναμους ἀνθρώπους τῆς γῆς.

Κι' ὅμως δέν ἦταν παρά μιά εἰκόνα ἀπό τόν ἀληθινό ἀπάνθρωπο πόλεμο πού ἡ Τουρκία ἔκανε στήν Κύπρο μέ ἐντελῶς ἄνισες κι' ἔξω-ανθρώπινες ἀναλογίες. Κι' ἄς ἀνήκουν κι' οἱ Τοῦρκοι στήν ἀνθρώπινη οἰκογένεια.

Οἱ ἄνθρωποι στριμωγμένοι, ἀμίλητοι. Τά αὐτοκίνητα οὐρά. Φεύγαν σιωπηλά, φοβισμένα, ἀπαραχτικά. Ἄφηναν τά σπίτια τους, τά κρεββάτια τους, τά χωριά τους. Γιατί λίγο πιό κάτω, κάποτε λίγα μίλια, κάποτε ἔξω ἀπό τά χωριά τους. Ἦταν κιόλας οἱ Τοῦρκοι. Τί νά σκεφτοῦν, ποῦ νά προλάβουν νά σκεφτοῦν. Τό μόνο πού προλαβαίναν νά κάνουν ἦταν πιά τό φευγιό. Ὅπως καί νάναι. Χωρίς ἀποσκευές. Χωρίς νοικοκυριό. Χωρίς οὔτε κἄν τά ἀπαραίτητα ροῦχα. Μέ γυμνή τή ζωή νά φύγουν, νά τρέξουν μακρυά ἀπό τή βάρβαρη προέλαση τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων. Νά φύγουν νά μή λερώσουν, νά μήν ἐξευτελίσουν κάθε ἴχνος ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. Νά φύγουν νά γλυτώσουν τίς δολοφονίες ἐν ψυχρῷ, τούς βιασμούς, τά βασανιστήρια.

Σταματήσαμε μερικά ἀπ' τ' αὐτοκίνητα. Τούς εἴπαμε νά μείνουν στό χωριό.

—Κι' ἐδῶ ὑπάρχει κίνδυνος. Θά πᾶμε πιό πάνω.

Μόνο μερικοί, ἐλάχιστοι μείναν. Οἱ πιό πολλοί συνέχισαν τό δρόμο τους γιά τά βουνά.

Μερικοί, πολλοί δέν γύρισαν ἀκόμη στά σπίτια τους. Στά χωριά τους μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι. Αὐτοί εἶναι ἀνάμεσα στίς 200 χιλιάδες πού σήμερα εἶναι πρόσφυγες. Φεῦγαν βιαστικά, ἴσως μέ τήν πίστη ὅτι θά περνοῦσε ἡ ἀπειλή σύντομα. Ὅτι τά πλοῖα θά σταματοῦσαν τό κανονιοβόλισμα. Ὅτι τά τεθωρακισμένα κι οἱ εἰσβολεῖς δέ θά προχωροῦσαν, δέ θά φτάναν, στό δικό τους χωριό στά δικά τους σπίτια. Γι' αὐτό φεῦγαν ὅπως ἦταν τήν ὥρα τοῦ ξεσηκώματος. Χωρίς δεύτερο σοῦχο. Χωρίς τρόφιμα, χωρίς προμήθειες γιά τά παιδιά. Ἀκόμη περιμένουν δικαιοσύνη. Κι' ἔχει χρέος ὁλόκληρος ὁ πολιτισμένος κόσμος νά τούς δοθῆ αὐτή ἡ δικαιοσύνη. Κι' αὐτό τό χρέος εἴτε ἐκπληρωθῆ εἴτε δέν ἐκπληρωθῆ πρέπει νά τό κρατήσουμε μέσα μας ἀνεξίτηλο νά τό διαβιβάζουμε γενεές γενεῶν σάν ἀκρογωνιαῖο λίθο τῆς ὡριμότητας καί τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἐθνῶν. Κι' αὐτό τό χρέος εἶναι δεμένο στό δικό μας μυαλό ὄχι μόνο μέ τίς τέντες καί τή σκόνη καί τήν ὀθλιότητα των προσφυγικῶν **καταυλισμῶν**.

Αὐτό τό χρέος εἶναι δεμένο μέ μιά τραγική ὥρα **Τήν** ὥρα τοῦ ξεσπιτώματος. Τήν ὥρα πού οἱ ἄνθρωποι βουβοί, μέ μόνη συντροφιά τό φόβο, μέ μόνη ζεστασιά μέσα τους τή ζωή πού προσπαθοῦσαν νά γλυτώσουν, φορτωμένοι στ' αὐτοκίνητα, φεῦγαν, φεῦγαν μακρυά ἀπό τούς Τούρκους βαρβάρους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 13 Όκτωβρίου 1974.

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Η ΣΥΜΒΙΩΣΗ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Οἱ ὧρες τοῦ πολέμου ἦταν πολλές. Ἀμέτρητες. Δέν ἦταν 2 γύροι ἀπό 3 εἰκοσιτετράωρα μόνο. Ἦταν ἑκατομμύρια στιγμές, ἀτέλειωτα πολλαπλασιασμένα λεπτά πού σκόρπιζαν μέσα μας τή φρίκη, τή θλίψη, τήν ἐξέγερση ἐνάντια στόν ἄδικο πόλεμο, στόν ἄνισο πόλεμο. Πῶς μπορεῖς νά δώσεις τίς χιλιάδες τά βιώματα πού στοιβάχτηκαν μέσ' τήν ψυχή ἑνός μικροῦ, ψύχραιμου μά ἀδύναμου λαοῦ μέσα σέ τόσες λίγες μέρες; Ἀκόμη μιλᾶμε γι' αὐτά τά βιώματα. Ἀκόμα ἀντλοῦμε ἀπ' αὐτές τίς στιγμές, τίς φριχτές, τίς ἱερές μαζί τίς ἱστορικές καί τίς ἀξέχαστες καί γεμίζει ἡ μνήμη μας φρέσκα ἀκόμη, συγκίνηση. Καί γι' αὐτές τίς στιγμές θά μιλᾶμε κι' ἐμεῖς καί τά παιδιά μας γιά χρόνια, γιά γενιές.

Στίς ὧρες ὅμως αὐτες πού ὁ πολιτισμός δέχτηκε ἕνα ἀπό τά πιό βαθειά, τά πιό καίρια του πλήγματα, ὑπῆρχε μιά πτυχή ἀλλοιώτικη, μιά πτυχή ἀνθρώπινη. Ὑπῆρχε μιά πτυχή μακρυά ἀπό τά πάθη, τά μίση, μακρυά ἀπό τήν τυφλή βία πού ἐπέβαλε στό νησί καί κατέστρεψε καί κούρσεψε. Σέ κάθε πόλεμο ὑπάρχει πάντα αὐτή ἡ ἀνθρώπινη πτυχή. Σέ κάθε πόλεμο, πλάϊ στή φωτιά, ὑπάρχει πάντα μιά δροσιά ἀνθρωπιᾶς, μιά πνοή τοῦ καλοῦ πού ἐνυπάρχει στόν ἄνθρωπο. Σ' αὐτό τόν πόλεμο, σ' αὐτή τήν ἐπίθεση καί σ' αὐτή τήν ἀντίσταση ἡ ἀνθρώπινη αὐτή πνοή βρῆκε ἔκφραση ἀνάμεσα σ' ἄλλα στίς σχέσεις ἀνάμεσα στούς Ἕλληνας τῆς Κύπρου καί τούς Τουρκοκύπριους. Τά παιδιά πού μεγάλωσαν κι' ἀνάπτυξαν τή συνείδησή τους σ' αὐτό τόν τόπο τά τελευταῖα δέκα—ἕντεκα χρόνια τά παιδιά αὐτά τῶν Ἑλλήνων καί τῶν Τούρκων δέν γνωρίστηκαν, δέν ζῆσαν μαζί. Γι' αὐτό κι' ἴσως ἡ ἐπιφύλαξη, ἡ καχυποψία, τό μῖσος κι' ἡ προκατάληψη ν' ἀποτελοῦν φράγμα χωρισμοῦ ἀνάμεσά τους. Ὅμως παλαιότερα οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου αὐτοῦ ἐπικοινωνοῦσαν ἀνάμεσά τους σάν ἄνθρωποι. Ἁπλά, εἰρηνικά. Σάν ἄνθρωποι μέ ὅμοιες ἔγνοιες, φροντίδες, ἀγωνίες, ἀνειρα. Αὐτό τό δέσιμο, αὐτό τό γεφύρι τῆς συμβίωσης, αὐτή τήν ἐπικοινωνία. Αὐτή τήν ἀνθρώπινη ἐπαφή πού ξεπερνοῦσε τή φυλετική διαφορά καί κατέλυε τήν προκατάληψη καί τόν τυφλό φανατισμό πού τρίτοι σπείραν στόν τόπο, τήν ζήσαμε κι' αὐτές ἀκόμη τίς ὧρες τοῦ πολέμου.

Τίς ὧρες πού τά Τουρκικά στρατεύματα σαρῶναν πόλεις καί χωριά στήν βάρβαρη τους προέλαση, τίς ὧρες πού οἱ Ἕλληνες διώχνονταν ἀπό τά σπίτια τους, αὐτές τίς ὧρες ὑψώνονταν παντοῦ στήν πατημένη Κύπρο οἱ φωνές τῆς συμβίωσης. Μιᾶς συμβίωσης πού κράτησε αἰῶνες.

Τηλεφωνοῦσαν Τοῦρκοι σέ γνωστούς τους Ἕλληνες μετά τήν ἐκεχειρία τῆς πρώτης εἰσβολῆς γιά νά μάθουν νέα τους, γιά ν' ἀκούσουν πῶς πέρασαν. Ἄν ζοῦσαν, ἄν πληγώθηκαν, ἄν ἦταν καλά. Κι' ἡ Τούρκικη οἰκογένεια στήν προκειμένη περίπτωση, ἔχασε τόν γυιό της. Παιδί μοναδικό πού βρέθηκε σέ χωριό Τούρκικο πού τό πιάσαν οἱ Ἕλληνες. Καί πιάστηκε ἀνάμεσα στούς αἰχμαλώτους. Θλίψη κα ἰθρῆνος ἀπό τήν μάνα Τούρκισσα. Καί τήν ἐπαύριο ἡ Ἑλληνίδα νά ρωτᾶ στούς χώρους πού ἦταν κρατημένοι Τοῦρκοι γιά νά ἐντοπίση τό χαμένο γυιό καί νά τηλεφωνήση νέα του στόν Τουρκικό τομέα.

Ἔγινε στή Λευκωσία.

—Μοιράζονται οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες προμήθειες γιά νά τίς μεταφέρουν σέ κοντινό καταυλισμό προσφύγων. Καί μετά ἀπό λίγο γυρνᾶνε μ' ἄδεια μέρια. Χωρίς φωμιά, χωρίς τρόφιμα. Καί ξαναπαίρνουν ἄλλες προμήθειες. Κι' ἀποκαλύπτουν ὅτι στό δρόμο, περνώντας ἀπό συνοικία μέ γυναικόπαιδα Τούρκων εἶδαν τήν πεῖνα νά δέρνη τούς ἀνθρώπους. Καί δῶσαν τά τρόφιμα καί γύρισαν πίσω γιά καινούργια.

Ἔγινε στή Λεμεσό.

—Ἕλληνας στρατιώτης, κατατρεγμένος ἀπό τούς Τούρκους Ἀσιάτες κρύβεται ἀπό Τούρκισσα στό σπίτι της γιά μέρες, ὡς νά μπορέση νά τόν φυγαδέψη πρός τήν ἐλευθερία καί τήν ζωή.

—Ἔγινε σέ χωριό στήν ἐπαρχία Κερήνειας.

—Τοῦρκος φέρνει τό αὐτοκίνητο Ἕλληνα μετά ἀπό διορθώσεις πού τοῦ εἶχε κάνει πρίν ἀπό τήν εἰσβολή. Τοῦ τό παραδίδει, παίρνει τήν ἀμοιβή του καί φεύγει. Καί μέσα στό αὐτοκίνητο κλειστές στό καπώ, ἡ γυναίκα του κι' ἡ κόρη του. Τίς φυγαδεύει ἀπό τούς Τούρκους τῆς Ἀνατολίας. Ἀπό τούς βιασμούς, ἀπό τόν ἐξευτελισμό καί τήν ταπείνωση.

Συνέβη στή Λευκωσια.

—Ἕλληνας αἰχμάλωτος. Κι' ὁ Τοῦρκος ἀστυνομικός μέσα στόν κυκεῶνα τῶν βασανιστηρίων τά ὁποῖα ἀπόκειται ἀπό τούς Ἀσιάτες δεσμῶτες του, τοῦ δείχνει ἀνθρωπιά. Τοῦ φέρνει ραδιόφωνο ν' ἀκούσει εἰδήσεις. Τοῦ ἀναγγέλλει τήν ἀπόλυσή του πού ἐπίκειται.

—Ἔγινε στόν Τουρκικό τομέα τῆς πρωτεύουσας:

Κι' ἄλλα πολλά. Τό συμπέρασμα πάντα τό ἴδιο. Οἱ δυό κοινότητες ἀνάμεσά τους. Οἱ δυό κοινότητες ἀπό κοινοῦ ἀντιμέτωπες μέ τά ἴδια προβλήματα, τά λύνουν ἀνθρώπινα. Ἡ συμβίωση ἀφαιρεῖ τήν προκατάληψη. Γκρεμίζει τά τείχη. Αὐτή τή συμβίωση πού κράτησε τόσους αἰῶνες σ' αὐτό τόν τόπο γυρεύουν τώρα ἐδῶ καί 10-20 χρόνια νά τήν πολεμήσουν, νά τήν καταλύσουν, Μιά συμβίωση πού καί τό μένος τοῦ πολέμου ἀψήφισε, καί τήν τύφλα τοῦ φανατισμοῦ καί τήν ὀργή τῆς πολεμικῆς σύγκρουσης. Ἄν λοιπόν αὐτή τήν συμβίωση πού καί στίς ὧρες τοῦ πολέμου ἔδωσε δείγματα τῆς ὑπαρξής της καί τῆς ἱκανότητας της νά νικᾶ τήν χωριστικότητα, τήν ἔχθρα, τότε πῶς μποροῦν νά πιστεύουν οἱ δυνατοί ὅτι θά τήν καταλύσουν αὔριο, τίς ὧρες τῆς εἰρήνης, μέ Τουρκικές ἐπαρχίες καί τεῖχη τῆς ντροπῆς;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΩΡΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΟΙ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΙ

«Κύπρος», Δευτέρα, 21 Όκτωβρίου 1974.

Γράφει η ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Αὐτὴ ἡ πρώτη ὥρα, αὐτὲς οἱ πρῶτες ὧρες τοῦ πολέμου θἄναι κι' ἡ στερνή μου μαρτυρία. Οἱ ὧρες αὐτὲς ποὺ περάσαμε δέ σώνονται μέσα μας, μέσα σὲ μερικὲς δεκάδες φύλλα, ἢ μερικὲς χιλιάδες λόγια. Αὐτὲς οἱ ὧρες ποὺ σπάσαν μέσα μας καὶ κάναν θρύψαλλα ὅλα τὰ χρόνια τῆς ἐλπίδας καὶ τοῦ ὀνείρου εἶναι ὧρες ἀτέλειωτες. Γι' αὐτὸ γιὰ ζωὲς πολλὲς θἄχουμε νὰ κλαίμε καὶ νὰ πονοῦμε. Ὅμως πέρα ἀπ' τὴ σημερινὴ πρώτη μαρτυρία τοῦ καυτοῦ κι' ἀπάνθρωπου πολέμου δὲ θἄ ποῦμε ἄλλα τώρα γιὰ τὶς ὧρες τοῦ πολέμου. Τώρα τελειώνει ἡ εἰρήνη.

Ὥσπου νὰ σᾶς φτάσουν αὐτὲς οἱ γραμμὲς μπορεῖ κιόλας νἄχουν γίνει θετικὰ βήματα γι' αὐτὴ τὴν εἰρήνη. Ἴσως ἄθραυστης, ἴσως βραχύβιας, ἴσως ἄδικης. Σκληρὰ κι' αἱματηρὰ κερδισμένη. ἀλλὰ ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ἐπιβιώση ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου. Ἀπαραίτητη γιὰ ν' ἀνασάνουμε τὸν ἀέρα τῆς γῆς μας, γιὰ νὰ ξαναμποῦμε στὰ σπίτια μας.

Προσμένοντας ὅμως τὴν εἰρήνη σύντομα ἢ στὸ κάπως ἀπώτερο μέλλον, δὲ μποροῦμε νὰ μὴν ἀφιερώσουμε λίγες γραμμὲς στὶς πρῶτες ἐκεῖνες καυτὲς ἐμπειρίες ποὺ ξερρίζωσαν ἀπὸ μέσα μας τὸν φόβο τοῦ θανάτου μιὰ καὶ τὸν εἴδαμε τόσο κοντά, ἀλλὰ ποὺ ρίζωσαν μέσα μας παράλληλα τὴν ἀπρόσμετρη ἀγάπη γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωή: Τὴν ἀγάπη γιὰ τὸ ζεστὸ χνῶτο τοῦ παιδιοῦ, γιὰ τὸ χαμόγελο, γιὰ τὸν ἦχο τῆς ἀνθρώπινης φωνῆς, γιὰ τὴν εἰρηνικὴ ἀνθρώπινη παρουσία.

Ξυπνούσαμε τρομαγμένοι, σαστισμένοι ἐκεῖνο τὸ ξημέρωμα στὶς 20 τοῦ Ἰούλη. Οἱ πόμπες ἀπὸ τὰ τούρκικα ἀεροπλάνα σκάζαν ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τὰ δικά μας ἀντιαεροπορικὰ σκορπίζαν ἕνα ἀσταμάτητο ἦχο πολεμικῆς ἀντίστασης. Ἡ γειτονιὰ ὁλόκληρη, κάπου εἴκοσι ἄνθρωποι, ἄντρες καὶ γυναικόπαιδα, τρέξαμε συγχισμένοι ἀνάμεσα στὶς ἐπιδρομὲς σ' ἕνα γειτονικὸ μισόκτιστο σπίτι καὶ χωθήκαμε στὸ ὑπόγειο. Παιδιά, βρέφη ὅλοι κάτω στὰ χώματα." Ὅταν σταματοῦσαν οἱ βυθίσεις τῶν ἀεροπλάνων ποὺ συνεχῶς κτυποῦσαν στόχους ὁλόγυρά μας, ξεμυτούσαμε ἔξω ἀπ' τὸ ὑπόγειο. Σκορπιζόμασταν ἄτακτα στὰ χώματα, στὰ ξύλα, στὶς πέτρες τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἁρπαζόμαστε ἀπὸ τὸν κάθε ἦχο ποὺ ἔβγαζε τὸ ραδιόφωνο. Σὲ κάποιο ἀπ' αὐτὰ τὰ διαλείμματα φτάσαν στὸ ὑπόγειο καμμιὰ δεκαριὰ ἄντρες ποὺ εἶχαν πάει στὸ Ἀρχηγεῖο γιὰ κατάταξη. Ὅπλα δὲν ὑπῆρχαν νὰ τοὺς δώσουν. Γι' αὐτὸ καὶ τρέξαν, μιὰ καὶ τὸ Ἀρχηγεῖο τῆς Ἐθνικῆς Φρουρᾶς ἦταν κάπου ἐκεῖ κοντά, στὸν πρῶτο στεγασμένο χῶρο ποὺ βρῆκαν ἀνοιχτό. Καὶ μπῆκαν στὸ ὑπόγειο. Ὅλοι κάτι δραματικό, κάτι μεγαλόστομο εἶχαν νὰ ποῦν. Σώπαινε ἐπίμονα ἕνας μεσήλικας μὲ μιὸ ὀμπρέλλα στὸ χέρι — ὀμπρέλλα μαύρη χειμωνιάτικη στὴν καρδιὰ τοῦ Ἰούλη. Στὸ πρόσωπό του δὲν ὑπῆρχε οὔτε μιὰ σύσπαση ἀγωνίας. Οὔτε ἕνας μορφασμὸς τρόμου. Οὔτε μιὰ ρυτίδα ἄγχους γιὰ τὶς τραγικὲς στιγμὲς ποὺ περνούσαμε. Μόνο ἕνα ἀόρατο λεπτὸ χαμόγελο. Τὰ παιδιὰ κλαίγαν μόνο στὰ ἐνδιάμεσα τῶν βομβαρδισμῶν. Τότε ἄκουγες καὶ κουβέντες σὰν κι' αὐτές.

—Μάμμα, πότε θὰ μοῦ φτειάξεις τὸ φόρεμα τῆς κούκλας μου;

—Ὅταν σταματήσουν οἱ βομβαρδισμοὶ καὶ γυρίσουμε στὸ σπίτι μας.

—Κι' ἂν πέση πόμπα στὸ σπίτι μας;

—Θὰ τὸ ξαναφτειάξουμε.

—Κι' ἂν πέση πόμπα πάνω μας;

—Δὲν θὰ πέση ἡ πόμπα πάνω μας.

Ὅταν χαμήλωναν τ' ἀεροπλάνα κι' ἄρχιζε τὸ πανδαιμόνιο τῶν ἀεροπορικῶν βομβαρδισμῶν, τέλειωνε καὶ τὸ διάλειμμα. Τρέχαμε ὅλοι, παιδιά, μεγάλοι καὶ ξαπλώναμε στὸ ὑπόγειο. Σκύβαμε τὰ κεφάλια καὶ κλείναμε τ' αὐτιά, κοιτάζαμε βουβά, δραματικά, ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Ἦταν στιγμὲς ἰσοπέδωσης, στιγμὲς συναδέλφωτης μπροστὰ στὴν ἀπειλὴ τοῦ θανάτου.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ὀμπρέλλα ἐξακολουθοῦσε νὰ χαμογελᾶ. Πάντα χαμογελοῦσε. Ποτὲ δὲν ἔμπαινε μέσα στὸ ὑπόγειο. Ἔμενε ἔξω μὲ ἀρκετοὺς ἄλλους ἄντρες, καθισμένοι ἢ πεσμένοι κατάχαμα.

Ἐκείνη ὅμως τὴ φορά, ποὺ χαμήλωσαν τ' ἀεροπλάνα, μπῆκε κι' αὐτὸς στὸ ὑπόγειο. Ἐκείνη τὴ φορὰ ὁ βομβαρδισμὸς ἦταν ἀκριβῶς ἔξω ἀπὸ τὸ μισόκτιστο σπίτι, στὸ χωράφι ἀπέναντι. Ἡ πόμπα ἔσκαζε δίπλα μας μ' ἕνα ὑπόκωφο γδοῦπο. Οἱ μανάδες σκέπαζαν τὰ βρέφη καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τὸ κορμί τους. Τὰ πρόσωπα ἦταν κίτρινα, βουβά. Οὔτε ἄχνα δὲν ράϊζε τὴ σιωπή. Λὲς κι' ὁ ἐχθρὸς ἦταν ἔξω, δυὸ μόνο βήματα μακρυά.

Μιὰ παιδιάτικη φωνὴ ἔσπασε τὸ δέος. Σίωπηλά, ἀπελπισμένα.

—Μητέρα φοβοῦμαι.

—Κάνε τὴν προσευχή σου.

Τὸ βλέμμα μου ἔπεσε στὸ πρόσωπο τοῦ ξένου. Τὰ μάτια του ἦταν μισόκλειστα. Τὸ χαμόγελο εἶχε φύγει ἀπὸ τὰ χείλη του. Ὅμως ἡ ἔκφραση του παρέμεινε ἤρεμη, χωρὶς ἔνταση, χωρὶς τρόμο. Τὰ χείλη του ψιθύριζαν ἐπαναληπτικά, ἀδιόρατα, μιὰ λέξη. Τὴν ἐπαναλάμβανε ρυθμικά, ἀργά, σὰν προσευχή, μὲ μιὰ πίστη ἤρεμη, μὲ μιὰ συγκέντρωση ἀδιάσπαστη.

Σκάζοντας ἡ πόμπα στὸ χωράφι, ἔβαλε φωτιὰ στὰ ξερόχορτα. Κι' ὁ καπνὸς ἄρχισε νὰ μπαίνει ἀργά, βασανιστικά, ἀπὸ τ' ὁλάνοιχτο παράθυρο τοῦ μισόκτιστου ὑπόγειου. Τὰ ἀντιαεροπορικὰ ἀκόμη κροτάλιζαν. Κι ἐνῶ τὰ γυναικόπαιδα φοβισμένα ἀπ' τοὺς καπνοὺς ὁρμοῦσαν ἔξω ν' ἀναπνεύσουν, ὁ ξένος ἔμεινε ἀσάλευτος, ψιθυρίζοντας μὲ εὐλάβεια κι' ἀδιάκοπη συγκέντρωση τὴ λέξη.

Ὁ καπνὸς δὲ μᾶς νίκησε. Κι' οὔτε οἱ πόμπες πέσαν πιὸ κοντά. Ὕστερα ἀπὸ 12 ὧρες ἐφιάλτη καὶ τρόμου, ὅταν πιὰ στὴ δύση τοῦ ἥλιου οἱ βομβαρδισμοὶ διεκόπησαν, φύγαμε ἀπ' τὸ ὑπόγειο, μπήκαμε βιαστικὰ στ' αὐτοκίνητα καὶ τραβήξαμε μακρυὰ ἀπ' τὴν πρωτεύουσα. Πρὶν ἀφήσουμε τὸ ὑπόγειο, πλησίασα τὸν ξένο καὶ τὸν ρώτησα. Τί ψιθύριζε;

Μοῦπε μιὰν ἱστορία πυκνὴ σὲ νόημα. Ἀραιή, ὅσο ἔπαιρνε ἡ ὥρα σὲ λέξεις. Μιὰ ἱστορία γιὰ τοὺς ἀνθρώπινους κραδασμούς. Γιὰ τοὺς κραδασμοὺς τῶν ἤχων. Γιὰ τὴ δύναμη τῶν ἤχων. Δύναμη καταστροφῆς, δύναμη σωτηρίας. Δύναμη ποὺ ἀποτελεῖ φυλαχτὸ σὲ ὧρες δύσκολες, ὧρες κινδύνου, ὧρες πολέμου. Δύναμη εἰρήνης κι' ἀγάπης καὶ πίστης στὸν ἄνθρωπο. Κι' ὅταν ἀκόμα ἀνάμεσά του ζοῦνε ἔθνη κι' ὑπολείμματα ἐθνῶν τόσο βάρβαρα, τόσο ἀνάντρα, τόσο ἀνήθικα ποὺ νὰ βομβαρδίζουν τοὺς ἄμαχους, ποὺ νὰ πολεμοῦν τοὺς ἀνυπεράσπιστους. Αὐτὴ τὴ δύναμη τῆς πίστης στὸν Ἄνθρωπο, γιατὶ ἡ λέξη εἶναι ἴσως μιὰ ἰδιαίτερη λεπτομέρεια — πρέπει νὰ τὴν ξαναβρεῖ ὁ Κυπριακὸς Ἑλληνισμός. Γιὰ νὰ ξαναχτίση, γιὰ νὰ ξαναζήση. Γιὰ νὰ ἐπουλώση. Γιὰ νὰ προχωρήση. Ὅσοι κι' ὁποιοι κι' ἂν τὸν πρόδωσαν. Κι' ὅπως κι' ὅπου κι' ἂν ξορίστηκε μακρυὰ ἀπ' τὴ γῆ του, μακρυὰ ἀπ' τὸν τόπο του. Πρέπει νὰ ξαναπιστέψει ὁ Ἑλληνισμός. Πρέπει νὰ ξαναναστηθῆ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΛΕΗΛΑΤΗΜΕΝΗ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΗ

«Κύπρος», Δευτέρα, 28 Όκτωβρίου 1974.

Γράφει η ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τα κανόνια κόπασαν. Οι ούρανοί μας κοιτάνε στό άπειρο μέ άνοιχτές πληγές. Στίς ψυχές μας σπαρταρά μιά είρήνη ξέψυχη πού λαχταρά τή λύτρωση. Οί ώρες τού πολέμου σωθήκαν γιά τώρα. Τώρα στήν Κύπρο οί ώρες είναι φορτωμένες συμφορά. Οί ώρες τής φωτιάς είναι πίσω μας, οί ώρες τής τραγωδίας μέσα κι' έξω μας, πάντοῦ σέ κάθε σπιθαμή ψυχής καί γής. Σήμερα στήν Κύπρο περνοῦμε ώρες οδύνης, άμφιβολίας, ώρες καταστροφής. Σήμερα στήν Κύπρο έχει ένσκύψει ό όλεθρος. Μιλοῦμε γιά τό πρόσφατο χτές. Γιά τίς θρυμματισμένες στιγμές πού μεγαλώσαν τή ζωή μας στό δεκαπλάσιο. Τίς ίδιες μεγάλες, πυκνές στιγμές ζοῦμε σήμερα. Μόνο πού δέν μποροῦμε νά μιλοῦμε καί νά γράφουμε πολύ γιά τίς ώρες τοῦ σήμερα. Γιατί αὐτές οί ώρες είναι γεμάτες μέ πολύ δάκρυ, πολύν πόνο, πολλήν άγωνία. Είναι όμως γεμάτες ταυτόχρονα μέ πολλήν ταπείνωση, πολύν έξευτελισμό. Είναι γεμάτες άπό μιάν ήττα πού ντροπιάζει τούς νικητές. Καί γι' αὐτό αὐτές οί ώρες τής ήττας καί τής συμφοράς λόγια πολλά, λόγια πικρά δέν τά ζητοῦν, δέν τά βαστοῦν. Σήμερα έχουν σημασία τά γεγονότα. Αὐτά τά δράματα πού ζοῦν οί χιλιάδες Κύπριοι πού θερριζώθηκαν καί χάσαν τίς φωλιές, τή ζήση τους, τά παιδιά τους. Αὐτά τά δράματα, αὐτό τό δράμα τοῦ λεηλατημένου Ἑλληνισμοῦ έχει πιά σημασία νά παρουσιάζεται άνάγλυφο, γυμνό όπως είναι κι' όπως ξεδιπλώνεται στή συνείδηση τοῦ κάθε Κύπριου. Τά πυκνά, μυριοστά συναισθήματα τής όργής, τής φρίκης, τοῦ πολέμου σήμερα τά έχει διαδεχθῆ τό μούδιασμα τής καταστροφής.

Ἕνας ίδρώτας άγωνίας μουσκεύει τό μέτωπο τής Κύπρου. Είναι ό ίδρώτας τής λεηλατημένης γής, τής καταστραμμένης οἰκονομίας, είναι τό βουβό πάθος τής λεηλατημένης ζωής.

Λεηλατήθηκε ή Κύπρος. Οί γονεῖοι πού χάσαν τά παιδιά τους καί τά παιδιά πού είδαν τούς γονεῖούς νά σκοτώνονται μπρός στά μάτια τους. Αὐτές οί διακόσες χιλιάδες πού άφῆκαν πίσω τους τήν αὐλή μέ τό ζεστό βασιλικό, τό σπιτικό πού έσκεπε τά παιδιά καί τά όνειρά τους. Αὐτοί οί άλλοι Ἕλληνες πού ζοῦνε στόν έλεύθερο Νότο φορτωμένοι, τή ρυτίδα τής άγωνίας γιά τήν άσφάλεια γιά τό μέλλον τους. Αὐτές οί χιλιάδες Κύπριοι πού άκόμα ζοῦν έγκλωβισμένοι τόν έφιάλτη τής Τουρκικῆς κατοχῆς. Τήν πείνα, τή στέρηση, τήν άρρώστεια, τούς έξευτελισμούς, τούς βιασμούς, τήν έξαθλίωση. Αὐτή ή Κύπρος είναι μιά Κύπρος λεηλατημένη. Οί Τοῦρκοι είσβολεῖς έχουν σήμερα στά χέρια τους ένα νησί τραγικά κι άπαράδεκτα άνισο μέ τό μέγεθος τῆς δικῆς τους χώρας, ένα νησί λεηλατημένο, πολιορκημένο. Ἡ Κύπρος είναι πολιορκημένη. Μέσα κι' έξω. Ἡ γῆ της, τά λιμάνια, ό άέρας της, ή οἰκονομία της, ή διπλωματία της, όλα τάχει πολιορκήσει ή βάρβαρη Τουρκία. Καί συνεργοῦν ἤ άδιαφοροῦν σ' αὐτή τήν πολιορκία έκεῖνα τά κράτη πού έχουν καθῆκον νά προασπίζουν μέ τή δύναμη καί τό κῦρος τους τήν έλευθερία καί τήν άξιοπρέπειά της.

Ἡ Κύπρος είναι πολιορκημένη. Στόν βορρᾶ τά Τουρκικά στρατεύματα κατέχουν μέ μεθόδους άναχρονιστικές κι' άνήκουστες τή γῆ μας καί ταπεινώνουν τούς άνθρώπους μας. Αὐτοί έξ άλλου ζοῦν καί τήν πιό τραγική μορφή τῆς Τουρκικῆς λεηλασίας. Λεηλατοῦνται οί περιουσίες τους, ή τιμή τους, αὐτή τουτη ή άνθρώπινη ὑπόσταση τους. Κι' ή Κύπρος τοῦ Νότου, πολιορκημένη στά βόρεια άπό τά Τουρκικά στρατεύματα, όλόγυρα στή θάλασσα άπό τά Τουρκικά πολεμικά πλοῖα. Μέ τόν άέρα της νά μολύνεται ξεδιάντροπα κι' άφῆφιστα άπό τά Τούρκικα άεροπλάνα. Ἡ Κύπρος τοῦ Νότου μέ διακόσιες χιλιάδες ξερριζωμένους Κυπρίους πού πρέπει νά τούς φροντίση, νά τούς στεγάση, νά τούς θρέψη. Ἡ Κύπρος στό διεθνῆ διπλωματικό στίβο. Ριγμένη στή δίνη τῶν μεγάλων συμφερόντων. Πολιορκημένη άπό συνασπισμούς, στρατηγικές βλέψεις, πολιορκημένη άπό άνταγωνισμούς κρατῶν.

Ἡ Τουρκία καί τό κλειδί πού κρατᾶ στή Μεσόγειο, κι' οί έκβιασμοί της στό ΝΑΤΟ. Ἡ Άμερικάνικη πολιτική μέ τίς βλέψεις της γιά έπέκταση τῶν οἰκονομικῶν καί πολιτικῶν της συμφερόντων. Ἡ Ἑλλάδα μέ τήν πικρή καί δύσκολη κληρονομιά τῆς έφτάχρονης δικτατορίας. Πολιορκεῖται ή Κύπρος καί στόν διπλωματικό στίβο.

Κύπρος πολιορκημένη, Κύπρος λεηλατημένη. Ὅμως αὐτή ή Κύπρος πρέπει άκόμα νά κρατᾶ ψηλά τό κεφάλι. Πρέπει νά βλέπει τή δικαίωση της σίγουρη. Πρέπει νά τό κάνει συνείδηση της πώς θά νικήση ή δικαιοσύνη. Καρτεροῦμε τούς έλεύθερους πολιτισμένους άνθρώπους όπου γῆς. Καρτεροῦμε τά Ἡνωμένα Ἔθνη. Κι' άν άποτύχουν, τότε δέ θάναι ή Κύπρος πιά μόνη πολιορκημένη, λεηλατημένη. Θάχει σειρά ή άνθρωπότητα. Θάναι τά ίδανικά καί τά όνειρα της λεηλατημένα, ή έλευθερία κι' ή άκεραιότητά της πολιορκημένες.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑ

«Κύπρος», Δευτέρα, 4 Νοεμβρίου 1974.

Γράφει η ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Άκόμα οί έμπειρίες δέν καταλάγιασαν. Άκόμα δέν μετρήθηκαν μέ τά γεγονότα, μέ τόν χρόνο, μέ τήν ίστορία, τά βιώματα. Οί έντονες άντιδράσεις, στόν πόλεμο, στίς ώμότητες, στή φρίκη τῆς Τουρκικῆς είσβολῆς, στήν άφροσύνη καί τήν καταστρεπτικότητα τοῦ πραξικοπήματος, άκόμα καίνε τήν ψυχή τῶν Κυπρίων. Άκόμη σπάνε τίς σκέψεις καί τά αἰσθήματα τους σέ μύρια κρύσταλλα, σέ μύριες στιγμές σύγκρουσης, έξέγερσης, άντίστασης. Αὐτές οί στιγμές τῆς όργῆς, τῆς έξέγερσης, δέν διοχετεύονται μονάχα στήν πολιτική συζήτηση. Δέν καναλιάζονται μονάχα στήν πολιτική τοποθέτηση πού είναι φορτισμένη μ' ένα έπαναστατημένο ήλεκτρισμό. Αὐτά τά αἰσθήματα ζητοῦν καί μιάν άλλη διέξοδο. Στό πνεῦμα καί στήν τέχνη. Τά τελευταία χρόνια ή Κύπρος είχε νά δώσει πολλές ὑποσχέσεις στούς τομεῖς αὐτούς. Μπορεῖ ή ξαφνική εὐημερία νά μήν άφηνε τήν πνευματική ἤ καλλιτεχνική ὑπόσταση τοῦ Κύπριου νά έκδηλωθῆ μέ τή γνησιότητα καί τήν άληθινότητα πού ό πολιτισμός του ὑπαγορεύει. Μπορεῖ νά ὑπῆρχε πολλή έπίφαση, πολλή έπιτήδευση, πολλή έπιφάνεια, πολύς άσκοπος άνταγωνισμός τῶν παρασκηνίων. Ὅμως ἤταν ένα στάδιο αὐτό καί μιά διαβάθμιση ἴσως. Στή ρίζα τοῦ Κύπριου βιώματος ὑπῆρχε ή άγάπη γιά τά πράγματα τοῦ πνεύματος, γιά τίς μορφές καί τίς κατακτήσεις τῆς τέχνης. Κι' αὐτή ή άγάπη έδινε σαφεῖς καί λαμπρές ὑποσχέσεις γιά τό μέλλον.

Τώρα ή ροή τῶν πραγμάτων έχει άλλάξει. Τώρα είναι μιά ὥρα μεγάλων άναπλάσεων, μεγάλων άναπροσανατολισμῶν. Τώρα κρίνεται τό μέλλον, ή τύχη τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Κύπριος τώρα κτυπιέται στό σταυροδρόμι τῶν μεγάλων πειρασμένων. Κι' ή ψυχοδομή του καί ό πνευματικός του έσώκορμος, κι' όλόκληρη ή διοθεωρία του περνοῦν άνασχηματισμούς καί μεταπλάσεις. Τί μεταπλάσεις θά περάση στά πράγματα τοῦ Πνεύματος καί τῆς Τέχνης;

Ἡ όδύνη ώριμάζει τόν άνθρωπο. Πλουταίνει τόν ψυχικό του κόσμο, προεχτείνει τίς πνευματικές του ίδιότητες. Οί άνθρωποι πού πόνεσαν περισσότερο, κατανοοῦν περισσότερα. Ταυτίζονται πιό εύκολα καί άμεσα μέ τούς συνανθρώπους τους. Διεισδύουν καί κατανοοῦν εὐρύτερα τά άνθρώπινα προβλήματα. Οί Κύπριοι πέρασαν τό φετεινό καλοκαίρι μιά όλόκληρη σειρά άπό έμπειρίες συνταρακτικές, συγκλονιστικές. Οί έμπειρίες αὐτές δέν μποροῦν παρά νά έχουν άφήσει σημάδια. Βαθειά κι' άνεξίτηλα σημάδια τόσο στήν ίδιαίτερη προσωπικότητα τοῦ κάθε άνθρώπου σ' αὐτό τό νησί, όσο καί, σέ προέχταση, στήν ψυχοσύνθεση όλόκληρου τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ. Αὐτά τά παράλογα, τ' άπίστευτα καί τραγικά, τά τερατώδη καί άναχρονιστικά πού γίναν εἰς θάρος μισοῦ έκατομμυρίου άνθρώπων, γράψανε καί θά συμπληρώσουν δυό παράλληλες ίστορίες. Ἡ μιά είναι ή καταγραφή τῶν γεγονότων. Ἡ ίστορική μαρτυρία όπως θά τήν δώσουν αὐτοί πού θά τήν γράψουν. Μέ τό φακό ἴσως τῆς ὑποκειμενικότητας. Μέ άναστάλτικό ἤ ένθαρρυντικό τόν παράγοντα τῶν συνθηκῶν λύσεως πού θά έπικρατήση ἤ θά έπιβληθῆ τελικά στόν Κυπριακό λαό. Ἡ άλλη όμως ίστορία είναι έκείνη πού θά σχηματισθῆ πετράδι μέ πετράδι άπό τή δημιουργία στό πνεῦμα καί στήν τέχνη πού θ' άκολουθήση μετά άπό τό κρίσιμο αὐτό στάδιο. Θάναι αὐτή ή ίστορία πού θά συγκροτηθῆ μέσα άπό τήν μεταπολεμική ποίηση, τό μεταπολεμικό δράμα, τό πεζό, τήν ζωγραφική. Θάναι ή ίστορία πού θά περάση μέρα στήν δομή καί τήν τοποθέτηση τοῦ Κύπριου πνευματικοῦ άνθρώπου, πού θά έπιζήση τῆς άντάρας καί θά προσπαθήση νά ξαναβρῆ τή ζωή του καί τόν έαυτό του μέσα στά κάτοπτρα τῆς πνευματικῆς δημιουργίας.

Σήμερα όποια κίνηση κι' έκδήλωση γίνεται στόν πνευματικό καί καλλιτεχνικό τομέα είναι τά πρῶτα ένστικτώδη σκιρτήματα μιᾶς τραυματισμένης έθνικῆς συνείδησης. Ἡ ποίηση κυλᾶ πιά μέσα στίς φλέβες τοῦ δοκιμασμένου Κύπριου κι έξωτερικεύεται άνετα, πυκνά, πληθωρικά. Ἡ ποίηση έξ άλλου, ὅπως λέει ό Οὐέργλαγουωρθ, είναι τό άποκρυσταλλωμένο συναίσθημα. Τό κρυστάλλωμά του γίνεται στή νηνεμία. Τώρα έχουμε τήν πρώτη ήρεμία μετά τόν άρμαγεδῶνα τοῦ πολέμου. Γι' αὐτό κι' ή μνῆμες ζωντανές σπαραχτοῦν άκόμα στίς φλέβες καί γίνονται λόγια καί μουσική. Οί δέ πνευματικές μας συγκεντρώσεις έχουν άκόμα κύριο πυρῆνα τό πολιτικό — τήν κρίση τοῦ Κυπριακοῦ. Ὅποια δέ πνευματική, καλλιτεχνική προσφορά πραγματοποιηθῆ, είναι κυρίως ένα κομμάτι ντοκουμέντου άπό τήν φρίκη πού ζήσαμε τόν Ἰούλη κι τόν Αὔγουστο. Άκόμα τά γεγονότα δέν έχουν μεταποιηθῆ μέσα τους. Άκόμα ή καθαρή μορφή τῆς Τέχνης. Ἐνσυνείδητα προσμένουμε τίς νέες μορφές, γιατί πρέπει, έπιβάλλεται άπό τά πράγματα, νά προβάλουν αὐτές οί νέες μορ-

φές. Τί σχήμα, τί ὑφή, τί ὑπόβαθμο θάχουν; Μορφές νέου μηδενισμοῦ, καὶ νέου παραλόγου, μιὰ ποὺ τώρα γνωρίσαμε ἐμεῖς τὴν ὑστατη μορφὴ τῆς πολεμικῆς κατάρας;

«Πιστεύω ὁλοένα καὶ περισσοτερο», ἔγραφε ὁ Βὰν Γκόγκ, «ὅτι ὁ Θεὸς δὲν πρέπει νὰ κρίνεται σ' αὐτὴ τὴ γῆ. Ὁ κόσμος ἀποτελεῖ μιὰ ἀποτυχημένη μελέτη τοῦ Θεοῦ. Κι' ὁ καλλιτέχνης διαρκῶς, διὰ μέσου τῶν αἰώνων, προσπαθεῖ νὰ ἀνασκευάσῃ αὐτὴ τὴν ἀποτυχημένη μελέτη τοῦ Θεοῦ ποὺ λέγεται κόσμος, μὲ τὸν δικό του τρόπο. Τὸ καλοκαίρι ποὺ πέρασε ὁ κόσμος, ὁ κόσμος μας ἦταν μιὰ ἰδιαίτερα τραγικὴ καὶ κακή, ἀπάνθρωπη μελέτη. Πῶς θὰ προσπαθήσουν νὰ τὴν ἀνασκευάσουν οἱ καλλιτέχνες μας στὸ μέλλον; Γιατὶ ὅσο κι' ἂν δὲν χρειάζεται ἡ φαντασία τοῦ δημιουργοῦ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ μέσα ἀπὸ τὸν κυκεῶνα ποὺ ζήσαμε, μιὰ καὶ τὰ γεγονότα ἦταν πιὸ δυνατὰ ἀπὸ κάθε φαντασία, χρειάζεται ἐν τούτοις ἡ προσωπικὴ προσέγγιση, τὸ ἰδιαίτερο πρῖσμα τοῦ κάθε καλλιτέχνη.

Ὁ παραλογισμὸς τοῦ πολέμου ἐμᾶς τώρα μᾶς σάρωσε. Ποιὰ τέχνη θὰ τὸν δώσῃ καὶ πῶς; Ὅποια καὶ νἄναι τώρα πρέπει νἄναι γνήσια, ἀληθινὴ πέρα γιὰ πέρα. Ὅπως ἀληθινὸ ὅσο κι' ἂν εἶναι ποικιλόμορφο, τὸ πνευματικό μας ἔρεισμα. Γιατὶ τώρα ἡ κληρονομιά μας εἶναι πολὺ βαρειά, πολὺ μεγάλη, πολὺ τραγικὴ κι' ἀμετάκλητη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Κύπρος», Δευτέρα, 11 Νοεμβρίου 1974.

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΤΟ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ ΜΙΑΣ ΕΠΟΧΗΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Περιμένουμε. Περιμένουμε τὸ Ψήφισμα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Ἡ νίκη ἦταν συντριπτική. Δὲν ὑπῆρξε ἔθνος ποὺ νὰ μὴν ὑποστήριξε τὶς δίκαιες, τὶς σωστὲς ἀποφάσεις ποὺ ἐπιβάλλει ἡ Κυπριακὴ πραγματικότητα. Τὰ στρατεύματα ν' ἀποσυρθοῦν ὅσο πιὸ γρήγορα γίνεται. Οἱ πρόσφυγες νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους. Ἡ Κύπρος νὰ παραμείνῃ ἑνιαῖον, ἀκέραιον καὶ ἀνεξάρτητο κράτος. Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνηση τὸ δέχτηκε. Ἡ Ἀμερικανική, ἐμπνεύστρια κι' ὑπεύθυνήτρια τῆς Τουρκικῆς βιαιότητας, τὸ δέχτηκε. Κι' ὅλοι τώρα περιμένουμε. Ὅλοι ἐμεῖς ποὺ πονοῦμε τὸν τόπο. Ὅλοι ἐμεῖς ποὺ εἴμαστε ὁ τόπος. Ὅλοι ἐμεῖς ποὺ θέλουμε ἀκόμη νὰ πιστεύουμε, νὰ ἐλπίζουμε ὅτι θὰ μεγαλώσουμε τὰ παιδιὰ μας ἐδῶ. Ὅτι θὰ ἀντρώσουμε κι' ἄλλες γενιὲς ἐδῶ. Ὅτι θὰ ἀναχαιτισθῇ ἡ καταστροφή. Ὅτι δὲν θὰ ρημάξῃ τὸ νησί. Περιμένουμε ἐμεῖς ποὺ δὲν θέλουμε οὔτε ν' ἀκοῦμε, οὔτε νὰ σκεφτοῦμε τὴ διχοτόμηση σὰ λύση. Γιατὶ γνωρίζουμε ὅτι τὸ μοίρασμα μόνο δεινὰ καὶ συμφορὲς μπορεῖ νὰ συσσωρεύσει. Ὅπως συσσώρευσε στὴν Παλαιστίνη, στὴν Ἰρλανδία, στὸ Πακιστάν. Δεινὰ οἰκονομικά, πολιτικά, στρατιωτικά.

Κι' ὅμως ἔρχεται ὁ Τουρκοκύπριος ἡγέτης, στὴν πρώτη του συνάντηση μὲ τὸν Πρόεδρο τῆς χώρας μετὰ ἀπὸ τὸ Ψήφισμα, νὰ δώσει τὰ πρῶτα δείγματα τῆς Τουρκικῆς τοποθέτησης ὅσον ἀφορᾶ αὐτὸ τὸ ψήφισμα.

Δὲν πρέπει νὰ τρέφει ἡ Ἑλληνικὴ πλευρὰ ἀπατηλὲς ἐντυπώσεις γύρω ἀπὸ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν προσφύγων. Γιατὶ ἐπιστροφὴ δὲν θὰ ὑπάρξῃ, ἂν δὲν ὑπάρξῃ πρῶτα ἡ πολιτικὴ λύση τοῦ προβλήματος. Κι' ἡ πολιτικὴ αὐτὴ λύση πρέπει νἄναι ἡ ὁμοσπονδία ἀλλὰ μὲ δύο διαφορετικὲς περιοχές.

Μὲ Κύπρο διχοτομημένη δηλαδή. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ προτάσεις τοῦ ψηφίσματος δὲν εἶναι ὅλες ἀποδεχτές. Πῶς μποροῦν νὰ εἶναι ἀποδεχτὲς μιὰ καὶ στόχος τῆς Τουρκικῆς πλευρᾶς εἶναι ἡ διχοτόμηση τοῦ τόπου; Τὸ πολὺ πολὺ ν' ἀποσυρθοῦν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα στὴν Τουρκικὴ περιοχὴ καὶ νὰ μείνουν ἐκεῖ ὅσο ἐπιβάλλει, σύμφωνα μὲ τὶς δικές τους ἀντιλήψεις, ἡ ἀσφάλεια τῶν Τουρκοκυπρίων.

Προσάρτηση μὲ ἄλλα λόγια κανονικὴ σὰν φυσιολογικὴ συνέπεια ἑνὸς τερατώδους ἐγκλήματος μὲ διαστάσεις καὶ χρῶμα ἀναχρονιστικὸ κι' ἔκτοπο.

Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι θὰ πάψουμε νὰ περιμένουμε. Αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι οἱ δηλώσεις τοῦ Τουρκοκύπριου ἡγέτη ἀναχαιτίζουν τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης μὲ τὸ ὁποῖο ἀντιμετωπίζουμε τὴ σημερινὴ διαμόρφωση τοῦ Κυπριακοῦ. Ἕνα αἴσθημα δικαιοσύνης ποὺ σήμερα μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει τὰ ὅπλα γιὰ νὰ ἐπιβάλει τὴν δικαιοσύνη, αὔριο ὅμως δὲν ξέρουμε ἂν δὲν θὰ τἄχει.

Σήμερα ὅμως αὐτὸ τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης, αὐτὸ τὸ γυμνὸ αἴσθημα ποὺ καίει τὶς ψυχὲς τῶν Κυπρίων σὰν σπαθί, σὰν καταιγίδα, σὰν θεομηνία, βρίσκει τὴν ἔκφραση καὶ τὴν ὁλοκλήρωση του στὸ διεθνὲς προσκήνιο. Σήμερα αὐτὸ τὸ αἴσθημα κινητοποιεῖ τεράστια ρεύματα ἀνθρώπινων ἀντιδράσεων, ὅπως αὐτὰ στὴν Ἀμερική. Στὸν πολιτικὸ τομέα ἡ νίκη τῶν Δημοκρατικῶν εἶναι, σύμφωνα μὲ τὶς δηλώσεις τοῦ Γερουσιαστοῦ Ἤγκλετον, νίκη ποὺ ὀφείλεται στὴν ἀναστάτωση λόγῳ τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος καὶ στὴ δραστηριοποίηση Ἑλληνο-ἀμερικάνων πολιτικῶν. Ἡ νίκη αὐτὴ δὲν εἶναι ἀμελητέα σύμπτωση. Μὲ τὴ νίκη αὐτὴ ἀνατρέπεται τὸ δικαίωμα ἀρνησικυρίας τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου. Ἕνα δικαίωμα τὸ ὁποῖο πρόσφατα ἐξησκήθη στὴν ὑπόθεση τῆς στρατιωτικῆς βοήθειας στὴν Τουρκία. Μὲ τὴ νίκη αὐτὴ οἱ δημοκρατικὲς δυνάμεις, ἐκεῖνες οἱ δυνάμεις τῆς τεράστιας αὐτῆς χώρας ποὺ ἐντάχθηκαν μὲ τὸ μέρος τῆς δικαιοσύνης στὴν Κύπρο, πῆραν πολιτικὴ δύναμη στὰ χέρια τους. Κι' ἡ δύναμη αὐτὴ εἶναι ἕνας σοβαρὸς ἀνασταλτικὸς παράγων γιὰ τὴν ἀντιδραστικὴ πολιτικὴ ποὺ μπορεῖ ν' ἀκολουθεῖ ἡ ἑκάστοτε Ἀμερικανικὴ Κυβέρνηση. Αὐτὴ τὴν πολιτικὴ κατηγορεῖται ὅτι ἀκολούθησε στὶς δυὸ Τουρκικὲς εἰσβολὲς ἡ σημερινὴ πολιτικὴ ἡγεσία. Μιὰν πολιτικὴ ἡ ὁποία στέκει ὁρόσημο ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἐξόχως ἐποχὲς πολιτικῆς δράσης. Μιὰ ἐποχὴ ποὺ ὁροθετεῖται ἀπὸ τὴν δράση τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν τῆς ἡγέτιδας τῆς Δύσης. Μιᾶς δράσης ποὺ συγκεντρώνεται στὸ ἕνα πρόσωπο, στὸ ἕνα ἄτομο ποὺ αὐθαίρετα ἀγωνίζεται νὰ ὑποδείξει λύσεις, νὰ ἐπιφέρει λύσεις ἢ νὰ ἐπιβάλει λύσεις. Μιᾶς ἐποχῆς προσωποκρατείας στὰ μεγάλα πλατὼ τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Μιᾶς ἐποχῆς ὅπου οἱ μικροὶ λαοί, οἱ ἀνυπεράσπιστοι λαοί, ὅπως εἶναι ὁ Κυπριακός, τὴ δικαιοσύνη τὴν ἀναζητοῦν στὸν Ὀργανισμὸ Ἡνωμένων Ἐθνῶν.

Κι' ἁρπάζονται ἀπὸ τὰ ψηφίσματα αὐτοῦ τοῦ Ὀργανισμοῦ καὶ περιμένουν ἐναγώνια τὴν ἐφαρμογή τους. Μιὰ ἐποχὴ ὅπου οἱ Ὑπερδυνάμεις ποὺ ἡγοῦνται τῶν συνασπισμῶν δὲν ἐνδιαφέρονται παρὰ μόνο γιὰ τὰ ἴδια τους τὰ συμφέροντα. Κι' ὅπου αὐτὰ τὰ συμφέροντα δὲν συγκρούονται, εἶναι διατεθειμένες αὐτὲς οἱ δυνάμεις νὰ σφαγιάσουν τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἠθική. Κι' ὅπου συγκρούονται δὲν κατεβαίνουν στὴν ἀνοιχτὴ ἀναμέτρηση. Κρύβονται πίσω ἀπὸ τὰ μικρότερα ἔθνη ποὺ κονταροχτυποῦνται μὲ τὰ δανεικὰ ὅπλα, μὲ τὰ εἰσαχθέντα ἅρματα, μὲ τὴν ξένη ἀεροπορία, μὲ τὸν στρατὸ ποὺ κινεῖται σὰν πιόνι κάτω ἀπὸ τὶς ἐντολὲς ξένων κυβερνήσεων. Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῶν μικρῶν, τῶν τοπικῶν αὐτῶν πολέμων, τὰ μικρὰ κράτη συνειδητοποίησαν τὸν κίνδυνο. Τὸν κίνδυνο τῆς ἐξάρθρωσής τους, τὸν κίνδυνο τῆς διάλυσης τους, τῆς θυσίας τους στὸν στίβο τῶν κραταιῶν. Γι' αὐτὸ καὶ συνασπίσθηκαν στὸ στρατόπεδο τῶν ἀδεσμεύτων καὶ γι' αὐτὸ συγκρότησαν τὸν Τρίτο Κόσμο. Ἴσως αὐτὸς ὁ Τρίτος Κόσμος νὰ παραπαίῃ συχνὰ ἀνάμεσα στὰ δυὸ στρατόπεδα καὶ νὰ γίνεται λεία εὔκολη κι' εὐπρόσβλητη. Ὅσο ὅμως ὑπάρχει αὐτὸς ὁ Τρίτος Κόσμος κι' ὅσο ἐπιμένει νὰ διατηρεῖ τὴν ἀνεξαρτησία του, μὲ θυσίες καὶ μὲ θάνατο, μὲ τὸ αἷμα τῶν λαῶν του, τόσο θὰ ὑπάρχει καὶ θὰ διατηρεῖται τὸ βαρίδι τῆς δικαιοσύνης. Τόσο θὰ διαφυλάττεται ἡ ἠθικὴ ὑπόσταση τῶν μικρῶν αὐτῶν κρατῶν. Τόσο θὰ παρεμποδίζεται ὁ ἐφιάλτης τῆς ἀπόλυτης τεχνοκρατικῆς κυριαρχίας στὸν πολιτικὸ στίβο. Μιᾶς τεχνοκρατίας στὴν ὁποία οἱ τύχες τῶν λαῶν, οἱ ζωὲς τῆς γῆς, θὰ βρίσκονται στὰ χέρια τῶν ἡγετῶν τῶν δυό, μπορεῖ αὔριο τῶν τριῶν κραταιότερων χωρῶν τοῦ πλανήτη. Κι' ἡ ἰσορροπία κι' ἡ ἀσφάλεια αὐτοῦ τοῦ πλανήτη δὲ θὰ ἀνήκει σὰν εὐθύνη στὶς δημοκρατικὲς κυβερνήσεις τῶν πολλῶν κρατῶν, ἀλλὰ θὰ συγκεντρώνεται στὰ χέρια τῶν Τεχνοκρατῶν Ὑπερεγκεφάλων ποὺ θὰ ἡγοῦνται τῶν Ὑπερδυνάμεων.

Στὸ μεταίχμιο αὐτῆς τῆς ἐποχῆς διαδραματίζεται καὶ ἡ Κυπριακὴ τραγωδία. Σήμερα, αὔριο θὰ περιμένουμε τὴ λύση σ' αὐτὸ τὸ κορύφωμα, σ' αὐτὸ τὸ παγκόσμιο ἀνήφορο ποὺ λέγεται Κυπριακὴ κρίση. Περιμένουμε τὴν πρυτάνευση τῆς δικαιοσύνης, τῆς δημοκρατίας. Περιμένουμε καὶ πιστεύουμε ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ποὺ δίνουν μάχη οἱ μικροὶ κι' οἱ ἀδέσμευτοι, αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ κρατήσουν τὴν ἀνεξαρτησία τους μὲ δικαιοσύνη καὶ ἀξιοπρέπεια, κόντρα στοὺς ἀπολυτάρχες τεχνοκράτες ὅπου γῆς θὰ δικαιωθοῦν. Καὶ θ' ἀναχαιτίσουν τὸν ἐρχομὸ τῆς παγκόσμιας δικτατορίας ποὺ ἐκκολάπτεται στὰ μεγάλα μπλόκς καὶ στὰ σχετικὰ Ὑπουργεῖα τους. Σ' αὐτὴ τὴν μάχη τὸ ψήφισμα τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, σ' αὐτὴ τὴ μάχη ἡ νίκη τῶν Δημοκρατικῶν στὴν Ἀμερική, εἶναι συμπαραστάτες καὶ σύνεργοι. Σ' αὐτὴ τὴ μάχη ἡ Κύπρος, μικρὴ κι' ὅπλη, ἔδωσε μιὰ τραγὴ παρουσία. Ἴσως γιατὶ ἡ περίπτωσή της εἶναι τόσο συνεπὴς τόσο ἁπλὴ καὶ τόσο κρυστάλλινη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΑΠΟ ΤΟΥΡΚΟ ΣΕ ΤΟΥΡΚΟ

Τὸ φιάσκο τῶν «εἰρηνευτῶν»

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἦταν σύνθημα πρὶν χρόνια. Ὅταν ἀποσυρθῆκαν οἱ Τοῦρκοι στὸν τομέα τους κι' ἀπομονωθῆκαν στὸ μίσος, στὴν ἀντίδραση τους καὶ στὴν μισαλλοδοξία τους, δὲν ὑπῆρχε πιὰ ἀμφιβολία γιὰ τὸ τί προσπαθοῦσαν νὰ κάνουν. Ἀπεγνωσμένα προσπαθοῦσαν νὰ παραστήσουν τὰ θύματα. Κι' ἀπεγνωσμένα οἱ κύκλοι τῆς Ἄγκυρας τοὺς ὑπέβαλλαν, τοὺς καλλιέργησαν τὴ διχόνοια καὶ τὴ διαίρεση καὶ τὴν ἀπόσπαση ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας Κυπρίους. Ἡ σωβινιστική, ἡ ἀναχρονιστικὴ αὐτὴ πολιτικὴ εὕρισκε ἰδανικὴ ἔκφραση της σὲ συνθήματα ὅπως τὸ «Ἀπὸ Τοῦρκο σὲ Τοῦρκο». Ὅλες οἱ ἐμπορικὲς συναλλαγὲς, ὅλες οἱ ἀγοραπωλησίες, ἡ ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων, θἄπρεπε νὰ περιορίζουνται μόνο μεταξύ τους. Οἱ συναλλαγὲς μὲ τοὺς Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ ξεχαστοῦν. Οἱ συναλλαγὲς αὐτὲς ποὺ γινόντουσαν χρόνια χωρὶς ἐμπόδια, χωρὶς προκατάληψη ἀνάμεσα στὶς δυὸ κοινότητες, ἁρμονικὰ κι' ἀπρόσκοπτα, ξαφνικὰ ἦταν ἀπαγορευμένη ἐκδήλωσις, ἀπαγορευμένη χειρονομία γιὰ τὸν Τουρκικὸ πληθυσμό. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς στὸ μεγάλο του μέρος ὑπάκουσε. Ἀλλωστε, πῶς μποροῦσε νὰ μὴν ὑπακούσει, μιὰ καὶ ἦταν ἤδη ἐγκλωβισμένος κάτω ἀπὸ τὶς διαταγὲς τῶν σωβινιστῶν διχοτόμων ἡγετῶν του; Κι' ὅμως ὑπῆρχαν οἱ συστηματικὲς παρασπονδήσεις.

Ἦταν συχνὸ τὸ φαινόμενο τῶν Τούρκων ποὺ πουλοῦσαν τὶς πραμάτειες τους — φθαρτὰ ἢ ροῦχα— σὲ χώρους τῆς Λευκωσιάτικης ἀγορᾶς, κοντὰ στὸν τομέα τους. Καὶ δὲν ἦταν διόλου ἀσυνήθιστο τὸ φαινόμενο Τούρκων ν' ἀγοράζουν προμήθειες κάθε τύπου ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἀγορά. Τὸ σύνθημα ἔτσι, «Ἀπὸ Τοῦρκο σὲ Τοῦρκο», δὲν πήγασε αὐθόρμητα ἀπὸ τὸν Τουρκοκύπριο ποὺ συμβίωσε χρόνια μὲ τὸν Ἕλληνα τῆς Κύπρου. Ἐνεσπάρη καὶ ἐκαλλιεργήθη ἔντεχνα καὶ ὑποβολιμαῖο ἀπὸ τὴν Τουρκοκυπριακὴν ἡγεσία, ἡ ὁποία μὲ τὴν ὑποκίνηση καὶ ὑποστήριξη τῆς Ἄγκυρας προσπαθοῦσε νὰ δημιουργήσει τὴν διχοτόμηση τοῦ αἰσχους.

Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ τῆς Ἄγκυρας κορυφώθηκε τὸν Ἰούλη φέτος μὲ τὴν ἀναισχυντία τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς. Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα μπῆκαν στὴν Κύπρο σὰν «εἰρηνευτὲς». Μὲ θράσος ἀξεπέραστο δηλῶσαν πὼς εἰσβάλανε στὴν Κύπρο γιὰ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν κλονισθεῖσαν εἰρήνη, γιὰ νὰ ἀποκαταστήσουν τὸ νόμο καὶ τὴν τάξη.

Εἶναι γνωστὲς οἱ πράξεις καὶ τὰ αἴσχη τῶν αὐτοδιορισθέντων Τούρκων εἰρηνευτῶν. Ἀνάμεσα ὅμως σ' αὐτὰ τὰ αἴσχη τὰ ὁποῖα ζοῦμε σὰν Ἑλληνοκυπριακὸς πληθυσμὸς ἐδῶ καὶ 4 μῆνες, αἴσχη ξεσπιτώματος, λεηλασιῶν, βιασμῶν, δολοφονιῶν, ὑπάρχει κι' ἕνα ἄλλο κεφάλαιο αἰσχρῆς συμπεριφορᾶς τῶν Τούρκων εἰσβολέων. Κι' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο σχετίζεται μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς Τούρκους κατοίκους τῆς Κύπρου. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Κύπρου ὑποφέρουν κι' αὐτοὶ παράλληλα μὲ τοὺς Ἑλληνοκύπριους τὶς ἐκδηλώσεις καὶ τὶς συνέπειες τῶν Τουρκικῶν «εἰρηνοποιῶν» στρατευμάτων. Δυστυχία, πεῖνα, ἐξαθλίωση, κατάσταση ἔκτακτης τραγικῆς ἀνάγκης ἐπικρατεῖ στὰ Τούρκικα. Οἱ χιλιάδες τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων χρειάζονται σεβαστὲς ποσότητες τροφίμων γιὰ τὴ συντήρηση τους. Καὶ τὰ Τούρκικα νοικοκυριὰ δὲν κόβουν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπίταξη, ὅπως δὲν κόβουν ἔξω τὰ ἐγκλωβισθέντα Ἑλληνικὰ νοικοκυριά, καὶ οἱ προμήθειες ποὺ ἀποστέλλονται στοὺς ἐγκλωβισθέντες Ἕλληνες ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Κύπρο τοῦ Νότου.

Κι' οἱ συναλλαγὲς στὴν ἰδανικὴ πολιτεία, στὸν παράδεισο ὅπου πιὰ ἐλεύθερα κι' ἀναπότρεπτα ἐφαρμόζεται τὸ σύνθημα «Ἀπὸ Τοῦρκο σὲ Τοῦρκο», ἔχουν μετατραπεῖ σὲ τραγικὸ γιὰ τοὺς Τούρκους φιάσκο. Ἡ ἀπασχόλησή τους στὸν Τουρκικὸ τομέα δὲν ἀποφέρει στοὺς Τουρκοκύπριους παρὰ ἐλάχιστες ἀπολαβές, ἀπολαβὲς λιμοκτονίας. Καὶ τὸ χειρότερο ἴσως. Ἀπὸ Τοῦρκο σὲ Τοῦρκο ἐκδηλώνεται μιὰ ὕστατη, μιὰ ἀνεπανάληπτη μορφὴ τῆς παραβιάσεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων. Οἱ Τοῦρκοι εἰσβολεῖς βιάζουν τὶς Τούρκισσες. Στὴν Λουρουτζίνα σκοτῶσαν, λέγεται, τὸν μουκτάρη γιατὶ φυγάδεψε γυναῖκες ἀπὸ τὸ χωριό, νὰ γλυτώσουν τοὺς βιασμούς. Σὲ χωριὸ στὴν ἐπαρχία Μόρφου σκοτῶσαν Τοῦρκο πατέρα γιατὶ ἀρνήθηκε νὰ παραδώσει γιὰ τέρψη τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων τὶς δυὸ του κόρες.

Πρόσφατα οἰκογενειάρχης Τοῦρκος, ὁ ὁποῖος ἀσχολεῖτο μὲ τὴν περισυλλογὴν ἐσπεριδοειδῶν στὴν περιοχὴ Μόρφου, ἔναντι πενιχρότατης ἀμοιβῆς, ἐγκατέλειψε τὴν Τουρκικὴ ἰδανικὴ πολιτεία, ἀφοῦ παράλληλα διέγνωσε ὅτι ἡ γυναίκα του βιαζόταν ἀπὸ τοὺς Τούρκους στρατιῶτες ἐπανειλημμένα. Κι' οἱ ἐφημερίδες συνεχίζουν τὰ δημοσιεύματα, τὶς ἱστορίες τους καθημερινά...

Καὶ ἀπὸ Τοῦρκο σὲ Τοῦρκο λοιπὸν οἱ αἰσχρότητες, ὄχι μόνο ἀπὸ Τοῦρκο σὲ Ἕλληνα. Τὸ σύνθημα διαστρεβλώθηκε, πῆρε ἄλλες σαρκαστικὲς διαστάσεις μέσα στὰ πλαίσια τοῦ φιάσκο τῶν Τούρκων «εἰρηνευτῶν».

Τί λένε γι' αὐτὰ οἱ Τουρκοκύπριοι; Γιὰ τοὺς Ἕλληνες οἱ ἐξ Ἄγκυρας εἶναι στρατεύματα κατοχῆς. Καὶ γι' αὐτοὺς τὸ ἴδιο εἶναι. Καὶ τὸ ἴδιο (σὲ ποιότητα ἂν ὄχι σὲ πυκνότητα) εἶναι ἡ συμπεριφορά τους. Μὰ δὲν κατάλαβαν ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι τῆς Κύπρου ὅτι σήμερα ἡ γνωριμιὰ μὲ τ' ἡ συμβίωση ἀφαιρεῖ τὴν προκατάληψη καὶ ὁδηγεῖ στὴν κατανόηση καὶ τὴν ἐξομοίωση ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ὁποιας φυλῆς καὶ θρησκείας; Ἡ ἀπόδειξη γι' αὐτὴ τὴ συμβίωση καὶ γι' αὐτὸ τὸ γεφύρωμα ὑπῆρχε στὴν Κύπρο γιὰ χρόνια. Τὴν ἀπόδειξη δὲ αὐτὴ ἔρχεται νὰ ἐνδυναμώσει (ἀντὶ νὰ ἀνατρέψει) ἡ συμπεριφορὰ τῶν στρατευμάτων κατοχῆς, συμπεριφορὰ ἀπὸ Τοῦρκο σὲ Τοῦρκο. Δὲν κατάλαβαν ἀκόμη οἱ Τουρκοκύπριοι ὅτι αὐτὴ ἡ γῆ εἶναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους της, γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους της, ποὺ γεννηθῆκαν, ποὺ ζῆσαν ἐδῶ; Ὄχι ἡ μισὴ δική τους, ἡ ἄλλη δική μας. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐδῶ εἶναι ξένοι, παρείσακτοι. Θὰ φύγουν. Καὶ μόνοι οἱ ντόπιοι, οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου θὰ μοιραστοῦν τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ αὐτοῦ τοῦ τόπου. Χρειάζονται κι' ἄλλα χρόνια, κι' ἄλλοι ἀγῶνες κι' ἄλλες αἱματοχυσίες γιὰ νὰ τοὺς τὸ κάνουν αὐτὸ συνείδηση;

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΤΕΣ-ΣΗΜΕΡΑ «Κύπρος», Δευτέρα, 25 Νοεμβρίου 1974

ΟΙ ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΕΝΟΙ

Κατοχὴ τοῦ αἴσχους

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Σὲ κανένα πόλεμο ἴσως νὰ μὴ γίνεται αὐτό. Σὲ καμμιὰ χώρα ποὺ δέχεται μιὰν πολεμικὴ εἰσβολή, δὲν μποροῦν οἱ ἄνθρωποι ποὺ ζοῦν στὰ κατεχόμενα ἐδάφη, νὰ ἐξέρχονται στὰ χάλια ποὺ ἐξέρχονται οἱ ἀπελευθερωνόμενοι ἐγκλωβισθέντες.

Οἱ συγγενεῖς τῶν ἐγκλωβισθέντων εἶχαν ζητήσει πρὸ πολλοῦ τὴν ἀπόλυσίν των. Ἀπόλυσιν ποὺ ἐπέβαλλεν ὁ ἐγκλωβισμὸς κι' οἱ βιασμοὶ τῶν γυναικῶν μας, ἡ ταλαιπωρία κι' ἡ δεινοπάθηση ὅλων γενικὰ τῶν ἀποκομμένων στὸν Τουρκοκρατούμενο βορρᾶ Κυπρίων. Ἡ ἀπελευθέρωση ἂν τὰ πράγματα ἦταν καὶ γίνονταν σωστά, δὲν θάπρεπε νὰ γίνει. Δὲν θάπρεπε οἱ ἄνθρωποι ν' ἀναγκαστοῦν, ἔστω καὶ μὲ τὴν παρουσίαν ξένων στρατευμάτων κατοχῆς, νὰ φύγουν ἀπ' τὰ σπίτια τους, νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ χωριά τους. Δὲν θάπρεπε' κι' ὑπάρχει σχετικὸς νόμος στὸ Διεθνὲς ποινικὸ δίκαιο ποὺ δεσμεύει τὰ στρατεύματα κατοχῆς νὰ μὴν ἐκδιώξουν τοὺς πληθυσμοὺς στὶς περιοχὲς ποὺ κατακτοῦν. Θάπρεπε νὰ ἐπιτρέπεται στὸν Διεθνῆ Ἐρυθρὸ Σταυρὸ νὰ ἐκτελῆ ἀπερίσπαστα τὰ καθήκοντά του. Νὰ παραδίδη τὰ τρόφιμα καὶ τὶς προμήθειες ποὺ ἀποστέλλονται στοὺς ἐγκλωβισμένους ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη Κύπρο τοῦ Νότου, καὶ νὰ προσφέρει τὴν ἰατροφαρμακευτικὴ περίθαλψη ποὺ μπορεῖ καὶ ποὺ χρειάζεται. Θάπρεπε νὰ ἐπιτρέπονται καὶ στὰ Ἡνωμένα Ἔθνη νὰ ἐπιβλέπουν καὶ νὰ ἐπιτηροῦν τὴν ἀσφάλεια τῶν πληθυσμῶν στὰ κατεχόμενα ἐδάφη. Ἀντὶ αὐτοῦ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς συχνὰ δὲν μποροῦσε νὰ παραδώσει τὶς προμήθειες ποὺ μετέφερε γιατὶ προλαβαίναν καὶ τὶς παίρναν οἱ Τοῦρκοι στρατιῶτες. Καὶ στὰ Ἡνωμένα Ἔθνη εἶχεν ἀπαγορευθῆ ἡ κυκλοφορία στὶς ἐγκλωβισθεῖσες περιοχές, ἐπανειλημμένα. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ θέλουν νὰ φύγουν οἱ τραγικοὶ Κύπριοι τῆς κατοχῆς; Ἦταν ὁ φόβος, ἡ καταπίεση, ἡ στέρηση, ἡ ταλαιπωρία, ἡ κακομεταχείριση γιὰ τοὺς ἄντρες, οἱ βιασμοὶ γιὰ τὶς γυναῖκες. Δὲ θάπρεπε, τονίζουμε, νὰ εἶχαν φτάσει τὰ πράγματα στὸ σημεῖο ποὺ ἡ ἀπελευθέρωσή τους νᾶναι πιὰ ἡ μοναδικὴ λύση. Γιατὶ ἔτσι ἐγκαταλείπονται κι' ἄλλα ἐδάφη στὴν Τουρκικὴ βουλιμία. Γιατὶ ἔτσι προετοιμάζεται —ἐνσυνείδητα ἢ συμπτωματικὰ—τὸ ἔδαφος γιὰ διχοτομικὴ λύση, μιὰ καὶ φεύγουν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τὸν τόπο τους. Στὸν Δαυλό, ἐξ ἄλλου, σύμφωνα μὲ δημοσίευμα πρόσφατο ἀρκετοὶ ἐξεδιώχθησαν γιὰ ν' ἀναγκαστοῦν νὰ φύγουν. Ἔτσι τὸ ἂν ἡ φυγάδεψή τους γίνεται μὲ πολιτικὴν ἐγρήγορση, ὅσον ἀφορᾶ τὶς συνέπειες ποὺ μπορεῖ νᾶχει γιὰ τὴν λύση τοῦ Κυπριακοῦ, δὲν θὰ τὸ ἐξετάσουμε, οὔτε θὰ τὸ κρίνουμε ἀπ' αὐτὴ τὴν στήλη. Ἄλλο θὰ δοῦμε. Τὸν ἄνθρωπο, σ' αὐτὴ τὴν φάση τοῦ πολέμου ποὺ λέγεται κατοχὴ ἀπὸ ἐχθρικὰ στρατεύματα.

Φτάνουν ἀπὸ τὶς ἐγκλωβισμένες λοιπὸν περιοχές. Γέροι, γρηές, νέες, παιδιά. Καὶ σφίγγεται ἡ ψυχή σου ποὺ τοὺς βλέπεις. Ἐρείπια σωματικὰ καὶ ψυχικά. Στὰ μάτια τους ὁ φόβος. Ἡ κόλαση. Τὸ χαμένο. Θολὸ βλέμμα. Τὸ κλάμα νὰ κρέμεται στὰ ματόκλαδα. Τὰ πρόσωπα μαραμένα, στεγνά. Μὲ ροῦχα πρόχειρα μ' ἕνα φτωχὸ μπόγο στὸ χέρι. Μιὰ γρηὰ ὀγδόντα χρόνων φοροῦσε ἕνα φουστάνι μὲ τριαντάφυλλα, κοντὰ ὡς τὰ γόνατα. Αὐτὸ βρῆκε νὰ σκεπάση τὴ γύμνια της, τὰ χρόνια της. Δυὸ ἄλλους γέρους, ἐξαντλημένους κι' ἀδύνατους τοὺς σήκωσε στὰ χέρια ἄνθρωπος τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρει ἀπὸ τὸ λεωφορεῖο. Μιὰ κοπελλίτσα στὰ 16 της μόλις χρόνια, δὲν ἔβλεπε μπροστά της ἀπ' τὰ δάκρυα. Τὴν ἀγκάλιαζε ὁ ἀρραβωνιαστικός της ποὺ τὴν περίμενε, τὴν χάϊδευε:

—Δὲν πειράζει, δὲν πειράζει».

Αὐτὴ ἔκλαιε, ἔκλαιε. Δὲν ἐπείραζε τώρα. Τώρα ποὺ ἔβλεπε τὸ δρᾶμα ἀκόμα μέσα της ζωντανὸ καὶ τὴ μνήμη τῆς ντροπῆς νὰ καίει. Ὅμως αὔριο, ὕστερα... Οἱ ἄντρες τῶν γυναικῶν ποὺ βιάστηκαν τὶς διώχνουν — ἄλλη ἀπάνθρωπη χειρονομία ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους μας ποὺ θάπρεπε νὰ ξέρουν καλύτερα, θάπρεπε νὰ διακρίνουν ἀνάμεσα στὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ βιασμοῦ καὶ τὴν βδελυρότητα τῆς πρόθυμης ἐκπορνευσης...

Ἕνα βρέφος κλαίει, κλαίει σπαραχτικὰ καὶ σφίγγεται στὰ στήθη τῆς μάνας του. Ποιὰ κόλαση ἔνοιωσε νὰ τὸ ζώνει; Ποιὰ κόλαση ποὺ πιὸ πολὺ ἐδιαισθάνετο παρὰ νὰ καταλάβη;

Αὐτὰ εἶναι μερικὲς λεπτομέρειες Ἡ σύνθεση εἶναι μιὰ καὶ μόνη. Μιὰ εἰκόνα ἐξαθλίωσης, λύπησης, μιὰ εἰκόνα ἀνθρώπων ποὺ μονάχα συμπόνοια ξυπνοῦν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι ποὺ φεύγουν ἀπὸ τὴν Τούρκικη κατοχή. Ἡ κατοχὴ εἶναι μιὰ μεταγενέστερη ὄψη τοῦ πολέμου. Ὅμως καὶ στὸν πόλεμο καὶ στὴν κατοχὴ φαίνονται τὰ πολιτισμένα ἔθνη καὶ τὰ βάρβαρα ἔθνη. Καὶ στὸν πόλεμο καὶ στὴν κατοχή, στὴν Κύπρο ἡ Τουρκία φάνηκε βάρβαρη, ἀνελέητη, ἀναχρονιστική. Καὶ στὸν πόλεμο καὶ στὴν κατοχή, καὶ τὶς ὧρες τῆς καυτῆς σύγκρουσης καὶ τὶς ὧρες τῆς σκλαβιᾶς, ἔδειξαν οἱ Τουρκικὲς δυνάμεις εἰσβολῆς ὅλη τὴν ἔκταση καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀπολίτιστης, τῆς Ἀσιατικῆς, τῆς ἀχαρακτήριστης κι' ἰταμῆς συμπεριφορᾶς τους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΞΕΝΕΣ ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Τὸ ἀνθρωπιστικὸ καὶ πολιτικὸ πρόβλημα

γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μετὰ τὴν Τουρκικὴ παραβίαση τῆς ἀκεραιότητας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κύπρου, ἡ Παγκόσμια Κοινὴ Γνώμη κινητοποιήθηκε. Τὶς μέρες τῆς εἰσβολῆς, ὅταν ἡ ὑπάρχουσα εἰς τὴν νῆσον ἡγεσία ἔβγαζε ἀνακοινωθὲν στὸ ὁποῖο ἔκανε ἔκκληση σὲ ὅλα τὰ πολιτισμένα κράτη τοῦ κόσμου νὰ ἐπέμβουν γιὰ νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν Τουρκικὴ εἰσβολή, ὁ Ἑλληνικὸς Κυπριακὸς λαὸς κρατοῦσε τὴν ἀναπνοή του καὶ περίμενε. Περίμενε πὼς ἡ πολιτισμένη ἀνθρωπότητα δὲν θὰ ἐπέτρεπε, δὲν θὰ ἀνεχόταν μιὰ χώρα μὲ ἄρτιο πολεμικὸ ἐξοπλισμό, μιὰ χώρα μὲ 36 ἑκατομμύρια κατοίκους, μιὰ χώρα ποὺ μποροῦσε νὰ διαθέσῃ 40.000 στρατεύματα καὶ 200 τόσα ἅρματα νὰ εἰσβάλλῃ, νὰ βομβαρδίζῃ, νὰ κατακτᾶ, νὰ ὑποδουλώνῃ ἕνα νησὶ μὲ μισὸ ἑκατομμύριο ἀνθρώπους, μέσ' τὴν καρδιὰ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, μὲ τὸ προκάλυμμα —καταγέλαστο καὶ θρασύ— τῶν «εἰρηνευτῶν». Ὄχι, δὲν ἦρθαν οἱ εἰσβολεῖς ἀπὸ τὴν Τουρκία σὰν εἰρηνευτές. Ἦρθαν σὰν κατακτητές. Δὲν ἦρθαν γιὰ νὰ προστατεύσουν ὅπως εἶπαν, τὰ δικαιώματα καὶ γιὰ νὰ κατοχυρώσουν τὴν ἀσφάλεια τῶν Τουρκοκυπρίων. Μ' αὐτὸ τὸ πρόσχημα μπορεῖ νὰ ξεγέλασαν ἀρχικὰ πολλὰ κράτη, τῶν Ὑπερ-δυνάμεων μὴ ἐξαιρουμένων. Ὅμως οἱ Τουρκοκύπριοι δὲν κινδύνεψαν στὸ πραξικόπημα. Κι' ὅσο γιὰ τὰ χαμένα τους δικαιώματα, τὸ '63 οἱ ἴδιοι τὰ ἐγκατέλειψαν αὐτὰ τὰ δικαιώματα καὶ κλείστηκαν στοὺς θυλάκους τους κι' ἀπέρριψαν τὴν εἰρηνικὴ συμβίωση μὲ τὸν μέσο μετριοπαθῆ Ἕλληνα Κύπριο, συμβίωση 90 τόσων χρόνων.

Οἱ Τοῦρκοι εἰσβολεῖς ἦρθαν γιὰ νὰ ἐφαρμόσουν τὰ ἐπεκτατικὰ σχέδια τῆς χώρας τους καὶ μὲ τρόπο καὶ μεθόδους ἀχαρακτήριστους γιὰ τὸν αἰῶνα μας, αἰῶνα προόδου καὶ ἐξέλιξης. Γι' αὐτὸ κι' ὁ Κυπριακὸς λαὸς πρόσμενε τὴν πολιτισμένη ἀνθρωπότητα, τὰ κράτη μὲ δύναμη καὶ μὲ κῦρος, ν' ἀντιδράσουν. Νὰ ἐπέμβουν γιὰ νὰ ἀναχαιτήσουν τοὺς εἰσβολεῖς, σὰν σύμμαχοι τῶν ὁποίων ἡ συμμαχία κι' ἡ πολιτικὴ ταύτιση μ' ἕνα τέτοιο ἔθνος, ἀμαυρώνεται, ντροπιάζεται.

Ἐπενέβη ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνηση τὴν τρίτη μέρα τῆς δεύτερης εἰσβολῆς μ' ἕνα τρόπο καλὰ ὑπολογισμένο ἢ χρονομετρημένο — ἀφοῦ τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ὁλοκλήρωσαν πιὰ τὴν κατάληψη καὶ τῆς Ἀμμοχώστου καὶ τῆς Μόρφου. Ἴσως γιὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀναχαίτιση τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων προτοῦ ἡ βουλημία τους κι' ἡ ἔλλειψη ἴσως ἀντίστασης τὰ ὁδηγήσῃ στὴν κατάκτηση ὁλόκληρης τῆς Κύπρου, ὁπότε τὸ πρόσχημα τῆς «εἰρηνεύσεως» ὄχι ἁπλῶς θὰ κατέρρεε, ἀφοῦ ἄλλωστε ποτὲ δὲν ὑπῆρξε, ἀλλὰ κάθε πρόσχημα γιὰ τὴν δῆθεν διαφύλαξη τῆς ἀσφάλειας τῶν Τουρκοκυπρίων θὰ ἐκονιορτοποιεῖτο, κι ἡ Τουρκία θὰ ὁλοκλήρωνε πιὰ τὸ αἶσχος τοῦ ἀναχρονισμοῦ καὶ τῆς βαρβαρότητας ποὺ διεπράχθη εἰς βάρος τῆς νήσου Κύπρου. Καὶ τὰ προσωπεῖα θὰ πέφτανε ἀπὸ παντοῦ καὶ θὰ ἐπιβαλλόταν ἀπ' ἄκρου σ' ἄκρον ἡ ὡμὴ πολεμικὴ βία. Ὄχι, ἐκεῖνες τὶς μέρες ἡ πολιτισμένη δύση δὲν μίλησε, δὲν ἐπενέβη. Κι' ἡ Σοβιετικὴ Ἕνωση, ἴσως λόγῳ τῶν περίπλοκων πολιτικῶν καταστάσεων ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὴ διακυβέρνηση τῆς Κύπρου, κράτησε μιὰ στάση χλιαρὴ καὶ ἀποκαρδιωτική.

Οἱ πρῶτες μέρες, οἱ πρῶτες ἑβδομάδες τοῦ πολέμου περάσανε. Ὁ ὄλεθρος, τὸ ξεσπίτωμα 230 χιλιάδων ἀνθρώπων, ἡ καταβαράθρωση τῆς οἰκονομίας τῆς Κύπρου, ἡ κατοχὴ 40% τοῦ ἐδάφους της ἦσαν πιὰ γεγονότα τραγικὰ καὶ ἀδιάψευστα. Τὰ προβλήματα, προβλήματα ἀνθρωπιστικά, τὰ προβλήματα τῶν ἀνθρώπων ποὺ μένουν στ' ἀντίσκηνα ἐνῶ μπαίνει ὁ χειμώνας, χωρὶς θέρμανση, χωρὶς ἀρκετὰ ζεστὰ ροῦχα, τὰ παιδιὰ ποὺ ἡ διατροφή τους, ἡ ἐκπαίδευσή του, ἡ ζωή τους ποὺ ἀναστατώνεται, οἱ ἐξαρθρωθεῖσες βιομηχανίες μας, τὰ βομβαρδισμένα δάση μας, ἡ κατειλημμένη παραγωγικὴ γῆ μας, ὅλα δημιουργοῦν μιὰν εἰκόνα κατάθλιψης, μιὰν εἰκόνα τραγωδίας.

Σ' αὐτὴν τὴν μεταπολεμικὴ τραγικὴ ὄψη ἀνταποκρίθηκαν πολλὲς χῶρες. Καὶ πολλὲς εἶναι οἱ ἀντιπροσωπεῖες ποὺ ἔρχονται στὴν Κύπρο κάθε λίγο γιὰ νὰ προσφέρουν βοήθεια κι' ἀνακούφιση στοὺς πληγέντες. Κι' ἕνα νησὶ ποὺ εὐημεροῦσε. κι' ἄνθρωποι ποὺχαν τὰ σπίτια, τὰ νοικοκυριά τους, τὸν τρόπο τους, δέχονται τὴν ἐλεημοσύνη γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος γιὰ ν' ἀντιμετωπισθοῦν οἱ συνέπειες τοῦ ξεσπιτώματος, τῆς καταστροφῆς. Κι' ἕνα νησὶ περήφανο, ποὺ εὐημεροῦσε καὶ προόδευε, γίνεται ἀντικείμενο φιλανθρωπίας μὲ τὴν ὁποία μόλις ποὺ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰ ἄμεσα καυτὰ ἀνθρωπιστικά του προβλήματα. Κουβέρτες, ἰατρικὲς προμήθειες, ζεστὰ ροῦχα γιὰ τὸν χειμῶνα, παιδικὲς τροφές. Μὰ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὰ σπίτια τους. Τὰ σπιτικά τους, μὲ τὴν ἀπαραίτητη τοὺς ὕλη, τὰ νοικοκυριό τους. Κι' εἶναι ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸν τόπο, αὐτὰ τὰ σπίτια. Σ' αὐτὸ τὸν τόπο ὅπου γεννήθηκαν, μεγάλωσαν, δημιούργησαν. Κι' αὐτὰ τὰ σπίτια, αὐτὴ ἡ γῆ τώρα βρίσκεται στὰ χέρια τῶν εἰσβολέων. Παράνομα κατακτημένη μὲ τὴν βία, μὲ τὸ αἷμα μὲ τὴν βαρβαρότητα. Ὅμως οἱ ἀποστολὲς εἶναι ἀνθρωπιστικές. Ἀποφεύγουν νὰ πάρουν θέση δημόσια πάνω στὸ πολιτικό.

Ἀσφαλῶς ὑποφέρουν κι' οἱ Τουρκοκύπριοι λόγῳ τῆς εἰσβολῆς. Ἀσφαλῶς ἡ καταστροφὴ ποὺ φέραν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα δὲν περιορίστηκε στοὺς Ἕλληνες. Ἔτσι τὰ ἀνθρωπιστικὰ προβλήματα εἶναι κοινὰ στοὺς Ἕλληνες καὶ στοὺς Τούρκους — πάντα μὲ τὴν τεράστια δυσανάλογη καταστροφὴ μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ὅμως πῶς μποροῦν νὰ διαχωρίζουν οἱ ἀποστολὲς αὐτὲς τὸ ἀνθρωπιστικὸ ἀπὸ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα; Τὸ τελευταῖο προκάλεσε, ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὸ πρῶτο. Κι' ὁ μόνος ὁριστικός, θετικός, κι' ἀνθρώπινος τρόπος γιὰ νὰ λυθοῦν τὰ «ἀνθρωπιστικὰ» προβλήματα τῆς Κύπρου, εἶναι νὰ ἐπιβληθῇ ἡ σωστὴ πολιτικὴ ἀπόφαση. Νὰ ἀποχωρήσουν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα, νὰ πᾶνε οἱ πρόσφυγες στὰ σπίτια τους, ν' ἀφεθοῦν ἐλεύθερες οἱ δυὸ κοινότητες νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τῆς συμβίωσης, χωρὶς τὴν ἀπειλὴ ἢ τὴν ὑπεροχὴ τῆς πολεμικῆς βίας ἢ παρουσίας.

Δὲν ὑπάρχει στὴν Κύπρο λύση τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ χωρὶς τὴ σωστὴ λύση τοῦ πολιτικοῦ, λύση ποὺ ὑποστηρίζει ἡ πρόσφατη ἀπόφαση τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν καὶ ποὺ ἀναμένεται ἡ ἐφαρμογή της ἂν ἡ Τουρκία θέλει ἢ πρέπει νὰ παραμείνει στοὺς κόλπους τοῦ Διεθνοῦς Ὀργανισμοῦ.

Αὐτὴ τὴν ἐντύπωση, αὐτὸ τὸ συμπέρασμα, αὐτὸ τὸ βίωμα πρέπει νὰ μεταφέρουν ὅλες οἱ ἀποστολὲς ποὺ φθάνουν στὴν Κύπρο, στὶς χῶρες τους. Γιατὶ ἀφοῦ τὰ ἀνθρωπιστικὰ προβλήματα τὰ προκάλεσε ἡ διασάλευση τῆς πολιτικῆς ἰσορροπίας στὸν τόπο — μιᾶς ἰσορροπίας ποὺ δὲν ἀντανακλοῦσε καθόλου δυσάρεστα στοὺς Τουρκοκύπριους — μονάχα ἡ ἐπαναφορὰ στὴν ἀνεξάρτητη, στὴν ἀκέραιη Κύπρο μπορεῖ νὰ λύσῃ τὰ ἀνθρωπιστικὰ προβλήματα. κι' ὄχι ἁπλῶς νὰ τ' ἀνακουφίσῃ.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΤΕΣ-ΣΗΜΕΡΑ «Κύπρος», Δευτέρα, 9 Δεκεμβρίου 1974.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἴσως νὰ νοιώθει κανεὶς λίγο παράξενα παρουσιάζοντας βιβλία τώρα. Τώρα ποὺ ἡ Κύπρος πέρασε καὶ περνᾶ τὴν πιὸ μεγάλη, τὴν πιὸ τραγικὴ κρίση τῆς ἱστορίας της. Τώρα ποὺ ἔζησε τὸ μικρὸ αὐτὸ νησὶ τὴν φρίκη καὶ τὸν ὄλεθρο ἑνὸς πολέμου ἄνισου, μιᾶς ἐπίθεσης ἀπρόκλητης, ἀδικαιολόγητης, βάρβαρης, ἀναχρονιστικῆς. Εἶναι τὸ βιβλίο κάποιος πνευματικῆς περισυλλογῆς καὶ δημιουργίας ποὺ θέλει ἤρεμους καιροὺς νὰ ὡριμάσει, νὰ ἀνθίσει. Κι' ἀκόμα στὴν Κύπρο οἱ πληγὲς αἱμάσσουν. Ἀκόμα ἔχουμε πρόβλημα, πρόβλημα καυτό, ἐθνικῆς ἐπιβίωσης. Ἀλλὰ στε γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸν λόγο τὰ καθημερινά μας ἔντυπα στὰ ὁποῖα διοχετεύονται οἱ πρῶτες λογοτεχνικὲς δημιουργίες, μαρτυροῦν γιὰ τὰ βιώματα ποὺ γεμίζουν σήμερα τὴν Κυπριακὴ συνείδηση. Βιώματα καυτῆς ἀγωνίας γιὰ τὸ σήμερα. Τὸ σήμερα ποὺ δημιούργησε ἡ πανωλεθρία τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς.

Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ τὸ πρῶτο βιβλίο ποὺ παρουσιάζουμε σήμερα εἶναι μιὰ ἔκδοση ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς σημερινῆς Κυπριακῆς τραγωδίας — ἡ «Κυπριακὴ Τραγωδία» τοῦ Γεωργίου Καρούζη. Ἡ δεύτερη ἔκδοση —«Ἡ Προδομένη Γλῶσσα»— τοῦ Μεσεβρινοῦ, στὴ σειρὰ ἐκδόσεων τῶν Τετραδίων τοῦ Ρήγα, εἶναι μιὰ ζωντανή, καυτὴ μελέτη γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς Νεο-ἑλληνικῆς, τοποθετημένο μέσα σὲ πολιτικὰ—ἱστορικὰ—κοινωνικὰ πλαίσια. Καὶ τὸ τρίτο, μιὰ ἠχὼ ποιητικὴ ἀπὸ τὴν Κύπρο τοῦ Χτές.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΟΥΖΗ: «Ἡ Κυπριακὴ Τραγωδία. Μιὰ Γεωγραφικὴ Προσέγγιση».

Τὸ βιβλίο, τὸ πρῶτο ποὺ καταπιάνεται μὲ τὰ πρόσφατα τραγικὰ γεγονότα στὴν Κύπρο, ἔχει δυὸ μέρη. Στὸ πρῶτο παρουσιάζονται οἱ κύριοι παράγοντες οἱ ὁποῖοι διεμόρφωσαν τὴ σημερινὴ κατάσταση στὴν Κύπρο. Οἱ παράγοντες αὐτοὶ συνοψίζονται στοὺς ἀκόλουθους λόγους:

(α) Στὸν πολιτικὸ ἀνταγωνισμὸ ἀνάμεσα στὶς δυὸ ὑπερδυνάμεις.

(β) Στὰ ἐπεκτατικὰ — ἀμυντικὰ σχέδια τῆς Τουρκίας.

(γ) Στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Κύπρος εἶναι ἰδεώδης γεωγραφικὸς χῶρος γιὰ τὸν ἔλεγχο τῶν γύρω περιοχῶν.

(δ) Ἡ χρησιμότης τῆς Κύπρου **σὰν ὁρμητήριο κοντὰ σὲ** πολεμικὲς ζῶνες.

(ε) Ἡ οἰκονομικὴ καὶ στρατηγικὴ σημασία τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, τοῦ ἐπανανοίγματός της, καὶ σὲ προέκταση ἡ θέση τῆς Κύπρου κοντὰ στὴ διώρυγα.

(ζ) Καὶ ἡ ἀντίθεση ἀπὸ κύκλους τῶν ΗΠΑ πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ Μακαρίου, ποὺ κράτησε τὴν Κύπρο στὴν τάξη τῶν ἀδεσμεύτων.

Οἱ λόγοι αὐτοὶ ποὺ ἔχουν πάντα κύριο ὑπόβαθρο τὴ γεωγραφικὴ τοποθέτηση τῆς Κύπρου καὶ τὴν στρατηγική της σημασία στὸ μεγάλο πολιτικὸ προσκήνιο, ἀναλύοντας συνοπτικὰ καὶ ἐμπεριστατωμένα.

Στὸ δεύτερο μέρος, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιὸ ἐκτενές, παρουσιάζονται οἱ πιθανὲς ἐξελίξεις τῆς σημερινῆς καταστάσεως καὶ ὁ ρόλος ποὺ ἀναμένεται ἀπὸ διάφορες χῶρες καὶ ὀργανισμούς. Τέτοιοι εἶναι ὁ ΟΗΕ, ἡ Ἑλλάδα, ἡ Τουρκία, τὸ ΝΑΤΟ, οἱ Ἀδέσμευτοι, ἡ Βρεττανία, ἡ Σοβιετικὴ Ἕνωση.

Στὴν ἀνάλυση τοῦ ρόλου κάθε ἑνὸς ὀργανισμοῦ ἢ χώρας, ὁ συγγραφέας κάνει σύντομη ἱστορικὴν ἀναδρομὴ καὶ τοποθέτηση τῶν παραγόντων ποὺ διέπουν τὴ θέση αὐτῶν τῶν χωρῶν καὶ ὀργανισμῶν, παρουσιάζοντας ἔτσι παράλληλα τὶς πιθανότητες γιὰ τὴ θέση ἢ τὴ δράση τους στὸ μέλλον, γύρω ἀπὸ τὸ Κυπριακὸ πρόβλημα.

Παρὰ τὸ μειονέκτημα τῆς καθαρεύουσας, τὸ βιβλίο διαβάζεται ἅνετα καὶ μὲ ἐνδιαφέρον. Ὁ συλλογισμὸς εἶναι συνεπὴς καὶ ἁπλός, τὰ ἐπιχειρήματα ἀναπτύσσονται μὲ διαύγεια καὶ λιτότητα λόγου, κι' ἡ ὅλη τοποθέτηση ἀντανακλᾶ τὴν τοποθέτηση τοῦ μέσου ξύπνιου Κύπριου ποὺ ἔζησε τὴν Κυπριακὴ τραγωδία σ' ὅλη της τὴν ἔκταση παλαιότερα καὶ πιὸ πρόσφατα, κι' ἀκόνισε τὴν κρίση του πολιτικὰ κι' ἱστορικά.

Μιὰ καλόδεχτη γενικὰ ἁπλοποιημένη παρουσίαση τοῦ γεωγραφικοῦ πολιτικοῦ ὑπόβαθρου τῆς σημερινῆς τραγωδίας τῆς Κύπρου.

ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΥ: «Ἡ Προδομένη Γλῶσσα».

«Τῶν λαῶν τὸ ἅπαρτο κάστρο δὲν εἶναι τὸ «πάτριον ἔδαφος», παρὰ ἡ λαλιά καὶ ἡ γραμματεία τους. Τὸ πάτριο ἔδαφος μπορεῖ νὰ καταχτηθεῖ ἀπὸ τὸν ἐχθρό. Ὄχι ἡ γλῶσσα...

Ἡ γλῶσσα ποὺ μιλοῦμε εἶναι ἡ σημερινὴ ἐξελιγμένη μορφὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Φυσικὴ λαλιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ζεῖ στὰ χείλη του, κυλώντας ἴδιο γάργαρο ποτάμι στὴν κοίτη του, καὶ, ὅπως αὐτό, ποτὲ δὲ γυρίζει πίσω. Παρόλο ποὺ ἀκόμα δὲν παρουσιάζεται κατασταλαγμένη, οἱ ἀρετές της εἶναι μεγάλες καὶ τὴν ὑψώνουν σὲ γλῶσσα πολιτισμοῦ».

Βαθὺ ἐπιστημονικὸ σύγγραμμα, ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ Μεσεβρινοῦ, εἶναι μιὰ πυκνή, ἀκαδημαϊκὴ μελέτη τῶν ἱστορικῶν, κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν παραγόντων ποὺ σαρκώσαν καὶ διαμορφῶσαν μὲ ποικίλες πλούσιες καὶ βαθειὲς ἐπιδράσεις τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὁ γλωσσολογικὸς παράγοντας, ἀπαραίτητη προϋπόθεση στὴν ἀνάλυση καὶ παρουσίαση μιᾶς γλώσσας, ἀποτελεῖ παράλληλα ἀπαραίτητο ἀναλυτικὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο διακινεῖ τὴν σκέψη του ὁ συγγραφέας. Μιὰ σκέψη γόνιμη, πλούσια, πρωτότυπη, μιὰ σκέψη προσωπική, ποὺ συνοδεύει καὶ διαποτίζει κάθε στάδιο ἀκαδημαϊκῆς παρουσίασης. Ὄχι λιγώτερο ἀξιοπρόσεχτη εἶναι καὶ ἡ τομὴ ποὺ πραγματοποιεῖ ὁ συγγραφέας στὶς σύγχρονες τεχνολογικὲς κοινωνικὲς ἐξελίξεις ποὺ ἔχουν ἐπηρεάσει τὴ διαμόρφωση τῆς γλώσσας τῶν Ἑλλήνων.

Ὑπέρμαχος μὲ ἀδιάσειστα ἀποδεικτικὰ τεκμήρια τῆς χρήσης τῆς δημοτικῆς σὰν τῆς μόνης ζωντανῆς γλώσσας στὰ χείλη τοῦ λαοῦ, ὁ Μεσεβρινὸς γράφει σὲ μιὰ μορφὴ τῆς δημοτικῆς ὅπως ὁ ἴδιος τὴν ἀντιλαμβάνεται, μὲ τὸν δικό του τονισμό — ἢ τὴν ἀτονία τῶν λέξεων, σ' ἕνα ἰδίωμα μουσικό, εὔηχο, συνεπές.

Οἱ ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐπιβολὴ καὶ ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς, οἱ μεγάλες μορφὲς ποὺ δώσανε τὶς μάχες καὶ στάθηκαν φάροι στὶς ἐπάλξεις, ὁ Μοισιόδακας, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Σολωμός, ὁ Ψυχάρης.

Μερικὲς ἀπὸ τὶς διαπιστώσεις στὶς ὁποῖες καταλήγει ὁ συγγραφέας:

—Ἡ πλαισιογράφηση τῆς γλωσσικῆς μας πραγματικότητας ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ λογιοτατισμὸ εἶναι ὁμόλογη μὲ τὴν πλαστογράφηση τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς μας ζωῆς ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸ κοτζαμπασισμό. Οἱ ἴδιες ἀντιλαϊκὲς δυνάμεις κινοῦνται κι' ἐνεργοῦν στὸ χῶρο τῆς Παιδείας (γλῶσσα, σχολεῖο, γραμματεία, τέχνη), ὅπως καὶ στὸ χῶρο τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικο - οἰκονομικῆς δραστηριότητας, νοθεύοντας θεσμούς, διαφθείροντας συνειδήσεις, καταπατοῦντας δίκαια, περιφρονώντας τὸ Λαό.

—Πρῶτο δὲ καὶ βασικὸ χρέας μας: νὰ φωτιστοῦμε. Νὰ μάθουμε ν' ἀγαποῦμε τὴ μητρική μας γλῶσσα· νὰ τὴ μιλοῦμε καὶ νὰ τὴ γράφουμε μὲ στοργὴ καὶ φροντίδα· νὰ τὴν καλλιεργοῦμε μέσα μας, διαβάζοντας κείμενα δόκιμων συγγραφέων, λογοτεχνικὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ μελέτες γύρω ἀπὸ τὴ γλῶσσα, τὴν παιδεία, τὴ λαϊκή μας παράδοση, τὴν ἱστορία.

Στὸ χρέος αὐτὸ πρωτοπορειακὴ εὐθύνη ἔχει ὁ λογοτέχνης, ὁ δάσκαλος, ὁ κριτικός, ὁ δημοσιογράφος. Κι' αὐτὸ τὸ χρέος πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται νωρίς, τώρα, σήμερα. Ἴσως στὴν Κύπρο μὲ τὴν μεγάλη Κυπριακὴ τραγωδία, μὲ τὴν προδομένη εἰρήνη, τὴν προδομένη κοινωνική, οἰκονομικὴ ἄνοδο, ἡ ἐξέλιξη τῆς γλώσσας, ἀπὸ τὸ σήμερα στὸ αὔριο, θὰναι ἀξιόλογο κεφάλαιο μὲ πολλὲς πυκνὲς ζυμώσεις κι' ἀναδιπλώσεις.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΝΤΗ: Ποιήματα.

Φωνὴ ποιητική, πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο. Πρὶν ἡ συνείδηση γεμίσει φρίκη. Πρὶν τὰ βιώματα γινοῦν ἐφιάλτες. Πρὶν οἱ λέξεις φορτωθοῦν θλίψη κι' ὀργή.

«Ἡ Ἀπεργία Ἠλεκτρισμοῦ», τὸ «Μπάρ», οἱ «Τουρίστες», τὸ «Ἐντελβαῖς», εἶναι μνῆμες τῆς ἤσυχης Κυπριακῆς ποιητικῆς πολιτείας. Τότε ποὺ ὁ λογισμὸς ἦταν ἥσυχος ἀπὸ πολεμικοὺς ἐφιάλτες. Τότε ποὺ τὸ αἷμα κι ὁ θάνατος δὲν ἦταν μετερίζι μας. Τότε ποὺ ὁ ποιητικὸς στοχασμὸς μποροῦσε νὰ ἀκουμπᾶ τὶς φτεροῦγες του ὁμορφα κι' ἤρεμα, στὸ κῦμα τῆς Ἀμμοχώστου ποὺταν ἐλεύθερη, Ἑλληνική, γεμάτη ζωὴ κι' εὐφορία.

Σήμερα...

Ἴσως προφητικοὶ οἱ στίχοι τοῦ Σάντη γιὰ τὴν Ἀμμόχωστο, ὅσο ἁπλοὶ καὶ χτεσινοί:

«Κι' ἂν ἔχασες τὰ πλούτη σου κι' ἔγινες Σιντερέλλα
κι' ἂν στέρεψαν οἱ βρύσες σου ἀπ' τὸν πολὺ καιρό,
φαντάζεις στὴ Μεσόγειο γαλάζι' ἀκουαρέλλα
κι' ἀπὸ τοὺς ταξιδιῶτες σου πάλι θὰ πιῆς νερό».

(Ἀμμόχωστος)

Κι' ἡ «Δικαιοσύνη», ἴσως μιὰ νότα πίστης ποὺ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ξεχνοῦμε στὸ χάος ποὺ μᾶς ἔχει ρίξει ἡ βαρβαρότητα τῆς Τουρκικῆς βουλιμίας:

«Κρατᾶς στ' ὀνα τὸ χέρι σου
τὴ ζυγαριὰ τοῦ νόμου
στ' ἄλλο πάλλεις τῆς δύναμης
τὸ κοφτερὸ σπαθί,
εἶσαι τυφλή, καὶ ὅμως τραβᾶς
στὴν ἄκρια τοῦ δρόμου
κι' ὁ ἥλιος σου φεγγοβολᾶ
στὸ σκότος τὸ βαθύ».

Τὴν ποίηση, τὴν μελέτη, τὸ δοκίμιο, τοῦ χτὲς καὶ τοῦ σήμερα, σήμερα στὴν Κύπρο τὰ βλέπουμε, δὲν μποροῦμε πιὰ παρὰ νὰ τὰ βλέπουμε μέσα στὸ φῶς καὶ στὸ σκοτάδι τῶν σημερινῶν Κυπριακῶν δεδομένων. Μ' αὐτὰ τὰ δεδομένα κυλᾶ Σήμερα ἡ ζωή, ἐοδεύεται **ὁ ἀνθρώπινος μόχτος, κτί**ζονται τ' ἀνθρώπινα ὄνειρα, **οἰκοδομεῖται τὸ μέλλον. Μ'** αὐτὰ τὰ δεδομένα Σήμερα σκεφτόμαστε, γράφομε.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΤΕΣ-ΣΗΜΕΡΑ «Κύπρος», Δευτέρα, 16 Δεκεμβρίου 1974

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η «ΑΛΛΗ» ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὁ πόλεμος προκύπτει ἀπὸ τὴν σύγκρουση τῶν ἀξιῶν. Οἱ ἀντιλήψεις, τὰ πιστεύω, οἱ ἀνθρώπινες ἀρχὲς σὲ ἕνα ἢ σὲ δυὸ ἢ καὶ πιὸ πολλὰ κοινωνικὰ σύνολα, ξαφνικὰ βρίσκονται καταταγμένες σὲ δυὸ ἀντιμέτωπα στρατόπεδα τὰ ὁποῖα συγκρούονται βίαια. Ἡ σύγκρουση αὐτή, σύγκρουση ὅπλων, σύγκρουση φωτιᾶς καὶ θανάτου, ἀπατελεῖ ἔτσι τὴν ὑλοποίηση μιᾶς βαθύτερης ἐσωτερικῆς σύγκρουσης στὸν στίβο τῶν ἰδεῶν. Οἱ ἰδέες αὐτὲς μπορεῖ καὶ νὰ ἔχουν μιὰ ἀπόλυτα ὑλικὴ μορφή, ὅπως εἶναι τὰ συμφέροντα τοῦ κεφαλαίου. Μπορεῖ καὶ νἄχουν μιὰ πιὸ ἀγνὴ μορφὴ ὅπως εἶναι ἡ ἐπιδίωξη γιὰ δημοκρατία, γιὰ ἐλευθερία, γιὰ ἰσότητα ἔστω κι' ἂν αὐτὰ τὰ ἰδανικὰ συνεπάγονται ὑλικὰ ὠφελήματα.

Ὅποια ὅμως μορφὴ κι' ἂν ἔχουν τὰ αἴτια ποὺ συγκρούονται καὶ δημιουργοῦν τὸν πόλεμο, ἕνα ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου ποὺ παρατηροῦνται πάντα μὲ συνέπεια καὶ σταθερότητα, εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθο: Ἡ σύγκρουση τῶν ὅπλων, ἡ σύγκρουση τῶν ἀξιῶν, τῶν ἰδεῶν, φέρει πάντα στὴν ἐπιφάνεια μιὰν ἄλλη διάσταση τοῦ ἀτόμου. Μπορεῖ νᾶναι αὐτὴ μιὰ διάσταση καλύτερη ἢ χειρότερη ἀπὸ ἐκεῖνες ποὺ χαρακτήριζαν τὸ ἄτομο σὰν μέσος ὅρος πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο. Μιὰ διάσταση σχετικὴ τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς μὲ τὴ διαγωγὴ καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀτόμου, κάποτε ὅμως κάπως ἀπρόβλεπτη καὶ καινούργια.

Τὴν ἐξωτερίκευση αὐτῆς τῆς διάστασης εἴχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ παρακολουθήσουμε μὲ πολλοὺς ἀνθρώπους στὸ Κυπριακὸ κοινωνικὸ σύνολο, τοὺς τελευταίους μῆνες ποὺ ἡ Κύπρος γνώρισε τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν τραγωδία τῆς πολεμικῆς σύγκρουσης. Θίγουμε μόνο μερικὲς πτυχὲς ποὺ ἐκδηλώθηκαν σὲ ἔντονη μορφὴ ἀπὸ πολλὰ ἄτομα σὲ διάφορα πλαίσια. Πτυχὲς ποὺ ἀσφαλῶς ὅλοι μας θἄχουμε ἐντοπίσει σὲ διάφορα στάδια τῆς ἐπικοινωνίας μας μὲ τὸ περιβάλλον.

Ὁ πόλεμος καὶ τοῦ πολέμου ἡ λύπηση, μιὰ λύπηση, μιὰ συμπόνια ποὺ εἶναι μιὰ μορφὴ αὐτοσύστατης ποίησης, ὅπως ἔγραφε ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Ὄουεν στὸν Πρῶτο Παγκόσμιο πόλεμο, ἐμπνεύσανε πολλοὺς στίχους. Ἄλλοι ἀπὸ τοὺς στιχουργοὺς εἶναι παληοὶ λειτουργοὶ τῆς ποίησης, ἄλλοι νεώτεροι. Ἄλλοι ὅμως γιὰ πρώτη φορὰ δοκιμάζουν νὰ δαμάσουν τὸ λόγο μὲ τὸ συναίσθημα, ἕνα συναίσθημα ποὺ ἀναβλύζει πλούσιο μέσα ἀπὸ τὸν σπαραγμὸ τοῦ θανάτου καὶ τῆς ὀδύνης. Ἡ ποίηση, μιὰ διάσταση χαμένη στὴν καθημερινότητα, πνιγμένη στὴ ρουτίνα, καταπιεσμένη ἀπὸ τὰ γεγονότα, τὸ ἄγχος, τὴν πάλη μὲ τὰ τέρατα τῆς ἀνάγκης τῆς ἐξωτερικῆς ὑπερπληρότητας ποὺ χαρακτηρίζει τὴν ζωή μας. Ἡ ποίηση, μιὰ χαμένη ἤπειρος ποὺ ζητᾶ ἔκφραση καὶ μορφή. Καὶ μέσα στὴν δίνη τοῦ πολέμου βρίσκει πιὸ εὔκολους τοὺς ὑπήκοους, μιὰ καὶ ὁ μηχανισμὸς τοῦ συναισθήματος βρίσκεται σὲ πλήρη συναγερμό.

Πληθωρικὴ πάντα ἡ ποίηση στὸν πόλεμο σ' ὅλες τὶς μορφές. Στὴν τέχνη τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ στὴν τέχνη τῶν χρωμάτων, στὴν τέχνη τῶν ἤχων. Ἡ καλλιτεχνικὴ διάσταση ὅμως ποὺ ἄλλοτε εἶναι ἤδη εκδηλωμένη κι' ἄλλοτε λανθάνουσα καὶ μὲ τὴν πολεμικὴ σύγκρουση παίρνει συνειδητὴ ἔκφραση, ἴσως εἶναι μιὰ πιὸ θετικὴ ἀπὸ ἄλλες διαστάσεις. Γιατὶ τὸ ἄτομο ποὺ βρίσκει ξαφνικὰ τὸν ἑαυτό του ζωσμένο ἀπὸ τὴν ἐξαλλοσύνη, τὸν παραλογισμό, τὴν ὑπερβολὴ καὶ τὴν ἀσυνέπεια τοῦ πολέμου ἐκδηλώνεται καὶ μ' ἄλλους ἔντονους χαρακτηριστικοὺς τρόπους. Ἡ ἀντίσταση. Στὰ ἄτομα ποὺ γύρευαν τρόπους, μέσα στὴν εἰρήνη νὰ οἰκοδομήσουν ἕνα δικό τους προσωπικὸ κάστρο κι' ἴσως τὸ μόνο ποὺ κατάφεραν ἦταν ἡ προβολὴ ἑνὸς ἐγὼ πληθωρικοῦ καὶ ἀντιδραστικοῦ, ὁ πόλεμος κτίζει τὴν διάσταση τῆς ἀντίστασης. Ξαφνικὰ βρίσκουν μέσα τους μιὰ πηγὴ ὀργῆς γιὰ τὴν πολεμικὴ ἀδικία, γιὰ τὴν ἀγριότητα τῆς βίας, γιὰ τὴν ἀπανθρωπιὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἐναντι τοῦ ἀδύνατου. Κι' οἰκοδομοῦν τὸ φρούριο τῆς ἀντίστασης. Καὶ βρίσκουν τὸν ἀγῶνα στὸν ὁποῖο μποροῦν νὰ δώσουν, στὸν ὁποῖο μποροῦν νὰ ἀφοσιωθοῦν. Σ' ἄλλους συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀνάστροφο. Γι' αὐτοὺς ὁ πόλεμος δὲν εἶναι παρὰ μιὰ εὐκαιρία γιὰ ἐκμετάλλευση. Ἐπαγγελματική, κοινωνική, ἐμπορική, οἰκονομική. Καὶ στὴν κατεύθυνση αὐτῆς τῆς ἐκμετάλλευσης μ' ὅλην τὴν ἀποθέωση τοῦ ὡμοῦ καιροσκοπισμοῦ πορεύουν τὶς προσπάθειες καὶ τὶς ὑπηρεσίες τους. Κι' ἄλλη διάσταση ἀκόμη, ἡ μοιρολατρεία. Ἡ τυφλή, ἡ ἀδιάκριτη καταστροφὴ τοῦ πολέμου, ἡ ἰσοπέδωση τῆς ἐπίθεσης σπάζουν μέσα στὸ ἄτομο τὴν πιστὴ ἀνθρώπινη προσωπικότητα στὴ μεταφυσικὴ δύναμη καὶ στὸ θεῖο ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δημιουργήματα. Κι' ἡ προδιάθεση τοῦ ἀτόμου γιὰ τὴν πίστη σ' ἕνα τυφλὸ πεπρωμένο, ἡ πίστη σὲ μιὰ ἀνυπέρθετη μοῖρα ποὺ ἐπιβάλλει τοὺς νόμους της χωρὶς διάκριση καὶ χωρὶς ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ ἢ τὴν βούληση, ἐκδηλώνεται σὰν μιὰ ὁλοκληρωμένη διάσταση μοιρολατρείας, πίστης ὑποταγμένης παθητικὰ στὰ πεπρωμένα καὶ τοὺς δρόμους των.

Ὅλες αὐτὲς οἱ διαστάσεις, μετὰ ἀπὸ ἕνα πόλεμο, ὁδηγοῦν ἀναπόφευκτα σὲ μιὰ ἀνακατάταξη ἀξιῶν κι' ἀρχῶν σ' ἕνα κοινωνικὸ σύνολο. Ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκταση καὶ τὸ βάθος τῶν ἐκδηλουμένων διαστάσεων θἄναι κι οἱ ἀνακατατάξεις. Τὸ κλῖμα τῆς «ἔρημης χώρας», ὁ προσανατολισμὸς τῆς τεννολογικῆς κουλτούρας ἦσαν ὅλα καρποὶ τῶν διαστάσεων ποὺ ἔφερε στὸ φῶς ὁ Δεύτερος Παγκόσμιος.

Στὴν Κύπρο περάσαμε τὸν δικό μας πόλεμο. Γιὰ μᾶς, γιὰ τὴν ἔκταση, τὴν ἱστορία μας, τὰ πεπρωμένα μας, ἦταν ἕνας πόλεμος μεγάλος, τραγικός, νεμάτος φριχτὰ νοήματα ἀδελφοσκοτωμοῦ, ἀδικίας, διεθνοῦς συμφεροντολογίας. Κι' ἡ «ἄλλη» διάσταση τοῦ Κύπριου, ἐκδηλώνεται ἀσταμάτητα, στοὺς τομεῖς ποὺ ἀναφέρομε πιὸ πάνω, καὶ σ' ἄπειρους ἄλλους. Εἶναι νωρὶς ἀκόμη νὰ προβλέψουμε τὶς ἀνακατατάξεις στὸ κοινωνικό, στὸ ἠθικό, στὸ καλλιτεχνικὸ πλαίσιο ποὺ θὰ προκύψουν ἀπὸ τὶς μεταπολεμικὲς διαστάσεις ποὺ τὰ ἄτομα ἐκδηλώνουν ἀσυνείδητα τὶς πιὸ πολλὲς φορές. Ἡ ἀναζύμωση ὅμως τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἀξιῶν ἀναμφίβολα γίνεται κιόλας. Μὲ τὸ χρόνο θὰ ὁλοκληρωθῆ καὶ θὰ ἐκδηλωθῆ. Ἡ ἱστορικὴ παρατήρηση ἴσως εἶναι ὁ πιὸ ἀσφαλτος τρόπος γιὰ νὰ τηρηθῆ ἡ παρατήρηση κι' ὁ ἔλεγχος —ὅσο γίνεται— σ' αὐτὲς τὶς ἀνακατατάξεις.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΤΕΣ-ΣΗΜΕΡΑ Δευτέρα, 23 Δεκεμβρίου 1974.

ΤΑ ΦΕΤΕΙΝΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Νάταν Λαμπρὴ
νὰ χώραγε
στὸ χέρι ἕνα κερί.
Νάταν Λαμπρὴ
νὰ μπόραγε
τὸ στόμα ν' ἀκουμπήσει
σ' ἕνα βαγγέλιο
καὶ νὰ πεῖ
Αὔριο θ' ἀναστηθεῖ
αὔριο, αὔριο θὰ φυτῆ
αὔριο ὁ ἥλιος
αὔριο οἱ καμπάνες,
καμπάνες δίχως κρύσταλλο
καμπάνες θυθισμένες
στ' ἀνοιχτὰ τῆς Κερήνειας.
Νάτανε Κύπρο μου
Λαμπρὴ
νάταν Ἀνάσταση.
Μ' ἀκόμα εἶναι Γέννα.(*)

Φέτος τὰ Χριστούγεννα, ἕνας λυγμὸς ἡ Κύπρος. Φέτος τὰ Χριστούγεννα, μ' ἀστραπὴ ἡ Κύπρος. Φέτος τὰ Χριστούγεννα εἶναι μέσα μας πολλὴ ἡ θλίψη, μολύβι ἡ καρδιά μας, εἶναι μέσα μας μεγάλος ὁ χαλασμός.

Ὑπάρχουνε στιγμὲς ἀκριβές στὸ χρόνο καὶ στὸν τόπο γιὰ ὅλους, τοὺς ὁπου γῆς ἀνθρώπους. Γιὰ μᾶς τοὺς Χριστιανούς, οἱ ὧρες τῆς Γέννησης τοῦ Θεανθρώπου εἶναι τέτοιες ὧρες εἰδικές, ἀκριβές, πολύτιμες. Εἶναι οἱ ὧρες ποὺ ἱλαρεύουν τὴ ψυχή. Ὧρες ποὺ ἀστράφτει τὸ χαμόγελο στὶς παιδικὲς μορφὲς καὶ τὸ μέτωπο τῶν μεγάλων ξεσυννεφιάζει γιὰ λίγο. Κι' ὁ κάματος τοῦ χρόνου ξεχνιέται στὴ θαλπωρὴ τοῦ ζεστοῦ, στολισμένου σπιτικοῦ, καὶ τὸ μήνυμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδερφοσύνης, διώχνει τὸ ἄγχος, ἀνακουφίζει τὴν ἀγωνία, ἐπουλώνει τὴν διάσπαση, θρέφει τὸ δέντρο τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πίστης στὸ μέλλον τοῦ Ἀνθρώπου.

Ἄλλα Χριστούγεννα αὐτὸ τὸ μήνυμα τὸ ψάχναμε, τὸ βρίσκαμε μέσα στοὺς γυαλιστεροὺς μαιάνδρους τῆς τεχνολογικῆς εὐημερίας ποὺ γνώριζε τελευταῖα ἡ Κύπρος. Ἄλλες, τὶς πιὸ πρόσφατες χρονιές, ἡ μνήμη τῆς Γέννησης ὅξυνε τὸ αἴσθημα τῆς ἑνοχῆς καὶ τῆς ἐλπίδας. Ἕνα αἴσθημα Πανανθρώπινης ἀλληλεγγύης. Γιὰ τοὺς σκοτωμένους στὸ Βιετνὰμ, γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, γιὰ τὸ παιδὶ ποὺ μένει δίχως μάνα, γιὰ τὶς μανάδες ποὺ θάψανε γυιούς, γιὰ τὴν πεῖνα ποὺδερνε τὴν Ἀφρική, γιὰ τὴν ἀδικία ὅπου γῆς τῶν μεγάλων στοὺς μικροὺς λαούς, γιὰ τὴν ἀνάλγητη συμφεροντολογία τους. Γιὰ τὸν ἄνισο πλοῦτο, γιὰ τὸν ἀνθρώπινο πόνο, γιὰ τὴ δυστυχία, τὴν ἀδικία. Τὴ βία, τὴν ἀθλιότητα. Κι' ἕνα αἴσθημα ἐλπίδας. Τὄθρεφαν οἱ δυὸ ὑπερδυνάμεις κάθε φορὰ ποὺ σμίκραιναν τὸ χάσμα τοὺς. Καὶ πλησίαζαν τὰ συμφέροντα τους, πολιτιστικὰ ἔστω. Τὄθρεφαν συναντήσεις σὰν αὐτὲς τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Πατριάρχη καὶ τὸ μακρυνὸ ἴσως ὄνειρο γιὰ μιὰ Παγκόσμια Θρησκεία. Καὶ τὸ μακρυνώτερο ἴσως ὄνειρο γιὰ μιὰ Παγκόσμια Κυβέρνηση. Τὄθρεφαν ὀργανισμοὶ σὰν τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, βῆμα ἔκφρασης καὶ καταδίκης γιὰ τὴν ἀπρόκλητη ἐπίθεση, γιὰ τὴν προβολὴ καὶ τὴν κατάλυση τῆς ἐλευθερίας, τῆς δημοκρατίας.

Ἄλλα Χριστούγεννα ζούσαμε αὐτὲς τὶς μέρες πιὸ πολὺ παρὰ ποτέ, τὴν ἀνεμελιὰ καὶ τὴν εὐημερία τῆς ἀνεπτυγμένης οἰκονομίας. Μὰ τὰ γυαλιστερὰ χρυσόχαρτα, μὲ τὰ ἄθφονα δῶρα, μὲ τὶς πλούσιες ἀγορὲς, μὲ τὰ φῶτα, μὲ τὰ τραγούδια. Οἱ γιορτὲς ἄλλες χρονιές, τὶς πιὸ πρόσφατες, ἦταν γιορτὲς χαρᾶς μὲ μόνο προβληματισμὸ τὸν πανανθρώπινο πόνο, γιὰ τοὺς πολλοὺς ἴσως ἀνύπαρκτο, γιὰ τοὺς λίγους μακρυνό, γιὰ μερικοὺς μόνο τοὺς πιὸ εὐαίσθητους, ἀξὺ κι' ὄμεσο.

Φέτος οἱ Χριστιανοὶ τῆς Κύπρου δὲν πανηγυρίζουν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ. Φέτος ἡ μνήμη τῆς Φάτνης σμίγει μὲ τὴ ακιὰ τ' ἀντίσκηνου. Φέτος οἱ ποιμένες κι' οἱ Μάγοι χάσανε τὴν σμύρνα, τὸ χρυσάφι καὶ τὴν ἀλόη στὶς ματοβαμμένες πλαγιὲς τοῦ Πενταδάκτυλου. Φέτος τὸ μήνυμα τῶν ἀγγέλων πνίγηκε στὸ πανδαιμόνιο τῶν βομβαρδισμῶν. Τὰ κανόνια δολοφονῆσαν τὴν εἰρήνη. Τ' ἅρματα ἰσοπεδῶσαν τὴν εὐδοκία. Φέτος θρηνοῦν πολλὲς μανάδες.

Φέτος μᾶς ἦρθε ὁ πόλεμος.
—Ὁ πόλεμος.
Ὁ πόλεμος.
Ὁ πόλεμος αὐτὸς
μᾶς βρῆκε χωρὶς σφαῖρες,
Μᾶς βρῆκε χωρὶς ἅρματα
νὰ σέρνουμε τὸ μοιρολόϊ
τῆς λευτεριᾶς ποὺ κλέψανε
τ' ἀδέρφια μας
μιὰν ἄλλη αὐγὴ ἀπρόσμενη.
Ληστέψανε τὴ λευτεριὰ
στὶς θάλασσες σου
Κύπρο.
Ληστέψανε τὴ λευτεριὰ
στὸν Πενταδάκτυλο.
Λεηλατήσανε τὴ θάλασσα
ἀπ' τὸ κῦμα της.
Λεηλατῆσαν τὸ βουνὸ
ἀπ' τὸ θυμάρι του.
Λεηλατῆσαν τὸν λαὸ
ἀπ' τὴν ὀργή του
ἀπὸ τὸν πρῶτο ὅρκο,
τὸν ὅρκο
τῆς ἀντίστασης
ὅταν πατιέται ἡ γῆ του
ἀπὸ τοὺς βαρβάρους,
τὸν ὅρκο τῆς ἀντίστασης
ὅταν σκοτώνουν
τὰ παιδιά του
ὅταν διάζουν
τὶς γυναῖκες του
ὅταν γκρεμίζουν,
ὅταν καΐνε
τοὺς ναούς του,
ὅταν εἰσβάλλουν
στὴν καρδιά του.
Κύπρο,
τὶς πρῶτες ὧρες
σοῦ κλέψαν
τὴν ἀντίσταση.
Κι' οἱ ὧρες τοῦ πολέμου
τρία μερόνυχτα,
κι' οἱ ὧρες τοῦ πολέμου
ἕξη αἰῶνες.

Ἕνας πόλεμος δίχως ἀντίβαρο. Ἕνας πόλεμος μὲ μιὰ κλεμμένη, μιὰ λεηλατημένη, μιὰν προδομένη ἀντίσταση.

Φέτος μᾶς ἦρθαν τὰ ἐρείπια. Ὁ θάνατος, ἡ ἀτίμωση, τὸ ξεσπίτωμα, ἡ προσφυγιά. Ἄλλες χρονιὲς ζούσαμε μὲ ὅποια μέθεξη, τὸ πανανθρώπινο δράμα τῆς ἀδικίας, τοῦ πολέμου, τῆς καταστροφῆς, ἂν θέλετε. Φέτος πρωταγωνιστοῦμε. Ἔχουμε 230 χιλιάδες Κύπριους ξεριζωμένους. Κι' οἱ πόλεις, τὰ χωριά μας, νεκρὰ στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Κι' οἱ κάμποι μας ἄσπαρτοι νὰ γεμίζουν ἀγριόχορτα. Καὶ τὰ σπίτια μας μαυρισμένα, γεμάτα θάνατο καὶ κλάμμα. Χιλιάδες αὐτοὶ ποὺ λείπουν. Χιλιάδες αὐτοὶ ποὺ χάθηκαν. Χιλιάδες οἱ θαμμένοι, κι' ἄλλες οἱ ἄταφοι.

Πέρσι, ἄλλες χρονιές, τὰ παιδιὰ μας τραγουδοῦσαν, σ' ἕνα ξεχύλισμα χαρᾶς γιὰ τὸν Νιογέννητο Χριστό. Φέτος τὰ παιδιά μας τραγουδοῦν, προσφέρουν τὸ τραγούδι τους στὴν προσφυγιά. Γιὰ νὰ κάνουν τοὺς ξεσπιτωμένους ἀνθρώπους νὰ ξεχάσουν τὸν πόνο τους. Γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν νὰ σπρώξουν τὴ ζωὴ λίγες ὧρες πιὸ μπροστά, τὴν ὀδύνη λίγες ὧρες πιὸ κοντά. Φέτος τὰ δῶρα τ' ἄφθονα, τὰ δῶρα τοῦ περισσεύματος, ἔχουν μεταβληθῆ σὲ δῶρα ὑστερήματος, σὲ ὁμαδικὲς δωρεὲς ποὺ ποτίζουνε μὲ λύπηση κι' αὐτοὺς ποὺ παίρνουν κι' αὐτοὺς ποὺ δίνουν. Ἔτος τὰ λεφτὰ ποὺ ἔδεψε τὸ κράτος γιὰ τὶς φωτιμψίες, γιὰ τὸν καλλωπισμό, ξοδεύονται γιὰ τ' ἀπαραίτητα ποὺ χρειάζονται οἱ ἄνθρωποι γιὰ ἐπιβίωση. Παπούτσια γιὰ τοὺς πρόσφυγες. Ροῦχα ζεστὰ γιὰ τοὺς ἐκτοπισθέντες. Ἕνα δῶρο γιὰ τὰ παιδιὰ ποὺ θὰ κάνουν Χριστούγεννα μέσα στὶς τέντες, μακρυὰ ἀπ' τὰ σπίτια τους, χωρὶς ζεστασιά, χωρὶς δέντρα, χωρὶς ἀσημόχαρτα, χωρὶς λαμπιόνια χρωματιστά. Φέτος οἱ κάρτες μας δὲν ἔχουν τυπικὲς εὐχές, αὐτὲς ποὺ ἀνταμοιβοῦμε κάθε χρόνο, ἴδια καὶ ἴδια. Φέτος οἱ κάρτες μας μιλοῦν γιὰ πρόσφυγες, μιλοῦν γιὰ θάνατο, μιλοῦν γιὰ πόλεμο, γιὰ ἀδικία καὶ προσβολὴ τῶν ἀρχῶν, τῶν ἀξιῶν, τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Θ' ἀπαρνηθοῦμε τὰ Χριστούγεννα φέτος; Θ' ἀφήσουμε τὴν ὀργή, τὸν πόνο, τὴν πίκρα νὰ καταπνίξη τὸ Μήνυμα τῆς ἐπετείου; Θὰ ποῦμε πὼς μᾶς ξέγραψε ὁ καιρὸς κι' ὁ Θεός; Θὰ ποῦμε πὼς ἡ Ἀγάπη κι' ἡ Ἀδελφοσύνη δὲν ἔχουν θέση σ' ἕνα τόπο ποὺ δέχτηκε τὸ ξέσπασμα ἑνὸς μίσους ἀδικαιολόγητου, ἑνὸς μένους φαβεροῦ κι' ἀκατανόμαστου; Θὰ ποῦμε, πίκρα καὶ πόνος στὴν ψυχή μας πῶς νὰ δεχτοῦμε, πῶς νὰ κάνουμε Χριστούγεννα; Θὰ κρατήσουμε τὸν διάκοσμο, μειωμένο, βρεγμένα τ' ἀσημόχαρτα ἀπ' τὰ δάκρυα, θὰ βάλουμε στὶς ἐώπορτες τὸ σημάδι τοῦ θανάτου, ἀντὶ τῆς Χριστουγεννιάτικης γιρλάντας καὶ θὰ ποῦμε: Γιὰ μᾶς δὲν ἦρθαν φέτος Χριστούγεννα; Γιὰ μᾶς δὲ θάρτουν πιὰ Χριστούγεννα, ἂν δὲν ξεσκλαβωθῆ ἡ Κύπρος; Γιὰ μᾶς οὔτε Χριστούγεννα, οὔτε Λαμπρή, ἂν δὲν δικαιωθῆ ἡ Κύπρος, ἂν δὲν ἀναστηθῆ ἡ Κύπρος; Θάταν ἀνθρώπινο. Μὰ δὲ θάταν σωστό. Γιατὶ τὰ Χριστούγεννα δὲν εἶναι μιὰ ἐπέτειος γιὰ τοὺς καλοὺς καιρούς. Γιὰ τοὺς καιροὺς ποὺ δίνουμε τὰ δῶρα γιὰ τὸν τύπο, τραγουδᾶμε μ' ἄδεια ψυχή, καὶ λέμε λόγια μεγαλόστομα κι' ἄδεια. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Χριστοῦ στὸν χῶρο — χρόνο τοῦ πλανήτη, ἦταν καὶ εἶναι καίρια ὑπόμνηση ὅτι τὸ μήνυμα του, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον του ἔχουν καθολική, παντοτεινὴ θέση στὸν πόλεμο, στὴν εἰρήνη, στὴν εὐημερία, στὴ δυσκολία.

Φέτος τὰ Χριστούγεννα ἔχουμε καθῆκον μεγάλο, ὑπέρτατο, ἀνυπέρβλητο. Καθῆκον νὰ μὴν ξεχάσουμε, νὰ μὴν χάσουμε τὴν πίστη μας. Πίστη στὸν Ἄνθρωπο καὶ στὴν τελείωσή του. Αὐτὴ τὴν πίστη διετράνωσε ὁ ἡγέτης τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὸν ἐρχομό του. Αὐτὴ τὴν πίστη στὸν Ἄνθρωπο καὶ στὶς ἀξίες του δηλοῦν τὰ Ἡνωμένα Ἔθνη μ' ὅλες τὶς ἀποτυχίες τους, μ' ὅλα τὰ τσιτά, τὶς ἀδυναμίες τους. Αὐτὴ τὴν πίστη θὰ τὴν προτάσσουμε ἀσπίδα μας, κάθε ποὺ χτυπημένους, ξεοριζωμένους μᾶς βρίσκει μιὰ ἐπέτειος. Δὲ θὰ πανηγυρίσουμε. Θὰ τηρήσουμε ὅμως τὸ Χριστούγεννα γιατὶ φέτος τὸ μήνυμα τους, μήνυμα εἰρήνης, ἀγάπης, ἰσότητας ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, τὸ χρειαζόμαστε πιὸ πολὺ παρὰ ποτέ. Κι' ἂς ματοκυλήθηκε ὁ τόπος, κι' ἂς εἶναι χιλιάδες οἱ σκοτωμένοι, κι' ἂς εἴμαστε ὅλοι προδομένοι. Ἦταν ἀνάγκη ὁ σκοτωμός.

P.T.O.

—Θυμᾶσαι Διάκο
μιὰ νυχτιὰ
ποὺ ἄστραφτε τ' ἀλέτρι
μέσα στὸν ζόφο
τῆς σκλαβιᾶς.
Κι' ἐγύρισες στ' ἀδέλφια σου
κι' ὁρμήνεψες τὴν "Ωρα:
Οἱ "Ελληνες καὶ τ' ἄρματα
ποτὲς δὲν ἐμονιάσαν.
Πάντα στενάζουν
τὰ τουφέκια μας
στὸ βάρος τῆς ψυχῆς μας.
Ψυχὴ ποὺ δόθηκε
γιὰ νὰ κτισθῆ
τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας,
ψυχὴ ποὺ δόθηκε
γιὰ νὰ κτισθῆ
ἡ 'Αγορὰ τῶν 'Αθηναίων
ποὺ ζοῦσε,
ποὺ μποροῦσε νὰ ζήση
χωρὶς τοὺς βαρβάρους,
χωρὶς τὴν προσμονή τους,
τέτοια ψυχὴ
μὲ τὸ τουφέκι
σύμπραξη μόνο κάνουνε
ποτὲς ἀδερφοσύνη.
Τὸ βόλι μόνο
ἀντίσταση.
Τὸ αἷμα μόνο ἀνάγκη.
Κι' ὁ θάνατος
τὸ τίμημα
μήπως καὶ μᾶς ντροπιάσουν
οἱ Τοῦρκοι ἐχθροὶ
κι' οἱ φίλοι τους.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

* "Ολοι οἱ στίχοι εἶναι ἀπὸ τὸν ἀνέκδοτο κύκλο «"Ωρες Πολέμου».

ΔΙΗΓΗΜΑ Δευτέρα, 30 Δεκεμβρίου 1974.

ΜΠΛΟΚΟ

Τὸ σωτήριον ἔτος 1974 προάνοιξε τὸ βλέφαρο στὸ τρίτο μάτι

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

'Ο δικαστὴς στάθηκε ὄρθιος ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῆς αἴθουσας ποὺ κοίταζε ἐπίμονα στὴν κατεύθυνσή του, κοίταξε γύρω καὶ ἔνοιωσε τὰ μάτια νὰ τὸν τρυποῦν· γνώριζε τὶς σκέψεις. Τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, τὰ ἀνθρώπινα κεφάλια ἦταν καθρέφτες πιὰ ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο· κοινωνοῦσανε χωρὶς προσπάθεια. 'Αναλογίστηκε μὲ ἐπιφύλαξη τὴν ὑπόθεση ποὺ τὸν καρτεροῦσε, κάθησε ἀνάμεσα στοὺς ἐνόρκους. Δὲν ὑπῆρχαν διαχωρισμοί. 'Η δικαιοσύνη ἦταν ὑπόθεση ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας κι οὔτε κλιμάκωση εὐθύνης ὑπῆρχε, ἀφοῦ ἡ συνείδηση ἀποτελεῖτο ἀπὸ συγκοινωνοῦντα ἀγγεῖα δὲν ἄνοιξε χαρτιὰ δὲν ἔπιασε πέννα δὲν κτύπησε κουδούνι ἡ ἡσυχία ἦταν ἀπόλυτη κι' ἡ δίκη θεμελιακὰ κρίσιμη· κοίταξε τὸ πλῆθος καὶ δήλωσε.

—Νὰ φέρουν τὸν κατηγορούμενο.

Δυὸ τροχοὶ καὶ δυὸ ζευγάρια πόδια μπῆκαν στὴν αἴθουσα. Τὰ πόδια ἦταν τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως. Οἱ τροχοὶ ἦταν τὰ ὄργανα διακινήσεως τοῦ ἐγκεφάλου τῆς τάξεως.

'Ο κατηγορούμενος δὲν ἔκατσε δὲν λύγιζαν τὰ πόδια του δὲν ἐκουράζετο ποτὲ δὲν παῖξαν τὰ βλέφαρα του δὲν εἶχε δὲν γύρισε τὸ κεφάλι του νὰ δῆ τὸ κοινὸ δὲν ἀνίχνευσε δὲν ὑπέβαλε μὲ τὸ βλέμμα του τοὺς ἔνορκους δὲν βάρυνε ἡ ἀναπνοή του μὲ ἀγωνία δὲν στράφηκε στὸ δικηγόρο δὲν ὑπῆρχε καὶ δὲν τὸν χρειάζονταν οὔτε ἡ ἐποχὴ οὔτε ὁ ἴδιος ἀφοῦ τὰ γεγονότα εἴτε στῆναν εἴτε διῶχναν τὴ δικαιοσύνη ἤξευρε κάθε δευτερόλεπτο κι ἦταν πάντα μέσα στὶς δυνατότητες του νὰ ξεύρη τὰ γινούμενα τὰ μελλούμενα δὲν ἔβηξε γιατὶ δὲν μιλοῦσε δὲν κοίταξε τοὺς ἀνθρώπους μὲ φόβο γιατὶ ἤξερε πιὸ πολλὰ κι' ἡ δύναμη του ἦταν ἔτσι περισσότερη δὲν τοὺς κοίταξε μὲ περιφρόνηση γιατὶ χωρὶς αὐτοὺς ἡ δύναμη του θᾶταν ἄχρηστη ἔμεινε ἀκίνητος ἐκεῖ ποὺ τὸν τοποθετῆσαν τὰ ὄργανα τῆς τάξεως καὶ περίμενε ἢ ἄφησε τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιστεύουν ὅτι περίμενε.

'Ο δικαστὴς ἔνοιωσε τὴν ἀνάγκη νὰ θήξη. Πρώτη φορὰ ἀντιμετώπιζε σὰν κατηγορούμενο ἐκπρόσωπο αὐτῆς τῆς ὁμοταξίας.

Διάβασε τὴν κατηγορία μὲ φωνὴ ἄχρωμη. Στὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Υδροχόου ἡ ἔκφραση στὸν ἦχο ἦταν περιττὴ πολυτέλεια καὶ σπατάλη ἐνέργειας. Οἱ λέξεις εἶχαν βαρύτητα κι' ἀπόχρωση αὐθύπαρκτη.

—Κατηγορεῖσαι γιὰ ἔσχατη προδοσία, γιατὶ κατακράτησες ἀπὸ τὶς 'Αρχὲς τῆς Πολιτείας τὶς γνώσεις ποὺ σοῦ μετέδωσε. "Ενας ἀπὸ τοὺς "Αγνωστους ποὺ πέρασαν στὸν πολιτισμό μας γνώσεις ἀπὸ μιὰν ἄλλη ἐποχὴ ποὺ οἱ πρόγονοί μας ἦταν ἀκόμη ὑπανάπτυκτοι γνώσεις γιὰ τὰ κενὰ καὶ τὰ μαρτύρια πάνω στὰ ὁποῖα κτίσαμε καὶ πάνω στὰ ὁποῖα θεμελιώσαμε τὴ δική μας διαδικασία κατηγορεῖσαι ὅτι κατακράτησες αὐτὲς τὶς γνώσεις μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσουμε τὴ μιὰ μοναδικὴν εὐκαιρία νὰ ἐντοπίσουμε τὸν χαμένο κρίκο στὴν πορεία τοῦ πλανήτη στὴν πορεία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Σκαφάνδρου στὴν τωρινὴ ἐποχὴ τοῦ 'Υδράργυρου, ἐποχὴ ποὺ ἡ εὐημερία τῆς πολιτείας ἀπαιτεῖ τὴ γνώση αὐτοῦ τοῦ χαμένου κρίκου μιὰ κι' ἡ τελειότητα τῆς ἀνθρώπινης σκέψης δὲν χωρᾶ βεβήλωση δὲν ἔχει κενὰ παρὰ μόνον ἕνα καὶ ἂν δὲν πληρωθῆ αὐτὸ τὸ κενὸ ἡ διάβρωση τῆς γνώσης θὰ σημάνη παλινδρόμηση γιατὶ τὸ ἐρώτημα παραμένει καυτὸ ποῦ σὲ ποιό σημεῖο τῆς ἱστορίας ἔγινε ἡ καταστροφὴ ποὺ ὁδήγησε στὴν παλινόρθωση ποιοὶ πληρῶσαν τὴν τιμὴ γιὰ τὴ σημερινή μας ἐξέλιξη γιατὶ ἂν δὲν μάθουμε ἂν δὲν καταλάβουμε ὁ ἄγνωστος χαμένος κρίκος θὰ μᾶς κυνηγᾶ καὶ θὰ διαβρώνη τὴν πολιτεία τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴν ἐξέλιξή μας.

Οἱ μάρτυρες ποὺ ἦταν καὶ τὰ ὄργανα τῆς τάξεως σταθῆκαν σὲ προσοχὴ καὶ πῆραν τὸν λόγο. Πρὶν ἀπὸ τὸν κατηγορούμενο, ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκθεση τῆς κατηγορίας. Αὐτὸ ἀπαιτοῦσε ἡ ἱεραρχικὴ διάταξη τῆς πολιτείας. Αὐτοὶ ἀκόμα ἦταν ἄνθρωποι, ὁ κατηγορούμενος ἦταν ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος.

Α' Κατηγορούμενος: Φρουροῦσα τὸ Μαυσεῖο "Υπνου στὸ ὁποῖο φιλοξενοῦνται οἱ πέντε "Αγνωστοι ποὺ πέρασαν στὴν κατάψυξη ἀπὸ τὸν προηγούμενο πολιτισμό. Σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες καὶ μὲ τὴ λογικὴ μόλις εἶδα τὸν παλαιότερο "Αγνωστο νὰ ξυπνᾶ εἰδοποίησα στὸ Κεντρικὸ Γραφεῖο Πληροφοριῶν γιὰ νὰ προσέλθη ὁ Κατηγορούμενος νὰ ἐπαναλάβη τὴν ἀνάκριση. Μέχρι νὰ προσέλθη ὅμως ὁ κατηγορούμενος ὁ "Αγνωστος μίλησε. 'Η φωνή του ἦταν παράδοξη γεμάτη ἀνεξήγητες γιὰ τὸν πολιτισμό μας μεταπτώσεις. Εἶχε ἔκπληξη στὸ πρόσωπό του καὶ κατόρθωσα νὰ καταγράψω μερικὲς κουβέντες ποὺ δὲν κατάλαβα ἀλλὰ τὶς τύπωσα στὸ μυαλό μου καὶ μπορῶ νὰ τὶς μεταφέρω γιὰ τὸ δικαστήριο. (Στήριξε τὸ βλέμμα του σ' ἕνα σταθερὸ σημεῖο καὶ ἀπήγγειλε ἀπὸ στήθους):

—Τὸ 1974 μᾶς φτάσαν στὴ χώρα μου τὰ νέα τῆς ἀρχῆς τοῦ τέλους. Οἱ δυὸ Δυναστεῖες, ἡ 'Ερυθρὰ καὶ ἡ Γαλάζια, συμμαχῆσαν. 'Η Καταστροφὴ τῆς μικρῆς πολιτείας ἦταν κοινὴ εὐθύνη. Κινητοποίησα τὴν κοινὴ γνώμη. Πραγματοποιήσαμε διαδηλώσεις. 'Η "Ωρα ἦταν κοντὰ στὸ μηδέν. Δὲν χωροῦσε ἐπέμβαση. Καμμιὰ γραμμὴ ἀντίθεσης δὲν ἔσωζε τὴν δικαιοσύνη. 'Ο συνασπισμὸς συμπληρώθηκε μὲ τὴν ὁλοκλήρωση τῆς τραγωδίας. 'Αντιδράσαμε σὲ ἐπιθρήνειο. 'Η ζημιὰ ὅμως ἔγινε.

—Νὰ μιλήσει ὁ δεύτερος μάρτυρας.

'Η ἴδια εἰσαγωγή. Καὶ μετά: —Συνόδεψα τὸν κατηγορούμενο. "Ακουσε καὶ κατάγραψε τὶς πρῶτες ἐντυπώσεις τοῦ "Αγνωστου ποὺ ξυπνοῦσε ἀπὸ τὴν κατάψυξη. Θὰ ξαναμιλήσω ἀφοῦ κατοθέση ὁ κατηγορούμενος.

—Κατηγορούμενε τί ἔχεις νὰ δηλώσεις;

'Ο ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος ἔβγαζε τὸ χαρτὶ μ' ἕνα θόρυβο ἀλλόκοτο, ἐκκωφαντικὸ μὲ τὴν ὀργὴ σαράντα κυκλώνων.

—'Ανέλυσα ὅσα εἶπε ὁ "Αγνωστος. Τὸ '74 σταθμὸς ἀσήμαντος. 'Η ὑπόθεση Νήσου Κοινοτυπία. 'Επαναληπτικὸς μηχανισμὸς ἰσοζυγίου δυνάμεων. Οἱ ἄνθρωποι Νήσου πίστευαν ἀκόμα. 'Ακόμα ἦταν πρὶν ἀπὸ τὸν "Ολεθρο ποὺ εἰσήγαγε τὴν ἐποχὴ τοῦ 'Υδράργυρου. 'Ο "Αγνωστος ἐπέμεινε σὲ ἀξίες. Τὰ κτυπήματα ἀφηνίασαν.

—'Ο φόβος τοῦ ἰσχυρότερου. 'Η δύναμη διαμορφώνει ἀρχές. 'Ο κώδικας δύναμης. 'Ο κώδικας δύναμης ὁ κώδικας δύναμης. δύναμης. Δύναμης, ΔΥΝΑΜΗΣ. ΔΥΝΑΜΗΣ. 'Ο ἐγκέφαλος σταμάτησε.

'Ο δικαστὴς ἀπευθύνθη ξανὰ στὸν δεύτερο μάρτυρα.

—Οἱ Δυναστεῖες στὴν ἐποχὴ τοῦ Σκαφάνδρου ἦταν τρεῖς. 'Η Κίτρινη Δυναστεία πῶς ἀντέδρασε;

—'Ο "Αγνωστος δὲν μίλησε γιὰ ἄλλη δυναστεία. Μίλησε μόνο γιὰ τὴν Τρίτη Δύναμη. Πρόλαβε πρὶν περάση στὴν Κατάψυξη νὰ δῆ τὴ δημιουργία της.

'Υδροχόου κύματα ποὺ μιλοῦσαν γιὰ ἕνα πιστεύω στὸν ἀλληλοσεβασμό, στὴ διατήρηση τῆς ἀξιοπρέπειας, στὴ δικαιοσύνη, στὴν ἰσότητα, στὴν ἐλευθερία κι' ὁ δικαστὴς ἔνοιωθε τὰ κύματα καφτὰ νὰ τὸν παίρνουν πίσω σὲ μιὰ κόλαση φρίκης σκοτωμοῦ, θανάτου, ἐξόντωσης κι' ἔλεγε ἀκόμα μὲ μιὰ ἐνότητα στὸν λογισμὸ πιστεύω πιστεύω κατηγορῶ κατηγορῶ κατηγορῶ ποιόν ποῦ πότε γιατὶ χωρὶς δικαιοσύνη οἱ μικροί.

Συνέχισε κατηγορούμενε. "Ενα ἀσταμάτητο μηχανικὸ ροχαλητὸ ἔβγαινε ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλο ...μη....ναμη

Συνέχισε μάρτυρα.

—'Εγὼ δὲν μπορῶ ν' ἀναλύσω. Μεταφέρω μόνο. Τὰ λόγια τοῦ "Αγνωστου πρὶν ξεφυχήσει.

'Η 'Υπόθεση Νήσου ἦταν ἡ 'Αρχὴ τοῦ Τέλους. Δὲν τὄζησα. "Ημουν ὁ Τεχνικὸς ὑπεύθυνος γιὰ τὸ Κόκκινο Καλώδιο ποὺ χρησιμοποιήθηκε συχνά.

'Η συγκατάνευση, ἡ σύμπραξη στὴν 'Υπόθεση Νήσου ἦταν ὑπεύθυνη γιὰ τὴν τραγωδία της. Οἱ μικροὶ δὲν εἶχαν πιὰ θέση στὴ Διεθνῆ Κοινότητα. Μαζευτήκανε χωρὶς δικαιοσύνη, ὁρκιστήκανε νὰ βροῦν δικαιοσύνη κι' ἀνάμεσα στὴ Μεγάλη Στερηὰ καὶ στὴ Μεγάλη Θάλασσα δημιουργήθηκε ἡ Τρίτη Δύναμη.

—Κατηγορούμενε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν 'Ερυθρὰ καὶ τὴ Γαλάζια Δυναστεία ποὺ συμπράξανε, πῶς ἀντέδρασε ἡ Κίτρινη Δυναστεία;

'Ο ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος ἦταν ἐκτὸς ἐπικοινωνίας. 'Ακόμα ἐξακολουθοῦσε νὰ βγάζη ὑπολείμματα συλλαβῶν.

— δυ-ναμη, μη, μη.

'Ο δικαστὴς ἀπευθύνθη ξανὰ στὸν δεύτερο μάρτυρα.

—Οἱ Δυναστεῖες στὴν ἐποχὴ τοῦ Σκαφάνδρου ἦταν τρεῖς. 'Η Κίτρινη Δυναστεία πῶς ἀντέδρασε;

—'Ο "Αγνωστος δὲν μίλησε γιὰ ἄλλη δυναστεία. Μίλησε μόνο γιὰ τὴν Τρίτη Δύναμη. Πρόλαβε πρὶν περάση στὴν Κατάψυξη νὰ δῆ τὴ δημιουργία της.

Ὁ δικαστὴς κοίταξε τοὺς ἐνόρκους ὁ ἠλεκτρονικὸς ἐγκέφαλος ἀκόμα ἔβγαζε ἀναρθρες συλλαβές, τὸ κοινὸ ἤξερε πιὰ τὴν ἀπόφαση ἀλλὰ περίμενε νὰ τὴν ἀκούση εἶπε ὁ δικαστὴς πρόκειται γιὰ ζωτικὴ ἀμέλεια καθήκοντος μὲ τὰ δεδομένα τοῦ Ἀγνώστου ὁ Κατηγορούμενος θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς δώση ἀνάλυση γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ὁδήγησαν στὸν ὄλεθρο ποὺ εἰσήγαγε τὴν Ἐποχή μας ἀφοῦ τὰ τεκμήρια ποὺ ἔχουν περάσει στὸν πολιτισμό μας δὲν ἐξηγοῦν πῶς καὶ γιατί ἡ Τρίτη Δύναμη ἔφερε τὸ τέλος στὴν Ἐποχὴ τοῦ Σκαφάνδρου νι' αὐτὸ καὶ καταδικάζεται στὴν φάση αὐτὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας σὲ ἰσόβιο μπλόκο μιὰ καὶ τὰ συμπεράσματα τὶς προεχτάσεις τὶς πιθανὲς ἐξελίξεις ἀπὸ τὴν Ὑπόθεση Νήσου στὸ φῶς τῶν ὅσων εἶπε ὁ Ἄγνωστος ἐμεῖς τὰ βγάλαμε γιατὶ ἀναφέρονται καὶ στὴ δική μας ὑπόσταση κι' ὁ φόβος εἶναι ἀκόμα στὶς ρίζες μας κι' ἡ ἀδικία κι' ἡ δύναμη κι' ἡ δίψα της.

—Πᾶρτε τον στὴν ἀποθήκη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΧΡΟΝΟΥ Δευτέρα, 13 Ἰανουαρίου 1975

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΗΛΙΟΣ

«Ἄλλες δὲ γι ἐσόμεθα, πολλῷ κάρρονες τούτων».

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πῆρε ἡ γῆ ἀκόμα μιὰ στροφή. Ἀκόμα πέντε. Ξημέρωσε γιὰ καλά. Τὰ νέφη ὅμως ἦταν ἀκόμη πυκνά. Ἔψαξε, ἔψαχνε ὁ ἥλιος γιὰ κάποια ρωγμή, νὰ κοιτάξη, κάποιο παράθυρο μέσα ἀπὸ τὰ σύννεφα, γιὰ νὰ δῆ τοὺς ἀνθρώπους σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ γωνιὰ τοῦ πλανήτη. Ἔπληττε ἔπληττε φοβερὰ χρονιάρα μέρα τόση σκοτεινιά. Ζητοῦσε διψοῦσε γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία. Χρονιάρα μέρα καὶ δὲν χρείαζε τὸ φῶς του τὸ χόρτο τοῦ κάμπου καὶ τὸ βρεμένο κλαδί. Βαρειὰ ἡ χρονιά. Πολλὴ ἡ βροχή, δυνοτὸ τὸ κρῦο.

Καὶ ἡ γῆ ἔπαιρνε στροφὲς καὶ στροφές. Τὸ πρωϊνὸ ἦταν πιὰ προχωρημένο ὅταν μοιράστηκαν ἀργὰ κι' ἐπίπονα τὰ νέφη. Μ' ἕνα ἀσημένιο χαμόγελο ὁ ἥλιος ἄρχισε τὸ πάρε - δῶσε. Πάντα οἱ σχέσεις του μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἦταν ἀγαθές. Μιὰ ἀμοιβαία ἀνάγκη διαπότιζε αὐτὲς τὶς σχέσεις μὲ πολλὴν ἁρμονία Χωρὶς τὸν ἥλιο ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ στὸν πλανήτη θὰ ἔσβηνε. Χωρὶς τοὺς ἀνθρώπους ὁ ἥλιος θὰ θέριευε, καὶ θὰ μεταμορφόνωνταν σ' ἕνα τέρας δυσανάλογης κι' ἄχρηστης δύναμης. Ἡ ἀπόσταση ἀνάμεσα τους ἦταν τόση ὅση ἐχρειάζετο γιὰ νὰ εἶναι ἡ ἐνεργειακὴ σχέση ἀμοιβαία εὐεργετική. Μ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ ὁ ἥλιος ἄπλωσε τὸ ἀσημὶ του χαμόγελο πάνω στὸ τοπίο κι' ἄρχισε νὰ καταγράφη τὶς ἀντιδράσεις του.

Πρωτοχρονιά, 1975. Αὐτὲς τὶς μέρες γιορτάζαν τὰ παιδιά. Αἰσιοδοξοῦσαν, πίστευαν, χαμογελοῦσαν στὸ Θεὸ καὶ στὴ γῆ. Εδωσε ζόλτα τὸ φῶς καὶ σταμάτησε πάνω ἀπὸ τὸ μικρὸ νησὶ κι' ἔσκυψε τρυφερὰ πάνω ἀπὸ μιὰ γωνιά. Γνώριμη γωνιά. Λίγο ἔξω ἀπ' τὸ χωριό, λίγο ψηλά, ἡ γῆ λίγο σκληρή, χωρὶς δέντρα ἢ ἀγριόχορτα. Ἦταν τὸ γήπεδο τοῦ χωριοῦ. Ἐδῶ τέτοια μέρα, τέτοια ὥρα ἦταν σωστὸ πανηγύρι. Φωνές, παιγνίδι, ζωὴ χαρά. Ποδόσφαιρο ἀπὸ τὰ γύρω χωριὰ ἀπὸ τὶς πρωϊνὲς ὡς τὶς πρῶτες βραδυνὲς ὧρες. Ἡ πλατεία γύρω γέμιζε γιορτάσιμα νέλια φωνὲς χαρᾶς, κόσμο ἀργόσχολο ἀπ' τὰ χωριὰ γύρω κι' ἀπ'τὴν γειτονικὴ πόλη.

παιχνίδι, χαίρονταν τὴν Κόσμο ποὺ χάζευε τὸ γιορτή, χαμογελοῦσαν εἰρηνικὰ κι' ἀφφρόντιστα. Ἀγαποῦσε ὁ ἥλιος αὐτὴ τὴν γωνιά. Κι' ἐπειδὴ εἶδε πολλὰ ἀπροσδόκητα πολλὰ λυπηρὰ στὸ μικρὸ νησὶ τοὺς τελευταίους μῆνες, πολλὰ σκληρὰ κι' ἀνεξήγητα, νοστάλγησε μιὰ παληὰ γνώριμη γωνιὰ ὄμορφη ζωντανή. Σταμάτησε πάνω ἀπὸ τὸ γήπεδο. Δὲν μποροῦσε νὰ εἶχε ἀστοχέψει στὸ τοπίο. Ὅμως τὸ θέαμα δὲν ἦταν το ἴδιο. Δὲν ἦταν κόσμος συναθροισμένος. Ἡ ἄδεια γῆ ἦταν φυτεμένη μ' ἀντίσκηνα. Πλαν τοῦ γυαλίζε ἡ βροχή. Στάζαν ἀσημιὲς οἱ στάλες ἀπ' τὰ σκοινιά. Ἡ γῆ ἦταν λασπωμένη. Ροῦχα βρεμένα κρέμμονταν ἀπὸ πρόχειρα σκοινιά. Κάθε τόσο βγαίναν ἀπ' τὶς τέντες ἄνθρωποι φτωχὰ ντυμένοι, μὲ ὄψη θλιμμένη καὶ περιφέρονταν. Οἱ γυναῖκες βράζαν κάποιο φαΐ φτωχικὸ σὲ μιὰ αὐτοσχέδια φωτιά. Οἱ ἄντρες κουβεντιάζαν θλιμμένα χαμηλόφωνα. Τὰ παιδιὰ παῖζαν μέσα στὶς λάσπες. Ρίχναν πέτρες στὶς μικρὲς λίμνες ποὺ ἔκανε ἡ βροχή. Κρατοῦσαν μικρὰ τενεκεδάκια, τὰ γέμιζαν καὶ τ' ἄδειαζαν μὲ λάσπη καὶ νερό. Ἔξω ἀπὸ μιὰ τέντα ἕνα μικρὸ κλωνὶ ἀγριελιᾶς φυτεμένο σ' ἕνα τρύπιο τενεκεδάκι ἀνέμιζε προκλητικὰ μιὰ ρόζ κορδέλλα ποὺ τοὖχαν φορτώσει τὰ παιδιά. Θύμιζε κάπως ἄθριστα, θύμιζε ὅμως Χριστούγεννα. Μιὰ γυναίκα στὸ ἄνοιγμα μιᾶς τέντας σκούπιζε τὰ κουτάλια καὶ τὰ πηρούνια της. Εἶχαν γεμίσει λασπόνερο. Ἕνα κοριτσάκι κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά του ἕνα βρέφος πέντε μηνῶν μπροστὰ σ' ἕνα ἀντίσκηνο καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸ κάνη νὰ σταματήση τὸ γερὸ του κλάμα. Ἔσπαζε τὸ κλᾶμα τὴ σιωπή. Κι' ἡ σιωπὴ ἦταν μεγάλη. Βαθειὰ κι' ἀδιάκοπη.

Ὅσο κόντευε τοῦτο τὸ κομμάτι τῆς γῆς στὸν ἥλιο τόσο πλήθυνε, τόσο φανερόνωνταν ἡ σιωπή. Ὅσο χρύσωνε τὸ χαμόγελο τοῦ ἥλιου, ὅσο μέριαζαν τὰ σύννερα, τόσο οἱ ἄνθρωποι προβάλλανε ἀπ' τὶς τέντες, ἀργὰ, σιωπηλά. Χωρὶς καλημέρα, χωρὶς εὐχές.

Καὶ σήμερα ἦταν Πρωτοχρονιά. Ὁ ἥλιος ἀνάπνευσε πίκρα. Ἤθελε νὰ προσπεράση. Κατάλαβε. Εἶδε κι' ἄλλα στὸ μικρὸ νησὶ τοὺς μῆνες ποὺ πέρασαν. Πολλά, λυπηρά. Θυμόταν τὸ φανταχτερό, τὸ χαρούμενο γήπεδο τῶν περασμένων χρόνων. Τὸ ξανάβλεπε τώρα γεμάτο προσφυγιά. Κι' ἤθελε νὰ δακρύση. Ὁ ἥλιος πῆρε νὰ δακρύση.

Ὅμως ἡ γῆ πῆρε ἀκόμα μερικὲς στροφές. Κι' ὁ ἥλιος τρύπωσε πίσω ἀπὸ 'να ἀντίσκηνο. Στὴ γωνιά, ἀναποδογυρισμένο στὸ χῶμα ἕνα πλαστικὸ δοχεῖο. Κι' ἕνα κοριτσάκι ἀπὸ πάνω του νὰ κλαίη καὶ νὰ φωνάζη.

—Ποῦναι οἱ φακές μου; Ποιὸς μοῦ τὶς ἔπιασε. Θὰ θυμώση ἡ δασκάλα. Ποῦ εἶν' οἱ φακές μου;

Οἱ φωνὲς ξαφνικὰ σταμάτησαν. Γονάτισε τὸ κοριτσάκι καὶ ἔσκυψε πάνω ἀπ' τὴ γῆ. Περιμάζεψε ἕνα κομμάτι παμπάκι μουσκεμμένο ἀπ' τὴ βροχή. Γάνω του σκόρπιες μερικὲς φακὲς εἶχαν γίνει καταπράσινες.

—Μάνα οἱ φακὲς μου βλαστῆσαν. Πετάξαν. ρίζες Μάνα.... Τρέξιμο, φωνὴ χαρά. Πετάξαν ρίζες. Στὴ λάσπη καὶ στὸν ἄνεμο, στὴ βροχή, στὸν παγετῶνα. Πετάξαν ρίζες. Σώθηκε ὁ βαθμὸς γιὰ τὴν «Σπουδὴ τοῦ περιβάλλοντος».

Ἀνάσερνε.

—Μάνα πετάξαν ρίζες.

Τὸ δάκρυ τοῦ ἥλιου δὲν κύλησε. Ἡ μικρὴ ἔτρεξε μ' ὁρμὴ καὶ κέφι σὲ μιὰ ὁμάδα παιδιῶν ποὺ τραγουδοῦσαν πιασμένα χεριὲς μπροστὰ στ' ἀντίσκηνα.

Ποῦ εἶναι ἡ Μαργαρίτα
τρα — λα — λὰ —
τρα — λα — λά.—
Εἶναι στὰ φρούρια της τραλαλά — τραλαλά —
Ἡ ζωὴ ἔσπασε τὴ σιωπή.

Τὸ γέλιο τοῦ ἥλιου τώρα ἦταν ὁλόχρυσο, πάνω ἀπ' τὶς τέντες πάνω ἀπὸ τὰ σκοινιά, πάνω ἀπ' τὰ παιδιά.

Ὁ πρῶτος ἥλιος ἀγαποῦσε τὸ μικρὸ καὶ πιὸ πολὺ παρὰ ποτέ.

Ὁ πρῶτος ἥλιος γελοῦσε. Γελοῦσε καὶ τραγούδαγε κάτι λόγια ὄμορφα, πάντα ὄμορφα πάντα ἀληθινά:

Καὶ νὰ ἡ γενιὰ ἡ αὐριανή,
δειλὸ ξεπεταρούδι,
χορεύει ἀναθαρρεύοντας καὶ
τέτοιο λέει τραγούδι:
—Φιλῶ τὸ χέρι σου, παππού,
τὸ χέρι σου, πατέρα,
μὰ ἐμεῖς καλύτεροι ἀπὸ σᾶς
θὰ γίνωμε μιὰ μέρα.

Ὅτι γενναῖο κι' ὅτι ἱερὸ
στὸ νοῦ μας σᾶς ὑψώνει.
θ' ἀστράφτη ἐμπρὸς στὰ μάτια μας
καὶ θὰ μᾶς τὰ θαμπώνη.
Κι' ὅτι μικρὸ καὶ ταπεινὸ
ἡ στὴν ψυχὴ ἢ στὴ σκέψι
κακοὶ καὶ δίσεχτοι καιροὶ
σᾶς ἔχουν δασκαλέψει
ἀτὰ θαμπωμένα μάτια μας
θὰ χάνεται, θὰ σβήνη,
καὶ δάσκαλός μας κι' ὁδηγὸς
ἡ νίκη σας θὰ γίνη.

I. Πολέμη: «Τρεῖς Γενεαί».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ.

Η ΚΥΠΡΟΣ ΣΗΜΕΡΑ Δευτέρα, 27 Ἰανουαρίου 1975.

ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΧΟΤΟΜΗΣΗΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Εἶν' ἕνας λαὸς μικρός. Ἀδύναμος. Πέρασε πολλὲς ἱστορικὲς κρίσεις. Γνώρισε πολλοὺς κατακτητές. Δὲν τοὺς ἀντέταξε τὴν βία, ἦταν ἀδύναμος. Τοὺς ἀντέταξε τὴν ψυχικὴ ἀντίσταση. Δὲν ἐπέβαλλε τὰ ἤθη του, τὰ ἔθιμα, τὴν θρησκεία, τὶς παραδόσεις του. Δὲν πρόταξε τὰ ὅπλα σὲ Πέρσες, Φοίνικες, Ἐνετούς, Τούρκους. Εἶναι μιὰ σταλιὰ γῆς ριγμένη στὴ θάλασσα. Ξέσκεπη στοὺς ἀνέμους καὶ στὶς καταιγίδες τῶν πολιτικῶν καιρῶν. Ἀπροφύλακτη μπροστὰ στὴ βουλιμία τῶν μεγάλων καὶ τῶν στρατηγικῶν συμφερόντων τους. Τραγικὸ ἔρμαιο τῆς μοίρας ποὺ θέλει πάντα νικητὲς τοὺς δυνατούς.

Ὅμως κάποτε σὲ κάποιο σημεῖο τῆς πιὸ πρόσφατης ἱστορίας του, αὐτὸς ὁ λαὸς τῆς Κύπρου μάζεψε τὴν ψυχή του πέτρα στὶς χοῦφτες του καὶ τὴν πέταξε κατάμουτρα στὴν Ἀγγλικὴ κυριαρχία. Ἦταν μιὰ πράξη ἀπότολμη, ριψοκίνδυνη. Μιὰ πράξη ποὺφερε μιὰ ἀτέλειωτη ἀλυσίδα δεινῶν στὸν μικρὸ τόπο. Τὸν ὑπονομεύουν καὶ τὸν ὑποσκάπτουν πρὸ πάντων ἡ ἀμείωτη μνησικακία τῆς Βρεττανικῆς ἡγεσίας. Μιὰ μνησικακία ποὺ διαιωνίζεται σὰν σκυτάλη ἀπὸ Κυβέρνηση σὲ κυβέρνηση, συντηρητική, ἐργατική. Μιὰ μνησικακία ἡ ὁποία ἀφοῦ ὑποκίνησε τὸν Τουρκικὸ παράγοντα γιὰ νὰ βάλη τέλος στὸν ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ, χρησιμοποίησε τὸν ἴδιο παράγοντα γιὰ νὰ ὁλοκληρώση τὴν τραγωδία τῆς Κύπρου μὲ μιὰ λύση ἀτὸ Κυπριακὸ καταστρεπτική: τὴν διχοτόμηση.

Ἰρλανδία, Πακιστάν, Παλαιστίνη, Κύπρος. Ὅποια χώρα ἔστρεψε τὰ ὅπλα ἐνάντια στὴν Βρεττανία, πλήρωσε τὸ τίμημα τῆς διχοτόμησης. Στὴν Κύπρο ἡ διχοτόμηση γίνεται. Ὅμως ἐμεῖς ἀρνούμαστε νὰ τὴν δεχτοῦμε. Ἐμεῖς ποὺ ζήσαμε, ποὺ θέλουμε νὰ ζήσουμε σ' αὐτὸ τὸν τόπο, τὸν θέλουμε ἀκέραιο κι' ἀδιαίρετο. Γι' αὐτὸ κι' ὅταν ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνηση πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ μεταφέρη τοὺς Τουρκοκύπριους στὸν βορρᾶ, ἐπισφραγίζοντας ἔτσι τὴν διχοτομικὴ λύση τῆς Κύπρου, ὁ Κυπριακὸς λαὸς ἀντέδρασε. Ξέσπασε μ' ὀργὴ καὶ πικρία. Ξέσπασε μὲ ἀγανάκτηση καὶ φώναξε, ἔκαψε, ἀντιστάθηκε. Τὸ ξέσπασμα του ἐπισφραγίσθηκε εἰρωνικὰ καὶ τραγικὰ μὲ μιὰ ἀξιοπρεπῆ, σεμνὴ κηδεία ἑνὸς παιδιοῦ ποὺ, ξερριζωμένο ἀπὸ τὸν τόπο του, τὸ σπίτι του, ἔγινε φορέας τοῦ λαϊκοῦ ξεσπάσματος. Κι' ἡ ἀντίσταση κόπασε. Κι' ἀρχίσαν οἱ ψίθυροι κι' οἱ δηλώσεις:

—Ἡ Κυβέρνηση ἤξερε τὴν Βρεττανικὴ ἀπόφαση καὶ δὲν ἐνημέρωσε τὸν λαό!

—Ἡ Κυβέρνηση ἔχει ἤδη δεχτῆ τὴν διχοτόμηση! Εἶναι ζήτημα χρόνου γιὰ νὰ τὸ συνειδητοποιήση καὶ νὰ τὸ δεχτῆ ὁ λαός!

—Ὁ Κληρίδης ὑπέγραψε τὴν διχοτόμηση στὴ Γενεύη!

—Ὁ Μακάριος ἦταν ἐνήμερος γιὰ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ Κληρίδη στὴ Γενεύη!

—Ἂν ὁ Μακάριος τολμήση νὰ πάη στὴν Ρωσσία γιὰ νὰ προσπαθήση ν' ἀποτρέψη τὴν διχοτόμηση, ἡ Ἀμερικὴ θὰ κάψη τὸ νησὶ ὁλόκληρο!

—Ἂν δὲ δεχτοῦμε τὴν διχοτόμηση, ἡ Τουρκία θὰ κτυπήση στὸ Αἰγαῖο καὶ θὰ καταλάβη τὴν Κύπρο ὁλόκληρη!

—Ἡ Ρωσσία δὲν ἔχει καμμιὰ πρόθεση νὰ βοηθήση ἐνεργὰ στὸ νὰ ἀπατραπῆ ἡ διχοτόμηση! Ἄλλωστε ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν Ἀμερικὴ ἐπέβαλαν τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ Μακαρίου γιὰ νὰ ὑπογράψη τὴν λύση τῆς διχοτομήσεως!

—Ἂν δὲν δεχτῆ ὁ Κυπριακὸς λαὸς τὴν διχοτόμηση, θὰ γίνη προεκλογικὸ θέμα καὶ θὰ ἐπιβληθῆ ἡ διχοτόμηση—διπλὴ ἕνωση!

Αὐτὰ ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ λέγονται πότε μὲ τόνο ἐμπιστευτικό, δίκην ἀσφαροῦ μυστικοῦ, καὶ πότε μὲ ὕφος καὶ καρδίαν ἀνάλαφρην, σὰ νὰ πρόκειται γιὰ τὰ φυσικώτερα πράγματα τοῦ κόσμου. Καὶ πότε βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας, μὲ ἔρεισμα, χωρὶς ἔρεισμα, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν πολιτικὲς σκοπιμότητες, ἢ κάποτε γιὰ νὰ διαφωτίσουν τὸν λαό.

Δὲν ἐξετάζουμε τὸ ἀντίκρυσμα τῶν ψιθύρων, τῶν δηλώσεων, τῶν δημοσιευμάτων. Δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει νὰ τὰ ἐξετάσουμε. Δὲν ἔχουμε τὸ χαρτιά. Γιατὶ ἐδῶ ποὖρθε τὸ Κυπριακό, δὲν ἔχουν πιὰ τώρα εὐθύνη ἢ δύναμη οἱ ἡγέτες τοῦ λαοῦ. Τώρα ἡ δύναμη κι' ἡ εὐθύνη κι' ἡ ἀπόφαση ἀνήκει στοὺς ἄλλους, ἀνήκει στοὺς δυνατούς. Αὐτοὶ θ' ἀποφασίσουν τὴν ἐφαρμογὴ τῆς διχοτομήσεως ποὺ ἐκκόλαψε κι' ὁλοκλήρωσε ἡ Βρεττανία. Ὑπουλα, δόλια, διπλοπρόσωπα. Παρασύροντας λαὸ καὶ ἡγεσία. Ἀπὸ τὴ μιὰ ἔκανε τόπο κι' εὐλογοῦσε τὴν Τουρκικὴ εἰσβολὴ κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη πρόσφερε κάλυψη καὶ ἀσφάλεια στὸν ἐκτοπισθέντα Πρόεδρο τῆς Κύπρου. Ἀπὸ τὴ μιὰ προάγγελλε, πρὶν ἀκόμα πραγματοποιηθῆ, τὴν κατάληψη τῆς Κερήνειας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη φιλοξενοῦσε στὶς βάσεις της τὸν ξερριζωμένον Ἑλληνισμό.

Τώρα ἡ ὀργὴ τοῦ λαοῦ κόπασε. Τώρα κι' ἡ πρώτη ὀργὴ τῶν Βρεττανῶν πολιτῶν στὴν Κύπρο γι' αὐτὴ τὴν τελευταία ἀνόσια ἐνέργεια τῶν Βρεττανικῶν Ἀρχῶν, κι' αὐτὴ κόπασε. Τώρα ὀργιάζουν οἱ διπλωματικὲς διαβουλεύσεις. Τώρα ἀναμένονται οἱ ἐξελίξεις ποὺ θὰ ὁδηγήσουν στὴν οὐσία πιὰ τοῦ πράγματος, κι' ὁ λαός, κι' ἡ θέληση του, κι' ἡ ὀργή του εἶναι ποικίλματα στὸ περιθώριο τῶν γεγονότων.

ΟΜΩΣ: Ἡ διχοτόμηση τῆς Κύπρου ἀποτελεῖ ἕνα ἔγκλημα. Ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐγκλήματα τοῦ Βρεττανικοῦ καὶ τοῦ Δυτικοῦ Κυνισμοῦ. Τὸ ἔγκλημα αὐτὸ θὰ διαπραχθῆ σὲ βάρος χιλιάδων ἀνθρώπων. Θὰ κοποῦν τὰ νήματα χιλιάδων ἀνθρώπων μὲ τὴ γῆ τους μὲ τὴν ἱστορία τους, μὲ τὸν τόπο τους.

Ἄλλοι θὰ ξερριζωθοῦν γιὰ καλὰ ἀπ' αὐτὸ τὸν τόπο. Ἄλλοι θὰ μείνουν μὲ τὴν ὀργὴ καὶ τὴν πίκρα γιὰ νὰ θρέφουν γενηὲς μὲ τὸ μῖσος, μὲ τὸ αἴσθημα τῆς ἀδικίας, μὲ τὴν ἀσίγαστη, τὴν ἄσβεστη ἀπόφαση νὰ ξαναπιάσουν αὐτὰ ποὺ χάσανε, νὰ ξανακερδίσουν τὰ χώματα, τὶς πόλεις, τὰ χωριά τους.

Αὐτὸ τὸ ἔγκλημα, ποὺ τόσο τέλεια σχεδιάστηκε καὶ πάει γιὰ τὴν ἐφαρμογή του, δὲν θὰ μείνη ἀτιμώρητο μέσα στὸν χρόνο. Ὁ Κυπριακὸς λαὸς εἶναι πολὺ ἀδύναμος γιὰ νὰ τὸ ἀντιμετωπίση. Ἡ τιμωρία ἀνήκει στοὺς κύκλους τῶν καιρῶν. Εἶναι πολλὰ τὰ τέτοια ἐγκλήματα τῶν Μεγάλων. Εἶναι πολλὰ τὰ τέτοια ἐγκλήματα τῆς Βρεττανίας.

Ὁ ἕνας κύκλος βίας πάντα φέρει τὸν ἐπόμενο. Καὶ στὴν Κύπρο ἡ βία ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἐγκληματικὴ διχοτόμηση εἶναι βία ὠμή, πυκνή, ἀπεχθής, κυνική, ἀπροκάλυπτη. Βία Γολιὰθ πρὸς Δαυΐδ. Σὲ κάποιον κύκλο αὐτοὶ ποὺ ἐγκληματοῦν κατὰ τῆς Κύπρου θὰ πληρώσουν. Ἡ μέρα τῆς τιμωρίας δὲν ἔχει ἀκόμα σβυστῆ ἀπὸ τὸν κώδικα τῶν ἀνθρώπινων πεπρωμένων.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΘΕΣ—ΣΗΜΕΡΑ

Δευτέρα, 20 Ἰανουαρίου 1975.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΚΥΘΡΑΙΩΤΗ: «ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΗ ΓΗ»

Τὴν ἄνοιξη τοῦ περασμένου χρόνου, λίγες μόνο βδομάδες πρὶν ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ τραγωδία, ὁ συγγραφέας ἔδωσε στὸ κοινὸ τὰ διηγήματα τῆς ἔκδοσης αὐτῆς ἀὰν ἕνα πικρὸ προάγγελο θἄλεγε κανένας, γιὰ τὴ συμφορὰ ποὺ ἔζωνε τὸ νησί.

Τὸ βιβλίο ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ μέρη. Τὸ πρῶτο περιέχει ἕξη ἱστορικὰ διηγήματα «ἀπὸ τοὺς Κυπριακοὺς ἀγῶνες» καὶ τὸ δεύτερο μέρος ὁλόκληρο εἶναι ἕνα «Χρονικὸ τοῦ 1821».

«Ὁ Καλόγηρος τοῦ Ἅη Λιᾶ», ἡ «Φωτιὰ στὸ Σεράϊ», «Ὁ Ἀρχάγγελος ἀντιφώνησε» εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ διηγήματα. Ἄλλα εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν Φραγκοκρατία, ἄλλα ἀπὸ τὴν Τουρκοκρατία. Γενικὸ ὅμως χαρακτηριστικὸ τῶν διηγημάτων εἶναι ἡ διάθεση τῆς ἀντίστασης, ὁ ἀέρας τῆς ἐπανάστασης ἐνάντια στὸν ξένο ζυγό, ἡ ἀπόφαση γιὰ ἐλεύθερη ζωὴ καὶ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐθνικῆς ἀξιοπρέπειας.

Κι' ἐκεῖ ποὺ τὰ διηγήματα αὐτὰ θ' ἀποτελοῦσαν μιὰ πικρὴ γενναία ἀναδρομὴ σ' ἕνα μακρυνὸ παρελθόν, σ' ἄλλους καιροὺς εἰρηνικούς γιὰ τὴν Κύπρο, ἔχουν ξαφνικὰ μεταβληθῆ μὲ τὴν Τουρκικὴ εἰσβολὴ σὲ ἐπίκαιρες σελίδες πικρῆς πραγματικότητας μέσα στὴν καρδιὰ τῆς τεχνολογικῆς ἐποχῆς.

Ἡ δομὴ τῶν διηγημάτων εἶναι στέρεη καὶ συνεπής, ἡ γλῶσσα δημοτική, μὲ πτυχὲς ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ ὁμιλούμενη. Ἡ ἔκφραση εἶναι ζωντανὴ καὶ πλαστική.

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑ: ΨΗΦΙΔΕΣ «ΤΗΣ ΓΛΥΚΕΙΑΣ ΧΩΡΑΣ ΚΥΠΡΟΥ»

Ἄλλη μιὰ ἔκδοση γιὰ τὴν Κύπρο κυκλοφόρησε λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ εἰσβολή. Οἱ «Ψηφῖδες» τῆς γνωστῆς Ἑλλαδίτισσας λογοτέχνιδας Χρυσάνθης Ζιτσαία, κυκλοφόρησε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1974.

Οἱ «Ψηφῖδες» εἶναι ἕνα γλυκὸ ὀνειροπόλημα τῆς Κύπρου ποὺ ἦταν. Μιὰ μουσικὴ μνήμη γεμάτη λυρισμὸ καὶ τρυφεράδα γιὰ τὴν ἀέρινη, τὴ μακαρία γῆ μὲ τὶς νοσταλγικὲς ὁμορφες στιγμὲς της, μ' ἕνα πολιτισμὸ κι' ἕνα λαὸ αἰώνων:

«Καμάρες καμαρόφρυδες. (Σφραγίδα
Περήφανη τοῦ τόπου ἀπ' τὰ (παλιά.
Ξένε, σὲ περιμένει στὴν ἀ- (ψίδα,
Ὀρθὴ νὰ σὲ καπνίσει ἡ κο- πελλιά».

Τὰ καλοδουλεμένα κι' ἐμπνευσμένα αὐτὰ τετράστιχα πιάνουν πολλὲς πτυχὲς τῆς Κύπρου. Ἱστορικές, λαογραφικές, τοπογραφικές, ἐθνικές. Ὅσο ὅμως εὐχάριστο κι' ἀνάλαφρο κι' ἂν εἶναι τὸ περιεχόμενο σὲ μεγάλο βαθμό, δὲν μποροῦν νὰ λείψουν κι' οἱ πικρὲς ὑπομνήσεις. Τὰ νήματα ποὺ μᾶς μπλέξαν τὴν πορεία καὶ σ' αὐτὴ τὴν μεγάλη κρίση τῆς Κύπρου ποὺ τώρα ζοῦμε.

«Ποιά μοῖρα σὲ σημάδεψε
κι' ὅλο σὲ κατατρέχει—
Κρίνο τοῦ Εὐαγγελισμοῦ... (καὶ ποιά
Καρδιὰ τὸ ἀντέχει
Νὰ μελανιάζουνε τὸ φῶς (πατήματα
ἀπ' τοὺς ξένους
Κι' ἀγχόνες ἀπ' τοὺς βάρ- (βαρους
κι' ἀπ' τοὺς πολιτισμέ- (νους!»

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΚΑΡΝΕΡΑ: «ΝΕΡΑ ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ»

Ἡ συλλογὴ τοῦ διαλεκτικοῦ ποιητῆ Κυριάκου Καρνέρα προλογίζεται ἀπὸ τὸν Κώστα Γραικό, μὲ πολλὴ διείσδυση, κατανόηση κι' ἀναλυτικότητα, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ 32 περίπου σελίδες ποιημάτων.

Τὰ ποιήματα τοῦ Καρνέρα διακρίνονται ἀπὸ μιὰ διάθεση στοχαστική, κριτικὴ κι' ἀνυπόταχτη ταυτόχρονα.

«Ἄτιμε, ψεύτη κόσμε
τζὶ' ἐσοῦ τὰ φταίεις οὔλα
ξηχάννεις πὼς γυρίζει ἀλό- (πως ὁ τροχός
τζὶ' ἐν νὰ γινεῖ μιὰ μέρα
νοικοτζυρὰ τζὶ' ἡ δούλα
νάσ' ὁ βορκὰς ἀγνάγκιον
τζὶ' ὄνομαν ὁ φτωχός».

Τὰ θέματα εἶναι στὸ μεγαλύτερο μέρος παρμένα ἀπὸ καταστάσεις κοινωνικῆς ἀδικίας κι' ἀνισότητας ποὺ προβληματίζουν βαθειὰ κι' ἀποκλειστικὰ σχεδὸν τὸν συγγραφέα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Κυκλοφορεῖ τὸ τεῦχος ἀρ. 36 τοῦ «Κυπριακοῦ Λόγου», μ' ἐπίκαιρην γενικώτερην ὕλην. Ἀναφέρουμε μέρος τῶν περιεχομένων: Πέτρου Στυλιανοῦ «Τέσσερα ἱστορικὰ ἔγγραφα — ὑπομνήματα τῆς Π. Ε. Ἐγκλωβισμένων πρὸς ἐν Κύπρῳ πρέσβεις (ἔρευνα). Νίτσας Χρισταγγέλου «14 Αὐγούστου 1974, Κυθρέα (ποιήματα), Γ. Λυσιώτη «Στοιχεῖα ὑπαρξιακῆς Φιλοσοφίας στὴν ποίηση τοῦ Ὁμὰρ Καγιὰμ» (μελέτη).

«Λαογραφικὴ Κύπρος»: Κυκλοφόρησαν τὸ τεῦχος 10 (Γενάρης — Ἀπρίλης 1974) καὶ τὰ τεύχη 4—12 (Μάης—Δεκέμβρης, 1974). Ποικίλο τὸ λαογραφικὸ περιεχόμενο καὶ στὶς δυὸ ἐκδόσεις παρουσιάζει ἐνδιαφέρον μόνιμο γι' αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ ξέρουν τὸν τόπο τους.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ περιεχόμενα τοῦ 10ου τεύχους: «Τραγούδια τῆς ἀγάπης» ἀπὸ τὸ Ριζοκάρπασον: α) Δίστιχα, β) Τετράστιχα, γ) Ἡ Ἑβραιοπούλα, τοῦ Χρίστου Ν. Ταουσιάνη. «Λαϊκὰ ἀνέκδοτα κλεφτῶν» τοῦ Γλαύκου Π. Βιολάρη, καὶ «Ἡ Λαογραφικὴ Κύπρος» τοῦ Κυριάκου Χαραλαμπίδη.

Ἀπὸ τὰ τεύχη 11—12 τῶν ὁποίων καὶ τὸ κάλυμμα εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ κάθοδο στὴν Κύπρο ἀναφέρουμε: «Ἡ ἐπίδραση τῶν εὐχῶν» τοῦ Σάββα Κ. Ξυστούρη, «Παραδόσεις διὰ τὴν Παναγίαν τοῦ Κύκκου» τοῦ Γεωργίου Χ. Παπαχαραλάμπους, «Ἀποστάξεις» τοῦ Χρύσανθου Στ. Κυπριανοῦ, «Δημώδη ἄσματα Ριζοκαρπάσου» τοῦ Χρίστου Ν. Ταουσιάνη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Παροράματα: Στὸ ἄρθρο τῆς περασμένης Δευτέρας, ὁ ὑπότιτλος:

«Ἄμμες δὲ γ' ἐσόμεθα
πολλῷ κάρρονες τούτων».

ΤΟΥ ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΟΥ

Δευτέρα, 3 Φεβρουαρίου 1975.

Βρέθηκα σὲ σκοτεινὸ τόπο

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὑπάρχουν πνεύμονες στὴ γῆ μας ποὺ σπαράζουν χωρὶς ὀξυγόνο. Ὑπάρχουν τόποι στὴ γῆ μας ποὺ ὁ ἥλιος τοῦ χειμῶνα δὲν θλογάει τὴ βροχὴ καὶ τὰ σπίτια δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ σταματήσουν τοὺς ἀνέμους. Κι' ἡ σοδειὰ ἔχει χάσει τὸ εἴδωλό της κι' ἡ δουλειὰ τὴν αἴγλη της.

Ὁ φόβος, ἡ ἀγωνία, τὸ ἄγχος, ἡ ἀβεβαιότης, ὁ κατ' οἶκον περιορισμός ἡ πεῖνα, τὸ κρῦο χωρὶς φάρμακα καὶ ἰατρούς, οἱ πιέσεις, οἱ καταστροφὲς καὶ ὅλα τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα οἱ εἰσβολεῖς καὶ ὁ ἐγκλωβισμὸς ἐπέφερον, συνθέτουν μίαν κατάστασιν καὶ συνθήκας ἄκρως σοβαρὰς, δραματικὰς, ἐπικινδύνους διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐπιβίωσιν τῶν Ἑλληνοκυπρίων ἐγκλωβισμένων. (Ἀπὸ Ὑπόμνημα τῶν συγγενῶν τῶν ἐγκλωβισμένων τῆς Καρπασίας).

Ὑπάρχουν στὴν Βόρεια Κύπρο, Ἕλληνες ποὺ δὲν μεταφυτεύτηκαν, Ἕλληνες ποὺ δὲν μεταφύτεψαν τὶς ἀνάσες τῶν παιδιῶν τους στὸν ἀκαρδο ἀλλὰ ἐλεύθερο βορηᾶ τῆς προσφυγιᾶς. Καὶ μείνανε σκλαβωμένοι, περιστοιχισμένοι ἀπὸ τὸ Τουρκικὸ στράτευμα μὲ τὶς μέρες τους φορτωμένες πίκρα καὶ πόνο καὶ δεινά. Ἀποκομμένοι, καθηλωμένοι στὰ χωριά, στὰ σπίτια τους, ἔχουν σὰν μόνο παράθυρο στὴ ζωὴ καὶ στὴν ἐλευθερία τὰ μηνύματα καὶ τὴν παρουσία τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Μ' αὐτὸ τὸν σύνδεσμο στέλλουν στὴν ἐλεύθερη Κύπρο τὰ λόγια τῆς ἀπελπισίας, τὶς στιγμὲς τῆς ἀναμονῆς, τοὺς αἰῶνες τῆς δυστυχίας ποὺ τοὺς ἔχει ἐπιβάλει ἡ Τουρκικὴ κατοχή.

—Τὰ τρόφιμα παρελήφθησαν. Ὁ πατέρας πέθανε.

—Τὰ παιδιὰ εἶναι καλά. Θέλουμε νὰ φύγουμε.

—Τὰ φάρμακα σώθηκαν. Ἡ μητέρα δὲν κοιμᾶται πιὰ τὶς νύχτες.

Οἱ ἐγκλωβισμένοι ξαγρυπνοῦν. Ὁ ἐφιάλτης γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι οὔτε ἀπειλή, οὔτε μνήμη. Εἶναι καθημερινὴ πραγματικότητα. Ἡ γῆ τους πατιέται ἀπὸ τὸ τουρκικὸ στράτευμα. Ἡ ζωή τους εἶναι μιὰ παρένθεση σιωπῆς. Μιὰ παρένθεση σκότους. Αὐτὴ τὴν σιωπὴ τὴν σπάζουν κάθε τόσο μὲ τὴν κραυγὴ τῆς διαμαρτυρίας οἱ συγγενεῖς των. Τὴν σπάζουν μὲ τὴν αἴτηση τους γιὰ ἄμεση βοήθεια, ἄμεση ἀνακούφιση στὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουν καθημερινά, τυκνά. Ἡ ἀπάντηση ποὺ παίρνουν ὅμως καθορίζεται πάντα ἀπὸ ἕνα καὶ μόνο παράγοντα: τὴν πολιτικὴ σκοπιμότητα, ἀνθρωπιστική, πολιτική. Ἔτσι γιὰ νὰ μὴ χειροτερέψη ἡ μεταχείριση τους ἀπὸ τὸν κατακτητή, τὰ προβλήματά τους κρατιοῦνται ὑποταγμένα. Καὶ ἡ ὁριστικὴ λύση τοῦ δράματος ἐξαρτᾶται πάντα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ λύση ποὺ τελικὰ θὰ ἐπιβληθῆ στὸ Κυπριακὸ πρόβλημα. Καὶ τὸ πιὸ ἐξοργιστικὸ ἀπ' ὅλα: Ἡ Βρεττανία, γιὰ λόγους «ἀνθρωπιστικούς», φυγάδεψε τοὺς Τουρκοκύπριους ποὺ κατέφυγαν στὶς βάσεις της. Δὲν σκέφτεται ὅμως μὲ κανένα αἴσθημα ἀνθρωπισμοῦ τὶς χιλιάδες τῶν Ἑλλήνων προσφύγων, τὶς χιλιάδες τῶν ἐγκλωβισμένων Ἑλλήνων. Οἱ διαμαρτυρίες γι' αὐτὴ τὴν ἐνέργεια τῶν Βρεττανῶν ὑπῆρξαν ἔντονες, καυστικές. Γι' αὐτὸ κι' ἄλλα λόγια γύρω ἀπὸ τὸ θέμα διέξοδο ἀποτελοῦν κι' ὄχι ἐνέργεια. Ὅμως στὴν εἰδικὴ περίπτωση τῶν ἐγκλωβισμένων δὲν μπορεῖ νὰ μὴν γίνεται μιὰ ἀναδρομὴ, ἕνας παραλληλισμός, μιὰ ἀναφορὰ σ' ἕνα μακρυνὸ παρελθόν. Ἕνα παρελθὸν ποὺ ἀνήκει στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα, ὅταν ἡ τεχνολογία κι' ἡ ἐθνικὴ συνείδηση γνώριζαν τὶς πρῶτες ἐξάρσεις τους. Ὅταν οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν μὲ ψυχὴ γιὰ νὰ ξεδιώξουν τὸν Τοῦρκο κατακτητή. Ὅταν γράφονταν οἱ φλογερὲς σελίδες τῆς ἐθνεγερσίας. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς σελίδες πέρασε σὲ λίγες εὐστοχες, πικρές, μεστὲς γραμμὲς τοῦ Σολωμοῦ:

—Εὑρέθηκα σὲ σκοτεινὸ τόπο καὶ βροντερό, ποὺ ἐπικρατοῦσε σὰν κλωνὶ στάρι στὸ μύλο ποὺ ἀλέθει ὀγλήγορα, ὡσὰν τὸ χόχλο στὸ νερὸ ποὺ ἀναβράζει' ἐτότες ἐκατάλαβα πὼς ἐκεῖνο ἦτανε τὸ Μεσολόγγι ἀλλὰ δὲν ἔβλεπα μήτε τὸ κάστρο, μήτε τὸ στρατόπεδο, μήτε τὴ λίμνη, μήτε τὴ θάλασσα μήτε τὴ γῆ ποὺ ἐπάτουνα, μήτε τὸν οὐρανό. Ἐκατασκέπαζε τὰ πάντα μαυρίλα καὶ πίσσα, γιομάτη λάμψη, βροντὴ κι' ἀστροπελέκι». (Οἱ ἐλεύθεροι πολιορκημένοι, σχεδίασμα α).

Σήμερα ποὺ ἡ ἐθνικὴ συνείδηση σὲ πολλοὺς κύκλους θεωρεῖται ξεπερασμένη ἀπὸ τὸ πανανθρώπινο ὑποκατάστατο κι' ἡ τεχνολογία φτάνει στὸ ἀπόγειο τῆς διαστημικῆς κατάκτησης, οἱ ἴδιοι στίχοι μεταφέρονται μὲ μιὰ τραγικὴ ἀναλογία στὴν Κύπρο, σ' ὅλες τὶς φάσεις τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς, ἀλλὰ καὶ στὴν εἰδικὴ φάση τοῦ δραματικὰ ἐγκλωβισμένου πληθυσμοῦ μας. Παραλλαγὴ ὁ φόβος, ἡ ἀγωνία, τὸ ἄγχος, ἡ ἀβεβαιότης, ἡ πεῖνα, τὸ κρύο. Παραλλαγὴ ἡ ὑπόταξη, παραλλαγὴ ἡ ἐλπίδα κι' ἡ ἀντίσταση.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΤΕΣ-ΣΗΜΕΡΑ Δευτέρα, 10 Φεβρουαρίου 1975.

ΧΩΡΙΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ

Μὲ τοὺς βαρβάρους, χωρὶς λύση

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Οἱ ἄνθρωποι πάντα ἀποφεύγουν τὴν ἀλήθεια. Πάντα ἀναβάλλουν νὰ τὴν κοιτάξουν τίμια, ἄφοβα. Γιατὶ πάντα ξέρουν πὼς κοιτώντας τὴν ἀλήθεια πρέπει νὰ ζυγίσουν τὸν κόσμο τους. Πρέπει νὰ σταθμίσουν τὰ πιὸ μυστικά, τὰ πιὸ ἀπόκρυφα κριτήρια, τὰ μέτρα τῆς ζωῆς τους. Τῆς ἰδιαίτερης μυστικῆς τους συνείδησης. Γι' αὐτὸ κι' οἱ ἀνθρώπινες κοινωνίες πάντα κολάζουν τὴν πραγματικότητά μὲ κριτήρια τῆς ἐπιφάνειας, μὲ σταθμὰ ψεύτικα, νόθα. Ἀποφεύγουν τὴν οὐσία κι' ἑρμηνεύουν τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς μὲ ἀνόδυνες θεωρίες ποὺ ἔχουν γιὰ πυρῆνα τὴν ἐπίφαση, τὸ ἀποτέλεσμα, παρὰ τὴν οὐσία, τὸ αἴτιο.

Στὴν Κύπρο σήμερα δίνεται μιὰ μάχη Ἡρακλείων διαστάσεων. Φῶς καὶ σκοτάδι. Πολιτισμὸς καὶ βαρβαρότης. Δικαιοσύνη καὶ δύναμη. Ὁ λαὸς ποὺ ξεσπιτώθηκε ξεχειλᾶ μὲ κατάρες γιὰ τὸν κατακτητή. Οἱ μάνες ποὺ χάσαν τὰ παιδιά τους γεμίζουν κραυγὲς τοὺς δρόμους τῆς χώρας. Οἱ πολιτικοί μας κατηγοροῦν, στηλιτεύουν τὸν βάρβαρο ποὺ πειρατεύτηκέ τ' ἀγαθὰ τοῦ τόπου ποὺ ξέθιωξε, λεηλάτησε, βίασε, δολοφόνησε. Ὁ λαὸς καταριέται. Σωστὰ καὶ δίκαια. Κι' ὁ τύπος ὅλο καὶ ξεσκεπάζει τὶς πλεκτάνες τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς συνωμοσίας, ἡ ὁποία ὀργάνωσε τὴν καταστροφὴ τῆς Κύπρου. Τὸ κατηγορητήριο ἐνάντια στὶς χῶρες ποὺ ἀνέχτηκαν ἢ ποὺ ἐνθάρρυναν καὶ ὀργάνωσαν τὸ πραξικόπημα καὶ τὴν Τουρκικὴν εἰσβολή, τὸ κατηγορητήριο ἐνάντια στὴν Τουρκία ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ τρισάθλιο μέσο ποὺ χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν διάλυση τῆς Κυπριακῆς κοινωνίας εἶναι ἕνα κατηγορητήριο σωστὸ κι' εὔστοχο.

Πλάϊ ὅμως σ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες, πλάϊ στὰ ἔθνη ποὺ ἐνήργησαν γιὰ τὴν καταστροφὴ ἑνὸς λαοῦ, δὲν πρέπει νὰ φοβόμαστε νὰ τοποθετήσουμε κι' ἄλλο ἕνα παράγοντα, τὸν παράγοντα τῆς ἐσωτερικῆς ἀποσύνθεσης ποὺ χαρακτήριζε τὴν πνευματική, τὴν ἠθικὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Παρὰ τὴν ὑλικὴ μας εὐμάρεια, ὑπῆρχε στὴν Κύπρο μιὰ μορφὴ διάλυσης, μιὰ μορφὴ ἀποσύνθεσης ποὺ μόνο ἀγωνία καὶ προβληματισμὸ μποροῦσε νὰ ἐμπνεύσῃ.

Ἡ ὕλη εἶναι μιὰ ἄλλη μορφὴ τοῦ πνεύματος, τῆς οὐσίας ποὺ διακινεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ἔκφρασή του. Οἰκονομικὰ ἡ Κύπρος εὐημεροῦσε τὶς τελευταῖες πενταετίες. Ἀνθοῦσε ἡ οἰκονομία της καὶ γνώριζε ὁ τόπος μέρες κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀνόδου. Ἔλειπε ὅμως ἀπ' αὐτὴ τὴν εὐημερία, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄνθηση, τὸ ἔρεισμα. Ὄχι τὸ ὑλικὸ ἀντίκρυσμά. Τὰ οἰκονομικά μας ἀποθέματα ἦταν — καὶ ἀκόμα εἶναι — τόσα, ὅσο χρειάζεται νὰ παραμείνῃ σταθερὸ τὸ νόμισμά μας. Ἔλειπε ὅμως ἀπ' αὐτὴ τὴν κοινωνία ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ συνέπεια. Ἐπανειλημμένα ἀπ' αὐτὴ τὴ στήλη γράψαμε γιὰ τὴν πτώση τοῦ πνεύματος, γιὰ τὴν «μόλυνση τοῦ ὀξυγόνου», ποὺ προαγγέλλει τὴν ἀποσύνθεση. Γράψαμε στὸ πρόσφατο παρελθόν, στὶς 3.9.73, στὸ ἄρθρο «Ὑλικὴ Εὐμάρεια καὶ Πνευματικὴ Ἀτροφία»:

«Οἱ Κύπριοι χάνουν τὴν ἐθνικὴ ταυτότητά τους. Ἄλλοι τὸ παραδέχονται μὲ παραλλαγὲς δικαιολογίας. Ἡ Ἐκκλησία χάνει τὴν ταυτότητά της. Τὸ δικαιολογοῦν οἱ καιροὶ κι' οἱ συνθῆκες; Μήπως θὰ πρέπει νὰ δεχτοῦμε καὶ νὰ δοῦμε τὴν ἀναμόρφωση τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν ρόλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν, μὲ τὰ σύγχρονα δεδομένα τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης, ἢ μᾶλλον μὲ τὰ δεδομένα τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸν περασμένο αἰῶνα;

Κι' ὅμως παρὰ τὰ προβλήματα καὶ τὴν σύγχιση στὸν ἐθνικὸ κι' ἐκκλησιαστικὸ προσανατολισμὸ, ὑπάρχει στὸν τόπο μιὰ ὑλικὴ εὐμάρεια ποὺ ἐντυπωσιάζει τὸν ξένο, καί, ἀλοίμονο, ναρκώνει τὸν ντόπιο».

Κι' ὅφου ἐπισημάναμε στὴ συνέχεια τὴν ἀπουσία τῆς ὑγιοῦς πνευματικῆς προσφορᾶς τῆς νεολαίας, καὶ τὴν ἐπιφανειακὴ κίνηση καὶ ἀπόδοση στοὺς τομεῖς τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος, καταλήγαμε:

«Γι' αὐτὸ κι' οἱ ἀξίες ἀποτελματώνονται ἢ ἰσοπεδώνονται. Γι' αὐτὸ κι' ἡ πνευματικὴ ὑποτονία ἢ ἀτροφία. Γι' αὐτὸ κι' ἡ νάρκη τῆς ὑλικῆς εὐμάρειας».

Καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ νάρκη ὀργιάζανε βέβαια ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς σήψης: Ἡ ἀσυνέπεια, ἡ ἀπουσία τῆς ἀκεραιότητας, ἡ εὐνοιοκρατία, ἡ ἀναξιοκρατία, ὁ φατριασμός.

Σ' ἕνα τέτοιο τέλμα, στὸν κοινωνικό, ἐπαγγελματικό, πνευματικὸ τομέα, ζοῦσε ἡ Κυπριακὴ κοινωνία πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο. Τέλμα ποὺ κοίμιζε τὴ συνείδηση, ποὺ δὲν ἄφηνε τὸν ἐπερχόμενο ὄλεθρο νὰ γίνῃ ὁρατός, ἀντιληπτός. Ἡ αὐτοϊκανοποίηση, ἡ μισαλλοδοξία, οἱ προσωπικὲς ὑλικὲς κι' ἀνήθικα προωθούμενες ἐπιδιώξεις μας δὲν μᾶς ἔνωναν φυσικά. Μᾶς μοίραζαν, μᾶς δίχαζαν. Ὁ διχασμός, κατάρα τῶν Ἑλλήνων στὴν καταστροφὴ τῆς Σμύρνης, κατάρα τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὸν Δεύτερο Παγκόσμιο, στὸν ἀνταρτοπόλεμο, ζοῦσε κι' ἐκδηλώνονταν στὴν Κύπρο μὲ ἀλάθευτη δύναμη, ὀλέθρια, ἐξοντωτική. Ὁ διχασμὸς αὐτός, ἀπόρροια τοῦ σαθροῦ πνευματικοῦ, ἠθικοῦ, ἐθνικοῦ μας οἰκοδομήματος, ἐπέφερε τὸν ὄλεθρο στὴν Κύπρο στὰ δυὸ στάδια τῆς τραγωδίας: τοῦ πραξικοπήματος καὶ σὲ προέκταση τῆς εἰσβολῆς.

Ὅμως οἱ βάρβαροι δὲν ἔφεραν τὴν λύση. Ἔσπειραν τὴν πανωλεθρία καὶ δημιούργησαν προβλήματα πολὺ ὀξύτερα, πολὺ πιὸ καυτά, πολὺ πιὸ μεγάλα ἀπ' ὅ,τι μποροῦμε ν' ἀντιμετωπίσουμε μὲ τὶς δικές μας μικρὲς λειψὲς δυνάμεις.

Ὅμως καὶ σ' αὐτὸ τὸ στάδιο ποὺ ὁ τόπος μας πατιέται ἀπὸ ξένα ἐχθρικὰ στρατεύματα, καὶ ἑκατοντάδες χιλιάδες Κύπριοι ζοῦνε μακρυὰ ἀπ' τὰ σπίτια τους, σὲ συνθῆκες ἀπάνθρωπες, τὰ ἴδια συμπτώματα τῆς προπολεμικῆς σήψης, ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν, διωγκωμένα καὶ σὲ αὐξημένα ἀπὸ τὴν ἔνταση τοῦ πολέμου. Τὸ ἴδιο φαῦλο σύστημα τῆς προσωποκρατίας, τὸ ἴδιο φαῦλο σύστημα τῆς αὐλοκολακείας, ἡ ἴδια προώθηση τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων μέσα σ' ἕνα κλῖμα προσωπικῆς εὐνοίας ποὺ αὐξήθηκε μὲ τὸν καιροσκοπισμὸ τοῦ πολέμου, μαστίζουν τὴν κοινωνία μας κι' ἄλλα προβλήματα. Ἡ διαίρεση τοῦ πληθυσμοῦ σὲ πρόσφυγες, μὴ πρόσφυγες, κι' ἡ ἀντιπάραθεση δυὸ πληθυσμῶν, δυὸ διαφορετικῶν κοινωνικο-οἰκονομικῶν ἐπιπέδων. Μὲ τὶς προκύπτουσες ἀντιθέσεις, ἀλληλο-ὑποβλέψεις, ἀλληλο-κατηγορίες. Ἡ ὁλοὲν αὐξανόμενη δυσφορία τοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ ἐνάντια στὴν ὀλιγωρία τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἀντιμετωπίσῃ ριζικὰ καὶ θετικὰ τὰ προβλήματά των.

Τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα ποὺ ἤδη ἀρχίζουν νὰ μαστίζουν τὴν ἄλλοτε εὐημεροῦσα τάξη τῶν μεσο-ἀστῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων. Ὅλα τείνουν πρὸς μιὰν κατεύθυνση, αὐτὴν τῆς ἐξάρθρωσης, τῆς διάλυσης, ἡ ὁποία καραδοκεῖ, ἕτοιμη νὰ ἐξοντώσῃ ὁλοκληρωτικὰ αὐτὴ τὴν κοινωνία. Τὸ λαμπρὸ οἰκονομικὸ μας οἰκοδόμημα ἐστηρίζετο σὲ σαθρὸ πνευματικὸ ὑπόβαθρο. Γι' αὐτὸ καὶ κατέρρευσε. Τώρα ὅ,τι ἔμεινε ἀπειλεῖται ἀπὸ παντοῦ.

Ἀπὸ τὰ συμφέροντα τοῦ ΝΑΤΟ, ἀπὸ τὰ συμφέροντα τῶν ΗΠΑ καὶ τῆς Ρωσσίας στὴν Μέση Ἀνατολή. Ἀπὸ τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ποὺ βρίσκονται στὸν τόπο, πιόνια ἕτοιμα γιὰ χρήση, ἀπὸ τὴν βουλιμία τῆς Τουρκίας.

Κι' ἀκόμη ἀπειλεῖται ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ ἐξάρθρωση ποὺ ἀκόμα μαστίζει τὴν κοινωνία μας. Μιὰ ἐξάρθρωση ποὺ καταλύει ἀξίες — ἀξίες δικαιοσύνης, ἀντικειμενικότητας, ἠθικοῦ ἐρείσματος, ἀνθρωπιᾶς. Αὐτὴ ἡ ἐξάρθρωση ἐπέφερε τὸ πρῶτο γκρέμισμα. Τὸ δεύτερο καὶ τελειωτικὸ θὰ εἶναι μοιραῖο κι' ἀναπόφευκτο, ἂν δὲν ὑπάρξῃ ἀναδρομή, περισυλλογή, ἀναθεώρηση. Οἱ βάρβαροι μποροῦν νὰ μὴν ἦταν λύση. Θἄπρεπε νἄναι τοὐλάχιστο ἀφορμὴ γιὰ ἀνατοποθέτηση καὶ ἀναιεράρχηση τῶν ἀξιῶν, τῶν δοκῶν τοῦ ἐσώτερου πνευματικοῦ μας οἰκοδομήματος.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΝΑ ΑΣΠΡΟ ΣΗΜΑΔΙ ΣΑΝ ΤΟ ΧΑΛΑΖΙ

Δευτέρα, 17 Φεβρουαρίου 1975.

Οἱ Τοῦρκοι φοιτητὲς στὴ Γαλλία

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Ἡ Ἕνωση τῶν Τούρκων φοιτητῶν τῆς Γαλλίας, μαζὶ μὲ ἄλλους προοδευτικοὺς μεταρρυθμιστὲς καὶ δημοκράτες, μὲ τὶς ἀνακοινώσεις της στὶς διάφορες συγκεντρώσεις της παίρνει τὸ μέρος τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς περιοχῆς καὶ ζητεῖ ὅπως ὅλες οἱ ξένες δυνάμεις φύγουν ἀπὸ τὴν Κύπρο, ἡ ὁποία πρέπει νὰ μείνη ἀδέσμευτη καὶ ἀνεξάρτητη, ὅπως σεβαστοῦν ὅλοι τὸ δικαίωμα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ νὰ καθορίζη μόνος του τὴν τύχη του». (12.2.75).

Ἡ πρώτη ἀντίδραση ἴσως νἄναι ἡ ἔκπληξη. Συνηθίσαμε τόσο τὶς ἔξαλλες κραυγὲς τοῦ Τουρκικοῦ σωβινισμοῦ, κραυγὲς ἀπειλῆς κι' ἐκβιασμοῦ καὶ πολεμικῆς βίας, ποὺ μιὰ φωνὴ τίμια, ἤσυχη, θαρραλέα, ξυπνᾶ πρῶτα τὴν ἔκπληξη. Κι' ὅμως παρῆλθε ὁ αἰῶνας τοῦ τυφλοῦ ἐθνισμοῦ. Ὁ φανατισμὸς θἄπρεπε σήμερα ν' ἀποτελῆ κεφάλαιο πεπερασμένο τῶν χρόνων ποὺ τὰ κράτη ἀκόμα πολεμοῦσαν γιὰ ὀντότητα, γιὰ πλήρωση. Στοὺς δυὸ περασμένους αἰῶνες, ὅταν τὸ κῦμα τοῦ ἐθνικισμοῦ, ξεκινημένο ἀπὸ τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ποὺ ἀποτίνασσαν τὴν Ναπολεόντεια κυριαρχία, σάρωνε τὴν γηραιὰ ἤπειρο, ἦταν φυσικὸ νὰ διέπεται ἡ ἐθνικὴ συνείδηση ἀπὸ μιὰ αὐστηρὴ καὶ μονολιθικὴ προσήλωση στὰ ἰδιαίτερα ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ προβλήματα. Ἔπρεπε πρῶτα ν' ἀναγνωρισθῆ ὁ Ἰταλός, ὁ Αὐστριακός, ὁ Ἕλληνας σὰν μέλος τῆς κάθε ἐθνικῆς κοινότητας, καὶ στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς κοινότητας νὰ ἀναζητήση τὴν ἐπίλυση τῶν ἀνθρώπινων προβλημάτων ποὺχαν παντοῦ κοινὸ ὑπόστρωμα καὶ συνισταμένη. Παρῆλθαν ὅμως δυὸ αἰῶνες κι' ὁ Χάρτης, ὁ Εὐρωπαϊκὸς κι' ὁ Παγκόσμιος, μορφοποιήθηκαν στὸ μέγιστο μέρος τους κι' ἀποκρυστάλλωσαν τὰ ἔθνη τὰ σύνορά τους, γεωγραφικὰ καὶ συνειδησιακά. Κι' ὅσο κι' ἂν τὰ νέα πολιτικὰ δεδομένα δημιουργοῦν συνεχεῖς παρεμβάσεις στὰ ἐσωτερικὰ πολλῶν χωρῶν, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὑπερδυνάμεων, ἡ παγίωση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας, ἡ ἐξάπλωση τῶν μέσων τῆς μαζικῆς ἐπικοινωνίας κι' ἡ ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας ἔχουν ἀρχίσει νὰ θέτουν τὴν γραμμὴ γιὰ ἕνα πανανθρώπινο προσανατολισμὸ σὲ μιὰ παγκόσμια κοινότητα. Σ' αὐτὸ τὸν προσανατολισμὸ κραυγὴ ἀναχρονιστικῆς κι' ὑστερικῆς ἀντίθεσης ἀποτελεῖ ἡ πρόσφατη εἰσβολὴ τῆς Τουρκίας στὴν Κύπρο κι' ἡ ἀποκοπὴ τῶν Τουρκοκυπρίων ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου, τοὺς Ἑλληνοκυπρίους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐζοῦσαν χρόνια.

Ἡ Τουρκία γύρισε πίσω τοὺς δεῖχτες τῆς ἱστορίας. Κι' ἐκεῖ ποὺ οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου αὐτοῦ εὐημεροῦσαν σὰν ἴσοι πολῖτες χωρὶς διάκριση θρησκείας κι' ἐθνικότητας, ἡ χώρα τῶν Ὀθωμανικῶν κατάλοιπων καλλιέργησε τὸν φανατισμό. ἔσπειρε τὴν μισαλλοδοξία, διάδωσε τὸ σωβινισμὸ καὶ τὸ μῖσος καὶ τὴν χωριστικότητα.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ σήψη, δημιουργημένη ἀπὸ ἰσχυρούς ἐξωγενεῖς παράγοντες οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συμφερόντων, ἀκούονται κάποτε μερικὲς φωνὲς τίμιες, σωστές, σημερινὲς κι' ἀνθρώπινες. Φωνὲς σὰν κι' αὐτὲς τῆς Ἑνώσεως Τούρκων Φοιτητῶν Γαλλίας:

«Ἡ Τουρκικὴ Νεολαία καλεῖ ὅλα τὰ μέλη της νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἀπόφαση τοῦ ΟΗΕ καὶ ἐκάλεσε τὴν διεθνῆ κοινὴ γνώμη ὅπως ὑποστήριξη τὰ δικαιώματα τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐδαφικὴν ἀκεραιότητα καὶ ἀνεξαρτησία τῆς Κύπρου». (12.2.75).

Θὰ παρατηρηθῆ ἴσως ὅτι ἡ Ἕνωση Τούρκων Φοιτητῶν Γαλλίας ἐξυπηρετεῖ Σοβιετικὴ ἀντι-Ἀμερικανικὴ προπαγάνδα, μιὰ καὶ συμπεριλαμβάνει στὴν ἀνακοίνωσή της θέσεις σὰν τὴν ἀκόλουθη:

«Ἐκμεταλλευόμενος τὴ φασιστικὴ χούντα τῆς Ἀθήνας ὁ Ἀμερικανικὸς Ἰμπεριαλισμὸς χτύπησε τὴν Κυπριακὴ Δημοκρατία κι' ἔδωσε ἀφορμὴ στὴν ἐπέμβαση τῆς Τουρκίας γιὰ τὴν κατάκτηση ἐδαφῶν».

Μήπως ὅμως καὶ τὴν ἴδια τὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση δὲν τὴν κατηγόρησαν γιὰ συμπαιγνία μὲ τὴν Ἀμερικὴ στὴν πρόσφατη Κυπριακὴ τραγωδία; (Ὁμιλία Γεωργίου Μαύρου στὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, 11.2.75).

Ἡ Ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀπόλυτη καὶ στεγανή, καὶ δὲν ἐδρεύει σὲ κανένα χῶρο ἀποκλεισμένο ἀπὸ τὴν διάβρωση ἢ τὴν σκοπιμότητα. Βρίσκεται σκόρπια παντοῦ, σ' ὅποια μήκη πολιτικῆς σκέψης,, σ' ὅποια βάθη κοινωνικοῦ προσανατολισμοῦ. Ὅποιαν κομματικὴ σκοπιμότητα κι' ἂν ἐξυπηρετοῦν οἱ Τοῦρκοι φοιτητὲς τῆς Γαλλίας, προσφέρουν σήμερα μιὰ ὑπηρεσία ζωτικὴ στὴν κοινὴ γιὰ τὸν Ἄνθρωπο ἐπιδίωξη τῆς ἀξιοπρέπειας, τῆς ἐλευθερίας. Τὸν Τοῦρκο, τὸν Ἕλληνα, τὸν Μαῦρο τῆς Ἀμερικῆς, τὸν Βιετναμίτη, τὸν Ἰρλανδό. Μιὰ ὑπηρεσία στὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος καίγεται βαθειὰ ἀπὸ τὴν ἀδικία τῶν πρόσκαιρων συμφερόντων, ἀπὸ τὴν ἀπόγνωση τῆς καταπίεσης καὶ τῆς οἰκονομικῆς ὑποδούλωσης, κι' ὅλο κι' ἀναζητεῖ ἕνα σημάδι «ἔξω ἀπ' τὴ σήψη», πέρα ἀπὸ τὴ σήψη», ἕνα σημάδι «ἀντιφεγγιὰ τοῦ Αἰώνιου, μὰ κι' ἀντάμα σκληρὴ τοῦ Δίκαιου ἀστραπὴ κι' ἐλπίδα».

(Α. Σικελιανός: Ἄγραφον).

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΧΘΕΣ—ΣΗΜΕΡΑ Δευτέρα, 24 Φεβρουαρίου 1975.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Μιὰ συλλογὴ ἀπὸ παλαιότερες καὶ πιὸ πρόσφατες ἐκδόσεις ἔχουμε σήμερα. Κι' ὅπως πάντα, μέσα ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐκδόσεις ἀναδιπλώνονται οἱ δυὸ πτυχὲς τῆς Κυπριακῆς πραγματικότητος τοῦ Χτὲς ποὺ ἀκόμα δὲν τολμοῦμε νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι ἔσβησε, ὅτι πέρασε στὴν ἱστορία καὶ τὸ διαδέχτηκε ἕνα Σήμερα γεμάτο ἀπὸ τὸν σπαραγμὸ τῆς Κυπριακῆς τραγωδίας.

Οἱ δυὸ πρῶτες ἐκδόσεις, σὲ λυρικὸ τόνο, πλησιάζουν τὸ πρόβλημα τῆς Κυπριακῆς τραγωδίας μὲ διαφορετικὸ τρόπο, γραμμένες ἀπὸ δυὸ γνωστοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων.

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΠΛΗΣΗ: Θρηνητικὸ Συναξάρι τῆς Πικρῆς Χώρας Κύπρος. Λυρικὴ τομὴ στὸ δράμα τῆς Κύπρου εἶναι ἡ ἔκδοση αὐτὴ τοῦ γνωστοῦ λογοτέχνη. Μιὰ τομὴ σὲ δώδεκα ἑνότητες, γραμμένες στὸ ἀδρὸ ἔντονο ὕφος τῆς συναισθηματικῆς ἀντίδρασης, τῆς προσωπικῆς ὀδύνης ποὺ ἐσπᾶ πάνω ἀπὸ τὰ χαλάσματα καὶ τὰ ἐρείπια τῆς Κύπρου. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τίτλους δίνουν χαρακτηριστικὰ τὸ περιεχόμενο τῶν διαφόρων ἑνοτήτων: «Νῆσος τις», «Ξερριζωμένοι», «Κηδεῖες», «Δικαιοσύνη», «Οἱ παρθένες ποὺ δὲν χάρηκαν τὸν ἔρωτα».

Σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἑνότητες ὑπάρχει μιὰ διασταύρωση. Ἡ ψυχολογία τοῦ Κύπριου, τὰ ἐθνικά του ἰδανικά, οἱ ρίζες του μέσα στὸ χρόνο, τὸ δέσιμο του μὲ τὴ γῆ, οἱ προσδοκίες του, οἱ ἁμαρτίες του, ὁ διάλογος του μὲ τὴ γῆ καὶ μὲ τὸν τόπο, χαράζονται μέσα ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Πλησῆ, μὲ ὕφος ἀδρό, μὲ γραμμὲς συνοπτικές, ζωντανές, μὲ λόγο μεστό, ζωντανό.

«Γῆ κι' ἄνθρωποι ὅμως,, στὸν ὕπνο καὶ στὸν ξύπνο τους, μαζὶ ὀνειρεύονταν. Ὅλα ὡραῖα. — Μικρὲς καὶ μεγάλες χαρὲς — μικρὲς καὶ μεγάλες πίκρες».

Μαζὶ ὅμως μὲ τὴν ἀνατομία τῆς ψυχῆς τῆς Κύπρου, ὁ συγγραφέας σημειώνει ποῦ καὶ ποῦ μερικὲς νότες ἀλήθειας, μερικὲς ὑπομνήσεις γιὰ τὰ ἀρνητικὰ σπέρματα ποὺ ἔκρυβε ἡ Κυπριακὴ κοινωνία πρὶν ξεσπάση τὸ κακό. Στοιχεῖα ποὺ ἴσως νὰ προμάντευαν, ἴσως καὶ νὰ ἐπέφεραν τὴ σημερινὴ τραγωδία:

«Προσαρμοστήκαμε; Πλουτίζαμε καὶ πεινούσαμε. Γυμνητεύαμε στολισμένοι μ' ἀνατολίτικη πολυτέλεια. Δυὸ σπιτικὰ εἴχαμε κι' ἤμασταν ἄστεγοι.

Στὸ ξεφάντωμα φόβος. Ριζώναμε στὴ γῆ καὶ τρέμαμε. Ὡσπού ξέσπασε τὸ κακό. Ἥλιος εἶδε κι' ἔφριξε. Κραυγὴ ἔσχατου πόνου ἀπ' τὴ γῆ, ἀπ' τὰ ἀγάλματα, ἀπ' τὰ κόκκαλα, ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, τὰ ζῶα, τὰ δένδρα, τὰ πουλιὰ αὐτοῦ τοῦ τόπου». (Σελ. 12).

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑ : Γράμμα στὴν Κερήνεια.

«Τώρα δὲν λικνίζεται τ' ὄνειρο. Τώρα βουλιάζει ὁ πόνος».

Αὐτὸς ὁ πόνος ποὺ καίει βαθύ, κρυφὸ μαχαίρι τὴν πληγὴ ὁλωνῶν μας; σὰν ἀντικρύζουμε τὰ σκλαβωμένα βουνά, τὰ σκλαβωμένα χωριά, τὶς χαμένες πολιτεῖες τοῦ βορρᾶ. Μὰ εἶναι ποτὲ δυνατό, νοητὸ νὰ ζήσης σ' αὐτὸ τὸν τόπο καὶ νὰ δεχτῆς αὐτὴ τὴν ὑποδούλωση; Κανένας ποὔζησε, κανένας ποὺ μέτρησε αὐτὰ τὰ χώματα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ νοιώθει βαρειοπατημένα, στηθοδαρμένα ἀπὸ τὸν κατακτητή. Κι' ἡ Ζιτσαία τἄζησε καὶ τὰ μέτρησε. Καὶ τὸ γράμμα της, ἕνα ξεχείλισμα ὀδύνης, πικροῦ παραπόνου τὴν ὥρα τὴ μενεξεδιά, ποὺ ἡ δύση χαϊ-

δεύει σὰ μάνα δακρυσμένη τὸ κάστρο τῆς Κερήνειας καὶ τὸ λιμάνι τὸ σκαφτό, τὸ ἐρειπωμένο.

"Ενα ξεχειλίσμα ποὺ πότε παίρνει τὴ μορφὴ τῆς προσωπικῆς ματωμένης μνήμης, καὶ πότε γίνεται κραυγὴ Γολγοθᾶ μεγαλόστομη, τραγική:

«Πρώτη ἀνηφόρισες στὸν πικρὸ Γολγοθᾶ σου.

Κι' ἀπόκοντα οἱ νεραϊδόμορφες ἀδερφές σου οἱ προικισμένες μὲ τῶν 'Εσπερίδων τὰ Μῆλα, ὁλοφυρόμενες, μαδώντας τὰ γιασεμιὰ καὶ τὰ λεμονάνθια τους, γυμνὲς καὶ ξυπόλυτες, κυνηγημένες.

Μ' ἕνα κομμένο ὄνειρο στὴ μαχαίρι, μ' ἕνα κομματάκι ἀντίδωρο, ζυμωμένο μὲ δάκρυ.

Μὲ τ' "Αγια τῶν Αγίων, Τραγικὴ Εἰρωνεία».

Δυὸ ἤσυχες φωνὲς ἀπὸ μιὰ ἐποχὴ εἰρήνης: 'Η μιὰ τοῦ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗ ΛΕΟΝΤΙΟΥ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑ: Δειλινὲς 'Αχτίδες. Εἶναι μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ σ' ἕνα κλίμα γαλήνιο, ἤσυχο, θρησκευτικό. Μὲ θέματα κι' ἐμπνεύσεις παρμένες ἀπ' τὶς γραφές, γιὰ τὰ «Επιφάνεια», γιὰ τὸ «"Αστρο τῆς Βηθλεέμ», γιὰ τὴ «Γεννησαρέτ», γιὰ τὴ «Σαλώμη». 'Η γραμμὴ παραδοσιακή, ὁ λόγος σὲ ρίμα, ἡ ἔκφραση ρυθμικὴ κι' ὁμοιοκατάληκτη:

«Γάμος τελεῖται κι' εἴστε καλεσμένοι.
Τὴ νύχτα ἀργὰ θὰ ρτοῦν νὰ σᾶς φωνάξουν
"Ετοιμα τὰ λυχνάρια σας ν' ἀνάψουν
μὴ μπᾶς καὶ φτάσετε ἀργοπορημένοι».
('Από τὸ «Κλητοὶ σὲ Γάμο»).

ΑΝΤΡΟΥ ΠΑΥΛΙΔΗ: Ταξιδεύοντας — 1: Ρώμη, Φλωρεντία. Μιὰ εὐχάριστη ἀναφορὰ στὰ δυὸ παληὰ κέντρα τῆς 'Ιταλικῆς τέχνης κα δημιουργίας. Τὸ ταξιδιωτικὸ δὲν ἐπιδιώκει τὴ γεωγραφικὴ μέτρηση ἢ τὴν ἀρχαιολογικὴ ἢ πολιτιστικὴ παρουσίαση τῶν δυὸ πόλεων. Δίνει μᾶλλον τὶς ἐντυπώσεις ποὺ δέχτηκε μ' ἕνα τρόπο προσωπικό, ξέγνοιαστο ὁ συγγραφέας τριγυρνώντας τὶς πόλεις κι' ἀναπνέοντας τὴν παράδοση καὶ τὴν ἱστορία τους. Οἱ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸν κόσμο, περιηγητὲς καὶ ντόπιους, ποὺ γεμίζουν τὶς πόλεις, δίνουν μιὰ ἀκόμη πιὸ ἀνάλαφρη κι' ἀνθρώπινη προσέγγιση στὸ θέμα. Τονισμένες ἀκόμη περισσότερο, μὲ πιὸ πρόδηλη τὴ διάθεση γι' ἀντιπαράθεση, οἱ ἐντυπώσεις αὐτὲς (γιὰ τὸ Φλωρεντινὸ ποδόσφαιρο, γιὰ τὸ μηχανάκι στὸ «Ντουόμο») θὰ μποροῦσαν νὰ δημιουργήσουν ἕνα ἔντονο κι' ἰδιάζον ταξιδιωτικὸ κλίμα. Εὐχάριστες σελίδες ἀπὸ τὴν Κυπριακὴ συνείδηση τοῦ Χτές. Πρὶν ἀπ' τὸν 'Αττίλα.

ΜΕΣΕΒΡΙΝΟΥ: «Τὸ Σοσιαλιστικὸ Μανιφέστο τοῦ 1945» καὶ «Τὸ Πρῶτο 'Αναγνωστικό μου».

Καὶ τὰ δυὸ βιβλία εἶναι ἐκδόσεις τῶν Τετραδίων τοῦ Ρήγα τοῦ περασμένου χρόνου.

Τὸ Σοσιαλιστικὸ Μανιφέστο ἀποτελεῖ τὴ διακήρυξη ἀπὸ τὴ Σοσιαλιστικὴ 'Εργατικὴ "Ενωση τὸ 1945. Στὸ Μανιφέστο αὐτὸ ἡ "Ενωση ἔδωσε τὸ «ἰδεολογικὸ καὶ πολιτικὸ της πιστεύω». Τὸ σύγγραμμα φωτίζει πρόσωπα, πράγματα, προθέσεις κι' ἀνάγκες τῆς ἐποχῆς. 'Εκτὸς ἀπὸ τὸ «Μανιφέστο» ἡ ἔκδοση περιλαμβάνει καὶ τρία κείμενα τοῦ Νίκου Καζαντζάκη.

«Τὸ Πρῶτο 'Αναγνωστικό μου» εἶναι ἕνα ἀλφαβητάρι «γιὰ τὰ παιδιὰ τῶν 'Απόδημων». "Οπως ὅλα τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέα εἶναι κι' αὐτὸ γραμμένο μὲ τὸ ἰδιότυπο (μονοτονικό) του σύστημα. Περιλαμβάνει πλούσιο ὑλικὸ σὲ πεζὸ καὶ ποίηση γιὰ τὶς πρῶτες ἐμπειρίες καὶ τοὺς πρώτους ὁρίζοντες τοῦ παιδιοῦ ποὺ πρωτανοίγει τὴ νόηση του στὸ φῶς.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΔΟΚΙΜΕΣ: Συνεχίζουν, μιὰ ὁμάδα νέων λογοτεχνῶν τὴν ἔκδοση αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ, ποὺ ξεκίνησε πρὶν ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου στὴν Κύπρο. Στὸ παρὸν τεῦχος ('Ιανουαρίου) συνεργάζονται μὲ ὑλικὸ παρμένο ἀπ' τὴν Κυπριακὴ τραγωδία κι' οἱ ἀκόλουθοι:

Α. Γ. Τσέπης «Δέηση». Φαίδων Φαίδωνος: «Ο Διχασμὸς τῶν 'Ελλήνων καὶ οἱ Τοῦρκοι». Δημήτρη Σιατόπουλου: «'Ανοιχτὴ ἐπιστολὴ πρὸς ὅλους τοὺς Διανοούμενους τοῦ Κόσμου».

Στὴν «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟ» (τεῦχος 173) συνεργάζονται μεταξὺ ἄλλων, σὲ μιὰ ἔκδοση μὲ ποικίλο ἐνδιαφέρον: Μόντης: «Πικραινόμενος ἐν ἑαυτῷ». Γ. Χ'' Κωστῆς: «Ο Βοκκάκιος. Τὸ Δεκαήμερο καὶ ὁ κόσμος του». Ρ. Λοϊζίδη: «Οἱ Μουσικὲς καὶ 'Αρμονικὲς βάσεις τοῦ 'Αρχαιοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ» (Β' τελευταῖον).

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δέσαμε τὴν «'Αντιγόνη» τοῦ 'Ανούϊγ, ποὺ παρουσιάζει ἀκόμη ὁ ΘΟΚ, μὲ τὰ σημερινὰ τῆς Κύπρου. Διόλου σύμπτωση βέβαια, μιὰ κι' αὐτὴ ἦταν ἡ πρόθεση πίσω ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ τοῦ ἔργου. 'Απλώσαμε ὅμως τὸ δέσιμο λίγα μέτρα πιὸ πέρα ὡς τὰ γενικώτερα πράγματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης κι' ἀναζητήσαμε καὶ ψαύσαμε φλέβες, ἱστοὺς καὶ κύτταρα, σημεῖα ζωντανῆς, ὀργανικῆς λειτουργίας στὴν κτυπημένη Κυπριακὴ κοινωνία.

'Η ἐκλογὴ τῆς «'Αντιγόνης» ἀπὸ τὸν ΘΟΚ σὰν πρώτου νέου ἔργου τ : σαιζόν ἦταν εὐστοχη, σωστή. 'Η παράσταση ποὺ εἴδαμε δὲν εἶχε τὰ σημάδια τῆς θεατρικῆς ἔξαρσης. Δὲν ἀποτελοῦσε δημιουργικὴ μυσταγωγία ἀπὸ μέρους σκηνοθέτη ἢ ἠθοποιῶν. "Ηταν μάλιστα σημεῖα ὠχρὰ στὴ γραμμὴ καὶ στὴν ἑρμηνεία. "Ηταν ὅμως μιὰ παράσταση εὐσυνείδητη, μιὰ παράσταση ποὺ πήγαζε μέσα ἀπὸ τὸν φτειαγμένο κόσμο τῶν ἠθοποιῶν μας, τοῦ σκηνοθέτη, τοῦ σκηνογράφου. Ο σκηνοθέτης τόνισε περισσότερο ἴσως τὸ πνεῦμα τῆς παράθεσης ἀπολυταρχίας καὶ ἐπανάστασης, παρὰ τὴν ἀντιπαράθεση τῆς ἀναγκαιότητας, τῆς συμβατικότητας καὶ τῆς ἀντίστασης. Γι' αὐτὸ κιόλας ἴσως νὰ κέρδισε περισσότερο σὲ ἐσωτερικότητα ἡ 'Αντιγόνη σὲ σύγκριση μὲ τὴν χοντροκομμένη ἐξωτερικότητα τοῦ Κρέοντα, ποὺ σὲ μιὰ σωστότερη ἑρμηνεία ἴσως καὶ νὰ γίνοταν πολὺ πιὸ συμπαθὴς — αὐτὸ ἄλλωστε διατυπώθηκε καὶ σὰν κατηγορία ἐναντίον τοῦ 'Ανούϊγ. 'Η 'Ισμήνη ἦταν πιὸ ἐπιφολαία κι' ἀσυνεπὴς ἀπ' ὅσο ἦταν διατεθειμένος νὰ δεχτῆ ὁ θεατὴς ἴσως. Κι' ὁ σκηνοθέτης ἔδωσε σκηνικὰ μὲ μιὰ λιτότητα καὶ διαύγεια καθαρὴ καὶ πνευματική, σὲ ἀντίθεση ἴσως μὲ τὰ μονότονα» σκηνικὰ ποὺ ὁ συγγραφέας ζητοῦσε γιὰ τὸ ἔργο. "Οχι. 'Η ὁμάδα ποὺ δούλεψε μὲ τὴν «'Αντιγόνη» δὲν ξεπέρασε τὸν ἑαυτό της. Τὴν προσάρμοσε σ' αὐτό.

Τὴν παράσταση τὴν χαρήκαμε, ὅμως, ἔτσι κι' ἀλλοιῶς. Κι' αὐτὸ γιατὶ ἡ «'Αντιγόνη» εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς σημερινῆς Κύπρου. Οἱ κραδασμοὶ τῆς τραγωδίας, τὰ σπέρματα τοῦ θανάτου, τὸ πεπρωμένο τῆς καταδίκης αὐτῶν ποὺ λένε ΟΧΙ στὴν τυφλὴ ἠθικὴ βία, εἶναι αἷμα σήμερα στὶς φλέβες τῆς Κύπρου. Δὲ νοιάζουν λοιπὸν οἱ σκηνοθετικὲς γραμμὲς κι' ἡ συνεπὴς ἑρμηνευτικὴ ἔκφραση. Δὲ νοιάζει τὸ χρῶμα, ὁ τόνος, τὸ μέτρο, ἡ κλίμακα. Μετρᾶ ἡ ψυχὴ, ἡ καρδιὰ τοῦ ἔργου. Μετρᾶ ἡ δυνατότητα ποὺ ἔχει ὁ ἄνθρωπος νὰ μὴ λυγίζει, νὰ μὴν προσκυνᾶ, νὰ μὴν ὑπακούῃ. Νὰ μὴ προσαρμόζεται στὰ συμβατικὰ καὶ στ' ἀναγκαῖα σὲ καιροὺς εἰρήνης καὶ ναρκισσικῆς ὑλιστικῆς εὐμάρειας. Νὰ μὴ ἰσοπεδώνῃ τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ καθυποτάζῃ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἀνεξαρτησία του σὲ καταστάσεις πολιτικῆς δικτατορίας. Νὰ μὴ γονατίζῃ μπροστὰ στὴν πολεμικὴ βία, νὰ μὴ λιποψυχᾶ μπροστὰ στὴ δύναμη τοῦ ἰσχυροῦ. Νὰ μὴν ἀγαπᾶ τὴ ζωὴ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ἐλευθερία. Νὰ μὴν ὑπακούῃ τυφλὰ κανένα νόμο. Νὰ σκίζῃ, νὰ φτύνῃ τὶς ἐντολὲς ὅταν τοῦ προσβάλλουν τὴ σκέψη, τὸ φιλότιμο, τὴ συνείδηση, τὴ δικαιοσύνη.

Περάσαμε στὴν Κύπρο τὶς τελευταῖες δεκαετίες, πυκνές, ἀπανωτές, διαφορετικὲς καταστάσεις. Καταστάσεις ξένης κυριαρχίας. Καταστάσεις ναρκισσιστικῆς εἰρηνικῆς εὐμάρειας. Καταστάσεις ἀπολυταρχίας. Καταστάσεις πολεμικῆς βίας κι' ἀπειλῆς κι' ἐκδίωξης καὶ ξερριζώματος. Σὲ κάθε στάδιο, σὲ κάθε ἐπίπεδο, μιὰ μερίδα, μιὰ **τομὴ τῆς συνείδησης μας ἐ**γρηγοροῦσε κι' ἐπροσεύχετο. Πότε μὲ τὴν πέννα, πότε μὲ τὶς σφαῖρες. Σὲ κάθε στάδιο, σὲ κάθε πτυχὴ ἡ νάρκη, ἡ ἀποδοχή, ἡ 'Ισμήνη δὲν κατέβαλλε, δὲν γινόταν τὸ ἕνα καὶ μόνο πρόσωπο τῆς Κύπρου. 'Η 'Αντιγόνη πάντα ξύπνια, ὀρθή, ἰσχνή, ἀδύνατη, ἀλλὰ πάντα ξύπνια, μὲ τὴν 'Ανατολή, ἕνα μὲ τὸν ἥλιο, μὲ τὸ φῶς πάντα στὰ μάτια της, μὲ τὴ δύναμη στὰ χέρια της, δύναμη γιὰ τὸ χῶμα, δύναμη γιὰ τὰ σκουλήκια, δύναμη γιὰ τὴ φθορὰ καὶ τὴ φαγωμένη ἀποσύνθεση, δύναμη γιὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴ διάλυση, ἡ 'Αντιγονη πάντα ἀγρυπνοῦσε. 'Υπῆρχε. Λειτουργοῦσε.

Σήμερα ἡ δύναμη εἶναι πιὸ ἔντονη παρὰ ποτέ. Σήμερα ἡ μισὴ Κύπρος πατιέται βάρβαρα κι' ὁλόκληρη σκύβει πάνω ἀπ' τὴν ἄβυσσο. Καὶ σήμερα ἡ 'Αντιγόνη λειτουργεῖ. Καὶ σήμερα ἡ πανάρχαια 'Ελληνικὴ τραγωδία ξαναπλάθει τὸ μῦθο της. Προσπαθοῦμε νὰ βροῦμε ἄνοιγμα μέσα ἀπὸ τὸ οἰκονομικὸ χάος. Προσπαθοῦμε νὰ βροῦμε δρόμους δημιουργίας μέσα ἀπὸ τὴ σύγχιση

καὶ τὸ ἄγος. Γράφουν οἱ ποιητές. Ζωγραφίζουν οἱ καλλιτέχνες. Συζητοῦν μὲ συνείδηση ξύπνια, πρόθυμη, ἡλεκτρισμένη οἱ πολίτες, στὶς μπουάτ, στὰ ἱδρύματα. Μιὰ ἡ ἀπόδειξη, μιὰ ἡ συνισταμένη.

Γρηγορεῖ ἡ Ἀντιγόνη. Μέσα στὸ προπολεμικὸ πνεῦμα τῆς σήψης, μέσα στὸ μεταπολεμικὸ κλῖμα τοῦ ὀππορτουνισμοῦ καὶ τῆς καπήλευσης, τῆς αὐτοπροβολῆς καὶ τῆς εὔκολης δημοσιότητας, γρηγορεῖ, γνήσια κι' ἀληθινή, ἀδύνατη, πραγματικὴ ὅμως ἡ Ἀντιγόνη. Γι' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν στὸ ἀληθινὸ Ἑλληνικὸ θαῦμα, τὸ θαῦμα τῆς ἐπίζησης τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μέσα στὶς ἀντιξοότητες —ἱστορικὲς καὶ οἰκονομικὲς— τῶν αἰώνων, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Αὐτὸ τὸ θαῦμα εἶναι κατορθωτό, μόνο καὶ μόνο γιατὶ ἡ Ἑλληνικὴ τραγωδία εἶναι σημαδ η μὲ δυὸ ἀνεξίτηλα σημάδια μεγαλείου. Τὸ δέος, τὸν φόβο ποὺ καταξιώνουν τὴν ἀνθρωπιά μας, καὶ τὴν κάθαρση ποὺ καταξιώνει τὴ θεότητά μας. Τὴν καταγωγή μας ἀπὸ τὴν κοσμικὴ δύναμη, τὴν πορεία μας στὸ Φῶς καὶ στὴν Ἀλήθεια. Τὴν Κάθαρση ποὺ καταξιώνει τὴν Ἀντιγόνη μέσα μας.

Ἦταν ἀπαραίτητη ἡ Ἀντιγόνη στὴν Κύπρο σήμερα. Εἶναι μοῖρα μας, κληρονομιά μας, κομμάτι τῆς ψυχῆς μας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ, 10 Μαρτίου 1975

ΜΙΧΑΗΛ ΑΓΓΕΛΟΣ

Πέντε αἰῶνες ἀπὸ τὴ γέννηση του

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος Μπουναρόττι ἀνῆκε στὸ δυναμικὸ ἐκεῖνο ρεῦμα τῆς Ἀναγέννησης ποὺ δημιούργησε τὴν Ἰταλικὴ ζωγραφικὴ σχολὴ στὴν ὁποία ἔλαμψαν ὀνόματα σύμβολα: Λεονάρντο ντὰ Βίντσι, Ραφαὴλος, Τιτιάνος,, Τιντορέττο, Μποτιτσέλλι.

Γεννήθηκε τὸ 1475 στὸ Καπρέζε κοντὰ στὴ Φλωρεντία. Παρ' ὅλο δὲ ποὺ ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του μοιράστηκαν ἀνάμεσα στὴ Φλωρεντία καὶ στὴ Ρώμη, ἡ κληρονομιά του κατατάσσεται στὴ «Φλωρεντινὴ Σχολή».

Ἡ καλλιτεχνικὴ σταδιοδρομία τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ἄρχισε νωρὶς, ἀπὸ τὴν τρυφερὴ ἐφηβικὴ ἡλικία. Πρωτομαθήτεψε στὸ ζωγράφο Γκιρλατάϊο καὶ ἀργότερα στὸν γλύπτη Μπαρτόγντο ντὶ Τζοβάννι. Ἔτσι, ἀπὸ τὸ ξεκίνημά του κιόλας ὁ δρόμος του χαράκτηκε διπλός. Κι' ἀργότερα ἀκόμα στοὺς θριάμβους τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς ἐπρόσθεσε λαμπρὴ ἐπίδοση στὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ στὴν ποίηση. Ὁ ἴδιος ὅμως προτιμοῦσε πάντα νὰ ὑπογράφη τὰ ἔργα του σὰν «Μιχαὴλ Ἄγγελος — γλύπτης». Καὶ πραγματικά, ὁλόκληρο τὸ πολύπλευρο καλλιτεχνικὸ δημιούργημα τοῦ τιτάνα αὐτοῦ τῆς ἰταλικῆς Ἀνάστασης διακρίνεται ἀπὸ τὶς βαρειὲς ἐπιβλητικὲς γραμμὲς κι' ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ τομὴ ποὺ χαρακτηρίζει τὴ γλυπτική. Τὸ μεγαλεπήβολο, τὸ γιγαντιαῖο, τὸ ἐπιβλητικό, ρυθμίζει τὴν ἔκφραση σὲ ὅλα του τὰ ἔργα.

Ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀνανέωση τῆς Ἀναγέννησης χαρακτηρίζεται ἀπὸ δυὸ τάσεις: Τὴν τάση τῆς ἐπιστροφῆς στὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα, μὲ τὰ ἀνθρωπιστικά, ἡρωϊκά της ἰδεώδη, καὶ τὴν ἠθικὴ μεταρρύθμιση, τὴν ὁποία ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐπρόβαλε τότε μέσω τῶν πρωτοπόρων ἐκπροσώπων της. Αὐτὲς λοιπὸν τὶς δυὸ πτυχὲς βρίσκουμε ἔντονες, συνοψισμένες καὶ συγχωνευμένες σ' ὁλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Τὰ γλυπτά του εἶναι ἕνας θριαμβευτικὸς παιᾶνας στὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα ποὺ λάτρευε στὸ σωματικὸ κάλλος καὶ στὴ φυσικὴ ἁρμονία. Τὰ γιγάντια ἀγάλματα τοῦ «Δαυὶδ» καὶ τοῦ «Μωϋσῆ» ποὺ κοσμοῦν τὴ Φλωρεντία καὶ τὴ Ρώμη μοιάζουν μὲ ἡμιθεϊκοὺς μαρμαρανθρώπους ποὺ κοιτάζουν ὀργισμένα τὶς πολιτεῖες καὶ τὰ πλήθη τῆς ἐποχῆς τους καὶ συνάμα φιλοσοφοῦν πάνω στὴν ἀνθρώπινη μοῖρα. Καὶ στοὺς διάφορους «θρήνους» του συμπυκνωμένη ἡ ἀνθρώπινη ὀδύνη ἐναλλάσσεται σ' ἕνα λεπτότατο ποιχνίδισμα μὲ τὴν ἐγκαρτέρηση, δημιουργώντας ἔτσι τὸ μυστήριο τῆς φθορᾶς καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Καφτὰ τὰ προβλήματα προβάλλουν τὴν ἀγωνιώδη τους ἔκφραση μέσα ἀπὸ τὶς βαρειὲς πτυχὲς τῶν βιβλικῶν του μορφῶν, ποὺ πότε μοιάζουν θεοὶ Ὀλύμπιοι, πότε εἰδωλολατρικὲς θεότητες καὶ πότε ἡρωϊκοί, μαχητικοὶ ἐκκλησιαστικοὶ πατριάρχες.

Τὰ ἴδια αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γλυπτικῆς τέχνης προβάλλουν ἔντονα καὶ στὰ ὑπόλοιπα ἔργα τοῦ καλλιτέχνη. «Μεθυσμένος Βάκχος». «Κοιμώμενος Ἔρωτας», «Ταφή», «Ὅραμα τοῦ Παύλου», «Σταύρωση τοῦ Πέτρου».

Πιὸ ἔντονα ὅμως καὶ πιὸ εὐδιάκριτα ξεχωρίζουν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γλυπτικῆς τέχνης στὶς τοιχογραφίες του, κι' ἰδιαίτερα σ' αὐτὲς τοῦ παρεκκλησίου τῆς Σιξτίνας. Τὸ ἔργο αὐτὸ ποὺ ἀπησχόλησε τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελο γιὰ τέσσερα λόκληρα χρόνια, τὸν ἀπορρόφησε τόσο ὁλοκληρωτικά, ποὺ κάθε μόριο τῶν δυνάμεών του συγκεντρώθηκε καὶ σπαταλήθηκε στὸν ἀποκλειστικὸ αὐτὸ σκοπό. Καὶ γιὰ νὰ φέρη σὲ πέρας τὴν ἀποστολή του αὐτή, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἀποσύρθηκε, ἀφοσιώθηκε ὁλοκληρωτικὰ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο. Ἀποτραβήχτηκε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ ἔξεγραψε ὅλα τὰ κοινά, μικρὰ προβλήματα ποὺ ἀποσποῦν τὸν καλλιτέχνη ἀπὸ τὸ ἔργο του.

Ἀποσύρθηκε μέσα στὸν κόσμο τῆς δημιουργίας, τῆς ἀγωνίας, τῆς ἔξαρσης, τῆς ἔκστασης. Ἦταν φορὲς ποὺ νόμιζε ὅτι λιγόστευε, ὅτι χάνονταν τὸ φῶς του. Ὧρες, μέρες ξαπλωμένος ψηλά, κοντὰ στὴν ὀροφή, ξαναδημιουργοῦσε τὸν ἄνθρωπο, τὸν κόσμο, τὸ σύμπαν, μέσα ἀπὸ τὸ πυρακτωμένο μυαλό του, μέσα ἀπὸ τὴ φλεγόμενη ψυχή του. Καὶ ξόδευε κάθε ἀπόθεμα διαίσθησης, φαντασίας καὶ δύναμης γιὰ νὰ δώση χρῶμα καὶ φῶς, ρυθμὸ καὶ εἰρμὸ στὸ ὅραμά του γιὰ τὴ γέννηση τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὴ χριστιανικὴ κοσμογονία ποὺ μᾶς τὴν παρέδωσαν μὲ λόγια—σύμβολα οἱ πατριάρχες καὶ οἱ προπάτορες. Ἡ χριστιανικὴ γένεση περασμένη μέσα ἀπὸ τὸ μυαλὸ καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ πιὸ τρανοῦ δημιουργοῦ τῆς ἐποχῆς, πῆρε ἀνυπέρβλητες, κολοσσιαῖες διαστάσεις. Μιὰ ἠχὼ εἰδωλολατρικὴ γιομίζει τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ διασπᾶται μέσα στὶς σίβυλλες, τοὺς δαίμονες, τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ξανασμίγει καὶ φτιάχνει σκηνὲς ἰλιγγιώδεις ποὺ ὑποβάλλουν μὲ τὸ διαστημικὸ μεγαλεῖο τους, μὲ τὴ ρωμαλεότητα, μὲ τὴν ἁρμονία τους. Καὶ παντοῦ καὶ πάντα σὲ κάθε βῆμα τῆς ἐξέλιξης τοῦ σύμπαντος κυριαρχεῖ καὶ δεσπόζει ἡ ἀνθρώπινη μορφή. Ὁ ἄνθρωπος κυρίαρχος, νικητής, μεγάλος. Σὰν ἀγνὸς προπάτορας, σὰν ξεπεσμένος ἁμαρτωλός, σὰν κοινὸς θνητὸς ποὺ φέρει δεμένη στὶς ρίζες του τὴ σκληρὴ κατάρα τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀγωνίας, χωρὶς ποτὲ νὰ σκύβει, νὰ ταπεινώνεται, νὰ συντρίβεται. Γιατὶ ξέρει πὼς ὅσο χαμηλὰ κι' ἂν τὸν ξαπρωξε ἡ κακοδαιμονία του, φορέας τοῦ σπέρματος τῆς λύτρωσης εἶναι καὶ πάλιν αὐτός, κανένας ἄλλος. Γι' αὐτὸ καὶ διαγράφει ὅλα τὰ στάδια τῆς πορείας του —ἔνδοξα καὶ ταπεινωτικά— μὲ τὸ μέτωπο στητὸ καὶ μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ στυλωμένο, ἀγέρωχο, ἀκατάβλητο.

Αὐτὸς εἶναι κι' ὁ οὐσιαστικὸς συμβολισμὸς στὸν «γιγαντισμὸ» τοῦ Μπουναρότττι.

Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Βωντουαγιὲ μᾶς λέει τὰ ἑξῆς γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου: «Ὀλίγα ἔργα παρουσιάζονται ἀγριώτερα καὶ περισσότερον δυσανάλυτα. Ἀλλὰ ἐλάχιστα ὀλιγώτερον εὐαγγελικὰ καὶ περισσότερον ἀπογυμνωμένα ἀπὸ ἔλεος, ἐλπίδα καὶ συγκατάβαση.

Ἡ Θεία Κωμωδία ξαναδίνεται μὲ τὸν ἄνθρωπο τὸν ἴδιο σὰν στοιχεῖο κάθαρσης, Ὁ οὐμανισμὸς τῆς ἀναγέννησης, ὁ ἀνθρωπισμὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἡ ἠθικὴ μεταρρύθμιση τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ὅλα μαζὶ σπρώχνουν τὸν ἄνθρωπο τοῦ 16ου αἰῶνα νὰ ξυπνήση ἀπὸ τὸ λήθαργο καὶ νὰ σπρώξη τὸν πολιτισμὸ ἕνα ὁρόσημο, ἕνα σημάδι πάρα πέρα.

Τὸ ἰδιαίτερο ὅμως μυστήριο τῆς αἰώνιας δύναμης καὶ τῆς σαγήνης τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου Μπουναρότττι κι' ὅλων τῶν δημιουργῶν, μᾶς τὸ δίνει ὁ Ρομαὶν Ρολλὰν μὲ ἁπλᾶ, βαθυστόχαστα λόγια:

«Κι' ὅταν ἀκόμα ἀτενίζουμε πίσω στὰ ἔργα ἡμερῶν περασμένων, δὲν εἶναι τὸ παρελθὸν ποὺ ζωντανεύει μέσα μας. Εἶναι μᾶλλον ἡ δική μας σκιὰ ποὺ ρίχνουμε πίσω, πάνω στὸ παρελθόν— τὰ ὄνειρα κι' οἱ πόθοι μας, τὰ προβλήματά μας, ἡ ζωή μας, ἡ ἀθλιότητά μας».

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος πρὶν πέντε αἰῶνες δημιούργησε τοὺς τιτάνιους συμβολανθρώπους ποὺ προσωποποιοῦν ὅλη τὴν ἀγωνία, ὅλη τὴν ἔφεση συνάμα ὅλη τὴ δύναμη, ὅλης τῆς πλατειᾶς, αἰώνιας ἀνθρωπότητας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΠΕΤΕΙΑΚΑ Δευτέρα, 24 Μαρτίου 1975.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ ΚΑΙ Η ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ '21

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἡ λέξη «πατρίδα» κι' ἡ λέξη «πόλεμος» κι' ἡ λέξη «ἐπανάσταση», «ἀντίσταση» ἔχουν πιὰ πάψει νὰναι γιὰ τὸν Κύπριο λόγια κενά. Τὶς μέρες τῆς εὐημεραίας τὰ παιδιὰ μαθαίναν στὰ σχολεῖα μας μ' ἕνα τρόπο συστηματικὸ ἀλλὰ ἐγκεφαλικὸ ἴσως τὶς ἔννοιες τοῦ πατριωτισμοῦ, τὶς ἔννοιες τῆς ἐπανάστασης. Τὶς μέρες τῆς Κυπριακῆς Εἰρήνης τὰ παιδιὰ δὲν φρικίαζαν στ' ἀντίκρυσμα τῶν θυμάτων τοῦ Βιετνάμ. Κι' οἱ μεγάλοι δὲν πονοῦσαν, δὲν μαζευόταν ἡ ψυχή τους στὸ ἄκουσμα τῶν θυμάτων τῆς Χιλῆς, στὴ σκέψη τῆς μοιρασμένης, ἐπαναστατημένης Ἰρλανδίας, στὴ σκέψη τῶν θυμάτων τῆς Μεσανατολικῆς φύγκρουσης.

Πρὸ πάντων ὅμως, μικροὶ ἢ μεγάλοι διαβάζαμε, ζούσαμε τὸ πάθος καὶ τὴν ὀργὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγερσίας μὲ τρόπο ἄμεσο ἀλλὰ ἐν πολλοῖς ἀκαδημαϊκό. Τὸ ὅραμα μιᾶς πατρίδας ποὺ πολέμησε μιὰν ὁλόκληρη αὐτοκρατορία —φθίνουσα ἀλλὰ ἀκόμη συγκριτικὰ κραταιὰ— τὴν Ὀθωμανική, γιὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν ἐλευθερία ἦταν γιὰ μᾶς μιὰ μνήμη. Ζωντανή, φλογερὴ ἀλλὰ μιὰ μνήμη. Τὴ μνήμη αὐτὴ τὴν ζούσαμε πιὸ ἔντονα τὶς ἐθνικὲς ἐπετείους, σὰν αὐτὴ ποὺ μᾶς ξημερώνει αὔριο. Ξαναδέσποζαν στὴ μνήμη μας οἱ ἥρωες. Κι' οἱ μορφὲς τοῦ Ἀγῶνα τοῦ '21, ἄντρες, γυναῖκες, παίρναν κόκκαλα καὶ ἀνέπνεαν. Μέσα στὰ ποιήματα, μέσα στὰ ἱστορικὰ ἀναγνώσματα, μέσα στὰ δημοτικὰ ἄσματα, μέσα στὶς πατριωτικὲς ὁμιλίες ποὺ γράφονταν πότε συμβατικά, πότε ζωντανὰ κι' οὐσιαστικά. Κι' ὅταν περνοῦσαν οἱ ἐπέτειοι, οἱ μορφὲς ξαναγίνονταν σύμβολα, ξαναμπαίναν στὴν προθήκη τοῦ θρύλου καὶ κοιτάζαμε αὐτὴ τὴν προθήκη ἰσόβια μὲ ποικίλλουσα ἀντανάκλαση.

Ἡ Τουρκικὴ εἰσβολὴ θρυμμάτισε αὐτὴ τὴν προθήκη, ὅπως θρυμμάτισε τόσα ἄλλα. Οἱ μορφὲς τῶν ἡρώων ἔχουν βγῆ ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς ἀνάμνησης. Ὁ μῦθος ἔχει σπάσει. Ἡ Δέσπω Μπότσαρη, ὁ Θανάσης Διάκος, ἡ Κυρὰ-Φροσύνη δὲν εἶναι πιὰ μορφές. Δὲν εἶναι σύμβολα. Ἔχουν γίνει ξαφνικὰ Ἕλληνες κι' Ἑλληνίδες ποὺ ζῆσαν καὶ ἀντιστάθηκαν καὶ θυσιάστηκαν μ' ἕνα τρόπο θεληματικό, ἐνσυνείδητο πρὶν ἐνάμιση αἰῶνα, ὄχι γιατὶ ἦταν ἄνθρωποι ἀλλοιώτικοι, μὲ ἄλλες διαστάσεις, δυσνόητες γιὰ μᾶς τοὺς σημερινοὺς ὑπηκόους τῆς τεχνολογίας. Πολεμῆσαν, ἀντισταθῆκαν γιατὶ τοὺς τὸ ὑπέβαλλε ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια, ὁ αὐτοσεβασμός, ἡ περηφάνεια, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴ γῆ τους. Κι' ὅλα αὐτὰ ποδοπατοῦνταν, ἀγνοοῦνταν χρόνια, αἰῶνες ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ ὠμότητα καὶ τὴν Τουρκικὴ θηριωδία.

Στὴν Κύπρο ἡ Τουρκικὴ ἀγριότητα ξέσπασε σὰν θύελλα πρωτόγονη, ἀπροσδόκητη, ἀσύγχρονη. Καὶ ξαφνικά, μέσα στὴν ἔνταση τῆς εὐημερίας, τῆς προόδου, ἔγινε μιὰ ἐνσάρκωση μορφῶν. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀνδραγάθησαν, ποὺ γίναν ὀνόματα, ἰδέες στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, ζῆσαν ξανὰ στὴν Κερήνεια, στὸ Βαρῶσι, στὰ χωριὰ τῆς Μεσαορίας. Ἡ ἀντίδραση δὲν ἦταν πάντα ἡ ἰδία. Δὲν ζωθῆκαν ἴσως οἱ γυναῖκες τῆς Κύπρου τὰ φυσέκια σὰν τὴ Δέσπω. Δὲν ἦταν ἡ Κύπρος ἑτοιμη νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτὴ τὴν καταιγίδα τῆς ἀτίμωσης. Οὔτε μὲ ὅπλα οὔτε μὲ μπαροῦτι. Οὔτε οἱ ἄντρες οὔτε κι' οἱ γυναῖκες. Γι' αὐτὸ κι' οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴ δύναμη τοῦ ἰσχυροῦ, μὲ τὴ δύναμη τῶν ὅπλων, μὲ τὴ θηριωδία καὶ τὴ βαρβαρότητα ἑνὸς λαοῦ καθυστερημένου κι' ἀπολίτιστου βίασαν ἑπανειλημμένα κι' ἀνενόχλητα τὶς γυναῖκες τῆς Κύπρου. Ὑπῆρξαν περιπτώσεις ποὺ σκότωσαν ἐπὶ τόπου γυναῖκες ποὺ ἀντιστάθηκαν τὴν προσβολὴ καὶ τὸ διασυρμὸ τῆς ἀτίμωσης. Ὑπῆρξαν περιπτώσεις ποὺ ἀντιμετώπισαν τέτοιαν ἀντίσταση ποὺ ἀναγκάστηκαν νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὸν σκοπό τους.

«Ὅταν μᾶς ἔπιασαν ὅλους καὶ μᾶς ἔβαλαν μέσα στὴν κρεβατοκάμαρη, ἕνας στρατιώτης Τοῦρκος ὥρμησε πάνω στὴν κόρη τοῦ Λ., ἡλικίας περίπου 17 χρόνων, καὶ τὴν ἔβαλε πάνω στὴν καργιόλα, γιὰ νὰ τὴν βιάσῃ. Ἄρχισε νὰ τῆς σχίζῃ τὰ ροῦχα, ὁπότε ἔτρεξε ἡ μάνα της, τράβηξε τὸν στρατιώτη πίσω κι' ἔσωσε ἔτσι τὴν κόρη της. Ἀμέσως ὁ στρατιώτης ἔμπηξε τὴν λόγχη του πάνω στὸ χέρι της καὶ τὴν ἐτραυμάτισε».

«Μετὰ μπῆκε μέσα ἕνας ἄλλος Τοῦρκος στρατιώτης μὲ ὅπλο καὶ μὲ ἐτσύλλησε πάνω στὸ κρεββάτι, μοῦ ἔσχισε τὴ ρόπα μου καὶ μοῦ μιλοῦσε Τούρκικα. Ἐγὼ ἀντιστεκόμουν, καὶ ὁ Τοῦρκος μοῦ κτυποῦσε μέσα στὰ μάτια καὶ ἀκολούθως μοῦ ἔδεσε τὰ μάτια μὲ τὸ πουκάμισο τοῦ ἀντρός μου. Ἐγὼ κατώρθωσα καὶ ἔφυγα τὸ πουκάμισο· ὁ Τοῦρκος προσπαθοῦσε νὰ μὲ βιάσῃ καὶ μοῦ τσυλλοῦσε τὰ πόδια μου καί, ἐπειδὴ ἀντιστεκόμουν, μὲ ἔπιασε ἀπὸ τὸν λαιμὸ καὶ μὲ κτυποῦσε χαμαί. Ἡ πάλη κράτησε 15—20 λεπτὰ καί, ὅταν ὁ Τοῦρκος δὲν τὰ κατάφερε νὰ μὲ βιάσῃ, μοῦ πῆρε τὸ ρολόϊ μου καὶ £5 ἀπὸ τὸ μαξιλάρι καὶ ἔφυγε».

Τὰ ἀποσπάσματα εἶναι χαρακτηριστικὰ παρμένα ἀπὸ ἀναρίθμητες ἀφηγήσεις ποὺ συμπεριλαμβάνει ὁ Ἀνώτερος Ἀστυνόμος Π. Σ. Μαχλουζαρίδης στὸ βιβλίο του «Οἱ Τουρκικὲς Ὠμότητες στὴν Κύπρο».

Διαβάζεις τὶς σελίδες ἁπλᾶ γραμμένες στὴ γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀφηγήθηκαν τὰ δεινὰ καὶ τὴν φρίκη τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς, καὶ τὸ μυαλό σου χαράζει σκέψεις παράλληλες, σελίδες παράλληλες:

«Κατὰ τὴν δίωξιν τῶν Σουλιωτῶν, μικρὸν ἀπόσπασμα ἐξ 78 ψυχῶν κατέφυγεν εἰς τὸ χωρίον Ριγιάσαν (μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Ἄρτης), ὅπου παρέμενον καὶ ἄλλαι τινὲς Σουλιώτικαι οἰκογένειαι. Ἀλλὰ στῖφος Ἀλβανῶν καταφθάσαν εἰς τὸ χωρίον τὴν 23 Δεκεμβρίου 1903, κατέλαβεν ἐξ ἀποσόπτου τοὺς κατοίκους καὶ ἄλλους μὲν κατέσφαξεν, ἄλλους δὲ ἠχμαλώτισε». (Ν. Γ. Πολίτης).

Μεταξὺ τῶν κατοίκων κι' ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση. Κι' ἡ θυσία της, ἡ ἀντίσταση της ἔγινε τραγούδι στὰ χείλη τοῦ λαοῦ:

«Ἄχος βαρὺς ἀκούεται,
(πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται,
(μήνα σὲ χαροκόπι;
Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται,
(οὐδὲ σὲ χαροκόπι
ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ
(νύφες καὶ μ' ἐγγόνια».

Δὲν ἐζητήσαμε τὸν πόλεμο. Εἴμαστε λίγοι. Ἄοπλοι κι' εἰρηνικοί. Ἡ Τουρκικὴ εἰσβολὴ μᾶς ξάφνιασε, μᾶς κατάστρεψε Μᾶς ἐταπείνωσε. Ὅμως δὲ μᾶς ντρόπιασε. Στὴ Γλυκιώτισσα μιὰ χούφτα στρατιῶτες πολεμῆσαν μιὰν ἀπόβαση ὀργανωμένη, ἕνα στρατὸ πάνοπλο. Πέσαν μαχόμενοι. Πέφταν γι' αὐτὴ τὴ γῆ. Ὁ πόλεμος αὐτός, ὅσο κι' ἂν μᾶς τὸν λήστεψαν, ἦταν πόλεμος τοῦ. Ἦταν πόλεμος ὅλων μας. Τὸ δάκρυ τῆς σκλαβιᾶς, τοῦ ἐγκλωβισμοῦ, τὸ δάκρυ τοῦ ξερριζώματος, τὸ δάκρυ τῆς μάνας τοῦ ἀγνοούμενου, τὸ δάκρυ τῆς γῆς ποὺ χάθηκε, ποὺ ἡ θυσία καὶ τὸ αἷμα δὲν κατάφερε νὰ τὴν κρατήσῃ ἐλεύθερη, ἦτανε δάκρυ ὅλων μας.

«Ἔσκυψε ὁ Διάκος ὡς τὴ γῆ, ἔσφιξε μὲ τὰ χείλη
κι' ἐφίλησε γλυκὰ γλυκὰ
(τὸ πατρικό του χῶμα.
Ἔβραζε μέσα του ἡ
(καρδιά,
καὶ στὰ ματόκλαδα του
καθάριο, φωτοστόλιστο,
(ξεφύτρωσ' ἕνα δάκρυ...
Χαρὰ στὸ χόρτο πόλαχε
(νὰ πιῇ σὲ τέτοια θρύση».

Γιὰ τὴν καλὴ πορεία, γιὰ τὴν πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητας, γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴ δημιουργία δὲ θέλαμε, δὲν ἐζητήσαμε ἐμεῖς τὴν ἀπομυθοποίηση τῆς Ἐπανάστασης τοῦ '21. Θὰ προτιμούσαμε οἱ μορφὲς ἐκεῖνες τοῦ μαρτυρίου καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ νὰ μείνουν σύμβολα ἀδρά, δραματικά, ζωντανά. Σύμβολα ἡρωϊκά.

Ὅμως ἡ Τουρκικὴ εἰσβολὴ τὰ ἐνσάρκωσε μέσα μας. Ἡ ἀνθρώπινη ἀνάσα τους, τὰ ἐλατήρια τους, ἡ συμπεριφορά τους καὶ τὸ αἰτιολογικὸ τῆς συμπεριφορᾶς τους γίναν κτῆμα μας. Ἀκόμη μιὰ αἰσχύνη γιὰ τὸν «πολιτισμὸ» τῶν Τούρκων καὶ τῶν συμμάχων τους. Ἄλλο ἕνα ράπισμα γιὰ τὸν ἀναχρονισμὸ ποὺ ἐξέσπασε σὲ βάρος ἑνὸς λαοῦ μικροῦ. Ἑνὸς λαοῦ μὲ μνῆμες, μὲ πολιτισμό, ἑνὸς λαοῦ μὲ κληρονομιά, μὲ μύθους πάνω στοὺς ὁποίους ἔστησε τὸ σημερινὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐξέλιξης του. Ἀφοῦ ἡ ἐξέλιξη ἀνακόπηκε, ἦταν φυσικὸ νὰ διαλυθοῦν κι' οἱ μῦθοι στὶς πρωταρχικές τους διαστάσεις. Διαστάσεις πάνω στὶς ὁποῖες θὰ κληθοῦμε νὰ ξαναδημιουργήσουμε.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Δευτέρα, 31 Μαρτίου 1975.

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Φυγὴ καὶ χῶρος

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τὸ 1971 φύγανε ἀπὸ τὴν Κύπρο γιὰ ἐγκατάσταση στὸ ἐξωτερικὸ 2271 Κύπριοι. Τὸ 1972 1318, τὸ 1973 1312. Τὸ 1974 3346.

Τὸ 1974 ἦταν ἡ χρονιὰ τῆς καταστροφῆς. Ὁ πόλεμος μπῆκε ξαφνικὰ στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ τέρατα καὶ τοὺς κύκλωπες του. Κρέμασε τὰ κρέπια του μπρὸς στὸν ἥλιο μᾶς καὶ σκοτείνιασε νοῦς καὶ καρδιά. Κι' οἱ ἄνθρωποι φεύγανε. Ὄχι κοπαδιαστά. Οὔτε μισὴ χιλιάδα δὲν φτάσανε κανένα ἰδιαίτερο μῆνα. Τὸν Αὔγουστο, 246, τὸν Σεπτέμβριο 454, τὸν Δεκέμβριο πάλιν 432. Δὲ θάταν ἀνθρώπινο ἂν δὲν φεύγανε. Τὶς πρῶτες βδομάδες μετὰ τὶς δυὸ ἀπανωτὲς Τουρκικὲς εἰσβολὲς ἡ χώρα ἦταν γεμάτη συμφορὰ καὶ τραγωδία. Κι' ἡ ἀπειλὴ μιᾶς νέας ξαφνικῆς Τουρκικῆς ἐπέμβασης ἦταν διαρκὴς καὶ ἀναμφισβήτητη. Ἡ ἐμπρακτη συμπαράσταση ἀπὸ ἰσχυρότερα κράτη ἔλειπε καὶ λείπει. Περιμέναμε καὶ στηριζόμαστε πάνω στὶς ἀποφάσεις τοῦ Ὀργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Κι' αὐτὲς οἱ ἀποφάσεις μένουν διαρκῶς γράμμα κενὸ καὶ δικαιοσύνη ἀνεφάρμοστη. Δὲν μπορεῖ λοιπὸν ὁ μέσος Κύπριος νὰ μὴν προβληματιστεῖ, νὰ μὴν μετρήσει τὴ θέση του, τὴ ζωή του, τὶς μέρες τους τὶς αὐριανὲς στὸν τόπο. Προβλήματα οἰκονομίας, προβλήματα ἀσφάλειας, πρόβλημα ἐπιβίωσης. Ἡ ἔξοδος βέβαια ἂν καὶ ποσοστιαία ψηλή, δὲν ἦταν μαζική. Οὔτε κι' ἀνησυχητικὴ ἴσως. Ὅμως ἦταν πολὺ ψηλότερη — κατὰ 1)3 τουλάχιστο — ἀπὸ πρόσφατα χρόνια.

Καὶ τὸ θέμα τῆς φυγῆς προβληματίζει ἀκόμα μὲ ἀρκετὴν ἔνταση ἀρκετὸν κόσμο.

Φεύγεις λοιπόν. Μπαίνει στὴν πλάστιγγα ἡ ζωὴ κι' ἡ ἀσφάλεια ἡ δική σου, τῶν παιδιῶν σου, τὸ μέλλον τους, ἡ εὐημερία κι' ἡ δημιουργία τους, καὶ ἡ δική σου. Δὲν βλέπεις προοπτικὲς κι' ὑποσχέσεις σταθερὲς ἢ φωτεινὲς κι' ἀποφασίζεις τὸ ξερρίζωμα καὶ τὴν μετανάστευση. Ἀκούεται συχνὰ σὰν ἐπωδὸς ἕνα σχόλιο κάθε ποὺ βρίσκεται τὸ θέμα ὑπὸ συζήτηση. «Ἂν φεύγουμε ὅλοι, τί θὰ γίνῃ αὐτὸς ὁ τόπος;» Δὲν εἶναι κούφια ἡ ἐπωδός. Περιέχει τὸ σπέρμα τῆς σωστῆς τοποθέτησης τοῦ προβλήματος.

Ὁ τόπος εἴμαστε ἐμεῖς. Μέσα μας εἶναι ἐνσαρκωμένες οἱ παραδόσεις, ὁ πολιτισμός, ἡ κληρονομιά, τὸ φῶς κι' ἡ φύση αὐτοῦ τοῦ νησιοῦ.

Μέσα στὰ ἐπίπεδα ποὺ μᾶς ἔδωσε, μέσα στὰ μέτρα ποὺ μᾶς ἀνάστησε αὐτὸς ὁ τόπος κι' οἱ γενιές του, κινούμαστε κὰι μεῖς καὶ τὰ παιδιά μας. Ἡ μεταφύτευση θὰ σημαίνει ὁλοκληρωτικὴν ἀλλαγή, ἀναπροσαρμογή, ξαναμέτρημα καὶ ξανατοποθέτηση. Ὁ Κύπριος μὲ τὰ ξένα ρεύματα ποὺ τὸν ἐπηρέασαν σ' αὐτὸ τὸ νησὶ — σταυροδρόμι, καὶ μὲ τὴν πολύπλευρη κι' ἀνεπτυγμένη ἐνημέρωση ποὺ τὸν διακρίνει, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ προσαρμοσθεῖ σὲ ξένες χῶρες κι' ἄλλες κουλτοῦρες. Ἂν ὄχι αὐτὸς τώρα τὰ παιδιά του, οἱ ἐπόμενες γενιές. Ὅσο ὅμως ὁ ἄνθρωπος εἶναι προέκταση τοῦ τόπου, ἄλλο τόσο ἰσχύει καὶ τὸ ἀντίστροφο. Ὁ τόπος εἶναι προέκταση τοῦ ἰδίου τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ δυναμισμὸς τῶν κατοίκων αὐτοῦ τοῦ τόπου τοὔδωσε τὴ μορφὴ καὶ τὰ ἐπίπεδα του.

Ἡ ἀπομάκρυνση, ἡ φυγὴ αὐτοῦ τοῦ δυναμικοῦ εἶναι πρόδοσία. Προδοσία ἐναντίον τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας.

Βέβαια πολλοὶ μᾶς πρόδωσαν σ' αὐτὴ τὴ φάση τοῦ Κυπριακοῦ. Κι' ἄλλοι ἀκόμη μπορεῖ νὰ μᾶς προδώσουν. Μπορεῖ νὰ κυοφορεῖται λύση ἄδικη, μὴ βιώσιμη. Μιὰ διζωνικὴ ὁμοσπονδία, ἡ Κερήνεια στοὺς Τούρκους, μὲ ἄλλα δυὸ καντόνια, ἔστω καὶ μὲ τὸν ἐπαναπατρισμὸν τῶν προσφύγων δὲ θάταν λύση ἀσφαλείας. Ἡ ἀπειλὴ τοῦ συγκεντρωμένου, ἀπομονωμένου Τουρκοκυπριακοῦ πληθυσμοῦ, δεμένου στὸ ἅρμα τῆς ἐπεκτατικῆς Ἀγκύρας, θάταν διαρκὴς ἀπειλὴ καὶ θὰ ὁδηγοῦσε σὲ νέες ἴσως ἀλλεπάλληλες ἢ σποραδικὲς συγκρούσεις. Κι' αὐτὴ τὴ λύση μπορεῖ πολλοὶ καὶ πολλὰ νὰ μᾶς πιέσουν νὰ τὴ δεχτοῦμε. Ἀλλωστε τὸ ξαναλέμε μὲ πικρία. Πολλοὶ μᾶς πρόδωσαν, ἐμᾶς καὶ τὶς ἀξίες τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀνθρωπιᾶς ποὺ δένονται σήμερα ἀναπόσπαστα μὲ τὸ Κυπριακό. Ἡ προδοσία ὅμως ἡ ἔσχατη κι' ἡ πιὸ τραγικὴ θάναι ἡ προδοσία τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ μας. Τὸ φευγιό. Ἡ ἐγκατάλειψη ὅσων δημιουργήσαμε κι' ὅσων φτειάξαμε καὶ ὅσων ἄλλων διατηρήσαμε μέσα στὸ χρόνο γιὰ αἰῶνες. Ἂν οἱ Κύπριοι ἐγκαταλείψουν τὸ νησὶ ὁμαδικά, σὲ ἀριθμοὺς ἀκόμη πιὸ μεγάλους, ἡ ἀντίσταση στὴν ἀδικία καὶ στὰ δόλια οἰκονομικὰ καὶ πολιτικὰ συμφέροντα συνασπισμῶν καὶ κρατῶν, ἐκμηδενίζεται. Φεύγοντας, μεταναστεύοντας, μπορεῖ νὰ πιστεύουμε πὼς βρίσκουμε ἀσφάλεια καὶ σιγουριὰ γιὰ μᾶς καὶ τὰ παιδιά μας σ' ἄλλο χῶρο. Ὅμως οἱ νόμοι εἶναι ἀδέκαστοι. Ἂν προδώσουμε αὐτὸ τὸ χῶρο, ἂν τὸν ἐγκαταλείψουμε χωρὶς ἀντίσταση, ἔμμονη, μακρόχρονη κι' ὀργανωμένη, κι' ὁ ἄλλος χῶρος, ὁ καινούργιος, θὰ μᾶς προδώσῃ ἐμᾶς, μὲ τὴ σειρά του ξανά. Ἀργὰ ἢ γρήγορα.

Αὐτὸς εἶναι ὁ χῶρος μας κι' αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγῶνας μας. Φύσει καὶ θέσει. Αὐτὴ ἡ ἐπαλξη κι' αὐτὴ ἡ «πόλις» μας.

«Καινούργιους τόπους δὲν θὰ βρεῖς, δὲν θἄβρεις ἄλλες θάλασσες.
Ἡ πόλις θὰ σὲ ἀκολουθεῖ. Στοὺς δρόμους θὰ γυρνᾶς
τοὺς ἰδίους· Καὶ στὲς γειτονιὲς τὲς ἰδιες θὰ γερνᾶς·
καὶ μές στὰ ἴδια σπίτια αὐτὰ θ' ἀσπρίζεις.
Πάντα στὴν πόλι αὐτὴ θὰ φτάνεις.
Γιὰ τὰ ἀλλοῦ — μὴ ἐλπίζεις —
δὲν ἔχει πλοῖο γιὰ σέ, δὲν ἔχει ὁδό.
Ἔτσι ποὺ τὴ ζωή σου ρήμαξες ἐδῶ
στὴν κώχη τούτη τὴ μικρή, σ' ὅλη τὴν γῆ τὴ χάλασες».
(Καβάφη, «Ἡ πόλις»).

Στὴν κώχη τούτη τὴ μικρὴ ἄλλοι μᾶς ρήμαξαν τὴ ζωή. Ἡ φυγὴ θἄναι ὄχι σιωπηρὴ ἀλλὰ ἐμπρακτη σύμπραξη μὲ τοὺς χαλαστές. Θἄναι προδοσία τοῦ λειτουργήματος τῆς ἀντίστασης καὶ τῆς δουλειᾶς ποὺ αὐτὴ τὴν Ὥρα χρειάζεται ὁ τόπος γιὰ νὰ βρεῖ ξανὰ τὸν εἰρμὸ καὶ τὴ λειτουργία του.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Δευτέρα, 7 Ἀπριλίου 1975.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΠΟΙΗΣΗ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

"Ενας χῶρος πλούσιος τό Κυπριακό. Γεμάτος ἐννοιες κι' ἀξιες δικαιοσύνης, ἠθικῆς, ἀνθρωπιᾶς. Ἀπό τά πρῶτα στάδια τῆς πρόσφατης ἱστορίας του μέ τήν Ἀγγλική προσάρτηση καί τούς ἀγῶνες τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ γιά αὐτοδιάθεση ὡς τήν περσινή τραγωδία τῆς Τουρκικῆς εἰσβολῆς. Ἀπ' αὐτό τόν χῶρο ἦταν φυσικό νά εἶναι καί πλούσια ἡ σοδειά τῆς ἐμπνευσης καί τῆς γόνιμης δημιουργίας σέ πολλούς τομεῖς ὅπως στήν πολιτική καί στήν ποίηση πού ἀποτελοῦν τά σημερινά μας θέματα.

Δημοσθένη Δανηλίδη: Η ΚΥΠΡΟΣ ΚΑΙ Η ΑΓΓΛΙΚΗ ΜΑΣΚΑ. Ὁ Μεσεβρινός, προλογίζοντας τό βιβλίο, διαγράφει τό πλαίσιό του:

«Ἀπό τόν ἀρχικό τίτλο φαίνεται καθαρά καί ὁ στόχος. Ἐκθέτοντας τίς ἀδιάβλητες αὐτές διαπιστώσεις ὁ Δανηλίδης ξεσκεπάζει τά ἐγωιστικά ἐλατήρια τῆς πολιτικῆς δυό μεγάλων δυνάμεων, τῆς Ἀγγλίας καί τῆς τσαρικῆς Ρωσίας, πού ἀπό τίς ἀρχές τοῦ δέκατου ἕνατου αἰῶνα συγκρούστηκαν στό βαλκανικό χῶρο, καί τίς συνέπειες πού ἡ σύγκρουση αὐτή εἶχε γιά τό Ἑλληνικό ἔθνος. Τ' ἀναμολόγητα ἐλατήρια καλύφτηκαν πότε μέ τόν μανδύα τοῦ προστάτη, πότε μέ ἄφθονη «φιλία», μιά ἔντεχνα συνθεμένη μάσκα, μέ τήν ὁποία οἱ δυνατοί ξεγελοῦσαν τούς λαούς τῆς Βαλκανικῆς γιά νά τούς ὑποδουλώσουν οἰκονομικά καί πολιτικά».

Ἡ ἔκδοση σταματᾶ μέ τήν Ἀγγλική μάσκα. Μ' ἀδρούς ἱστορικούς τόνους ὁ συγγραφέας κτίζει τό περίγραμμα τῆς Ἀγγλικῆς εὐθύνης ἀπέναντι στό Κυπριακό. Μέ ἀφετηρία τόν «ἀνθελληνικό προσανατολισμό» τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, παραθέτει χρονολογίες καί γεγονότα στά ὁποῖα στόχος πάντα τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἦταν οἱ κακές σχέσεις κι' ἡ ἐνοχή τῆς Τουρκικῆς ἀσυδοσίας κι' ἡ ὑποκριτική τακτική τῆς «φιλίας» μέ τόν Ἑλληνικό λαό. Κι' αὐτό γιατί πάντα ἀπέβλεπε στή διατήρηση τῆς Τουρκικῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας καί τῆς Τουρκικῆς ὑπόστασης, παρά τήν σῆψιν πού ὑπονόμευε τά ἐσωτερικά του «Μεγάλου Ἀσθενοῦς». Γραμμένη στά 1853, μιά παρατήρηση τοῦ Μάρξ, ὅπως ἀναφέρει ὁ συγγραφέας, ἰσχύει ἀπόλυτα καί σήμερα, θά λέγαμε:

«Τό νά θέλει κανείς νά διατηρεῖ τό καθεστώς στήν Τουρκία, εἶναι σά νά προσπαθεῖ νά διατηρεῖ τό ἀνεῦμα ἑνός ψόφιου ἄλογου στόν ἴδιο πάντα βαθμό τῆς σήψης, ὅπου βρίσκεται προτοῦ νά ἐπέλθει ἡ ὁριστική ἀποσύνθεση».

Τό κείμενο, ἄν καί διανθισμένο ἀπό φωτογραφίες ἀπό τήν πρόσφατη Τουρκική εἰσβολή, ἀναφέρεται στά πρόσφατα γεγονότα στήν Κύπρο, στά ὁποῖα ἡ Ἀγγλική θέση ἦταν ἐντελῶς ἀπαράδεκτη. Καταλήγει ὅμως μέ μιά πρόγνωση γύρω ἀπό τίς δυνάμεις πού τελικά θά πραγματοποιήσουν τό ξεσκέπασμα τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς:

«Τίς δυνάμεις αὐτές (ἠθικές καί ὑλικές) θά τίς διακυβερνᾶ ὁ πανάρχαιος τῆς ζωῆς ρυθμός, ὁ νέος τοῦ ἐν γενέσει κόσμου ἀνθρώπινος ρυθμός, πού θά ἐναρμονίζει, ὀργανικά καί σέ κλίμακα καθολική, Κοινή Ἀγορά, Εὐρωπαϊκή ἑνότητα καί πολλαπλότητα μέ τήν ποικιλία, ἐνισχύοντας καί πλουτίζοντας τήν πρώτη, καί μέ τήν ἀνασύνδεση καί ἀνασύνθεση διασώζοντας τή δεύτερη ἀπό τό ἀνεμοσκόρπισμα ἤ τήν ἀλληλοεξουδετέρωση καί ἀλληλοεξόντωση. Ἡ διάγνωση καί ἡ πρόγνωση αὐτή, δέν ἔχουνε νόημα ἄλλο ἀπό τήν ἀναγκαιότητα νά προσαρμόζουνται καί νά συμβάλλουν στή συντελούμενη μεταβολή ὅλες οἱ ἀπειροδύναμες θετικές ἐνέργειες, πού ὁ κάθε ἰμπεριαλισμός δέν ἔπαψε καί στίς μέρες μας ἀκόμα νά τίς ἐκμεταλλεύεται, φθείροντας καί διαφθείροντας τες, καί νά ἐξωθεῖ στό ὑλικό καί ἠθικό χάος.

Πάνου Κράλη: ΓΕΥΣΗ ΘΑΝΑΤΟΥ. Ἀπό τίς πιό δυνατές κι' ὡριμες ποιητικές μαρτυρίες ἡ σύνθεση τοῦ Μάνου Κράλη πηγάζει μέσα ἀπό μιά δυνατή πολλαπλασιασμένη στιγμή αἰσθηματικῆς εὐφορίας πού κατάκτησε τόν πόνο καί τόν ἔκανε τραγούδι. Εἶναι μεγάλη ἡ νίκη τοῦ ποιητῆ νά πιάνει τίς ὧρες τῆς ὀργῆς τῆς πίκρας, τῆς ὀδύνης, καί πετράδι μέ πετράδι νά συνθέτει ἕνα ψηφιδωτό ἄρτιου κι' ὁλοκληρωμένου λόγου. Αὐτή ἡ νίκη εἶναι καί τοῦ Μάνου Κράλη σ' αὐτή τήν προσφορά. Ξεπηδοῦν ζωντανές, ἀδρές οἱ μεταφορές μέσα ἀπό τά καυτά γεγονότα καί συμβάντα καί ποίηση ἀδερφωμένα, συγχωνεμένα ἀποτελοῦν μιά ἀδιαίρετη, μετουσιωμένη σύνθεση:

«Δέν ἦρθε καβαλλάρης Τάταρος.

Δέν ἦρθε
πάνω σέ κίτρινο ἄλογο μ'
ἕνα δρεπάνι στό χέρι.
Ὁ θάνατος εἶναι μιά κραυγή
Σάν ἄξαφνα ἡ καμπάνα τ'
οὐρανοῦ ραγίζεται
Κι' ἀπό μαῦρο ἄνοιγμα ξεχύνεται τό φῶς
Φῶς ὠκεάνειο πού παφλάζει ἀφρός καί τυφλώνει
τά μάτια.
Ὁ θάνατος ἕνα κάλεσμα
Μιά κίνηση χεριοῦ νά κρατηθεῖ
ἀπό μιά ρίζα θυμαριοῦ, ἕνα
κοτσάνι.
Τό σῶμα συμφιλιώνεται μέ
τό καμένο χόρτο καί τή
σούρα.
—Ὁ Αὔγουστος εἶναι ὁ μῆνας τῶν νεκρῶν».

"Υπάρχουν στιγμές μεγαλείου στούς στίχους τοῦ Κράλη. Εἶναι στιγμές αὐτοσυνείδησης τοῦ πανάρχαιου κάτοικου αὐτοῦ τοῦ χιλιοπατημένου Κυπριακοῦ χώρου. Εἶναι οἱ στιγμές τοῦ ξερριζωμένου διωγμένου πολίτη τοῦ 1974 μ.Χ. πού κουβαλᾶ μέσα του αἰῶνες πολιτισμοῦ κι' ἐπίμονης, περήφανης ἐπιβίωσης:

«Πέτρωσε ὁ καιρός ἐδῶ
μές τό χαλάσματα κρί
τήν πανάρχαια στέρνα
Στά σπίτια πού κάποτε ζύμωσαν μέ πόδια γυμνά οἱ
ξωμάχοι.
Κάποτε ἀνέμιζε ἐδῶ ἕνα
φουστάνι μουριᾶς, ἕνα
τραγούδι κούνιας
"Ενα φεγγάρι κρέμονταν
στήν Ξώπορτα σάν κέρατο βοδιοῦ.»

Ἡ ποίηση αὐτή εἶναι ἀπό τίς πιό γνήσιες, τίς πιό μεστές ἀπ' ὅσες εἶδαν τό φῶς μετά τήν Τουρκική εἰσβολή. Ἀφήνει μέ τό διάβασμα της τήν αἴσθηση τῆς ταύτισης τοῦ ποιητῆ μέ τά πράγματα, μιᾶς ταύτισης πού γίνεται σμίξιμο πικρό, Ζωῆς καί δημιουργίας. Μιᾶς ταύτισης πού ξεκινᾶ σάν ἐρέθισμα λόγου κι' εἰκόνας στόν προθάλαμο τοῦ ἐγκεφάλου καί καταλήγει κραυγή συνείδησης μέσα στόν χῶρο καί στόν χρόνο.

«Ἐδῶ σταμάτησε ὁ καιρός
Μέ τήν κλεψύδρα τοῦ καλοκαιριοῦ θρυμματισμένη
Ἀνάμεσα στά σπασμένα
μάρμαρα καί τά παλιά πιθάρια».

Ἀντώνη Πιλλᾶ: ΦΩΝΕΣ ΤΗΣ ΓΗΣ ΜΟΥ. Παραδοσιακός ὁ στίχος τοῦ Πιλλᾶ, λυρικός, ἀδρός, πλούσιος. Μέ τομές στήν προσφυγιά, στόν πόλεμο, στόν λαβωμένο χῶρο τῆς Κυπριακῆς γῆς.

«Δροσιᾶς πηγή, βαθύκολπων
ἐρώτων καί φωτός
Πατρίδα, νύχτωσες καί κλαῖς
μές τά ὄνειρα μας'
βαρβάρου κοῦρσος σέ μολεύει χαλασμός
κι' εἶναι τό φῶς σου φλόγα
καί καημός μές' τήν καρδιά μας».
(«Κερύνεια»).

Στό δεύτερο μέρος τῆς συλλογῆς, μέ τίτλο «Ἄλλες Φωνές», ὁ ποιητής σταχυολογεῖ ποιήματα παρμένα ἀπό στιγμές λυρικῆς μέλλον διεργασίας.

«Σάν πέφτει ὀργά τό σειλινό
καί στόν ἀπέραντο οὐρανό
ἀνθίζουν τ' ἄστρα.
μέσα στῶν δέντρων τό σιγή
πλανιέται ἄγρυπνη ἡ ψυχή
στ' ἀρχαῖα της τά κάστρα.
Κλώνια πολλά καί ροδαμοί
χρόνια τραγούδια, χωρισμοί
γοργοξυπνοῦνε.
Μεθᾶ ἡ καρδιά μου κι' ἐπρεσβεύει
τάχα γι' ἀνάσταση ἡ θανή
μέ προσκαλοῦνε:
("Επιστροφή»)

Μιά πυκνή ἐμπειρία ρυθμοῦ, μέτρου, ποιητικῆς αἴσθησης κι' ὁρῆς τοῦ χώρου εἶναι τό κόμισμα πού παίρνει ὁ ἀναγνώστης τῆς νέας δουλειᾶς τοῦ Πιλλᾶ. Στίχος μεστορεμένος, ὡραία εἰκόνα, μουσικός λόγος, ἀκόμα κι' ὅταν γράφει ἔξω ἀπό τά καλούπια τοῦ ἄμμετρου λόγου:

«Τά λόγια πέτρεξαν πουλιά
μές στόν αἰθέρα
κι' ἀπόμεινε φτερούγα ὀνείρου ἀσάλευτη ἡ βαθειά
ἡ βαθειά ἀνάσα τῆς ἀνοιξης
στήν ὀρθρινή αὐλαία τῶν
ματιῶν σου,
ἀγαπημένη».
("Φωνές μέσα ἀπό μιάν "Ανοιξη»).

Λουκῆ Παπαφιλίππου: Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ: Ὀρθολογισμός καί ποιητική ἔξαρση ἀποτελοῦν τά δυό βασικά στοιχεῖα τῆς ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Λουκῆ Παπαφιλίππου. Πότε συγχωνεύονται καί τ' ἀποτέλεσμα διακρίνεται ἀπό τόν ἀνάλογο εὔστοχο κραδασμό. Πότε μένουν ἀπομακρυσμένα στοιχεῖα πού ἀκόμα προσδοκοῦν τήν συγχώνεψη μέσα στήν ποιητική συνείδηση τοῦ δημιουργοῦ.

Ἡ ἀναφορά στίς συνεχεῖς θυσίες, στήν πορεία τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τοῦ τόπου, ὁ μῦθος τῆς Κύπρου, ἄμορφης, λαβωμένης, ἡρώισσας, εἶναι τό σωστό προανάκρουσμα τοῦ κύκλου:

«Δέν ἔχει ἀρχή τό αἷμα
μήτε τέλος'
Προπορεύεται ὅσο καί ἀκολουθεῖ
φυακίζει ἀτελεύτητα
κατρακυλᾶ
μέσα ἀπό σπασμένα ἀγγεῖα
καί ἁγιά κουφάρια
καί ταξιδεύει μέσα στά χρόνια
μιά μαθητεία πού διαρκεῖ
"Ετσι ἄρχισε ἐκεῖνο τό πρωϊνό

ἡ γιαγιὰ Ζωὴ τὸ λόγια της
καὶ ξάφνου γιόμισε πληγὲς
ὅλος ὁ τόπος...
(«Μέγιστο Μάθημα»).

Τὸ γεγονὸς γίνεται μῦθος,
κι' ὁ μῦθος στίχος. Ἄλλοῦ ὅμως τὸ γεγονὸς γίνεται στίχος μόνο. Χωρὶς τὴν μεσολάβηση τοῦ μύθου. Οὔτε σὰν ἀφορμῆς, οὔτε σὰν ἀπρεπέσματος. Ὅπως γίνεται στὸν «Πρῶτο νεκρό»:

«Ὅταν πλησίαζε ἦταν ἀλλοιώτικος.
Δὲν γνώριζε ποιός ἦταν. Οἱ ρίζες του
ἦταν ἄγνωστες. Τὰ γεγονότα ξένα. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ φλέβες του.
Ἔκαναν παρέα μὲ διακλαδώσεις ποὺ δὲν λειτουργοῦσαν. Μὰ ὡστόσο
ἀκόμη τὸ αἷμα κυκλοφοροῦσε κι' ἐπικοινωνοῦσε.
Ὅταν πλησίασε κανένας
δὲν ἐρχότανε.
καὶ δὲν τὸ χρειζόντουσαν.
Ἦταν ἕνας ἄχρηστος ὄγκος
ποὺ δὲν κατώρθωσε νὰ βάρη στολὴ καὶ σχῆμα.
Ὅλες του οἱ ἐπιθυμίες νὰ τὸν φωνάξουν
νὰ τοῦ δώσουν ὅπλο
νὰ τοῦ δώσουν χλαίνη
νὰ τοῦ δώσουν ἐκεῖνο τὸν ἀριθμὸ
—τὴν ταυτότητα τοῦ παλεμιστῆ
εἶχαν ναυαγήσει μέσα στὸν συναγερμό.
Κι' ἤρθαν τὰ ἀεροπλάνα.
Ἀναφέρθηκε τ' ὄνομα του σὰν ὁ πρῶτος νεκρὸς
τοῦ πολέμου».

Ἡ πράξη μετουσιώνεται σὲ στίχο στὴν πρώτη στροφή:

«Δὲν γνώριζε ποιός ἦταν.
Οἱ ρίζες του
ἦσαν ἄγνωστες. Τὰ γεγονότα ξένα.
Τὸ ἴδιο καὶ οἱ φλέβες του».

Στὸ ὑπόλοιπο ποίημα ἀπουσιάζει ὅμως καὶ ἡ μετουσίωση σὲ στίχο ὁλοκληρωμένο. Ὑπάρχει μόνο ἡ πρόθεση. Μὲ τὴν ὁλοκλήρωση βέβαια τοῦ ποιήματος, ὁ ποιητικὸς κραδασμὸς δημιουργεῖται. Ἀλλὰ σ' ἕνα ἐπίπεδο νοητικῆς σχεδὸν μεταφορᾶς — τὸ θῦμα χωρὶς τὸ σχῆμα, ἡ θυσία χωρὶς τὴ δόξα, ἡ ἀνωμαλία χωρὶς τὴ δόξα, ἡ ἀνωνυμία καὶ ἡ φρίκη, τὸ σάρωμα τοῦ πολέμου. Ὅμως τὸ ἐπίπεδο τῆς καθαρῆς ποιητικῆς μετάληψης ἀπουσιάζει. Ἴσως νὰ φταίη ὁ ἀμετουσίωτος στοχασμός, ἡ διαύγεια τοῦ νοῦ ποὺ δὲν σμίγει, δὲν συνουσιάζεται μὲ τὸν κραδασμὸ τῆς καρδιᾶς. Συλλαμβάνει ὁ νοῦς. Μὰ ἡ καρδιὰ μένει ψυχρή, μάρτυρας. Ὄχι συνεργός. Οἱ στιγμὲς τῆς εὐφορίας εἶναι ἴσως ἐνδεικτικὲς καὶ προγνωστικὲς τῆς μελλοντικῆς πορείας τοῦ συγγραφέα τοῦ βιβλίου. Παραμένουν δὲ στιγμὲς δυνατὲς κι' ἀξιόλογες, ποὺ ξεχωρίζουν στὴν ἔκδοση. Στιγμὲς ποὺ δονοῦν τὸν ἀναγνώστη, γιατὶ βγῆκαν πρῶτα ἀληθινὲς μέσα ἀπὸ τὸν ποιητικὸ κορμὸ τοῦ δημιουργοῦ, χωρὶς διάσπαση, χωρὶς διαχωρισμὸ ἀνάμεσα στὸ μυαλὸ καὶ στὸ συναίσθημα».

«Τοῦτο τὸ νερὸ δὲν εἶναι
γιὰ τὰ χείλη τους.
Εἶναι γιὰ τοὺς νεκρούς μας
ποὺ περιμένουν
νὰ ξεδιψάσουν
σκόρπιοι, περήφανοι κι' ἀνυπόταχτοι
πάνω στὸν Πενταδάχτυλο».

(«Ἕνα Ἀπόσπασμα γιὰ τὴν Χρυσταλλοῦ Ἀνδρέα Ζίττη).

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΤΟΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Δευτέρα, 14 Ἀπριλίου 1975

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἄλλοῦ ἀγωνίζονται γιὰ ἐξίσωση μὲ τὸν ἄντρα. Ἀλλοῦ προβληματίζονται, ἀπασχολοῦνται, ὀργανώνονται γιὰ τὴν γυναικεία ἀπελευθέρωση ἀπὸ δεσμὰ προκατάληψης, κατάπίεσης, παραγνώρισης στὸν κοινωνικό, στὸν ἐπαγγελματικό, στὸν πολιτικὸ τομέα. Στὴν Κύπρο τὴν μεταπολεμική, στὶς 20 τοῦ Ἀπριλίου, οἱ γυναῖκες θὰ προβοῦν σὲ μιὰ ἐκδήλωση πρωταρχικῆς καὶ ὕστατης ταυτόχρονα ἀξίωσης, τὴν ἐπάνοδο τῶν προσφύγων στὰ σπίτια τους.

Δὲν θὰ δοῦμε ἂν ἡ χειρονομία αὐτὴ θάχει ἀποτελέσματα ἢ ὄχι. Δὲν θὰ τὴν δοῦμε μόνο σὰν μιὰ ἀγωνιστική, δυνατὴ προσφορὰ τοῦ γυναικείου φύλου σὲ μιὰ ὑπόθεση δίκαιη, σὲ μιὰ κατάσταση τραγική. Τὴν βλέπουμε πιὸ πολὺ σὰν ἕνα ἀκόμη δεῖγμα τοῦ ἀναχρονισμοῦ καὶ τῆς ἀνισότητος τῶν φαινομένων σὲ διαπλανητικὴ κλίμακα, γιατὶ ἡ ἐπέμβαση τῆς ἀνθρώπινης βουλιμίας ἀνέτρεψε ἰσοζύγια καὶ σάρωσε μιὰ κοινωνία.

Πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο ἡ θέση τῆς Κυπρίας γυναίκας δὲν μποροῦσε νὰ θεωρηθῆ σὰν ἐντονα μειονεκτικὴ σὲ σύγκριση μ' αὐτὴν τοῦ ἄντρός. Ἡ ἴση μισθολογία εἶχε σχεδὸν πραγματοποιηθῆ, οἱ ἴσες εὐκαιρίες καὶ ἡ ἴση ἀναγνώριση στὸν ἐπαγγελματικὸ τομέα δινόντουσαν ὁλοένα καὶ περισσότερο, στὴ μόρφωση ἀνέβαινε τὸ ἐπίπεδο μὲ ρυθμὸ γρήγορο. Στὴν πολιτικὴ εἴχαμε ἀναδείξει γιὰ χρόνια μίαν τουλάχιστον Ὑπουργό. τὴν ψῆφο. τὴν εἴχαμε κερδίσει ἀπὸ τὸ 1960. Ἡ γυναίκα ἐπιδιδόταν σὲ ἀρκετὰ ἐπαγγέλματα που προηγουμένως ἐθεωροῦντο ἀντρική ἀποκλειστικότης. Στὸν κοινωνικὸ τομέα ἴσως νὰ ὑπῆρχε ἀκόμη ἡ περισσότερη ἀνισότης, καὶ πιὸ ἰδιαίτερα στὴν ἐπαρχία. Ἡ πατριαρχικὴ δομὴ τῆς κοινωνίας ἀκόμα κρατοῦσε τὴ γυναίκα σὲ θέση χαμηλότερη, μὲ ἀπαγορεύσεις καὶ περιορισμοὺς ποὺ τὴν καθήλωναν στὸ σπιτικὸ καὶ τῆς περιόριζαν τὶς δυνατότητες ἐξελίξεως καὶ προόδου. Μὲ τὴν αὐξανόμενη φοίτηση στὴν Μέση Παιδεία τὰ τελευταῖα χρόνια, τὰ ρεύματα τῆς ἀλλαγῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰσδύαν ὅλο καὶ περισσότερο καὶ στὴν ὕπαιθρο. Συνολικά, ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀξιοποίηση τῆς Κύπρου σὰν ἐλεύθερης χώρας ἐδῶ καὶ 15 μόνο χρόνια, ἡ θέση τῆς Κυπρίας γυναίκας παρουσίαζε πρὶν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴ μιὰ εἰκόνα ἀξιοπρεπῆ καὶ βελτιωμένη.

Μὲ τὸν πόλεμο ἡ Κυπρία γυναίκα ὑπέστη ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ βαρειὰ πλήγματα. Χιλιάδες βρεθῆκαν ἐξοπιτωμένες. Ἡ οἰκογενειακὴ ἑστία, ἕνα ἀπὸ τὰ βασικώτερα ὁρμητήρια καὶ ὀχυρὰ τοῦ γυναικείου φύλου, ἐβλήθη καίρια, κι' ἡ γυναίκα ἐκτοπίσθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ τὸν χῶρο στὸν ὁποῖο δροῦσε, ὑπηρετοῦσε, πρόσφερε, τὸν χῶρο στὸν ὁποῖο μεγάλωνε τοὺς μελλοντικοὺς πολίτες τῆς κοινωνίας. Μὲ τὸν πόλεμο ἑκατοντάδες γυναῖκες ταπεινώθηκαν κι' ἐξευτελιστῆκαν μὲ τοὺς βιασμούς. Καὶ πολλὲς χάσαν τὴ συζυγική, τὴν ἀνθρώπινη ὑπόστασή τους μὲ προκύψαντα προβλήματα διαζυγίου, διασυρμοῦ, κοινωνικῆς στηλίτευσης καὶ ὑποχρεωτικῆς ἴσως ἐκπόρνευσης.

Μὲ τὸν πόλεμο ἡ ἄνθηση τῆς Κυπριακῆς οἰκονομίας σταμάτησε. Σταμάτησε κι' ἡ ἀνοδικὴ πορεία τῆς γυναίκας. Κι' οἱ γυναῖκες τῆς Κύπρου, ἐκτοπισθεῖσες καὶ μή, νοιῶσαν σ' ὅλη τὴν ἔκταση καὶ τὴν κλίμακα τῶν τάξεών τους τὰ προβλήματα ποὺ δημιούργησε ἡ βάρβαση διάλυση τοῦ τόπου, τοῦ κράτους, τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ἐπλήγη πιὸ σαρωτικὰ κι' ἀνελέητα ἡ γυναίκα, εἶναι στὸ ρόλο της σὰν βασίλισσα καὶ δέσποινα τῆς πατροπαράδοτης οἰκογενειακῆς ἑστίας.

Μιὰ ἀπὸ τὶς βασικώτερες διαστάσεις της ἀκρωτηριάστηκε θανάσιμα. Τὸ σπιτικὸ μέσα στὴν τέντα, ἡ ταλαιπωρία, ἡ κακουχία, τὸ δράμα, ἡ μνήμη τοῦ ζεστοῦ σπιτικοῦ ποὺ ἔμεινε πίσω στὴν πατημένη γῆ, ἡ ὕπαρξη τοῦ σπιτικοῦ γιὰ τοὺς ἄλλους, πλάϊ στὸν καταυλισμὸ καὶ τὴν ἀτέλειωτη πολυκατοικία, μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀδικίας, τῆς ἀνισότητας νὰ διαιροῦν τὴν ὑπόσταση καὶ νὰ πικραίνουν τὸ ἀνθρώπινο μέτρο, ἀποτελοῦν ἴσως τὴν πιὸ δραματικὴ φάση ποὺ ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν οἱ χιλιάδες ξερριζωμένες τῆς Κύπρου. Κι' αὐτὸ στὸ Διεθνὲς Ἔτος Γυναίκας ποὺ ἡ παλύπλευρη προσπάθεια εἶναι γιὰ τὴν κατοχύρωση πιὸ πολὺ τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναίκας πλάι σ' αὐτὰ τῶν ἀντρῶν. Στὴν Κύπρο, μὲ τὴ μανία τῆς Τουρκικῆς ἐπίθεσης ἐπλήγη τὸ πιὸ ἀξιωματικὰ καθαρὰ γυναικεῖο δικαίωμα: τῆς εὐθύνης τοῦ σπιτιοῦ, τῆς ἀνατροφῆς τοῦ παιδιοῦ μέσα στὴ σιγουριὰ καὶ τὴ στοργὴ τοῦ οἰκείου σπιτικοῦ χώρου. Αὐτὴ ἡ παραφωνία, ἡ ἀντίθεση ἀπὸ μόνη της εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ καταδείξη τὴν τραγικότητα τοῦ πολέμου στὶς ἐπιπτώσεις του πάνω στὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἐξέλιξη μιᾶς χώρας.

Ἡ πορεία ἀποφασίσθηκε ἀπὸ τὶς ξένες ὑπηκόους σὲ μιὰ ἀξιέπαινη χειρονομία πρωτοβουλίας καὶ πραγματοποιεῖται ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὶς Κυπρίες Ἑλληνίδες, μὲ διεθνῆ συμπαράσταση καὶ συμμετοχή. Ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ Τουρκικὴ ἀντίδραση — ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σωστή, ποὺ θἄπρεπε νὰ τοὺς ἐπιτρέψη τὴν ἐπανεγκατάσταση στὰ σπίτια τους — ὁποια ἄλλη ἀντίδραση, ἁπλῶς θὰ ἐπισφραγίση τὴν ἀδικία καὶ τὴν τραγικότητα τοῦ ξεσπιτωμοῦ. Μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ συγκλονιστικὲς εἰκόνες ἀπὸ τὴν πρόσφατη φρίκη τῆς Καμποτσίας ἦταν ἡ φωτογραφία μιᾶς μητέρας μ' ἕνα παιδὶ στὸ χέρι μέσα σὲ μιὰ σπηλιά. Αὐτὸ ἂν δὲν δονεῖ τὴν ἀντρικὴ ψυχή, συνταράζει τὴν γυναικεία. Αἰῶνες τὸ φῦλο μας ἀγωνίστηκε νὰ βγῆ ἔξω ἀπὸ τὰ στεγανὰ πλαίσια τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας, τῶν ἀποκλειστικῶν εὐθυνῶν της, καὶ νὰ δημιουργήση ἐλεύθερα καὶ ἴσα πλάι στὸν ἄντρα. Αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς χάσαμε τὴν αἴσθηση τῆς εὐθύνης, τὴν αἴσθηση τοῦ μεγαλείου ποὺ συνεπάγεται ἡ φροντίδα κι' ἡ διοίκηση τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας. Εἶναι ἕνα δικαίωμα αὐτὴ ἡ ἑστία, ξεπερασμένο στὸ σημερινὸ πολιτισμό. Μᾶς τὸ στερῆσαν στὴν καρδιὰ τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα. Γι' αὐτὸ κι' ἡ ἀξίωση γιὰ τὴν ἐπανάκτηση του ἀποτελεῖ ἄλλο ἕνα δοκίμιο ἀνθρωπιᾶς καὶ πολιτισμοῦ γιὰ τοὺς Τούρκους. Ἡ ἀντίδρασή τους στὶς 20 τοῦ Ἀπρίλη θἄναι ἄλλο ἕνα ὁράσημα τοῦ πολιτισμοῦ τους στὴν Κύπρο.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΚΛΥΣΗ ΤΩΝ ΗΘΩΝ

Δευτέρα, 21 Ἀπριλίου 1975

«Ὁ θαυμαστὸς καινούργιος» κόσμος τῆς Κύπρου

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

«Τί ἤρθε νὰ κάνει σ' αὐτὸ τὸν κόσμο ἡ ἡδονή, ἡ μεγάλη θαλερὴ χαρὰ τῶν κορμιῶν ποὺ συναινοῦν στὴν ἐνοχή; Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀνίσχυρη ἀναζήτηση φυγῆς ἀπ' τὴν ἀπελπισία ποὺ ὅμως ὁδηγεῖ στὴν ἀπελπισία, μιὰ διαδρομὴ ἀπὸ τὴ σκλαβιὰ στὴ σκλαβιά, καὶ ἀπὸ τὴ φυλακὴ στὴ φυλακή».

(Καμύ: «Ὁ Ἐπαναστατημένος Ἄνθρωπος»).

Τὴν πιὸ πάνω παρατήρηση δὲν τὴν κάνει ὁ Καμύ. Τὴν παραθέτει σὰν σχόλιο πάνω στὴν θεωρία τοῦ Σάντ, θεωρία ὄχι ἀπόλυτα δεκτὴ ἢ συνεπῆ. Ἡ ἀλήθεια ὅμως ποὺ περιέχει ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς εἶναι μιὰ ἀλήθεια παντοτεινή, καὶ σήμερα πιὸ σχετικὴ παρὰ ποτὲ ἄλλοτε. Δὲν ἔχουμε πρόθεση νὰ ἠθικολογήσουμε. Θἄταν ὅμως ἠθικὸς ἠσυχασμὸς καὶ ἔλλειψη λειτουργικῆς ἀντίδρασης στὰ φαινόμενα ποὺ μᾶς περιβάλλουν, ἂν ἀγνοούσαμε κι' ἂν ἀφήναμε ἀπαρατήρητα τὰ τελευταῖα ἐπεισόδια γύρω ἀπὸ θέματα ἠθικῆς ποὺ βλέπουν τὴν δημοσιότητα.

Τὰ κρούσματα τῆς ἀνηθικότητας ἀσφαλῶς προϋπῆρχαν τοῦ πολέμου, ὅπως ὑπάρχουν κατὰ καιροὺς καὶ μὲ ποικίλλουσα ἔνταση σ' ὅλες τὶς κοινωνίες ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ὅμως ὁ θάνατος, ἡ καταστροφή, ἡ προσφυγοποίηση, ἡ ἀνατροπὴ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἰσορροπίας τοῦ τόπου πυκνῶσαν αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις. Ἐπέτειναν τὴν ἀνασφάλεια, τὸ ἄγχος, τὴν προσωρινότητα καὶ τὸν μηδενισμό. Ποὺ εἶναι πάντα φυσικὰ ἐπακόλουθα πολεμικῶν συγκρούσεων. Τὰ προβλήματα ἔγιναν πυκνότερα, ἡ ἡδονὴ πιὸ εὔκολη καὶ πιὸ ἐλκυστική. Κι' ἡ δίψα τῆς φυγῆς πιὸ ἔντονη καὶ ἐπιταχτική.

Κοντὰ στὴν ἁγία τῆς προπολεμικῆς τεχνολογικῆς εὐημερίας —ποὺ γιὰ μερικοὺς στὴν Κύπρο ἀκόμα ὑπάρχει— μπῆκε καὶ ὑψώθηκε ἡ μνήμη τῆς φρίκης, ὁ φόβος τοῦ θανάτου. Κι' ἡ διέξοδος, πιὸ εὔκολη καὶ πιὸ πλατειὰ παρὰ ποτέ. Ἐξ ἄλλου τὰ ναρκωτικά, στοιχεῖο τοῦ Κυπριακοῦ χώρου καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, κυκλοφοροῦν τώρα πολὺ πιὸ ἄνετα καὶ σὲ πιὸ μεγάλη κλίμακα.

Κι' ἡ ἀστυνομία ἔδρασε. Ἔκανε συλλήψεις, ἀνακοινώσεις. Κι' ὁ τύπος ἔδρασε. Μὲ πορνογραφικὲς κάποτε περιγραφές, ἀπαράδεκτες γιὰ μιὰ σωστὴ δημοσιογραφία, καὶ μὲ δημοσίευση στοιχείων γύρω ἀπὸ ἄτομα ποὺ μόνο ὑποκειμενικὴ χολὴ δεῖχναν καὶ ὄχι σωστὴ αἴσθηση εὐθύνης καὶ ἀποστολῆς. Κι' ἀνακοινωθῆκαν ἐκρήξεις βομβῶν «πολλῶν μεγατόνων», ἐκρήξεις ποὺ θὰ κάλυπταν πολλὰ ὀνόματα. Ἐνόσω βέβαια προχωροῦν οἱ μέρες, οἱ ἐκρήξεις ἀπομακρύνονται καὶ ἀναβάλλονται. Εἶναι πολὺ δύσκολο, ριζοσπαστικό, τολμηρὸ νὰ σηκώσῃ ἡ ἀστυνομία τὸ πέπλο ποὺ καλύπτει «τὰ σκάνδαλα». Πολλοὶ οἱ ἐνοχοι — κι' οἱ πρῶτοι ἴσως ὑπεύθυνοι. Καὶ πολλοὺς ἄλλους ἴσως ἔχουν στὸ χέρι μὲ τὶς εὐκολίες καὶ μὲ τὴ δράση τους. Γιὰ ν' ἀποφευχθῆ λοιπὸν ἡ κατάρρευση τοῦ θαυμαστοῦ οἰκοδομήματος τῆς Κυπριακῆς εὐπροσωπίας, θὰ ἐπιβληθῆ καὶ τώρα ὅπως καὶ ἄλλοτε, ἡ σιωπή. Μὲ ἐξιλαστήρια θύματα μερικοὺς ποὺ συνελήφθησαν, ἢ ἀνεκρίθησαν, ἢ ἀναφέρθηκαν κι' ἐσχολιάστηκαν. Κι' ὁ θαυμαστὸς καινούργιος κόσμος τῆς Κύπρου θὰ συνεχίσῃ τὴν πορεία του, ὅπως τὴν συνεχίζει σ' ἄλλες χῶρες, σὲ πολὺ πιὸ μεγάλη κλίμακα.

Ὅταν ὁ Ἄλντους Χάθλεϋ ἔγραφε τὸ μυθιστόρημα του «Ὁ θαυμαστὸς Καινούργιος Κόσμος», τὸ 1936, ἔκανε μιὰ παρωδία, μιὰ σάτιρα τῆς ἐποχῆς του. Λίγο μποροῦσε ὅμως νὰ μαντέψῃ πὼς αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα, γραμμένο ἀνάμεσα στὸ σοβαρὸ καὶ στὸ ἀστεῖο, θἄταν τόσο προφητικὸ καὶ τόσο ἐπίκαιρο, σήμερα ἀλλὰ κι' ὕστερα, μετὰ ἀπὸ 40 χρόνια, ἴσως ἀκόμη περισότερο. Στὸν «Θαυμαστὸ Καινούργιο Κόσμο», ὑπάρχει πλήρης ἀμοραλισμός. Ἐπιστημονικὴ ἀντισηψία, ὀρθολογιστικὴ ἀπόλαυση τῆς ἡδονῆς, χωρὶς καταπιέσεις καὶ χωρὶς ἀπωθημένα, ποὺ νὰ βασανίζουν τὸ ὑποσυνείδητο. Τὰ βρέφη τρέφονται σὰν ἔμβρυα στὶς φιάλες. Οἱ γυναῖκες φορᾶνε ἀντισυλληπτικὲς ζῶνες, οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὰ δυὸ φῦλα εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερες. Ἡ φυγὴ καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμα τὴν πανδαισιακὴ πραγματικότητα, βοηθεῖται μὲ τὴν παρακολούθηση «αἰσθησιοταινιῶν» καὶ τὴ χρήση ταμπλέτων «σόμα» — οἱ πορνοταινίες καὶ τὰ ναρκωτικὰ τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ προκαλλιέργεια, βιολογικὴ κι' ἐκπαιδευτική, διαιρεῖ τοὺς ἀνθρώπους σὲ ὁμάδες νοημοσύνης κι' ἀποκλείει δυσανασχέτηση μὲ τὰ δεδομένα ἢ ἐπανάσταση στὸ κατεστημένο.

Κόσμος χωρὶς ταμποῦ, χωρὶς γερατειά, χωρὶς περιορισμοὺς καὶ προκαταλήψεις, χωρὶς ἀρρώστειες. Χωρὶς ὅμως Θεό, χωρὶς ἀνθρώπινη ἀτομικότητα, χωρὶς ἐλευθερία γιὰ τὴν ἀνατροπὴ ἢ ἀκόμα τὴ δυνατότητα ἐλευθερίας γιὰ τὴν ἐπερώτηση καὶ τὴν ἀπόρριψη τῶν δεδομένων. Μέσα σ' αὐτὸ τὸν τεχνητὸ παράδεισο τοῦ Χάθλεϋ ξεφύτρωσε ἕνα «μικρόβιο». Ἕνας ἄγριος —φερμένος ἀπὸ ἄλλη κοινωνία— μιὰ κοινωνία σὰν τὴ δική μας, μὲ τὰ προβλήματά της, μὲ τοὺς ἠθικούς ἐνδοιασμούς της, μὲ τὰ πάθη καὶ τὸ συναίσθηματισμό της. Καὶ ἡ σατιρικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου παίρνει ἕνα τόνο μεγαλείου μὲ τὴν παρουσία αὐτὴ καὶ μὲ τὴν διαρκῆ ἀναφορὰ σὲ νοήματα Σαιξπηρικά, νοήματα ποὺ ἀναφέρονται στὸ Θεό, στὴν ἐλευθερία, στὸ θάνατο, στὴ μοναξιά. Ἡ μοναξιὰ ἀπαγορεύεται στὸν Χάξλεϋ. Οἱ ἄνθρωποι κάνουν τὰ ὄργιά τους ὁμαδικά. Φοβοῦνται νὰ μείνουν μόνοι, μὲ τὸν ἑαυτό τους, μὲ τὸν Θεό. Ἔχουν ἐξ ἄλλου καταργήσει τὸν Θεό. Ἡ νομοτέλεια τῆς πράξης καὶ τῆς συνέπειας της, καλῆς ἢ κακῆς, ἀνάλογα δὲν γίνεται παραδεχτή.

«Σὲ μᾶς μπορεῖς πιά, νὰ ἐπιδοθῆς σ' ὁποιοδήποτε εὐχάριστο βίτσιο, μὲ ὁποιαδήποτε οὐδετερόφυλη καὶ νὰ μὴν κινδυνεύῃς νὰ σοῦ βγάλῃ τὰ μάτια ὁ γιὸς τῆς μαιτρέσσας σου». «Ὅλο τὸν κύκλο γύρισε ὁ τροχὸς καὶ νἄμαι πάλι ἐδῶ. Καὶ τί θὰ ἔλεγε σήμερα ὁ Ἔντμοντ; Ποῦ ἀκριβῶς θὰ ἦταν; Θὰ καθόταν σὲ μιὰ ἀναπαυτικὴ φουσκωτὴ πολυθρόνα, ἀγκαλιάζοντας ἕνα κορίτσι, μασώντας μιὰ τσίκλα ἀπὸ σεξουαλικὲς ὁρμόνες, καὶ χαζεύοντας μιὰ αἰσθησιοταινία».

Ἡ φυγὴ εἶναι πλήρης. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη γιὰ ἀγνότητα, γιατὶ ἡ ἀγνότητα προϋποθέτει πάθη. Κάθε τι δυσάρεστο τὸ τσοῦν ξεφορτωθῆ. Δὲν ἔχουν συγκρούσεις σὰν τὸν Ἀμλέτο, γύρω ἀπὸ τὴν κατανίπεση, τὴν ἄρνηση, τὸ συμβιβασμό.

«Τί εἶναι ἀνώτερο στὸ πνεῦμα, νὰ ὑποφέρῃ πετριὲς καὶ βέλη ἀδικης τύχης, ἢ ἐπανάσταση νὰ κάμῃ ἐνάντια σ' ἕνα πέλαγο ἀπὸ βάσανα καὶ μὲ τὴν ἄρνηση του νὰ τοὺς δώσῃ τέλος;»

Τὰ ἀνθρώπινα δίλήμματα δὲν ὑφίστανται. Οὔτε οἱ περιπλοκές. Ὑπάρχει ἀκόμα καὶ ἡ πρόνοια γιὰ τὴν αὔξηση τῆς ἀδρεναλίνης στὸν ὀργανισμό. Μιὰ φορὰ τὸ μῆνα, μὲ τὴ δημιουργία τοῦ Τεχνητοῦ Βιαίου Πάθους: «Εἶναι τὸ ἀπολύτως φυσιολογικὸν ἀντίρροπον τοῦ φόβου ἢ τῆς ὀργῆς ποὺ θὰ ἀντλοῦσε κανεὶς ἂν δολοφονοῦσε τὴ Δυσδαιμόνα ἢ ἂν ἐδολοφονεῖτο ἀπὸ τὸν Ὀθέλλο, ἀλλὰ χωρὶς περιπλοκές».

Κι' ὅμως σ' αὐτὴ τὴν πανδαισία τῆς ἀνευθυνότητας καὶ τῆς αὐτοϊκανοποίησης, ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἄλλου πολιτισμοῦ θὰ ἐπιμείνῃ:

«Δὲν τὴ θέλω τὴν ἄνεση. Θέλω τὸν Θεό, θέλω τὴν ποίηση, θέλω τοὺς πραγματικοὺς κινδύνους, θέλω τὴν ἐλευθερία, θέλω τὴν καλωσύνη, θέλω τὴν ἁμαρτία».

Καὶ θὰ μαστιγώσῃ τὸ κορμί του καὶ παγιδευμένος ἀνάμεσα στὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση του καὶ τὴν τεχνητὴ οὐτοπία τοῦ «Νέου κόσμου» θὰ ἀφαιρέσῃ ὁ ἴδιος τὴ ζωή του.

Οἱ ὑπήκοοι τοῦ «θαυμαστοῦ καινούργιου κόσμου» στὴν Κύπρο δὲν εἶναι πρόδρομοι ἐλευθερίας καὶ προόδου. Εἶναι τραγικὰ θύματα τῆς ἀντίληψης ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος ὅταν καταρρίχνῃ τὶς παραδόσεις καὶ τὰ θέσμια. Εἶναι γνωστὸ τὸ δίλημμα τῆς ἐλευθερίας. Δὲν ἔχει τόση σημασία «ἀπὸ τί» εἶσαι ἐλεύθερος ἀλλὰ «γιὰ τί» εἶσαι ἐλεύθερος. Γιὰ νὰ κάνῃς τί; Γιὰ νὰ φθείρῃς τὴ συνείδηση καὶ τὸ κορμί σου; Ἂν ἀκόμη καὶ στὴν οὐτοπία τοῦ Χάξλεϋ ἡ ἐλευθερία ὁδηγεῖ σὲ μιὰ συνειδησιακὴ καὶ κατ' ἐπέκταση πολιτισμιακὴ ἀποτελμάτωση, στὴ δική μας κοινωνία μὲ τὰ ταμποῦ, μὲ τοὺς ἠθικοὺς νόμους της, ἡ ἀποτελμάτωση κι' ἡ φθορὰ εἶναι μοιραῖα, γρήγορα ἀποτελέσματα μιᾶς τέτοιας τάξης πραγμάτων. Ἡ ἀναζήτηση τῆς ἡδονῆς στὸ ὁμαδικὸ πλαίσιο, εἶναι φόβος καὶ φυγή, εἶναι κατάλυση τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καὶ νομαδικὴ ὑποτροπή. Ἀφήνουμε τὶς ἐπιπτώσεις ποὺ ἔχει στὸν κοινωνικο-ἐπαγγελματικὸ τομέα ἡ νομαδικὴ αὐτὴ ταύτιση, μὲ τὰ φαινόμενα τῆς εὐνοιοκρατίας καὶ τῆς ἀναξιοκρατίας. Κι' ἡ χήση τῶν ναρκωτικῶν εἶναι φθορὰ κι' ἐκφυλισμὸς τοῦ κοινωνικοῦ κορμοῦ κι' ἀναχαίτιση τῆς προόδου καὶ τῆς ἐξέλιξης.

Ὁ «θαυμαστὸς καινούργιος κόσμος» τῆς Κύπρου περνᾶ μιὰ κρίση. Μπορεῖ νὰ μείνῃ μικρή. Μπορεῖ νὰ μὴ ἀνευρεθοῦν καὶ νὰ μὴ πασαμερισθοῦν οἱ αὐτουργοί. Θἄναι τὸ σφάλμα σὲ βάρος τοῦ συνόλου. σὲ βάρος τοῦ μέλλοντος, σὲ βάρος τῶν παιδιῶν μας.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΑΜΠΡΗ

Τραγωδία κι' ἐπίζηση

Δευτέρα, 28 Ἀπριλίου 1975.

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἀναζήτησα τὴν εὐφορία γιὰ νὰ δώσω τὴ Λαμπρὴ φέτος σὲ μιὰ πλατειὰ ποιητική, ἢ λογοτεχνικὴ εἰκόνα. Δὲν ἔπιασα τὸν κραδασμό. Ἀναζήτησα τὰ σχήματα λόγου ποὺ θὰ δίναν βαθὺ τὸ δρᾶμα τοῦ ξεσπιτωμένου, τοῦ ἐγκλωβισμένου Κύπριου τώρα, τὶς μέρες αὐτὲς τὶς μεγάλες τῆς Χριστιανωσύνης, μὲ τὸ μεγαλεῖο τους, μὲ τὸ ἀνάστημά τους ποὺ ἁρμόζει στὴν ὥρα καὶ στὰ ἔθιμα. Πάλι κάτι μοῦ διέφευγε. Μιὰ αἴσθηση, μιὰ διάσταση ποὺ ἦταν μέσα μας καὶ γύρω μας τὰ Χριστούγεννα, τὴν πρώτη σημαντική μας γιορτὴ μὲ τόσον κόσμο στὰ τσαντήρια, τώρα τὴ Λαμπρὴ ἀπουσιάζει. Τὸ γιατὶ τὸ συνειδητοποίησα μ' ἕνα τρόπο ἐαφνικὸ καὶ καίριο, σὰν τὸ ἀστροπελέκι, μ' ἕνα ἁπλὸ περιστατικό.

Μιλοῦσα μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες ποὺ εἶχαν πάρει μέρος στὴν πορεία. Σχολίαζε τὴν Κυπριακὴ πληγὴ μὲ λόγια βαρειά, πηχτά, μὲ πολλὴ σκοτεινιὰ καὶ πολὺ δρᾶμα μέσα της. Καὶ ἐαφνικὰ διέκοψε γιὰ νὰ μοῦ δείξη κάτι ποὺ φοροῦσε στὸ λαιμό της: Μιὰ σφαῖρα δεμένη σ' ἕνα λουρὶ δερμάτινο.

«Εἶναι ἀπ' αὐτὲς ποὺ πέσαν στὶς αὐλὲς σας, μὲ τὸν πόλεμο. Θὰ τὴν φοράω ὡς νὰ ἐλευθερωθῆ ἡ Κύπρος».

Κάτι μισοεῖπα. Μέσά μου δμως εἶπα πολὺ πεισμωμένα, ὀργισμένα καὶ περήφανα:

«Πέσαν πολλὲς σφαῖρες στὴν αὐλή μας. Τὶς μαζέψαμε καὶ τὶς πετάξαμε».

Πέσαν πολλὲς σφαῖρες σ' αὐτὸ τὸν τόπο. Τὶς μαζέψαμε καὶ τὶς πετάξαμε. Κλείσαμε ὅπως μπορούσαμε τὶς πληγές μας. Θάψαμε ὅπου κι' ὅταν μπορούσαμε τοὺς νεκρούς μας. Σκουπίσαμε τὰ μάτια μας, ξανακοιτάξαμε τὸν ἥλιο καὶ φύγαμε ἀπ' τὸν χῶρο τοῦ θανάτου καὶ τῆς ὀδύνης. Φύγαμε μὲ πολλοὺς καρπούς. Μὲ τὴν ἐθνικὴ συνείδηση συγκλονισμένη. Μὲ τὴν παράδοσή μας λαβωμένη, γεμάτη νέους στίχους, νέες διαστάσεις, νέα δράματα. Μὲ τὸν πολιτισμό μας μαχαιρωμένο. Μεταποιήσαμε τὸ θάνατο. Ἤ ἂν θέλετε τὸν κρατήσαμε σ' ἕνα ἀνηφορικὸ τραχὺ Γολγοθᾶ. Ὅμως ἔπρεπε νὰ φύγουμε ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς Σταύρωσης. Δὲν γινόταν ἀλλοιῶς. Κάθε μέρα τὰ παιδιὰ μεγαλώνουν, κάθε μέρα ἡ γῆς θέλει φύλαξη. Κάθε μέρα ὁ χρόνος, ξύπνιος φωνάζει τὴν παρουσία του καὶ θέλει σπονδή, θέλει δουλειά, θέλει δικαίωση.

Ὄχι δὲν βολευτῆκαν οἱ πρόσφυγες. Δὲ θέλουμε νὰ βολευτοῦν. Κι' οὔτε μποροῦν. Θὰ πονᾶ ἡ Πασχαλιά. Θὰ πονᾶ ἡ ἀπουσία τοῦ ἀσβεστωμένου σπιτικοῦ, τοῦ σταυροκούλουρου καὶ τῆς νυχτιάτικης ἀνάστασιμης καμπάνας. Θὰ καίη ἡ μνήμη τῆς Ἀνάστασης κάτω στὸ χωριό, στὸ σπίτι. Στὸ σπίτι... Ἴσως οἱ γυναῖκες μὲ τὴν σοφία τους, στὴν πορεία, νὰ καταδείξαν τὴ σωστὴ ὑπόσταση τῆς ἑστίας. Ἀπὸ τὴν ἑστία ξεκινᾶ ὁ πολιτισμός, ἀπὸ τὴν ἑστία ἀναφαίνεται ὁ Ἄνθρωπος. Τὸ μεγαλεῖο ἐξ ἄλλου αὐτῆς της Πορείας ἦταν χωρὶς πολλὰ λόγια τοῦτο: Ἡ ἀπόδειξη ὅτι βγήκαμε ἀπὸ τὸ παθητικὸ μοιρολόϊ καὶ μπήκαμε στὸ χῶρο τῆς δράσης, τῆς ἀντίδρασης. Πρόκληση γιὰ μίμηση ἀπὸ τὸ ἀντρικὸ φῦλο. Ἕνας λαὸς ἑκατομμυρίων, οἱ Ἰνδοί, κερδίσανε τὴν ἀνεξαρτησία τους μὲ ὅπλο τὴν παθητική, τὴν εἰρηνικὴ ἀντίσταση.

Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς ἀντίστασης, μ' αὐτὴ τὴ διάθεση, αὐτῆς τῆς πάλης κι' αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα δεχόμαστε κι' αὐτὴ τὴ Λαμπρὴ ποὺ μᾶς ἔρχεται. Τὰ δάκρυα καὶ τὸ σίδερο δὲν μποροῦμε νὰ τὰ φοράμε φυλαχτό. Τὰ θάβουμε μέσα μας, νοιώθουμε τὶς πληγές μας νὰ καίνε πάντα, ν' ἀγρυπνᾶνε πάντα, καὶ προχωροῦμε. Βλέπουμε κατάντικρυ μας τὰ βουνὰ καὶ τὰ χωριά μας σκοτεινὰ καὶ κλαμένα, πατημένα, κι' ἡ πίκρα κι' ἡ ἀδικία μᾶς σκάβουν τὰ τρισβαθιὰ τῶν πνευμόνων μας ἀλλὰ ἀναπνέουμε καὶ ζοῦμε, καὶ περιμένουμε, κι' ἐλπίζουμε. Οἱ κύκλοι ποτὲ δὲν σταματοῦν. Καμμιὰ Λαμπρὴ δὲν ἐσταμάτησε στὸν Ἐπιτάφιο. Καμμιὰ σφαῖρα στὸ λαιμὸ δὲν χρειάζεται νὰ μᾶς «θυμίζη» τὴν τραγωδία τῆς Κύπρου.

Φοράω μιὰ σφαῖρα στὴν καρδιὰ
καὶ δὲν τὴν βγάζω
μὴν τρέξη τὸ αἷμα περισσὸ
καὶ μοῦ στραγγίξει τ' ὅραμα.
Φοράω μιὰ σφαῖρα
στὸν δεξί μου πνεύμονα
καὶ δὲν τὴν βγάζω.
Κύπρος μισή,
μισὸ ὀξυγόνο,
μὰ θὰ ἐπιζήσουμε.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

4η Ἀπρ. 1975
Δευτέρα Διακαινησίμου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Δευτέρα, 12 Μαΐου 1975

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Γράφει η ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Είναι και αξιοπρόσεχτο αλλά και ευχάριστο το γεγονός ότι στον εκπαιδευτικό χώρο υπάρχει έκδοτική δραστηριότητα. Ο σπόνδυλος της πνευματικής ζωής ενός τόπου είναι χωρίς αμφιβολία η παιδεία. Και σήμερα στην Κύπρο κλονίζονται μετά από τα βαρύ πλήγμα του πολέμου, τα πάντα. Στην στήριξη και στη συνέχιση της λειτουργίας του πνεύματος προσέρχεται και πρέπει να συνεχίζει να προσέρχεται η παιδεία του τόπου με όλες τις ποικίλες εκπαιδευτικές της δυνάμεις. Και το βιβλίο είναι μια τέτοια μεγάλη, ανυπολόγιστη δύναμη.

Το ίδιο σημαντικό σε ώρες κρίσιμες είναι και το λειτούργημα της θρησκείας. Κι' όσο κι' αν το θρησκευτικό αίσθημα στην Κύπρο είναι δυνατό και πλατειά διαδεδομένο, είναι ενδιαφέρον θάλενε κανείς να εξετασθή κατά πόσον σε περιόδους ιστορικής κρίσεως και κατά πόσο στη συγκεκριμένη Κυπριακή κρίση που διανύουμε, το θρησκευτικό αίσθημα έχει αυξηθή ή μειωθή.

ΑΝΔΡΕΑ ΣΤ. ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ: «Αυταρχικότητα και οργανικό κλίμα στα σχολεία».

Το περιεχόμενο του βιβλίου συνίσταται σε μια επιστημονική έρευνα που ξεκίνησε πρώτα σαν θέμα διατριβής. Η έρευνα προσαρμόσθηκε και τροποποιήθηκε ανάλογα για να φωτίση τα Κυπριακά εκπαιδευτικά δεδομένα.

Διπλός ο σκοπός της έρευνας που διεξήχθη πριν από τον πόλεμο, απέβλεπε στο να εξετάση δυο πτυχές της στοιχειώδους εκπαίδευσης:

1) Να εξετάση πρώτα τις σχέσεις ανάμεσα στους διευθυντές και τους δασκάλους των δημοτικών σχολείων της Κύπρου αναφορικά με την αυταρχικότητα.

2) Να εξετάση τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ της αυταρχικότητας των εκπαιδευτικών αυτών και του τύπου, του οργανισμικού κλίματος του σχολείου τους, δηλ. αν τούτο είναι ανοιχτό ή κλειστό.

Με τον όρο «οργανισμικό κλίμα» εννοείται «η προσωπικότητα» ενός σχολείου, όπως επισημαίνεται στα χαρακτηριστικά των υφιστάμενων δασκάλων, ήτοι: Τάση για απαγκίστρωση, συναίσθημα φόρτου γραφειοκρατικής εργασίας, ηθικό και ενκαρδιότητα — οικειότητα, καί επίσης στη συμπεριφορά του διευθυντού και κατά πόσον αυτή είναι νομοτυπική — αποξενωτική, ελεγκτική — καχύποπτη, υποδειγματική — εμπνέουσα και ανθρωπιστική.

Τα συμπεράσματα που πρόκυψαν από την έρευνα που κάλυψε θεωρητικά τα 547 Ελληνικά σχολεία στοιχειώδους εκπαιδεύσεως, συνοψίζονται ως εξής:

1ο. Οι διευθυντές με ψηλό βαθμό αυταρχικότητας τείνουν να έχουν δασκάλους με ψηλό-παλι βαθμό αυταρχικότητας. Αλλά οι λιγώτερο αυταρχικοί διευθυντές δεν έχουν οπωσδήποτε και λιγώτερο αυταρχικούς δασκάλους.

2ο. Οι διευθυντές με ψηλό βαθμό αυταρχικότητας τείνουν να έχουν δασκάλους που βλέπουν να υπάρχη κατά μέσον όρο, μόνο η απαγκίστρωση, σε ψηλό βαθμό. Από την άλλη δέ, οι δάσκαλοι με ψηλή αυταρχικότητα τείνουν να έχουν ψηλό βαθμό στο Ηθικό, στην Ελεγκτική και στη Νομοτυπική συμπεριφορά του διευθυντού.

3ο. Κατά τον ίδιο περίπου τρόπο αντιλαμβάνονται το οργανισμικό κλίμα του σχολείου τους και όσοι υπηρετούν κάτω από πολύ αυταρχικούς διευθυντές και όσοι υπηρετούν κάτω από λιγώτερο αυταρχικούς διευθυντές.

4ο. Γενικό συμπέρασμα είναι ότι η αυταρχικότητα στους δασκάλους και τους διευθυντές τους μέσα σε μια κοινωνία και κουλτούρα που γενικά θεωρείται αυταρχική, φαίνεται πώς ελάχιστο ρόλο διαδραματίζει για τον καθορισμό του είδους του οργανισμιακού κλίματος ενός σχολείου.

Η έρευνα, επιστημονικά πραγματωμένη και παρουσιασμένη, αποτελεί πρωτότυπη και χρήσιμη πραγματικά προσφορά στην παιδεία, σήμερα πιο πολύ παρά ποτέ μια κι η αυταρχικότητα είναι θέμα πρώτης συζητήσεως εν όψει των τάσεων για περισσότερη ανεξαρτησία και απειθαρχία παιδιών και εφήβων.

ΠΑΙΔΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ: «Άνοιξη», «Καλώς μας ήρθες καλοκαίρι».

Ένα επιτελείο από επιθεωρητές και δασκάλους έργασθήκαν νιά τις δυο αυτές εκδόσεις που αποτελούν τις πρώτες δυο από σειρά που φαίνεται να προγραμματίζεται.

Πλούσιο και χρήσιμο το υλικό των βιβλίων, αποτελεί πραγματικά μια πολύτιμη προσφορά γιά τα παιδιά, κι' εμπλουτίζει το πενιχρό μάλλον αναγνωστικό υλικό που υπάρχει σε κυκλοφορία γιά τις ηλικίες αυτές.

Τα κείμενα συνοδεύονται από σχετικές εργασίες που ακονίζουν την παρατηρητικότητα καιι προεκτείνουν τα γλωσσικά και γνωσιολογικά πλαίσια του παιδιού. Τα διάφορα θέματα γιά την άνοιξη ή γιά το καλοκαίρι, δίνονται σ' ένα συνδυασμό πεζού και ποιητικού λόγου. Οι δε αναφορές προέρχονται ανάμεσα σε άλλα τόσα από τον χώρο της καθημερινής ζωής και δουλειάς (Οι Καιροί και οι Δουλειές) από τον κόσμο των ζώων και των δέντρων («Ο Βάτραχος», «Ένα κεράσι λέει την ιστορία του), και από τον κόσμο της μυθολογίας (Δήμητρα — Πλούτων — Περσεφόνη).

Α. ΤΣΟΥΝΤΑ: «Γιά να περάσης το Γυμνάσιο».

Άλλη μιά έκδοση πρακτικής χρήσεως. Αύτή είναι η έβδομη έκδοση του βιβλίου, απόδειξη πώς τίποτα χρήσιμο και αξιόλογο δεν περνά απαρατήρητο. Ο συγγραφέας παραθέτει εισαγωγικά πρακτικές λεπτομέρειες γιά τις εισαγωγικές εξετάσεις στο Γυμνάσιο και ακολουθούν δείγματα εργασίας στα θέματα των Ελληνικών, των Γενικών Γνώσεων και των Νέων Μαθηματικών. Η έκδοση συμπληρώνεται με μιά σταχυολόγηση θεμάτων που δόθηκαν στις εισαγωγικές εξετάσεις όλων των τύπων Σχολών Μέσης Παιδείας. Αποτελεί έτσι το βιβλίο κι' η γνώση του μιά γερή κατάρτιση νιά τα παιδιά που αφήνουν την στοιχειώδη κι' ετοιμάζονται να μπούν στη Μέση Εκπαίδευση. Και ταυτόχρονα μιά προϋπόθεση νιά την επιτυχή του μετάβαση από καθαρά πρακτικής πλευράς.

Α. ΚΟΥΖΟΥΛΗ: «Τα Δέκα σκαλοπάτια της Αριθμητικής».

Η έκδοση αύτή αποτελεί βοήθημα στην καλύτερη προσαρμογή και κατανόηση των νέων Μαθηματικών νιά τις ηλικίες του Νηπιαγωγείου και της πρώτης τάξης του Δημοτικού.

Με τρόπο παραστατικό και εικονογραφημένο παρατίθενται σχεδιαγράμματα νιά την πληρέστερη κατανόηση και συνειδητοποίηση των συνόλων και της μεθόδου των. Κάθε σελίδα συνοδεύεται από ερωτήσεις νιά την καθοδήγηση των παιδιών στη μελέτη του βιβλίου.

Η έκδοση πρέπει να είναι χρήσιμη, έχοντας υπ' όψιν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν συχνά γονείς και παιδιά στην προσαρμογήν και αφομοίωση των νέων Μαθηματικών.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ, Αρ. 24.

Συνεχίζει την κυκλοφορία της η διμηνιαία περιοδική έκδοση «Οικογένεια και Σχολείο», με πλούσιο κι' εύστοχο περιεχόμενο, προσαρμοσμένο στις ιδιαίτερες συνθήκες που αντιμετωπίζουμε σήμερα στην Κύπρο.

Μερικές επικεφαλίδες μιλούν εύγλωττα: Α. Παπαδούρη, «Το παιδί και η ψυχική του υγεία κάτω από τις τωρινές συνθήκες». Ν. Λεοντίου, «Παιδιά διαφόρων οικογενειών κάτω από την ίδια στέγη». Ε. Π. Πετρώνδα, «Πώς θα βοηθήσουμε τα παιδιά που έζησαν τη φρίκη του πολέμου».

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΥ Γ. Σαρηγιάννη: «Λειτουργικό Εγκόλπιο». Η Θεία Λειτουργία του Ιωάννου του Χρυσοστόμου.

Η έκδοση αύτή αναγνωρίζει ένα κενό και ένα πρόβλημα. Η διάλεκτος της Λειτουργίας απομακρύνει ψυχικά τον εκκλησιαζόμενο. Παλαιότερα τα πρώτα ίσως χρόνια άκόμη του Χριστιανισμού, σημασία είχε η διένερση του συναισθηματικού φυχισμού του χριστιανού, περισσότερο. Κι' αύτό επιτυγχανόταν με την όλη τελετουργία της λειτουργίας. Σήμερα οι άνθρωποι πιά έγκεφαλικοί, πιό πρακτικοί, πλησιάζουν τον Θεό και με το αίσθημα — απαραίτητη προϋπόθεση κάθε θρησκείας — άλλά και με το μυαλό. Ζητούν να καταλαβαίνουν και να συμμετέχουν νοητικά στη θρησκευτική τελετή, στο λειτούργημα που καλούνται να παρακολουθήσουν σάν Χριστιανοί. Κι' αύτό δεν είναι πολύ εφικτό με το μήκος της Λειτουργίας και με τη διάλεκτο στην οποία είναι γραμμένη. Γι' αύτό κάθε προσπάθεια και προσφορά που κάνει τη λειτουργία πιό κατανοητή αποτελεί εποικοδομητική παρουσία στο χώρο της θρησκείας. Μιά τέτοια προσφορά είναι και η παρούσα έκδοση. Αποτελείται από μια εισαγωγή, και το κείμενο με την μετάφραση της λειτουργίας του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, η οποία, ώς γνωστόν, τελείται τις Κυριακές και τις γιορτές των Αγίων.

ΧΡΥΣ. Γ. ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗ: «Οδοιπορικό ενός Επισκόπου». Η σύντομη αύτή έκδοση αποτελείται από δυό όμιλίες. Την πρώτη που είναι η ενθρονιστήρια του Πανιερωτάτου σε Χωρεπίσκοπο Λήδρας και τη δεύτερη που έγινε με την εγκαθίδρυσή του σαν Μητροπολίτου Μόρφου. Ο τίτλος πηγάζει από τα γενικά πλαίσια μέσα στα οποία βλέπει ο συγγραφέας τον έαυτό του να κινήται και να εργάζεται, και άλλοτε και πιό ειδικά σήμερα με την κρίση που περνά η Κύπρος.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Δευτέρα, 19 Μαΐου 1975

ΕΡΕΥΝΑ-ΠΟΙΗΣΗ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Πληθωρικὴ ἡ ἐκδοτικὴ κίνηση ἐπιβάλλει ἄλλη μιὰ στήλη ἀφιερωμένη στὸ βιβλίο. Πλούσια ἡ σοδειὰ στὴν ποίηση, συνοδεύεται ἀπὸ δυὸ ἐνδιαφέρουσες ἐκδόσεις, ἀποτέλεσματα ἱστορικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἔρευνας.

Ἄρης Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ: «Γυναικεῖοι χαρακτῆρες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ξένην Φιλολογίαν καὶ ὁ φερόμενος μισογυνισμὸς τοῦ Εὐριπίδου».

Ἐνδιαφέρουσα ἡ ἔρευνα αὐτὴ τοῦ Ἄρη Χαραλάμπους περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς συζυγικῆς ἀπιστίας ἢ τῆς γυναικείας ἀφοσιώσεως σὲ σχετικὰ θέματα τὰ ὁποῖα πραγματεύεται ὁ Εὐριπίδης καὶ παράλληλα ἄλλοι ξένοι λογοτέχνες. Πρωτότυπο τὸ ἐγχείρημα, ἀνατρέπει τὶς ἀντιλήψεις ποὺ ἐδημιουργήθησαν μέχρι τώρα γύρω ἀπὸ τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν προσέγγιση τοῦ Εὐριπίδη στὸ γυναικεῖο φῦλο. Μιὰ προσέγγιση ποὺ δὲν ἔχει, ὅπως ἔχει ἐπικρατήσει ἡ ἄποψη, προεξέχοντα στοιχεῖα μισογυνισμοῦ, ἀλλά, ὅλως ἀντίθετα, τονίζει τὴν ἀγνότητα τοῦ γυναικείου φύλου, καὶ τὸ δυνατὸν τοῦ χαρακτῆρος τῶν γυναικῶν ποὺ σπάζαν τὰ κοινωνικὰ θέσμια τῆς ἐποχῆς μὲ τὴν δύναμη καὶ τὴν ὑπόσταση τῆς προσωπικότητάς των. Ἡ Φαίδρα, στὸν Εὐριπίδη, στὸν Σενέκα, στὸν Ρακίνα, ἡ Μακαρία καὶ ἡ Παλυξένη στὰ ἔργα «Ἡρακλεῖδαι» καὶ «Ἑκάβη», ἡ Κρέουσα στὸν «Ἴωνα», ἀποτελοῦν τοὺς βασικώτερους λογοτεχνικοὺς χώρους στοὺς ὁποίους ὁ συγγραφέας στρέφεται προκειμένου νὰ στηρίξει τὶς ἀπόψεις του καὶ νὰ ἀνατρέψει τὶς καθιερωμένες ἀντιλήψεις γιὰ τὰ αἰσθήματα τοῦ Εὐριπίδη ἀπέναντι στὸ γυναικεῖο φῦλο. Καὶ τὸ πραγματοποιεῖ μὲ τρόπο ἐνδιαφέροντα, τεκμηριωμένο καὶ οὐσιαστικό.

ΤΑΣΟΥ Γ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: «Οἱ Τοῦρκοι ἀρνοῦνται ἀπὸ αἰώνων νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὸ στάδιον τῆς βαρβαρότητος».

Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Νικολαΐδη, ποὺ εἶναι ἀνατύπωσις ἀπὸ τὸ Παγκύπριον Ἐκπαιδευτικὸν Περιοδικὸν «Μόρφωσις», πραγματοποιεῖ μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στὶς σελίδες τῆς Τουρκικῆς συμπεριφορᾶς ποὺ ἀποτελοῦν στίγμα γιὰ τὴν πολιτισμένη ἀνθρωπότητα καὶ καταλήγει στὴν ἀνήκουστη, ἀναχρονιστικὴ ἐπιδρομὴ τοῦ περσινοῦ καλοκαιριοῦ.

Ἡ Ἅλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἅλωση κι' ἡ κατάκτηση τῆς Κύπρου, ὁ Κρητικὸς πόλεμος (1645—1669), ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου στὴ διάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ ἡ θη Ἰουλίου τότε στὴν Κύπρο, ἡ Σμύρνη τὸ 1922, ἡ Κωνσταντινούπολη τὸ 1955 καὶ τέλος ἡ Κύπρος τὸ 63—64 καὶ τὸ 74, εἶναι οἱ σταθμοὶ μέσ' ἀπὸ τοὺς ὁποίους διαγράφεται μὲ λεπτομέρεια ἡ Τουρκικὴ βαρβαρότητα.

«Πρὸς τὴν Σμύρνην κατευθύνονται τὰ ράκη τῆς στρατιᾶς καὶ οἱ θλιβεραὶ πορεῖαι τῶν ἐκριζωθέντων ἀπὸ τὰς ἑστίας των Χριστιανῶν κατοίκων τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῆς μαρτυρικῆς Ἰωνίας. Αἱ πύλαι τοῦ Ἅδου ἀνοιγεῖσαι ἐξαπέλυσαν τὸν ὄλεθρον.. Ὦ, πόλις αἱμάτων, φωνὴ μαστίγων καὶ φωνὴ σειαμοῦ τροχῶν καὶ ἵππου διώκοντος καὶ ἅρματος ἀναβράσσοντος καὶ ἱππέως ἀναβαίνοντος καὶ στιλβούσης ρομφαίας καὶ ἐξαστραπτόντων ὅπλων καὶ πλήθους τραυματιῶν καὶ βαρείας πτώσεως. Ἀνοιγόμεναι ἀνοιχθήσονται αἱ πύλαι τῆς γῆς σου, ἐκεῖ καταφάγεται σε πῦρ, ἐξολοθρεύσει σε ρομφαία».

Ὁ χρόνος πολὺ λίγο ἐπέδρασε στὸ ἔθνος αὐτὸ ποὺ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη, στὴν καρδιὰ τῆς τεχνολογικῆς ἐξέλιξης νὰ γράφη σελίδας ἀγριότητας, βαναυσότητας, σελίδας αἰσχους. Καὶ νὰ γίνεται ἀκόμη δεκτὸ στὴν κοινωνία τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν...

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΠΛΗΣΗ: «Γραφὴ ὀδύνης».

Βγαλμένη ἀπὸ τὰ βαθειά, καυτὰ βιώματα, τὶς ἐμπειρίες τῆς καταχτημένης, τῆς ξεδιωγμένης Κύπρου, εἶναι ἡ νέα ποίηση τοῦ Κυριάκου Πλησῆ. Γραμμένη ἁπλά, ἤσυχα, χωρὶς φωνές, χωρὶς ἔντονα, προκλητικὰ ποιητικὰ σχήματα, δίνει τὸ μέτρο τοῦ πόνου μὲ τὴν ἁπλὴ ἀναφορὰ στὶς μορφές, στοὺς μύθους, στὴν ἱστορία τοῦ τόπου. Καὶ πάντα, σὲ κάθε θύμηση, ἡ ὀδύνη νὰ δέρνει τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχή. Ἀπὸ τὰ πιὸ ἁπλά, ὡς τὰ πιὸ μεγάλα ποὺ χάσαμε:

«Κι' ἂν ἀνθίζουν τὰ κυκλά-
(μινα
στὸν Πενταδάχτυλο
—ὄχι γιὰ μᾶς.

Κι' ἂν παίζουνε οἱ μέλισσες
μὲ τοὺς ἀνθοὺς τῆς λεμο-
(νιᾶς
στὴ Λάπηθο
—ὄχι γιὰ μᾶς.
Κι' ἂν στολίζονται πριγκί-
(πισσες
στὴν Ἀκανθοῦ οἱ ἐλιὲς
—ὄχι γιὰ μᾶς.

Κι' ἡ συγκίνηση, ὁ κραδασμὸς τοῦ χαμοῦ καὶ τοῦ πόνου πάντα νὰ γεμίζουν τὸ λόγο, τὴν εἰκόνα, τὴν αἴσθηση:

«Δὲν ἦταν τὰ κάστρα μας
ἀδύνατα,
ρημάδια καὶ σπαράγματα
ἦταν οἱ καρδιές μας.

Τὸ ἀλοκάτι, ἂν μένει
ἀκόμα στὴ θέση του
κι' ἂν τρίζει καθὼς τὸ γυ-
ροφέρνει τ' ἄλογο, τούτ' ἡ
φωγὴ ποὺ θγάζει
εἶν' σπαραγμός
καὶ μαχαιριὰ στ' ἀλώνι
τῆς καρδιᾶς μας.

ΤΑΣΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: «Παραλλαγὲς πικρῆς ὀδύνης».

«Δὲν θέλω νᾶμαι ποιητὴς
δὲν θέλω νὰ δουλεύω μὲ
ἀμίλη κι' ἄλλη ἀμίλη τὸ
(στιχο
ἅταν τῆς γῆς τὰ ἐρπετὰ
πνίγουν τὴ φωνή μου
ἡ ἀναρθρη κραυγὴ εἶναι ἀ-
νάγκη».

Ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸν λόγο τὸ νοιώθουν σὰν χρέος πιά. Δὲν μποροῦν νὰ σωπαίνουν μέσα στὸ χαλασμό. Δὲν μποροῦν νὰ σκέφτονται ποιητικὰ ἢ λογοτεχνικὰ ἐρείσματα. Προέχει σὰν χρέος ἑαυτοῦ καὶ χρέος τόπου ἡ ἔκφραση. Ἡ κατάταξη, ἡ ἱεράρχηση εἶναι θέματα ἄλλων καιρῶν. Σήμερα πρέπει νὰ μιλήσουμε ὅπως κι' ὅπου μποροῦμε καὶ προφταίνουμε. Γιατὶ πρέπει νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ «ἐγκαταλειμμένα χωράφια», τὰ «πρόχεια τσαντήρια», γιὰ τὴ χαμένη Μεσαορία. Πρέπει νὰ μιλήσουμε ἐμεῖς γιατὶ ὑπάρχει σιωπὴ πολλή, ἔνοχη σιωπή:

«Ὅλος ὁ κόσμος σιωπᾶ
ἔνοχος μέσ' τὴ σιωπή του
συνένοχος μέσ' τὸ ἔγκλημα».

(«Μόριο τῆς Γῆς»)

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΝΤΗ: Ποιήματα. Πρόκειται γιὰ τὴ δεύτερη ἔκδοση συλλογῆς ποὺ κυκλοφόρησε πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο. Ἡ ἔκδοση προλογίζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα καὶ συνοδεύεται ἀπὸ κριτικὰ σημειώματα. Ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα ποὺ εἴχαμε ξανὰ παρουσιάσει ἀπὸ τὴ στήλη μας: «Ἀγνότης», «Πρώτη Ἀγάπη», «Ἀπεργία Ἠλεκτρισμοῦ», «Ἰδέα», «Αὐξεντίου».

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ Δευτέρα, 26 Μαΐου 1975.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ἡ "Ἔκθεση τοῦ Ἀδ. Διαμαντῆ: Νόμος ζωῆς

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Τό ζούσαμε καί πρίν ἀπό τά περσινά γεγονότα. Ὅσο περνούσε ὁ καιρός, τόσο ἡ εἰσβολή τῆς τεχνολογικῆς ἐξέλιξης ἔβαζε στό περιθώριο τήν Κύπρο τῆς ὑπαίθρου, τήν Κύπρο τῆς παράδοσης. Νέα ἤθη, νέες ἀντιλήψεις, μιά καινούργια δομή στήν Κυπριακή κοινωνία σφράγιζε τόν κόσμο τῆς Κύπρου μέ μιά ἀλλαγή, μιά ἀνασύνταξη ἀξιῶν καί μέτρων. Γι' αὐτό καί κάθε προσπάθεια γιά τή διάσωση τῆς κληρονομιᾶς, γιά τή διαφύλαξη τῶν τεκμηρίων τῆς καταβολῆς μας, ἦταν ἀξιοπρόσεχτη κι' ἀπαραίτητη. Ὅμως ἡ εἰσβολή τῶν νέων ἰδεῶν, ὁ κατακλυσμός τῆς Κύπρου μέ τά σύγχρονα πλάσματα τῆς παγκόσμιας σαρωτικῆς τεχνοκρατικῆς κουλτούρας, δέν ἦταν παρά ἕνας προπομπός. Ἕνας μεταφυσικός πρόλογος στή φυσική ἐκθεμελίωση πού πραγματοποιήθηκε πέρσι τό θέρος. Ἡ στρατιωτική εἰσβολή, ἡ πιό ὠμή μορφή τῆς τεχνολογικῆς βίας, σάρωσε τήν Κύπρο καί ἔσβυσε μέ τήν ἀγριότητα τῆς πολεμικῆς θύελλας ἕνα ὁλοζώντανο κομμάτι τοῦ νησιοῦ. Ξέδιωξε τούς ἀνθρώπους ἀπό τόν τόπο καί τά ἤθη, τά ἔθιμα, ἕνας ὁλόκληρος νόμος ζωῆς, κατακερματίστηκε, διαλύθηκε.

Μέ μιά λύση τοῦ πολιτικοῦ προβλήματος οἱ πρόσφυγες πρέπει ὅλοι νά γυρίσουν στόν τόπο τους. Ὅμως ἡ συνέχεια θάναι ἀπρόσκοπτη: Κι' οἱ νόμοι θά ἀκολουθήσουν τά χνάρια τους ἀπ' τό σημεῖο πού τούς ἔσπασε ἡ τραμουντάνα τοῦ πολέμου;

Μ' αὐτά τά βιώματα, μ' αὐτό τό ὑπόβαθρο πλησιάσαμε τό ἔργο τοῦ Διαμαντῆ «Ὁ Κόσμος τῆς Κύπρου».

«Προσπάθησα νά τόν σχεδιάσω καί νά τόν ζωγραφίσω εἴτε σάν ἐπισκέπτης εἴτε σάν λάτρης. Μέ πίστη στήν ἀξία του, μέ ἐνθουσιασμό καί μέ ἀγάπη. Τά σπίτια του, τήν κουβέντα του, τίς ἀρετές καί τίς κακίες του, τήν χάρη καί τήν βαρβαρότητα. Ἦταν ὁ καλύτερος κόσμος πού γνώρισα — "Ἀνθρωποι γεροί, σίγουροι, κουβαλοῦσαν μαζί τους μιά κληρονομιά. Συνήθειες, νόμος ζωῆς, δικαστές καί ὑπόδικοι — Οἱ πράξεις τους κυβερνημένες σάν μιά φιλοσοφική πολιτεία. Πῶς προῆλθαν ὅλα αὐτά πού τά γοιώθω καί τά πιστεύω — ὁ κόσμος μας».

Ἡ πολιτεία αὐτή διπλά χαμένη, πολιτιστικά καί κυριολεχτικά, γεμίζει ἐπιβλητική, πληθωρική, ἄρτια ἰσορροπημένη κι' αὐθεντική, τά ἔντεκα ταμπλώ τῆς σύνθεσης τοῦ Διαμάντη «Ὁ Κόσμος τῆς Κύπρου». Δέ θά κρίνουμε αἰσθητικά τό ἔργο τοῦ Διαμαντῆ, γιατί δέ μποροῦμε. Τά στοιχεῖα ὅμως πού ἐκδηλα φαίνονται, εἶναι ἡ ἀφαίρεση, ἡ λιτότητα στή γραμμή, ἡ πυκνότητα στήν ἔκφραση καί ἡ περιεχτικότητα στό χρῶμα. Μ' αὐτά τά στοιχεῖα ἡ σύνθεση ἀποκτᾶ μιά ἀμεσότητα καί μιά ζωντάνια ἀπόλυτα συνεπῆ μέ τήν αἰσθητηριακή φύση τῆς ζωγραφικῆς τοῦ Διαμαντῆ. Ἡ αἴσθηση τῆς ἀφῆς, τό στοιχεῖο τῆς ἀμεσότητας, ὁ κραδασμός τῆς ζωντανῆς παρουσίας εἶναι παντοῦ διάχυτος. Τά πρόσωπα καί τά πράγματα εἶναι ἀκέραια, ἀκομμάτιαστα ἀπό τή διάσπαση τοῦ σύγχρονου κόσμου.

Μιά μελαγχολία πλανιέται ὅμως μέσα κι' ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους. Μιά περήφανη πεισματάρικη μελαγχολία. Στό πρόσωπο τῆς γυναίκας πού ὀρθώνει τό ἀνάστημά της κάτω ἀπό τό μπαλκόνι τοῦ σπιτιοῦ καί δεσπόζει, ἔστω καί στό δεύτερο πλάνο, ὅλων τῶν μορφῶν τῆς εἰκόνας. Μιά ἔκφραση ἀνησυχίας, μιά σύσπαση ἀγωνίας στά μέτωπα, στά χέρια πού βαστάζουν τό πρόσωπο, στίς μορφές πού καθονται ἀδρές, βαρειές στόν καφενέ καί φρουροῦν τόν κόσμο τους, πού ἀπειλεῖτο καί χάνοταν, πού ξεδιψχτηκε καί διαλύθηκε. Καί κάθε φορά πού κοιτάζεις κάτι νέο σοῦ φωνάζει. Πότε μιά μανταλόπορτα θολά κρυμμένη σά μνήμη τοῦ καιροῦ, πίσω ἀπό κάποια μορφή, πότε μιά καρέκλα χωριάτικη μ' ἕνα δίσκο κι' ἕνα ποτήρι ἀκουμπημένα πάνω της, πότε μιά ἐκκλησιά κι' ἕνα μπαλκόνι, ριγμένα πλάϊ, βαλμένα πάνω ἀπ' τούς ἀνθρώπους, σάν προέχταση τους, σάν ρίζα τους, σάν ἀκατάλυτο μωσαϊκό στή ζωή καί τήν πολιτεία τους. Κι' ὁ παπᾶς, ὁ βοσκός, ὁ ἄνθρωπος πού ἀνακουφίζει τόν μόχθο του στό καφενεῖο, ὁ δουλευτής τῆς γῆς πού ἁπλώνει τόν κάματο τό δεῖλι γιά νά ἀντλήση νέα δύναμη γιά τήν ἄλλη μέρα, ἡ γυναίκα πάντα σιωπηλή διακριτική, στό περιθώριο, καί τό παιδί, στολίδι μέσα στή δίνη τῆς ἀγωνίας καί τῆς πάλης μέ τή ζωή, ὅλα στοιχεῖα, ὅλες περιουσίες ζωντανές καί στέρεες μέσα στόν κόσμο τῆς Κύπρου αὐτόν πού ὑπάρχει ἀκόμα ἀλλά ἀπειλεῖται, αὐτόν πού ὑπῆρχε καί καταλύθηκε.

Ἡ ἀγωνία ἐξ ἄλλου, ὁ φόβος καί τό ἐρώτημα γιά τήν Κύπρο τῆς αὔριον, γιά τή ζωή στόν τόπο, εἶναι πολύ πιό ἔντονα κι' ἀπροκάλυπτα δοσμένα στούς ἑπτά πίνακες πού δημιουργήθηκαν ἀνάμεσα στά 1963—1972. Ἡ διάσπαση, ὁ κερματισμός τῆς μορφῆς, τοῦ μέλους, ἡ γυναίκα πού βαστᾶ μέ τρυφερότητα τό παιδί ἀπό τή μιά, τό ζωντανό ἀπό τήν ἄλλη, εἶναι μαρτυρίες τῆς εὐαισθησίας τοῦ καλλιτέχνη στήν ἀπειλή τοῦ χαμοῦ τοῦ διπλοῦ — τῆς τεχνολογικῆς διάβρωσης καί τοῦ πολεμικοῦ ὀλέθρου.

Φεύγεις ἀπό τήν "Ἔκθεση τοῦ Διαμαντῆ μ' ἕνα αἴσθημα ἀκατάλυτο: "Οπου κι' ἄν πάη ἡ τέχνη μέ τήν ἀδιάκοπη, τή συχνά παράλογη φυγή της, ὅπου κι' ἄν μᾶς πάη ἡ ἐξέλιξη κι' ὅπως κι' ἄν μᾶς διαλύση ὁ πόλεμος, βαρειές κι' ἀτράνταχτες σά ρίζες τῆς πολύχρονης ἐλῆας παραμένουν οἱ συνταγές τοῦ πολιτισμοῦ καί τῆς παράδοσης μας, οἱ ρίζες τοῦ κόσμου μας. Καί κάθε πού ἐπιστρέφουμε σ' αὐτές, ὅπως ἐπιστρέφουμε μέσα στό ἔργο τοῦ Διαμαντῆ, τίς βρίσκουμε νά μᾶς δένουν μέ τό μέλλον καί τό παρελθόν, σίγουρες, στέρεες κι' ἀπαράβατες, σά νόμος ζωῆς.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Δευτέρα, 2 Ἰουνίου 1975

ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Στέκεις σὲ μιὰν ἄκρη τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χρόνου καὶ βλέπεις μπροστά. Κι' οἱ μῆνες τοῦ θέρους προβάλλουν ἥμεροι, γεμάτοι ὑπόσχεση. Τὴν ὑπόσχεση τῆς ἀνανέωσης, τὴν ὑπόσχεση τῆς ἀνάπαυλας, τῆς ἀλλαγῆς, τῆς διακοπῆς τῆς ρουτίνας. Ἔτσι γίνεται σ' ὅλο τὸν κόσμο. Παντά τὸ καλοκαίρι ἀποτελεῖ ἕνα ὁρόσημο στὸ κύλημα τοῦ χρόνου, καλόδεχτο καὶ καλοσήμαδο. Καὶ στὴν Κύπρο τὰ καλοκαίρια ἦταν πάντα καλοκαίρια εἰρήνης. Τὸ τοπίο, τὸ κλίμα, ὅλα συντελοῦν στὴν προσφορὰ τῆς Κύπρου σὰν ἑνὸς ἰδανικοῦ χώρου γιὰ τὶς θερινὲς διακοπές. Τὸ βουνό, ἡ θάλασσα, ὁ ἥλιος. Γι' αὐτὸ κι' ἀποτελοῦσε ὁ τόπος πάντα τὸ καλοκαίρι ἕνα χῶρο προτίμησης κι' ἐκλογῆς γιὰ τὶς διακοπὲς τοῦ θέρους ἀπὸ πολλοὺς ξένους. Καὶ μὲ τὴν ἐντεινόμενη ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ ἡ Κύπρος, πιὸ ἰδιαίτερα τὰ καλοκαίρια, γέμιζε μὲ τὴν ἀνθρώπινη παρουσία, ποὺ ζητοῦσε τὴν ξεκούραση, τὴν ψυχαγωγία, τὴν ἀνανέωση.

Ντόπιοι καὶ ξένοι ἀκουμποῦσαν σ' αὐτὸ τὸ χῶρο τὰ ὁλόχρονα προβλήματα τους, τὸ φόρτο τοῦ ἀγῶνα, τὸ ἄγχος τῆς ὁλόχρονης πάλης καὶ τὸ καλοκαίρι γίνονταν μιὰ πολιτεία ξέχωρη κι' αὐτόνομη στὴ συνείδηση, στὴν πραγμάτωση. Χῶροι γαλανοὶ ποὺ ἀπ' τὸν Ἰούνη ὡς τὸν Σεπτέμβρη γέμιζαν πυκνὰ μὲ τὴν ἀπόλησμονιὰ τῆς πεζότητας. Ἦταν νησὶ τῶν διακοπῶν. Κι' ἡ προσφορὰ του στὸν τομέα αὐτὸ ἦταν ἀπὸ τὶς λίγες στὸν κόσμο ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν τὶς κλιματικὲς συνθῆκες καὶ τὸν πρακτικὸ συνδυασμὸ βουνοῦ καὶ θάλασσας. Γι' αὐτὸ καὶ στὸν συνειδησιακὸ ἐκεῖνο χῶρο ποὺ ταυτίζονται οἱ διαστάσεις μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἔκφραση, καλοκαίρι στὴν Κύπρο σήμαινε προσδοκία χαρᾶς, ξεγνοιάσιας, ἀνανέωσης.

Ἦρθε ὅμως τὸ καλοκαίρι τὸ περασμένο. Μὲ τὸν πόλεμο, μὲ τὴν καταστροφή, μὲ τὴν τραγωδία. Κι' ἐκεῖνα τὰ πρωῖνὰ ποὺ γέμιζαν ἄλλοτε προσδοκία κι' ἀναμονή, γέμισαν ξαφνικὰ ἀπὸ τὸν ἐφιάλτη ἑνὸς πολέμου ἄνισου κι' ἀπροσδόκητου.

Κι' ἔγινε ἔτσι μιὰ τομὴ στὴ συνείδηση. Μιὰ ἀναθεώρηση καὶ μιὰ ἀνακατάταξη στὶς πτυχὲς τοῦ ὑποσυνείδητου. Τώρα ξανάρχεται τὸ καλοκαίρι. Καὶ θύμησες χρόνων ἔχουν πάθει ἕνα σεισμό. Ἐκεῖνο τὸ καταπόντισμα, τὸ σπάσιμο τοῦ μέτρου ποὺ ἀνοίγαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ θέρους γιὰ νὰ δοῦμε τὰ ὄνειρά μας, τὶς προσδοκίες, τοὺς περιορισμούς, τὶς δυνατότητες μας γιὰ τὴ μεγαλύτερη δυνατὴ ἀπόλαυση τοῦ καλοκαιριάτικου τοπίου, ἡ θραύση τῆς συνέχειας δημιούργησε μέσα μας μιὰ μνήμη πικρή, θολή, μνήμη πολέμου. Καὶ τὸ καλοκαίρι ποὺ μπαίνει φέτος μᾶς βρίσκει μ' αὐτὸ μέσα μας τὸ μεγάλο κενό. Εἶναι ἀπὸ τὴ μιὰ τὰ βιώματα κι' οἱ ἐμπειρίες χρόνων. Ἐμπειρίες ποὺ γεννήθηκαν μέσα στὸ φῶς τοῦ τοπίου μας, μέσα στὰ χρώματα καὶ στὰ σχήματα ἑνὸς χώρου ποὺ προορίζονταν γιὰ τὴν εἰρήνη, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη. Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ ξαφνικὴ τερατώδης ἐμπειρία τοῦ πολέμου. Ἀνεπανάληπτη, φορτωμένη μνῆμες φρίκης κι' ὀργῆς. Κι' ἡ ἀπειλὴ τῆς ἐπανάληψης κενὸ στὸ μεσοδιάστημα, πληγὴ ἀνοιχτὴ στὸ κορμὶ τοῦ Κυπριώτικου καλοκαιριοῦ. Πέρα ὅμως κι' ἀπὸ τὶς προσδοκίες ποὺ ἦταν κι' εἶναι στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ στὸ χαρακτῆρα τοῦ Κυπριακοῦ καλοκαιριοῦ, καὶ πέρα ἀπὸ τὶς μνῆμες τὶς πικρές, τὶς περισσὲς, ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἐπιβάλλεται τελικά, εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωή. Μὲ τὴν κατάφασή της, μὲ τοὺς ἀπαράβατους ὅρους γιὰ τὴν ἀποδοχή, γιὰ τὸ ξόδεμά. Κι' ἐμεῖς σὰν λαὸς δὲν λέμε ὄχι ποτὲ στὴ ζωή. Τὴ δεχόμαστε. Τὴ μετράμε ὅσο πιὸ πυκνὰ, ὅσο πιὸ ζωντανὰ μποροῦμε. Καὶ τὸ καλοκαίρι, κομμάτι τῆς ζωῆς, ὅσες μνῆμες πικρὲς κι' ἂν μᾶς χάρισε πέρσι. Κομμάτι ζωῆς ποὺ προσμένει πλήρωση σὰν κάθε χρόνο, ὅ,τι κι' ἂν ἔγινε κι' ὅ,τι κι' ἂν μπορεῖ ἀκόμα νὰ γίνη.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

ΝΕΕΣ ΠΟΙΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Δευτέρα, 9 Ἰουνίου 1975

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥ

Μιὰ ἀξιόλογη ποιητικὴ παραγωγὴ ἐξακολουθεῖ νὰ βρίσκεται στὴν ἀνιοῦσα, στὴν Κύπρο. Στιγμὲς ἐξ ἄλλου σὰν αὐτὲς ποὺ περνᾶμε δὲν μποροῦν νὰ ἀφήνουν στείρους κι' ἄγονους τοὺς χώρους τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Κι' ὅπως ξανάπαμε, προσωπικὰ πιστεύουμε πὼς ἡ αὐστηρὴ αἰσθητικὴ ἐκτίμηση ἔχει μὲν πάντα τὴ θέση της, ὅμως τώρα προέχει νὰ ἀκουστῆ, νὰ ἐνσαρκωθῆ ὁ λόγος πάνω ἀπ' ὅλα κι' ἡ κατάταξη, κι' ἡ ἀξιολόγηση γιὰ νὰ βλέπουμε τὰ πράγματα μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς συνεποῦς αἰσθητικῆς καὶ δημιουργικῆς νομοτέλειας ἡ ὑπέρβαση τοῦ δυναμικοῦ τοῦ δημιουργοῦ, κι' ἡ χάραξη νέων δρόμων εἶναι τὸ πιὸ σπάνιο ἀπὸ τὰ φαινόμενα στὴν τέχνη. Ἐκεῖνο ποὺ γίνεται μᾶλλον εἶναι ἡ ἐνσωμάτωση τῶν νέων δεδομένων, ἡ μεταποίηση τῆς τραγωδίας μέσα στὰ πλαίσια καὶ τὶς δυνατότητες τοῦ κάθε δημιουργοῦ.

Μέσ' ἀπ' αὐτὸ τὸ πρίσμα, καλωσορίζοντας πάντα κάθε νέο ἄνοιγμα στὴν τέχνη τοῦ λόγου, βλέπουμε καὶ τὶς σημερινὲς ποιητικὲς συλλογὲς ποὺ παρουσιάζουμε:

ΜΑΡΙΑΣ ΠΑΤΤΙΧΗ: «Δαυλός».

Συγκίνηση, πυκνά, πνιχτὰ βιώματα, αἰσθήματα βαρειά, πλῆθος ἐφιάλτες, πλῆθος ὀργισμένες στιγμές, σμάρι λυπημένες στιγμὲς γεμίζουν τὸ λόγο τῆς Μαρίας Παττίχη. Ὅλοι οἱ χῶροι ποὺ χάσαμε, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ χάσαμε τὴν πονᾶνε. Οἱ δεσμοὶ μὲ τὸν τόπο, μὲ τὸν ἄνθρωπο, τὸ ἀνήκουστο ξάφνιασμα ποὺ δέχτηκε αὐτὸς ὁ λαός, αὐτὸ τὸ νησί, μ' αὐτὴ τὴν εἰσβολή, περνοῦν στὴν ποίηση τῆς Μαρίας Παττίχη, μὲ σχήματα ἀγάπης, μὲ πλέγματα εὐαισθησίας, μὲ ἔκφραση λιτή, φορτισμένη. Κι' αὐτὴ ἡ ἔκφραση πότε μεταπλάθεται σὲ ποιητικοὺς ἁρμοὺς ἄρτιους μετουσιωμένους, καὶ πότε γκρεμίζεται σὰ γυμνὸ σπαθὶ μέσ' τὸν ἀέρα.

—Λιγνό μου σῶμα,
ποῦ πῆρες τὴ σκόνη τῶν
τριανταφυλλιῶν
—νωπή σου ἡ νειότη—
καὶ τίναξες
στὸν ἡττημένο σύντροφο τῆς
παιδικῆς σου ἡλικίας
κι' ἄφησες
στὰ δάση τοῦ καλοκαιριοῦ
νὰ ξεροψήνεται
ἡ θανατικὴ σου διαθήκη.
(Ἄδωνις).

Κι' ἀπὸ τὴν «Μεσαορία»:

Ἄδειος ὁ οὐρανὸς τῆς πεδιάδας μας
ἐρημικὸς μονάχας
σ' ἕνα νησὶ ξεστόμιζε μ' ἀπορεμένα μάτια.
«Δὲν βγῆκε ψυχὴ στὴν πόρτα μας ν' ἀνοίξη
κανένα κεφάλι στὸ κατώφλι
μας μὲ τὶς περιπλοκάδες.
Κανεὶς νὰ σαλέψη τοὺς μοχλοὺς στὰ παράθυρα.
Μόνο στὸ λιθόστρωτο ὁ ἦχος τῶν πετάλων
κι' οἱ βαρύγδουπες ὁπλές».

Μιὰ ἄπειρη στοργὴ γεμίζει τὸν στίχο. Εἶναι ἡ στοργὴ κι' ἡ ἀγάπη γιὰ ἕνα ὁλόκληρο πολιτισμὸ ποὺ πατήθηκε βάναυσα, ποὺ ξεκληρίστηκε ἄναντρα. Σ' αὐτὸ τὸ ξεκλήρισμα, ὅλα ποὺ χάσαμε ἀποκτᾶνε, στὴν ποίηση τῆς Παττίχη, μιὰ διάσταση πληγωμένη, τραγική. γίνονται δοκάρια στὴ μνήμη μας γιὰ νὰ κρατᾶνε τὸ οἰκοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς παράδοσης μας ἀκέραιο, ἔστω καὶ κατακτημένο:

«Χωριὰ γυμνὰ στὴν ἀγάπη
τοῦ ἥλιου.
Τώρα τὰ σπίτια μας διχαλωτὰ σημάδια μοιρασιᾶς.
Μάνταλα πληγωμένα
χάσκουν τὰ περβόλια ἄδεια
ἀπὸ βασιλικὰ καὶ μανουσάκια.

ΞΑΝΘΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ: «Ἄνθη τῆς Πίκρας»:

Πλούσιος ὅπως πάντα ὁ λόγος τοῦ Ξάνθου Λυσιώτη, λυρικός, ὅλοι οἱ στίχοι ἕνα τραγούδι ποὺ ἀναδεύεται στὴ συνείδηση γιὰ νὰ φέρη στὴν ἐπιφάνεια τὰ ὁράματα καὶ τ' ἀτενίσματα τοῦ ποιητῆ. Κι' αὐτὰ τὰ ὁράματα, αὐτὰ τὰ τραγύματα τῆς ποιητικῆς συνείδησης δὲν μπορούσανε βέβαια νὰ μείνουν μακρυὰ ἀπὸ τὴν Κύπρο ποὺ χτυπήθηκε.

—Ἡ γοργόνα τῆς ἀπελπισίας
κυλᾶ μέσ' τὰ φαράγγια τοῦ Πενταδάκτυλου,
φτεροκοπᾶ στὴ γοερὴ ὀρχήστρα τῶν λεμονόδεντρων,
κι' ἐγὼ συνθέτω τὸν ἐπιτάφιο θρῆνο
μὲ μιὰ σταγόνα σμύρνα, μ' ἕνα κόμπο ἀλόη,
τώρα ποὺ χαϊδεύουν οἱ αὖρες τὴν αἰωνιότητα
κι' ὁ Αὐγουστιάτικος ἥλιος κερνᾶ μιὰ μεθυσμένη ὀδύνη.

Ποῦ νὰ σὲ βρω, ἀδερφέ μου;

ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΝΤΗ: «Φῶς ἐκ φωτός».

«Τὰ ποιήματα σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο εἶναι ὁ τρίτος κύκλος ποιημάτων μου. Ὁ πρῶτος βρίσκεται στὴ συλλογὴ «Ποιήματα» καὶ περιέχει ποιήματα ποὺ τὰ περισσότερα γράφτηκαν τὸ 1974 μέχρι Μαΐου, ποὺ ἐξεδόθη ἡ συλλογή. Ὁ δεύτερος κύκλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 35 τόσα ποιήματα ποὺ γράφτηκαν μέχρι τὴν Τουρκικὴ εἰσβολὴ καὶ ἐμειναν πίσω στὰ ἀνήλιαγα συρτάρια τοῦ σπιτιοῦ μου στὴν Ἀμμόχωστο. ...Τὸ βιβλίο τοῦτο περιέχει ποιήματα μετὰ τὴν εἰσβολὴ καὶ γράφτηκαν ἀπὸ τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1974 μέχρι τὸν Ἰούνιο τοῦ 1975 ποὺ ἐξεδόθη τοῦτο τὸ βιβλίο».

«ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ» Δεκέμ. 9/7/75

Ἐκτοπισμένος ὁ ποιητὴς σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα ποιήματα τῆς συλλογῆς γράφει γιὰ τὰ «Αἰχμάλωτα Τραγούδια» του:

Παιδιά μου τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς
τραγούδια μου,
γραμμένα στὰ τετράδια τῆς δημιουργίας,
ἀφημένα πίσω
σὰν ὀρφανὰ περιστέρια,
λευκὲς γραμμὲς
χαμένες
μέσα στὸ σκοτάδι τῆς Ἀμμοχώστου.

Οἱ πτυχὲς ἐξ ἄλλου τῆς αἱμάσσουσας ἀκόμη τραγωδίας μας, ἔρχονται καὶ ξανάρχονται στὴν ποίηση τοῦ Σάντη, πάντα μέσα στὸ ἴδιο κλῖμα τῆς σύνθεσης τους. Μιᾶς σύνθεσης μὲ πτυχὲς μᾶλλον πρακτικές, μ' ἕνα πνεῦμα καὶ μιὰ προσέγγιση πραγματιστική, πικρὴ συχνά, εὔστοχη ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ τὸ ἐπιγραμματικὸ στοιχεῖο:

Κρατᾶ ὁ παππούς τὸ νεαρὸ
θλαστάρι τῆς γενιᾶς του.
Τὰ ἀσημένια δειλινὰ καὶ τὰ
ρόδινα γλυκοχαράματα
περνοῦν συνταιριασμένα.
Ὠϊμένα!
Δὲν εἶναι διάβα τῆς χαρᾶς!
Τὸ δέντρο ξεκληρίστηκε ἕνα
πρωῒ τ' Αὐγούστου
πρὶν ἀνθίση τὸ μεγάλο μεσημέρι.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' τὶς ἀναφορὲς ποὺ γίνονται στὴν μεταπολεμικὴ Κύπρο, ὁ ποιητής, ὅπως καὶ στὴν προγενέστερη προσφορά του, συνεχίζει τὶς τομὲς σὲ θέματα κοινωνικά, σὲ καταστάσεις ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν καὶ τὸν προβληματίζουν. Θᾶταν ἐξ ἄλλου φυγὴ ἄκαρδη, ἂν ἐξεχνούσαμε ὁλα τὰ κακά, τὰ κενὰ μας ποὺ ἀκόμα χαρακτηρίζουν τὴν κοινωνία μας καὶ μετὰ ἀπὸ τὸν ὅλεθρο τοῦ πολέμου:

«Πολεμοῦμε γιὰ λίγα ψιλά,
πᾶμε στὸ δικαστήριο γιὰ
τρία πόδια γῆ
γιὰ νὰ δείξουμε τὴν ὡριμότητα μας,
χωρὶς λόγο.
τὸ βάρος τῶν παιδιῶν μας
καὶ τὰ φρούρια τῶν συνόρων μας».
(Παράνοια).

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΖΥΜΠΟΥΛΑΚΗ: «Ποιήματα».

Τὰ πολυγραφημένα αὐτὰ ποιήματα τοῦ Στέφανου Ζυμπουλάκη διαιροῦνται σὲ δυὸ ἑνότητες. Ἡ πρώτη, λυρική, εὐαίσθητη, εἶναι μιὰ συλλογὴ ποιητικῶν στιγμῶν κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο «Ἐναρμονισμένοι Κραδασμοί».

Στὸ δεύτερο μέρος τὰ ποιήματα εἶναι «Τῆς προσφυγιᾶς καὶ τοῦ πολέμου». Τὸ ἴδιο μεγάλος ἁπλώνεται ὁ στίχος σ' ὅλο τὸ βιβλίο, γεμάτος μιὰ ἤπια μουσικότητα καὶ μὲ μιὰ ἁρμονικὴ σύνταξη νὰ δεσπόζει στὸν ἦχο.

Στοὺς «Κραδασμοὺς» οἱ μυθολογικὲς ἀναφορές, οἱ ρυθμοὶ καὶ οἱ συνειρμοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου εἶναι διάχυτα στοιχεῖα:

—Σὲ μυστήριο εὐτυχίας
πνίγηκε ἡ ψυχή,
(Μιὰ θερμὴ ἀνάσα κι' ἡ θεσπέσια μνήμη)
νὰ πάρη καὶ νὰ δώση
αἷμα ἀπ' τὴ μορφή της.
Σὲ πλατιὰ ποτάμια
ἡ σιωπὴ κι' ὁ Δίας.
Στὴν καρδιὰ τὸ φῶς.
Κύκνοι σὲ χιλιάδες
ἀπεργοῦν τὸ θρῆνο.
Φεύγουν τὰ καράβια, σφίζουν οἱ ὠδὲς
κι' οἱ ρυθμοὶ ταλαίπωροι
ἀνασαίνουν ἀνταρσία.
(1974)

Στὸ δεύτερο μέρος, στὰ «Ποιήματα τῆς προσφυγιᾶς καὶ τοῦ πολέμου», ὑπάρχουν στιγμὲς λιτές, πυκνές:

Ψυχὴ τὴ ψυχὴ
τὸ περιστέρι ἔδωσε τὸ αἷμα του.

Ψυχὴ τὴ ψυχὴ
οἱ ἄνθρωποι
στὴ μοῖρα ἀντιμέτωποι.
(Κύπρος).

ΦΟΥΛΗΣ ΠΕΤΟΥΣΗ — ΠΑΠΑΕΛΛΗΝΑ: «Ποιήματα».

Εὐθύτητα κι' ἁπλότητα χαρακτηρίζουν τὴν ποίηση τῆς Πετούση — Παπαέλληνα. Ἡ ποιήτρια λειτουργεῖ στὸν λόγο μὲ σχήματα ὄμεσα, συχνὰ ἀμεταποίητα, χωρὶς περίτεχνες μεταφορὲς καὶ μεταποιήσεις:

Σὲ μιὰ γωνιὰ στὸ χῶμα
τὸ ὑγρὸ φρεσκοσκαμμένο,
ἕνα κρινάκι γαλανὸ
τυχαῖα φυτρωμένο
τὸ δεκαοχτάχρονο παιδὶ
κοιτάζει λυπημένο
γέρνοντας βαθυστόχαστα
σὰ νὰ μποροῦσε νάλεγε:
ποιὰ μάνα ἔχει χαμένο;
(Ἀγνοούμενος).

Ἡ ἴδια ἀληθινότητα κραδαίνει καὶ στίχους πιὸ προσωπικούς, βγαλμένους μέσ' ἀπ' τὰ ὑποκειμενικὰ βιώματα καὶ τὶς συγκινήσεις τῆς ποιήτριας.

Μὴν περιμένεις πιὰ ναρθῶ
μπροστά μου ὁ δρόμος χάνεται
ἡ καταιγίδα καὶ ἡ βροχὴ
ἔσβησαν πιὰ τὰ ἴχνη
τὸν ἥλιο κρύψαν κι' ἔδωσαν
μεγάλη φόρα στὸ δεντρὶ
ποὺ ρίζες ἁπλωσε ξανὰ
μὲ ἔθιμα καὶ ἤθη
ταμποῦ ρίζωσαν βαθειὰ
καὶ ἀγωνίζομαι νὰ βγῶ,
νὰ τρέξω ἐλεύθερη ξανὰ
κοντὰ νάρθω στὴ βροχὴ
σὰν ἥλιος, σὰν ἀγέρι,
μὰ δὲν μοῦ λύνουν τὰ δεσμά.
(Ταμποῦ)

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΝΑΓΙΑΣ ΡΟΥΣΟΥ: «ΜΝΗΜΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ»
ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΤΣΟΥΡΗ: «ΧΑΡΟΚΑΜΕΝΗ ΚΥΠΡΟΣ»
ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ ΠΑΡΤΖΙΛΗ: «ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑΣ»
ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΡΟΥΖΗ: «ΣΧΕΔΙΟΝ ΛΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ»
Β' ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΞΥΛΟΤΥΜΠΟΥ: «ΔΙΩΓΜΕΝΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ»

Κριτικὸ σημείωμα τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΥΣΙΩΤΗ

Ποίηση καὶ ἀρθρογραφία εἶναι οἱ «μνῆμες πολέμου» τῆς Νάγιας Ρούσου. Στίχος κοφτός, κατακόρυφος μὲ ὑπαινικτικὸ βάθος ποὺ ζωγραφίζει ὅλο τὸ δράμα τῆς Κύπρου. Μέσα ἀπὸ τοὺς στίχους της ὀρθώνεται πάντα ἡ παράδοση σὰν ἐμψυχωτὴς καὶ καθοδηγητής, ὥστε νάχουμε μιὰ συνεχὴ ἀνακύκλωση πρὸς τὶς ρίζες μας.

«Ἕνα φεγγάρι ἄδυναμο
κλαίει στὸ Βουφαβέντο
—Ἀροδαφνοῦ μου, μάτια μου
ὅταν ξανάρθης
γιὰ νὰ δῆς
τὴ Ρήγαινα στὸ κάστρο
τύλιξε στὴ μασκάλη σου
ἕνα ζεστὸ ψωμί
μιὰ φούχτα ἐλιὲς
καὶ πέντε αἰῶνες θύμηση,
κρυφὰ νὰ μοῦ τὰ φέρει...».

Τὰ πεζά της κείμενα ἔχουν πάντοτε μιὰ συμπύκνωση πνεύματος καὶ μιὰ σύλληψη οὐσίας μοναδική. Ὁ λόγος της τέμνει τὶς διάφορες καταστάσεις, ἀγγίζει τὸ κόκκαλο τῶν πραγμάτων δίνοντας πάντοτε τὸ μεγάλο μάθημα τῆς ζωῆς χωρὶς ρητορικοὺς ἀκροβατισμούς.

⁂

Ὁ Δρ Ἀνδρέας Κατσούρης μὲ τὴν «Χαροκαμένη Κύπρο» κινεῖται κατὰ μέγα μέρος στὰ παραδοσιακὰ πλαίσια (τὰ πλεῖστα ποιήματα εἶναι γραμμένα στὴν Κυπριακὴ διάλεκτο, μὲ μιὰ ὑποκειμενικὴ εὐαισθησία ποὺ διαχέεται στὰ τοπία καὶ τὸν κόσμο τῆς Κύπρου. Ὁ ἄνθρωπος του λαοῦ ποὺ ἀποτελεῖ καὶ πρόσωπο ἡ ποίηση τῆς παράδοσης, προβάλλει ἀτόφιος μ' ὅλη τὴν ἀνθρωπιά του καὶ τὸ βαθύτερο ψυχικό του ὑπόστρωμα καὶ τὸν βλέπουμε ν' ἀντιστέκεται ἐνάντια στὸν πόνο καὶ τὸν καταιγισμὸ τῆς μοῖρας του.

⁂

Πολὺ συγκινητικὸ εἶναι τὸ ὕφος τῆς Ἰφιγένειας Παρτζίλη, στὸ «Χρονικὸ τῆς προσφυγιᾶς». Ἡ ἀφήγηση της γιὰ τὸν ξερριζωμὸ τοῦ λαοῦ εἶναι τόσο ζωντανὴ καὶ παραστατική, ποὺ φτάνει τὰ ὅρια τῆς ἀνάγλυφης ἀπεικόνισης. Κι' ὅλα αὐτὰ εἶναι συνυφασμένα μὲ τὰ προσωπικὰ βιώματα καὶ τὴ νοσταλγία τῆς συγγραφέως: «Τώρα ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια της ζωῆς μου οἱ ἀναμνήσεις τῆς ἐγκαταλελειμμένης πόλης μοιάζουν μ' ἀγριεμμένα, ἁρπαχτικὰ πουλιὰ ποὺ μοῦ ξεσχίζουν τὴν καρδιά. Ὅμως εἶναι καλύτερα νὰ θυμᾶσαι κι' ἂς πονᾶς».

⁂

Ὁ πρόεδρος τοῦ Γεωγραφικοῦ Ὁμίλου κ. Γεώργιος Καρούζης στηριζόμενος εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος καὶ σὲ στοιχεῖα ποὺ ἀφοροῦν τὴν σύνθεσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν οἰκισμῶν καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, μᾶς δίνει ἕνα «σχέδιον λύσεως τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος», τὸ ὁποῖον ἀναμφίβολα χαρακτηρίζεται σὰν δίκαιον καὶ ἀντικειμενικόν. Ἡ «μελέτη τοῦ κ. Καρούζη ἔχει βαθύτατον ἐπιστημονικὸν κύρος γιατί βασίζεται σὲ ντοκουμένα καὶ πραγματικότητες ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἔζησαν ὁ λαὸς τῆς Κύπρου ἐπὶ χιλιετηρίδες ὁλόκληρες, κάθε δὲ ἀπόπειρα ἀνατροπῆς αὐτῶν τῶν πραγματικοτήτων δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ σὰν φυσική, καὶ μόνο συμφωνίες μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ. Ἡ μελέτη του πρέπει νὰ προβληθῇ εὐθέως γιὰ λόγους πολιτικῆς προπαγάνδας.

⁂

Ἀξιέπαινοι εἶναι οἱ διευθυντὲς τοῦ Β' Δημοτικοῦ Σχολείου Ξυλοτύμπου, γιὰ τὴν ἔκδοση «Διωγμένοι ἄγγελοι» στὴν ὁποία περιέχονται ἐκθέσεις ποὺ ἔγραψαν τὰ προσφυγόπουλα τοῦ Σχολείου. Σ' αὐτὲς τὶς ἐκθέσεις βλέπουμε ὅλο τὸ δράμα τῶν ξερριζωμένων βλασταριῶν τῆς Κύπρου καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συλλαμβάνουν οἱ ἀθῶες παιδικὲς ψυχὲς τὴν τραγωδία τοῦ λαοῦ μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΥΣΙΩΤΗΣ

Δευτέρα, 16 Ἰουνίου 1975

Η ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ

Γράφει ἡ ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

Ἦταν ἕνας Τοῦρκος μεσήλικας ποὺ γιὰ χρόνια τώρα, πολλά, ἐργάζεται μὲ Ἕλληνες συνάδελφούς του. Κι' ἔλεγε μιὰ μέρα ἐμπιστευτικά, χαμηλόφωνα, σὲ κάποιο συνάδελφο του Ἑλληνοκύπριο, μετὰ ἀπὸ τὴν ὑποβολιμαία μετάβασή του ἀπὸ τὴν Νότια Κύπρο στὴν Τουρκοκρατούμενη.

—Μοῦ ἔψαχναν ἕνα σπίτι ὡραῖο. Μεγάλο, ἄνετο, ἐπιπλωμένο. Ὅμως, κάθε πρωὶ ποὺ σηκώνω σκύβω τὸ κεφάλι μου μὲ ντροπὴ καὶ κλείω τὰ μάτια μου νὰ μὴ βλέπω. Τί γυρεύω ἐγὼ σ' αὐτὸ τὸ σπίτι; Γιατί μένω ἐγὼ σ' αὐτὸ τὸ ξένο σπίτι; Μὲ ποιό δικαίωμά; Κι' αὐτοὶ ποὺ τὸ εἶχαν, ποῦ μπορεῖ νἄναι; Ἴσως σὲ κάποια τέντα. Πόσον καιρὸ ἀκόμα θὰ μένω σ' αὐτὸ τὸ σπίτι; Καὶ πῶς μπορῶ ὅμως κιόλας ν' ἀντιδράσω;

Πῶς μπορεῖ ν' ἀντιδράσει, κάτω ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τῆς στρατιωτικῆς βίας; Μόνιαχα ἴσως μὲ τὴν αὐτοκαταστροφή, ὅπως ἀντέδρασαν οἱ δυὸ Τουρκάλες ποὺ κρεμμάστηκαν. Ποιά θλίψη, ποιό πρόβλημα, ποιά ταπείνωση, ποιά σύγκρουση τὶς ἔσπρωξε στὴν πράξη τῆς ἀπόγνωσης; Μπορεῖ ὁποιαδήποτε. Μπορεῖ ἕνα χαμένο, εὐτυχισμένο σπίτι σὲ μιὰ παληά, εὐτυχισμένη Κύπρο. Μπορεῖ ἡ ἐξαθλίωση κι' ἡ φτώχεια ὅπὶς νέες συνθῆκες τῆς στρατοκρατούμενης βόρειας Κύπρου. Μπορεῖ ἡ ἀτιμωση. μπορεῖ πόλλὰ μαζί.

Ὑποφέρουν οἱ Τουρκοκύπριοι στὸν Βορρᾶ. Ὑποφέρουν κάτω ἀπὸ συνθῆκες ἀφόρητες. βάναυσες. Ὑποφέρουν οἰκονομικά, κοινωνικά, ψυχολογικά.

Ὅταν πραγματοποιοῦσε τὴν εἰσβολὴ στὴν Κύπρο ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνηση πέρασι, ἕνα ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ χρησιμοποιοῦσε γιὰ ν' ἀπολύνη τὸ αἴσχος τοῦ ἐπιχειρήματος ἦταν κι' οἱ Τοῦρκοι «πρόσφυγες» ποὺ δημιουργήθηκαν πρὶν 11 χρόνια, τὸ 1963, ὅταν ὀργανωμένα κι' ὑπολογισμένα οἱ Τοῦρκοι ἡγέτες ἀπέσυραν τὸν πληθυσμὸ ἀπὸ τοὺς χώρους τῆς μικτῆς συμβίωσης, σὲ καθαρὰ Τούρκικους θυλάκους.

«Ἐμεῖς εἴχαμε πρόσφυγες γιὰ 11 χρόνια. Γιατί ὄχι καὶ σεῖς;»! Καὶ τὸ ἐπιχείρημα ταξίδεψε πέραν τῆς Κύπρου, ἔνα ἀπὸ τὰ πόλλὰ ἀσθρὰ ὅπλα τῆς Τουρκικῆς προπαγάνδας.

Καὶ μὲ τὴν εἰσβολή, οἱ Τοῦρκοι πρόσφυγες πλήθυναν. Καὶ ἀπὸ τὰ σπίτια τους καὶ τὶς δουλειές τους στὸ Νότο, βρέθηκαν ξαφνικὰ σὲ ξένα σπίτια τῶν Ἑλλήνων στὸ Βορρᾶ. ἄλλοι ἀπροσδόκητοι, ἔνοχοι νεο-ἰδιοκτῆτες, ἄλλοι φιλοξενούμενοι ἀπὸ ὁμόφυλούς των, κι' ἄλλοι σὲ πρόχειρα κι' ἀπαράδεχτα καταλύματα. Κι' ὄχι μόνο τοὺς Τουρκοκύπριους τοῦ Νότου, ἀλλὰ καὶ Τούρκους ἀπὸ τὴν Τουρκία κουβαλᾶ ἡ Τουρκικὴ ἡγεσία καὶ Τουρκοκύπριους μετανάστες ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση ζεύγους ἀπὸ τὴν Ἀγγλία ποὺ πείσθηκαν νὰ ρθοῦνε στὴν «εὐημερία» τῆς στρατοκρατουμένης Κύπρου. Τοὺς ὑποσχέθηκαν διαμέρισμα, αὐτοκίνητο καὶ δουλειά. Ἦρθαν καὶ μένουν σὲ πρόχειρα ἄθλια ὑπόστεγα, ἄνεργοι. Καὶ ὀγκοῦται διαρκῶς τὸ κλίμα τῆς δυσφορίας καὶ τῆς μιζέριας. Ὁ πρώην ἡγέτης τῶν Τουρκοκυπρίων, Δρ Φαζὶλ Κοὺτσιούκ τόλμησε πρόσφατα νὰ σχολιάση τὴν ἀθλιότητα στὰ Τούρκικα ἐδάφη. Τὰ μεσούρανα ὕψη τῶν τιμῶν γίναν πρὸς στιγμὴ στόχος σχολίων τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Κι' ἀπότομα ὕστερα σωπάσαν ὅλοι. Ἡ στρατιωτικὴ ἀπειλὴ ἰσοπέδωσε τὶς ἀπόψεις, κατέλυσε τὶς ἐπικρίσεις. Κι' ἕνα σαρωτικὸ δημοψήφισμα περὶ Τουρκικοῦ συντάγματος ἔδωσε μιὰ εἰκόνα ἑνότητας καὶ ἐλευθερίας ἀνάμεσα στὸν Τουρκοκυπριακὸ πληθυσμό. Εἰκόνα πλέρια ἀναληθής. Ἀκόμη καὶ τοὺς λίγους Τουρκοκυπρίους ποὺ μεῖναν στὴ Νότια Κύπρο τοὺς καταπιέζουν καὶ τοὺς ἐλεγχουν δικτατορικὰ οἱ Τοῦρκοι ἡγέτες. Στὴν Πάφο πρόσφατα ζήτησαν δάσκαλο γιὰ τὰ παιδιά τους ποὺ μένουν ἀπαίδευτα. Ἡ Τουρκοκυπριακὴ ἡγεσία ἀρνήθηκε.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι μιὰ πολὺ ἀδρὴ σχηματικὴ εἰκόνα τῆς ἀποσύνθεσης ποὺ ὑφίσταται ὁ Τουρκοκυπριακὸς πληθυσμός. Ἡ κατοχὴ στὰ Τούρκικα εἶναι καταπιεστική. δικτατορική, βάναυση. Οἱ 40 χιλιάδες στρατιῶτες δὲν εἶναι ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων Κυπρίων. Εἶναι ἐχθροὶ τῆς Κύπρου. Καὶ κομμάτι αὐτῆς τῆς Κύπρου ἦταν ἀπὸ χρόνια παληὰ κι' οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι. Εἶναι καιρὸς νὰ τὸ σκεφτοῦν γιατὶ ἡ διαίρεση δὲν ξεκινᾶ ἀπὸ τοὺς λαούς. Ἀπὸ τὶς ἡγεσίες καὶ τὰ ἰδιαίτερα συμφέροντά τους ξεκινᾶ. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουνε μόνο κοινὰ βιώματα, κοινοὺς ἀγῶνες, σὲ κοινοὺς χώρους. Καὶ σύνορα ἀνάμεσα σὲ τέτοιους ἀγῶνες δὲν ὑπάρχουν. Κι' αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν στοὺς χώρους ἀργὰ ἢ γρήγορα καταλύονται, ὁποιὰ κι' ὅσο ἀκληρὴ κι' ἂν εἶναι ἡ κατοχὴ ποὺ τὰ ἐπιβάλλει.

ΝΑΓΙΑ Κ. ΡΟΥΣΟΥ

19/6/75 Κινηματάφησε
τὸ βιβλίο « Μνήμες προέρων »